

ΑΡΧΕΙΟΝ

ΤΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ

ΚΑΙ

ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

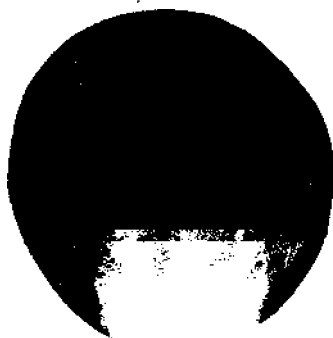

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΘΡΑΚΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΑΥΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΟΜΟΣ Β΄.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ.
1935—36

ΠΕΡΙ ΚΟΥΚΛΕΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΕΡΩΝΥΜΟΥ ΑΥΤΗΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΡΟΔΟΠΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ

I

§ 1) Μεταξὺ Στενιμάχου καὶ Φιλιππουπόλεως ἀπέχουσα ἑκατέρωθεν περὶ τὰ 12 χιλιόμετρα, τῆς μὲν βοτριοανατολικῶς, τοῦ δὲ δυτικῶς, κεῖται ἀμφιθεατρικῶς ἐν τῇ ὑπάρξει τῆς Ροδόπης ἡ ὠραία κώμη *Κούκλενα*. Ἡ ὑπὸ καλλισταφύλων ἀμπελώνων καὶ καπνοφυτειῶν μετὰ κερασεῶν καὶ καρῶν, τῆδε κάκεισε διεσπαρμένον, περιβαλλομένη αὕτη κώμη καὶ εἰς πηγὰς ποτίμων ὕδατων ἀρθροῦσα κατακεῖτο μέχρι πρὸ τριακονταετίας ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Μωαμεθανῶν, ζώντων ἀπὸ αἰῶνων ἐν ἀγαστῇ ὁμοίᾳ καὶ ἀγάπῃ. Διασφᾶς τοῦ ὄρους ἰστανῶς βαθεῖα, δι' ἧς κατέρχεται κελαρῦζων ρυαξ, διαχωρίζει τὴν κώμην εἰς δύο συνοικίας, ὧν ἡ μὲν δεξιόθεν ἦτο ἄλλοτε ἡ Μωαμεθανικὴ διασφρομένον καὶ νῦν τῶν δύο τζαμιῶν τῆς μετὰ τῶν μιν αῤέδων, ἡ δὲ ἀριστερόθεν ἡ Ἑλληνικὴ μετὰ μικρῆς ἐκκλησίας τιμωμένης ἐπ' ὄνόματι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Ἀπὸ τοῦ χρόνου ὅμως τῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας οἱ Ἕλληνες ἠρξάντο κατοικοῦντες καὶ ἐν τῇ Μωαμεθανικῇ συνοικίᾳ πληροῦντες τὰ ἐκ τῆς μεταναστεύσεως ἐνίων Μωαμεθανῶν εἰς Τουρκίαν γεννώμενα νενά.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς κώμης, ὅστις ἀρχομένου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνῆρχετο εἰς 200 περίπου οἰκογενείας (1), ἐδιπλασιάσθη ἐν διαστήματι ἐνὸς αἰῶνος ὑπερβαίνων κατὰ τὸ ἀνθελληνικὸν ἐν τῇ χώρᾳ κίνημα (1906) τὰς 2000 ψυχῶν, ὧν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἦσαν Ἕλληνες, οἱ δὲ λοιποὶ Μωαμεθανοὶ οὐδενὸς Βουλγάρου ὑπάρχοντος. Μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν πολέμων ὅμως διασπορὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν κατὰ τὰς συνθήκας ἀνταλλαγῆν τῶν ἀλλοεθνῶν μειονητῶν μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος, ἡ κώμη συνφοκίσθη ὑπὸ Βουλγάρων προσφύγων ἐκ Θράκης καὶ Μακεδονίας, δι' οὓς ἐκτίσθη ἐν τῇ Μωαμεθανικῇ συνοικίᾳ ὠραία μεθ' ὑψηλοῦ κωδωνοστασίου ἐκκλησία καὶ μέγα διώροφον σχολικὸν κτίριον, ἐν ᾧ στεγάζονται τὸ τε τετρατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τὸ τριτάξιον ἡμιγυμνάσιον, ἀμφοτέρω μεικτά.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς κώμης τῷ 1920 ἀνῆλθεν εἰς 3477 ψυχῶν, τῷ 1926 εἰς 3921 καὶ τῷ 1934 εἰς 4600, ὧν οἱ πλείστοι πρόσφυγες, οἱ ὑπόλοιποι Μωαμεθανοὶ καὶ περὶ τὰς 15 ὑπολειφθεῖσαι οἰκογένειαι Ἑλλήνων ἐκβουλγα-

1) Κ. Οἰκονόμου, Ἱστοριογεωγραφικὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως ἐπιγραφή, σελ. 45, § μθ', Βιέννη, 1819.

ριζομένων κατ' ἀδήριτον ἀνάγκην. Ἡ κόμη φημίζεται καὶ νῦν διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν κερασιῶν καὶ τῶν καρῶν της, διὰ τὰς πολλὰς σταφυλὰς καὶ τὸν καλῆς ποιότητος οἶνον καὶ καπνὸν της καὶ τὰ χειροποίητα σάρωθρα καὶ ψιάθας, δι' ὧν ἐφοδιάζονται αἱ ἀγοραὶ Φιλιππουπόλεως καὶ Στενιμάχου. Εἶναι ἠλεκτροφώτιστος, τυχοῦσα δὲ ἀπὸ πέρουσι ρέκτου δημάρχου, τοῦ διδάκτορος τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν Π. Νίτσωφ, ἐξωραϊζεται ὁλονέν. Ἄλλοτε διὰ τὸ εὐκραεὲς τοῦ κλίματός της κειμένης εἰς ὕψος 350 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἦτο τὸ θέρετρον τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν ἤδη ὅμως ἐλάχιστοι καταφεύγουσιν εἰς αὐτὴν προτιμώντες ἕνεκα τῆς ἀναπτυχθείσης σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας ἀπώτερα θέρετρα.

§ 2) Τὸ Ἑλληνικὸν αἶσθημα τῶν Κουκλενωτῶν, ἀπαρτιζόντων θρησκευτικὴν κοινότητα ὑπὸ τὴν πνευματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως δικαιοδοσίαν μετ' ἐκκλησίας ἐχούσης δύο ἱερεῖς καὶ τετραταξίῳ μεικτοῦ δημοτικοῦ σχολείου, εἰς ὃ ἐφοίτων ἑτησίως περὶ τοὺς 80 ἑλληνόπαιδες, ἦτο ἀκαμάτων καὶ ἀμετάπτωτον μέχρι τοῦ ἀνθελληνικοῦ κινήματος, συντελούσης ἀναμφηρίστως εἰς τοῦτο καὶ τῆς ἕνεκα τῆς γειτνιασεως τακτικῆς αὐτῶν ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Στενιμάχου, ὅπου ὡς γνωστὸν ἦνθει ὁ ἑλληνισμός. Οὕτως οἱ Κουκλενωταί, καίπερ τῶν περικειμένων κομῶν πλὴν τῶν Βοδενῶν οὐσῶν Βουλγαρικῶν, διεφύλαττον τὰ πατροπαράδοτα ἦθη καὶ ἔθιμά καὶ τὴν γλῶσσάν των ἀποφεύγοντες τὴν μετ' ἀλλογενῶν ἐπιμειξίαν.

Ἡ γλῶσσα αὐτῶν περιεῖχε πολλὰς ἀρχαϊκὰς λέξεις καὶ ὁμοίαζε φθολογικῶς καὶ τυπικῶς μᾶλλον πρὸς τὴν τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἢ τῶν Στενιμαχιτῶν καὶ Βοδενιωτῶν. Ὁ φθόγγος λ. γ. σ προδιέφεροτο παρ' αὐτοῖς ὅτε μὲν ψιλῶς, ὅτε δὲ δασέως ὡς παρὰ τοῖς Φιλιππουπολίταις καὶ οὐχὶ ἀείποτε δασέως (sch), ὡς παρὰ τοῖς Στενιμαχίταις καὶ Βοδενιώταις. Ὡσαύτως δὲν παρετηρεῖτο ἢ τῶν λέξεων συγκοπή, ἢς κατάχρησιν ἐποιοῦντο οἱ τε Βοδενιωταὶ καὶ Στενιμαχίται συμπτύσσοντες κολλάκις τρισυλλάβους καὶ τετρασυλλάβους λέξεις εἰς μονοσυλλάβους, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τό : *ἰδικόν μου* προφέροντες *δίκω μ* (1), τὸ *ζωνάρι(ον)* - *ζνάρι*, τὸ *σκυλί* - *σκλί*, τὸ *σιτάρι* - *σάρι* κτλ. Μόνον κοινὸν χαρακτηριστικὸν ἐν τῇ γλώσσῃ των μετὰ τῶν Στενιμαχιτῶν καὶ τῶν Βοδενιωτῶν εἶχον οἱ Κουκλενωταὶ τὴν χρῆσιν τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου ἐπὶ τῶν ἀρσενικῶν ὀνομάτων καὶ ἐπιθέτων, ὅπερ ἐσπάνιζε παρὰ τοῖς Φιλιππουπολίταις. Ἐκ τούτων δὲν φαίνεται πιθανῆ ἢ γνώμη τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Ὀθωνείου ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου Ἄν. Γεωργιάδου Λευκία, λατροῦ Φιλιππουπολίτου, ὅτι οἱ Κουκλενωταὶ ἦσαν ἄποικοι ὡς οἱ Βοδενιωταὶ τῶν Στενιμαχιτῶν ἀρχαιοθεν (2).

1) *Κ. Οἰκονόμου*, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 51, § να'

2) Ἄν. Γεωργιάδου Λευκία, Λοιμοῦ ἀφορισμοί, Παρίσι 1832, σελ. 387 σημ.

Ἡ ΕΠΙ ΤΗΣ ΡΟΔΟΠΗΣ ΤΩΝ ΑΓ. ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ ΚΟΥΚΛΕΝΗΣ ΜΟΝΗ
1935. Χ. 17.

Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ: ἱερεὺς μονῆς, Δ^{ος} Μυρτ. Ἀποστολίδης, δ^{ος} Π. Νίτσης, κ^{ος} Β. Κουκλιάνης, Β. Νικόλαος δήμ. Μπελασπίτης, ἀστυνόμος, Κλήμης ἡγούμενος, κ^{ος} Α. Υφάντης διευθ. Ἐθν. βιβλιοθ. καὶ μουσείου Φιλίπ/ως, οἰκονόμος μονῆς.

Πιθανώτερα εἶναι ἡ γνώμη ὅτι οἱ Κουκλενιώται ἦσαν ἄποικοι τῶν Φιλιππουπολιτῶν, συνοικισάντων ἐπὶ τουρκοκρατίας τὴν κόμην, ἥτις εἶχε προφανῶς ἐκ τῶν πολέμων ἐρημοθῆ, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι, διότι ἐν αὐτῇ ἐξ ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν μαρτυριῶν φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε συνοικισμὸς καὶ ἐπὶ Βυζαντινοκρατίας καὶ ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας καὶ ἔτι παλαιότερον. Ἡ γνώμη αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι καὶ πρότερον καὶ νῦν ἔτι οἱ ἐν Φιλιππουπόλει ἀμπελοκτηματῖαι κέκτηνται τὸ πλεῖστον τῶν ἀμπελώνων τῶν ἐν Κουκλένῃ. Εἰκάζεται λοιπὸν ὅτι πολλοὶ τῶν ἀμπελοκτηματιῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῆς χώρας προτίμησαν νὰ παραμένωσι πλησίον τῶν κτημάτων τῶν πρὸς καλλιέργειαν αὐτῶν τὸ μὲν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν συνήθων τότε κινδύνων καθ' ὁδόν, τὸ δὲ πρὸς ἐξοικονόμησιν χρόνου ὃν ἐδαπάνων μεταβαίνοντες ἐκ τῆς πόλεως καθ' ἑκάστην εἰς Κούκλενάν (*).

Ἄλλως τε ἡ οἰκιακὴ οἰκονομία, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ αὐτὸς ὁ ρυθμὸς καὶ κατασκευὴ τῶν παλαιότερων διωρόφων τῶν μετ' αὐτῶν οἰκιῶν ὁμοιάζον μᾶλλον πρὸς τὰ τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἢ τὰ τῶν Στενιμαχιτῶν. Ὑπῆρχε μάλιστα παράδοσις ἐν Φιλιππουπόλει ὅτι καὶ ὁ ἀμφισμὸς τῶν Κουκλενιωτῶν ἦτο ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τῶν Φιλιππουπολιτῶν, διάφορον τοῦ τῶν Στενιμαχιτῶν, μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769. Τότε, ὅπως ἀποφύγῃσι τὰς γενομένας ὑπὸ τῶν Τούρκων καταδιώξεις τῶν Φιλιππουπολιτῶν (*), μεθ' ὧν ἤθελον ν' ἀποδείξουσιν ὅτι οὐδεμίαν συγγένειαν εἶχον, ἀπέβαλον τὸν ἀμφισμὸν τῶν καὶ ἀπεδέξαντο τὸν τῶν γειτόνων τῶν Βουλγάρων χωρικῶν. Ἐκτοτε δ' ἔφερον τὰ μεγάλα ἐκ δασυμᾶλλον προβειῶν τῆς κεφαλῆς καλύμματα, τὰ λεγόμενα βουλγαριστὶ γκοῦγκλες.

§ 3) Ἐπὶ τῆς Βυζαντινοκρατίας, ἐν ᾗ τόπῳ κεῖται σήμερον ἡ κόμη, ὑπῆρχε τὸ ὄχυρόν (κάστρον) Βάνιστα, οὐδενὸς ἔχοντος αὐτοῦ ὑπολειφθέντος, παραχωρηθὲν τῷ 1083 εἰς τὴν μονὴν τῆς Παναγίας τῆς Πετριτσονιτίσεως (Βατσκοβου) ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτῆς Γρηγορίου Πακουριανοῦ, μεγάλου τῆς Δύσεως δομεστικού. «Πρὸς τούτοις δέδωκα καὶ τὸ κάστρον τὸ ὀνομαζόμενον Βάνιστα σὺν τῇ βρύσει καὶ τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ πᾶσι χωρίοις καὶ ἀγροδίοις» καὶ «χρυσόβουλλον ἐν τοῦ κάστρου Βάνιστας καὶ τοῦ χωρίου Τζερβενῶν» (*).

1) Σ. Ἀντωνιάδου, ἰατροῦ Στενιμαχιτοῦ, περὶ Βοδενῶν καὶ Κουκλένης Θεραπεία ἐπετηρῆς, ἔτ. 1897, Ἀθήναι σελ. 140.

2) Κ. Κούμα, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, Βιέννη, 1831, τόμ. X, σελ. 384.— Βλ. Σκορδέλη, χρονολογικὰ γεγονότα Φιλιππουπόλεως, ἔτους 1772. Ἀρχαίων Θεραπεία λογογραφικῆς Θεσσαυρῆς, Ἀθήναι, τόμ. Α', ἔτ. 1934—1935, σελ. 97—98.

3) Louis Petit, Typikon de monastère de Ferrasos (Bascovo) en Bulgarie κτλ. κεφ. β' καὶ γ', καὶ Γ. Μουσαίου, Γ. Πακουριανός, μέγας δομεστικός τῆς Δύσεως καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ τοπικὸν τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Πετριτσονιτίσεως, 1888. Λεψία.

Ὁ Louis Petit, ὅστις ὑπολαμβάνων τὴν κατάληξιν τοῦ Βάνιστα ἀδέβαιον προτείνει ἀνάγνωσιν Βάνισκα ἢ Βανίονα ἢ Βανίονια (1), τοποθετεῖ τὸ ὄρηθρον περὶ τὴν Μοσυνόπολιν (Κομοτινὴν). Ἐκ τῆς κατὰ σειρὰν ὁμως ἐν τῷ οἰκείῳ τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς κεφαλαίῳ ἀπαριθμήσεως τῶν κληροδοτηθέντων τῇ μονῇ χωρίων Στενιμάζου, Βοδενῶν, Βανίστης καὶ Τοπολνίτσης, τρίωρον τῆς μονῆς ἀνατολικῶς ἀπεχούσης (2), προκύπτει ἀναντιρρήτως ὅτι ἡ Βάνιστα ἦτο πλησίον τῶν Βοδενῶν, ἐπομένως εἶναι αὐτὴ ἢ νῦν Κούκλενα. Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῦται οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ Λευκία ἀκούσαντος τὸ ὄνομα τῷ 1795, «τὸ μὲν μέρος τῆς κόμης, ἔνθα ἡ πηγὴ ἐστὶ, Βάνιστα ἰδίως καλεῖται, πᾶσα δὲ ἡ κόμη Κούκλενα» (3), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς μέχρι σήμερον διατηρήσεως παρὰ τῷ Ἰθαγενεῖ πληθυσμῷ τοῦ ὀνόματος, καλουμένου τοῦ ἀνατολικοῦ ἀκράϊου τῆς κόμης συνοικισμοῦ Ἄνω καὶ Κάτω Βάνιστα.

Ἡ λέξις Βάνιστα εἶναι ἑλληνικὸς μετασχηματισμὸς τῆς κατ' οὐδέτερον γένος ἐκφερομένης Σλαυικῆς Βάνιστε ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν Βάνισchte, πρὸβλ. Παναγοῖ - richte Ὀμπόρισchte, οσλίσchte, γρομόπισchte, γροάνδισchte, κάλίσchte καὶ εἴ τι ἄλλο, ἐν οἷς ἡ κατάληξις - schte ἔχει σημασίαν περιεκτικὴν ἢ περιληπτικὴν, ἐπομένως καὶ τοπικὴν. Εἶναι δὲ παλαιὸς μετασχηματισμὸς, ὡς ὀρθῶς σημειοῖ ὁ Λευκίας, τῆς Λατινικῆς λέξεως balneum ἐκ τῆς ἑλληνικῆς βαλανεῖον. Ὅτι δὲ ἔκτοτε ἤδη ἢ καὶ ἀρχαιότερον ἀπαντῶσι Σλαυικὰ ἐπὶ τῆς Ροδόπης τοπωνύμια μαρτυρεῖται οὐ μόνον ὑπὸ τῶν συγχρόνων Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων καὶ χρονογράφων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ προειρημένου τῆς μονῆς τῆς Πετριτσονιτίσσης τυπικοῦ, ἐν ᾧ μνημονεύονται τά: Ἰωάννοθα, Γέλλωθα, Βάσκοθον, Τοπόλνιτσα, Τζερβενά. Εἰκάζεται λοιπὸν ὅτι παρὰ ταῖς πηγαῖς τῆς κόμης, δ—β σήμερον γνωσταῖς ὑπὸ τὸ τουρκικὸν ὄνομα καϊνάκια, ὧν μία θειώδης, ἀναβρύουσα μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Λευκία, νῦν δ' ἐκλιποῦσα, ὑπῆρχε ρωμαϊκὸν βαλανεῖον - balneum, ἔξ οὗ καὶ ὁ παρ' αὐτῷ τόπος καὶ συνοικισμὸς ἔλαβε τὸ ὄνομά του, μετασχηματισθὲν κατόπιν ὑπὸ τῶν οἰκησάντων ἐπὶ τῆς Ροδόπης Σλαῶν. Οἱ Ρωμαῖοι ἐρασαὶ τῶν θερμῶν λουτρῶν, συνήθιζον νὰ ἰδρῶσι πρὸς χρῆσιν τῶν βαλανείων, ὧν λείψανα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐν Θράκῃ κυριαρχίας τῶν ἀπεκαλύφθησαν μέχρι τοῦδε καὶ ἀλλαχοῦ παρὰ ἱαματικαῖς πηγαῖς, οἷον ἐν Χισάρ 40 χιλιόμετρα βορείως τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐν Ἄετῷ, ἐν Σοφίᾳ (Σερδικῇ), ἐν Κιουστεντὶλ (Παυταλίᾳ).

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν τούτων, ὡπερ ἐν τῇ ἀρχαιότητι πάντως ἦτο ἀφθονώτερον, μετωχετεύετο διὰ κτιστοῦ ἑδραγωγείου εἰς τὴν

1) Louis Petit, ἔνθα ἀνωτ. σελ. 10, σημ.

2) Κ. Οἰκονόμου, ἔνθα ἀνωτ. σελ. 57 § νξ'.

3) Ἄν. Γεωργ. Λευκία, ἔνθα ἀνωτ. σελ. 387, σημ.

Φιλιπούπολιν κατὰ τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἐπὶ ρωμαιοκρατίας ἀκμῶν (2ον καὶ 3ον αἰῶνα), ὁπότε ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ὡς μητροπόλεως τῆς τῶν Θρακῶν ἐπαρχίας ὑπερέβη τὰς 100 χιλιάδας καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἀνθοῦσα πεδιάς ἦτο κατὰ μιστὸς ἐπαύλων, ἀγροικιῶν καὶ κωμῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δεξιππου καὶ τὰς ἐπιγραφάς (*). Ἀναμφιβόλως δὲ παρὰ ταῖς πηγαῖς ὑπῆρχεν ἀρχαιότερον Θρακικὸς συνοικισμὸς, ὅπερ μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως χωμάτων - τύμβων (tumuli) ὀλίγη βορειότερον τῆς κόμης ἐν τῇ πεδιάδι. Τὰ λείψανα τοῦ ὑδραγωγείου τούτου, ἀποκαλυπτόμενα εἰς βάθος ἑνὸς καὶ πλέον μέτρου κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν ἀμπελιῶνων καὶ τῶν ἀγρῶν, ἦσαν γνωστὰ εἰς τε τοὺς Κουκλενιώτας καὶ τοὺς περιοίκους, καλοῦντας αὐτὰ διὰ τῆς τουρκικῆς λέξεως *λαγούμα* (= ὑπόνομοι), οὐδεὶς ὅμως ὑπόκτευεν ὅτι ἦσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ ὑδραγωγείου τῆς πόλεως, ἥτις ἀρχαιότεν, πιθανῶς ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἀνδρῦσεως τῆς (341 π. Χ.), ὑδρεύετο ἐκ τῶν πηγῶν τῆς Ροδόπης νοτίως κειμένης νῦν κόμης Μαρκόβου δι' ὑδραγωγῶν κεραιῶν σωλήνων καλουμένων τουρκιστὶ *κινύγκια*, ὧν πολλὰ μέχρι τοῦδε πολυλαχοῦ τῆς πόλεως ἀπεκαλύφθησαν. Ἡ ἀνακάλυψις ἐσχάτως τοῦ ἐκ Κουκλίνης ὑδραγωγείου καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς διαδρομῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ὑποδείξει τῶν χωρικῶν (**) ὀφείλεται εἰς τὸν νῦν διευθυντὴν τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου τῆς πόλεως Δ. Τσόντσεφ.

§ 4) Ὡς ἡ λέξις *Βάσιστα*, οὕτω καὶ ἡ *Κούκλερα* ἢ *Κούκλενη* (***) καὶ πα-

1) *Δεξιππου*, fr. 19, σελ. 676 κέξ. τόμ. III, *Fragmenta histor. graec.* ἐκδ. Didot, Paris.

2) Τὸ ὑδραγωγεῖον σχήματος τοῦ λατινικοῦ γράμματος U, ὕψους 0,82 καὶ πλάτους 0,45 τοῦ μ. πανταχοῦ ἦτο ἐκτισμένον δι' ἀκατεργάστων καὶ ἀνωμάτων λίθων συνδεδεμένων δι' ἀσβέστου, ἔσθθεν ἐπιχειρισμένον διὰ μείγματος ἀσβέστου καὶ τετριμμένης κεράμου καὶ ἐπικεκαλυμμένον διὰ πλακῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ μείγματος κατεσκευασμένων ἢ λιθίνων. Τμημα αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ἐφέτος ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τῶν Σχοινοβατῶν νοτίως. Ἀρχόμενον ἐκ τῶν πηγῶν τῆς Κουκλίνης διηρῶνθετο πρὸς δυσμὰς διατρέχον αὐτὰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους καὶ διερχόμενον διὰ τῶν νῦν κωμῶν Κουκλίνης, Καραγάτς, Βελασιτίσης ἐκάμπετο δυτικῶς τῆς τελευταίας πρὸς βορρᾶν καὶ κατήρχετο εἰς τὴν πεδιάδα, ὅπου περὶ τὴν κόμην Κομάτεβον, 7 χιλιόμετρα νοτίως τῆς πόλεως ὑποτίθεται ὅτι ἐλάμβανε καὶ τὰ ὕδατα τοῦ ἐκ Μαρκόβου κατερχομένου ἀρχαιότερου, ἐφ' ὅσον χρόνον ἐλειτούργει. Τὴν διασφάγα τῆς Κουκλίνης, ὡς καὶ τὴν εὐρύτεραν τῆς Βελασιτίσης διήρχετο ἐπὶ κτιστῶν γεφυρῶν, τῶν βάσεων ὧν ἴχνη διαφαίνονται καὶ νῦν ἐπὶ τῶν ὄχθῶν ἀφορέων τῶν διασφάγων. Τὰ ἀπὸ τῶν πηγῶν μέχρι Βελασιτίσης ἀποκαλυφθέντα ἔνιαχοῦ λείψανα τοῦ ὑδραγωγείου εἶδε καὶ ὁ γράφων ταῦτα κατὰ τὸν παρελθόντα Ὁκτώβριον τῆ ἐγγενεῖ ἐπὶ τόπου ὑποδείξει τοῦ κ. Δ. Τσόντσεφ.

3) Ἐν τῷ β'. κώδικι τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ρουφείου τῶν ἀμπατζήδων ἐν τινι σημείωματι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1784 φέρεται κατὰ κόφωσιν τοῦ ἀτόνου κλε- *Κούκλενη. Μυερ. Ἀποστολίδου*, *Archiv de la société des abadjis à Plovdiv*, ἐπετηρὶς ἐθν. βιβλιοθ. καὶ μουσείου Φιλιππουπόλεως, ἔτ. 1928—29, σελ. 65.

λαιότερον *Κόκλινα*, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τινος ἀπὸ τοῦ 1771 χειρογράφου παρασημειώσεως ἐπὶ παλαιοῦ βιβλίου (*), εἶναι Ἑλληνικὸς κατὰ θηλυκὸν γένος ἐξυπακουομένης τῆς λέξεως *χώρα* (=κώμη) μετασηματισμὸς τῆς κατ' ἄρσενικὸν γένος ἐκφερομένης Σλαυικῆς *Κόκλεν*, προφανῶς ἐσηματισμένης ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ *κόκλα*. Ὁ Λευκίας ὑπολαμβάνων τὴν λέξιν *Κούκλινα* ἀρχαιότεραν τῆς *Βόνιστα* παράγει αὐτὴν ἐκ τοῦ ἡμί. *καχλάζειν* κατὰ παραφθοράν: «Ἑλληνικὰ καὶ ἀρχαιότερα ἐκ τοῦ *καχλάζειν*, ὃ ἐστὶν ἐκ τῆς καχλαζούσης θειώδους πηγῆς, *παφραθαρεῖσα*» (**). Τοῦτο παραδέχεται καὶ ὁ Γ. Τσουκαλᾶς (**). Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη τοῦ ἱατροφιλολόγου καθηγητοῦ δὲν φαίνεται ἡμῖν πιθανή, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκ τοῦ *καχλασμοῦ* πηγῆς, συνήθους καὶ κοινοῦ τῶν πηγῶν χαρακτηριστικοῦ, νὰ ὀνομασθῇ τῶς τις. Ἡ λέξις καθ' ἡμᾶς παρήχθη κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ *Κόκκαλα* *Κόκλα*. Δέον λοιπὸν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ εἰς ὃ κατ' ἀρχὰς συνφοκίσθη μέρος ἢ κώμη, κείμενον δυτικώτερον τοῦ καταστραφέντος κάστρου *Βόνιστα*, ἐκαλεῖτο ἀπ' αἰῶνων *Κόκκαλα* ἀπὸ τῶν ἀφθονούντων ἐν αὐτῷ ἐκ τινος φονεῆς μάχης ἀνθρωπίνων ὄστων, ὡς ἀκριβῶς καλοῦνται καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τὸν αὐτὸν λόγον *Κόκλα* αἱ ἐν Βοιωτίᾳ ἀρχαῖαι Πλαταιαί, πλησίον τῶν ὁποίων συνεκροτήθη ἡ ἱστορικὴ τῷ 479 π. Χ. μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν μάχη.

Οἱ περιουκούντες Σλαῦοι (Βούλγαροι) μετωνόμασαν τὰ *Κόκλα* - *Κόκλεν*, τ. ἔ. πλήρη κοκκάλων, πλάσαντες τοπωνύμιον εἰς -εν, διότι παρ' αὐτοῖς ἡ ἐπιθετικὴ κατάληξις -εν, -ενα, -ενο ἀπὸ ὕλης καὶ ἰδιότητος σημαντικὴ κατήνησε καὶ τοπωνυμική, πρβλ. τὰς ἐπὶ τῆς Ροδόπης κόμας *Τοξέρβεν* (Ἐρυθροχώριον, Ἐρυθραῖ), *Βόδεν* (ὄδροχαρῆς τόπος, Αἶγαι), *Βρόστεν* (Σημηδότοπος), *Τοπέεν* (ταφρότοπος, ὄχυρόν), *Βέτρην* ἐπὶ τοῦ Αἴμου (ἀνεμότοπος) καὶ ἄλλα. Ἐκ τοῦ *Κόκλεν* μετεσηματίσθη τὸ ἑλληνικὸν *Κόκλινα* (χώρα, διότι πάντα τὰ εἰς -εν λήγοντα ἀρσενικοῦ γένους Σλαυικὰ τοπωνύμια μεταπλάσσονται ἑλληνιστί (**)) ἢ εἰς οὐδέτερα πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ λήγοντα εἰς -ενά, πρβλ. τὰ: *Βοδενά*, *Τοξοβενά*, *Βετρενά*, *Τοπέενα*, *Γρεβενά*, *Μογλενά* καὶ εἴ τι ἄλλο ἢ εἰς -ενα θηλυκοῦ γένους, ἅπερ δέον νὰ γράφονται ὡς τὰ οὐδέτερα δι' ε καὶ οὐχὶ ὡς γράφονται κακῶς ἀπὸ τῶν μέσων ἤδη χρόνων δι' αι, ὑπολαμβανομένης τῆς καταλήξεως ὡς τῆς Ἑλληνικῆς -αινα (πρβλ. μελ-αινα, τάλ-αινα, Ἀνδρέ-αινα, Δημήτρ-αινα κτλ.) πρβλ. τὰ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι λείψανα τῆς

1) Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Ἀθηνῶν, τόμ. VIII, σελ. 288.

2) Α. Γ. Λευκία, ἐνθου ἄνωτ. σελ. 387 σημ.

3) Γ. Τσουκαλᾶ, ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως Βιέννη, ἔτ. 1851, σελ. 61, § 74.

4) Ἴδε καὶ Μυρτ. Ἀποστολίδου, Ἐθρικά Ἀθηνῶν, τόμ. III, ἔτ. 1932, περὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἐθρικών. σελ. 228 ἐν τῇ σημειώσει θ, ἐν ἣ γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Φιλιππουπόλεως-Πουλπούδενα.

Σλαυικῆς ἐπιδρομῆς: Βέροβαινα, Γάρδαινα, Δοίτσαινα (Ἀνδοίτσαινα), Κάπρανα, Καρίταινα, Κόπρανα, Κορέσαινα, Βορέσαινα, Λιρίσαινα, Τσίτσαινα καὶ εἴ τι ἄλλο, πρόσθετος δὲ τούτοις καὶ τὸ Βυζαντιακὸν Τσέπαινα (*) ἐπὶ τῆς Ροδόπης. Ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ δὲ Κόκλενα προήλθε τὸ Κούκλενα ἢ ἐκ τῆς γενικῆς πτώσεως -Κουκλαίνης, ὡς ἀπαντᾷ ἐν κώδικι τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ἐν σημειώματι τοῦ ἔτους 1781 (**), κατὰ κώρυφαις τοῦ ἀτόνου φθόγγου ο εἰς ου ἢ κατὰ σύμφωνον μετὰ τῆς λίαν εὐχρηστοῦ λέξεως κούκλια, διότι μόνον ὡς ἄντος συλλαβὴ ο πρὸ ἢ μετὰ ἐπίτονον κωφοῦται, οὐδέποτε δὲ ἢ ἐπίτονος. Κατὰ τὸ ἐλληνικὸν δὲ Κούκλινη (πρὸβλ. Τσαρίτσηνη ἐν Θεσσαλίᾳ) ἐλέχθη εἰτα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Μωαμεθανῶν Κοδκλεν, ὅπερ παραμένει καὶ νῦν.

Ἄλλὰ τίνος πολυέκρου μάχης τῶν πολεμιστῶν τὰ δοτᾶ ἐσπάρησαν ἀφθόνως ἐν τῷ πεδίῳ, ὥστε τοῦτο νὰ ὀνομασθῇ Κόκκαλα (Κόκλα); Τοιαύτη μάχη παρὰ τῇ Φιλιππουπόλει μετὰ τὸ 1083 μία μόνη μνημονεύεται ἢ τῆς 2 Αὐγούστου τοῦ 1208, συγκροτηθεῖσα μεταξὺ τῶν Φράγκων ἐχόντων συμμαχοῦς τοὺς Ἑλληνας ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τὸν διάδοχον τοῦ Βαλδουίνου Ἐρρίκου, καὶ τῶν Βουλγάρων ἐχόντων συμμαχοῦς τοὺς Κουμάνους ὑπὸ τὸν τσάρον, τὸν διάδοχον τοῦ Καλογιάννου Βορίλαν. Ἡ μάχη, ἣς λεπτομερῆς αὐτόπτη περιγραφή σώζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἐρρίκου, ἦτο κρατερὰ καὶ πεισματώδης καὶ τοσοῦτον θορυβώδης ἐκ τῶν κραυγῶν τῶν ἀγωνιζομένων καὶ τῶν χρομετισμῶν τῶν Ἰππῶν, ὥστε οὐδὲ αἱ βρονταὶ τοῦ Θεοῦ θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀκουσθῶσιν. Ὁ Βορίλας καίπερ διαθέτων διπλάσιον σχεδὸν στρατόν, 33 χιλιάδων ἀνδρῶν ἀπέναντι 15 χιλιάδων Φράγκων καὶ 3 χιλιάδων Ἑλλήνων, ἠττήθη αἰσχρῶς, ἢ δὲ ἠττά του ἀπεδόθη εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ ἄνισον τῶν δυνάμεων (*).

Ὅτι δὲ ἡ μάχη αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τὰς ὑπορσίας τῆς Ροδόπης μεταξὺ Φιλιππουπόλεως καὶ Κουκλήνης τῶν Φράγκων ἐρχομένων ἐξ ἀνατολῶν, διαπιστοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἐρρίκος προήλασεν ἀμέσως μετ' αὐτὴν κατευθυνόμενος πρὸς τὸν Κρυτζίμον (Krucemont), νῦν Κρίτσμα, πόλιν ἀπέχουσαν τῆς Κουκλήνης δυτικῶς ἐξάωρον, ἐκ τοῦ φρουρίου ἣς κατήλθεν ὁ ἡγεμονεύων τῶν τῆς Ροδόπης τούτων μερῶν Σλαῦος (Esclas), ἐξάδελφος τοῦ Βορίλα, ἀλλ' ἄσπονδος αὐτοῦ ἔνεκα κληρονομικῶν λόγων ἐχθρὸς, καὶ ὠμολόγησεν ὑποταγὴν ἀσπασάμενος κατὰ τὸ Βυζαντιακὸν ἔθος

1) Γ. Ἀκροπολίτου, § 57.—*Εὐφραϊμ μοναχοῦ*, Ἱ. Δούκας Βατάτσης. 8982.—*Καντακουζηνῶν*, Ἱστορ. III, 66 καὶ ἀλλαχοῦ.

2) *Κώδιξ Κυρίλλου* (1781-1845) σελ. 3 (νέας ἀριθμήσεως).

3) *Valensiennes*, histoire de l' empereur Henri §§ IV—VIII.

τὴν χεῖρα καὶ τὸ σανδάλιον τοῦ αὐτοκράτορος (1). Ὡσαύτως ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ μετὰ 670 ἔτη ἀπὸ Δερμίνδερε (Φερδινάνδοβον) μέχρι Κουκλένης ὑπ' αὐτὰς τὰς τῆς Ροδόπης ὑπορρείας ἐξευλίχθη ἡ τριήμερος τῆς λεγομένης μάχης τῆς Φιλιππουπόλεως τῷ 1879, τῆς συγκροτηθείσης μεταξὺ τῶν Τούρκων ὑποχωρούντων ἀπὸ βορρᾶ πρὸς τὴν Ροδόπην καὶ τῶν Ρώσων κατερχομένων ἀπὸ τοῦ Αἴμου (2). Ἡ αὐτὴ πάλιν κατεύθυνσις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν ἀνικτῶν στρατιῶν ἐγένετο ἐν τῇ βορειοδυτικῇ ταύτῃ τῆς Θράκης γωνίᾳ πρὸς κατάληψιν τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἡ διαφορὰ εἶναι μόνον εἰς τὸ ὅτι οἱ Φεράγχοι ἐρμώμενοι ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἀπόθουν τοὺς Βουλγάρους πρὸς τὰ βορειοδυτικά, οἱ δὲ Ρῶσοι κατερχόμενοι ἀπὸ τοῦ Αἴμου ἀπόθουν τοὺς Τούρκους πρὸς τὰ νοτιοανατολικά.

§ 5) Ἄν τὸ τοπωνύμιον *Κούκλενα* εἶναι μετασχηματισμὸς ὡς πρὸς τὴν κατάληξιν σλαβοφανοῦς ἑλληνικοῦ κατὰ τὸ ἔτυμον ὀνόματος, τὸ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι δμοιοκαταλήκτων τοπωνυμίων, ἅτινα καίπερ περιβεβλημένα τὴν Ἑλληνικὴν κατάληξιν -*σινα* παραμένουσι Σλαβικὰ καὶ ἀκατάληπτα εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι τὸ ἔτυμον αὐτῶν εἶναι Σλαβικόν. Ἀναγράφω ἐνταῦθα πρόχειρά μοι τινὰ ἐρμηγυῶν ἅμα.

Βέροβαινα - Βέρβεν : ἐκ τοῦ *βερμπά* (ἰτέα) = Ἴτεῶν, Ἰτέαι.

Βρόσταινα - Βρόστεν : ἐκ τοῦ *μπροισι* (σημύδα) = Σημύδαι, ἢ ἐκ τοῦ βρῆσι (ῶρα, ἡλικία) = Ὁραῖον, Παρθένιον.

Γάροδαινα - Γραδίνεν : ἐκ τοῦ *ογράδα* (περίβολος) ἢ ἐκ τοῦ *γραδίνα* (κῆπος) : περιβόλια, κῆποι.

Δρότσαινα (Ἄν-δρότσαινα) : Δρότσην : ἐκ τοῦ *δρῶτς-δρότσην* (θάμνος, δενδρόλλιον) = Θαμνών, Θάμνοι.

Κάπραινα (ἢ Χαιρώνεια) - Κάπρην : ἐκ τοῦ *καπάρεν* (κάππαρις) = Κάππαρις.

Καρόταινα (οὐχὶ Καρούταινα) - Καρότεν : ἐκ τοῦ *καρότα* (ἄμαξα) = Ἄμαξαι.

Κόπραινα - Κοπρίνεν : ἐκ τοῦ *κοπρίνα* (μέταξα) = Μετάξια ἢ *Κοπρίδεν* ἐκ τοῦ *κοπρίδα* (ἀκαλήφη, κνίδη) = Ἀκαληφών, Κνίδαι.

Λινότσαινα (Ἄλωνίσταινα) (3) - Λινότσην : ἐκ τοῦ *λέν* (λίνον) καὶ *λιση* (φύλλον) = Λινόφυλλα, Φύλλα.

1) Ἀδελφί. Ἴδε καὶ *Jirecek-Argyrow*, Ὁδοπορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 436 βουλγαριστί.

2) *Χασαπισίεφ* στρατηγοῦ : Αἱ τῶν Ρωσικῶν στρατευμάτων ἐπιχειρήσεις κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐν τῇ ἐφημ. τοῦ δήμου τῆς Φιλιππουπόλεως, ἔτ. 1929, ἀρ. 28-29, σελ. 6-19, βουλγαριστί. — *Ἰπποκρ. Μαργαρίτου*, Ἱστορία τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. Ἡ τριήμερος παρὰ τῇ Φιλιππουπόλει μάχη, σελ. 694-702.

3) Ὁ *Σκαρλ. Βυζάντιος* γράφει τὴν λέξιν Ἄλωνίσταινα καὶ ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ Ἄλωνι στενό, λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, σελ. 582, ἔτ. 1874.

Τσαρίτσανα - Τσαρίτσεν : ἐκ τοῦ *τσαρίτσα* (βασιλίτσου)=βασιλικόν, ἀνακτόριον.

Ταίτσανα-Ταίτσειν: ἐκ τοῦ *ταίτσα* (πληθ.=ἀικανθώδεις θάμνοι)=²Ακανθα Βοδενά - Βόδεν: ἐκ τοῦ *βοδά* (ὔδωρ)=Αἶγαί.

Γρεβενά - Γρέβεν: ἐκ τοῦ *γκρέμπ* (ράγχις)=Ράγχις, Ζυγός, ἢ Γρέβνεν ἐκ τοῦ *Γκρέμπεν* (κτένιον)=Κτένια.

Βάνενα (χωρίον Ἀρκαδίας)-Μπάνεν (λουτροῦδος)=Λουτρόν.

Δολιανά (χωρίον Τεγέας)-Ντόλεν (ντόλο-κάτω, ἐπίθ. ντόλεν-ὁ κάτω, ντολίνα-κοιλὰς)=Κοιλιάς.

Κελεφίνα (Οἰνοῦς)-Κελέφεν (κελεφ-ἐλώδης)=²Ελος, Τέναγος.

Ρόδενα (χωρίον Λακωνίας)-Ρόδεν (Ρόντεν-γενέθλιος) Γέννα.

Τσιπιανά -(χωρίον Ἀρκαδίας) - Τσίπεν (τσιπ σιμός, πεπλατυσμένος)=²Απλωταριά.

Πλὴν τῶν εἰς - *αινα* (ὀρθῶς-ενα) Σλαυικὰ τοπωνύμια εἶναι καὶ πάντα ἀνεξαίρετως τὰ εἰς -*οβα* καὶ -*οβον*. Ἡ ἐπιθετικὴ κατάληξις -*οβ*, -*οβα*, -*οβο* εἶναι συνηθεσάτη ἐν τῇ Βουλγαρικῇ γλώσσῃ σημαίνουσα : τὸ ἀνήκον εἰς τι (ιος-ειοῦ-ικός), τὴν ὕλην ἐξ ἧς γίνεται τι (-ιος, -ινος), τὴν πλησμονὴν (-ώδης), τὴν πατρωνυμίαν (-ίδης, -ίδης) καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τὴν τοπωνυμίαν. Τὰ εἰς -*οβο* ἐν Βουλγαρίᾳ τοπωνυμικὰ ἀριθμοῦνται κατὰ ἑξατοντάδας. Ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι μνημονεύω τὰ :

²*Ακοβα* (χωρίον τῆς Ἀρκαδίας) - Γυάκοβο : ἐκ τοῦ *γυάκ* (ισχυρός, γενναῖος)=²Οχυρόν.

²*Αράχοβα*-²Ορέχοβο (1): ἐκ τοῦ *ὄρεχ* (κάρουν)=Καρυαί. Ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκεῖθεν τοῦ Αἴμου ὑπάρχει πόλις ²Ορεχοβίτσα.

Καστινόβα - Καστινόβο : ἐκ τοῦ *κάσταν* (κάστανον)=Καστανεῖα.

Κεράσοβο - Κεράσοβο : ἐκ τοῦ *κεράς* (κέρασον)=Κερασεῖα.

Κλείσοβα - Κλείσοβο : τὸ ἔτυμον πάντως εἶναι Ἑλληνικόν ἐκ τοῦ *κλείσις*-*κλείω* πρβλ. τὸ Βουλγαρικόν: *Κλεισοῦρα* (πόλις) ἐκ τοῦ *κλειώρεια*=Κλεισοῦρα.

Λεβέτσοβα - Λεβέτσοβο : ἐκ τοῦ *λόβετς* (θηρατῆς)=Θηρασεῖα. *Λόβετς* ὑπάρχει πόλις ἐν τῇ βορείῳ Βουλγαρίᾳ.

Μπούκοβον - Μπούκοβο : ἐκ τοῦ *μπούκ* (δρυς)=Δρυμών.

Σμόκοβον - Σμόκοβο : ἐκ τοῦ *σμάκ* (νερόφιδον)=²Οφιούσα, ²Οφειά.

Τύρναβος - Τύρναβο . Τύρνοβο : ἐκ τοῦ *τρών* (θάμνος ἀικανθώδης)=²Ακανθαί.

1) Τὸ *ρε* ἐν τῇ λέξει γράφεται διὰ διπλοῦ *ε*, ὅπερ ἐν τῇ Σλαυικῇ προφέρετο *εά-εά*. ὡς διατηρήθη παρὰ τοῖς πρὸς ἀνατολὰς οἰκοῦσι σήμερον Βουλγάροις ἐν τῇ χώρῃ, ἐνῶ οἱ πρὸς δυσμὰς οἰκοῦντες προφέρουσιν αὐτὸ ὡς *ε* κλειστόν. Ὅθεν ἐκ τοῦ ²Ορεάχοβο ἐγένετο ²Ορέχοβο-²Αράχοβα.

Τύρναβο, ἱστορικὴ πόλις τῶν Βουλγάρων, πρωτεύουσα κατὰ τὸ δευτερον αὐτῶν βασιλείων, ἐπιλεγόμενον μέγα. *Μικρὸν Τύρναβον*, πόλις βορείως τῶν Σαράντα ἐκκλησιῶν προσαρτηθεῖσα εἰς τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τὸν διεθνή πόλεμον.

Τσίμοβα (Ἀρεόπολις) - Τσίμοβο: ἐκ τοῦ *Τσίμ* (χόρτον, γλῶη, πρᾶσιά) = Πρᾶσιαί.

Βέροζοβα (χωρίον Κορινθίας) - Βῆροζοβο (βῆρζα - συνδέω) = Σύνδεσμος.

Βέροβιτσα (χωρίον ἐπὶ τοῦ Πάρνωνος) - Βέρμπιτσα (βερμπόν-λίτσα) = Ἰτέαι, πρβλ. Βέρβενα.

Κούμουβο (χωρίον Λακωνίας) - Κούμοβο (κούμ-ἀνάδοχος, κομπάρος) = Κομπαριά.

Μάλεβο (κορυφὴ Πάρνωνος) - Μάλεβο (μάλη, μάλ-μικρός) = Μικρὰ κορυφή.

Σίτσοβο (χωρίον Λακωνίας) - Σίτσοβο (σίτσε-μικρὰ κρησάρα ἀλεύρου, σήττα) = Σήττα.

Τσέσοβα (χωρίον Λακωνίας) - Τσέσοβο (τσέσιν-σκόροδο) = Σκόροδο.

Σλαυικὰ ὠσαύτως ἐν Ἑλλάδι τοπωνύμια εἶναι καὶ πάντα τὰ εἰς-ίτσα καταλήγοντα, ὧν τὸ ἔτυμον δὲν εἶναι Ἑλληνικόν. Ἡ νεοελληνικὴ ὑποκοριστικὴ κατάληξις -ίτσα προερχομένη ἐκ τῆς -ίκα, καίπερ συμπίπτουσα, οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν Σλαυικὴν, σημαίνουσαν τόπον. Τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ σήμερον εἰς -ίτσα τοπωνυμικὰ εἶναι τὰ πολυαριθμότερα πάντων. Ὄνόματα πόλεων, κοιμῶν, βουνῶν, ποταμῶν, χειμάρρων, θέσεων καταλήγουσιν εἰς -ίτσα. Ἀναγράφω τινὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι.

Βελίτσα (χωρίον τῆς Φωκίδος) : ἐκ τοῦ *μπελ* (λευκός) = Λευκή.

Βιανίτσα - Βέτρον : ἐκ τοῦ *βέτρο* (ἄνεμος) = τόπος ἀνεμοίσις.

Βόνιτσα : ἐκ τοῦ *βόνια* (δυσωδία, μίσημα) = ἔλος.

Βοσιτσα (Ἀΐγιον) : ἐκ τοῦ *μπόσκα* (στήθος) = Στήθαϊον, ἢ ἐκ τοῦ *βοσάκ* (κηρός) = Κηρήθρα, Κυφέλη.

Γορίτσα : ἐκ τοῦ *γορά* (ἄλλος, δάσος) = Ἄλις.

Γραδίτσα : ἐκ τοῦ *γκράδ* (πόλις) = Πολίχνη (κατὰ σύμφυρον πρὸς τὴν ὑποκοριστικὴν -ίτσα).

Γρανίτσα : (ὄριον, μεθόριον) = Σύνορον.

Μπιστρέιτσα (ποταμὸς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας) : ἐκ τοῦ *μπίστρε* (=δι-αγωγίς).

Καμενίτσα : ἐκ τοῦ *κάμιεν* - *κάμικ* (λίθος) = Πέτρα, Πετρίτσα.

Πάνιτσα (χειμάρρος ἐν Ἀργολίδι) : (πινάκιον βαθύ, κούπα) = Χάραδρος.

Στεμνίτσα - Τιουννίτσα : ἐκ τοῦ *τιούμα* (δμίχλη, σκότος, σκέπη) = Σκε-αστός, ἢ Τεμνίτσα - Τέμεν ἐκ τοῦ *τέμε* (ἡ τῆς κεφαλῆς ἄκρα) = Ἄκρα, Κορυφή.

Τσερνίτσα : ἐκ τοῦ *τσέρην* (μαῦρος) = Μαύρη.

Ἄλλὰ καὶ τὰ ἀκόλουθα ἔχουσι Σλαυικὴν τὴν προέλευσιν.

Βεζίτσα (ὄρος ἸΑρκαδίας)-Βυζίτσα (βυζῖα-βυζῖε-σχοινίον) = Σύνδεσμος.

Βέροβιτσα (χωρίον Πάρωνος) - Βέρομπιτσα (βερομπά-ιτέα) = Ἰτέαι, πρβλ. Βέροβινα.

Νηβίτσα (χωρίον Ὀλυμπίας)-Νηβίτσα (νήβα-ἀγρός) = χωράρια.

Δραγομέστον (ἸΑστακὸς τῆς ἸΑκαρνανίας) : ἐκ τοῦ Δράγκο μέστο (εὐάρεστος τόπος, θελκτήριον) = Ἥλύσιον.

Ζαγορά : ἐκ τοῦ ζᾶ γγορά (παρὰ τῷ δάσει, ὕρει)· ὁμοίως Ζαγόρι καὶ Ζαγοροχώρια. Πρβλ. τὰς ἐν τῇ βορείῳ Θράκῃ ὑπὸ τὸν Αἴμον πόλεις : Στάρα (παλαιὰ) Ζαγόρα καὶ Νόβα (νέα) Ζαγόρα.

Ζάχολη : ἐκ τοῦ Ζᾶ χιοῦλμ (παρὰ τῷ βουνῷ, τῇ φάραγγι) = Κρημνός.

Λεπενοῦ (ὁ Στράτος τῆς Αἰτωλίας) : ἐκ τοῦ λέπεν (θαμνίσκος, ὁ θάψος, τὸ κύνειον) = Θάψος.

Βοεβόδα (χωρ. ἸΑρκαδίας)-πιθανῶς ἐκ τοῦ Βοεβόδοβο καθ' ἀπλοποίησιν (βοεβόδα-ὄπλαρχηγός-καπετάνος) = Καπετανᾶτον.

Βελίνα (χωρίον ἸΑρκαδίας)-Μπελίνα (λευκότης, μπελ-λευκός) = Ἄσπρον.

Καὶ εἰς τὰ διάφορα-προσθήκας :

Τρεῖβα (χωρίον Τεγέας)-Τρεβὰ χόρτον) = Χορταριά.

Μπίρνικον (χωρίον Λακωνίας)-Μπίρνικ (εἰσπράκτωρ φόρων, τελωνοσταθμάρχης) = Σταθμός, Τελωνεῖον.

Πολιάνα (χωρίον Λακωνίας)-Πολιάνα = Ὀροπέδιον.

Πρόδαον (νησις ἐν τῷ δρμίσκῳ τῆς Πύλου)-Πρόνταν (πρόνταν-πεπωλημένος) = Πωλημένον.

Γκορτσά (χωρίον Ὀλυμπίας)-Γκόρτσα (γκορτσιφ-πικρός) = πικρία.

Σωποτόν - Σόποτ : (αὔλαξ, ὕδραγωγός πωλήν). Σόποτ, πολίχνη ἐπὶ τοῦ Αἴμου, πατρὶς τοῦ ἔθνικοῦ τῶν Βουλγάρων ποιητοῦ Ἰβάν Βάζωφ. Ὁ Γ. Παπανδρέου γράφων τὴν λέξιν Σωποτόν παράγει ἐκ τοῦ σῶρον ποτόν (1).

Χελμός : ἐκ τοῦ Χιοῦλμ (λόφος, βουνόν, κορυφή) ἀνάλογον τοῦ : Κοροφή (λόφος Κερκύρας), ὅθεν τὸ μεταγενέστερον τῆς νήσου ὄνομα : Κοροφή-Κορφοί.

Βετόρνικον (παραιοτάμος τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ Πηγαιοῦ) (2) - Βετοέρνικο : ἐκ τοῦ βέτορεν - βέτορε (ἐσπέρα) = ἐσπέριος (3).

1) Γ. Παπανδρέου, ἸΑσανίας, σελ. 13. Ἴδε καὶ Μυρτ. Ἀποστολίδου : « Ἐλέγχου ἀνοσκειῆς » κατάλυσις, ἸΑλεξάνδρεια, ἐτ. 1912. σελ. 82. Ἡ ἔτυμολογία αὕτη ἀναμνησθεὶς τὴν τῶν παλαιότερων διδασκάλων τῶν : πανταλόν ἐκ τοῦ πάντα λιώνει, χαλβᾶς ἐκ τοῦ χαλαρῶς βαίνει, μῆλον ἐκ τοῦ μῆ δλον, περηζόλα ἐκ τοῦ περήθει δια.

2) Σκ. Βυζαντινόν, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 587, ὅπου μετονομάζεται Φοῖνιξ.

3) Βετοέρνικος ὀνομάζεται ἐν Στενιμάχῳ ἢ κατὰ τὴν ἐσπέραν πνέουσα ἐκ τῆς διασφάγος δροσερὰ αὔρα. Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ Στενιμάχος, ἐτ. 1930, σελ. 38 σημ.

§ 6) Ἡ μέχρι σήμερον τούτων καὶ τινων ἄλλων Σλαβικῶν τοπωνυμίων ἐν τῇ νοτίῳ τοῦ Ὀλύμπου Ἑλλάδι ὑπαρξίς, εἶναι τὰ μόνα τῶν ἐπηλύδων κατὰ τὸν μεσαῖωνα Σλαβῶν πενηχρὰ λείψανα, ἕτινα οἱ Ἕλληνες, καίτερο μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των μετονομάσαντες δι' ἀρχαίων ἢ νέων ὀνομάτων πολλὰ Τουρκικὰ τοπωνύμια, δὲν μετέβαλον ἕνεκα τοῦ Ἑλληνικοῦ αὐτῶν καταληκτικῶς μετασχηματισμοῦ. Εἶναι δὲ ταῦτα ἅμα ἕνεκα τοῦ ὀλιγαριθμοῦ των ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ πολυαριθμα Ἑλληνικὰ μετὰ τῆς διατηρήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν καὶ ἔθιμων, τοῦ ἀρχαίου σχεδὸν χαρακτῆρος καὶ τῶν προσόντων τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνίδος γῆς, οἵτινες ἔχοντες ἑλληνικὴν συνείδησιν ἠγωνίσθησαν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ αἰῶνας κατὰ τε τῶν Φριζίων καὶ εἶτα κατὰ τοῦ ἐλαχθοῦς Τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ διέπλασαν ἐλευθερον κράτος δι' ἄθλων τῶν προγονικῶν ἐφαμιλλων, ἐξυμνηθέντων ὑπὸ τῶν μεγίστων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν τῇ Δύσει ποιητῶν, ἀμειψιδῆς τεκμήριον τῆς προΐμου τῶν ὀλίγων Σλαβῶν ἀφομοιώσεως καὶ ἀναμφισβήτητος ἀναίρεσις τῶν ὑπὸ τοῦ Fallmerayer καὶ ὑπ' ἄλλων διὰ πολιτικῶς λόγους φληναφηθέντων περὶ τῆς τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων καταγωγῆς (1). «Διότι βεβαίως χεῖμαρροὶ ὀθνείου αἵματος ἐν τῷ κατακλυσμῷ τῆς μετοικεσίας τῶν λαῶν καὶ ἐκ τῆς πολυμορφίας τῶν κατακτητικῶν εισβολῶν εἰσέρρευσαν εἰς τὴν ἀγνὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ αἵματος λεκάνην, ἀλλ' αὐτὴ ἔθολώθη τοσοῦτον, ὅσον θολοῦσι τὰ διαυγῆ τοῦ Αἰγαίου ὕδατα οἱ αὐτόσε μετ' ἰλύος ἐκβάλλοντες ποταμοὶ καὶ ὅσον ἡ θολὴς τῆς σηπίας μελαίνει τὰ μαρμαίροντα καὶ κρυσταλλοφανῆ τῆς Ἀμφιτρίτης βασιλεία» (*).

Τὰ Σλαβικὰ ταῦτα τοπωνύμια, ὧν τὰ Ἀράχοβα καὶ Κλείσοβα κατέστησαν ἱστορικὰ ἕνεκα τῶν ἐν αὐταῖς κατὰ τὸν περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ 1821 ἀγῶνα μαχῶν, δέον νὰ παραμένωσιν ἀλόβητα ὡς ἀμυδρὰ τῆς τῶν Σλαβῶν ἐπιδρομῆς ἀνάμνησις, πλὴν τῶν εἰς - οβο(ν), ἀπροσδιονύσων εἰς τὸ γλωσσικὸν Ἑλληνικὸν αἴσθημα, ὡς καὶ τῶν: Ἀράγο μέστο, Βετέρινο καὶ τινων τῶν εἰς - ἴσα. Δέον νὰ μὴ συντελεσθῆ καὶ ἐν Ἑλλάδι ὅτι συντελέσθῃ ἐσχάτως ἐν Βουλγαρίᾳ, ὅπου γενομένης τῆς μετονομασίας τῶν Τουρκικῶν τοπωνυμίων μετονομάσθησαν καὶ ἀρχαῖοταται Ἑλληνικαὶ πόλεις, ἀνήσασαι καὶ συντελέσασαι εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ παρὰ τοῖς Θραξὶ χιλιάδα ἐτῶν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Βουλγάρων ὡς ἔθνος ἐν τῷ κόσμῳ. Τὰ ἱστορικὰ ἐν τῇ Βουλγαρικῇ γλώσσῃ εὐφωνα ὀνόματα τῆς Ἀρχιάλου (Ἀρχιάλο), ἀποικίας

1) Κ. Παπαρηγοπούλου, περὶ τῆς ἐνόητος τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, λόγος πρυτανικὸς τῷ 1857, Πανδώρα, ἔτ. 1857, σελ. 110—120.

2) Γ. Μιστριώτων, τὰ αἰτία τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, λόγος πρυτανικὸς τοῦ 1891, σελ. 10.

Ἰωνικῆς, τῆς Μεσημβρίας (Μεσοέμπρια), ἀποικίας Δωρικῆς καὶ Μουσειῶν τῆς Βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ εἰκονογραφίας τοῦ ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος ἱστορικοῦ Στενιμάχου (Στανίμακα) μετεβλήθησαν ἐφέτος εἰς *Ποιμῶρε*, *Νισιμπιό*, καὶ Ἀσένωφγκραδ, πρότερον δὲ τὸ τῆς ἱστορικῆς Φιλιπποπόλεως (Φιλιππόπολ), κρίσματος Φιλίππου τοῦ Ἀμύντα, ἐνὸς τῶν μεγίστων τῆς ἀρχαιότητος στρατηγῶν καὶ πολιτικῶν, καὶ λαμπροτάτης τῶν Θρακῶν μητροπόλεως ἐπιρωμαϊοκρατίας, εἰς τὸ ἀμφιβόλου παραγωγῆς καὶ σημασίας *Πλόδηφ* (*).

II

§ 7) Νοτιοδυτικῶς τῆς Κουκλένης περὶ τὰ 4 χιλιόμετρα εἰς ὕψος ὑπὲρ τὰ 600 μ. ὑπεράνω τῆς θαλάσσης κεῖται ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας τῆς ὄψους τοῦ ὄρους, ὅθεν ἄρχει αἱ βραθεῖα τῆς κόμης διασφάζ, ἡ φερώνυμος αὐτῆς μονὴ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, ἰατῆριον ἄλλοτε τῶν σωματικῶς καὶ ψυχικῶς νοσοῦντων. Ἐν τῷ προνάβηκι τῆς ἐκκλησίας σήμερον διασφίζεται λιθίνη στήλη μετὰ σιδηροῦ κρίκου, ἐξ οὗ δι' ἀλύσεως προσ-

1) Παράδοξος φαίνεται ἡ μετονομασία αὕτη ἀρχαιοτάτων καὶ ἱστορικῶν πόλεων, ὧν τὰ ὀνόματα λαμπρύνουσι νομισματα καὶ ἐπιγραφαί, φυλαττόμενα ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ ἐν τοῖς μουσείοις τῆς χώρας καὶ μελετώμενα μετ' ἐπιστάσις ὑπὸ τῶν εἰδικῶν Βουλγάρων ἐπιστημόνων. Τοῦτο δέ, διότι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἥτις εἰσῆλθε πλησις εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν, ἐδραζόμενον κυρίως ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ ἐντὸς πεντηκονταετίας ἐπέτελεσε θαυμασίας ἐν παντὶ πεδίῳ προόδους, οὐδαμῶς ὑστεροῦσα τῶν ἡμέρων τῆς, καλλιεργεῖται ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ πολιτισμὸς ἐν τε τοῖς κλασσικοῖς γυμνασίοις καὶ τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, διατηροῦνται μουσεῖα, εἰς ἃ περισυλλέγονται πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ καὶ Βυζαντιακαὶ ἀρχαιοῦτες, λειτουργεῖ ἀρχαιολογικὸν ἴνστιτούτον, εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπετηρίδα τοῦ ὁποίου συνεργάζονται ἐξοχοὶ ἐπιστήμονες - ἀρχαιολόγοι, ἱστορικοί, νομισματολόγοι, λόγιοι τοῦ κλασσικισμοῦ, τ. ἔ. τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ τέχνης. Ἐτι δὲ παραδοξότερον εἶναι τὸ ὅτι Βούλγαρος ἐπιστήμων, ὁ σοφὸς τῷ ὄντι τῆς γλωσσολογίας καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σόφιας κ. Μλαδένωφ, δὲν ὠκνησε νὰ πρωτεῖην κατελθεῖν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν τὴν ἀντικατάστασιν καὶ τοῦ τῆς πρωτεύουσας ὀνόματος ὡς ἑλληνικοῦ. Τὸ ἑλληνικὸν εὐφώνον καὶ τὸ ἱερώτερον ἐν Εὐρώπῃ μετὰ τὸ τῶν Ἀθηνῶν ὄνομα Σοφία, διότι ἔληφεν ἐκ τοῦ ἐν τῇ πόλει τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπέρτατης σοφίας, ὃν οἱ Βούλγαροι θεωροῦσαν ὡς ἱστορικὸν καμῆλιον, προυτάθην ἂν αντικατασταθῆ διὰ τοῦ κακοφώνου μεσαιωνικοῦ *Σρέδετς*, παραφθορᾶς τοῦ Ρωμαϊκοῦ *Serdica*· *Serdica*· *Serdica*, διότι οὕτω ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Σλαύων κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ πόλις, ὅθεν προῆλθε κατὰ παρετυμολογίαν καὶ τὸ Βυζαντιακὸν *Τριαδίτσα*, εὐφώνότερον τοῦ ἄλλου. Εὐτυχῶς ὁμως δὲν εἰσῆκούσθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἡ πρότασις τοῦ καθηγητοῦ, διότι τὸ ὄνομα Σοφία εἶναι ἀρρήκτως συνηφασμένον μετὰ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς νεωτέρας Βουλγαρίας. Πρὸς κάλυψιν ὁμως τῆς ἑλληνικότητος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων γράφεται διὰ τοῦ Λατινικοῦ ἀλφαβήτου *Sofia* ἀντὶ τοῦ μόνου ὀρθοῦ *Sophia*.

έδενον τοὺς ἀτυχεῖς φρενοπαθεῖς, οἵτινες πολλάκις ἐξήρχοντο ἐκείθεν εἰς χείρονα τῆς κατὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν καταστάσιν, διότι πρὸς θεραπείαν τῶν ἐτίθεντο εἰς ἐνέργειαν οἱ τακτικοὶ καθ' ἑκάστην ραβδισμοί, καθ' ὅσον «τὸ ξύλο βγῆκε ἀπ' τὸν παράδεισο» κατὰ τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν.

Δύο ἀνάπτυξες ὁδοὶ ἀνάγουσιν ἐκ τῆς κόμης εἰς τὴν μονήν. ἡ μὲν ἐκ τῆς Μωσαμεθανικῆς συνοικίας ἡμιμονική, μακροτέρα καὶ εὐκοπωτέρα, καταλήγουσα εἰς τὸ Ἁγίασμα, ὅθεν ἡ νοτιόθεν εἰσοδος εἰς τὴν ὡς ἄνω τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς αὐλήν, ἡ δὲ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς συντομωτέρα καὶ ἀμαξιτὴ νῦν μέχρι τῆς κάτωθεν τῆς μονῆς βορειοανατολικῶς κειμένης κρήνης, ὅθεν ἄρχεται κοπιωδεστάτη ἀνωφέρεια, εὐτυχῶς σύντομος, ἄγουσα ἐξ ἀνατολῶν εἰς τὴν κάτω τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς αὐλήν. Ἐκ τούτου οἱ διὰ ταύτης τῆς ὁδοῦ ἀνερχόμενοι προσκνηταί, ὅπως τονώσωσι τὰς διὰ τὴν ἀνωφέρειαν δυνάμεις τῶν, ἐποιοῦντο μικρὸν σταθμὸν παρὰ τῇ δασυκίῳ κρήνῃ, ἣτις ἄλλοτε ἦτο ἀείρους καὶ διαναγεστάτη, νῦν δὲ ξηρὰ καὶ ἀπεψλωμένη τῶν περὶ αὐτὴν θάμνιον καὶ δένδρων.

Ὁ Φιλιππουπολίτης λογογράφος διδάκτωρ Δημ. Βογαζλῆς, τακτικὸς τῆς μονῆς ἐπισκέπτης, συνέθηκε διὰ τὴν κρήνην τοὺς ἑξῆς στίχους:

Ἡ Βρυσσοῦλα τῶν ἁγίων Ἀναργύρων

*Σὲ πλαγιά βουήσια, πλέρια δασωμένη,
μέσα σιὲς καπίνες, πλάι σὲ καρδιά,
ἄσπρη μὰ βρυσσοῦλα, τρισχαριτωμένη
μοιάζει περιστέρα μέσα σιὰ κλαδιά.*

*Τρέχουν τὰ νερά της γάργαρα καὶ κρύα
δίπλα της πεζούλια γιὰ τοὺς κουρασμένους
καὶ στὴ γούρνα ἐπάνω μὰ τοιχογραφία
μὲ τοὺς δύο Ἁγίους γιὰ δυστυχημένους.*

*Κι' διὰν ξαποσιάσης, σὰν ἀνηφορίζης,
κάποια καμπανοῦλα κρούει χαρωπά.
Νὰ τὸ μοναστήρι! ἔαφνω τ' ἀντικρύζεις
Μάθε κι' ἡ καμπάνα πὸς γιὰ σὲ χτυπᾷ.*

Μοναστήρι τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, ἔτος 1889.

Ἡ μονὴ ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν μετὰ λιθοστρώτων εὐρειῶν αὐλῶν δι' εὐρείας λιθίνης κλίμακος συγκοινωνουσῶν, τῆς μὲν ὑψηλοτέρας περὶ τὰ δέκα μέτρα περιεκτικμένης διὰ διωρόφου κτιρίου μετὰ πολλῶν δωματίων καὶ ἐχούσης δύο πύλας κατὰ τὴν νοτιάν καὶ θόρειον πλευράν, τῆς δὲ ταπεινοτέρας ἐν τῇ βορειοανατολικῇ τῆς ὁποίας γωνίᾳ εὐρίσκεται ἡ ἐκκλησία, περιεκτικτικμένης δι' ὑψηλῆς μάνδρας καὶ ἐχούσης μεγάλην πρὸς τὴν δια-

σφάγα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν πύλῃν μετ' ἐνεπιγράφου ἄνωθι τοιχογραφίας τῶν ἁγίων τῆς. Ἡ νοτία τῆς ταπεινοτέρας αὐλῆς πλευρὰ ἦτο καὶ αὕτη ἐκτισμένη διὰ διωρόφου κυρίου μέχρι τριακονταεταίᾳς, ὅπερ ἀποτεφρωθὲν ἐκ πυρκαϊᾶς δὲν ἀνετίσθη. Νοτίως τῆς κάτω αὐλῆς παράκειται ἀνεκαθεν εὐρύς λαχανόκηπος, οὗ τμήμα ἄλλοτε ἐχρησίμειεν ὡς κοιμητήριον τῶν μοναχῶν καὶ τῶν καταφευγόντων εἰς τὴν μονὴν πρὸς ἀνάσρωσιν διὰ τὸ εὐκραεὺς τοῦ κλίματος ἀσθενῶν, ὡς δηλοῦται ἐξ ἐνεπιγράφων λιθίνων ἐπιτυμβίων στηλῶν χρονολογουμένων ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Ἐν τῷ κήπῳ τούτῳ τῷ 1795 «μικρὸν ἐξορούσαντες εὗρον τεμάχια τινα ἀγαλαμάτων λιθίνων, ὧν τὸ ἀβλαβὲς διασωθὲν κάλλιστον καὶ τῆς ἀρχαίας ἐρμολυφικῆς ἀριστοῦργημα, πλάξ ἐστι μαρμάρου λευκοτάτου ἀνάγλυπτος, ἐν ἧ Ἡρακλῆς μὲν τὰς τῆς Ὑδρας τέμνει κεφαλὰς, ὁ δ' Ἰόλαος τῷ πεπυρακτωμένῳ αὐτὰς ἐπικαίει» (1). Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κ. Οἰκονόμου 1819 τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἐξέλιπεν, ὑφίστατο ὁμοῦς ἐν τῇ μονῇ ἕτερον εὗρεθὲν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἀπεικονίζον καὶ τοῦτο τὸν Ἡρακλέα, παλαιόντα μετὰ λέοντος καλῆς τέχνης, ὅπερ εἶδε καὶ ὁ Γ. Τσουκαλᾶς (2). Ἐκ τούτου τεκμαίρεται ὅτι ἀρχαίῳθεν ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἱερὸν τοῦ ὑπὸ τῶν ἐξηλληνισμένων ἐπὶ ρωμαϊκῆς Ἑρακλῶν λατρευομένου ὡς Θεοῦ τῆς σωματικῆς ρώμης καὶ τῆς ὑγείας Ἡρακλέους (3) ἢ τοῦ Ἑρακλῆος ἢ τῶν Νημιῶν, ὡς ἀλλαγῆς τῆς Θράκης καθωρισθῆσαν ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ πολλῶν ἀναθηματικῶν τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ ἀναγλύφων (4).

Πλησίον τοῦ κήπου κάτωθεν ὑψώματος σκιαζομένου ὑπὸ αἰωνοβίου ταυκλάδου καὶ δασυφύλλου πλατάνου κεῖται τὸ Ἀγίασμα, περιτετοιχισμένον ὡς σηκὸς ναοῦ, εἰς τὸ βάθος οὐτινος τετραγώνου ἀείρους πηγῆ διαχύνει τὰ διανγῆ καὶ δροσερὰ τῆς νάματα. Ἀνωθεν ταύτης ὑπῆρχεν ἐντετοιχισμένη ἀπὸ τοῦ 1830 ἐνεπίγραφος μαρμαρίνη πλάξ πλάτους 0,76 καὶ ὕψους 0,93 τοῦ μ. ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ ἐγγλυπτον σταυρὸν καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ἀνὰ ἓν ἐγγλυπτον ἀνθοδοχείον μετὰ κρίνων καὶ ὑπ' αὐτὰ τὴν ἀκόλουθον κεφαλαίως ἐκκλησιαστικοῖς γράμμασι κεχαραγμένην ἐπιγραφὴν κατὰ πιστὴν ἡμῶν ἀντιγραφὴν :

«Μωσῆς ὁ πᾶν ἐκ πέτρας βλύσας ὕδωρ
πότισε λαὸν πάλαι Ἰσραηλιτῶν»

(1) Ἄν. Γεωργ. Δευκία, ἐνθα ἄνωτ. σελ. 385, σημ.

(2) Κ. Οἰκονόμου, ἐνθα ἄνωτ. σελ. 26 § 1β' καὶ 49 § μθ'.—Γ. Τσουκαλᾶς, ἐνθα ἄνωτ. σελ. 61 § 73.

(3) Μυρτ. Ἀποστολίδου, περὶ τῆς θεησεκείας; τῶν Ἑρακλῶν, Ἑρακλικά, τόμ. V. ἔτ. 1934, σελ. 53 κ. ἔξ.

(4) G. Kazanow, Thrakische Religion-Gottheiten-Religiöse Sitten und Gebräuche, ἐν τῇ Pauys R. Enzyklopädie ἔτ. 1935, σελ. 474—551.

κλεινὸς δαί(sic) Νικόδημος ἀρχιμανδρίτης
καὶ προστατεῶν τῆς μονῆς ταύτης ἤδη
ᾠρουξε πηγὴν τήρδε ἄδρα δαπάνη
ὑδωρ πότιμον βλυζάνουσαν ἀφθόνως,
νοσοῦσι ρῶσιν καὶ ἴασιν παρέχον.

Δόξη Θεός σοι θείαν ἀντιμοσίαν αὐλ', Ἀγγ. κδ'» (1).

§ 8. Ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως τῆς μονῆς εἶναι ἡμῖν ἄγνωστος· πάντως ὅμως δὲν εἶναι μεταγενέστερος τοῦ 11ου ἢ 12ου αἰῶνος, ὅποτε καὶ ἄλλαι ἐπὶ τῆς Ροδόπης μοναὶ ἰδρύθησαν. Εἰκάζεται δὲ ὑφ' ἡμῶν ὅτι χορηγοὶ ἢ προστάται τῆς μονῆς ἦσαν ὁ ἑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς (1081--1118), ὅστις πολλὰς καὶ ἐνίοτε χρονίως διέτριψεν ἐν Φιλίππουπόλει καὶ περὶ αὐτὴν (2) καὶ βραδύτερον κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ὁ φιλόθρησκος τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς Ἀλέξανδρος (Ἰωάννης). Ἡ ἐπὶ τῆς μεταγενεστέρως τοιχογραφίας τοῦ νάρθηκος τῆς ἐκκλησίας ἀπεικόνισις τῶν δύο τούτων βασιλέων ἐν τῇ σειρᾷ τῶν προστατῶν καὶ ἑπερμάχων τοῦ χριστιανισμοῦ δηλοῖ τὴν ὑφισταμένην ἐν τῇ μονῇ ἐπὶ αἰῶνας παράδοσιν περὶ αὐτῶν ὡς εὐεργετῶν τῆς μονῆς. Ὁ Τσουκαλᾶς ἀποδίδει τὴν κρίσιν τῆς μονῆς εἰς τοὺς ἰδρυτὰς τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Πετριτσονιτίσεως (Βατοκόβου) (3) τοὺς Πακουριανοὺς Γρηγόριον καὶ Ἀπάσιον λέγων: «ἡ μονὴ αὕτη κατὰ τὸ τυπικὸν ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐκείνων, οἵτινες καὶ τὴν ἄνω εἰρημένην μονὴν ἔκτισαν τῆς Παναγίας τῆς Πετριτσονιτίσεως, ἐπειδὴ κατὰ τὸ εἰρημένον τυπικὸν ἐπροίκισαν ἐκείνην με γαίας μέχρι Ξάνθης καὶ τῶν μερῶν τούτων τῆς Ροδόπης» (4). Ὁ δὲ Κ. Μωραβένωφ ἀνάγει τὴν ἰδρυσιν τῆς μονῆς καθ' ἃ ἤκουσεν ἐκ παραδόσεως εἰς ὃ—β αἰῶνας πρὸ αὐτοῦ δηλ. τὸν 14ον ἢ 15 αἰῶνα (5).

Αἱ ἀρχαιότεραι νῦν περὶ τῆς μονῆς γραφαὶ εἰδήσεις ἀνέρχονται μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς μονῆς διασφύζονται δύο χιλιάδινα ἐνεπίγραφα τρυβλία, ἀμειρώματα εὐλαβῶν Ἑλλήνων προσκνητῶν ἐπὶ τοῦ μὲν ἀναγινώσκεται: «Μηχαὴλ (sic) Βλάχος 1698», ἐπὶ τοῦ δὲ «Κωνσταντῖνος Θεοδώρου, 1735». Ἐπὶ τῆς ὄρεχαλκίνης σφαιρας διαμέτρου 0,20 τοῦ μ. εἰς ἣν ἀπολήγει ὁ ὠραῖος καὶ μέγας μετὰ πολλῶν κηροδόχων πολυέ-

(1) Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἀπειτοιχίσθη πρὸ τινῶν ἐτῶν, ὅπως προφανῶς ἐν τῇ θέσει τῆς τεθῆ ἄλλη βουλγαρικῇ, εὐτυχῶς ὅμως δὲν κατεστράφη, φυλακισμένη ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ.

(2) Ἄν. Κομνηνός. Ἀλεξιάδος VI, 14. VIII, 7. XIV, 8. κς.

(3) Μωρ. Ἀποστολίδου. Ἡ ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Πετριτσονιτίσεως. Θεσμικά, τόμ. VII, 1936.

(4) Γ. Τσουκαλᾶς, ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 61 § 73.

(5) Μωραβένωφ Κ. Ὑπόμνημα περὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Φιλίππουπόλεως ἀπὸ τοῦ ἐτ. 1869, βουλγαριστὶ ἐτυπώθη τῷ 1930, σελ. 212.

λαιος, ἐκ τοῦ ὀρόφου τῆς ἐκκλησίας ἐξηρητημένος κατὰ τὸ μέσον, ἀναγινώσκειται κυκλοτερώς ἢ μικροῖς γραμμασιν ἐπιγραφῆ: « Ἀφηέρουση (sic) Χατζῆ Μαυροδῆς τοῦ Χατζῆ Γεώργη ἡδὸς (sic) ἡς (sic) τὸν ναὸν τὸν ἅγιον Ἀναργύρον, ἦτε (sic) ἔτους αἰφε' », δηλ. 1705.

Ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ διασώζεται πλήν τῆς προμνημονευθείσης καὶ ἑτέρα ἀπὸ τοῦ 1785 ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῶς, ὀλίγω μικροτέρας, ἐπιγραφῆ, ὁμοίους γραμμασι κεχαραγμένη, ἀλλὰ τετριμμένη, ἥτις καθ' ἡμετέραν ἀνάγνωσιν καὶ συμπλήρωσιν ἔχει :

« [Πη]γή<v> Σιλωάμ, πηγῆ<v> Ἀναργύρων,
 ὕδωρ ζωηροῶν (sic) Κοσμᾶ τε Λαμμανοῦ τε,
 ρωννύει ψυχὰς καὶ σώματα ἴαται
 πίσει πόθω τε πηγῆ [v]οσοῦ[σ]ιν,
 ἀντιλοῦσι ὕδ[ωρ] χά[ρι]ν τῶν ἰαμάτων,
 ἐκπλύνει ρύπους παντοίων νοσημάτων.
 Κάμου μὲν μνήσθητι ταπεινοῦ Ἰγνατίου,
 ἡγουμένου τῆς μονῆς τῶν Ἀναργύρων.
 ἐν αἰτε (sic) ,αἰφε', Σεπτεμβρίου α'.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κώδικος Κυρίλλου τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως (1781) ἡ μονὴ καταριθμεῖται μεταξὺ τῶν ὀκτὼ ἐπὶ τῆς Ροδόπης, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν προσηρημένην μητρόπολιν, ἦτο ἄρα ἐπαρχιακῆ: « τὰ στρέμματα τῶν ὀκτὼ μοναστηρίων Φιλιππουπόλεως 522 πρὸς γρ. 4, πρὸ. 12=2244 γρ. 18 πρὸ. ». Τὰ δὲ μνημονεύμενα μοναστήρια ἐν τῇ αὐτῇ σημειώσει ἦσαν τὰ: « Μπατοκόβου, Μολδάβας, Βοδηνῶν, Κουκλαίνης, Πελασιτίτζης, Περοσιτίτζης, Κρήτζμας ἁγ. Ἀνάργυροι καὶ Παναγίας » (1).

Ἐν ἔτει 1784 μνημονεύεται ἐν πρακτικῷ τοῦ δευτέρου κώδικος τοῦ ρουφειοῦ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἀμπατζήδων ἀποφασίσαντος κατ' ἔτος νὰ ἐπισκέπηται ἐκ περιτροπῆς τὰ μοναστήρια τῆς Φιλιππουπόλεως μεταξὺ τῶν μνημονευομένων πρῶτον ἔρχεται τὸ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης. « 1874. Ἐσυμφώνησαν οἱ μάστοροι νὰ πηγαίνουν εἰς τὰ μοναστήρια μὲ τὴν ἀράδα, Κούκλινη κτλ. » (2).

Ἐν ἔτει 1795 ἐνδημούσης ὀριμέως ἐν Φιλιππουπόλει τῆς χολέρας ἡ οἰκογένεια τοῦ Λευκία συγκειμένη ἐξ ἑννέα ἀτόμων κατέφυγε κατὰ τὸ θέρος εἰς τὴν μονὴν πρὸς προφύλαξιν. Ἄλλ' ἡ νόσος μετεδόθη καὶ εἰς τὴν

(1) Κώδιξ ἐτῶν 1781—1815, σελ. 3 (νέας ἀριθμήσεως). Διατηρεῖται ἡ ἐν τῷ κώδικι ὀρθογραφία.

(2) Μ. Ἀποστολίδου: Archiv de la société des abadjis à Plodiv, βιβλ. II (1772—1818) σελ. 1. Ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου Φιλιππουπόλεως, ἔτ. 1928—29 σελ. 65.

μονὴν ἐκ τοῦ συρρεύσαντος εἰς αὐτὴν πλήθους τῆ 1 Ἰουλίου ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῆς μονῆς. Ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας προσεβλήθησαν τὰ ἐπτά, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀναστάσιος Λευκίας, παῖς τότε ὢν, ὑπέκλυψαν δὲ εἰς τὴν νόσον μόνον ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Λευκίου ἱερεὺς Χριστόδουλος καὶ τὸ τέκνον αὐτοῦ (*).

Ἐν ἔτει 1819 μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Κ. Οἰκονόμου: «ἄνωθι ταύτης τῆς χώρας (Κουκλένης) ἕως ἡμισείας ὥρας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὄρους ἐστὶ τι μοναστήριον τῶν ἁγίων Ἀναργύρων τῷ ὀνόματι τῆς χώρας ἐπονομαζόμενον» (**).

§ 9) Ἡ μονὴ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης—ἀείποτε, κατὰ τὰς γραπτὰς μαρτυρίας, ἃς ἔχομεν καὶ ὑπὸ τῶν περιοίκων οὕτω ὀνομάζεται πρὸς διάκρισιν προφανῶς τῆς ἐτέρας ἐπὶ τῆς Ροδόπης τῶν ἁγίων Ἀναργύρων μονῆς Κρισιμῶν, οὔσης καὶ ταύτης παλαιᾶς καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν χρόνων πιθανῶς (**),—ἦτο ἐπαρχιακὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν ἱερὰν μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως καὶ διηθύνετο (ἐπεστατεύετο) ὑπὸ ἡγουμένου διοριζομένου ὑπ' αὐτῆς καὶ τῆς δημογεροντίας (ἀρχόντων-προεστώτων) τῆς Κοινότητος (πολιτείας). Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀνέκαθεν ἕνεκα τῶν συγγῶν δηλώσεων τῆς καὶ πυρπολήσεων ἐπάσχευεν οἰκονομικῶς βεβαρημένη διὰ χρεῶν.

Ἐν ἔτει 1824 τὸ χρέος αὐτῆς ἀνῆρχετο εἰς 33746 γρόσια ἀπέναντι δημολογίων καταγεγραμμένων ἐν τῷ κώδικι τῆς μητροπόλεως, ὅπερ τῆ 1 Ἰανουαρίου ἀπεδέξατο ὁ διορισθεὶς αὐτῆς ἡγούμενος (ἐπιστατεύων) ἱερομόναχος Νικόδημος (*).

Ὅτι δὲ ἡ μονὴ ἦτο κτῆμα τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως διαπιστοῦται καὶ ἐκ πρακτικῶν τοῦ αὐτοῦ κώδικος περὶ ἀφιερώσεως εἰς αὐτὴν ἀκινήτων ἢ δωρεῶν καὶ διαφυλάξεως πραγμάτων αὐτῆς ἐν τῇ μητροπόλει: οἷον: Πρακτικὸν ἀφιερώσεως κτημάτων εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἐκ Στενιμάχου Γεωργίου Εὐσταθίου Μκάριμπα, μονάσαντος ἐν αὐτῇ: 1826, Ἰουλίου 1. (**). Πρακτικὸν ὁμολογίας τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς ἀφιερώσεως τῶν προσηρημένων κτημάτων τῇ μονῇ: 1826, Ἰουλίου 1 (*). Πρακτικὸν ὁμολογίας τῆς ἐκ Στενιμάχου κυρᾶς Χατζῆδαινας, καρείσης μοναχῆς καὶ μετονομασθείσης Μάρθας περὶ ἀφιερώσεως τῆς οἰκίας τῆς τῇ αὐτῇ μονῇ· 1825, Ἀπριλίου 18 (?). Πρακτικὸν καταγραφῆς τῶν εὗρισκομένων ἀρχιερατικῶν τῆς μονῆς εἰς τὸ σεπέτιον τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως· 1825, Ἰανουαρίου 25 (*).

* Ἡ μονὴ ὄρθοπόδησεν οἰκονομικῶς ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας (1824—1854)

(1) Ἀν. Γεωργ. Λευκίας, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 384—398.

(2) Κ. Οἰκονόμου, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 49 § μθ'.

β) Αὐτόθι, σελ. 46 § μβ'.

(4) Κώδιξ μητροπόλεως ἐτῶν 1794—1856, σελ. 290—308 καὶ 336.

(5) Αὐτόθι, σελ. 337.

ε' Αὐτόθι, σελ. 338. (7) Αὐτόθι, σελ. 339. (8) Αὐτόθι σελ. 348.

τοῦ λογίου καὶ δραστηρίου ἱερομονάχου Φιλίππουπολίτου Νικοδήμου τοῦ μεγάλου τῆς κοινότητος Φιλίππουπόλεως εὐεργέτου (1). Οὗτος ἀνφοκοδόμησεν ἐκ βάθρων πάντα τὰ κτίρια, τὰ καὶ νῦν σωζόμενα, διὰ δωρεῶν τῶν Ἑλλήνων Φιλίππουπόλεως καὶ Στενιμάχου, ὧν ἡ γενναιοτέρα ἦτο ἡ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἐμπορευομένου Φιλίππουπολίτου Σωτηρίου Ἀντωνιάδου ἐκ γροσίων 15000 ἀποσταλῆσα εἰς τὴν Μητρόπολιν. Τὰ χρήματα ἐτοκίσθησαν παρὰ φερεγγύοις πολίταις ἐπὶ τρία ἔτη, ὅπως ἀξήθῳσι καὶ εἶτα ἐκκαθαρισθέντος τοῦ λογαριασμοῦ αὐτῶν παρεδόθησαν εἰς τὸν Νικόδημον πρὸς τὸν δι' ὃν ἀπεστάλησαν σκαπὸν συμποσώθεντα εἰς 27937 γρ. Τοῦτο διαπιστοῦται ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς μητροπόλεως: «ἴσον τῶν ὁμολογιῶν τῆς προσφορᾶς τῶν 15000 γρ. τοῦ ἐν Βιέννῃ Σωτηράκη Ἀντωνίου Φιλίππουπολίτου δι' ἀνοικοδόμησιν τοῦ μοναστηρίου τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, 1832, Μαΐου 10» (2) καὶ «λογαριασμός ἐκκαθαρίσεως τῶν γροσίων, ἅπερ ἔστειλε δωρεάν ὁ Ἀντωνίου Σωτήριος ἀπὸ Βιέννης εἰς τὸ μοναστήριον τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης καὶ ἐτοκίσθησαν ἐνταῦθα εἰς τοὺς κάτωθεν... δι' ὁμολογιῶν, τὸ ὅλον γρ. 27.937, 1835, Ἰουλίου 1.» (3). Ὁ τὰ πάντα διαστρέφων Κ. Μωραβένωφ λέγει ὅτι τὰ ἀποσταλέντα ἦσαν 1000 οὐγγρικά χρυσᾶ νομίσματα καὶ οὐχὶ δωρεά, ἀλλ' ἐξόφλησις χρέους τοῦ Σ. Ἀντωνίου πρὸς τὴν μονὴν χρονολογούμενου ἀπὸ 50 ἢ 60 ἐτῶν. Ἡ ἀνοικοδόμησις ἐγένετο ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἐν Φιλίππουπόλει ρουφετίου τῶν καφταντζήδων (ὑφα-

(1) Διὰ κληροδοτήματος αὐτοῦ πρὸς τὴν κοινότητα, μνημονευομένου ἐν τῇ αὐτογράφῳ διαθήκῃ του ἀπὸ τοῦ ἔτους 1854, ἧς ἐκτελεστῆς μετὰ τριῶν ἄλλων ὠρίσθη ὁ Μιχαλάκης βέης Γκιουμουσεργδάνης, ἰδρῦθῃ τῷ 1864 ἡ φερωνύμος αὐτοῦ δημοτικὴ σχολή. Κατὰ βιβλίον κείμενον ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης Φιλίππουπόλεως τὰ ἔξοδα τῆς ἐπισκευῆς (=κατασκευῆς) τῆς σχολῆς, ἦτοι οἰκοδομησίου ὕλης καὶ ἡμερομίσθια κτιστῶν, λεπτογγῶν, κονιαστῶν καὶ λοιπῶν ἐργατῶν ἐπιστατοῦντες ἐμίσθως τοῦ Ν. Φωτεινοῦ καὶ ταμιέοντος τοῦ Χ. Κοτσιάσογλου, ἐνὸς τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης τοῦ αἰδιμοῦ, ἀνήλθον εἰς γρ. 42057,75, τοῦ κληροδοτήματος ὄντος 81479 γρ. ἐξ ὧν οἴμην ἀδελφοὶ Μ. καὶ Δ. Γκιουμουσεργδάναι κατέβαλον ἀπέναντι ὁμολογίας εἰς τὴν Κοινότητα τῷ 1860 γρ. 54000 καὶ τόκους μέχρι τῆς 25 Ἰανουαρίου 1861 πρὸς 12 ο/α γρ. 6480, διάφοροι δὲ ἄλλοι ὀφειλέται, ὧν οἱ πλείστοι ἐκ Κουκλένης, ἀπέναντι ὁμολογιῶν καταχωρισμένων ἐν τῷ κώδικι τῆς ἱεράς μητροπόλεως γρ. 20999. Ὁ ψευδολόγος Μωραβένωφ γράφει (ἐνθα ἀνατ. σελ. 213), ὅτι κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς, οὓς ἐποίησατο (!) ἐπὶ τῇ βίᾳσι τῶν βιβλίων τοῦ Νικοδήμου, οὗτος ὀφείλει εἰς τὴν μονὴν 400 χιλιάδας γρ., ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν κωδικῶν τῆς μητροπόλεως ὅτι ἡ μονὴ καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὸν Νικόδημον ἦτο βεβαρημένη διὰ χρεῶν μὴ ἐπαφκόντων τῶν εἰσοδημάτων τῆς πρὸς συντήρησιν τῆς.

(2) Κώδιξ Κυρίλλου, (1781—1845) σελ. 168/160.

(3) Αὐτόθι, σελ. 332/324. Σημειωτέον ὅτι ὁ εὐεργέτης τῆς μονῆς Σωτήριος Ἀντωνίου ἐκληροδότησε μετὰ θάνατον εἰς τὴν Κοινότητα Φιλίππουπόλεως 7500 ρωβίγια, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῆς ἐν τῷ κώδικι (1794—1856) σελ. 304—307 καταγεγραμμένης διαθήκης του ἀπὸ 13 Μαΐου 1839.

σματοπωλῶν) καὶ τῆς κοινότητος Κουκλένης, ἥτις ἔκτοτε ἐξεδήλου μέγα ὑπὲρ τῆς μονῆς ἐνδιαφέρον.

Πλὴν τῆς κρήνης τοῦ Ἁγιάσματος ὁ Νικόδημος ἔκτισε καὶ τὴν ἐν τῇ ἄνω αὐλῇ, ἐξ ἧς ὑδρεύεται νῦν ἡ μονή, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἀκούθου ἐπιγραφῆς: «Ἡ βρούσις αὕτη ἀνήγερθη | ἐκ βάθρων ἀδροῦ δαπάνη καὶ προσ | τασία Νικοδήμου ἀρχιμανδριτοῦ | ἡγουμενεύοντος ἐν τῇ μονῇ | ταύτῃ καὶ συνδρομῇ Στεφάνου Χ' Ἀημητρίου Μό | σκογλου ἐκ Στενιμάχου. 1849, Ἰουλίου 15».

Ἄλλὰ καὶ ἑτέρα μαρμαρόκτιστος κρήνη καὶ καλλιπρεπὴς ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ κάτω αὐλῇ ἀριστερόθεν καὶ οὐ μακρὰν τῆς ἐπὶ τῆς μάνδρας πύλης, ἐν ἣ θέσει ὑπῆρχε παλαιότερα, ἥς ἡ κτιτορικὴ ἐπιγραφή εἶναι πιθανῶς ἢ προμνημονευθεῖσα τοῦ σκευοφυλακίου. Ἡ κρήνη αὕτη σφραγισμένη μέχρι πρὸ δεκαετίας ἐν καλῇ ὁπωσοῦν καταστάσει κατεστράφη καὶ ἀντ' αὐτῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐκκλησίας ἠγέρθη ὑπὸ τινος Βουλγάρου ἄλλη ἀκαλαίσθητος. Ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς κρήνης ὑπῆρχε καθ' ἡμετέραν ἀντιγραφὴν ἢ ἀκόλουθος ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ἐν ἱαμβικοῖς τρομέτροις ἐπιγραφὴ, ἐξαφανισθεῖσα ἤδη, ἥς ὁ τύπος τῶν γραμμάτων ἦτο ὁ αὐτὸς τοῦ τῶν ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ δύο ἐπιγραφῶν.

«Πηγὴν Σιλωάμ καὶ στοὰν Σολομῶντος
ἀεὶ δρόσον βλύζουσαν γλυκερὸν νᾶμα
ὁ Νικόδημος τήνδε ἀρχιμανδριτής,
ἐκ τῆς Φιλίππου σειρὰν ἔλκων τὸ γένος
καὶ προστατεύων τῆς μονῆς παναισίως
ἀδροῦ δαπάνη πάλαι ἐξαρθρωθεῖσαν
εἰς κάλλος ἀνήγειρε θεῖα συνάρσει

Νικόδημε, τῶν πόνων μισθοὺς δέχου. 1830, Αὐγούστου 24».

§ 10). Κατεστραφέντων τῶν ἀρχείων τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς κοινότητος Φιλίππουπόλεως κατὰ τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα τοῦ 1906 ἄγνωστοι παραμένονσιν ἡμῖν οἱ μετὰ τὸν Νικόδημον ἡγουμενεύσαντες ὡς καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰ τῆς μονῆς. Ὁ Μωραβένωφ ἀναφέρει ὅτι διάδοχος τοῦ Νικοδήμου διωρίσθη ὑπὸ τῆς μητροπόλεως ταξειδιώτης τις Ἁγιορείτης μοναχός, ὃν οἱ Στενιμαχίται ἐκάλουν σιωπτικῶς διὰ τὴν γυναικεῖαν σεμνοπρέπειαν *Κοκκωνάσα* (1). Κατὰ τὴν διὰ τῆς Ροδόπης πρὸς τὸ Αἰγαῖον ὑποχώρησιν τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων μετὰ τὴν τῆς Φιλίππουπόλεως μάχην (1879) ἡ μονὴ ἐδηλώθη ὑπ' αὐτῶν ἐκ τούτου καὶ ἐκ τῆς κακῆς διοικήσεως φθίνοντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος περιέπεσε πάλιν εἰς ἀθλίαν οἰκονομικὴν κατάστασιν. Ὁ ἐπὶ ἔτη διατελέσας πρόεδρος τῆς ἐφοροδημογε-

(1) Μωραβένωφ Κ., ἐνθα ἄνωτ. σελ. 214.

ροντίας Φιλιππουπόλεως ἰατρὸς Σ. Ἀντωνιάδης τῷ 1896 γράφει περὶ αὐτῆς: «ἔλλειψαι καταλλήλου προσωπικοῦ πρὸς διοίκησιν αὐτῆς ἐπιβαρυνθεῖσα μὲ χρέη, ἅτινα ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐκ τῆς κακῆς διαχειρίσεως τῶν ἐκάστοτε ἡγουμένων αὐτῆς. Οἱ γείτονες αὐτῆς Κουκλενιώται καταβάλλουσι πᾶσαν προσπάθειαν εἰς τὸ νὰ διατηρήσωσιν αὐτὴν διότι θεωροῦσι καθήκον αὐτῶν νὰ παραδώσωσιν αὐτὴν τοῖς ἀπογόνους, ὅπως παρέλαβον παρὰ τῶν πατέρων των» (1).

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου αὐτῆς Ἑλληνος ἡγουμένου τοῦ ἱερομονάχου Κωνσταντίου Φιλιππουπολίτου δημηθετήθησαν τὰ οἰκονομικά της τοῦ ἐτησίου περισοῦματος ἐκ τῶν ἐσόδων της περιερχομένου εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἑλλ. κοινότητος Φιλιππουπόλεως ὑπὲρ τῶν εὐαγῶν αὐτῆς ἰδρυμάτων. Τὰ δ' ἔσοδα αὐτῆς προήρχοντο ἐκ τῆς καλλιέργειας τῶν κτημάτων της (ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων), ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ δάσους της, ἐκ τῶν ἀφιερωμάτων τῶν προσκνητῶν της καὶ ἐκ τῶν ἐνοικίων τῶν ἐν αὐτῇ παραθεριζόντων διότι διὰ τὰ ἄφθονα ὕδατα, τὸ κατάφυτον τῶν πέριξ, τὴν ὠραίαν τοποθεσίαν καὶ τὸ εὐάερον ἐχρησίμειεν ὡς θέρετρον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Φιλιππουπόλεως καὶ Στενιμάχου οἰκογενείας, βοηθοῦσας καὶ ἄλλως αὐτήν. Τῷ 1906 κατελήφθη καὶ αὕτη, ὡς πᾶσαι αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ μοναί, ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἔκτοτε ἀνήκει εἰς τὴν ἱερὰν μητροπολιν τῆς Πλόδδης.

Σημειωτέον ὅτι, ὅτε κατὰ τὸ 10ον ἄρθρον τοῦ Σουλτανικοῦ φερμανίου περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας ἀπὸ 8 Ζιλχιτζὲ 1286 Ἐγίρας (1870) παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ μητροπόλει Φιλιππουπόλεως ἰδρύθη καὶ ἡ Βουλγαρικὴ τῆς Πλόδδης καὶ ὑπήχθησαν εἰς αὐτὴν αἱ Βουλγαρικαὶ τῆς ἐπαρχίας μοναί, ἡ μονὴ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, Κουκλένης ὡς καὶ ἡ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς Βοδενῶν, τοῦ ἁγίου Γεωργίου Μπελασίτσης καὶ ἡ πατριαρχικὴ τοῦ Βατσκόβου, παρέμεινεν Ἑλληνικὴ οὐδαμῶς διεκδικούντων αὐτὴν τῶν Βουλγάρων. Ὡς ἑλληνικὴ δὲ ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῆς διεθνοῦς μεικτῆς ἐπιτροπείας τῆς ὀρισθείσης κατὰ τὰς συνθήκας πρὸς ἐκτίμησιν τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῶν ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους διαλυθεισῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων ἐπιδικασθεῖσα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τῆς Φιλιππουπόλεως κοινότητα.

§ 11. Τὸ ἀρχαιότερον νῦν τῶν ἐν τῇ μονῇ κτιρίων εἶναι ἡ ἐκκλησία, τετράπλευρος μήκους 15 μ. καὶ πλάτους 8, λιθοκτιστος, ἄνευ θόλου καὶ πλακοσκεπῆς ἀπολήγουσα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν εἰς μικρὰν κόγχην. Ἐσωτερικῶς ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ μετὰ τοῦ ἁγίου βήματος καθολικοῦ μὴ δηρημένου εἰς κῆτη διὰ κιονοστιχιῶν, ὡς διαφροῦνται αἱ βασιλικαὶ καὶ ἐκ μικροῦ νάρθηκος. Ἔχει τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος τῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνακτισθεισῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης

(1) Ἀντωνιάδου Σ., ἐνθα ἀνωτ. σελ. 144.

Ἑλληνικῶν μονῶν τοῦ ἁγίου Γεωργίου (1) καὶ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τῆς Μολδάβας καὶ τῆς ἐν Στενιμάχῳ τοῦ ἁγίου Βασιλείου (2). Χρονολογία τῆς ἀνεγέρσεως αὐτῆς οὐδαμῶς μνημονεύεται, ἐκ τοῦ τρόπου ὅμως τῆς τοιχοδομίας καὶ τοῦ σχήματος, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀγιογραφιῶν αὐτῆς καταλαμβάνουσῶν ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν τῶν τοίχων ἐπιφάνειαν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ νάρθηκος φαίνεται ὅτι ἀνεκτίσθη ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκ βάρθρων ἐν τῇ θέσει παλαιότερας καταπεσοῦσης ἢ καταρριφθείσης, ὡς ἐγένετο καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης ἄλλων μονῶν καὶ τῶν τῆς Φιλικπουπόλεως καὶ Στενιμάχου καὶ δὲν εἶναι ἀρχαιότερα 2 ἢ ὡς ἔγγιστα 3 αἰώνων. Τινὲς τῶν τοιχογραφιῶν αὐτῆς, σκηνογραφαί ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ἄγιοι ἐν φρικτῶ μεγεθεὶ, προέρχονται κατὰ τινα ἐπ' αὐτῶν χρονολογίαν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐν ἔτει 1861 προσεκολλήθη εἰς τὸν νάρθηκα ὡς προνάρθηξ τετράπλευρον διὰ ξύλων καὶ πλίνθων κτισθὲν δωμάτιον, οἶονεὶ ἀποφραεῖς τις τῆς ἐκκλησίας χάριν τῶν φρενοπαθῶν, οἵτινες ὀδηγούμενοι εἰς τὴν μονὴν πρὸς θεραπείαν ἐκρατοῦντο ἐν αὐτῷ ἄλυσόδετοι. Οὕτω σήμερον ἡ ἐκκλησία εἶναι τριμερής.

Δυστυχῶς ἡ τοῦ νάρθηκος ἐξωτερικὴ τοιχογραφία ἀπεικονίζουσα, ὡς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν μονῶν εἶθισται, τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἐβλάβη. Πρὸς κάλυψιν ἀσχημίας τινὸς διεπράχθη βανδαλισμὸς οὕτως εἰπεῖν. Ἐκτεθειμένη ἡ τοιχογραφία ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν εἰς τὸ ὑπαίθριον προσεῖλκε διὰ τὸ περιεργὸν τὰ βλέμματα τῶν τῆς μονῆς ἐπισκεπτῶν ὧν τινες ὑπολαμβάνοντες ἐπάναγκες νὰ διαωνίσουν ἑαυτοὺς ἐχάρασσον δι' ὀξέων ὀργάνων τὰ ὀνόματά των ἐπ' αὐτῆς. Οὕτως ἄπαν σχεδὸν τὸ κάτω τῆς τοιχογραφίας μέρος μέχρις ἱκανοῦ ὕψους ἐπληρώθη ποικιλογλώσσων ὑπογραφῶν, προερχομένων ὡς ἐκ τῶν παρακειμένων χρονολογιῶν ἐκφαίνεται ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὧν ἡ μᾶλλον πρόσφατος ἀπὸ τοῦ 1861. Ἐκ τούτου, ὅτε προσεκτίσθη ὁ προνάρθηξ, ἀντὶ ν' ἀποξεσθῶσιν αἱ ὑπογραφαὶ καὶ καταλλήλως συμπληρωθῶσι τὰ κενὰ ὑπὸ εἰδικοῦ ζωγράφου, ὡς γίνεται ἀείποτε ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν, ἐκρίθη σκόπιμον ν' ἀναζωγραφισθῇ ἡ τοιχογραφία διὰ τῆς αὐτῆς πάλιν παραστάσεως. Ὅθεν ἐπεκρίσθη ἅπας ὁ τοῖχος διὰ ἐπιστρώματος ἀμμοκονίας, πρὸς ἐπικόλλησιν τῆς ὁποίας ἐγένοντο διὰ σεπαύρον καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν ὀπαί, καὶ ἀνιστορήθη πάλιν ἡ δευτέρα παρουσία. Τῷ 1923 ἐκπεσόντος μέρους τοῦ ἀνιστορημένου ἐπιστρώματος ἐφάνη ἡ ὑπαρχὴς τῆς παλαιότερας τοιχογραφίας, ἣτις ἀπεκαλύφθη ὀλόκληρος καταρριφθέντος ἐπιμελῶς τοῦ ἐπιστρώματος μετὰ τῆς μεταγενεστέρας ἥς ἀπέμεινε μόνον ἡ ἄνω πρὸς τῇ ὀροφῇ τῆς παραστάσεως σειρᾶ, λίαν ζωηρὰ οὖσα.

(1) Ἴδε: Μυρτ. Ἀποστολίδου, ἡ ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονὴ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, Θεσσαλικά, τόμ. V, 1934, σελ. 240.

(2) Τοῦ αὐτοῦ, ὁ Στενιμάχος, ἔτ. 1929, σελ. 47.

Ἡ ἐπὶ τῆς τοιχογραφίας ὑπαρξίς δυσαναγνώστων καὶ τετριμμένων ἐπιγραφῶν διὰ ἐκκλησιαστικῶν κεφαλαίων γραμμῶν, πρὸς ἃ, ὡς γνωστὸν, ὁμοιάζουσι καὶ τὰ Κυρίλλεια, ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ γραφῆ ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι Βουλγαρικαὶ καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες καταλαβόντες ὡς ἰσχύοντες ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ τὴν μονὴν ταύτην, ὡς τὰς ἄλλας, ἧτις ἦτο Βουλγαρικὴ, κατέστρεψαν τὴν τοιχογραφίαν ἀναξωγραφίσαντες ἄλλην ἐπ' αὐτῆς πρὸς ἐξάλειψιν παντὸς Βουλγαρικοῦ ἐν τῇ μονῇ ἴχνους. Ἐκ περιτοργείας κινούμενοι, ἅτε πολλάκις κατὰ τὰς συχνὰς ἡμῶν ἀπὸ τῶν παιδικῶν ἡδὴ χρόνων εἰς τὴν μονὴν ἐπισκέψεις ἰδόντες καὶ μελετήσαντες τὴν τοιχογραφίαν τοῦ νάρθηκος, μετέβημεν ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς παλαιότερας εἰς τὴν μονὴν μετὰ τοῦ φίλου διδάκτορος Ἀλεξ. Πέεφ, γραμματέως τῆς ἐν Φιλιππουπόλει ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας καὶ τῆς κυρίας του, ὅπως ἴδωμεν «τὸ θαυμάσιον, ὠραῖον καὶ σπάνιον Βουλγαρικῶν μνημείων τέχνης μετὰ Βουλγαρικῶν (Κυρίλλειων) γραμμῶν (1)». Εὗρομεν ἐκεῖ ζωγράφον ἀντιγράφοντα τὴν τοιχογραφίαν εἰς πίνακας κατὰ τμήματα ἐν τῷ αὐτῷ μεγέθει χάριν τοῦ ἐθνολογικοῦ τῆς πόλεως μουσείου καὶ ἀνελθόντες ἐπὶ τοῦ στηθέντος ἱκρώματος περιεργάσθημεν αὐτὴν καὶ ἀναγνόντες ἀντεγράψαμεν τὰς εὐαναγνώστους καὶ μὴ τετριμμένας ἐπιγραφάς. *Ὀὐδεμία ὑπῆρχε Βουλγαρικὴ.* Ἄπασαι ἦσαν ἑλληνικαὶ κατὰ τε τὰ γράμματα καὶ τὰς λέξεις ἢ δὲ τοιχογραφία οὐδαμῶς διέφερε τῆς καταρριφθείσης, καθ' ὅσον ἠδυνάμεθα ν' ἀναπολήσωμεν αὐτὴν ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν. Σήμερον ἡ τοιχογραφία ἀποπλυθεῖσα ἀπέβαλε τὸν ζωγραφὸν χρωματισμόν, ὃν εἶχε κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς πλὴν τῆς ἄνω σειρᾶς καὶ εἶναι κίαν ἀμυδρά. Πάντως ὁμοῦς ὁ ζωγράφος θ' ἀντέγραφεν αὐτὴν πιστῶς.

§ 12. Ἐν τῇ ἐπάνω σειρᾷ τῆς τοιχογραφίας, τῇ μόνῃ ἀπομεινῶσα ἕκ τῆς μεταγενεστερας, ἀπεικονίζεται καθήμενος ἐν τῷ μέσῳ ἐπὶ θρόνον δόξης ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔχων ἑκατέρωθεν τοὺς Ἀποστόλους. Ἐν τῇ δευτέρῃ σειρᾷ ἀπεικονίζονται βασιλεῖς καὶ πατέρες, προφανῶς ὡς πρόμαχοι καὶ προστάται τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας, κάτωθεν δὲ αὐτῶν δεξιόθεν μὲν τοῦ Χριστοῦ ὄμιλοι ἁγίων καὶ μαρτύρων προωρισμένων διὰ τὸν παράδεισον, ἀριστερόθεν δὲ οἱ δεινοὶ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν Ἰουδαίων διώκται καὶ ὄμιλοι ἁμαρτωλῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ὑπερμεγέθης ὁ Σατανᾶς, προωρισμένων διὰ τὴν κόλασιν. Ἐπιγραφαὶ κεφαλαίαις πεποικιλμένοις γράμμασιν ἀνεγινώσκοντο: ΒΑΣΙΛΕ(Y)C ΑΛ(E)-ΞΙΟC, ΒΑΣΙΛΕΥC ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC, ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ (=βασιλείον) ΡΟΜΕΟΝ (sic) (=Ρωμαίων), ΤΙΧΗ (sic) (=Τίχη) ΝΑ(B)ΟΥΧΟ (δο)(No)COP-

(1) *St. Chicheof*, Plovdiv dans son passé et son présent, ἔτ. 1926, βουλγαρικῶς μετὰ παραλλήλου γαλλικῆς μεταφράσεως. ἐν ᾧ τόπῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς μονῆς, σελ. 404 κειφ.

(ος), ΒΑΣΙΛΕΥ(С) ΔΟΚΙΟС (;) (=Δέσπος;) ΤΕΡΟΚΙΟС (¹) ΑΓΓΕΛΙ (sic) Κ(ΥΡ)ΙΟΥ ΥΛΕΙCΩΝ (sic) ΤΟΝ ΧΡΗCΤΟΝ (=Ἀγγελε Κυρίου, ἐλέησον τὸν Χρῆστον) καὶ μικροῖς γράμμασι πρὸς τὴν κάτω τῆς κολάσεως γωνίαν ἢ ἐπιγραφή: «μνήσθητι, Κύριε, τοῦ δούλου σου τοῦ ἁμαρτωλοῦ Πέ...», πιθανῶς τῶν ὀνομάτων Χρῆστος καὶ Πέ(τρος) ὄντων τῶν ἁγιογράφων ἢ μοναχῶν τῆς μονῆς, ἐπικαλουμένων τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἐν τῇ μεγάλῃ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ.

Οἱ ἱστορημένοι βασιλεῖς Ἀλέξιος καὶ Ἀλέξανδρος, ὧν αἱ κεφαλαὶ περιβάλλονται διὰ φωτοστερᾶντων, ἀναντιφρήτως εἶναι ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς καὶ ὁ τῶν Βουλγάρων Ἰωάννης (Ἰβάν) Ἀλέξανδρος (1344—1363), ὧν ἡ ἀνάμνησις παρέμεινεν ἰσχυρὰ ἐν τῇ μονῇ εἴτε ἐκ παραδόσεως εἴτε ἐκ τοιχογραφιῶν τῆς ἀρχαιότερας ἐκκλησίας. Ἡ ἀπεικόνισις τοῦ Ἀλεξίου μαρτυρεῖ τὴν ἀρχαιότητα τῆς μονῆς ἀναγομένην μέχρι τοῦ 11ου ἢ 12ου αἰῶνος, τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου ὅτι ἡ μονὴ ἔτιγχε τῆς προστασίας αὐτοῦ, ὡς πρότερον τῆς τοῦ Ἀλεξίου. Ὁ Ἀλέξανδρος καταλαβὼν τὴν ἐπαρχίαν Στενιμάχου-Τζεπένης, ἔνθα ἡ μονή, παραχωρηθεῖσαν αὐτῷ διὰ συνθήκας τῷ 1344 ὑπὸ τῆς Ἄννης τῆς Σαβαυδικῆς, ἐπιτροπεύουσης τὸν ἀνήλικον υἱὸν τῆς Ἰωάννης τὸν Παλαιολόγον, ἐπὶ τῷ ὄρω συμμαχίας κατὰ τοῦ ἀναγορεύσαντος ἑαυτὸν ἐν Διδυμοτείρῳ αὐτοκράτορα Κατακουζηνοῦ (²), ἐκυριάρχησε τῆς Ροδόπης καὶ τῆς βορειοδυτικῆς Θράκης μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλήψεως αὐτῆς. Φιλόθητος ὧν ἐφάνη προστατῆς τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ φυσικῶ τῷ λόγῳ καὶ τῆς μονῆς, ὡς βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρωμαίων.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ τοῦ δευτέρου τῶν Βουλγάρων βασιλείου ὁ ἐν ὑπαίθρῳ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον Σλαυοβουλγαρικὸς, ὁ ἐν ταῖς πόλεσιν ὁμοίως καὶ τοῖς φρουρίοις κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγχρόνων Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων καὶ χρονογράφων ἦτο Ἑλληνικὸς ὅθεν καὶ αἱ ἐπὶ τῆς Ροδόπης μοναὶ ὑπαγόμεναι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μητροπολιν τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως ἦσαν Ἑλληνικαί, δηλ. ἢ ἐν αὐταῖς λειτουργία διεξήγετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ Αἴμου, μονάς, οὐσας ἀπάσας Βουλγαρικάς. Ἐπομένως καὶ ὅτε ἡ Ροδόπη περιήλθεν ἐπ' ὀλίγον χρόνον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Βουλγάρων ὡς συνέβη ἐπὶ τοῦ Ἰβαγκοῦ (1199), ἐπὶ τοῦ Καλογιάννη καὶ τοῦ συγγενοῦς του Σλαύου (1205—1208), ἐπὶ τοῦ Ἀσέν II (1230—1246) καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου

(1) Πιθανὴ παραφθορὰ τῆς λατινικῆς λέξεως *terrificer*=*terribilis*=τρομερός, θεινός.

(2) *Κατακουζηνοῦ*, ἱστορ. III, 66.—Ἴδε καὶ *Ζλατάρσκυ Β.* ὁ Ροδοπαῖος ἦρος ἐπιλασχηγὸς Μουτσίλιας, ἐν τῇ Βουλγαρ. ἱστορικῇ βιβλιοθήκῃ, ἔτ. α' τόμ. II, ἔτ. 1928, πλ. 120, βουλγαριστί.

1344—1363) (1) ἀναμφιβόλως οἱ Βούλγαροι ὁμόδοξοι βυσιλεῖς ἐσεβάσθησαν τὰς Ἑλληνικὰς μονὰς καὶ τὰς ἐκκλησίας καὶ δὲν ἀφῆρσαν αὐτὰς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἐγένετο τοιοῦτον τι ἐνιαχοῦ, ἐπανερχομένης τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας αἱ ἀφαιρεθεῖσαι περιήρχοντο εἰς τοὺς ἰδρυτὰς αὐτῶν καὶ τοὺς νομίμους δικαιοῦχους καὶ παρέμειναν Ἑλληνικαὶ καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας μέχρις ἐσχάτων, ὅτε βίᾳ ἀφῆρέθησαν κατὰ τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα (1906—1913).

§ 13. Ἐκ τῶν προειρημένων ἀρκούντως καταδείχθη ὅτι ἡ μονὴ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης ἦτο ἀνέκαθεν Ἑλληνική, δηλ. ὑπὸ Ἑλλήνων ἰδρυθῆ καὶ ἀνεκτίσθη καὶ ἐν αὐτῇ ἐτελοῦντο αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι ἑλληνιστὶ μὴ ἀποκλειόμενοι ὅτι τινὲς τῶν μονασίωντων ἐν αὐτῇ ἐνδέχεται νὰ ἦσαν καὶ Βουλγαρικῆς καταγωγῆς γενόμενοι δεκτοὶ ὡς ὁμόδοξοι, καθὼς συνέβαιναν ἐν πάσαις ταῖς Ἑλληνικαῖς μοναῖς. Πρὸς ταῖς ἀνωτέρω δὲ μαρτυρίας ἐπαγόμεθα καὶ τὴν τοῦ ἀμερολήπτου καὶ ἀψευδοῦς ἱερέως Κ. Οἰκονόμου, διευθυντοῦ ἐπὶ ἔτη τῆς Ἑλληνικῆς ἐν Φιλιππουπόλει κεντρικῆς σχολῆς καὶ πρώτου ἱστοριογράφου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ἁγίου ἐκείνου ἀνδρός, φθίνοντος τοῦ 18ου καὶ ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος, μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ζώντων ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ, φιλῆτικαὶ ἔριδες δὲν ὑφίσταντο μῆπω ἀφῆρσιθείσης τῆς ἔθνικῆς τῶν Βουλγάρων συνειδήσεως. Οἱ χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχίας Ἑλληνες καὶ Βούλγαροι, λαλοῦντες ἑκάτεροι τὴν ἰδίαν τῶν γλώσσων, τ. ἔ. οἱ μὲν Ἑλληνες τὴν ἀπλὴν Ἑλληνικὴν, οἱ δὲ Βούλγαροι τὴν ἀπλὴν Σλαβονικὴν ἦτοι τὴν Βουλγαρικὴν (2), εἶχον τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς μονὰς των, ἐν αἷς ἐλάτρευον τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ τῶν γλώσσῃ. Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν κομῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν παρ' αὐταῖς μονῶν ὁ συγγραφεὺς τὴν μονὴν τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης θεωρεῖ ἀνέκαθεν Ἑλληνικὴν, διότι διακρίνων τὰς Ἑλληνικὰς τῶν Βουλγαρικῶν μονῶν καὶ καλῶν ἐκάστην μὲν Ἑλληνικὴν ἀπλῶς *μοναστήριον*, ἐκάστην δὲ Βουλγαρικὴν *μοναστήριον Βουλγαρικὸν* «Βουλγαρικῇ διαλέκτῳ τὰς ἀκολουθίας ἀναγινώσκουσιν οἱ ἐν αὐτῷ ἀκούμενοι καλόγηροι» (3), τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος μονὴν καλεῖ ἀπλῶς *μοναστήριον*. Βουλγαρικαὶ μοναὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἦσαν κατ' αὐτὸν τρεῖς μόνον αἱ τοῦ Κα-

(1) Ἴδε, *Μυστ. Ἀποστολίδου*, Θρακικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. II, ἔτ. 1929, σελ. 333—342.

(2) « Ἐκτὸς τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τινῶν χωρίων εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ροδόπης κειμένων εἰς πάντα τὰ λοιπὰ τῆς ἐπαρχίας ἡ Βουλγαρικὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σονηθίζεται· μάλιστα δὲ τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ροδόπης κείμενα χωρία, τὸ μέρος ἐκεῖνο δηλ. ὄπερ καλεῖται Γιαϊλάς καὶ Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοὶ τὴν Βουλγαρικὴν μόνον προφέρουσι· σπανίως δὲ ἡ ἀπλὴ Ἑλληνικὴ σονηθίζεται ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν τισὶ κόμμασι καὶ χωμασι». Κ. Οἰκονόμου, ἐνθα ἄνωτ. σελ. 32 § κ'. σημ. α'.

(3) Αὐτόθι σελ. 35 § κγ' σημ. α'.

λοφέρου (1), τοῦ Ἀκτσέκλιησε (Σόποτ) (2) καὶ τοῦ Καλογερόβου (3), πᾶσαι ἐπὶ τοῦ Αἴμου, Ἑλληνικαὶ δέ: ἡ τοῦ Μπατκουνίου (4) αἱ τῶν Κριτσιμίων τῶν ἁγίων Ἀναργύρων καὶ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου (5), ἡ τῶν ἁγίων Θεοδώρων τῆς Περοσιτίσης, (6) ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου Μπελασιτίσης (7), ἡ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης (8), ἡ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Βοδηρῶν (9), ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς Πετριτσονιτίσης (Βατοκόβου) σταυροπηγιακῆ (10) καὶ ἡ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Μολδάβας (11), πᾶσαι ἐπὶ τῆς Ροδότης.

Ἀλλὰ καὶ ἔτι πρὸς οἱ ἅγιοι καὶ θαυματουργοὶ Ἀναργυροὶ Κοσμάς καὶ Λαμνανός εἶναι κατ' ἐξοχὴν τῶν Ἑλλήνων ἅγιοι, λατρευόμενοι ἀπὸ τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνων, πιθανῶς ἀρχαίους τῆς ἰατρείας Θεοὺς ἀντικαταστήσαντες. Ἴατροὶ τῶν νοσημάτων καὶ ἀμύνητορες τῶν πιστῶν κατὰ τῶν πολεμίων, ὡς ἐν τῷ κοντακίῳ τῶν ἐγκωμιάζονται, ἐτιμῶντο παλαιόθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν αὐτῷ τῷ παλαιῷ. Οὐ μακρὰν τῆς βασιλευούσης κατὰ τὸ ἄκρον κολπίσκου ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ ἀνάντους τόπου ὑπῆρχεν ἀφιερωμένον εἰς αὐτοὺς «τέμενος ἐκ παλαιῶν», ὅπερ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός ἀνέκτισε καλλιπρεπὲς εἰδνωμονῶν· διότι οἱ ἅγιοι παραστάντες εἰς αὐτὸν κατ' ὄναρ ἔσωσαν ἀπὸ ἐπικινδύνου νόσου, διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ὁποίας οἱ ἱατροὶ ἀπέβαλον πᾶσαν ἐλπίδα. «Τὴν προτέραν οἰκοδομίαν ἀκοσμίον τε καὶ ἀδοξον οὖσαν οὐδὲ ἀξιόχρεων τηλικαῖς ἁγίοις ἀνεῖσθαι κίλλει τε καὶ μεγέθει τῶν νέων κατελάμπαρνε καὶ φωτὸς αἴγλη, ἄλλα τε πολλὰ οὐ πρότερον ὄντα ἀνέθηκεν» (12). Ἐκτοτε ἡ ἐκκλησία αὕτη ἦτο τὸ καταφύγιον τῶν νοσοῦντων, μεταβαινόντων εἰς αὐτὴν πρὸς ἴασιν πάντοθεν ἀπὸ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς. Οὕτω ἡ δημοφιλία τῶν ἁγίων, ὧν ἡ μνήμη δις τοῦ ἔτους ἑορτάζεται τῇ 1ῃ Ἰουλίου καὶ Νοεμβρίου, ἐπέξετάθη ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ ἤρξαντο ἰδρῶμενοι πρὸς τιμὴν αὐτῶν ἐκκλησίαι καὶ μοναὶ ἐπὶ ὑψηλῶν καὶ εἰσέερον τόπων, ἀντικαταστήσασαι τὰ ἀρχαῖα Ἀσκληπιεῖα. Τοιαῦται ἦσαν καὶ αἱ ἐπὶ τῆς Ροδότης δύο μοναὶ ἡ τῆς Κουκλένης καὶ ἡ τῶν Κριτσιμίων, ὧν ἡ ἴδρυσις ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν, ὅποτε ἡ περὶ τῆς ἱαματικῆς τῶν ἁγίων δυνάμειος παραδόσις ἦτο ἀκόμη ἰσχυρὰ ἐν τῷ Βασιλείῳ καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἐν γένει.

Ἡ ἐκτὸ τῶν Ἑλλήνων δὲ μεγάλη τῶν ἁγίων Ἀναργύρων ἰατρεῖα μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν πρὸς τιμὴν αὐτῶν διδομένων κερίων ὀνομάτων Ἀναργύρος, Ἀργύριος, Ἀργυρῶ, Κοσμάς καὶ Λαμνανός, ὧν μεγάλη ἡ χρῆσις, ἀπενήθη παρὰ τοῖς Βασιλείοις, κατ' οἷς καὶ τὰ ἀπαντῶντα ἐνίοτε Ἀρ-

σελ. 41 § 1γ.

(1) σελ. 44 § 2δ'.

σελ. 49 § 2μγ.

(8) σελ. 49 § 2μδ'.

σελ. 57 § 2νγ.

γῆρ καὶ Δαμιάν ἀνήκουσιν εἰς οἰκογενείας ἐχούσας Ἑλληνικὴν τὴν προέλευσιν ἢ συγγενεοῦσας πρὸς Ἑλληνας δι' ἐπιγαμιῶν. Ἄλλως τε ἐν Βουλγρίᾳ οὐδεμία ἐκκλησία καὶ μονή, καθ' ὅσον εἶναι ἡμῖν γνωστόν, ὑπάρχει τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων, οἵτινες ὡς Ἑλληνικοὶ μετωνομάσθησαν. Αὐτὴ ἡ μονὴ καλεῖται ὑπ' αὐτῶν *μοναστήρ Σφρετὶ Βράτς* (= ἡ μονὴ ὁ ἅγιος Μάντις) ἢ *Σβετὶ Βράτσοβε* (1) (= οἱ ἅγιοι Μάντις). Οὐδεὶς δὲ Βούλγαρος φέρει τὸ ὄνομα *Βράτς*· ἂν δὲ τοῦτο ἀπαντᾷ ὡς ἐπωνύμιον *Βράτσοφ*, οὐδεμίαν πρὸς τοὺς ἁγίους ἔχει σχέσιν, ἀλλ' εἶναι ἰδιότητος σημαντικόν, ὡς ἐθίζεται παρὰ τοῖς Βουλγάροις ἐπὶ τῶν ἐπωνύμων. Ἀγιάσματα δὲ καὶ μοναὶ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων ὑπῆρχον καὶ ἀλλαγῶν τιμῶμεναι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἔξ ὧν μνημονευτέα ἡ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν μονή, ἣς οἱ μοναχοὶ συνέταξαν διαφόρους παραδόσεις περὶ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκ τῶν χειρογράφων τούτων περισσώθENTA τέσσαρα φύλλα χάρτου Ἑνετικοῦ ἀσυνάρτητα πρὸς ἄλληλα καὶ καθ' ἑαυτὰ σφόδρα συγκεχυμένα (2) ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸν Fallmerayer, πλαστογραφήσαντα τὰς χρονολογίας καὶ μεταμφιστάμενον τοὺς φουστανελοφόρους κλέπτας Ἀλβανούς, οὓς οἱ κάτοικοι ἐκάλουν *φούστας*, εἰς Σλαύους, νὰ πλάσῃ τοὺς γνωστοὺς περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων μύθους (3), οὓς καίπερ ἐν καιρῷ ἀναρεθέντας ἐξακολουθοῦσι τινες τῶν ἱστορικῶν Σλαύων ἀναμασῶντες ἀκόμη.

§ 14. Ὁ ἱστοριογράφος τῆς Πλόδδηφ, οὐχὶ τῆς Φιλιππουπόλεως (4), ἀξιότιμος κ. Στ. Σίκοφ, ὅστις δι' ἰδίου φακοῦ βλέπων καὶ κρίνων τὸ τῆς Θράκης ἱστορικὸν παρελθὸν ὑπολαμβάνει πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἀνέκαθεν Βουλγαρικὰ καὶ δὲν διανοεῖ, ὅσῳκις συγκρούεται πρὸς τὰς ἱστορικὰς μαρτυρίας ν' ἀμφιβέβη περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν Βυζαντινῶν πηγῶν ὡς μεροληπτικῶν, διίσχυρίζεται ὅτι ἡ τῆς Κουκλένης μονὴ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, ἣν καὶ αὐτὸς καλεῖ *Σφρετὶ Βράτς*, ἦτο ἀνέκαθεν Βουλγαρικῆ, κατεσχέθη δὲ ὡς καὶ αἰλοπαὶ ἐπὶ τῆς Ροδόπης μοναὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν τότε Ἑλλήνων. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς διίσχυρίσεως ταύτης ἐπάγονται ὑπ' αὐτοῦ τὰ ἀκόλουθα ἀκλόνητα τεκμήρια.

α') Αἱ ἐπὶ τῆς ἀποκαλυφθείσης παλαιᾶς τοιχογραφίας τοῦ νόρθηκος ἐπιγραφαὶ εἶναι Βουλγαρικαὶ (!), ὡς διαπιστοῦται ἐκ τοῦ σχήματος τῶν Κυριλλείων γραμμάτων των· β') ἡ ναοδομία τῆς ἐκκλησίας ἔχει ὁμοιότητάς τινας πρὸς τὰς Βουλγαρικὰς (:) τοῦ ἐν Στενιμάχῳ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῆς Παναγίας τοῦ φρουρίου καὶ τῆς Παναγίας τῆς μονῆς Βατοσκόβου

(1) *Κ. Μωραβένωφ*, ἐνθα ἀνωτέρω, σελ. 207. 212.

(2) Ἀρχαιολ. ἐφημ. Ἀθηνῶν, ἔτ. 1853, φυλλ. 31, σελ. 942—945.

(3) *Fallmerayer*, Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters, τόμ. 2, ἔτ. 1830—36 καὶ Fragmente aus dem Orient, τόμ. 2, ἔτ. 1845.

(4) Ὀνομάζω τὸν συγγραφέα οὕτω, διότι συστηματικῶς ἀποφεύγει ν' ἀναφέρῃ τὸ διοχιλιετὲς ἱστορικὸν τῆς Ἑλληνικῆς πόλεως ὄνομα *Φιλιππούπολις*.

καὶ γ') αἱ προσωπογραφίαι, ὁ χρωματισμός, ἡ φωτοσκίασις καὶ ἡ διακόσμησις ἔχουσι καταπληκτικὰς ὁμοιότητας πρὸς τὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἀρχαγγέλων (ossarium) τῆς μονῆς Βατοκόβου καὶ πρὸς τὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας τοῦ φρουρίου Στενιμάχου, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι «ὁ ζωγράφος συνθέτης καὶ τῶν τριῶν τοιχογραφιῶν εἶναι ὁ αὐτὸς ἢ ὅτι αὐταί εἶναι τοῦλάχιστον ἔργα ζωγράφων τῆς αὐτῆς σχολῆς, ἀκμασάσης οὐδαμῶς βραδύτερον τῶν ἐτῶν 1360—70, ὁπότε ἡ μονὴ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων». Ἄρα ἡ ὑπάρχουσα νῦν ἐκκλησία ἐκτίσθη κατὰ τὸ δεύτερον Βουλγαρικὸν βασιλεῖον ἢ οὐκ βραδύτερον τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 14ου αἰῶνος (!).

Ἐκ τῶν ἐπαγομένων τεκμηρίων καταφαίνονται αἱ σπουδαῖαι καὶ βαθεῖαι τοῦ ιστοριογράφου τῆς Πλόδδης γνώσεις περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν χριστιανικὴν ναοδομίαν καὶ ἀγιογραφίαν, τὴν ἐπιγραφολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆν. Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ ἐκλαμβάνονται Βουλγαρικαὶ ἔνεκα τῆς ὁμοιότητος τῶν Κυριλλείων γραμμάτων πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ μηδεμιᾶ ἀναγνώσεως γινομένης αὐτῶν ὡς Βουλγαρικῶν ἀπλουστάτη ναοδομία εἰθισμένη ἐπὶ τουρκοκρατίας συγγεῖται κατὰ τε τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν τοιχοδομίαν μετὰ τῆς Βυζαντιακῆς καὶ Ἀθωνικῆς, διότι ἡ μὲν ἐκκλησία τῆς μονῆς δὲν εἶναι παλαιότερα, ὡς προερρήθη 2—3 αἰῶνων, αἱ δὲ τῆς Παναγίας τοῦ φρουρίου Στενιμάχου καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου εἶναι Βυζαντιακαὶ τοῦ 11ου ἢ 12ου αἰῶνος (1) καὶ ἡ τῆς Παναγίας τῆς μονῆς Βατοκόβου ἔχει τὸν ρυθμὸν τῶν ἐν Ἄθω μονῶν ἀνιδρυθεῖσα ἐκ βάθρων τῷ 1604 κατὰ τὴν κτιορικὴν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἀγιογραφίαι τοῦ 17ου τὸ πολὺ αἰῶνος ἀποδίδονται εἰς τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα, διότι αἱ μὲν τοιχογραφίαι τοῦ ὄσσαριου τῆς μονῆς Βατοκόβου, τοῦ μόνου ὑπολειφθέντος ἐκ τῶν ἀρχικῶν τῆς μονῆς κτιρίων, προσέρχονται ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος, ἂν εἶναι σύγχρονοι τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ κτιρίου, αἱ δὲ τῆς ἐκκλησίας τοῦ φρουρίου Στενιμάχου προσέρχονται ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου (2).

Μὴ ἀρκούμενος δὲ ὁ ιστοριογράφος εἰς τὰ τεκμήρια ταῦτα τῆς βουλγαρικότητος τῆς μονῆς προσάγει καὶ ἕτερα οὐχ' ἦττον τῶν προειρημένων ἄξια. «Τῷ 1387 (1), γράφει ἀνεκαλύφθη ἐν τῇ μονῇ πολυτιμώτατον μεσαιωνικὸν Βουλγαρικὸν μνημεῖον, ὅπερ περιέχει τοῦ Βουλγάρου βασιλέως Ἰβάν Ἀλεξάνδρου τὸν πανηγυρικόν, γραφὲν τῷ 1337. Βραδύτερον ἀνευρέθησαν καὶ τινα παλαιὰ χειρόγραφα Βουλγαρικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων κεκρυμμένα ἐν τῇ στέγῃ τῆς ἐκκλησίας καὶ διαλαθόντα τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλή-

(1) Ἴδε, Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ Στενιμάχος, σελ. 25 κεξ. § 10 καὶ Ἰορδ. Ἰβακόφ, τὸ τοῦ Ἀσὲν φρουρίου βουλγαριστι ἐν τῷ Bulletin de la société archéol. Bulgare, τόμ. 11, ἐτ. 1911, σελ. 197 κεξ.

(2) Dumont-Homolle, Mélanges d'archéologie et d'épigraphie, σελ. 228.

νων μοναχῶν. Τινὰ τούτων φυλάσσονται νῦν ἐν τῇ ἔθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πλόδδης. Ἐν τῷ ψαλτηρίῳ ἢ ὡς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ (!) καλεῖται τὸ ψαλτήριον τῆς Κουκλένης ἀπαντᾷ ἡ ἀκόλουθος χρονολογικὴ σημείωσις: «Ἐγράφη τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ μεγίστου ἡμῶν βασιλέως Ἰβάν Ἀλεξάνδρου, αἰρεθέντος καὶ σεφθέντος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἔτει 6845 (=1337)».

Οὐδὲν βεβαίως τὸ παράδοξον, ἂν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μονῇ περιεβούθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ προειρημένου τσάρου, τοῦ καὶ προστάτου ἢ δωρητοῦ αὐτῆς, ὡς ἀνεπτύξαμεν, ἐγράφη κατ' ἐπιθυμίαν αὐτοῦ Σλαβικὸν ἐκκλησιαστικὸν βιβλίον ὑπὸ τινος Βουλγάρου ἐν τῇ μονῇ μοναχοῦ ἢ Ἑλληνος γνώστου τῆς Σλαβικῆς γλώσσης. Τὸ πολὺν παράδοξον καθ' ἡμᾶς εἶναι ἄλλο. Τῷ 1887, ὅποτε, ὡς λέγεται, ἀνεκαλύφθη τὸ χειρόγραφον, ἡ μονὴ ἦτο Ἑλληνικὴ. Πῶς οὔτε ἡ Ἑλληνικὴ μητρόπολις Φιλιππουπόλεως, εἰς ἣν ἀνήκεν ἡ μονή, οὔτε ἄλλος τις τῶν λογίων Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν ἢ τις τῶν ἐν τοῖς Ζαριφείοις διδασκαλείοις καθηγητῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ διάσημος μεσαιωνοδίκης Πέτρος Παπαγεωργίου, ὅστις ἀνεδίφησε τὰς βιβλιοθήκας τῶν μονῶν καὶ ἐξήτασε τὰ παλαιὰ βιβλία καὶ χειρόγραφα αὐτῶν, δὲν ἔλαβε γνῶσιν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χειρογράφου; Ἦτο δυνατόν τοσοῦτον ὡς ἐκ τῆς παλαιότητος τοῦ ἱστορικῶν χειρογράφου νὰ διαλάθῃ τοὺς Ἑλληνας, οἵτινες πάντως θὰ ἐφρόντιζον νὰ ἐξασφαλίσωσιν αὐτὸ ἀποστέλλοντες ὡς κειμήλιον εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, ὡς ἀπέστειλεν παλαιὰ πολύτιμα τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς βιβλία, ἢ εἰς τὴν ἔθνικὴν τῆς Ἑλλάδος βιβλιοθήκην; Ὡστε ἀμφιβάλλομεν πολὺ περὶ τοῦ λεγομένου ὅτι τὸ χειρόγραφον προέρχεται ἐκ τῆς μονῆς, ἀφοῦ μάλιστα δὲν παρέχονται πληροφοροίαι καὶ λεπτομέρειαι περὶ τοῦ ποῦ τῆς μονῆς ἐφυλλάσσετο τοῦτο καὶ ὑπὸ τίνος καὶ πῶς ἀνεκαλύφθη καὶ πῶς περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων, ἐνῶ ἦτο ἰδιοκτησία τῆς Ἑλληνικῆς μητροπόλεως.

Προκειμένου δὲ περὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν χειρογράφων, τῶν ἀνευρεθέντων, ὡς λέγεται, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς μονῆς (1906) ἐν τῇ στέγῃ τῆς ἐκκλησίας, ὧν φύλλα τινὰ ψαλτηρίου καὶ ὀκτωῦχου εἶδομεν καὶ περιεργασθῆμεν ἐν τῇ ἔθνικῇ τῆς Φιλιππουπόλεως βιβλιοθήκῃ σεβόμενοι τὸ ἀξιόπιστον τῶν λεγομένων ἀπαντῶμεν ὑποστηρίζοντες τὴν θέσιν ἡμῶν. Τὶ τὸ παράδοξον, ἂν ἐν Ἑλληνικῇ μονῇ ἀνευρέθησαν καὶ Βουλγαρικὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρόγραφα; Οἱ Βούλγαροι μέχρι τοῦ 1870 διετέλουν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου κυριαρχίαν. Βούλγαροι κληρικοί Ἑλληνομαθεῖς ἦσαν λειτουργοὶ ἐν Ἑλληνικαῖς ἐκκλησίαις, ὡς Ἕλληνες βουλγαρομαθεῖς ἐν Βουλγαρικαῖς. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σμύρνης καὶ μετὰ τὸ σχίσμα Βασίλειος, ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ (!), ἦτο Βούλγαρος· ὁ νῦν γηραιὸς ἑλληνομαθέστατος μητροπολίτης Βάρνης σεβασμιώτατος Συμεὼν ὑπε-

(1) Βασιλείου, ἀρχιεπισκόπου Σμύρνης, Λόγοι, τόμ. 2, ἔτ. 1886—1887, Σμύρνη.

ρέτησεν ἐν Ἑλληνικαῖς ἐκκλησίαις, ὅπως περιορισθῶ εἰς δύο μόνον ἀνωτάτους κληρικούς. Βούλγαροι μοναχοὶ ἐμόναζον ἐν Ἑλληνικαῖς μοναῖς, ὡς καὶ Ἕλληνες ἐν Βουλγαρिकाῖς. Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι συνέζων τότε ὡς ὁμόδοξοι ἐν ὁμοσίᾳ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ καὶ ὡς ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τοῦ παρελόντος αἰῶνος ἐδιδάσκετο ἐν Βουλγαρικοῖς σχολείοις, οὕτω καὶ ἡ Σλαβοβουλγαρικὴ ἐδιδάσκετο ἐν τῇ Θεολογικῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολῇ, ἔνθα καθηγητὴς διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1852 καὶ ὁ περιώνυμος Νεόφυτος μοναχὸς τῆς μονῆς τῆς Ρήλας (1). Ἄν λοιπὸν Βούλγαροι μοναχοὶ μονάσαντες ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τότε μονῇ ἢ καὶ Ἕλληνες τοιοῦτοι σεβόμενοι τὰ ἐκκλησιαστικά βιβλία ὡς ἱερὰ περισυνέλεξαν τοιαῦτα Βουλγαρικά ἐν τῇ μονῇ, ὡς σήμερον βιβλία πάσης γλώσσης περισυλλέγονται ἐν ταῖς διαφόροις τῆς Εὐρώπης βιβλιοθήκαις, — ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν τῆς τουρκοκρατίας χρόνων αἱ μόναι ἦσαν αἱ μόναι βιβλιοθήκαι, — ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἦτο ἡ μονὴ Βουλγαρικὴ; Σήμερον τὰ πολυτιμώτατα χειρόγραφα τῆς τε ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας κατακίενται ἐν διαφόροις τῆς Εὐρώπης βιβλιοθήκαις δέον ἐκ τούτου νὰ ὑποληφθῇ ὅτι αὐταὶ αἱ βιβλιοθήκαι εἶναι Ἑλληνικαὶ ἢ ὑπὸ Ἑλλήνων ἰδρῦθησαν;

§ 15) «Μεταξὺ τῶν διατηρουμένων παλαιῶν ἐν τῇ μονῇ εἰκόνας, ἕξακολουθεῖ ὁ ἱστοριογράφος, ὑπάρχει καὶ μία παριστάνουσα τὸν Σαβαῶθ μετὰ Βουλγαρικῆς ἐπιγραφῆς, «Γ(όσπ)οδ Σαβαῶθ» (Κύριος Σαβαῶθ). Ἄνωθι δὲ τῆς ἑξωτερικῆς πλευρᾶς τῶν παραθύρων τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν τυφλῶν γωνιῶν αὐτῶν τὰ ὀνόματα τῶν ἐξωγραφισμένων ἁγίων εἶναι Βουλγαρικά, ἅπερ παρέμειναν, κάκιερ γενομένης ἀποπείρας καταστροφῆς αὐτῶν διὰ πυροβολισμῶν, ἅτε τῶν σφαιρῶν μὴ ἐξικομένων τοῦ σκοποῦ αὐτῶν». Ὁ ἱστοριογράφος λημονεῖ τὸ τοῖς πᾶσι γνωστὸν ὅτι «μία χελιδὼν ἕαρ οὐ ποιεῖ». Μνημονεῖ μίαν μόνον εἰκόνα, πρᾶγμα κινητὸν, φέρουσαν ὀλιγοσύλλαβον Βουλγαρικὴν ἐπιγραφὴν ἄνευ χρονολογίας καὶ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν ὅτι πῦσαι αἱ ἄλλαι εἰκόνας καὶ αἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοιχογραφαῖαι φέρουσιν Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἀνακτίσεως αὐτῆς.

Αἱ τῶν ἐκκλησιῶν ἡμῶν εἰκόνας ἁγίων προέρχονται καὶ ἐκ δωρεῶν εὐλαβῶν προσκυνητῶν ἀγοραζόμεναι οὐ μόνον παρ' Ἑλλήνων ἀγογράφων, ἀλλὰ καὶ παρὰ Σλαύων ὁμοδόξων. Εἰκόνας μετὰ Σλαυικῶν ἐπιγραφῶν ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐν τε τοῖς εἰκονοστασίοις πολλῶν Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Στενιμάχου ἀποστελλόμεναι ἐκ Ρωσσίας ἀποδημούντων Ἑλλήνων. Τινὲς τῶν ἁγίων ἐπιταφίων τῶν ἐκκλησιῶν Φιλιππουπόλεως καὶ Στενιμάχου ἦσαν Ρωσικοὶ ἀποσταλέντες δῶρα ὑπὸ τῶν ἐν Ρωσίᾳ Φιλιππουπολιτῶν Κομιζοπούλλου Ἀντωνίου καὶ Μαρασλῆ Γρηγορίου, μεγάλου ἔθνικοῦ εὐεργέτου. Διατὶ νὰ μὴ ὑποτεθῇ ὅτι καὶ ἡ

(1) *Jirecek - Argyroiu*, Ὀδοιορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 649.

μνημονευομένη Σλαυεπίγραφος εἰκῶν, ἔργον ἀγιογράφου Σλαύου, εἶναι ἀφιέ-
ρωμα "Ἕλλημος εἰς τὴν μονὴν ἢ καὶ Βουλγάρου ἐκ τῶν προσκυνητῶν αὐτῆς,
τῶν αἰτησαμένων τὴν βοήθειαν τῶν θαυματοεργῶν Ἁγίων;

Προκειμένου περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν παραθύρων τῆς ἐκκλη-
σίας τῆς μονῆς Βουλγαρικῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἀπεικονιζομένων ἁγίων, ἂν
αὐταὶ προσέρχονται ἀπὸ τοῦ πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς μονῆς ὑπὸ τῶν Βουλ-
γάρων χρόνου, διότι πολλοὶ τῶν προσκυτῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν καὶ
Στενιμαχιτῶν, τῶν πολλὰκις ἐν τῇ μονῇ παραθερισάντων ἢ ἐπισκεψαμένων
αὐτήν, δὲν ἐνθυμοῦνται ὑπαρχούσας τότε Βουλγαρικὰς ἐπιγραφάς, τὸ πρᾶγμα
ἐξηγεῖτο οὕτω. Πρὸ τῆς ἀφηνίσεως τῆς ἐθνικῆς παρὰ τοῖς Βουλγάρους τῆς
ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως συνειδήσεως, ἥτις ἤρξατο ἀρχομένου σχεδὸν τοῦ
δευτέρου ἡμίσεος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, Βούλγαροι ἠκκλησιαζόντο καὶ
εἰς Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας προσφέροντες δωρεὰς καθὼς καὶ Ἑλληνες προσήρ-
χοντο ἀρωγοὶ εἰς Βουλγαρικὰς.

Ἐν αὐτῇ τῇ Φιλιππουπόλει, ὅπου ἐπεκράτει τότε ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ
οἱ ἐκ τῶν περικειμένων κωμῶν ἐγκαθιστάμενοι Βούλγαροι ὑπελάμβανον τι-
μὴν των νὰ ἐλληνίζωσιν, ὁ μικρὸς ἐπονομαζόμενος Βούλκος τσορμπατζῆς
Ἐσαλόγλου ἢ Κούρτοβιτς οὐ μόνον ἐνήργησε παρὰ τῇ Ὑψηλῇ πύλῃ πρὸς
ἐκδοσὶν σουλτανικοῦ φερμανίου περὶ ἀνοικοδομήσεως ἐκ βᾶθρων τῆς συνο-
ριακῆς τοῦ ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Κυριακῆς (1832) ὡς ἔχει σήμερον, ἀλλὰ κα-
ἐχορήγησε πρὸς ἀποπεράτωσιν καὶ διακόσμησιν αὐτῆς. Ὡσαύτως ὁ μέγας
ἐπονομαζόμενος Βούλκος τσορμπατζῆς, ὅστις μετεῖχεν ὡς δημογέροντος τῆς
διοικήσεως τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων, ἐχορήγησεν εἰς τὴν ἀνάκτισιν τῆς ἐπὶ
τοῦ βράχου ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Παρασκευῆς (1837), καταρριφθείσης δυστυ-
χῶς ὑπὸ τῶν ἀνιστορήτων ἐπιτροπῶν τῆς τῆς μικρᾶς παλαιότερας, ἥτις ἦτο
ἡ μόνη περιωθεῖσα ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει πολυπληθῶν Βυζαντιτικῶν (oh san-
cta simplicitas). Ὁ ἐκ Μετσόβου ἐν Φιλιππουπόλει ἐγκαταστάς καὶ διὰ τῆς
ἐμπορίας πλουτήσας Δημήτριος Μήτσορας ἀνήγειρε τῷ 1849 ἰδίᾳ δαπάνῃ
ἐν τῷ προαστείῳ τῆς πόλεως Πέραν (Καρσι ἀκὰ) χάριν τῶν ἐκεῖ οἰκούντων
Βουλγάρων τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ρήλας, τὴν πρὸ δεκαε-
τίας πυρποληθεῖσαν καὶ ἀνοικοδομηθεῖσαν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ δήμου. Δαπάνῃ
δὲ τοῦ αὐτοῦ ἐξωγραφίσθη ἡ δεξιὰ πτέρυξ τοῦ προστώου (νάρθηκος) τοῦ με-
γαλοπρεποῦς ναοῦ τῆς ἐπὶ τοῦ Ὁρθήλου περιωνύμου Βουλγαρικῆς μονῆς
τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ρήλας, ἐνῶ ἡ ἀριστερὰ δαπάνῃ τῆς χήρας Κούρτο-
βιτς ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ μακαρίτου συζύγου της.

Ἐκ τούτου ὑπὸ τῶν ἐπιτροπῶν τῶν ἐκασταχοῦ ἐκκλησιῶν ἐπετρέπετο
ἡ ἀναγραφὴ οὐ μόνον τῶν ὀνομάτων τῶν ἁγίων καὶ τῶν χορηγητῶν ἐν τῇ
γλώσσῃ των, ἀλλὰ καὶ κτιτορικαὶ ὄλαι ἐπιγραφαὶ πρὸς ἐκδήλωσιν εὐγνωμο-
σύνης. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἐκκλησίαις τοῦ παρὰ τῷ
μεγάλῳ Τυρνόβῳ Ἀρθανιτοχωρίου (Ἀλμπανὰς), κομοπόλεως, ἄλλοτε καθα-

οῦς Ἑλληνικῆς, συνοικισθείσης ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος ὑπὸ Ἡπειρωτῶν, ὀρμωμένων τῶν πλείστων ἐκ Πωγωνίου καὶ ἀκμασάσης (1), μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῶν εἰκόνων καὶ τοιχογραφιῶν τῶν ἐξ ἐκκλησιῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἀπαντῶσι καὶ τινες Βουλγαρικαί. Αἱ κτιτορικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τοῦ προμνησθέντος προστώφου τῆς μονῆς τῆς Ρήλας τοῦ ζωγραφισθέντος δαπάνῃ τῆς χήρας Κούρτοβιτς καὶ Δ. Μήτσορα εἶναι Ἑλληνικαί. Ἀναγράφω τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν μόνον, διότι τὸ ἀντίγραφον τῆς ἐτέρας ἀπώλεσα: «Υπὲρ αἰωνίου μνήμης καὶ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ κεκοιμημένου δούλου τοῦ Θεοῦ Βούλκου Κούρτοβιτς τοῦ ἐξ Ἀβραδαλησιῶν ἔξωγραφίσθη τὸ ἔμπροσθεν τοῦτο μέρος ἐκ τοῦ νόρθικος διὰ δαπάνης τῆς αὐτοῦ συζύγου κυρίας Ἐλισάβετ Χ' Κώστα τῆς ἐκ τοῦ Σαμοκοβίου καὶ τοῦ ἀυταδέλφου αὐτοῦ κ. Παύλου Κούρτοβιτς, ὧν τὰ ὀνόματα τάξον, Θεε, ἐν βίβλῳ ζωῆς. Ἐν ἔτει 1844» (2). Τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως, τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου καὶ τῶν αὐτῶν γραμμάτων εἶναι καὶ ἡ ἑτέρα ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας τοῦ Μετσοβίτου Ἑλληνοσ Μήτσορα.

Καθὼς λοιπὸν οὔτε ἡ μονὴ τῆς Ρήλας, ὁ Βουλγαρικὸς Ἄθως οὕτως εἰπεῖν, εἶναι Ἑλληνικὴ ἔνεκα τῆς ὑπάρξεως ἐν αὐτῇ τῶν δύο Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἀλλαγῶν αὐτῆς καὶ ἔνεκα τῶν γενομένων εἰς αὐτὴν δωρεῶν ὑπὸ Ἑλλήνων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, οὔτε αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Ἀρθινοτοχωρίου ἰδρῦθησαν ὑπὸ Βουλγάρων ἔνεκα τῆς ἐν αὐταῖς ὑπάρξεως ἐνίων Βουλγαρικῶν ἐπιγραφῶν, οὕτω καὶ ἡ ἐπὶ τῆς Ροδόπης τῆς Κουκλένης μονὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρῆται ὡς ἰδρυθεῖσα ὑπὸ Βουλγάρων καὶ Βουλγαρικὴ ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν παραθύρων τῆς ἐκκλησίας τῆς ὑπαρχουσῶν ἐπὶ τῶν ἁγίων δύο Βουλγαρικῶν ὀλιγοσυλλάβων ἐπιγραφῶν... Ἀπλούστατα ἢ ὁ ζωγράφος τῶν ἁγίων ἦτο Βούλγαρος καὶ ἐπέγραψε Βουλγαριστὶ ἢ ὁ δαπανήσας ἦτο τοιοῦτος καὶ ἐγένετο χρῆσις τῆς ἔθνικῆς του γλώσσης.

Τὸ δὲ λεγόμενον περὶ τῆς διὰ πυροβολισμῶν γενομένης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποπείρας ἐξαφανίσεως τῆς ἐτέρας ἐπὶ τῶν παραθύρων Βουλγαρικῆς ἐπιγραφῆς οὐ μόνον δηλοῖ τὴν παυχλὴν τοῦ ἱστοριογράφου ἀγνοίαν τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἀλλ' εἶναι καὶ τοῦ γελοίου κατώτερον. Ὁ Ἕλληνας ἔχει βαθὺ ἐξ οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα καὶ προσκυνεῖ τὰς εἰκόνας ὡς εἰδωλολάτρης ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειαν τῶν ἁγίων κατὰ πάσαν ἀνάγκην του καὶ ἔναρξιν ἔργου. Ἐπομένως οὐδ' ὁ ἔσχατος κακοποιὸς

(1) *Jirecek - Argyrow*, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 248—250.

(2) Ἡ οἰκογένεια τῶν Κούρτοβιτς ἢ Τσαλόγλου, παρομιώδης διὰ τὰς ἀγαθοεργίας της, ἠλλήνιζε ἔχουσα τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Βούλκου Κούρτοβιτς ἱατρὸς Βούλκοβιτς διετέλεσε διπλωματικὸς τῆς Βουλγαρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει πράκτωρ. Ἀνεψιὸς τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ μέγας τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Ζαχαριτίου εὐεργέτης Ἰωάννης Τσαλίδης, ὅστις ἀποθανὼν ἐν Αἰγύπτῳ κατέστησε γενικὸν κληρονόμον τὴν προεπιτημένην κοινότητα.

θὰ ἐπεχειρεῖ πυροβολισμὸν κατὰ τῆς ἀγιογραφίας, ὡς γινόμενον κατ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου, ἐξ ἐμφύτου φόβου ἢ δεισιδαιμονίας μὴ ἐφελευσῆ τὴν τιμωρίαν του ὑπὸ τοῦ ἁγίου αὐθωρεῖ, παραλυομένης λ. χ. τῆς πυροβολούσης χειρός του. Ἐὰν πράγματι ἐσκοπεῖτο ἡ ἀπάλειψις τῆς ἐπιγραφῆς, ἦτο δυνατόν νὰ συντελεσθῆ τοῦτο οὐκ διὰ πυροβολισμῶν, ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ συνήθους κλίμακος, ἅτε τῆς ἐπιγραφῆς μὴ κειμένης ὑψηλότερον τῶν πέντε μέτρων. Βανδαλισμοὶ τοιοῦτοι καὶ χειρότεροι διεπράττοντο ὑπὸ τῶν μισαλλοδόξων Μωαμεθανῶν, οἵτινες ἐβεβήλουν πολλὰς τὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας ἱεροσυλοῦντες, θραύοντες σκευὴ καὶ εἰκόνας καὶ ἐξοφύσσοντες τῶν ἐπὶ τῶν τοιχογραφιῶν ἁγίων τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ὁ ἀξιοτίμος κ. Σίσκωφ εἶναι ἱκανῶς πρεσβύτης καὶ ἀναμφιβόλως θὰ ἔχη ζωηράν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἐπαχθοῦς Τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἀφοῦ μάλιστα καταγεται ἀπὸ τινος τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης κωμῶν, ὧν οἱ Μωαμεθανοὶ κάτοικοι ἐφημιζοντο ἐπὶ βαρβαρότητι καὶ μισαλλοδοξίᾳ. Δέον δὲ νὰ μὴ λησμονῆται ὅτι καὶ αὕτη ἡ μονὴ ἐδῆώθη κατὰ τὴν διὰ τῆς Ροδόπης ὑποχώρησιν τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων μετὰ τὴν μάχην τῆς Φιλιππουπόλεως. Εὐτυχῶς δὲν ἐπυροπολήθη ὡς ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Βελασίτισης.

Ῥασαύτως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχηται ἀληθείας καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ὀφρυγονοῦς Βουλγάρου Φιλιππουπολίτου καὶ μυθοπλαστοῦ Κ. Μωραβένωφ λεγόμενον (1) ὅτι ὁ ἡγούμενος Νικόδημος θέλων νὰ ἐξαφανίσῃ τὰ ἐν τῇ μονῇ σω-

(1) *Κ. Μωραβένωφ*, ἐνθα ἄνωτ. σελ. 213. Ὁ κύριος Κωστάκις Μωραβένωγλου, ὁ ἐπιλεγόμενος Μουχαμπετλῆς (= ἀνεκδοτολόγος) γεννηθεὶς ἐν Φιλιππουπόλει ἐκ μητρὸς Ἑλληνίδος καὶ πατρὸς ἑλληνίζοντος ἐξ Ἀβραδάλων ἀπεφοίτησε τῆς Ἑλλ. κεντρικῆς σχολῆς καὶ ἦτο Ἕλληνας μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1861 προσλήψεως αὐτοῦ ὡς ὑπαλλήλου τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καταστημάτων Ταμιλέισωφ. συνεντευκτηρίου τῶν ἐπισήμων Βουλγάρων τῶν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρικῆς ἐκκλησίας ἀγωνιζομένων. Ἐκεῖ συνελθὼν ἐκ τῆς πλάνης του καὶ μεταβαπτισθεὶς εἰς τὴν ἀγνὴν τοῦ Βουλγαρισμοῦ κολυμβήθραν συνέταξε τὸ περὶ Φιλιππουπόλεως ἔργον του ἐν ἔτει 1869, ὁπότε ἐν ὄξυνάτω σημείῳ, ὡς αὐτὸς λέγει, διατέλουν αἱ μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων Φιλιππουπολιτῶν σχέσεις ἕνεκα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τῶν Βουλγάρων ἀγῶνος. Ἐν αὐτῷ πρὸς τοὺς ἄλλους φηναφήμασι καὶ μυθοπλαστίαις ὑποστηρίζει ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες Φιλιππουπολίται ἦσαν Βούλγαροι καὶ διαίρει αὐτοὺς εἰς *Γκουντελοῦδες* - Βουλγάρους ἐξελληνισθέντας διὰ τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας, *Λαγκερᾶδες* - μετοίκους ἐκ Στενιμάχου καὶ Βοδενῶν, ἐξηλληνισμένους Βουλγάρους καὶ τούτους, *Κουτσοβλάχους* ἑλληνομανεῖς καὶ *Ἀλλοδαπούς*, τοὺς κεκτημένους οἰανδήποτε ξένην ὑπηκοότητα. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο μνημεῖον ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγαρικὸν ἀναγνωστήριον ἐν ἰδίῳ χειρογράφῳ, ὅπερ κατέκειτο ἐκεῖ ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν οὐδεμιᾶς προσοχῆς ἀξιοθὲν ὑπὸ τῶν συγχρόνων Βουλγάρων τῶν γνωριζόντων τὰ πράγματα. Πρὸ δεκαετίας, ὅτε ἡ διεθνὴς κατὰ τὰς συνθήκας ὀρθοθεσίας ἐπιτροπεία ἠρξάτο τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν Σοφίᾳ πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν περιουσιῶν ἰδίων τε καὶ τῶν κοινοτήτων Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, τῶν μεταναστευσάντων ἐξ ἑκατέρως τῶν χωρῶν τῶν. ὁ Φιλιππουπολίτης Κ. Κάλτσεφ, ἕτερος ἀγνὸς Ἰουδαῖος, ἀνήγαγε τὸν πολυτίμητον τοῦτον ἐθνικὸν θησαυρὸν ἐκ τῆς ἀφανείας εἰς φῶς, εἰς ὃν μεγίστη ἀπεδόθη σπουδαία-

ζόμενα Βουλγαρικὰ βιβλία συνέλεξεν ἅπαντα εἰς κιβώτιον καὶ ἀνεγειρομένου τοῖχου τινὸς τῆς μονῆς κατέβαψεν ἐν τοῖς θεμελίοις αὐτοῦ. Περὶ τῆς τοιοῦτω τρόπῳ ἐξαφανίσεως Βουλγαρικῶν βιβλίων γενομένης καὶ ὑπ' ἄλλων Ἑλλήνων κληρικῶν ἀλλαγῆ ἀνέγνωμεν καὶ ἐν ἄλλοις Βουλγάρων βιβλίοις. Ἀνεκάθεν ὑπῆρχεν ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια ἀνεγειρομένων ἐκκλησιῶν νὰ κατορῦσσονται ἐντὸς τῶν θεμελίων αὐτῶν ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ἐφθασιμένα καὶ ἄχρηστα, παλαιὰ εἰκόνες καὶ ὁστὰ ἁγίων μετ' εὐχῶν καὶ ἁγιασμοῦ πρὸς στερέωσιν τῶν ἱερῶν κτιρίων. Τὴν συνήθειαν ταύτην ἀκολουθῶν καὶ ὁ Νικολόημος κατόρυξε τὰ ἄχρηστα ὡς δυσανάγνωστα ἐκ τῆς φθορᾶς καταστάντα τῆς μονῆς βιβλία, ἐν οἷς ἐνδέχεται νὰ ὑπῆρχον καὶ Βουλγαρικὰ. Εἰς τοῦτο οὐδεμία ὀπισθοβουλία ἔπρεπε ν' ἀποδοθῆ καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἡγουμενείας τοῦ Νικολόημου Βουλγαρικὸν ζήτημα δὲν ὑφίστατο. Ἐν προετίθετο ὁ μοναχὸς νὰ ἐξαφανίσῃ Βουλγαρικὰ βιβλία, ἠδύνατο νὰ θεομάνῃ χειμερινὴν τινα νύκτα τὸ κελλίον τοῦ ἀνάπτων τὴν θεομάστραν δι' αὐτῶν.

§ 16) Ἡ μόνη ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἡ μόνη περιῆλθεν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τοὺς Βουλγάρους, δηλ. ὅτι οἱ ἐν αὐτῇ μονάσαντες ἔτυχε νὰ εἶναι Βούλγαροι καὶ νὰ ποιῶνται ἐν ταῖς ἀκολουθείαις χρῆσιν τῆς Σλαβικῆς γλώσσης, εἶναι κτιτορικὴ τις Βουλγαρικὴ ἐπιγραφὴ κρήνης ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῶς ἀπὸ τοῦ 1696, κατακειμένη νῦν ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη κατὰ πιστὴν μετάφρασιν ἔχει ὡς ἑξῆς: «Αὕτη ἡ κρήνη ἐκτίσθη | ἡγουμενεύοντος Στεφάνου ἱερομονάχου | καὶ προηγουμενεύοντος Θεοφάνους ἱερομονάχου. | Κτίτορες ἦσαν Κύριλλος ἱερομόναχος | καὶ ὁ ἱερεὺς Ἀνανίας καὶ ὁ ἱερεὺς | Μεθόδιος ἐν ἔτει ζσδ' (=7204), μηνὶ Αὐγούστῳ, ἕκτη ἡμέρᾳ. | Ὑπὸ τοῦ μαῖστορος Νικολάου».

Κατὰ τὸν Σίσκοφ ἡ ἐπιγραφὴ ἦτο ἐντετοιχισμένη ἐπὶ τοῦ Ἁγιασματος, ὑπελαμβάνετο δὲ ὡς Ἑλληνικὴ ἔνεκα τοῦ ἐξ ἀσθέστου ἐπιχρίσματος αὐτῆς, ἐφ' οὗ ἀνεγινώσκοντο Ἑλληνικὰ γράμματα ἐφάνη δὲ ὅτι ἦτο Βουλγα-

της ὑπὸ τοῦ δήμου τῆς Πλόδθη πρὸς διεκδίκησιν τῆς περιουσίας τῆς Ἑλλ. κοινότητος ὡς Βουλγαρικῆς. Τὸ κειμήλιον κατετέθη εἰς τὴν ἐθνικὴν βιβλιοθήκην Σοφίας, εὐτυχῶς ὅμως πρὸς τέρψιν τῶν Ἑλλήνων διὰ τὰς νοστιμάδας του ἐξετυπώθη ὑπὸ τοῦ δήμου Φιλιππουπόλεως, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς ἱστορικὴ ὕλη διὰ τὴν μέλλουσαν συγγραφήν τῆς ἱστορίας Φιλιππουπόλεως. Τὴν ἐκδοσὴν ἐπιλοτένησεν ὁ Βούλγαρος διδάκτωρ τοῦ δικαίου Ἀλέξανδρος Κ. Πέσφ, ἕγγονος μητρῶθεν τοῦ μεγαλεμπόρου Φιλιππουπόλεως Κλεάνθους μεταγράφας τὸ κείμενον πολλαχοῦ εἰς τὴν νῦν γραφομένην Βουλγαρικὴν γλῶσσαν, σχολιάσας καὶ συμπληρώσας. Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ βιβλίου ὁ κωρ Κωστάκις λέγει περὶ ἑαυτοῦ: «ἔξεπαιδεύθη ἐν Φιλιππουπόλει, ὅπου ἐγεννήθη καθ' οὗς χρόνους δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ Βούλγαροι καὶ ἡ μείστη τοῦ ἀνθρώπου ταπεινωσις ἦτο νὰ καλῆται τις Βούλγαρος, τὴν μητρικὴν μου δὲ γλῶσσαν (τὴν Βουλγαρικὴν δηλ.) ἠρξάμην μανθάνων μόλις κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν καὶ πέμπτον τῆς ἡλικίας μου ἔταξ» !! Ἀπόδοθι σελ. 11.

ρικὴ ἀποτριβέντος τοῦ ἐπιγράματος. Ὑποθέτω ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια τῶν λόγων τοῦ ἱστοριογράφου, διότι ἐν τῷ κειμένῳ τῷ Βουλγαρικῷ δὲν διατυπῶνται σαφῶς καὶ ἐνδέχεται νὰ ἐκλήφθῃ ὅτι πρόκειται περὶ παλιμψήστου ἐπιπλακός, δηλ. ὅτι ἐπὶ τῆς Βουλγαρικῆς ἐπιγραφῆς ἐγαράχθη ἡ Ἑλληνικὴ καὶ εἶτα ἐπεχρίσθη ἡ πλάξ. Ὁ Γάλλος μεταφραστὴς εἶναι πῶς σαφέστερος. «*Au monastère est encore conservée une plaque de pierre trouvée maçonnée dans le mur de la façade de l'Aïazma, enduite de chaux et portant une inscription grecque; mais cette inscription ayant été un peu effacée, on peut lire au dessous des mots Bulgares, qui rapportent que la fontaine sacrée était construite par l'abbé Stephane κτλ.*». Κατὰ τοὺς ἐν τῇ μονῇ ὄμως ἐπιδειξάντας ἡμῖν τὴν ἐπιγραφὴν τῷ 1924, ἀνευρέθη αὕτη, ὡς ἔχει νῦν, πρὸ τινῶν ἐτῶν κατακεχωσμένη πον τῆς μονῆς, οὐδεμιᾶς ἄλλης διασαφήσεως παρασχέθεις οὔτε περὶ τοῦ τόπου τῆς καταχώσεώς της οὔτε περὶ τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου καὶ τρόπου τῆς ἀνευρέσεως αὐτῆς μεθ' ὅλας τὰς περὶ τούτου ἐπιμόνους ἐρωτήσεις ἡμῶν. Ἡ ἀντίφρασις αὕτη γεννᾷ ἀμέσως ὑπονοίαις περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἐπιγραφῆς, ἐνισχυομένας καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς.

Ἡ πλάξ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῆς Ροδόπης λευκοῦ λίθου, ἐξ οὗ καὶ αἱ τῶν ἄλλων τῆς μονῆς ἐπιγραφῶν, ἔχει τὸ σχῆμα, τὰς διαστάσεις καὶ τὴν καταρτάσιν τῆς πλακὸς τῆς ἀπὸ τοῦ 1830 ἐπιγραφῆς τῆς ἐν τῇ κάτω αὐτῇ κρήνης ἐκλιπούσης νῦν. Εἶναι λευκοτάτη, οἴονει πρὸ μικροῦ χρόνου τοῦ μαρμαρογλυφείου ἐξεληθῆσα καὶ οὐδὲν ἴχνος παλαιότητος παρουσιάζει καίπερ ἔχουσα βίον ὑπὲρ τὰ 200 ἔτη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς μεταγενεστέρας ἐνεπιγράφους μεταβαλλούσας χρῶμα. Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι τοῦ αὐτοῦ τύπου τῶν γραμμάτων τῶν τριῶν ἐμμέτρων Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, ὅστις ἐλήφθη ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς τοιχογραφίας τοῦ νάρθηκος ἐπιγραφῶν. Εἶναι ἀκέραια καὶ ἀτριβῆ οὐδεμίαν βλάβην ὑποστάντα εἶτε ἐκ τῆς παλαιότητός των εἶτε ἐκ τῆς κατὰ Σίσκοφ ἀσβεσιώσεως τῆς πλακὸς καὶ τοῦ ἀποκαθαρισμοῦ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀσβέστου ἢ ἐκ τῆς ἐν τῇ γῆ ὑγρασίας ἔνεκα τῆς κατὰ τοὺς ἐν τῇ μονῇ κατορύξεως τῆς πλακὸς.

Ἐπειδὴ δέ, καθ' ὅσον ἡμεῖς ἀσφαλῶς γνωρίζομεν (1), οὐδεμία τοιαύτη ἐπιγραφὴ ὑπῆρχεν ἐντετοιχισμένη ἐπὶ τοῦ Ἀγιάσματος, κατασκευασθέντος ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου τῷ 1830 ἢ ἀλλαγῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑποτιθεμένου ὅτι αὕτη προέρχεται ἐξ ἄλλης κρήνης καὶ κατορύχθη ὡς Βουλγαρικὴ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, εὐλογώτερον θὰ ἦτο νὰ κατασυντριβῇ, ὅπως μὴ ἀποκαλυφθῇ ποτε, ἔχο-

(1) Ἀπὸ τοῦ 1887 πολλάκις ἐπισκεψάμενοι τὴν μονὴν καὶ παραθερίσαντες ἐν αὐτῇ ἀνέγνωμεν ἀπάσας τὰς ἐπιγραφὰς της. Ὀλίγας δὲ ἡμέρας πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς μονῆς τῷ 1906 μεταβάντες εἰς αὐτὴν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν παραθερισουσῶν ἐν αὐτῇ φίλων οἰκογενειῶν Π. Βογιαρίδου καὶ Θεοφανοῦς Νέμτσουλου ἀντεγράψαμεν πάσας τὰς ἐπιγραφὰς της χειραγωγούμενοι ὑπὸ τοῦ τότε ἡγουμένου της φίλου ἱερομονάχου Κωνσταντίου.

μεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐπιγραφή εἶναι νόθος καὶ ὑποβολιμαία χαραχθεῖσα μετὰ τὸ 1906. Ἴσως ἡγούμενός τις τῆς μονῆς ὀπτασιασθεὶς ἢ θρησκευτικῇ ἐμπνεύσει κινήθεις προσέβη εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ χάραξιν τῆς ἐπιγραφῆς μιμηθεὶς θαυμασίως τὸν τύπον τῶν γραμμάτων τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἔπλασε τὸν περὶ ἀνευρέσεως αὐτῆς μῦθον, ὅπως παρουσιάσῃ τὴν μονὴν ὡς ἄλλοτε Βουλγαρικὴν καὶ δὴ ἀφθονοῦσαν εἰς μοναχοῦς.

Τοιαῦται δὲ θρησκόληπτοι καὶ ἐθνόληπτοι ἅμα πράξεις δὲν σπανίζουσι παρ' ἐνίοις τῶν Βουλγάρων κληρικῶν. Τῷ 1905 οἱ τῆς μονῆς τῆς Πετροπολίσεως (Βασικόβου) μοναχοὶ ἀνασκάψαντες τάφον ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας διεκήρυξαν ὅτι ἀνεῦρον τὰ ἱερὰ λείψανα τοῦ τελευταίου Βουλγάρου πατριάρχου Τυρνόβου Εὐθύμιου, διαπιστουμένου τούτου ἐκ τῆς συνευρεθείσης ἐπὶ λευκοσιδήρου ἐπιγραφῆς «Εὐθύμιος πατριάρχης Τυρνόβου». Ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς πρὸς ἔλεγχον τοῦ γεγονότος ἀποσταλείσης ὑπὸ τοῦ ἑποργείου καὶ τῆς ἱερᾶς Συνόδου εἰδικῆς ἐπιτροπείας: «Ἡ Σλαβικὴ ἐπιγραφή ἡ ἐν τῷ τάφῳ εὑρεθεῖσα τῷ 1905 παλαιογραφικῶς ἐξεταζομένη οὐδαμῶς εἶναι μεσαιωνική· εἶναι πρόσφατον τεχνούργημα προερχόμενον ἐκ μεγάλου πατριωτισμοῦ (c'est une fabrication récente, acte de patriotisme fervent)». Ἄλλως τε εἰς τῶν πλαστοργῶν ὠμολόγησε τὸ σφάλμα του (1). Ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ αἱ μέχρι τοῦ 1932 σφρζόμεναι λαμπραὶ τοῦ Πυθαγόρα, Σωκράτους, Πλάτωνος, καὶ Ἀριστοτέλους ἐν φυσικῷ μεγέθει εἰκονογραφίαι ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς τραπέζης (ἐστιατορίου) ἐξηφανίσθησαν. Ἐν τῇ θέσει τῶν δύο φιλοσόφων ἠνοιχθησαν παραθύρα, οἱ δὲ ἄλλοι δύο ἐξηγιάσθησαν καὶ ἐξεβουλγαρίσθησαν μεταμορφωθέντες δι' ἄλλοιώσεων εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τῆς Ρήλας καὶ τὸν πατριάρχην Τυρνόβου Εὐθύμιον μετὰ Βουλγαρικῶν ἐπιγραφῶν! Ἡ ὑποβολὴ δὲ Βουλγαρικῶν ἐπιγραφῶν εἰς τὰς καταληφθείσας Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας εἶναι συνήθης· πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐπὶ τῶν εἰκόνων καὶ τοιχογραφιῶν Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ μὴδ' αὐτῶν τῶν κτιτορικῶν ἐξαιρουμένων ἀντικατεστάθησαν διὰ Βουλγαρικῶν. Ἡ ἄνωθι λ. χ. τῆς εἰσόδου τῆς ἐν Φιλιππουπόλει ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Κυριακῆς κτιτορικὴ ἐπιγραφή ἀντικατεστάθη μεταφρασθεῖσα ἐπὶ λέξει διὰ Βουλγαρικῆς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐκκλησίας (1891). Ὁ ἀναγινώσκων αὐτὴν σήμερον νομίζει ὅτι αὐτὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς πλακῶς τῷ 1832, ὅτε ἀνεκτίσθη ἡ ἐκκλησία. Ἡ εἰλικρίνεια ἀπήτει παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ ἐπιγραφῇ νὰ παρατεθῇ καὶ Βουλγαρικὴ αὐτῆς μετάφρασις.

§ 17) Ἴσως ὑπὲρ τὸ δέον ἐμακρηγόρησα ἀναιρῶν περὶ τῆς μονῆς γνώ-

(1) Bulletin de la société archéol. Bulgare, τόμ. II, ἔτ. 1911, σελ. 23. Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ Στενίμαχος, σελ. 33. - Μέλη τῆς ἐπιτροπείας ἦσαν οἱ καθηγηταὶ τοῦ ἐν Σοφίᾳ πανεπιστημίου Ἰορδάνης Ἰβανῶφ μεσαιωνοδίφης καὶ Μπόγδανος Φίλωφ ἀρχαιολόγος.

μην ὅτι αὕτη, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι ἐπὶ τῆς Ροδόπης μοναί, ἦτο ἀνέκαθεν Βουλγαρικὴ καὶ ὅτι ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατελήφθη, ἐπομένως δικαίως ἐν ἔτει 1906 περιῆλθεν εἰς τοὺς νομίμους αὐτῆς δικαιούχους. Ἐπραξα ὁμως τοῦτο, ὅπως καταδείξω, πῶς γράφεται ὑπὸ ἐνίων Βουλγάρων ἡ ἱστορία χάριν τῶν ὁμογενῶν των καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἄλλως τε καὶ φιλοπόνου κ. Σίσκωφ, ὅστις ἔχων τὴν μόνιμον ἰδέαν ὅτι πάντα τὰ ἐν Θράκῃ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἤδη Βουλγαρικοῦ βασιλείου, ἴσως καὶ πρότερον, ἦσαν καὶ εἶναι Βουλγαρικά, οὐδεμίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπαρξίν οὐδ' ἐπίδρασιν αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ἐπήλυδας ἀναγνωρίζει κατὰ τὸ παρελθόν. Ὑπὸ τοιοῦτον δὲ πνεῦμα ἔχει συνθέσει καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Πλόβδηφ ἀποφεύγων νὰ καλέσῃ αὐτὴν διὰ τοῦ δισχιλιοτοῦς ἱστορικοῦ τῆς ὀνόματος. Ἐκ τῶν ἐν τῇ μελέτῃ ὁμως ταύτῃ περὶ τῆς μονῆς ρηθέντων καὶ ἀναιρεθέντων δύναται τις νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῆς ἀκριβείας καὶ ἀληθείας τῶν περὶ Φιλιππουπόλεως ἐξιστορουμένων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Πλόβδηφ, ἣτις ἔχουσα καὶ τὴν παράλληλον εἰς τὴν Γαλλικὴν μετάρρασιν εἶναι ἡ μόνη πηγὴ εἰς τοὺς ξένους, τοὺς θέλοντας νὰ μελετήσωσι τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου, τῆς λαμπροτάτης μητροπόλεως τῆς τῶν Θρακῶν ἐπαρχίας (*).

Ἡ μονὴ ἀπὸ τοῦ 1906 ἀνήκει εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Πλόβδηφ, διοικουμένη ὑπὸ ἡγουμένου ὀριζομένου ὑπ' αὐτῆς καὶ λογοδοτοῦντος αὐτῇ περὶ τῆς ὅλης διαχειρίσεως τῶν κτημάτων καὶ τῶν ἐσόδων τῆς. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ὡς καὶ τὰ ἀκολουθήσαντα τῶν πολέμων φαίνεται ὅτι παρημελήθη πολὺ καὶ τῷ 1924 διετέλει, ὡς ἰδίως ὅμμασι ἀντελήφθημεν, εἰς ἀξιοδάκρυτον κατὰστασιν οὐδαμῶς διαφέρουσα οὐραροῦ στάβλου. Σήμερον ὁμως διακρίνεται διὰ τὴν ἐν αὐτῇ τάξιν καὶ ἄκραν καθαριότητα, ὀφειλομένην προφανῶς εἰς τὸν ρέκτην καὶ λόγιον ἡγούμενον αὐτῆς, τὸν ἐκ Τυρνόβου ἱερομόναχον Κλήμεντα, ὅστις διευθύνει καὶ τὴν αὐτῇ λειτουργοῦσαν ἀδεία τῆς ἱεῶς Συνόδου ἱεροψαλτικὴν σχολὴν. Ἡ τῶν μαθημάτων τῆς σχολῆς περίοδος εἶναι ἐννέα μηνῶν, τὰ δὲ τῶν τροφίμων διδασκτρα καὶ θρέπτρα 4 χιλιάδες λεβίαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὸ παρὸν σχολικὸν ἔτος φοιτῶντων ἀνέρχεται εἰς 60. Ἡ πειθαρχία δὲ αὐτῶν ἐν ταῖς παραδόσεσι, τοῖς διαλείμμασι, τῷ καθημερινῷ ἐκκλησιασμῷ καὶ τῷ συσσιτίῳ εἶναι ὑποδειγματικῇ. Οὕτω ἡ μονὴ ἐξυπηρετοῦσα τὴν ἐκκλησίαν ἐκκληροῦ τὸν ἱερόν της σκοπόν, δίκαιος δὲ ἔπαινος ὀφείλεται εἰς τὴν ἱεράν τῆς Πλόβδηφ μητρόπολιν καὶ ἰδίως εἰς τὸν γηραιὸν αὐτῆς μητροπολίτην κύριον Μάξιμον, ὅστις διὰ τῆς ἱεροψαλτικῆς σχολῆς φροντίζει νὰ ἐφοδιάξῃ τὰς ἐκκλησίας τοῦ πνευματικοῦ ποιμνίου τῆς ἐπαρχίας του δι' ἱεροψαλτῶν ἀξίων τοῦ ἱεροῦ των προπορισμοῦ. Εὖγε.

*Ἐν Φιλιππουπόλει, 1η Δεκεμβρίου 1935.

(1) Δυστυχῶς καὶ ὁ συντάκτης τοῦ περὶ Φιλιππουπόλεως ἄρθρου ἐν τῷ Ἑγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ Ἐλευθεροῦδάκη ταύτην ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΑΘΥΡΩΝ ΘΡΑΚΗΣ (1885)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΚ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ (†1895)

α'. Τὸ χωρίον Τσακῆλι.

Ἡ πατρὶς μου Τσακῆλι κεῖται νοτιοδυτικῶς τῶν Μετρῶν, ὑπαγομένη εἰς τὴν διοίκησιν (μουτσαριφλικ) αὐτῶν, ὧν ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν, ἐπὶ τοῦ ὄροπέδιου τοῦ ἀρχίζοντος ἀπὸ τὰς ἀμπέλους τῆς Καλλιφρατείας καὶ προχωροῦντος βορείως τῆς παρὰ τὴν Προποντίδα ὄροσειρᾶς τῶν βουνῶν τῆς Στράντζης.

Ἡ θέσις τερπνὴ καὶ εὐάερος, ἔχουσα ὕδωρ λαμπρὸν, πηγάζον πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ χωρίου, διὰ βρύσεως ρέον, ἧς τιнос ἢ οἰκοδομῆ ἀδηλος, διότι οὐδεμία ἐπιγραφὴ εὗρέθη. Περιέχει δὲ τὸ χωρίον 120 οἰκογενείας μετὰ 800 περίπου κατοίκων, ὄλων χριστιανῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χωρίου, 3/4 τῆς ὥρας σχεδὸν καὶ βορείως τοῦ κατηρειπωμένου τοιφλικίου Ἑρμενήκιοι, παρὰ τὴν κατοφείριαν τοῦ Ἀιδιμητήρη εὕρισκεται μικρὰ βρύσις, ὀνομαζομένη Παπὰ Πηγάδι, περὶ τὴν ὁποίαν ὁ Ζαφείρης Σλάβου ἔχει τώρα μελισσῶνα.

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ περίξ αὐτοῦ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου μας ἐργαζόμενοι εἰς τοὺς ἀγρούς των εὗρον θεμέλια οἰκιῶν καὶ πύθους ἀρκετῆς χωρητικότητος κεχωρισμένους, ἐνίοτε δὲ καὶ νομίσματα χάλκινα, σπανίως δὲ καὶ χρυσᾶ (1) τῆς ἐποχῆς τῶν Βυζαντινῶν. Λέγουσιν ὅθεν ὅτι ἐκεῖ ἦτο τὸ χωρίον πρὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Μετρῶν, καὶ ὅτι εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν κατεστράφη. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ χωρίου εὐνοῦχος τις τοῦ Σουλτάνου ἀπελευθερώσας αἰχμαλώτους τινάς, οἵτινες ἀνῆκον αὐτῷ, συνώκισεν αὐτοὺς εἰς τὴν τωρινὴν θέσιν τοῦ χωρίου, ὅπου συνελθόντες καὶ οἱ τοῦ καταστραφέντος χωρίου κάτοικοι συνωκίσθησαν αὐτοῖς. Μέχρι δὲ τιнос αἱ οἰκίαι αἱ εὗρισκόμεναι βορειοδυτικῶς τῆς βρύσεως ὀνομάζοντο «σλάβικα σπίτια». Ἐκ δὲ τῶν τότε διασωθεισῶν οἰκογενειῶν τοῦ παλαιοῦ χωρίου σώζονται μέχρι τοῦδε

(1) Εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην εὗρέθησαν καὶ χρυσᾶ νομίσματα μὲ προτομὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

περὶ τὰς δέκα. Αἱ δὲ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ χωρίου οἰκογένειαι, αἱ πλείωται ἐξ Ἀνατολῆς ἔλκουσι τὸ γένος.

Παρὰ τὴν βρῦσιν τοῦ χωρίου ὑπάρχει πλάτανος ὠραιότατος, ἔχων σχῆμα ἀλεξηλίου, ὅστις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς πενθερᾶς μου ἐφρευτέθη τὸ 1790 ὑπὸ τοῦ Νικόλα ἀνδρός τῆς Εὐγενικῶς.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωρίου ἐπεσκευάσθη κατὰ τὸ 1838 ἀλλ' ἀνεκαινίσθη ἐκ βάρθρων κατὰ τὸ 1858 ἔτος.

Τὸ χωρίον μας εἶχε προνόμια καὶ ἀσυδοσίαν ἑκαταίαι. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1255 ἔτος τῆς Ἑγίρας, ὅτε ἐγένετο τὸ Τανζιμάτι Χαϊριέ, ἡ διοίκησις ἔλαβε τὰ διώφορα φερμάνια ἐπὶ τῷ λόγῳ νὰ τ' ἀνανεώσῃ δῆθεν καὶ τοιοιτοτρόπως δι' ἀπάτης γενομένη κυρία αὐτῶν, τὰ κατέστρεψεν καταργήσασα πάντα τὰ προνόμια.

β'. Διάφορα συμβάντα.

1. Ἦμην περίπου 5 ἐτῶν, ὅτε ὁ ἀδελφός μου ἦτο εἰς Μέτρας διδάσκαλος. Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Κουρμπάν μπαϊραμοῦ οἱ τουρκόπαιδες ὀρμήσαντες εἰς τὴν χριστιανικὴν συνοικίαν Μετρῶν, κατεθρυσμάτισαν τὰς ὑέλους τὰς ἐκκλησίας.

2. Κατὰ τὴν ἐκρηξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἡμεθα εἰς Ἐπιβάτας καί, ὅταν διήρχοντο ἐκεῖθεν οἱ Τοῦρκοι μπασήμποζοῦκιδες (ἄτακτοι στρατιῶται) διὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, φόβος καὶ τρόμος κατελάμβανεν ὅλους, ἐνῶ πάντες μετὰ θάρρους ἐξήρχοντο νὰ θαυμάσουν τὴν τάξιν καὶ χάριν τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου διηρχόμεθα ἡμέραν τινὰ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν συνοικίαν Μετρῶν. Οἱ Τουρκόπαιδες ἰδόντες τὸν ἀδελφόν μου ἐνδεδυμένον ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον ἔφρευγον κράζοντες «Φρένκ, Φρένκ», ἐνῶ ἄλλοτε δυσκόλως διήρχετο τις ἐκεῖθεν χωρὶς νὰ δαρῆ ἢ νὰ λιθοβοληθῆ.

3. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ἦλθεν εἰς Μέτρας τὴν 18 Ἰανουαρίου 1878 ὁ στρατὸς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασσά, συμποσούμενος εἰς 20.000 ἀνδρας, ὑποχωρῶν πρὸ τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἐκείνην τὴν νύκτα ἐφιλοξενήσαμεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀδελφοῦ μου 10 στρατιώτας μετὰ τοῦ δεκαπένεος αὐτῶν, οἵτινες ἀνεχώρησαν ἔνωρις τὴν ἐπομένην.

4. Τὴν 19 Ἰανουαρίου 1878 πρὸς τὸ ἑσπέρας ἐπληροφορήθημεν ὅτι οἱ Κιρκάσιοι τοῦ παρὰ τὴν Σηλύβθιαν χωρίου Γιαπατζῆ, ἐλεηλάτησαν τὶς Δελιῶνες. Παρουσιάσθην εἰς τὸν τότε μουντεσαρίφην (διοικητὴν) Ἀλῆ Ριζά πασσάν καὶ κατάρθωσα ὅπως δοθῆ ἀνά εἰς στρατιώτης ἀπὸ τὴν ἐν Μέτρας σταθμεύουσαν τότε αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν ἐκ Κιρκασίων διὰ τὸ Τσακίλι καὶ τὸ Ἐλβασάνι.

5. Τὴν 23 Ἰανουαρίου 1878 ἡμέραν Δευτέραν ἦλθεν ὁ Ρῶσος στρατηγὸς Κέλερ εἰς Μέτρας κατὰ τὴν 10 ὥραν, ὅτε ἤρξατο πῖπτουσα χιών, μετὰ

400 ἰππέων τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουράς, ἐκ φόβου δὲ τούτων οἱ τότε ἐν Μέτρας εὐρεθέντες 1000 Κιρκασιοὶ παρητήθησαν τοῦ σκοποῦ νὰ καταστρέψωσι τὰς Μέτρας καὶ τὰ πέριξ χωρία.

6. Τὴν ἐπομένην ἦλθεν ὁ στρατηγὸς Στρούκωφ μετὰ 4,000 ἰππέων, ἐκδιώξας ἐκ Μετρῶν τοὺς Τούρκους καὶ Κιρκασίους. Τὴν ἐπομένην 25-1-1878 προσκαλέσας τοὺς Μετρηνοὺς προύχοντας εἰς τὸ διοικητήριον ἐζήτησε νὰ τοῦ δεῖξωσι ποῖος εἶναι ὁ τσορπατζῆς των, οὗτοι ἔδειξαν τὸν Φωτάκη τῆς Κασοῦς ὡς τσορπατζῆν των. Ἀμέσως ὁ στρατηγὸς διὰ τοῦ Μαυροβουνίου διερμηνέως του Χρίστου ἀνήγγελεν αὐτῷ : « Ἄμα διατάξω τι καὶ δὲν τὸ ἐκτελέσῃ ὁ τσορπατζῆς, ἀμέσως τὸν κρεμῶ καὶ δὲν θὰ μ' ἐρωτήσῃ κανεὶς διὰ τοῦτο ».

7. Τὴν 28 Ἰανουαρίου ἦλθεν ὁ στρατηγὸς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς στρατηγὸς Σκόμπελεφ καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ὁ στρατηγὸς Γοῦρκος. Τὴν δὲ 11 Φεβρουαρίου 1878 ἐπέρασεν ὁ Μέγας Δοῦξ Νικόλαος σιδηροδρομικῶς καὶ ἔμεινε μέχρι μεσονυκτίου εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Μετρῶν, ἀνεχώρησε ἔπειτα εἰς Ἅγιον Στέφανον, ὅπου διέμεινε μέχρι τέλους Μαΐου. Τέσσαρας δ' ἡμέρας μετὰ τοῦτον ἀνεχώρησε καὶ ὁ στρατηγὸς Σκόμπελεφ μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς Ἅγιον Στέφανον καὶ ἐσώθημεν τῆς τυραννίας του καὶ καταστροφῆς. Ἦλθε δὲ εἰς ἀντικατάστασιν του ὁ Ραδέσης, ἄνθρωπος ἠπίου καὶ εὐγενοῦς χαρακτῆρος, τοῦ ὁποίου ὁ στρατὸς ἦσαν ἡσυχοὶ ἄνθρωποι καὶ ἐπλήρουν ὅ,τι ἐλάμβανον.

8. Ὁ στρατὸς τοῦ Σκόμπελεφ ἦσαν ἀνεξαιρέτως σχεδὸν καταστροφεῖς. Ἐκλεψαν, ἐληλάτησαν καὶ κατέστρεψαν τὰ πάντα, κυρίως εἰς τὰ χωρία Καδήκιοϊ καὶ Ἐλμπασάνι. Πολλὰκις ἐγενόμην διερμηνεὺς τῶν παραπόνων τῶν δυστυχῶν κατοίκων παρὰ τῷ Σκόμπελεφ, ὅστις εἰς ἀπάντησιν ἔλεγε : « Φθάνει ὅτι δὲν ἀγῆρσαν καὶ τὴν ζωὴν τῶν παραπονουμένων ». Καὶ μᾶς ἔστειλεν εἰς τὸν διάβολον προσθέτων : « Ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας διέμεινα ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ οὐδεὶς Βούλγαρος ἢ Τούρκος παρεπονέθη κατὰ τῶν στρατιωτῶν μου. Ἀφότου ὅμως ἦλθον εἰς τὸ βρωμερὸν τοῦτο ἔθνος τῶν Γραικῶν (!) οὐδὲ στιγμὴν ἠσύχασα ἀπὸ τὰ παραπόνά των ». Ἄλλοτε πάλιν ἔλεγε : « Οὐδὲν πρέπει νὰ ἐλπίζετε παρ' ἡμῶν. Δὲν ἠλθαμεν νὰ πολεμήσωμεν διὰ τοὺς Γραικοὺς, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς Σλαῦτους καὶ Βουλγάρους. Μετ' ὀλίγον ἀναχωροῦμεν, σεῖς δὲ μένετε μετὰ τῶν Τούρκων ».

9. Τὴν 15 Δεκεμβρίου 1881 πηγαίνων εἰς Μέτρας ἐτυροβολήθη ὑπὸ Τουρκόπαιδος, ἐνῶ διέβαινον τὴν ἔναντι τοῦ ἀγιάσματος τῆς Παναγίας πέτραν. Ἡ σφαῖρα ἀστοχῆσά με ἐκτύπησε τὴν ρηθεῖσαν πέτραν, ὁ δὲ Τουρ-

(1) Ὁ Σκόμπελεφ ἦτο Ἀρμένιος τῆς Ρωσίας καὶ τὰ Φλώρια (τσιφλίκα πλησίον τοῦ ὁμωνύμου σταθμοῦ παρὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον) ἦσαν μέχρι πρὸ τοῦ πολέμου ἰδιοκτησίαι τῶν συγγενῶν του.

κόποις, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Τσαοὺς ἔφυγε δρομαίως πρὸς τὴν ἀγορὰν Μετρῶν. Ἐνῶ τὸ ὄπλοφορεῖν ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς τοῖς χριστιανοῖς, οἱ Τοῦρκοι περιφέρονται ἐλευθέρως ἔνοπλοι.

10. Τὴν νύκτα τῆς 26—27 Αὐγούστου 1885 περὶ τὴν 2 1/2 ὥραν τῆς νυκτός, πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα εἰς Αἰγιαλοὺς ἀπετέρωσεν 116 οἰκίας καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Ἐμεινε μόνον τὸ σχολεῖον καὶ 18 οἰκίαι καὶ μαγαζία.

11. Περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1885 ἀπῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπέδωκα ἀναφορὰν τῷ Πατριάρχῃ ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων: Νεοχωρίου, Ἐλμπασανίου, Πλαγιῶν, Λαγοθηρῶν, Δημοκρανείων, Ἀρσοῦ Γαρδᾶ, Τσακηλίου, διὰ τῆς ὁποίας ἐζητοῦμεν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐπιχορηγήσεως. Οἱ Μετρηνοὶ καὶ Καλλικρατιανοὶ καὶ Τσεκμετζελιώται, ὡς μὴ πληρώνοντες οὐδέν, φυσικῶ τῷ λόγῳ δὲν ὑπέγραψαν, τοὺς δὲ Φανασιακηνοὺς οὔτε κἂν ἠρωτήσαμεν, διότι οὔτε ἱερέα εἶχαν. Συνοδικῇ ἀποφάσει ἔγραψαν εἰς τὸν Ἡρακλείας Γρηγόριον νὰ ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα καὶ ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν Μεγάλῃν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν.

γ'. Σχέδιον ἀναφορᾶς τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐπιχορηγήσεως.

Παναγιώτατε Δέσποτα, Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος.

Οἱ εὐσεβῶς ὑποφαινόμενοι κάτοικοι τοῦ χωρίου Τσακῆλι τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν τοιμῶμεν διὰ τῆς παρουσίας ἡμῶν ταπεινῆς ἐκθέσεως, ὅπως γνωρίσωμεν τῇ Ὑμετέρᾳ θειοτάτῃ Παναγιότητι καὶ τῇ περὶ αὐτὴν Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ, τινὰ ἀφορῶντα τὴν ἡμετέραν κοινότητα καὶ τὴν ἐπαρχίαν Μετρῶν ἐν γένει.

Τὸ χωρίον ἡμῶν κατοικοῦμενον ὑπὸ 120 περίπου οἰκογενειῶν, ἀπασῶν χριστιανῶν ὀρθοδόξου Ἀνατολικοῦ δόγματος, ἀνέκαθεν διετήρει δύο ἱερεῖς, οἵτινες πληρώνοντες 600 γρόσια δι' ἐμβατικίον πρὸς τὸν κατὰ καιρὸν ἀρχιερέα, εἶχον ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν καὶ τὰ ἡμίωρον τοῦ ἡμετέρου ἀπέχοντα χωρία Νεοχώρι καὶ Ἐλβασάνι, ὧν οἱ κάτοικοι ἐπίσης χριστιανοὶ τοῦ ὀρθοδόξου ἀνατολικοῦ δόγματος, στερούμενοι ἐκκλησίας, ἤρχοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου ἡμῶν καὶ ἠκροάζοντο τῆς θείας λειτουργίας.

Πρὸ πενήντα ἐτῶν οἱ κάτοικοι Νεοχωρίου κτίσαντες ἐκκλησίαν ἔλαβον ἰδιαιτερον ἱερέα, ἀλλ' οἱ ἐν τῷ χωρίῳ ἡμῶν δύο ἱερεῖς διετηρήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ εἶχον καὶ τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἐλβασανίου, ὃ τότε ἀρχιερεὺς Θεόκλητος ἐξηκολούθει λαμβάνων ἀπὸ αὐτοῦ τὸ ἴδιον ἐμβατικίον.

Ἀργότερον ἐπὶ ἐπισκόπου Μετρῶν Ζαχαρίου ἀνεγείραντες καὶ οἱ κάτοικοι Ἐλβασανίου ἐκκλησίαν, κατὰ τὸ 1855 ἔλαβον ἰδιαιτερον ἱερέα ἀνευ ἐμβατικίου, διότι τὸ χωρίον ἦτο μικρὸν καὶ δυσκόλως διετηρεῖτο ὁ ἱερεὺς,

εἰς δὲ τὸ ἡμέτερον χωρίον παρέμεινεν εἰς ἱερεῦς, πληρῶνων τὸ ἴδιον ἐμβατικίον.

Προβιρασθέντος δὲ τοῦ μακαρίτου Ζαχαρίου εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Σηλυβρίας, διωρίσθη ἐπίσκοπος Μετρῶν ὁ μακαρίτης Θεόκλητος, τοῦτον δὲ ἀποθανόντα ἐντὸς μικροῦ διαστήματος διεδέχθη ὁ μακαρίτης Ἀνθιμος, ὅστις ἅμα φθάσας εἰς Μέτρας ἐφρόντισεν ὅπως βληθῆ εἰς ἐνέργειαν τὸ σύστημα τῆς ἐπιχορηγήσεως κατὰ τοὺς τότε ἐκδοθέντας καὶ νῦν ἐν ἰσχύϊ ὄντας γενικοὺς κανονισμοὺς τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Γενομένης δὲ συνελύσεως τῶν ἐπαρχιωτῶν, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι Μετρῶν, Μεγάλου Τσεκμετζε καὶ Καλλικρατείας, ἀνέκαθεν δὲν ἐπλήρωνόν τι διὰ κανονικὸν τῷ ἀρχιερεῖ, καταγράψαντες τὰς τῶν ἐτέρων 10 χωρίων οἰκογενείας, εὔρον αὐτὰς 1000, ἠθέλησαν δὲ νὰ ἐπιβάλλωσι 30 γρόσια ἐκάστη οἰκογενεῖα ὡς ἐπιχορηγήσῃ τοῦ ἀρχιερέως, ὅπερ οἱ τῶν χωρίων ἀντιπρόσωποι μὴ παραδεχθέντες ὡς ἄδικον ἐπέμενον μετὰ τοῦ ἀρχιερέως ὅπως συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν μὴ πληρωνόντων 3 χωρίων ἀναβῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν εἰς 1500, καὶ πληρώσωσι μὲν αἱ οἰκογένειαι ἀνὰ 10 γρόσια, λαμβάνη δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ τὰ μέχρι τότε παρὰ τῶν ἱερέων πληρωνόμενα ἐμβατικία πρὸς ἐξοικονόμῃσιν τῶν ἐξόδων του. Ἀμέσως ὅμως οἱ ἀντιπρόσωποι Μετρῶν, Μεγ. Τσεκμετζε καὶ Καλλικρατείας ἀντέτειναν λέγοντες ὅτι μὴ πληρώνοντες μέχρι τότε καὶ εἰς τὸ ἕξῃς δὲν θέλουσι πληρώσει τι. Ἐπιμένοντος δὲ τοῦ ἀρχιερέως ἀπήντησαν ὅτι δύνανται νὰ εὔρωσιν ἀρχιερεῖα ἀρκούμενον εἰς 12,000 γροσίων ἐπιχορηγήσῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἰσχυροὶ οἱ τότε ὑποστηρίξαντες τὴν πρότασιν, διέλυσαν τὴν συνέλευσιν ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος.

Ἐκτοτε οἱ κατὰ καιρὸν ἀρχιερεῖς, ὃ τε Ἀνθιμος καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Δοσίθεος, ἐλάμβανον μὲν λόγῳ κανονικοῦ παρὰ τῶν κατοίκων σίτου ἡμῖν ἢ καὶ ἐν κιλὸν κατὰ στέφανον, παρὰ δὲ τῶν ἀντιτεινόντων εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐλάμβανον 10 μόνον γρόσια, μέχρις ὅτου λησμονηθείσης τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐπαρχιακῆς συνελύσεως, διότι οὐδὲν πρακτικὸν ἐγένετο, καὶ ὑποστηριζόμενοι εἰς μὲν τὰς Μέτρας ὑπὸ τῶν Μετρητῶν, εἰς δὲ τὸν Μέγαν Τσεκμετζε ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἰσχυρῶν, κατεπίεζον μέχρι τινὸς τοὺς κατοίκους καὶ ἐφορολόγουν αὐτοὺς ὅπως ἤθελον. Ἐπειδὴ ἤρχισαν οἱ κάτοικοι γογγύζοντες ἐναντίον τῆς ἀσυδοσίας τῶν ἀρχιερέων καὶ τῆς ἀσυδοσίας τῶν κατοίκων τῶν τριῶν χωρίων, μετεβλήθη τὸ φορολογικὸν μέτρον καὶ ἐπῆλθεν ἀνύψωσις τῶν ἐμβατικίων, ὥστε κατήντησαν διπλάσια. Πλὴν καὶ τοῦτο τὸ μέτρον ἐπεβλήθη μόνον τοῖς ἱερεῦσι τῶν 10 χωρίων, διότι οἱ ἰσχυροὶ τῶν ἐτέρων 3 καὶ εἰς τοῦτο ἀντέστησαν.

Φορολογούμενοι ὅθεν οἱ ἱερεῖς ἤρξαντο καὶ ἐκεῖνοι παντοιοτρόπως φορολογοῦντες τοὺς κατοίκους. Ὅσοι δὲ ἐξ αὐτῶν εὐρέθησαν εὐσυνείδητοι εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ἀπῆλθον, καὶ πάντες οἱ ἀγροῖκοι καὶ ἀγιογδύται, κατὰ τὸ διη λεγόμενον, συνεσωρεύθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μετρῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς Ρω-

σικῆς ἐπιδρομῆς, τὸ χωρίον Τὰς Ἀγῆλι, κατοικούμενον ὑπὸ 180 οἰκογενειῶν Βουλγάρων, ὡς ἐκ τῆς τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν προκρίτων πιέσεως καὶ τῆς τοῦ ιερέως αὐτῶν ἀθαιρεσίας ἀπανδήσαντες, ἐγκατέλειπον τὸ χωρίον αὐτῶν πανοικεὶ καὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὰ μέρη τῆς Ρωμυλίας.

Σήμερον κατοικοῦσιν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἡμῶν 1610 οἰκογένειαι ἥτοι εἰς Μέτρας 300, Τσακίλι 120, Ἐλθασάνι 50, Νεοχώρι 150, Θαλασσάρες 15, Πλάγια 120, Λαγοθήρες 40, Δημοκράνειαν 80, Καλλικράτειαν 300, Μ. Τσεκμετζέ 200, Ἀρσοῦ 180, Γαρδᾶ 55.

6 Νοεμβρίου 1885.

Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΤΟΥ ΙΚΟΝΙΟΥ ΑΖΑΤΙΝΟΣ

ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΑΙΝΟΥ ΥΠΟ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ. - 1265

Μεταξὺ πολλῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ καιροῦς κατέφυγον εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἀσλίην, ζητοῦντες ἄσυλον καὶ προστασίαν, συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἔκπτωτος Σελτσουκίδης Ἀζατίνος ὁ Β' (1), υἱὸς τοῦ Γιασεδδὶν Κεῖχοσρέφ τοῦ Β' Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου.

Τὸ ἕβδομον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Γιασεδδὶν Κεῖχοσρέφ τοῦ Β' τῷ 1243 οἱ Μογγόλοι ἐπιδραμόντες κατὰ τοῦ Σελτσουκικοῦ κράτους ἠνάγκασαν τὸν Γιασεδδὶν ἐγκαταλειφθέντα παρὰ τοῦ στρατοῦ του, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μογγόλων, καὶ οὕτως ἔληξε πραγματικῶς ἡ ἀνεξαρτησία (2) τοῦ Βασιλείου τῶν Σελτσουκιδῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Οἱ Ἐμίραι του θεωρήσαντες τοῦτο ὡς προδοσίαν ἐπανεστάτησαν κατ' αὐτοῦ καὶ στραγγαλλίσαντες αὐτὸν ἀνέδειξαν τῷ 1257 ὡς συμβασιεῖς τοὺς δύο ἀνηλίκους υἱούς του, τὸν Ροκνεδδὶν Κιλιτζαρσλὰν τὸν Δ' καὶ τὸν Ἀζατίνον Κεῖκαβούς τὸν Β' ὑπὸ κηδεμονίαν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Μογγόλων Ὀλακοῦ ἀπογόνου τοῦ Τσιγγίς-Χάν.

Ἄλλ' ἡ συμβασιλεία αὕτη τῶν δύο ἀδελφῶν ἐπ' ὀλίγον διήρκεσε, καθ' ὅσον ὁ πρεσβύτερος Ροκνεδδὶν (3), ὑποσκελίσας τὸν Ἀζατίνον κατέλαβε μόνος τὴν βασιλείαν. Τότε ὁ Ἀζατίνος κατέφυγε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Λάσκαριν, ὅστις διὰ πολιτικούς λόγους συνέστησεν εἰς τὸν φυγάδα πρίγκιπα ὅτι εὐχαρίστως θὰ ἔβλεπε τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπομάκρυνσίν του (4). Μετὰ τὴν εὐσχημον ἀποπομπὴν αὐτοῦ κατέφυγεν εἰς τὸν Μιχαὴλ

(1) Ὁ Ἀζατίνος, παρὰ τῷ Σπ. Λάμπρω (Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος τόμ. VI, σελ. 360—362, φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθατίνης ὁ Β'. Παρὰ τῷ Ἄντ. Μηλιαράκῃ (Ἱστορία τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας, σελ. 566—568) ἀπλῶς Σουλτάνος Ἀζατίνης Ὁ Παπαρηγόπουλος ποσῶς δὲν ἀναφέρει αὐτόν. Ἡμεῖς διειρηθήσαμεν τὸ ὄνομα Ἀζατίνος ὅπως ἀναφέρει αὐτόν ὁ Παχυμέρης.

(2) Οἱ ἀπόγονοι τῶν Σουλτάνων τοῦ Ἰκονίου ἐξηκολούθησαν ἐπὶ 50 ἔτη περίπου ἄρχοντες ἐν Ἰκονίῃ μέχρι τοῦ 1307, ὁπότε ἐφρονέσθη ὑπὸ τῶν Μογγόλων καὶ ὁ τελευταῖος τῶν Σελτσουκιδῶν Γιασεδδὶν καὶ αὐτὸς καλούμενος ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν θανατωθέντα ἐπίσης ὑπὸ τῶν Μογγόλων πατέρα του Ἀλαεδδὶν τὸν Γ'.

(3) Καὶ τοῦτου τὸ τέλος δὲν ὑπῆρξε καλλίτερον. Ἐστραγγαλίσθη τῷ 1267 ὑπὸ τοῦ Περβανέ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀββακά-Χάν, ἡγεμόνος τῶν Μογγόλων, καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Γιασεδδὶν-Κεῖχοσρέφ τοῦ Γ', ἄγοντος ἡλικίαν μόλις τεσσαρῶν ἐτῶν. (Χάμμερ, Τομ. Α' σελ. 47).

(4) Παχυμ. I. VII, 22.

Παλαιολόγον, διάδοχον τοῦ Λασκάρεως, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν σύζυγόν του, τὴν γηραιὰν μητέρα του χριστιανὴν οὖσαν (1), τὰ τέκνα του, πολυπληθεῖ συνοδείαν καὶ ἄφθονον πλοῦτον. Ὑπομνήσας εἰς τὸν Μιχαὴλ τὴν παλαιὰν φιλιαν καὶ προστασίαν, τῆς ὁποίας ἔτυχε παρ' αὐτοῦ (2), ἐζήτησε τὴν βοήθειάν του κατὰ τῶν Μογγόλων ἢ ἂν τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν τὴν παραχώρησιν χώρας τινος τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας πρὸς διαμονὴν καὶ συντήρησιν. Ὁ Μιχαὴλ εἰς οὐδεμίαν τῶν αἰτήσεών του ἔδωκεν ὀριστικὴν ἀπάντησιν, καθ' ὅσον τὸν μὲν καταμερισμὸν τῶν δυνάμεών του θεωρεῖ επικίνδυνον, τὴν δὲ διαμονὴν εἰς τὴν χώραν του ἑνὸς ἐκπτώτου Σουλτζάνου λίαν ἐπιβλαβὴ καὶ μάλιστα καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Μογγόλοι κυριεύσαντες τὴν Βαγδάτην, ἐπέδραμον κατὰ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐν τούτοις ἐφέρετο βασιλικῶς πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογενεαίαν του, μὴ ἀπελπίζων αὐτὸν διὰ τὸ μέλλον.

Μάτην ὁ Ἀζατίνος, τοῦ ὁποίου ἡ μήτηρ ἦτο Χριστιανή, δὲν παρέλειπεν οὐδεμίαν εὐκαιρίαν, ἵνα ἐπιδείξῃ τὸν σεβασμὸν του πρὸς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ μάτην ἐπεδείκνυε βαθύτατον σεβασμὸν πρὸς τὰς εἰκόνας τῶν Ἁγίων καὶ τὰ Ἱερά ἔργόλπια, τὰ ὁποῖα εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Πατριάρχου (3) εἰς τρόπον ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Παχυμέρης (4) νὰ τὸν πιστεῦῃ ὡς Χριστιανόν.

Ὁ Ἀζατίνος κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλέως ἀπεμακρύνθη μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του εἰς τὸ φρούριον τῆς Αἴνου, ὅπου αὐστηρῶς ἐφυλάσσετο. Αἰτία τῆς συμπεριφορᾶς ταύτης τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, πρὸς τὸν φιλοξενούμενον ἡγεμονίδην, τὴν ὁποίαν ἀναφέρουσιν οἱ Σελτζοῦκοι ἱστορικοί, ἀποσιωπῶσι δὲ οἱ Βυζαντινοί, καὶ ἡ ὁποία ἐλαφρύνει τὸν Παλαιολόγον διὰ τὴν παραβίασιν τῆς φιλοξενίας, ὑπῆρξεν εὐρυτάτη συνωμοσία τὴν ὁποίαν ἐξυφαίνεν ὁ Ἀζατίνος μετὰ τοῦ στρατηγοῦ του Βεχαδῆρ Ἀλῆ καὶ τοῦ ὑπασπιστοῦ του Οὐγουσελί-βεγῆ καὶ αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως, ὅπως ἀνακτήσῃ ὄχι μόνον τὸν θρόνον τοῦ Ἰκονίου, ἀλλὰ ἂν δυνηθῇ καὶ αὐτὸν τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου (5).

Εὐτυχῶς ἡ συνωμοσία αὕτη ἐπροδόθη ὑπὸ τοῦ οἰνοχόου τοῦ Ἀζατίνου, Ἕλληνος τὴν καταγωγὴν. Καὶ ὁ μὲν στρατηγὸς ἐφρονεῦθη, ὁ ὑπασπιστὴς του ἐτυφλώθη διὰ ζέοντος ὄξους, ὁ δὲ Ἀζατίνος αὐστηρότερον ἐφρουρεῖτο εἰς τὸ φρούριον τῆς Αἴνου, ὅπου εἶχεν ἀποσταλῆ.

(1) Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς πράγματι ἡ μήτηρ τοῦ Ἀζατίνου ἦτο χριστιανή, ὄχι ὅμως καὶ ἀδελφὴ Ἰωάννου τοῦ Λασκάρεως, ὅπως ἀναφέρει ὁ Loutfi, Τοῦρκοι ἱστορικοί. (Χάμμερ, Τόμ. Α'. Σημειώσεις, σελ. 392).

(2) Ὅτε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἦτο διοικητὴς τῆς Βιθυνίας, ἡγαγὰσθη συνειπεία ραδιοῦργων κατ' αὐτοῦ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ Ἰκόνιον, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῆς. Μάλιστα καὶ κατὰ τῶν Μογγόλων ἐπολέμησε ἡγούμενος τῶν Σελτζουκικῶν δυνάμεων, φονεύσας ἰδιοχειρῶς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπιδρομέων.

(3) Παχυμ. I, IV, 5.

(4) Παχυμ. I, II, 24.

(5) Χάμμερ. Τόμ. Α' σελ. 46.

Ἐν Αἴνῳ παρέμεινεν ἐπὶ πολλὸν καιρὸν, μέχρις οὗτο, ὁ Βερκὲ-Χάν (1), ἕγγονος τοῦ Τσιγγί-Χάν, ἀρχηγὸς τῶν Τατάρων τῆς Κιπτοσάκης καὶ Ταυρικῆς, παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ Ροκνεδδὴν Κιλιτζαρφλάν ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν αἰχμάλωτον ἀδελφόν του. Διαβάς λοιπὸν ἐν καιρῷ χειμῶνος τὸν παγωμένον Δούναβιν, ἔφθασε μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου παραλαβὼν τὸν ἐκ τῆς Αἴνου δραπετεύσαντα Ἀζατῖνον καὶ τὴν ἐκ 10.000 ἀποικίαν τῶν Τουρκομάνων (2), οἱ ὅποιοι ἠκολούθησαν τὸν Ἀζατῖνον κατὰ τὴν εἰς τὸ Βυζάντιον φυγὴν του, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. Ἐκεῖ ἐνύμφευσεν αὐτὸν μετὰ τῆς θυγατρὸς του παραχωρήσας ὡς κληρουχίαν τὰς ἐπαρχίας Σολιζάδου καὶ Σανδάκου. Ἐκεῖ ἀπέθανε τῷ 1268.

Ἡ πρώτη σύζυγός του, ἣς παρέμεινεν εἰς Καραφεριάν (3) μαθοῦσα τὴν ψευδῆ ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου της ἔπεσεν ἀπὸ τινος πύλης τοῦ φρουρίου ὅπου ἐφυλάσσετε καὶ ἐφρονεῦθη τῷ 1268. Ἡ πύλη αὕτη ἔκτοτε ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτῆς καὶ μέχρι σήμερον καλεῖται Ἄννα-καπουσοῦ ἥτοι ἡ πύλη τῆς μητρὸς ἢ τῆς Ἄννης. Ὁ υἱὸς της, ὅστις παρέμεινε πλησίον της, ἠσπάσθη τὸν χριστιανισμὸν λαβὼν τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος (4).

Ὁ Ἀζατῖνος πλὴν τοῦ Κωνσταντῖνου εἶχε καὶ ἄλλον υἱὸν τὸν Μεσοσοῦδ, τὸν ὁποῖον ἀποκατέστησεν ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ θρόνου ὁ Ἄθακα - Χάν μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Κεῖχοσρέφ. Μετὰ τινα χρόνον θεωρηθεὶς ὡς ὑποπτος ὁ Κεῖχοσρέφ ἐφρονεῦθη, οὕτω δὲ ὁ Μεσοσοῦδ ἔμεινε μόνος. Ἀλλὰ μόνον τῶν πικριῶν τῆς βασιλείας ἐπὶ δεκαετίαν ἀπῆλαυσεν ἕνεκα τῶν συγῶν ἐπαναστάσεων τῶν διαφόρων Ἐμιρῶν του. Ἐπιστρέφων εἰς τὸν θρόνον του κατέλιπεν ὡς ὀμήρους εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὴν σύζυγον καὶ θυγατέρα του. Ὅταν ἐξήγησεν ὅμως αὐτάς, τὴν μὲν σύζυγόν του ἀπέδωκεν, ὄχι ὅμως καὶ τὴν θυγατέρα του, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τὸν Ἰσακ, τὸν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καλούμενον Μελήκ-Ἰσακ (ἥτοι βασιλέα Ἰσακ), ἀρχηγὸν τῶν Τουρκοπούλων (5), ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι θὰ ἀπεχωρίζετο τῶν Ἀλ-

(1) Χάμμερ, τόμ. Α΄. σελ. 46 καὶ 165.

(2) Ἡ ἀποικία αὕτη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σαλιούκ—δεδὲ, ἐγκατεστάθη εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ὀνομάζεται Ταταρικὴ Δοβρουτσά. (Χάμμερ, τόμ. Α΄. σελ. 164).

(3) Καραφερία, εἶναι ἡ ἀρχαία Βέρροια, παρὰ τὴν Αἴνον, ὅπου σήμερον ἡ κωμόπολις Φέρραι. Τὴν λεπτομέρειαν τοῦ θανάτου τῆς συζύγου τοῦ Ἀζατῖνου, ὁ Χάμμερ (τόμ. Α΄ σελ. 47) ἠντιλησεν παρὰ τοῦ Χατζῆ-Κάλφα (La Roumelie σελ. 86). Ἡμεῖς οὐδεμίαν καταρωθώσαμεν νὰ ἀνεύρωμεν ἀνάμνησιν παρὰ τοῖς κατοίκους τῶν Φερρῶν.

(4) Παχυμ. I, IV, 22.

(5) Τουρκοπόυλοι ἢ Τουρκοπόλται ἥτοι ἐξωμόται Τούρκοι.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βερκὲ - Χάν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἀζατῖνου, εἰς τῶν υἱῶν του μετὰ 1.000 ἀνδρῶν τῆς φρουρᾶς του, ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμὸν καταπαχθέντες εἰς τὸ σῶμα τῶν Τουρκοπούλων, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς προσθήκης αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς

μογαβάρων, ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως (1). Ταυτοχρόνως ὁμοως ἀπῆτει παρὰ τοῦ Ἀνδρονίκου νὰ ἀνακηρύξη Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου τὸν ἀδελφὸν τοῦ Μεσσοῦδ, τὸν νεοφώτιστον Κωνσταντίνον. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν ἀδυναμίαν εἰς ἣν εὗρισκετο ὁ Σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου, ὁ Ἀνδρόνικος ἔτι ἀσθενέστερος δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑποσχεθῆ τοῦτο. Οἱ Ἀλμογάβαροι ἀνακαλύψαντες τὰς προθέσεις τοῦ Ἰσάκ κατέσφαξαν αὐτόν, καθὼς καὶ τὸν νεόφυτον Κωνσταντίνον.

Πλὴν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Μεσσοῦδ ὁ Ἀζατίνος εἶχε καὶ τρίτον υἱὸν τοῦ Φιραμούρζ. Τούτου ὁ υἱὸς Ἀλαεδδίν ὁ Γ' διεδέχθη τὸν θεῖόν του Μεσσοῦδ ἀποθανόντα τῇ 1297 μετὰ βασιλείαν 15 ἐτῶν πλήρη πικριῶν καὶ ταπεινώσεων. Ὁ Ἀλαεδδίν ὁ Γ' εἶναι ὁ τελευταῖος τῶν Σελτσούκων Σουλτάνων τοῦ Ἰκονίου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποῦοι ἐσθῆσεν ἡ δυναστεία τῶν Σελτσουκιδῶν (2).

Οὕτως ἐκθέτει τὰ κατὰ τὸν Ἀζατίνον ὁ Χάμμερ (3), ὁ διάσημος ἱστορικὸς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡμεῖς ἐν τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν πραγματεία θὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν Γεώργιον Παχυμέρην (4), ἱστορικὸν τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος, ὅστις ἐκτενέστατα καὶ ὄλως διαφορετικὰ πραγματεύεται τὰ γεγονότα.

Ἐπειδὴ τὰ τῆς Περσίας «ἐνόσει καὶ κακῶς εἶχεν», λέγει ὁ Παχυμέρης, ἔνεκα τῆς εἰσβολῆς τῶν Τοχάρων (5) καὶ πολλοὶ τῶν σαιραπῶν ἀπεστάτων, δύο δὲ μάλιστα τῶν μεγιστάνων (6) προσεχώρησαν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τότε πλέον ὁ Ἀζατίνος, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν ἐμφά-

3.000 ἄνδρας ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Χαλήλ. Τὸ σῶμα τοῦτο ἐχρησιμοποίει ὁ αὐτοκράτωρ ὅπως καὶ τοὺς Ἀλανοὺς ἐναντίον τῶν Καταλανῶν ἢ Ἀλμογαβάρων, οἱ ὅποιοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ῥογγήρου Δεφλώρ, ἐκάλεσαν εἰς βοήθειάν των τοὺς Τούρκους τῆς Μ. Ἀσίας. (Χάμμερ, Α' σελ. 165).

(1) Παχυμ. I, VII, 15 καὶ 22.

(2) Χάμμερ, Τόμ. Α' σελ. 50.

(3) Χάμμερ, Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, κατὰ γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ J. Hellert εἰς 18 τόμους.

(4) Ὑπ' ὄψει εἶχομεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ Παχυμέρη ὑπὸ Πέτρου Possino τοῦ 1729 ἐν Βενετίᾳ, εἰς φύλλον μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως.

(5) Οἱ Τόχαροι ἢ Τοχάριοι εἶναι οἱ Μογγόλοι, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κυριεύσαντες τὴν Βαγδάτην εἶχον ἐπιδράμει κατὰ τῆς Μ. Ἀσίας.

(6) Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Παχυμέρης θὰ ἐννοῇ τοὺς δύο μεγιστάνας τῆς Περσίας, Ἕλληνας τὴν καταγωγὴν ἐκ Ρόδου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Βασιλικοί, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὴν ἀλλὴν Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν πολλὸν πλοῦτον εἰς χρῆμα καὶ ἄλλα πολύτιμα εἶδη. Τούτους ὁ Παλαιολόγος, ἐπειδὴ ἄλλοτε εἶχεν εὐεργετηθῆ ὑπ' αὐτῶν, ὅταν εἶχε καταφύγει εἰς Περσίαν, εὐχαρίστως ὑπεδέχθη καὶ ἀνταποδίδων τὴν εὐεργεσίαν μεγάλως ἐτίμησε, τὸν μὲν ἐξ αὐτῶν Βασιλεῖον καταστήσας παρακοιμώμενον, τὸν δὲ ἄλλον μέγαν ἐταιρειάρχην. Καὶ οἱ δύο ἐφάνησαν ἀντάξιοι τῆς φιλοξενίας καὶ πιστῶς ὑπηρετήσαν τὸν βασιλέα. Πρβλ. Ἀντωνίου Μηλιαράκη Ἱστορία τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας, σελ. 567.

νισιν τῶν Τοχάρων, ἀφ' ἐτέρου δὲ διότι μόνος δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ γενναῖόν τι, ἀπεφάσισε νὰ καταφύγῃ πρὸς Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον, ἐλπίζων νὰ τύχῃ βοηθείας ὅπως ἐκδικηθῇ τὸν σφετεριστὴν ἀδελφόν (1).

Προαγωγούντος λοιπὸν τοῦ Ἁγίου Πισσιδεῖας καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του, γυναικός, τέκνων καὶ γηραιᾶς μητρός, χριστιανῆς ταύτης, καὶ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ πλῆθος θησαυρῶν ἔρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως μετ' ἐξαιρετικῆς ὄλως τιμῆς καὶ εὐνοίας, ἀρεθεὶς ἐλεύθερος νὰ διάγῃ ὅπως ἤθελε σύμφωνα μὲ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Περσῶν. «Ὅθεν, λέγει ὁ Παχυμέρης, καὶ πέλμασι βασιλικοῖς τῷ βασιλεῖ παρεδριάζε καὶ φοβεροὺς περὶ αὐτὸν εἶχε σωματοφύλακας καὶ τοῖς τε συμβόλοις ἐχρητὸ ἐρυθροβαφῆς πέδιλον ὑποδοῦμενος».

Καὶ πρὸς μὲν τὸν ἴδιον οὕτως ἐπολιτεύθη ὁ βασιλεὺς, χάριν ὅμως ἀσφαλείας τὴν οἰκογένειάν του ἀπέστειλε μετὰ βασιλικῆς συνοδείας εἰς Νίκαιαν, ἀπονέμων εἰς αὐτὴν βασιλικὰς τιμὰς.

Τοιουτοτρόπως παρήρχετο ὁ καιρὸς. Ἄλλ' ὁ Ἀζατίνος βλέπων ὅτι αἱ ἐλπίδες του ἔματαιοῦντο, τὸν δὲ βασιλέα ποσῶς μὴ ἔχοντα διάθεσιν πρὸς τοῦτο, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὗρισκετο ἀπασχολημένος ἐν τῇ κατὰ τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ τοῦ Ἀγγέλου ἐκστρατεία, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπουσίας τοῦ βασιλέως, συνεννόηθη κρυφίως μετὰ τινος τῶν συγγενῶν του, παρακαλῶν νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν διατελοῦντα ἄνευ δυνάμεως καὶ φυλαττόμενον παρὰ βασιλέως φίλου μὲν, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἔχθρου διαφέροντος. Ὑπέσχετο μάλιστα εἰς αὐτὸν ὅτι, ἐὰν ἤθελε βοηθήσει αὐτόν, θὰ συνέπραττε μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀφορμὰς δυσαρσεκείας κατὰ τοῦ Βασιλέως. Παρεκίνει δ' αὐτὸν νὰ σπεύσῃ ὅσῳ τὸ δυνατόν ἐγκαίρως, διότι ἐπιτυγχάνοντος τοῦ σχεδίου τῶν, εὐκόλως ὁ βασιλεὺς θὰ περιέπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν.

Συνεννοηθεὶς λοιπὸν μετὰ τοῦ θείου του καὶ λαβὼν καταφατικὴν ἀπάντησιν, προσεποιεῖτο ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τὸν βασιλέα. Μάλιστα καὶ διὰ γραμμάτων ἀνήγγειλε τὴν ἐπιθυμίαν του εἰς τὸν ἐν ἐκστρατεία εὗρισκόμενον Βασιλέα, ζητῶν παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν ὅπως ἔλθῃ εἰς συνάντησίν του, διότι, καθὼς ἔγραφε δὲν ἠδύνατο ἐπὶ τοσοῦτον καιρὸν νὰ στερεῖται τῆς θέας τοῦ Βασιλέως.

Ὁ Βασιλεὺς μὴ ὑποπτευθεὶς τίποτε ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν δι' αὐτοκρατορικοῦ γράμματος νὰ ἔλθῃ εἰς συνάντησίν του. Ἐπιτυχῶν οὕτως ὁ Ἀζατίνος τοῦ ποθουμένου, ἠτοιμάζετο ὅσον τὸ δυνατόν τάχιστα πρὸς ἀναχώρησιν. Ἴνα μὴ διεγείρῃ δὲ ὑπονοίας, κατέλιπε πλείστα ὅσα χρήματα καὶ κοσμήματα, καθὼς καὶ τὴν οἰκογένειάν του, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ὁπαδῶν του ἔξερχεται τῆς πρωτευούσης βιαζόμενος δῆθεν νὰ συναντήσῃ τὸν Βασιλέα.

(1) Ἴδε ἀνωτέρω τὰ κατὰ τὴν διαδοχὴν καὶ συμβασιλείαν τῶν δύο ἀδελφῶν.

Συνάμα δὲ καὶ ὁ θεῖός του, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε συνεννοηθεῖ, ἔρχεται πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Κωνσταντῖνον Ἀσάν, τὸν ὁποῖον κατώρθωσε νὰ πείσῃ εἰς τὰ μετὰ τοῦ Ἀζατίνου σχέδιά του. Καὶ τόσῳ εὐκολώτερον, καθ' ὅσον ἡ σύζυγός του Εὐρήνη, θυγατὴρ Θεοδώρου τοῦ Β' τοῦ Λασκάρως, παρεκίνει καὶ αὐτὴ τὸν Κωνσταντῖνον κατὰ τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις ἀδίκως καὶ βαρβάρως ἐξορούσας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ δωδεκαετοῦς ἀδελφοῦ αὐτῆς Ἰωάννου (1), τὸν ὁποῖον ἐπετρόπευεν ἀνήλικον ὄντα, ἐσφετερίσθη τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὁ Βασιλεὺς διενθετήσας τὰς μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, Δεσπότη τοῦ Ἡπείρου διαφορὰς, ἐπέστρεφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Τοχάραι τότε μετὰ τοῦ Κωνσταντῖνου ἐπιπίπτουσι κατὰ τοῦ Βασιλέως, ὁ ὁποῖος μὴ ὑποπτευόμενος τίποτε προυχώρει ἀφόβως καὶ βραδέως. Μολονότι δὲ οἱ ἐπιδρομεῖς ὤρμησαν ὅλως ἀτάκτως καὶ ἄνευ στρατιωτικῆς τινος τάξεως καὶ πειθαρχίας, ἐν τούτοις μεγάλας προυξένησαν καταστροφὰς εἰς τὴν βασιλικὴν φρουρὰν «στυλεύοντες, σφάτιοντες, ἀπαγόμενοι, οὐδὲν ὅ,τι μὴ πράττοντες κακόν».

Ὁ Βασιλεὺς τότε περιέρχεται εἰς δυσκολωτάτην θέσιν ἀπορῶν τι νὰ πράξῃ. Νὰ πολεμήσῃ δὲν ἠδύνατο, διότι τὸ περικικόν εἶχε προπορευθεῖ καὶ πολλοὺς ἐξαπέστειλεν εἰς τὰς πατριδας τῶν, αὐτὸς δὲ εἶχε μείνει μετ' ὀλίγων.

Οἱ ἐπιδρομεῖς τότε περικυκλώσαντες αὐτοὺς ἀφόβως ἐληίζοντο τὴν χώραν, ἄλλους μὲν σφάζοντες κατὰ πλήθη καὶ ἄλλους ἀπάγοντες εἰς αἰχμαλωσίαν, ὥστε δὲν ὑπῆρχε, ὅπως λέγει ὁ Παχυμέρης, τρόπος νὰ τύχῃ τις ἔστω καὶ ἐπιεικοῦς ἐλευθερίας. Παρ' ὀλίγον δὲ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖράς τῶν.

Τὴν πρωΐαν ὅθεν ἐξορμᾷ ὁ Βασιλεὺς μετὰ τοὺς περὶ αὐτὸν ὀλίγους, ἐξαποστείλας συνάμα ἀγγέλους εἰς τὰ πέριξ, ἵνα εἰδοποιήσωσι τὰ βασιλικά στρατεύματα. Ἀλλὰ τοιαύτη ἦτο ἡ ὄρμη καὶ ἀταξία τῶν ἐπιδρομέων, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατηθῇ κατὰ φάλαγγας.

Τὴν συμπλοκὴν ταύτην παρηκολούθει καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Τσάρος τῶν Βουλγάρων φερόμενος ἐφ' ἀμάξης, διότι ἔφερε τὸ ἕτερον τῶν σκελῶν θετρασμένον, μὴ δυνάμενος οὔτε νὰ βαδίσῃ οὔτε νὰ ἰππεύσῃ (2).

Ἡ αἰφνιδία αὕτη προσβολὴ τόσον κατετρόμαξε τοὺς ἡμετέρους, ὥστε

(1) Ὁ Ἰωάννης ὁ Δ' Λάσκαρις, υἱὸς τοῦ Θεοδώρου, ἀνηγορεύθη ἀπὸ τοῦ 1259 ἔτι Αὐτοκράτωρ ἐν Νικαίᾳ. Ἀλλ' ὁ ἐπιτροπεύων αὐτὸν ἀνήλικον ὄντα Μιχαὴλ Παλαιολόγος ὡς ἀντιβασιλεὺς, ἐτύφλωσεν αὐτὸν σφετερισθεὶς τὸν θρόνον. Ὁ Ἰωάννης ἐπέζησε μέχρι τοῦ 1284.

(2) Περὶ τῆς συνεννοήσεως τοῦ Ἀζατίνου μετὰ τοῦ Τσάρου τῶν Βουλγάρων Κωνσταντῖνου καὶ τῆς πολιορκίας τῆς Αἴνου κτλ. οὐδὲν ἀναφέρουσιν οἱ Τοῦρκοι συγγραφεῖς. Ἐπίσης καὶ ὁ Χάμμερ εἰς τὴν Ἱστορίαν αὐτοῦ, ὅπου διαφοροτικῶς ὅλως ἐκθέτὰ τὰ πράγματα, ὅπως εἶδομεν.

κατέλιπον τὸν Βασιλέα, φροντίζον ἕκαστος μόνον περὶ τῆς σωτηρίας του. Τόσον δὲ μέγας πανικός κατέλαβεν αὐτούς, ὥστε, ὡς διηγείται ὁ Παχυμέρης, καὶ οἱ βράχοι ἀκόμη, τὰ δένδρα καὶ οἱ θάμνοι παρεῖχον εἰς αὐτούς ὄψιν πολεμίων.

Ὁ Βασιλεὺς, ἔναπομείνας μετ' ὀλίγων ἐμπιστῶν του, μόλις κατάρθωσεν ἐν καιρῷ νυκτὸς νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιδρομέων καὶ διὰ τινῶν ἀτραπῶν ἔφθασεν εἰς τὸν Γάνον (*), ὁπόθεν ἀπέπλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ λοιποὶ ἐγκατελείφθησαν εἰς τὴν τύχην των φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὸ βασιλικὸν ταμεῖον καὶ τὸν Σουλτάνον Ἀζατίνον, μόλις κατορθώσαντες νὰ διασωθῶσι καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ πλησίον εὐρισκόμενον φρούριον τῆς Αἴνου (*), ὅπου «ὕπεισδύντες, τῶν δεινῶν ἀναπνεύουσι, οὐ μὴν καὶ πολὺ σφίσι ἦν ἡ τῶν πόνων ἄνεσις».

Οἱ ἐπιδρομεῖς μαθόντες τοῦτο ἦλθον καὶ ἐπολιορκήσαν τὸ φρούριον. Τὸ φρούριον τῆς Αἴνου ἦτο ὀχυρότατον, μὲ παχύτατα τεῖχη καὶ ὑψηλοτάτους πύργους, ὡς καὶ σήμερον δύναται τις νὰ θαυμάσῃ αὐτά, καθ' ὅσον πλὴν μεμονωμένων τινῶν πύργων κατηρειπωμένων ἤδη, τὸ λοιπὸν τεῖχος κάλλιστα διατηρεῖται (*). Φαίνεται ὅμως ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἦτο εἰς καλὴν κατάστασιν, διότι, ὡς ἀναφέρει ὁ Παχυμέρης, ἦτο «κατερηριμμένον», οἱ δὲ καταφυγόντες εἰς αὐτὸ δὲν ἦσαν ἐν μεγάλῃ ἀσφαλείᾳ.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἠδύναντο, ἀνθίσταντο βάλλοντες ἐκ τῶν ἔνδον διατόξων, σφενδονῶν, πλίνθων κ.τ.λ. Οὐδεμίαν ὅμως προξένουν σοβαρὰν βλάβην εἰς τοὺς πολιορκητάς, οἱ ὁποῖοι καλυάρθιμοι ὄντες κατάρθωσαν νὰ προσαρμόσωσι κλίμακας ἐπὶ τοῦ φρουρίου καὶ ἀπεπειρῶντο νὰ ἀνέλθωσιν ἐπὶ τῶν τειχῶν. Παρεκίνει δὲ τὸν ζῆλον αὐτῶν ἐπὶ πλεον ἢ ἐλλίπς τῆς λα-

(1) Ὁ Γάνος εἶναι γνωστὸς ἀπ' ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων, ὡς φρούριον ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Θρακικῆς Προποντιδος, τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν Σεύθης ὑπεσχέθη εἰς τοὺς ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπιστρέφοντας μυριοὺς (Ξενοφ. Κύρου Ἀνάβασις Ζ, 5, 8). Τὴν νῦν σωζομένην κομόπολιν Γάνον ἔκτισεν ὁ Ἰωάννης Βατάτσος περὶ τὸ 1235 (Ἀντ. Μηλιαράκη, Ἱστορία τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας σελ. 269).

(2) Ἡ πόλις Αἴνος εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τῶν Ὀμηρικῶν ἤδη χρόνων. Ἄν δὲ πιστεύσωμεν τὴν μυθολογίαν, ἰδρυτὴς τῆς Αἴνου εἶναι ὁ Αἰνείας, ὅστις διερχόμενος ἐκεῖθεν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας ἔκτισε τὴν ὁμώνυμον αὐτοῦ πόλιν.

moenia prima loco fatis ingressus iniquis

Aeneadasque meo nomen de nomine fingo.

Βιργιλ. Αἰνεάδ. III, 17

(3) Μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τὸ κεντρικὸν φρούριον ἐσοχετο σχεδὸν ἀκέραιον. Κατὰ τοὺς ἰσχυροὺς ὅμως καὶ ἐπανειλημμένους σεισμοὺς κατὰ μῆνα Αὐγούστου τοῦ 1912, οἱ ὁποῖοι κατέστρεψαν τὰ θρακικὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου, ὑπέστη καὶ τοῦτο μεγάλην καταστροφὴν. Τὸ βόρειον ἰδίως τμήμα καὶ τὸ μεσημβρινὸν κατέρρευσαν, καθὼς καὶ ἀρκεταὶ ἐπάλλξεις.

φιραγωγίας τῆς πλουσιωτάτης πόλεως καὶ τοῦ Βασιλικοῦ Ταμείου «ὄσα ἦν ἐν νομίσματι καὶ ὄσα ἐν διαφόροις θεωρούμενα εἶδεσιν».

Οἱ πολιορκούμενοι εἰς δυσκολωτάτην περιῆλθον τότε θέσει, διάφοροι δὲ γνώμῃ ἐπεκράτουν περὶ τοῦ πρακτέου. Καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον νὰ ἀρίσωσιν ἐλεύθερον τὸν Σουλτάνον Ἀζατίνον, ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ ἀπέλθωσιν οἱ πολιορκηταί, χωρὶς νὰ προσενηύσωσιν οὐδεμίαν ζημίαν εἰς τὴν πόλιν, ἄλλοι δὲ νὰ ἀντισταθῶσι μέχρις ἐσχάτων ἐλπίζοντες ὅτι ὁ Βασιλεὺς συντόμως θὰ ἀπέστελλε ἐπικουρίαν, ἄλλοι δὲ τέλος ἐγνωμοδότην, ἀφοῦ κόψωσι τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀζατίνου, νὰ ρίψωσιν αὐτὴν ἔξω τοῦ τείχους πρὸς τοὺς πολιορκουήντας ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι οὗτοι θὰ ἀνεχώρουν, μὴ ὑπαρχούσης πλέον αἰτίας πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας.

Ἡ δευτέρα γνώμη ἐπεκράτει. Οὐχ ἦττον ὅμως παρεῖχον ἐλπίδας εἰς τοὺς πολιορκητάς, ὅτι θὰ παραδώσωσι τὸν Ἀζατίνον ἐξαγοραζόμενοι οὕτω τὸν καιρόν. Ὅθεν στέλλουσι πρεσβείαν εἰς αὐτοὺς ὑποσχόμενοι ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις καὶ ἐπιτυγχάνουσιν αὐθημερόν ἀνακωχήν. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει ἡ πολιορκία, πεισματώδης δὲ μάχη συναφθεῖσα προξένησε μεγάλας ἀπωλείας εἰς ἀμφοτέρω τὰ στρατόπεδα.

Ἐπὶ τέλος κατιδόντες οἱ πολιορκούμενοι τὸ μάταιον τῆς ἀντιστάσεως ἀνῆγγεῖλαν εἰς τοὺς πολιορκητάς ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νὰ παραδώσωσι τὸν Ἀζατίνον, ἀλλ' ὑπὸ τινος ὄρους. Ἐπελθούσης δὲ συνεννοήσεως, ἐπικαλοῦνται τὴν συνδρομὴν τοῦ Μητροπολίτου Ἀγίου Αἰνίου, ὅστις ἐνδυθεὶς τὰ ἱερά αὐτοῦ ἄμφια καὶ λαβὼν τὰς θείας εἰκόνας ἐξέρχεται μεθ' ὄλου τοῦ κλήρου καὶ ἔρχεται πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον. Γενομένων δὲ τῶν ὄρων καὶ ἐπικαλεσαμένων τὴν θεῖαν ὄργην καὶ ἐκδίκησιν, ὁ μὲν Μητροπολίτης ἐπίστρεψεν εἰς τὸ φρούριον, ἐκεῖνοι δὲ παραλαβόντες τὸν Ἀζατίνον, ἀνεχώρησαν ἀμέσως κατὰ τὴν συμφωνίαν μηδὲν ἄλλο λαβόντες.

Τὴν δευτέραν ὅμως ἡμέραν ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ Ἀζατίνου, ἀνεφάνησαν εἰς τὸ πέλαγος τὰ βασιλικά πλοῖα. Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον οὕτω ἐνώρμον πρὸς τοὺς λιμένας» (*). Οἱ παραδόντες ὅμως τὸν Ἀζατίνον μετεμε-

(1) Σήμερον ἡ πόλις Αἶνος ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν περίπου ἀπὸ τῆς παραλίας. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅμως καὶ τὸν μεσαιῶνα ἡ θάλασσα ἐφθανε μέχρι τῶν ἐξωτερικῶν φρουρίων. Οἱ παλαιότεροι τῶν κατοίκων τῆς Αἶνου ἐνθυμοῦνται ὅτι τὰ πλοῖα προσοφείζοντο παρὰ τὸ ἐξωτερικὸν φρούριον, παρὰ τὴν θέσιν Τσουκαλαριά, ὅπου ἀκόμη σώζονται διάφοροι κρήκοι, εἰς τοὺς ὁποίους προσέδενον τὰ πλοῖα. Αἰτία τοῦ γεωλογικοῦ τούτου φαινομένου εἶναι τὸ Δέλτα τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, τὸ ὁποῖον ἐπλήρωσε διὰ τῶν συχνῶν προσχώσεων κόλπον βαθέως εἰσχωροῦντα εἰς τὴν ξηράν, τοῦ ὁποῖου λείψανον εἶναι ἡ ἀβαθὴς λίμνη Στεντορίς (Γιάλα) 10 χιλίόμετρα περίπου μακρὰν τῆς θαλάσσης. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἔκτασις τῶν παρατηρουμένων προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ, ὥστε κατὰ τοὺς γεωλόγους, ἐπειδὴ ἡ μεταξὺ τῆς Αἶνου καὶ Σαμοθράκης θάλασσα δὲν ἔχει σημαντικὸν βάθος, ἡμέραν τινὰ θὰ ἐνωθῆ μετὰ τῆς

λήθησαν διὰ τὰ γενόμενα, φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ Βασιλέως. Ὅθεν περὶ τῶν χρημάτων καὶ τοῦ Βασιλικοῦ Ταμείου ἐφρόντιζον μήπως καὶ περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν σφάλλωσιν. Διότι ὁ τόπος εἶχε καταπλημμυρῆσαι ὑπὸ τοῦ διασκορπισθέντος ἐχθρικοῦ πλήθους. Ἐπιβιάσαντες λοιπὸν αὐτὰ ἀσφαλῶς ἀπέπλευσαν καὶ αὐτοὶ διευθυνόμενοι πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἄλλ' ἅμα ἔφθασαν ἐκεῖ καὶ ἐπληροφορήθη ὁ Βασιλεὺς τὰ γενόμενα, τοσαύτη ὀργὴ κατέλαβεν αὐτόν, ὥστε τὸν μὲν Μητροπολίτην Αἴνου μεσο-λαβήσαντα κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ἀζατίνου παρέδωκεν εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς δὲ οἰκείους καὶ λοιποὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἐνεπιστεύθη τὸ Ταμεῖον, ἀφοῦ ἐμαστίγωσε καὶ ἐνέδυσσε πρὸς ἐξευτελισμὸν διὰ γυναικείων ἐνδυμάτων, ἐδήμεισε τὴν περιουσίαν αὐτῶν καὶ ἀπεστέρησε τῶν πολιτικῶν ἀξιωμάτων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀζατίνου, τὴν μὲν οἰκογένειάν του, σύζυγον, μητέρα, ἀδελφὴν καὶ τέκνα μετὰ τῆς συνοδείας αὐτῶν ἔρριπεν εἰς ἀσφαλεῖς φυλακίας, τὴν δὲ περιουσίαν αὐτῶν ὅση ἦτο εἰς χρυσόν, ἄργυρον, κοιλντίμους λίθους κ.τ.λ. κατέθεσεν εἰς τὸ κοινὸν Ταμεῖον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γεώργιος Παχυμέρης. Ἐκδοσις Πέτρου Possino τοῦ 1729 ἐν Βενετίᾳ μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως.

J. de Hammer. Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, κατὰ Γαλλικὴν μετάφρασιν ὑπὸ J. J. Hellert εἰς 18 τόμους, 1834 καὶ ἐξῆς.

Σπ. Π. Λάμπρου. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Τόμ. VI, σελ. 360—362.

Ἄντ. Μηλιαράκη. Ἱστορία τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας, σελ. 566—568.

Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας Στ. Ἰ. Βουτυρά.

νήσου Σαμοθράκης. (Πρβλ. Albert-Dumont-Th. Homolle: Melanges d'Archéologie et d'Épigraphie, σελ. 204 καὶ ἐξῆς, Κ. Μητροπούλου, Φυσικὴ Γεωγραφία τῆς Θράκης, ἐν τῇ Θρακικῇ Ἐπετηρίδι τοῦ 1895, σελ. 258 καὶ ἐξῆς).

Α' ΤΟ ΑΜΠΑΤΖΗΛΙΚΙ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Ἔτσι λέγεται ἡ τέχνη πὺν ράφτουν τοὺς ἀμπάδες (1). Κατὰ τὴ γνώμη μας ἡ πατρίδα τῆς τέχνης αὐτῆς φαίνεται νὰ εἶναι οἱ βόρειες χῶρες τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, διότι σ' αὐτὰ τὰ μέρη κυρίως ἀναπτύχθηκε σὲ μέγα βαθμὸς ἡ παραγωγὴ ἀπὸ ἀμπάδες, σαγιακία καὶ γαϊτάνια, πὺν χωρὶς τὰ τελευταῖα εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐννοηθῇ ἡ τέχνη αὐτή. Ἀμπατζῆς λέγεται ὁ ράφτης τῶν ἀμπάδων καὶ σαγιακίων. Πρὶν προχωρήσουμε στὴ μελέτη μας αὐτή, καλὰ θὰ εἶναι νὰ ποῦμε μερικὰ λόγια γιὰ τὰ ὑφάσματα αὐτὰ, πὺν τὴσὺς χρῆση γινόταν ἀπ' αὐτὰ στὰ μέρη τῆς Θράκης καὶ γενικὰ ὅπου ὁ χειμῶνας γίνεται πολὺ ψυχρὸς.

1. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀμπὰ καὶ σαγιακιοῦ.

Στὰ ἐργοστάσια πὺν γίνονται τὰ ὑφάσματα αὐτὰ, οἱ τεχνῖτες ἀπὸ ἓνα ποσὸ μαλλίων προβάτου διαλέγουν τὸ πιὸ καλῦτερο καὶ λεπτότερο, πὺν θὰ τὸ χρησιμοποιοῦσιν γιὰ τὴν κατασκευὴ λεπτῶν ὑφασμάτων πολυτελείας, ἐνῶ τὸ κατωτέρως ποιότητος τὸ ξεχωρίζουν γιὰ τὴν κατασκευὴ ἀμπάδων καὶ σαγιακίων. Ἡ κλωστή τῶν ἀμπάδων γνέθεται κάπως χοντρὴ καὶ ὑφαίνεται με ἴσιο ὑφάδι, ἐνῶ τοῦ σαγιακιοῦ γνέθεται λεπτότερη καὶ ὑφαίνεται με δίμιτο. Περιφῆμα ἦταν τῆς Σηλῦμου. Τὸ πλάτος τῶν ἦτο ἀπλὸ καὶ ἐκυμαίνετο ἀνάμεσα τῶν 5 ἢ 5 1/2, ρουπίων. Ὅσο στενώτερο τόσο καλῦτερο. Τὸ πάχος τοῦ ἀμπὰ ἦτο 0,002 τοῦ μ., ἐνῶ τοῦ σαγιακιοῦ 0,001 τοῦ μ. Ἐχτὸς ἀπ' αὐτὰ ἦταν καὶ τὰ ἔβ σαγιακία (=σπιτίσια) πὺν ἦταν πιὸ λεπτὰ καὶ ὠραιότερα. Ἄν ἡ κατασκευὴ τοῦσ γινόταν ἀπὸ ἄσπρο μαλλί, βάφονταν βαθυγάλαζα καὶ παρουσίαζαν ὄψη ἐλαφρὰ κόκκινη βύσσε τσουρονημιὸ (=τοῦ βυσίνου τὸ σάπιο), ἐνῶ τὰ ἀπὸ μαῦρα μαλλιά δὲν ἐβάφοντο διόλου. Αὐτὰ, ἂν ἤθελαν νὰ ἔχουν ἀνοιχτὸ χροῶμα καφέ, προτοῦ γνεθοῦν ἀκόμη τὰ ἀπλωναν τὸ θέρος ἀπάνου σὲ ψάθες, τὰ ράντιζαν με νερὸ καὶ τὰ ἀνακάτευαν. Με τὸ πύρωμα τοῦ ἡλίου καὶ μέσα σὲ 7—10 ἡμέρες με τὴν κατεργασία αὐτὴ ἀποχτοῦσαν χροῶμα ἀνοχτότερο. Αὐτὰ λέγονταν σαρή σαγιακία (=ξανθά). Ὑπῆρχε καὶ ἓνα ἄλλο εἶδος ἀμπὰ με σύνθετη βαφή, ἐλαφρὰ κόκκινη, καὶ αὐτὸς λεγόταν σομακί ἀμπάς. Ἄλλο εἶδος ἀμπὰ, τῆς πολυτελείας νὰ ποῦμε, ἦταν ἡ *λοκὰν τσόχα* με καλῦτερο μαλλί καὶ με φάρδος διπλὸ μιὰς μεγάλης πῆχης. Ἀπ' αὐτὴν ἔκαναν ροῦχα οἱ ὀπωσδήποτε εὐποροί.

(1) Χονδρὸ μάλλινο ὑφασμα (ἔρεα).

2. Τὰ γαϊτάνια.

Τὸ γαϊτάνι εἶναι ἓνα κορδονάκι μάλλινο τετράγωνο, πὸν τὸ πλάτος του στὶς τρεῖς πλευρὰς εἶναι ἀπάνου κάτω 0,003 τοῦ μ., ἐνῶ στὴν τετάρτη 0,004 τοῦ μ. Ἡ πλευρὰ αὐτὴ λέγεται πρόσωπο ἢ στάχν, γυαλίζει περισσότερο καὶ ἔρχεται πάντα στὴν ἔξωτερικὴ ὄψη. Ὅταν ἀρχίζουν καὶ τὸ ράφτουν ἀνάμεσα στὶς ραφὲς ἢ στὶς ἄκρες, δὲν ἀρχίζουν ἀπ' ὅπου τύχει. Ἀρχίζουν πάντα κατὰ κανόνα ἀπ' ἐκείνη τὴν ἄκρη πὸν ξεκινοῦν, οἱ κλωστὲς τοῦ μαλλινοῦ νὰ ποῦμε, ἀπὸ μέσα πρὸς τὰ ἔξω μὲ κατεύθυνση πρὸς τὰ δεξιὰ.

Παρουσίαζαν χρῶμα μαῦρο. Ὑπῆρχε καὶ ἓνα ἄλλο εἶδος γαϊτανιοῦ μὲ δύο χρῶματα. Πορτοκαλὶ καὶ πράσινο, ἢ μελανὶ καὶ ἄσπρο (ἀλατζάδικο). Αὐτὸ τὸ μεταχειρίζονταν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ δώσουν κάποια φιγούρα στὰ γελέκια (τζαμαδάνια) βάζοντάς το στὸ γῦρο τῶν ἀμασχαλῶν ἢ στὶς τσέπες των.

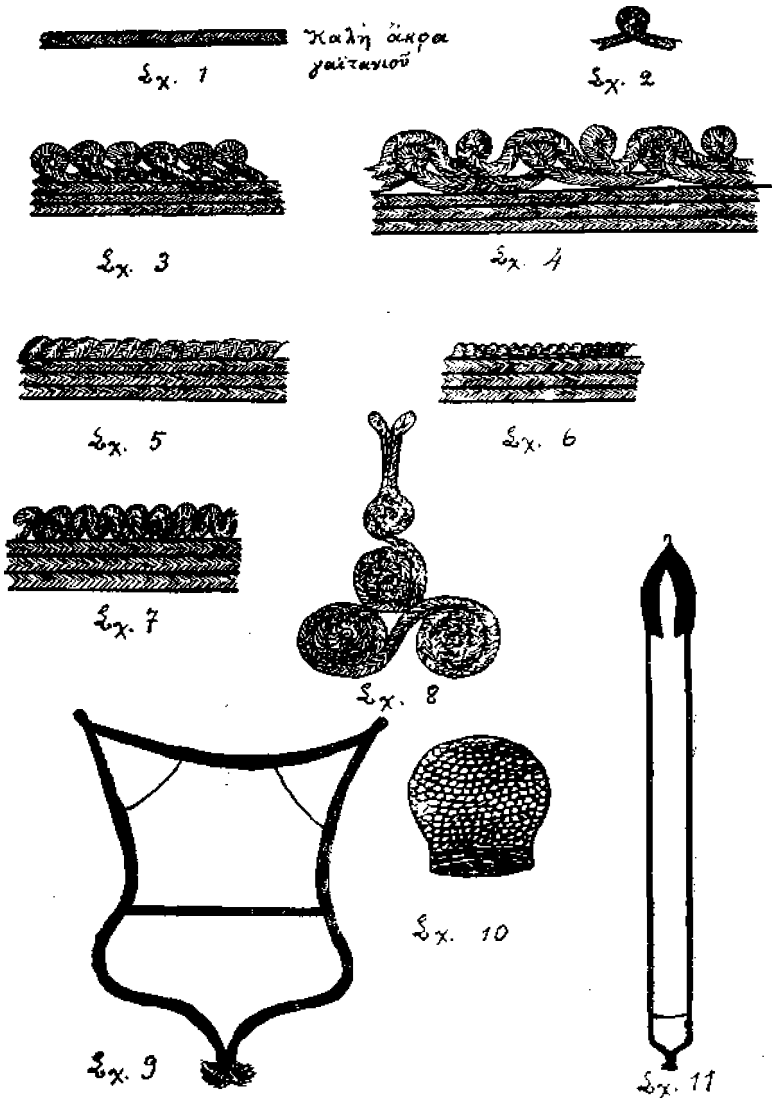
Τὰ καλύτερα γαϊτάνια ἦταν τοῦ Γαβρόβου τῆς Βουλγαρίας, γιὰτὶ ἦταν πιὸ γερὰ καὶ δὲν ἄσπριζαν διόλου· παραδίνονταν δὲ στὸ ἐμπόριο κατὰ μάτσα (δεσμίδες), ἀπὸ 20—30 θηλειὲς τὸ μάτσο. Πουλιοῦνταν ἀπὸ 19—20 γρόσια ἢ δακ. Τὰ γαϊτάνια ράβουνταν κατὰ γραμμὰς στὶς ἐνώσεις τῶν κομματιῶν ἢ στὶς ἄκρες τοῦ φορέματος ἀπὸ 1—6 σειρὰς μαζύ. Δύο εἰδῶν ράψιμο ὑπάρχει στὰ γαϊτάνια, *τσαπράζι* καὶ *φρενκί*. Τσαπράζι λέγεται, ὅταν τὸ βελόνι τρυπῶντας τὰ γαϊτάνια πηγαίνει πρὸς τὰ ἔξω μέχρις ὅτου τεντώσει ἢ κλωστή, κατόπιν δὲ ἐμπήγεται ἀντίστροφα μὲ διεύθυνση τὸ στήθος τοῦ ἀμπατζῆ. Φρενκί λέγεται ὅταν τὸ βελόνι ἐμπήγεται πάντοτε ἀπ' τὴν ἴδια μεριά.

Κατὰ τὸ φόρεμα πὸν θὰ ραβόταν καὶ κατὰ τὴν θέση πὸν ἔπρεπε γίνονταν μὲ τὰ γαϊτάνια διάφορα ξόμπλια. Τὰ κυριώτερα ἦταν 1) οἱ ποῦπκες (1) μὲ ἓνα γαϊτάνι πὸν ἔμπαιναν στὶς γωνίες ἢ ὅπου ἤθελε ὁ ἀμπατζῆς, 2) τὰ κούς-γκιοζοῦ (=μάτι πουλιοῦ) πὸν ἦταν ποῦπκες στὴ σειρὰ βαλμένες καὶ ἐνωμένες, 3) τὸ ἰλάν καβί (=κουλουριαστὸ φίδι) μὲ δύο γαϊτάνια 4) ἡ πλεξοῦδα μὲ τρεῖς γαϊτάνια, 5) οἱ κενέδες μὲ ἓνα γαϊτάνι, 6) ὁ μπουρμάς (στριφτὸ) μὲ δύο ἢ τρεῖς γαϊτάνια, 7) ὁ τέκ μπουρμάς (=στριφτὸ μὲ ἓνα γαϊτάνι) 8) οἱ σαλιάγκοι καὶ ἄλλα ἀκόμη. (Βλ. σ. 58).

Στὰ χωριὰ τῆς Ἄν. Θράκης πολὺ λίγη χρῆση ἀμπαδάων καὶ σαγιακίων τῆς Ἄν. Ρωμυλίας γινόταν, διότι οἱ χωρικοὶ τὰ ὕφαιναν μόνοι τους. Κατανάλωση μεγάλη γινόταν στὴν Πόλη, Προῦσα, Πάνορμο, Ἀρτάκη, Αἰβαλίη Σμόρνη, Μυτιλήνη καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Στὶς τρεῖς τελευταῖες πολιτεῖες πιὸ πολλὴ κατανάληση γινόταν τῆς λοκὰν τσόχας, πὸν οἱ ἐγγώριοι τὴν ὠνόμαζαν «μπουρσοβάνικο». Σ' αὐτὰ τὰ μέρη ἡ τέχνη πῆρε πιὸ περισσότερην καλλιτεχνικὴ ἐμφάνιση ἀπὸ ἀπόψεως κομψότητος καὶ

(1) Τὸ φρυγανιστὸ καὶ σκαστὸ καλαμπόκι (λ. Βουλγαρικῆ).

φιλοκαλίας. Οι ἀμπατζήδες τῶν μερῶν αὐτῶν ξεπερνοῦσαν κατὰ πολὺ τοὺς ὁμότεχνους τῶν τῆς Β. Θράκης.

Καλὴ ἄκρα
γαϊτανιῶ

1. Γαϊτάνι. 2. Πούγκα. 3. Κούς - γκιουζοῦ 4. Ἴλάν - καβί. 5. Μπουρμάς με δύο γαϊτάνια. 6. Μπουρμάς με ἓνα γαϊτάνι. 7. Κενέδες. 8. Σαλιάγκου. 9. Τσέπη γελειοῦ. 10. Δαχτυλήθρα σὲ φυσικὸ μέγεθος. 11. Γάντζος.

Ἡ ἐξαγωγή ἀπὸ ἀμπαδες, σαγιάκια, γαϊτάνια καὶ **ἄλλα** ἀκόμη εἶδη, ποῦ γινόταν ἀπ' τῆ Βουλγαρία στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, σιαμάτησε κατὰ

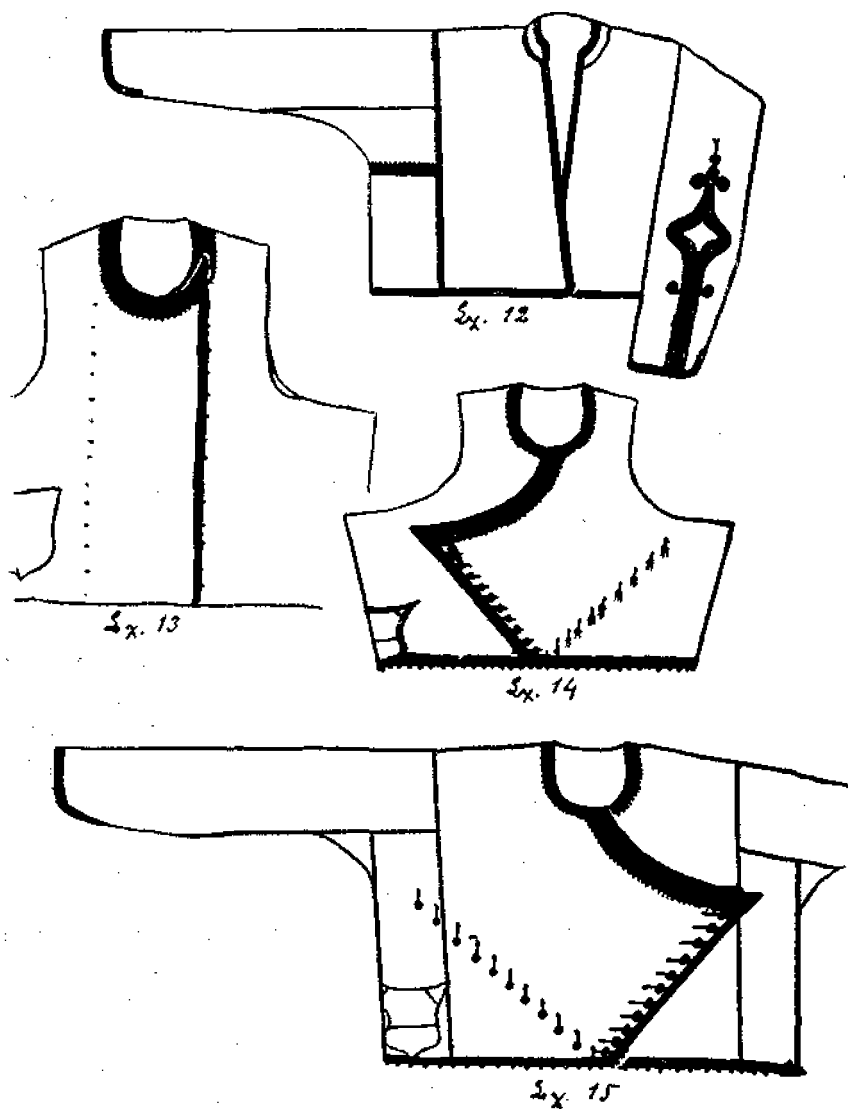
τὸν ἀποκλεισμό (μπούκοτᾶς) τοῦ 1908—1909 ἕξ αἰτίας τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας εἰς βασιλεῖον. Ἄρθρα σωθινιστικὰ ἐγέμιζαν καθημερινῶς οἱ Τούρκικες ἐφημερίδες τῆς Πόλης. Δὲν ἔμειναν παρακάτω καὶ οἱ Ἑλληνικῆς. Ἐνα μάλιστα περιοδικὸ δικό μας, ἂν θυμοῦμαι καλά, ὁ «Φαλατᾶς», ἀποθανάτισε τὸ γεγονός αὐτὸ μὲ τοὺς παρακάτω στίχους:

....."Ὅποιος ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους	τοῦ Ἰούδα τὴν ἀγχόνη
πάει νὰ κάρ' ἀμπαίδες	τὴν λέπρα τοῦ Γιεζῆ
ραμμένους ἢ ἀρράφους	καὶ τῶν ἑπτὰ συνόδων
καὶ δώσει τοὺς παράδες	10τ' ἀνάθεμα μαζί
δ στοὺς Ἐθνικοὺς ἔχθρους μας	νὰ ἔχη στὸ κεφάλι του
καὶ ὄχι στοὺς ἰδικούς μας,	κι' ἀλλοίμονον στὸ χάλι του...

3. Ἐργαλεῖα.

Τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἀμπατζῆ ἦταν μιὰ πήχη μεγάλη 0,69 τοῦ μ. χωρισμένη σὲ ρούπια, ἓνα ψαλίδι, δαχτυλήθρα σιδερένια σὰν κορώνα Δεσπότη, βελόνι Νο 3, κλωστή μάρκας «ἀρκούδα» ἢ «κούπας» Νο 8 καὶ γάντζος. Αὐτὸς (Βλ. σ. 58) ἦταν ἓνα βελόνι μεγάλο γυριστὸ καὶ ἀπ' τὶς δυὸ μερίδες. Τὸ χονδρότερο μέρος ἦταν ραμμένο σ' ἓνα λουρὶ ὕφασμα μαλλίσιο καὶ τὸ ἄλλο ἔμεινε πρὸς τὰ ἔξω. Μ' αὐτὸ σκάλωνε τὴν ἄκρα τοῦ ὕφασματος, πού ἐπρόκειτο νὰ ραφτεῖ, τὸ ἔφερε στὸ γόνατο, τὸ δὲ ἄλλο τὸ μακρύτερο μέρος τὸ ἔβαζε κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο γιὰ νὰ τεντώνει τὸ ὕφασμα. Στὸ κάτω μέρος εἶχε μικρὴ θήκη γιὰ νὰ βάζουν τὴ δαχτυλήθρα. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ἔδω ὅτι ὁ ἀμπατζῆς ἔραφτε καθιστὸς σταυροπόδι στὸ πάτωμα ἀπάνου. Σίδερο γιὰ σιδέρωμα τῶν ρούχων, μεζοῦρα, ἦταν ἄγνωστα στὰ παλιὰ χρόνια. Τελευταῖα τὰ μεταχειρίζονταν κι' αὐτὰ. Ὁ ἀμπατζῆς κοιτάζε τὸν πελάτη καλά, ἔκανε μιὰ καλὴ νοερὴ καταμέτρηση τοῦ κορμοῦ τοῦ πελάτη, πόσα δηλ. ρούπια μακρὸς καὶ φάρδος θὰ ἔχη τὸ ρούχο, ἄπλωνε τὸ ὕφασμα ἀπάνου στὸ πάτωμα καὶ δὸς του τὸ ἔδινε μερικῆς χαρακωματιῆς μὲ τὸ σαποῦνι σὲ διάφορα σχήματα, γνωστὰ μονάχα στὸν ἴδιο. Κατόπιν τὸ ἔκοβε καὶ τὸ ρούχο ἦταν ἔτοιμο γιὰ ράψιμο. Οἱ πρόβες στὴν τέχνη αὐτὴ εἶναι ἄγνωστες. Ὅταν τελείωνε τὸ ράψιμο τῆς σάλτα μάρκας (=κοντὸ ἐπανώρουχο ἕως στὴν μέση) νὰ ποῦμε, τὴν ράντιζε μὲ νερό, χρησιμοποιῶντας τὸ στόμα του γιὰ ψεκαστήρα, τὴν ἄπλωνε στὸ πάτωμα, τέντωνε τὶς ραφές, τὴν καλοδίπλωνε καὶ τὴν ἔβαζε κάτω ἀπὸ τὸν σιλτὲ (=μαξιλαράκι) πού καθόταν. Ἐξ ἕως ἐφ' ἃ ὄρες ἔφθαναν νὰ σταθῆ κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ ἀμπατζῆ ἢ σάλτα μάρκα καὶ νὰ βγεῖ στρωτὴ σὰν νᾶνε σιδερωμένη. Γιαντὸ ἀνάμεσα στοὺς ἀμπατζῆδες ἐπεκράτησε ἡ φράση αὐτή: «Τερζηνὴν γιουτουσοῦ, ἀμπατζηνὴν γκιο-

τουςού» (=τοῦ ράφτη τὸ σίδερο, τοῦ ἀμπατζῆ ὁ κῶλος). Κάνουν δηλ. τὴν ἴδια δουλειά.

12. Σάλτα μάγκα (Ἀμπᾶς, ντουλαμᾶς) 13. Γελέκι τασμαλήδικο.
Γελέκι (Τσαμαδάνι). 15. Σταυρωτό (Ἀντερῆ).

4. Ἡ σάλτα μάγκα (ντουλαμᾶς).

Ἡ σάλτα μάγκα ἔβγαυε ἀπὸ 12 μεγάλα καὶ μικρὰ κομμάτια, δηλ. μιά

ράχη, δύο πέτσι (=μπροστινά κομμάτια), δύο μανίκια, δύο τετράγωνα κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη, τέσσερα μικρὰ κολτούκια (=κολπίσκοι) ποὺ προσαρμολζονταν στὰ τετράγωνα αὐτὰ καὶ ἕνας γιακᾶς (=περιλαίμιον). Ἡ ποσότητα τῶν γαϊτανιῶν καὶ τὰ διάφορα ξόμπλια ἐξαριτωνιαν ἀπὸ τὸ γεῦστο τοῦ πελάτη, ἂν ἦταν παραγγελία, εἰ δὲ μὴ ἀπὸ τὸν ἀμπατζῆ. (Βλ. σ. 60).

Λησμονήσαμε νὰ ποῦμε πὼς στὸ πισινὸ μέρος τῶν μανικιῶν καὶ ἀκριβῶς ἐκεῖ ποὺ πέφτει ἡ ἀγκώνα, ἔβαζαν καὶ τὰ κολτσάνια, ποὺ εἶχαν σχῆμα σταυροῦ καὶ γῦρο γῦρο δουλεμένα με γαϊτάνια, ἔτσι ποὺ στὴν κορυφή, τοῦ σταυροῦ νὰ ποῦμε, γίνονταν διάφορα ξόμπλια ἀπὸ πλεξοῦδα, στριφτὸ μονὸ καὶ σαλιάγκους.

5. Τὸ τζαμαντάνι (γελέκι).

Τὸ τζαμαντάνι, ἂν τὸ ὕφασμα ἦταν φαρδύ, ἔβγαине ἀπὸ τρία κομμάτια. Μιὰ ράχη καὶ δυὸ στήθια. Εἰ δὲ μὴ ἀπὸ περισσότερα. Γινόταν σταυρωτὸ καὶ κούμπωνε ἢ λοξὰ ἀπ' τὴν μασχάλη πρὸς τὸν ὀμφαλό, ἢ κάθετα πλάγι ἀπ' τὸ λαιμὸ πρὸς τὰ κάτω. Στὴν πρώτη περίπτωση ἔβαζαν ἀπὸ 8—10 κουμπότροντες καὶ ἀνάλογα κουμπιά στὸ σχῆμα κερασιῶν σὲ κάθε πλάγι. Στὴ δεύτερη περίπτωση πιδὸ πολὺ συνείθιζαν νὰ βάζουν κόπτες τελένιες ἀγκυλωτές. (Βλ. σ. 60).

6. Τὰ ποτούρια.

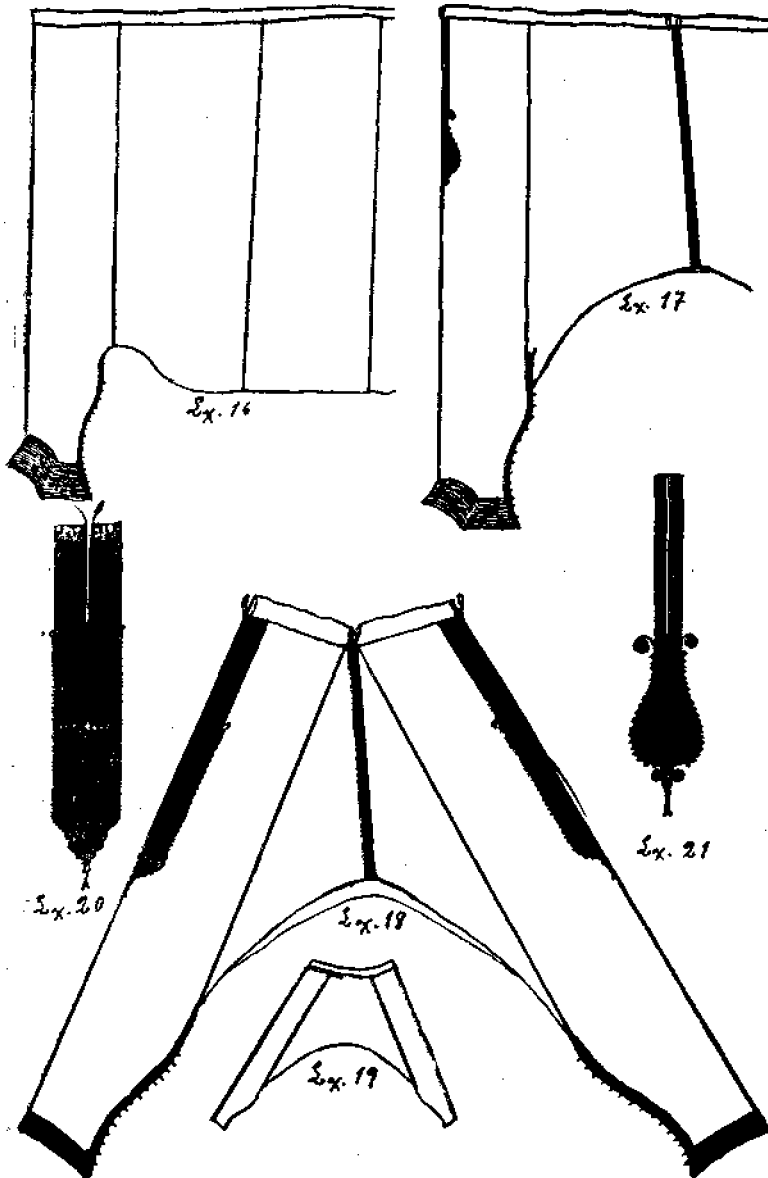
Τὰ ποτούρια μποροῦμε νὰ τὰ κατατάξουμε σὲ τρεῖς κυρίως κατηγορίες. 1) Ποτούρια με σέλλες 3—4 (περιφέρεια Σαραντα Ἐκκλησιῶν, παράλια Προποντιδῶν), 2) ποτούρια κοντύτερα, ποὺ φοριοῦνταν καὶ ἀπὸ δυὸ μεριές (ἰὰ γκιολοῦδικα) (περιφέρεια Μαλαγάρων, Οὐζούν-κιοπρού, Χαριουπόλεως) καὶ 3) ποτούρια ποὺ φοριοῦνταν ἀπ' τὴ μιὰ μεριά (μπαρ γκιολοῦδικα) ποὺ λέγονταν κι' ἄλλιῶς Ρουτσούκ-μπιτσιμί (=κόψιμο τοῦ Ρουτσουκίου). Αὐτὰ συνείθιζαν νὰ τὰ φοροῦν πιδὸ πολὺ οἱ Τοῦρκοι τῆς Β. Θράκης καὶ Βουλγαρίας. (Βλ. σ. 62).

Τὰ ποτούρια πρὸς τὸ κάτω μέρος γῦρο στὸν ἀστράγαλο συνείθιζονταν *κουλακλήδικα* (=με ἀυτιά) καὶ με 20—30 σειρὲς γαϊτάνι, ἐνῶ πρὸς τὸ μέρος ποὺ θὰ κούμπωνε ἔβαζαν μονάχα 4—5 σειρὲς. Ἀνάμεσα στὶς 20—30 σειρὲς γαϊτάνι σὲ κάθε 6—7 σειρὲς ἔβαζαν πλεξοῦδα, μπουρμαῖ ἢ κούς γκιολοῦ. Καὶ οἱ τσέπες εἶχαν ἀρκετὴ δουλειά. Αὐτὲς δουλεύονταν γῦρο γῦρο με 5—6 σειρὲς γαϊτάνι καὶ πρὸς τὰ κάτω ἔπαιρναν σχῆμα στρογγυλὸ με διάφορα ξόμπλια.

7. Σταυρωτὸ (ἀντερί).

Ἄλλο φόρεμα ἦταν τὸ σταυρωτὸ, ποὺ ἦταν ἐνωμένα σὲ ἕνα φόρεμα σάλτα μάρα καὶ γελέκι. Τὰ στήθια ἔπαιρναν σχῆμα γελεκιῦ, ἢ δὲ ράχη.

και τὰ μανίκια σχῆμα σάλτα μάρκας. Καὶ τὸ φόρεμα αὐτὸ κατὰ τὸ γούστο

16. Ποτούρι με σέλλες. 17. Ποτούρι (ἴκλι γκιτσιλούδικο). 18. Ποτούρι (Μπίγι γκιτσιλού ἢ Ρουσταούκ μπικισμή). 19. Ὁπίσθιον μέρος ἴδιον ποτουριού. 20. Τσέπη ἀπὸ γαϊτάνι τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18 ποτουριού. 21. Τσέπη ἀπὸ γαϊτάνι τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17 ποτουριού. Ἐνίστε τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 16.

τοῦ πελάτη δουλεύονταν καὶ χωριζόταν κατὰ διάφορα σχέδια, πὸν συνελάμβανε τὸ μυαλό τοῦ τεχνίτη. (Βλ. σ. 60).

Ὅμοια στὸ χωρίσμα τῶν φορεμάτων τῆς ἀμπατζήδικης τέχνης ἦταν καὶ μιὰ ἄλλη, οἱ τεχνίτες τῆς ὁποίας λέγονταν *φορμενετζήδες*. Αὐτοὶ μεταχειρίζονταν ἀντὶ ἀμπὰ καὶ σαγιάκι, τσόχα (=ἐριούχον) καὶ ἀντὶ γαϊτάνι μαλλίσιο, γαϊτάνι μεταξωτό, πὸν τὸ ἔφραβαν στὶς ἄκρες μονάχα τοῦ φορέματος. Ἀπάνου στὴν τσόχα σχεδίαζαν διάφορα πολύπλοκα ξόμπλια μὲ τὸ σαποῦνι στὰ στήθια, στοὺς ὤμους, στὴ ράχη, κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη καὶ κατόπιν τὰ δουλεύαν μὲ *ταχοίμι* (=στριφτό μεταξὺ πάχους ἑνὸς χιλιοστοῦ τοῦ μ.). Κλωστή μεταχειρίζονταν μεταξωτὴ (ἱμπρισίμι). Τὸ ὅμοιο πρὸς τὸ χωρίσμα τῆς σάλτα μάρκας φόρεμα τὸ ὠνόμαζαν τσόχα (Κοίτα Λαογραφίαν Τόμ. I σελ. 20 καὶ πέρα), τὸ Βυζαντινὸν *τζιτζάκιον*. Ἡ τέχνη αὐτὴ στὴ Θράκη θεωρεῖται πλέον πεθαμένη. Πιὸ πολὺ διαδεδομένη ἦταν στὴν Πόλη, Σμόρνη, Ἀἰθαλή, Μυτιλήνη, νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ πρὸ πάντων στὴν Κρήτη. Μὲ τὸ πέρασμα ὁμοῦ τοῦ χρόνου θὰ χαθῆ τελειωτικὰ καὶ αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της, ὅπως τόσες ἄλλες τέχνες.

Β' ΑΜΠΑΤΖΗΔΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

1. Ζίγρες (1) γύρευε Γιάννης σκαπετοβράνης.

Καρδιά τοῦ χειμῶνα. Τὸ χιόνι καὶ τὸ κρύο στὴν ἀκμὴ τους. Κάποιος τσομπάνος μὲ τὰ 300 του πρόβατα, τοῦ κάκου προσπαθοῦσε νὰ βρεῖ μέρος ἐνοικιό, γιὰ νὰ βοσκήσει τὰ πεινασμένα του ζῶα. Σὲ μιὰ τέτοια στιγμή βλέπει νὰ περνᾷ πλάγι ἀπ' τὸ κοπάδι του κάποιον ἀμπατζόπουλο μὲ τὸ ψαλίδι καὶ τὴν πήχη κάτω ἀπ' τὴ μασχάλη, πὸν πήγαινε στὴν κοντινὴ ἐκεῖ δὲ πολιτεία νὰ δουλέψει στὸ ἐργαστήριον τοῦ μάστορός του.

— Γειά σου, τσόμπανε!

— Καλῶς το τὸ παλικάρι.

— Πῶς πᾶν τὰ πρόβατα, μπάριμπα;

— Ἄς τα παιδί μ'! Σὰν δὲν φορήσουμε φέτο ἑμεῖς καὶ τὰ πρόβατα, πάλε καλά! Καλότρυχο σεῖς ἐκεῖ μέσα πὸν κάθεστε στὰ ζεστά καὶ δουλεύετε μ' ὅλο τὸ ραχάτι σας!

— Αἶ, τί νὰ κάνουμε μπάριμπα! τέχνη μας, βλέπεις.

Ὁ καλὸς τσομπάνος παραβάλλοντας τὴ ζεστιασιά τοῦ ἀργαστηριοῦ, πὸν ἀπολάμβαναν τάχα οἱ ἀμπατζήδες, μὲ τὸ κρύο πὸν ἔτρωγε αὐτὸς καθημερινά, τοῦ ἦρε τὴ ὄρεξη ν' ἀλλάξῃ τὴν τέχνη του καὶ λέγει:

— Δὲν ἀλλάζουμε, βρε παλικάρι μου, τίς τέχνες μας;

— Νὰ τίς ἀλλάξουμε, μπάριμπα. Τί θὰ μοῦ δώσεις;

(1) Συστάδες βάτων.

— “Όλα τὰ πρόβατα καὶ τὴν γλύτσα μου. Δέχεσαι ;

Τὸ ἀμπατζόπουλο ἔκανε στὴν ἀρχὴ πὼς τάχα δὲν θέλει καὶ κατόπιν τοῦ λέγει :

— Καλὰ καὶ ἐγὼ σοῦ δίνω ὅλη τὴν τέχνη μου, τὸ ψαλίδι, τὴν πήχη, τὸν γάντζο μου καὶ τὴ δαχτυλήθρα μου· στρέχεις ;

— Ἄκους ἐκεῖ καὶ στρέχω ! μπρός.

Καὶ ἀμέσως ἔκαναν τὴν ἀνταλλαγὴν.

Πρὶν ἀποχωριστοῦν, ὁ τσομπάνος ρώτησε καὶ ἔμαθε σὲ ποῖο μέρος τῆς πολιτείας βρίσκεται τὸ ἀργαστήρι τοῦ μάλιστα του, γιὰ νὰ τραβήξει ἴσια ἐκεῖ καὶ μὴ περιπλανιέται μέσα στὴν πολιτεία, ἔμαθε δὲ ἀκόμα καὶ τὸ ὄνομά του, ποῦ ἦταν αὐτό : «Ζίγρες γύρευε, Γιάννης σκαπειτοβράνης».

Τὸ ἀμπατζόπουλο δὲν χάνει καιρὸ, τραβᾷ τὰ πρόβατα ἴσια στὸ παζάρι, τὰ πουλεῖ ὅσα ὅσα, τσεπώνει τὶς λίρες κι' ἀπ' ἐδῶ πᾶν κι' ἄλλοι.

Ὁ τσομπάνος πάλε τράθηξε ρωτῶντας ἴσια στὸ ἐργαστήρι τοῦ μάλιστα. Τὸν καλοδέχτηκαν ἐκεῖ, σὰν πρωτόκαλφας ποῦ ἔδειχνε, τὸν κέρασαν ἕνα τσαῖ νὰ ξεσταθεῖ καὶ κατόπιν πρόσταξε ὁ πρωτομάστορης νὰ κατεβάσουν τὰ τσιράκια ἕνα τόπι ἀμπὰ νὰ χωρίσει καμμιὰ γούνα. Πῆρε ὁ καλὸς σου τὸ τόπι μπροστά του καὶ χράτς μὲ τὸ ψαλίδι ἀπ' ἐδῶ, χράτς ἀπ' ἐκεῖ, τὸ κομμάτισε ὅλο κατὰ τὸ σχέδιο ποῦ ἤξαιρε αὐτὸς ὅτι θὰ γίνονταν ἡ γούνα. Βλέποντας ὁ πρωτομάστορης ὅτι τὸ ὕφασμα θὰ πάγει χαμένο, κατάλαβε ὅτι ὁ νιοφερμένος κάλφας δὲν ξαίρει νὰ χωρίζει γούνες. Γιαυτὸ τὸν εἶπε ν' ἀλλάξει τὴν κόψη καὶ ἀπὸ γούνα νὰ γίνει τὸ ὕφασμα σάλτα-μάρκα. Κἀμποσε ψαλιδιὲς ἀκόμη καὶ τὸ ὕφασμα οὔτε σάλτα-μάρκα γένηκε. Μὲ πολλὴ ὑπομονὴ τὸν λέγει, νὰ τὸ κάνει τοῦλάχιστον κανένα φόρεμα γιὰ τὸν ταζή (=σκυλί) ποῦ κοιτεται ἐκεῖ πλάγι. Μὰ οὔτε καὶ φόρεμα γιὰ τὸν ταζή βγήκε.

— Αἶ, πιά δὲν ὑποφέρεσαι κάλφα μου, τὸν λέγει. Ἀρπάζει ἕνα ξύλο, καὶ νά σου, νά σου κάνει τὶς πλάτες καὶ τὰ παγίδια του μαλακὰ σὰν τὸ βαμπάκι καὶ τὸν διώχνει. Τότε κατάλαβε ὁ τσομπάνος πόσο μέγα λάθος ἔκανε, ποῦ ἄλλαξε τὰ πρόβατά του μὲ τὸ ἀμπατζηλίκι. Ἐφυγε ἀπὸ τὸ ἀργαστήρι καὶ σκέφτηκε, πὼς τὸ καλύτερο ἦταν νὰ βρεῖ τὸ ἀμπατζόπουλο καὶ νὰ πάρει πίσω τὰ πρόβατά του.

— Ἀφεντικῶ, ρώτησε τὸν πρῶτο ποῦ ἔτυχε στὸ δρόμο, μὴν εἶδες τὸν «Ζίγρες γύρευε, Γιάννης σκαπειτοβράνης ;»

— Γιατί ; τοῦ ἀπαντᾷ ἐκεῖνος.

— Νά, αὐτὸ κι' αὐτὸ ἔπαθα σήμερα. Καὶ τοῦ διηγήθηκε ὅλη τὴν περιπέτειά του.

— Καλὰ σοῦ εἶπε, μάρμπα, τὸ ἀμπατζόπουλο, πὼς τὸ λὲν «Ζίγρες γύρευε, Γιάννης σκαπειτοβράνης». Γύρευε λοιπὸν καὶ σὺ τώρα στὶς Ζίγρες γιὰ νὰ τὸν βρεῖς καὶ νὰ πάρεις πίσω τὰ πρόβατά σου.

Σημ. συλλογῶς : (Τόπος προελεύσεως Δυτ. Μακεδονία).

2. Γιάννη μου, κοντή κλωστή.

Κάποιος μάστορης ἀμπατζῆς εἶχε τὸ ἐργαστήρι του κάτω ἀπ' τὴν κάμαρα, πού καθόταν αὐτὸς μετὰ τὴν νύκτα γυναῖκα του καὶ τὸ μωρό τους. Ἐτυχε νὰ μπεῖ ὁ διάβολος στὸ μυαλό τοῦ μαστορῆ νὰ πειράξει τὸ τσιράκι του τὸν Γιάννη, παιδί 17—18 χρονῶν. Πῶς νὰ τὸ πεῖ ὅμως; Ἐδῶ ἦταν ὁ κόμπος. Βασάνισε τὸ μυαλό του κάμποσες μέρες καὶ στὸ τέλος βρῆκε τὸν τρόπο. — «Ἄκουσε, Γιάννη, τὸν λέγει μιὰ μέρα. Θὰ βάλουμε στοίχημα οἰδύο μας. Θὰ πάrouμε ἀπὸ ἓνα γελέκι ἄρραφο καὶ ὅποιος ἀπ' τοὺς δύο μας τὸ τελειώσει προτιήτερα, ἐκεῖνος θὰ θεωρηθεῖ νικητής. Γιὰ βραβεῖο θὰ ὀρίσουμε αὐτό. Ἄν ἐγὼ τὸ τελειώσω γρηγορώτερα, θὰ πλαγιάσω μαζί σου, ἂν σὺ, θὰ πλαγιάσεις μετὰ τὴν μαστορίσά σου» δέχεσαι; Τὸν τρόπο αὐτὸ τὸν προτίμησε, γιατί βασιζόταν στὴν γρηγοράδα τοῦ χεριοῦ του. Ὁ Γιάννης σκέφτηκε, σκέφτηκε καὶ στὸ τέλος τῶστρεξε. Τὸ ἀγώνισμα ἄρχισε.

Ἡ μαστορίσσα πού ἄκουσε τὴ συμφωνία αὐτὴ τοῦ ἀντρός της μετὰ τὸ τσιράκι του, ἄρχισε νὰ τοὺς παρακολουθεῖ ἀπὸ μιὰ χαραμάδα τοῦ πατώματος.

Τὸ χέρι τοῦ μαστορῆ μετὰ διαβολικὴ ταχύτητα ἔρραβε καὶ ἔρραβε, ὥσπου κόντευε πιά σὲ λίγη ὥρα ἀκόμη νὰ τὸ τελειώσει. Ἡ αἰτία δὲ πού ἔμεινε πίσω ὁ Γιάννης ἦταν ὅτι ἔκοβε τὴν κλωστή μεγάλη, γιὰ νὰ μὴ χασομερᾷ καὶ κόβει κάθε λίγο κλωστή ἀπ' τὸ καρούλι, μετὰ τὴν ιδέα, πῶς μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ προσπερνοῦσε τὸ μαστορὴ του. Μὰ ἡ κλωστή μετὰ τὸ νὰ ἦταν μεγάλη ὅλο καὶ στριβόταν καὶ δυνόταν κόμπος καὶ ἔτσι ἔμεινε πίσω.

Βλέποντας ἡ μαστορίσσα ἀπὸ πάνω πῶς ὁ Γιάννης, λίγη ὥρα ἀκόμη, θὰ ἔχανε τὸ στοίχημα, πού ἐνδιέφερε καὶ... αὐτήν, κόνοντας πῶς νανοῦρίζει τάχα τὸ μωρό της; ἄρχισε νὰ τὸν ὀδηγεῖ ἔτσι: «Ναααάνι νάααανι νάααανι Γιάννη. Νάαααανι, Γιάννη μου, κοντή κλωωωστή, Γιάννη μου, κοντή κλωωωωωστή». Ὁ Γιάννης ἀντελήφθηκε, ὅτι γι' αὐτὸν ἦταν τὸ αὐτοσχέδιο ἐκεῖνο νανοῦρισμα, κατάλαβε τὸ λάθος του καὶ ἄρχισε νὰ κόβει τὴν κλωστή πῶς κοντή. Τώρα πιά ἡ κλωστή οὔτε στριβόταν, οὔτε καὶ δυνόταν κόμπος, καὶ ἔτσι ξεπέρασε τὸ μαστορὴ του. Γιὰ τὰ παρακάτω τὸ ἀνέκδοτο σιωπᾷ.

3. Ράψιμο Σουλτάν Σουλεϊμάνη.

Κάποιος φουκαρᾶς πῆγε σ' ἓνα ἀμπατζῆ ἓνα τόπι ἀμπὰ γιὰ νὰ τὸν ράψει μιὰ γούνα. Ὁ ἀμπατζῆς τὴν χώρισε καὶ ὕστερα τὸν ρωτᾷ.—«Σουλτάν Σουλεϊμάνη, ράψιμο θέλεις νὰ τὴν ράψουμε, γιὰ ράψιμο φτωχικό;» Ἐκεῖνος συνεπαρμένος ἀπ' τὴν πομπώδη βασιλικὰ λέξη ἀπάντησε.—«Καλὰ θὰ εἶναι νὰ μοῦ τὴν ράψεις μετὰ τοῦ Σουλτάν Σουλεϊμάνη τὸ ράψιμο». Ὁ ἀμ-

πατζής τότε ρίχνοντας τὰ κομμάτια τῆς γούνας στὰ τσιράκια του προστά — «Μπρός, παιδιά, λέγει ράτκο ράτκο» (1).

Τὰ τσιράκια μὲ τὸ νὰ ἴξαιραν τὴ σημασία τῆς συνθηματικῆς αὐτῆς λέξης, ἄρχισαν νὰ τὴν σακορραφιάζουν. Σὲ μισὴ ὥρα μέσα ἡ γούνα ἴταν ἔτοιμη. Ὁ πελάτης βλέποντας πὼς τὸ ράψιμο ποὺ προτίμησε δὲ βγήκε δπως τὸ περίμενε τοῦ λέγει:— «Βρὲ μάστορη! αὐτὸ ἴταν τὸ ράψιμο τοῦ Σουλτάν Σουλεϊμάνη; τέτοιον πρόστυχο ράψιμο ἐγὼ δὲν θέλω καλύτερα ἄς εἶνε πρωχικὸ ράψιμο». — «Τώρα κατάλαβες; τοῦ λέγει ὁ ἀμπατζής. Ἄλλη φορὰ νὰ μὴν — «Ξεγελιέσαι ἀπ' τὰ μεγάλα ὀνόματα, ἂν θέλεις τὸ καλὸ σου. Οἱ μεγάλες προστυχιές βροίζονται πάντα στὶς μεγάλες ὀνομασίες».

4. Ἡ σημαία τοῦ ράφτη.

Γνωστὸς εἶναι σὲ ὅλους οἱ κλεψίς ποὺ κάνουν οἱ ραφτάδες μὲ τὸ ψαλίδι (2). Κάποτε ἕνας ράφτης, μανιώδης στὸ κλέψιμο, δὲν ἄφησε πελάτη ποὺ νὰ μὴν κλέψει κάνα δυὸ τρία ρούπια, πολλές φορὲς καὶ περισσότερο, ἀπ' τὸ ἔφασμα ποὺ τοῦ ἔφερε νὰ κάνει τὰ ρούγα του. Ἐνα βράδυ ὅμως στὸν ἕπνο του βλέπει ἕνα ὄνειρο, ποὺ παρουσιάστηκαν καμμιά πενηνταριὰ διαβόλοι μὲ μιὰ πολύχρωμη σημαία ἀπὸ λογῆς λογῶν κομμάτια ὑφάσματα, ποὺ φαίνεται πὼς ἴταν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔκλεβε, καὶ μὲ διάφορα μακάβρια σχήματα τὸν φοβέριζαν τόσο, ποὺ τὸν ἔκαναν νὰ χέσει τὰ βρακιά του. Τὸ πρωί, διὰ πῆγε στὸ ἀργαστήρι, παράγγειλε τοὺς καλφάδες του, ἂν τὸν διοῦν ἄλλη φορὰ ἀπάνου στὸν μπάγκο κόβοντας νὰ προσπαθεῖ νὰ κλέψει μερικά ρούπια ἔφασμα ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἔφεραν οἱ πελάτες, νὰ τὸν λέν:— «Μάστορα, ἡ σημαία». Καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κατώρθωσε γιὰ κάμποσο καιρὸ νὰ συγκρατηθεῖ ἀπ' τὸ μανιώδικο πάθος του.

Ἐτυχε ὅμως μιὰ μέρα κάποιος πελάτης νὰ τὸν φέρει ἕνα πρώτης ποιότητος ἔφασμα γιὰ νὰ κάνει ρούγα. Ξεφοίντωσε μὲ μιὰς στὸ μυαλὸ τοῦ καλοῦ μας ράφτη τὸ γνωστὸ μας πάθος του. Παίρνει τὰ μέτρα τοῦ πελάτη καὶ τὸν στέλνει. Κατόπιν ἀπλώνει τὸ ἔφασμα ἀπάνου στὸν μπάγκο, μετρᾷ ἀπὸ δῶ, μετρᾷ ἀπὸ κεῖ καὶ βλέπει πὼς τὸ ἔφασμα ἴταν ἀρκετὸ γιὰ τὰ ρούγα καὶ θὰ περισσεύει μάλιστα. Παίρνει τὸ ψαλίδι καὶ ἔτοιμάζεται γιὰ τὴν τίμια πράξη του.

Οἱ καλφάδες ἀντιλήφθηκαν τὸν σκοπὸ τοῦ μάστορα τοῦς καὶ τοῦ εἶπαν: «Μάστορα, ἡ σημαία».

— «Αἱ! παιδιά, τοὺς λέγει καλὰ κάνετε ποὺ μὲ τὸ θυμίσατε· σᾶς εὐχαριστῶ. Πρέπει νὰ ξέρετε ὅμως, πὼς ἡ σημαία ἐκεῖνη δὲν εἶχε ἀπ' αὐτὸ ἐδῶ

(1) Ἀντὶ ρέτκο, ποὺ σημαίνει ἀραϊά (2. Βουλγαρικῆ).

(2) Βλέπε καὶ «Μέγαν ὄνειροχρίτην» εἰς τὴν λέξιν «Ράφτης».

τὸ ὕφασμα καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ μπεῖ καὶ ἓνα κομμάτι ἀπ' αὐτό, γιὰ νὰ γίνῃ τέλεια».

Γ' ΑΜΠΑΤΖΗΔΙΚΕΣ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ

Ὅπως σὲ ὄλους τοὺς τεχνίτες ἔτσι καὶ στοὺς ἀμπατζήδες ὑπῆρχαν μερικὲς δεισιδαιμονίες.

1) Τὸ χῶρισμα (κόψη) τῶν ρούχων γινόταν σὲ κάθε ἄλλη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας καὶ τὴν Κυριακὴ ἀκόμα ἐκτὸς τῆς Τρίτης. Ἄν τὴν ἡμέρα αὐτὴ παρουσιαζόταν κανεὶς πελάτης καὶ ἤθελε νὰ χωρίσει κανένα ρούχο, τὸ ἄφηναν τὴν Τετάρτη. (Δὲν κάνει γρουσουζικὴ μέρα).

2) Ἄν κατὰ τὸ χῶρισμα ἢ τὸ ράψιμο συνέβαινε νὰ γίνῃ κανένα λάθος αὐτὸ καταλογιζόταν εἰς βῆρος τοῦ πελάτη. (Γρουσουζικὴ εἶνε ὁ κερατᾶς ! Ἡ δουλειὰ του ὄλο στραβὰ παγαίνει).

3) Τὴν πρωτοχρονιά ἐξεπίτηδες ἄφηναν ἀποβραδὺς λίγη δουλειὰ ἀτέλειωτη, γιὰ νὰ τὴν τελειώσουν τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Τὸ θεωροῦσαν καλὸ, γιὰ νὰ ἔχουν κατόπιν ὅλη τὴ χρονιά δουλειὲς πολλές.

ΕΘΙΜΑ

1) Συνείθιζαν οἱ ἀμπατζήδες ὅταν, χωρίζοντας τὸ ρούχο, βρῖσκονταν παρῶν καὶ ὁ πελάτης, νὰ κάνουν πὼς τάχα τὸ ψαλίδι δὲν κόβει, μὲ τὸ νὰ τὸ βαστοῦσαν χαλαρὰ καὶ ἔτσι ἀποροῦσε ὁ ἀνίδεος πελάτης, γιὰ ποιά ἄρα γὰ αἰτία δὲν κόβει τὸ ψαλίδι καὶ ρωτοῦσε νὰ μάθει τὴν αἰτία. Καὶ ὁ ἀμπατζῆς τοῦ ἔλεγε πὼς αὐτὸ γίνεται, ἐξ αἰτίας πού δὲν εἶνε φρεσκοκακονισμένο. Ἄν δὲν καταλάβαινε τὴ σημασία τῆς φράσης αὐτῆς, τότε πιά φανερὰ τὸν ἔλεγε, πὼς χρειάζεται κανένα μετζιτί ἢ τέταρτο τοῦ μετζιτιοῦ νὰ τὸ σύρει στὸ κοφτερὸ μέρος τοῦ ψαλιδιοῦ καὶ ἔτσι νὰ κόψει. Ὁ πελάτης μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση ἔβγαζε κανένα νόμισμα ἀπ' τὰ παραπάνου, ὁ ἀμπατζῆς τὸ ἔφερνε δυὸ τρεῖς φορὲς ἀπάνου στὸ ψαλίδι καὶ ἐκεῖνο πιά ἔκανε τὴ δουλειὰ του.

2) Ὅταν ὁ πελάτης ἔπαιρνε τὰ ρούχα, τοῦ τὰ φοροῦσε ὁ ἀμπατζῆς, τὰ παίρνει πὼς ἔγιναν ρούχα τέλεια, πὼς ἔστρωσαν καλὰ στὸ κορμί του καὶ καμαρώνοντάς τα τὸν εὐχονταν «Καὶ γαμπρὶκικα» (ἂν ἦταν ἀνύπαντρος). «Αὐτὰ παλιά κα' ἄλλα καινούργια». Καὶ ἐκεῖνος ἀπαντοῦσε «Εὐχαριστῶ γιὰ τὰ χέρια σου» ἢ Τούρκικα «Ἐλληνὲ κολουνά σαγλήκ» πού σημαίνει τὸ ἴδιο. Κατόπιν κάθιζαν καὶ ὁ πελάτης παράγγελνε στὸν καφετζῆ καφέδες, τσαί ἢ γλυκὰ γιὰ τὰ τσιράκια. Ἀφοῦ τὰ ἔπιναν, ἔβγαζε ἀπὸ τὴ σακκούλα του τὰ χρήματα καὶ μετροῦσε στὸν ἀμπατζῆ τὴν ἀξία τῶν ρούχων του λέγοντας : «Γιὰ τὰ χέρια σου» σὲ καλὲς μεριές». Ὁ ἀμπατζῆς πάλε παίρνοντας τὰ χρήματα τὰ ἔφερνε γύρω στὰ γένεια του καὶ ἔλεγε «Σεφτε σενδέν, μπερεκετ Ἄλλαχτάν» (=ἀρχὴ ἀπὸ σένα καὶ τὸ μπερεκετί ἀπ' τὸ θεό), δηλ. νὰ ἔρτει.

3) Παίρνοντας ὁ πελάτης τὰ ρούχα του καλὸ τὸ εἶχε νὰ φιλοδώρησει

και τὰ τσιράκια ἀπὸ κανένα γροσάκι, πὸ τὸ ὠνόμαζαν τσιράκ παρασή (= λεφτὰ τοῦ τσιρακιοῦ) και ἂν ἀργότερα χρειαζόταν νὰ γίνει κάποια μικρὴ ἐπιδιόρθωση στὰ ροῦχα ἢ σιδέρωμα, τὰ τσιράκια ἦταν ὑποχρεωμένα νὰ κάνουν τὴ δουλειὰ αὐτὴ δωρεάν. Ἐν μερικοὶ δυστροποῦσαν και δὲν ἤθελαν νὰ πληρώσουν τὸ τσιράκ—παρασή, δὲν ἔδιναν τὰ ροῦχα, ὥσπου θὰ τὸν ἔπαιρναν κάτι τι.

ΓΙΟΡΤΗ

Γιορτὴ πὸ γιόρταζαν οἱ ἀμπατζήδες ἦταν τὸ Σάββατο τῆς Α' Κυριακῆς τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, διότι λέγαν, πὸς τάχα-τες ὁ ἅγιος αὐτὸς ἦταν ράφτης.

Τὴν ἡμέρα ἐκείνη μὲ κοινὴ συνεισφορὰ ἔκαναν ἀρτοκλασία στὴν Ἐκκλησία, ἀναφταν τοὺς πολυελαίους και ὄλα τὰ καντήλια τῆς Ἐκκλησίας και ὁ παπᾶς στὸ μνημόνεμα τῶν ἄρτων μνημόνευε «... τῶν μαϊστόρων, καλφάδων και τσιρακίων τῶν ἀμπατζήδων, υγείας και σωτηρίας ὑπὲρ αὐτῶν εἰπομεν», ἐνῶ οἱ ψαλτάδες ρινόφωνα ἔψελναν τὸ μαζόσυρτο «Κύριε ἐλέησον». Ὑστερα ἀπὸ τὴ θεία λειτουργία ἔπαιρναν μὲ τὴ σειρά τὰ σπῖτια τῶν, ρακοποτοῦσαν μὲ μεζέδες ἀπὸ ἐλιές, γαβιαροσαλάτες και σαλιάγκους, γιὰ τὸ νηστήσιμο τῆς ἡμέρας και εὔχονταν ὄλα τὰ καλὰ και ἀγαθὰ τοῦ Ἁβραάμ.

Η ΨΑΡΙΚΗ ΣΤΗ ΣΩΖΟΠΟΛΗ

I

§ 1. Τὸ πέρασμα καὶ τὸ γύρισμα—ἡ μετανάστευση—τῶν ψαριῶν, τοῦ εἴδους *παλαμίδες*, *λακέρες*, *σαφρίδια*, *σαρδέλλες*, *σιάνια*, *σκουμπριά-ταῖροι* καὶ μερικῶν ἄλλων, καὶ ἡ κατάλληλη παραλιακὴ διασκευὴ—πολιτισμένη στεριά με κοιλίσκους καὶ ἀκρωτήρια πολλὰ—τῆς Ζόπολης (Σωζόπολις, Ἀπολλωνία τοῦ Πόντου) καὶ τῆς περιφερείας τῆς, σὲ ἔκταση, ἀπὸ τὴν μὲν ἄκρη—Τσουνκαλιά, πρὸς τὸ βάθος καὶ ἀριστερά, μπαίνοντας, στὸν κόλπο τοῦ Πύργου—ἕως τὴν ἄλλη Ζουναρίτα, παλιὰ Βουλγαροτουρκικὰ σύνορα, κοντὰ στὸ Βασιλικὸ—ποὺ εἶνε μᾶκρος, πὸ στεριᾶς ὡς 90 χλμ. καὶ πὸ θάλασσας ἴσαμε 35 μίλλια, ἔκανε ἐκεῖ περισσότερο παρὰ στὶς ἄλλες παραλιακὰς πόλεις τῆς Μαύρης θάλασσας νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ ψάρεμα τῶν ψαριῶν αὐτῶν.

Καθ' αὐτὸ τρόποι ψαρέματος ἦσαν δύο: ὁ *κινητὸς* καὶ ὁ *μόνιμος* ἢ *ἀκίνητος*.

Ὁ *κινητὸς* ἐγινόταν με *ἀλαμάνες* (1) καὶ κυρίως γιὰ τῆς *παλαμίδες* καὶ *λακέρες* καὶ ἕτερα καὶ γιὰ τὰ *σκουμπριά*.

Ἡ *ἀλαμάνα* εἶνε βάρκα ἀπὸ ψιλὴ καὶ ἑλαφρὴ ξυλεία. *Στενόμακρη* 8—12 μ. μᾶκρος καὶ 12 1/2 μ. πλάτος, με πρύμη καὶ πλώρη κυρτὲς στρογγυλὰ—σὰν μισοφέγγαρο—καὶ ὑψωμένες, καὶ ταξιδεύει με *κουπιά*, 3—4 ζεύγη, καὶ σπάνια με *πανί*. Τὸ ψάρεμα γινότανε με δύο *ἀλαμάνες*—ἓνα ζευγάρι *ἀλαμάνες*—ἢ καΐκια, ποὺ εἶχανε ἢ καὶ οἱ δυὸ ἀπὸ 4 ζεύγη *κουπιά*, ἢ ἀπὸ 3 ἢ 4 ἢ μὲν καὶ 3 ἢ ἄλλη.

Αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ψαρέματος ἀναπτύχθηκε φαίνεται περισσότερο ἐπὶ τουρκοκρατίας, γιὰτι ὅλες ἢ ὀνομασίαι καὶ οἱ ὄροι εἶνε σχεδὸν τούρκοι.

Ἡ ἐποχὴ *παλαμίδας* εἶνε ἀπὸ τὰ τέλη Αὐγούστου, ἕως μέσα ἢ τέλη Νοεμβρίου.

Τὰ *πλεμμᾶτια*—*δίχτια*—ποὺ μεταχειρίζονται εἶνε *μπαμπαστερά* καὶ ἄλλα εἶνε *πυκνά*—με μικρὰ μάτια, *βροχίδες*, καὶ λέγονται *σιμά* καὶ ἄλλα ἄρια—με μεγάλα μάτια ἢ *θενέτικα*. Με ἓνα ὄνομα λέγονται *παλαμιδερά* ἢ *παλαμοδοτλέμματα* (2) καὶ εἶνε τὰ ἴδια γιὰ τὶς *παλαμίδες* καὶ τὶς *λακέρες*. Ἔχουνε

(1) A la mana—ὀνομασίαι βενετσιάνικη. Μερικοὶ λέν ἀπὸ τὸ Ἀλαμάνοι Γερμ. φύλα, ἀπὸ οὗ καὶ ὁ ποταμὸς Ἀλαμάνα—Σπερχειὸς, καὶ σημαίνει δρυμητικὸς γρήγορος. Δὲν τὸ παραδέχομαι.

(2) Ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ψαριοῦ ποὺ πιάνουν: ὅπως *σιακοπλέμματα*, *σκουμπροπλέμματα*, *μπαμπαστερά* κ. ἄ.

μάκρος ὡς 500 μ. καὶ πλάτος—ὑψὸς 15—20 μ. Τὸ ὄλο δίχτι εἶνε ἀπὸ τρεῖς σειρὰς φύλλα, —κάτια πλεμμάτι, ἐνωμένα. Στῆ μέση εἶνε τὸ σιμὸ πλεμμάτι, καὶ λέγεται *τόρι* ἢ *σκοροσίλα* (1) καὶ πὲ τις δυὸ πλευρὰς του, πλεμμάτι βενέτικο — μὲ ἀριά, μεγάλα μῦτια—ποὺ λέγονται *φανιές* (2). Καὶ ἐπειδὴ ἔχουν διὸ φανιές, τὰ τέτοιου εἶδους πλεμμάτια, λέγονται *δίφανα*, γιὰ νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πλεμμάτια, ποὺ ἔχουνε μόνο ἓνα φύλλο—κάτι, καὶ λέγονται *μονά*.

Ἐχουνε *παρυφή*—εἶνε ραμμένα πάνου καὶ κάτω—ἀπὸ σκοινὶ κατσικότριγας τὸ *καζίλι*, γιὰ τὸ σκοινὶ αὐτό, ἂν καὶ ἀκριβώτερο, ἔχει τὸ προτέρημα νὰ εἶνε λαφρὺ, νὰ μὴ βασιτᾶ νερὸ—νὰ μὴ συμπίνει—καὶ νὰ εἶνε ἐλαστικό. Στὸ πάνου μέρος, σὲ ἀνάλογα διαστήματα, περνοῦνε στὸ *καζίλι*, πλάκες *φελλοῦ* (3) καὶ στὸ κάτω μέρος κομμάτια μακρουλοῦ τρύπιου μολυβιοῦ (4), γιὰ νὰ στέκεται ὄρθιο τὸ πλεμμάτι καὶ νὰ μὴ βουλιάζει.

§ 2. Ἄλλοι εἶνε οἱ ἰδιοκτητῆτες τῆς ἀλαμάνας—τοῦ ζευγαριοῦ—καὶ τῶν διχτιῶν καὶ τῶν ἄλλων σύνεργόν της, καὶ ἄλλοι οἱ ψαράδες—ἀλαμνάτζιδες (5).

Τις ἀλαμᾶνες τις διευθύνει ὁ *καραβοκύρης* ἢ *ἀμπουριέρης* ἢ *καπετάνιος*. Καὶ ἔτσι ἓνα ζευγάρι ἀλαμᾶνες, ἅμα εἶνε καὶ οἱ δυὸ μὲ 4 ζεύγη κουπιά, ἔχει 19—20 ἄθρώπους ψαράδες. Ἐναν ἢ δυὸ *ἀμπουριέρηδες*, δύο *πρυνιοὺς* *πάλλατζιδες* καὶ 16 τοῦ κουπιοῦ, ποὺ λέγονται κατὰ ζεύγος, ἀπὸ τὴν πρῦμη πρὸς τὴν πλώρη: *χάμνατζιδες*, *σιγούρια*, *βαρόμμαγκα* καὶ *πλωριοὶ* *πάλλατζιδες*.

Ὅσες ἀλαμᾶνες ἔχουνε πλήρωμα—*τσουῖρμιο*, *ταῖφά*—μόνιμο μὲ τὸ μερτικό, τοὺς τρέφουνε ὄλο τὸ διάστημα τῆς ψαρικῆς καὶ στὸ τέλος, ὅταν σκολάσουνε, περάσει ἡ περίοδο, ὁ καιρὸς, *κάνουνε* *τάϊντος* (6), τότε *λογαριάζονται*, βγάξουν τὰ ἔξοδα καὶ ὅτι μένει τὸ μοιράζονται τὰ μισὰ τὰ καΐκια καὶ τὰ μισὰ οἱ ἄνθρωποι (ὁ *καραβοκύρης* περισσότερα μερτικά, οἱ *πάλλατζιδες* λιγότερα καὶ οἱ ναῦτες ἀπὸ ἓνα μερτικό). Αὐτὸ τὸ σύστημα γενικεύτηκε, γιὰ πρῶτα ὁ καθένας ἔπαυρε τὸ φαί του καὶ πήγαινε στὶς ἀλαμᾶνες, ὅποτε ἤθελε καὶ ὅποιος ἤθελε, καὶ ἔτσι δὲν μποροῦσε νὰ γίνε *ταχτικό* ψάρεμα.

§ 3. Μέρη ψαρέματος—*ψαρότοποι*—*παλαμίδας* εἶνε ἀπὸ τὴ *Θαλασσάκηρα*, ἴσαμε τὸν κόβο τῆς Ἐλιάς, περὶ τὰ 20 μίλια διάστημα καὶ σὲ λίγη ἀπόσταση ἀπὸ τὴ στεριά, σὲ τόσο βάθος ὅσο στήνουν τὰ πλεμμάτια, νὰ μποροῦν νὰ φτάσουν τὸν πάτο τῆς θάλασσας καὶ νὰ μὴ ξεφεύγουν τὰ ψάρια

(1) Σκόρτσο. λ. Βενέτικη=δύναμη βία, ποὺ βάζει τὸ ψάρι γιὰ νὰ τὸ περάσει.

(2) Ἀπὸ τὸ φαῖνω, φαίνουμαι.

(3) *Μανιτάρι* τὸ λένε.

(4) *Μολύβωση*.

(5) *Λίγοι*, εἶνε ποὺ οἱ ἴδιοι εἶναι νοικοκυραῖοι καὶ οἱ ἴδιοι διευθύνουνε τὴν ψαρικὴ.

(6) λ. Τ. *πάϊ*=μέρισμα, μερτικό· καὶ *πάϊ ἐντίρομ*=κάνω λογαριασμό, μερτικό.

ἀπὸ κάτω—χύνονται πὸ κάτω—ξεβολίζουνε. Ψαρεύουνε τὴν νύχτα, χωρὶς φεγγάρι ἢ, ἂν ἔχει, πρὶν σηκωθεῖ στὸν οὐρανὸ πολὺ—ἓνα διὸ κονταρόξυλα—καὶ ὅταν πάει νὰ βασιλέψει, κι' αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ σηκωθεῖ—χαθεῖ—ὁ διακαμὸς (1) καὶ νὰ διακρίνονται οἱ φεγγάμενος (2).

Μόλις λοιπὸν ἀρχίσει ὁ διακαμὸς, δυὸ ὄρες περίπου μετὰ τὸ ἡλιοβασιλεμα, ξεκινοῦνε οἱ ἀλαμάνες γιὰ τὸ ψαροκνήγημα.

Ὅσα ζευγάρια εἶνε στὴ πολιτεία φροντίζουνε ἀπὸ νωρίς, μαζεύουνε τοὺς ἀνθρώπους τους καὶ ξεκινοῦνε σὲ κανένα λιμανάκι ἢ ἀλλοῦ ἐκεῖ κοντὰ φουντέρνουνε οἱ ἄθρωποι, κολατσίζουνε, σιάζουνε τὰ καΐκια καὶ τὰ ἄλλα σύνεργα, τραβουδοῦνε, ἀστειεύονται. Ἄλλα, ὅσο νὰ φτάσουνε στὸ μέρος ποὺ θέλουνε, παραγαπαρίζουνε (3). Μὲ τὸ καλοσκοτεινίασμα ὁ ἀλμπουριέρης ἀναλαβαίνει ἔλο του τὸ ἄξιωμα καὶ ἢ ἀνεβαίνει ἀμέσως στὸ ἄλμπουρο καὶ διευθύνει ἢ μένει στὴν πλώρη ἢ τὴν πρύμη καὶ ἀπὸ κεῖ κανονίζει πρὸς ποῦ νὰ πάνε οἱ ἀλαμάνες. Στὸ ἄλμπουρο, σὲ ἀπόσταση ὡς ἓνα μέτρο ἀπὸ τὴν κορυφή, ἔχει περασμένη μιὰ σανίδα ὀριζόντια—ὡς μισὸ μέτρο—καὶ σ' αὐτὴν πατεῖ καὶ στέκεται ὁ ἀλμπουριέρης κρατῶντας τὸ ἄλμπουρο, ἢ ὅταν δὲν εἶνε καιρὸς, κάθεται σ' αὐτήν.

Εἰς τὸ μεταξὺ αὐτὸ οἱ πάλλατζιδες τσάτισάνε (4) τὶς ἄκρες τῶν πλεγματιῶν τῆς μιᾶς ἀλαμάνας μὲ τῆς ἄλλης, γιὰ νὰ γίνει ὄλο ἓνα δίχτυ καὶ μὲ σκοινὶ χοντρὸ ἔδεσανε τὶς πρύμες τῶν καϊκιῶν, ὥστε, ἀπὸ τόρα, ἢ διὸ ἀλαμάνες κάνουνε ἓνα σχεδὸν καΐκι κι' ὅπου πάει ἢ μιὰ ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἄλλη. Κεῖνη ποὺ προχωρεῖ (πάρτε σεῖς—πάρτε μεῖς=πάρτε κουπί' κωπηλατεῖτε σεῖς=ἡ ἄλλη ἀλαμάνα, μεῖς=ἡ δική μας), σ' ἐκεῖνη ποὺ εἶνε ὁ ἀλμπουριέρης, τραβᾷ κουπί—λάμνει—κανονικά, ἢ ἄλλη σιγάρεῖ—ἀνακρούει. Προχωροῦνε χωρὶς θόρυβο.

Ὁ ἀλμπουριέρης ἀνεβαίνει στὸ ἄλμπουρο καὶ οἱ πάλλατζιδες (5) διευθύνουνε τὰ καΐκια—ὅταν θὰ σιγάρεῖ ἢ ἀλαμάνα καὶ ἀκολουθεῖ τὴν ἄλλη, τότε ὁ πλωριὸς πάλλατζης διευθύνει—τεμονιάρει' κυρίως ὅμως πάλλατζιδες ἐννοοῦμε τοὺς πρυμιοὺς. Αὐτοί, ἐκτὸς ποὺ θὰ τεμονιάρουνε, θὰ ἐπιθλέπουνε καὶ στὸ

(1) Διακαμὸς (διακαίω) ὁ φωσφορισμὸς, καὶ λάμψη, ποὺ κάνει τὴν νύχτα, σκοτεινά, ἢ θάλασσα καὶ φαίνεται ὅταν τὴν κινήσουμε, ἢ ρίξουμε πέτρα, ἢ ἄλλοιῶς, καὶ εἶνε γαλήνη: Προέρχεται ἀπὸ τὰ ἐγγυματικά ζωάρια ποὺ ἔχει ἡ θάλασσα.

(2) Φεγγάμενη εἶνε ὁ κύκλος ποὺ φωσφορίζει στὴ θάλασσα καὶ γένεται ἀπὸ τὰ ψάρια ποὺ κινοῦνται καὶ τὴν παράζουνε καὶ μαζὶ καὶ τὰ ἐγγυματικά τῆς ζωάρια.

(3) λ. Τ. τρέχουνε μαζὶ. Λέγεται καὶ βγαίνουνε στὸ μαρσιὸ ἢ στὸ γαρσιὸ=κάνουνε λεμβοδρομίες.

(4) Ἐνώσανε.

(5) Πάλλατζιδες (ἀπὸ τὸ πάλλα λ. Τουρκ.=σπαθί—γιατί ὄχι ἀπὸ τὸ δικό μας κάλλω;)—λέγονται οἱ τεμονιέριδες καὶ εἶνε ἀπὸ ἓνασ σὲ κάθε καΐκι καὶ κάθε πρύμη καὶ ἀπὸ ἓνασ σὲ κάθε πλώρη.

ρίξιμο τῶν πλεμματιῶν στὸ βόλασμα καὶ στὶς ἄλλες ἀπαιτήσεις τοῦ ψαρέματος, σύμφωνα μὲ τῆς ὀδηγίας ποὺ θὰ πάρουνε ἢ θὰ κατεβάσει τὸ κεφάλι τους, σὲ ὦρα ἀνάγκης.

Ἐντὶ τεμονιοῦ, ποὺ γιὰ νὰ μὴ μπερδεύεται μὲ τὰ πλεμμάτια τὸ βγά-
ζουν, ἔχουνε ἓνα μακρὸ κουπί—πάλα, ποὺ ἢ τροποτοῦρα του—σκαριμὸς,
ἄρθρωση—εἶνε στὸ δεξιὸ πλάγι τῆς πρύμης καὶ μ^α αὐτὴ γίνεται εὐκολώτερη
καὶ γρηγορώτερη ἢ κυβέρνηση τῆς ἀλαμάνας (1).

Λίγο ἀπομακρυσμένο τὸ ζευγάρι ἀπὸ τὴ στεριά, προχωρεῖ, ὄλο πρὸς
μιὰ κατεύθυνση ἢ καὶ ξαναγυρίζει πίσου, ἂν βρῆσκειται σὲ μέρος ποὺ συ-
χνὰ ζοῦνε ψάρια. Αὐτὸ λέγεται *ράμμα*, ἀπὸ τὸ νῆμα τῆς στάθμης. «Ἐκανάμε
τόσα ράμματα», πάντα λένε.

Διακαμὸ ἔχει—ἢ βραδεῖα εἶνε καλὴ καὶ ἢ θάλασσα ἤσυχ· ἄλλοιῶς
θὰ φυλάγανε νὰ ἡσυχάσει, νὰ κόψει ἢ θάλασσα, ἢ δὲν θὰ ἔβγαινανε καθό-
λου, ἅμα ὁ καιρὸς ἦτανε χαλασμένος καὶ εἶχε φουρτούνα.

§ 4. Καὶ τώρα ἀρχίζει ἡ ἱεροτελεστία τοῦ ψαρέματος: Τὰ γύρω εἶνε σκο-
τεινά· οἱ ἴσκιοι μόνο στέκονται ἢ σαλεύουνε ἢ καὶ μιλᾶνε σιγαλά. Ὁ ἄλ-
μπουριέρης στὸ ἄλμπουρο ἄγαλμα στὴ σανίδα—βάθρο του· οἱ πάλλατζιδες
κολῶνες μπρούτζινες, ὄλο ἠλεκτρισμὸ καὶ οἱ ἀλαμάντζιδες μάτια τέσσερα
μὲ τὸ κουπί—σπαθὶ στὸ χέρι, τραβοῦνε ὄλο νεῦρα—καὶ ὄρημ^α. Οὔτε τοιμου-
διὰ δὲν ἀκούγεται οὔτε γκούχ^α καὶ ἡ ἀναπνοὴ ἀκόμα γίνεται μὲ προφύλαξη.
Μόνο ὁ σιγανὸς ρυθμικὸς κρότος τοῦ κουπιοῦ καὶ τὸ σσ... ποὺ κάνει ἢ πλῶρη
σχιζόντας τὴ θάλασσα καὶ σκορπίζοντας πλάι ρυάκια ἀπὸ χρυσάφι, ὄχι, ἀοῆμι
ἀνελητὸ φλογᾶτο, τὸν διακαμὸ. Ἡ ψυχὴ ὀλονῶν εἶνε σφιγμένη καὶ ὄλη
τους ἢ προσοχὴ εἶνε στὸν ἄλμπουριέρη. Πραγματικὸ μυστήριον γίνεται. Παν-
τοῦ εἶνε ξεχυμένη ἢ ἀνατριχίλα του...

Ὁ ἄλμπουριέρης συγκεντρώνει ὄλο τὸ εἶναι του στὸ μάτι, γιὰ νὰ ξεκό-
φτει καὶ νὰ διακρίνει ποῦ εἶνε ψάρια, ἀπὸ τὸ διακαμὸ ποὺ κάνουνε καὶ
ἀνάλογα μὲ τὴ φεγγάμενη καὶ πόσα καὶ τί εἶδους, καὶ ποῦ πηγαίνουνε,
πρὸς τὸ πέλαγος ἀνοίγουνε, ἢ πρὸς τὴν ξηρὰ γυαλοδρομίζουνε, ἢ στέκονται
(παίζουνε) καὶ νὰ δίνει ἀνάλογα παραγγέλματα γιὰ τὴν κατεύθυνση ποὺ
θέλει νὰ πάρουνε οἱ ἀλαμάνες, ἢ τί νὰ κάμουνε, τεντόνοντας τὸ ζερβὶ ἢ τὸ
δεξιὸ χέρι του ἢ μὲ σιγαλὴ φωνὴ νὰ δίνει διαταγές. Πολλοὶ καρaboκυραῖοι,
πολλὰς φορές, παθαίνουν στὸ ἄλμπουρο νευρικὴ κρίση, τὴν ὦρα ποὺ ἔχουνε
μπρὸς τους ψάρι—κομματὶ ψάρι—καὶ ξεφανοῦνε ἢ ταράζονται σύγκορμοι
ἢ κλαῖνε ἢ βρίζουνε κ. τ. λ. στὴ φοβερὴ ἐκεῖνῃ ὦρα, ποὺ εἶνε γιὰ τὸ βό-
λασμα (2) τῶν ψαριῶν.

(1) Ἄνοιγε, ὅταν θέλουνε νὰ πᾶνε πρὸς τὸ πέλαγος ἢ νὰ πᾶνε ἀπόκεντρα ἀπὸ
κόκλο, καὶ κόφτε, ὅταν θέλουνε νὰ πᾶνε πρὸς τὴ στεριά ἢ στὸ κέντρο.

(2) Περίλεισμα μὲ τὰ πλεμμάτια.

Τῇ νύχτᾳ ὅλα τὰ ψάρια, καὶ μάλιστα ἐκεῖνα ποῦ πηγαίνουνε κοπαδιαστά, κάνουνε διακαμὸ καὶ φεγγάμενες. Οἱ ψαράδες ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ διακαμοῦ καταλαβαίνουνε τὶ ψάρια εἶνε. Πολλὲς φορὲς μεγάλες καὶ ζωηρὲς φεγγάμενες χάνονται ἀπότομα, καὶ γένεται τοῦτο ἀπὸ τὸ ὅτι τὰ ψάρια, ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια ποῦ ἦσαν, πήγανε ἀπότομα στὸ βάθος (1).

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ θέρους, τέλη Αὐγούστου καὶ ἀρχὲς Σεπτεμβρίου, ἀρχίζει τὸ ξεκίνημα τῶν μεταναστευτικῶν ψαριῶν ἀπὸ τὰ Β. τῆς Μαύρης θάλασσης. Ἀκολουθοῦνε τὰ Δ. παράλι τῆς—Κωνσταντίνα, Καλιάκρα, Βάρνα, Αἴμονα Μισέμβρια, —τὰ Ν. ὕστερα, —Ζόπολη, Βασιλικό, Νιάδα, Μπογάζι, —μπαίνουν στὸ Βόσπορο, Μαρμαρᾶ καὶ Ἄσπρη θάλασσα—Αἰγαῖο.

Στὰ μέρη μας φαίνονται μέσα Σεπτεμβρίου καὶ φερεῖονται ὡς τὰ τέλη Νοεμβρίου. Τότε εἶνε παχὲς καὶ νόστιμες.

Τὴν ἀνοιξή, Μάρτιο—Μάιο, ὅταν γυροῦνε ἀπὸ τὴν Ἄσπρη στῆ Μαύρη θάλασσα, ἀκολουθοῦνε τὶς ἀντικρυνὲς στεριῆς—Α, ἀλλὰ καὶ πολλὲς περνοῦνε πελαγωμένα—μακριὰ ἀπὸ τὴ στεριά—καὶ πολὺ λίγες ἀπὸ τὰ μέρη μας. Δὲν τὶς φερεῖνε τότε, γιατί εἶνε ἀδύνατες—τσιριῆς—καὶ δὲν τὶς πιάνει τὸ ἐμπόριο. Προχωροῦνε κατὰ κοπάδια, λίγα ζευγάρια—τὶς παλαμίδες καὶ τὶς λακέρτες τὶς μετρᾶνε μὲ τὸ ζευγάρι π. χ. 100 εἶνε 200 παλαμίδες· ἀντὶ νὰ ποῦνε: εἶχαμε καμμιά 800ριά παλαμίδες, λένε: εἶχαμε καμμιά 400ριά ζευγάρια παλαμίδες—ὡς 5,10 ἢ καὶ περισσότερες χιλιάδες ζευγάρια.

Μόλις διακρίνει ὁ ἄλμπουριέρης ἓνα κομμάτι ψάρι—φεγγάμενη—καρτάρι (2) πόσα εἶνε καὶ τὶ εἶδους καὶ ποῦ πηγαίνουνε, πρὸς τὴ στεριά—γιαλοδρομίζει, κατεβαίνει,—ἢ ἀπὸ τὴ στεριά πρὸς τὸ πέλαγος γύρε στεριά καὶ ἀνοίγει. Κανονικὰ πρέπει νὰ φροντίζει νὰ εὔρει τὸ ψάρι ποῦ πλησιάζει στὴ στεριά ἢ πλησίασε καὶ γυρίζει πρὸς τὸ πέλαγος ἢ πάει παράλληλα—ξυστὰ—στὴ στεριά, γιατί ἔχει τότε ἀδιαπέραστο ἐμπόδιο, στὴ διαφυγὴ του, τὰ πλεμμάτια του καὶ στὴ στεριά, καὶ προλαβαίνει νὰ τὸ περικυκλώσει, νὰ τὸ βολάξει ἀλλοιῶς, ἂν τὸ ψάρι ἔρχεται ἀπὸ τὸ πέλαγος μὲ τὸν παραμικρὸ θόρυβο ἢ ἴσκιω ἢ ὑποψία ποῦ θὰ βρεῖ, γυρίζει δεξωπίσω, πὰ στὰ νερά του καὶ χάνεται σὺν ἀστραπῇ στὸ πέλαγος. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀλαμάνες εἶνε στενόμακρες καὶ βλαφρότατες καὶ μὲ πολλὰ κουπιὰ καὶ τεμόνι δυνατὸ, γιὰ νὰ μποροῦνε νὰ τρέχουνε καὶ αὐτὲς, μὲ ἀφάνταστη γρηγοράδα.

Ἄμα κανονίσει ἔτσι βολικὰ τὴ θέση του καὶ τὴ θέση τῶν ψαριῶν, φωνάζει: Μόλα (3).

Ἔστραψε τότε ἡ ἀστραπῇ, βρόντηξε ἡ βροντὴ καὶ ἔλεσε τὸ ἀστροπελέκι.

(1) Χάμωσαν λέγεται καὶ χαμώνω=πηγαίνω χαμαί.

(2) Ἀπὸ τὸ καράτι=ζυγίζω ἢ βρίζω πῶσω καραιτῶν εἶνε καὶ γενικὰ κονονίζει περίπου.

(3) Ἀμόλα τὸ λατ. amolire=μολέρω, ἀφίνω.

Ὅλο τὸ τσοῦρμο θαρρεῖς τὸ ἔπιασε μανία. Οἱ πάλλατζιδες ἀμέσως βγάζουνε τὸ τσιθί—ξυλιάκι, πού κρατοῦσε τὸ σκοινί, πού ἔβωνε τὶς πρύμες τῶν καϊκιῶν—καὶ ἀρχίζουνε νὰ ρίχνουνε τὰ πλεμμάτια, ἀπὸ τὴ πρύμη, ὅπου εἶνε στυβαγμένα κανονικά—χώρια τὰ μολύβια καὶ χώρια τὰ φελαρία—στὴ θάλασσα, καὶ μὲ τὴ πάλλα στὸ χέρι, γιὰ νὰ κανονίζουνε τὸν κύκλο, πού θὰ κάνουνε μὲ τὰ πλεμμάτια, γιὰ νὰ ζώσουνε τὰ ψάρια· οἱ ἀλαμάντζιδες τραβοῦνε κουπί κανονικά, καὶ οἱ διὸ ἀλαμάνες, πρὸς τὰ μπρός, γρήγορα, γερὰ καὶ χτυπητὰ—νὰ κάνει κρότο ἢ θάλασσα, ἀλαμάντζιδικά—«Ἄλα! μπρὲ παιδιά! ἄλα, ν' ἀγιάσ' ἢ μάννα σας ἄλα, καὶ τὰ ἔζώσαμε. Τώρα σὰς θέλω...»

Πραγματικά ὦρα μυστηριακὴ ὅπου, καὶ τὸ ἐλάχιστο, μπορεῖ νὰ φτάσει ὡς τὴν τελεία ἀποτυχία ἢ ἐπιτυχία. Ὁ κύκλος γένηται εὐκόλα καὶ στὸ φτερό, καὶ οἱ ἄκρες τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου πλεμματιοῦ, προσπερνᾷ ἢ μιὰ τὴν ἄλλη λίγο. Αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ κύκλου, στὴ θάλασσα τῶν πλεμματιῶν, λέγεται πόρτα.

Πολλὲς φορές ὁμοῦ εὐκόλα δὲν ἐπιτυχαίνει τὸ βόλασμα: ἢ τὰ ψάρια τρέχουνε πολὺ καὶ δὲν τὰ προφτάνουνε, ἢ γένηται ἐμπόδιο τυχαῖο καὶ ἀπρόβλεπτο: σακίωμα πλεμματιῶν, ἢ μπέρδεμά τους, ἢ τὰ νερὰ εἶνε βαθεῖα καὶ δὲν στήνουνε, δὲν φτάνουν ὡς τὸν πάτο τῆς θάλασσας καὶ τὰ ψάρια χαμώνουνε καὶ ξεφεύγουν, ξεχύνονται, ξεβολίζουνε ἀπὸ κάτω.

Ἄμα κλείσει ὁ γῦρος φροντίζουνε νὰ ξεδιαλύσουνε καλὰ τὰ ψάρια, εἶνε παλαμίδες γιὰ λακέρτες. Ἄμα εἶνε παλαμίδες, τὰ καΐκια μπαίνουνε μέσα στὸ γῦρο καὶ κάνουνε κρότο μὲ τὰ κουπιά, μὲ τὰ πόδια, ρίχνουνε πέτρες μέσ' τὸ γῦρο καὶ φέρνουνε γύρους, γιὰ νὰ χτυπήσει τὸ ψάρι στὰ πλεμμάτια νὰ τρομάξει καὶ νὰ ζητήσει νὰ φύγει· θὰ εὔρει ἐμπόδιο τὰ πλεμμάτια καὶ μὲ τὴ βία του θὰ *μαροτσωθεῖ*. Ἄμα εἶνε λακέρτες ἀποφεύγουνε κάθε βίαιο κρότο καὶ τὸν παραμικρό, γιὰ αὐτὲς εἶνε μεγάλα ψάρια καὶ μπορεῖ, ἄμα τὶς τρομάζουνε, νὰ κόψουνε, νὰ ξεσχίσουνε τὰ πλεμμάτια καὶ νὰ φύγουνε.

Μιὰ παλαμίδα φθάνει ὡς 300 δράμα καὶ μιὰ λακέρτα 2—3 δριάδες.

§ 5. Τὸ *μπάρτωμα* γίνεταί ἔτσινα: Τὰ παλαμιδοπλέμματα, ὅπως εἶπαμε, εἶνε τρία φύλλα, στρώματα, σειρές: μιὰ μὲ πυκνὸ—σιμὸ πλεμμάτι στὴ μέση μπόλικο, καὶ ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ ἓνα φύλλο ἀπὸ πλεμμάτι μὲ μεγάλα μάτια, βενέτικο. Ἡ παλαμίδα φεύγει περνᾷ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει, τὸ ἀπὸ τὸ πλεμμάτι βρίσκει τὸ σιμὸ· εἶνε μπόλικο δὲν μπορεῖ νὰ τὸ περάσει καὶ μὲ τὴ μούρη τῆς τὸ παίρνει μαζί τῆς καὶ προχωρεῖ· περνᾷ ἔτσι καὶ τὸ ἄλλο στρώμα ἀντίκρου, μὲ τὸ μεγάλο μάτι τὸ σιμὸ τεντώνεται καὶ δὲν μπορεῖ πὰ νὰ προχωρήσει ἢ παλαμίδα· μὰ θέλει νὰ φύγει καὶ κάνει ἀνάλογες καὶ βιαστικὲς κινήσεις· μὰ δὲν βρίσκει τὴν πόρτα, τὸ μεγάλο μάτι, ἀπὸ κεῖ πού μπῆκε· βρίσκει ἄλλα, τὰ περνᾷ, ξαναπερνᾷ ἄλλα καὶ στὸ τέλος κλειέται σὲ μιὰ πλεμματένια σακκούλα, ἀπὸ σιμὸ πλεμμάτι, πού εἶνε δεμένη, ἀπὸ τὸ τέντωμα πού κάνει τὸ νῆμα τῶν μεγάλων ματιῶν.

Μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ φύγει εἶνε *μαροτσωμένη* καὶ μόνο τὸ

χέρι τοῦ ψαρεᾶ, ὄχι ἀπὸ φιλοψαρεία, ἀλλὰ ἀπὸ... φιλανθρωπία, πού τὴν ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη, γιὰ νὰ ξεμπαρτσωθεί κι' αὐτὸς ἀπὸ τὰ βρόχια τῆς φτώχειας, κάνει τὶς κινήσεις αὐτές, ὅπως προτιήτερα τὶς ἔκανε γιὰ νὰ ξεφύγει τὸ πλεμμάτι ἢ παλαμίδα, καὶ τὴν λευτερώνει ἀπὸ τὸ πλεμμάτι.

Ἄμα βεβαιωθοῦνε, ὅτι ἔξω τὸ ψάρι χτύπησε καὶ δὲν γυρίζουνε ἄλλα μέσα στὸ γῦρο, ἀνάβουνε φῶς. Πρῶτα τὰ φῶτα αὐτὰ ἦσαν οἱ φλόγες πού ἔκανανε κομμάτια δαδιοῦ—τσιφᾶ—τοποθετημένα σὲ μαγγάλι, πού εἶχε κάθε ἀλαμάννα στὴν πρύμη τῆς. Ὑστερώτερα τὰ ἀντικατέστησαν με λάμπες—καμινέτα—μὲ πετρέλαιο· τώρα βέβαια θὰ ἔχουνε βενζινόλαμπες. Καὶ ἔτσι μὲ τὸ φῶς ἐβλέπανε νὰ κάμουν τὴ δουλειά τους.

Ἐβγαίνανε οἱ ἀλαμάνες ἀπὸ τὸ γῦρο καὶ ἡ κάθε μιὰ ἔπιανε τὴν ἄκρη τοῦ πλεμματοῦ τῆς καὶ τὰ ἀνέσερνε, τραβοῦσε, τὰ ἔπαιρνε πάνου. Ἄν τὰ ψάρια ἦσαν λίγα, τότε ἐκεῖ ἐπὶ τόπου τὰ ξεψάριζάνε, ξεμπερδεύανε ἀπὸ τὸ δίχτυ, γιὰ νὰ ἐξακολουθήσουνε τὸ ψάρεμα, ὅσο εἶχε σκοτάδι καὶ βαστοῦσε ἡ νύχτα. Ἄν ἦσαν πολλά, τότε ψάρια καὶ πλεμμάτια, τὰ ἔπαιρναν πάνου μαζεμένα καὶ ἔβγαιναν ἔξω στὴ στεριά καὶ ξεκαθάριζάνε τὰ ψάρια· αὐτὸ γινότανε καὶ ὅταν χαροῦσε ὁ καιρὸς, γιὰτι συχνὰ στὸ χάλασμα τοῦ καιροῦ φαίνονται πολλὰ ψάρια,—ἢ ἂν πάθαιναν καμιά ζημία.

Τὸ πρωί, μὲ τὸ χάρα—μέρα (¹) γυρίζανε οἱ ἀλαμάνες στὴ Ζόπολη ὅσες εἶχανε ψάρια, γιὰ νὰ τὰ πουλήσουνε.

§ 6. Τὸ πούλημα ἐγινότανε μὲ δημοπρασία κλειδοτική,—καὶ τὴν ἔλεγάνε ἰκάντο—ἔβγαζάνε τὰ ψάρια στὸ ἰκάντο (²).—Ἐκεῖ κοντὰ στὴ σκάλα, στὴν παραλία, ἀπὸ τὸν νοικοκύρη ἢ τὸν ταμῖα τῆς ἀλαμάνας καὶ παρουσία τοῦ μυριτζῆ (=ἄθροπος, ὑπάλληλος τοῦ μυριοῦ) (³).

Ὅσες ἀλαμάνες ἔμενανε μακριὰ ἀπὸ τὴν πολιτεία, ἢ ἠσύχαζάνε ὅλη μέρα, ἢ καὶ ψαρεύανε. Τὸ ψάρεμα τῆς μέρας (γχιοντουῦζ—μπαλουκ), εἶνε πολὺ δύσκολο, γιὰτι χρειάζεται νὰ εἶνε πρῶτα σχεδὸν ἀπόλυτη γαλήνη, ἢ νὰ μὴ εἶνε μεγάλος κυματισμὸς, καὶ μεγάλη σφελτάδα καὶ ἐπιτηδειότητα, τόσο γιὰ νὰ κόφτει τὸ μάτι τοῦ ἀλμπουριέση, ἀπὸ τὸ φρέϊασμα πού κάνουνε στὴ θάλασσα τὰ ψάρια, ὅσο καὶ νὰ τὰ φέρει βολικὰ καὶ νὰ τὰ βολάξει. Ἡ τιμή τους ἦτανε 3—6 γρ. (=0,60—1,20 φρ. χρ.) τὸ ζευγάρι, οἱ διὸ παλαμίδες, καὶ 20—30 γρ.—4—6 φρ. χρ. τὸ ζευγάρι οἱ λακέρτες.

Πάνου κάτω, ἓνα ζευγάρι ἀλαμάνες ἔπιαναν, κάθε χρόνο, 15—40 χι-

(1) Χάρασμα τῆς μέρας.

(2) Ἀπὸ τὸ λατ. incanto. Τὴν ἔλεγανε καὶ τούρκικα μεζάτι (σουλτάν—μεζάτι).

(3) Μυρί καὶ μυρι—παρασι λέγονταν τὸ δικαίωμα, ὁ φόρος ὁ δημόσιος, γιὰ τὰ τὰ ψάρια πού πιάνονται, δικαίωμα ἰχθυαλειίας καὶ ἐπληρώνουντάνε ἢ εἰς εἶδος ἢ εἰς χρῆμα, καὶ ἦταν 20 ο]ο, στὰ πέντε ἓνα, καὶ μόνο γιὰ τοὺς τσίρους 14 ο]ο, γιὰτι εἶχαν ἔξοδα, ὅσο νὰ προετοιμαστοῦνε καὶ νὰ ἔρτουνε ἔτοιμοι γιὰ φάγωμα στὸ ἐμπόριο.

λιάδες γρόσια δηλ. 3—8 χιλιάδες φρ. χρ. Ἡ Ζόπολη εἶχε περὶ τὰ 12 ζευγάρια ἀλαμάνες καὶ ἔπαιρνε κάθε χρόνο—περίοδο—ἓνα ἀρκετὰ καλὸ χρηματικὸ ποσὸ ἀπ' αὐτές.

Στὸ ἐμπόριο πήγαιναν ἢ παλαμίδες ἢ ἀλατισμένες ὀλόκληρες, μόνο ξετσιλιασμένες (=ξεκοιλιασμένες ξεσπλαγισμένες) καὶ τὶς ἔτρωγαν γιὰ φρέσκες, ἢ σὲ βαρέλια μὲ ἄρμη καὶ κομμένες σὲ κομμάτια, τρεχούλια (τρεχὸς= τρεχός). Μεῖς ποὺ τὶς εἴχαμε φρέσκες καὶ μπόλικες, νά, τὶ τὶς κάναμε καὶ πῶς τὶς τρώγαμε : Τὴν σκοιούσαμε στὸ μάκρος καὶ τὴν ξαπλώναμε σὲ μιὰ κεραμίδα, ἢ σ' ἄλλο παρόμοιο μέρος μετάλλινο, τὴν ἀλατίζαμε καὶ πάνω λάδι, πιπέρι, μυρωδικὸ χορτάρι, καὶ τὴν ψήγαμε στὸ φούρνο· λέγουνταν : στὴν κεραμίδα ὕστερα ψητὴ στὴ σκάρα, μαγερεμένη πλακὶ κ. τ. λ. Οἱ καπνιστὲς—λιαστὲς—ἦσαν πολὺ καλὲς : σκοισμένες ὡς τὴ μέση, ἀλατισμένες καὶ στεγνωμένες στὸν ἀέρα. Ἀπὸ τὰ σπλάχνα τους—σπάραχνά τους—ξεχώριζάνε τὰ σκότια—γάρους—τὰ ἔκοβαν σὲ μικρὰ κομμάτια καὶ τ' ἀλάτιζάνε σ' ἓνα δοχεῖο ὕστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ τὰ ἔτρωγαν, κατὰ τὸ σύστημα τῶν γάρων, τῶν σκουμπριῶν. Λένε πὼς ἦσαν νόστιμοι.

Αὐτὸς εἶνε ὁ κινήτος τρόπος τοῦ ψαρέματος στὰ μέρη μας.

II

§ 1. Ἄμα τελείωνε τὸ πέρασμα τῆς παλαμίδας, ἄρχιζε ἡ περίοδο τοῦ σκουμπριοῦ. Αὐτὰ κυρίως ἐφαρμόνονταν μὲ μόνιμη ἐγκατάσταση διχτιῶν. Ἐφαρμόνονταν ὅμως καὶ μὲ κινήτὰ μέσα, μὲ ἀλαμάνες.

Συνήθως, ὅσοι εἴχανε ἀλαμάνες, γιὰ παλαμίδες, εἴχανε ἢ τὴ μιὰ, τὴ μικρότερη, ἢ ἄλλη ἰδιαιτέρη, γιὰ τὰ σκουμπροπλέμματα—ψάρεμα σκουμπριῶν. Τὰ πλεμμάτια αὐτὰ ἦσαν ὅπως τὰ παλαμιδερά, ἀλλὰ μὲ σιμὸ μάτι—πυκνὰ καὶ μόνο μιὰ σειρὰ μονά. Μὲ ἀνάλογο τσοῦρνο—πλήρωμα, πέντε ὡς ἕξ, καὶ μὲ μιὰ ἀλαμάνη—ἀλαμανι—πήγαινανε κ' ἔρριχνάνε τὰ πλεμμάτια, κανονικὰ κάθετα πρὸς τὴ στεριά, ἀλλὰ κατὰ τὰ μέρη καὶ πλάγια, σὲ μέρη περάσματος σκουμπριῶν : σὲ μικρολίμανα ἢ ἄκρες στεριᾶς—κάθους ἀκρωτήρια, καὶ ὅποιο μέρος δὲν ἦταν ἀπαγορευμένο—κεῖ ποὺ ἦσαν ἀραγμένες πόχες. Ἐρριχνε τὰ σκουμπροπλέμματα, ἢ ὅλα σ' ἓνα μέρος ἢ τὰ χώριζε σὲ κομμάτια—κανάτια—καὶ τὰ ἔρριχνε σὲ πολλὰ μέρη κατάλληλα.

Κάθε ἀλαμάνη εἶχε 500—1000 ὀργιές πλεμμάτια. Τὰ ἄφιναν ἀπὸ βραδύς καὶ τὸ πρωὶ ἢ ἀργότερα πήγαιναν καὶ τὰ σήκωνάνε καὶ ἔπαιρνανε τὰ ψάρια ποὺ ἦσαν πιασμένα. Τὸ πιάσιμο—μάρτσωμα—ἐγινότανε μὲ τὸ μπέρδεμα τοῦ κεφαλιοῦ, ἢ τοῦ σώματος τοῦ ψαριοῦ : φτερούγια κοιλιᾶς, ῥάχης, μάγουλα, μέσα στὸ μάτι τοῦ πλεμματιοῦ. Τὰ σκουμπριά πάνε κατὰ κοπάδι μεγάλο. Εὔρισκάνε τὸ πλεμμάτι· σκιάζοντανε τὰ πρῶτα τὰ ἄλλα βιάζανε τὰ πρῶτα κ' αὐτὰ ὀρμούσανε νὰ περάσουνε τὸ ἐμπόδιο· τὰ μικρὸσωμα περνούσανε τὸ πλεμμάτι· τὰ μεγαλὸσωμα, μὲ τὸ κεφάλι περνούσανε,

ἐπὶ μέσῃ ὁμοίως τὰ ἔσφιγγε τὸ μάτι τοῦ πνευματιοῦ : ἔβαζάνε δύναμη, σκάλωνάνε τὰ φτεροῦγια τους καὶ ἔμενάνε κεῖ· λαχταροῦσανε λίγο καὶ ξεψυχούσανε ἔμενάνε κρεμασμένα ἀπὸ τὸ δίχτυ, πιασμένα. Καθανεὶς καταλαβαίνει τὴν ἀτέλεια τοῦ τρόπου αὐτουνοῦ τοῦ ψαρέματος.

§ 2. Τὰ μέρη ὅπου τοποθετοῦνε μόνιμα τὰ δίχτυα γιὰ τὸ πιάσιμο—ψάρεμα τῶν σκουμπριῶν, λέγεται *πόχη* (ὑπὸ ἔχω—ὑπόχη—πόχη). Καλὰ φαίνεται ἡ λέξις στὶς φράσεις : Πάω στὴν *ὑπόχη*. Ἔρχομε πὲ ντὴν *ὑπόχη*. Ἡ ν—*ὑπόχη*, μας εἶχε ψάρια. Σπανιώτερα τὸ ἔλεγάνε *ταλιάνι*, λέξις τούρκικη.

Τὸν Ὀχτώβρη ὡς τέλη Δεκέμβρη περνοῦνε τὰ σκουμπριά, ἀπὸ τὰ Β. τῆς Μαύρης Θάλασσης, γιὰ τὸ Μπογάζι, Μαομαρά, Ἄσπρη Θάλασσα καὶ εἶνε τότε πολὺ παχειὰ καὶ νόστιμα. Στὸ ἀνέβασμα πρὸς τὴ Μαύρη Θάλασσα, εἶνε ἀδυνατισμένα—πόχυσάνε, ἔρριζάνε, τὸ *χαβιάρι* τους, τ' αὐγά τους καὶ λέγονται *τσιφοί*.

Πόχες γιὰ σκουμπριά ἦσαν πρῶτα 15, ἀπὸ τὸν Πύργο πρὸς τὸ Βασιλικὸ : Τσουκαλιά, Ἄθεια, Ἄκρα, Ἀθύβολος, Ἀη-Νικόλας, Θαλασσάρα, Μύλος, Γάτα, Ἀη-Γιάννης, Τσαλαβούτα, Καλαμίτσι, Κολοκυθᾶς, Σκομπόλιθος, Κεντιναρί (λ. Τούρκικη=μοναχὸ ῥόδο) καὶ Βάθε-ρουχί (=βαθὺ ρουχί), βαθὺς καὶ στενὸς κόλπος. Τώρα τελευταῖα ἔγινάνε ἡ Βρωμούσα καὶ τὰ Κουρνιά (=Κρουνιά), διότι ἔκει στὴν *παραλία* ἀπὸ τὸ βράχο ἀναβροῦνε νερὰ καλὰ.

Τσιροπόχες ἦσαν δέκα καὶ ὅλες πρὸς Ν. τῆς Ζόπολης—πρὸς τὸν Βασιλικὸ. Ἀη-Στέφανος ἢ Τσουβαλοῦ, Χριστὸς, Ἄγια Γαληνὴ (Ἰουλιανὴ) Ἄγια Παρασκευή, Μαλαθροῦ, Ἐλιά, Παλιουργιά, Κόδρος, Τσεχροῦ καὶ Ζουναρίτα.

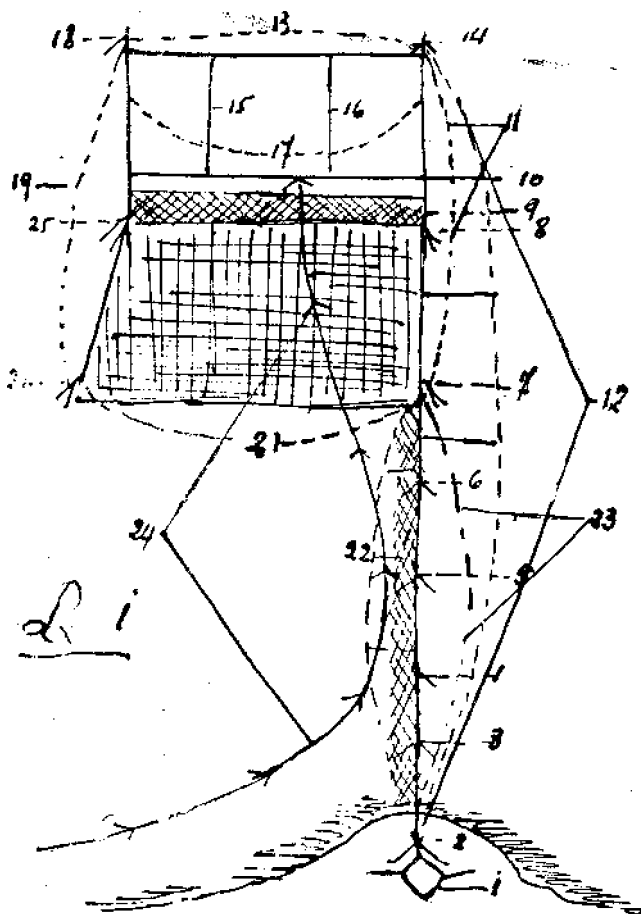
Ἀπὸ τοὺς ὄρους καὶ τὶς ὀνομασίαις καὶ τὶς παραδόσεις, οἱ *πόχες* εἶνε καὶ βρισκονται ἀπὸ τὸν παλιὸ καιρὸ, πρὶν Χριστοῦ. Ἐλάχιστες ἢ καμμιά λέξις *ποχάρικη* εἶνε *ξενική*, πολὺ δὲ περισσότερο *Τούρκικη*. Οἱ ὀνομασίαις Κόδρος, Ἄθεια εἶνε *προχριστιανικές*. Ἡ Ζόπολη πρῶτα λέγοντάνε Ἄνθεια καὶ ὕστερα Ἀπολλωνία.

Ὁ τόπος ὅπου ἐστήνονταν ἡ *πόχη*—τὸ *ποχοστάσι* καὶ τὸ ἀραξοβόλι,—ἦτανε ὠρισμένος καὶ τὸν προστάτευσεν τίτλος ἰδιοκτησίας—*ταπί*, *σενέτι*.

Εἶχε στὴ στεριά δέκα στρέμματα γῆς, ὅπου ἦτανε *χτισμένη* ἢ *καλύθα*, πού ἔμενάνε οἱ ἄθραῖποι—*ψαράδες*, *ποχάρηδες* καὶ *ποχαροί*,—καὶ μέρος θάλασσης σὲ βάθος—*μάκρος*, πρὸς τὸ πέλαγος—ὡς τὸ κεφαλιῶμα, κεφάλι τῆς *πόχης*, ὡς *μισὸ γλμ.*, καὶ *πλάτος*, ἀπὸ τὰ *πλάγια*, ἄλλο τόσο, ὅπου στήνονταν ἡ *πόχη* καὶ εἶχε ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ μέρος δικό της, γιὰ νὰ μὴ ψαρεύουνε ἄλλοι ἢ νὰ στήνουνε ἄλλη *πόχη*, τὸ λεγόμενον *δοχειὸ* ἢ *αὐλή*—*δηλαδὴ* ἀπ' ὅπου αὐλίζεται τὸ ψάρι.

Ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις τώρα τελευταῖα 1907—1908 ἐδήμεισε—*πῆρε*—τὶς *πόχες*. Μὲ τὴν ἀντιλλαγὴ ἀναγκάσθηκε νὰ *πλερώσει* τὴν *τιμὴ* πού *ἔξκοψε* ἢ Ἐπιτροπὴ στοὺς *νοικοκεραίους*, καὶ τώρα τὶς *ἔχει* αὐτὴ καὶ.

τις νοικιάζει για εκμετάλλευση προς 75—300 χιλ. λίβα τή χρονιά τή μιά.

*Η Πόγη. (Σχ. 1) είναι σκουμπροπόχη, παλαιού συστήματος.

1. *Έγγειος: πέτρα ή άλλο μέρος στη στεριά, όπου έδεναν τήν άκρη του σκονινοῦ-έγγειον. 2. Σταυρωτά ξύλα-γαδούρα που σήκωνε τὸ σκονινοῦ-έγγειο, για να μὴ τριβεται. 3. Παλόπλο. 4. Τριτόπαλος. 5. Δευτερόπαλος. 6. Πρωτόπαλος. 7. Κλειδί πελάγου. 8. Τσιπόξυλο πελάγου. 9. Τσίπα. 10. Σταθί (σκονί). 11. Παρατσιχιά πελάγου. 12. *Έγγειος (σκονί). 13. Κεφαλιῶμα. 14. Μουστάκι πελάγου. 15. 16. Μεσάρτια (σκονιά). 17. Πόχη ή σάκκος ή ντρουβάς. 18. Μουστάκι του γιालοῦ. 19. Παρατσιχιά γιालοῦ. 20. Κλειδί γιालοῦ. 21. Κατάστομα (στρώση=τὸ μέρος του καταστόματος που εἶνε στον πάτο, γιατί έχει και πλαγιὰ άπως ή φιαράρα. 22. Βράκωμα (τὸ πλεμμάτι που εἶνε στο χορό). 23. Χορός. 24. *Ο δρόμος που πάνε τὰ ψάρια. 25. Τσιπόξυλο γιालοῦ. 25, 18, 14, 8. Τὸ τετράγωνο που κάνουν οἱ 4 αὐτοὶ πάλοι, λέγεται σπίτι.

§ 3. Οἱ πόχες πρῶτα, φαίνεται, εἶχανε ἓνα νοικοκύρη, ὅπως ὡς τὰ τελευταῖα τῆ Θαλασσοκράτη τὴν ἐξουσίαζε ἓνας. Μὲ τὸν καιρὸ ὁμοῦς, γιὰ λόγους ἐπιγαμίας καὶ οἰκονομικούς, ἔγινάνε πολλοὶ οἱ νοικοκυραῖοι, καὶ ἔτσι γιὰ νὰ τὴ διευθύνουνε μοίρασανε τὴν κάθε πόχη σὲ 40 μέρη—μερίδια ἢ μερτικά. Ἔφτανε νὰ εἶνε πολλοὶ πού εἶχανε μισό, ἀλλὰ καὶ $\frac{1}{4}$ ἓνα κάρτο—τσεγγέκι μερτικοῦ. Ἀνάλογο μὲ τὴν ψαρευτικὴ ἱκανότητα τῆς πόχης καὶ τοῦ καιροῦ ἓνα μερτικό ἀξίζε 50—100 ἢ 120 ναπολεόνια ἢ λίρες Τούρκικες χρυσές. Βιβλίον πού ἐκανόνιζε τόσο τὸ μερίδιο—μετοχὴ τοῦ καθενός, σύμφωνα μὲ τὰ ταμιά του, ὅσο καὶ τὴ διοίκηση, ἀμοιβὴ καὶ ἄλλα δικαιώματα, ἦτανε ὁ *Κώντικας*-Κώδιξ. Ἡ ὅλη πόχη διαμερούτανε σὲ $\frac{1}{4}$ ἢ ρούπια—κάθε ρούπι ἀπὸ 10 μερτικά. Κάθε χρόνον σὲ γενικὴ συνέλευση τῶν νοικοκυραίων—ἀφεντικῶν, σαῖμπιδων, ὠρῖζοντάνε ποιὸς καὶ ἀπὸ ποιὸ ρούπι εἶχε δικαίωμα τὸν χρόνον ἐκεῖνο. Τὰ δικαιώματα ἦσαν τέσσερα: τοῦ ταμιά, τοῦ γραμματικοῦ, τῶν καϊκιῶν καὶ παραβοκεράτου. Παραβοκύρης=ποχάρης, ἐπιμελητῆς καὶ ἐπόπτης τρόπον τινα ἐκ μέρους τῶν ἀφεντικῶν. Ἐχρειάζονταν ὁλόκληρη διαδικασία γιὰ νὰ κανονιστοῦνε τὰ παραπάνου, γιὰτὶ εἶχανε πάνου μέλι, καὶ ὅποιος νεκατεύει τὸ μέλι—πασαλείφεται. Ὁ ταμίας—ταμιαλίκι—πλουτοῦσε τὰ ψάρια, μάζευε τὸ χρῆμα καὶ πλέρωνε τὰ ἔξοδα. Ὁ Γραμματικὸς—γραμματωσία—κατέγραφε τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα. Κεῖνοι πού εἶχανε τὸ δικαίωμα γιὰ καΐκια καὶ γιὰ τὸ παραβοκεράτο, ἔπαιρνάνε ὠρισμένο μερτικό ἀπὸ τὴν πόχη καὶ νοίκιαζαν καΐκια, ἢ διώριζάνε παραβοκύρηδες, δικούς τους ἀνθρώπους, μὲ λιγώτερη ἀντιμισθία ἢ ἄλλες ἀπολανές.

Ἐπίσης ἡ γενικὴ συνέλευση ὠριζε τὸν *Βατάμο* (1) τῆς πόχης, τὸν διευθυντὴ τῆς ψαρικῆς, ἢ καλύτερα γενικὰ ὅλης τῆς πόχης.

Οἱ νοικοκυραῖοι λοιπὸν τῆς πόχης εἶχανε τὸ προνόμιον νὰ στήνουνε, σὲ ὠρισμένο μέρος τὴν πόχη τους. Γι' αὐτὸ εἶχανε τὰ ἀπαραίτητα σῦνεργα τῆς ψαρικῆς: πλεμμάτια, σκοινιά, καΐκια κ. τ. λ.

Ὁ ταμίας, ὁ γραμματικὸς, ὁ βατάμος καὶ ὁ παραβατάμος—βοηθὸς βατάμου—καὶ οἱ παραβοκύρηδες ἐφρόντιζανε ἀπὸ τὸν καιρὸ νὰ τσουρμάρουνε τὴν πόχη: νὰ εὗρουνε τὸ ἀπαιτούμενον προσωπικόν, τοὺς ποχάρηδες ἢ ποχαρούς. Τὸ ὅλο προσωπικόν, ἀνάλογα στὴ θέσιν κάθε πόχης καὶ τὴν ψαρευτικὴ τῆς ἀξία, εἶχε: ἓνα βατάμο ἢ καὶ ἓνα παραβατάμο, δύο παραβοκερούς, 12—18 ποχαρούς—ναῦτες ψαράδες—3 ἢ 4 μούτσους, μικρὰ παιδιὰ γιὰ τὰ θελήματα, καὶ ἀνάλογα ζῶα, 3—5, γιὰ τὴν μεταφορὰ θροφῆς καὶ ψαριῶν.

Ὁ βατάμος, παραβοκύρηδες καὶ μούτσοι ἐπλερώνονταν μὲ τὸ μερτικό, ἀνάλογα μὲ ὅσα τύχαινε νὰ πιάσει ἡ πόχη ἢ ἦσαν μερτικίζηδες.

Ὁ βατάμος ἔπαιρνε 3 μερτικά, ὁ παραβοκύρης 2, οἱ μούτσοι καὶ τὰ ζῶα ἀπὸ μισὸ ἢ ἓνα τέταρτον.

(1) Ἀπὸ τοῦ ἢ λέξις *βατάμος*; ἴσως ἀπὸ τὸ Ρούμικο Ἄταμάν=ἀρχηγὸς ὀμάδος.

Στὸν βατάμο, ἔξδὸν τοῦ μερτικοῦ, ἔδωνάνε καὶ χρηματικὸ δῶρο, ρηγάλο (*). Τὸ ρηγάλο, ἅμα ἔπιαναν ψάρια ἦτανε 500—600 γρ. χρ., ἅμα δὲν ἔπιανάνε 1000—1500 γρ. χρ. γιὰ νὰ ἱκανοποιηθεῖ, ἐπειδὴ τὸ μερτικό ἦτανε λίγο.

Τὸ μερτικό ἐγίνονταν ἔτσι ἀπὸ ὅσα ἔπιαναν, σὲ χορήμα: ἔβγαζάνε τὰ γενικά ἔξοδα: μυρὶ, ἄλλους φόρους, ἔξοδα γιὰ σκοινιά, πλεμμάτια, μισθὸ ποχαρῶν καὶ ὅ,τι ἔμνησκε τὸ μοιράζανε σὲ ἴσια μέρη—4^η μερτικά τῶν νοικοκεραίων καὶ ὅσα ἦσαν οἱ ψαράδες μερτικάρηδες. Αὐτὸ ἦτανε τὸ ψαράδικο μερτικό. Τὸ ἄλλο τῶν νοικοκυραίων (2) λέγονταν μερτικό τῆς πέτρας. Ἐβγαζάνε ὅλα τὰ ἔξοδα καὶ ὅ,τι πλέρωσάνε τοὺς μερτικάρηδες—ποχαρούς—καὶ τὰ ὑπόλοιπα τὰ μοιράζανε σὲ 40 μέρη κι' ἐπὶ πλέον τὸ μερτικό,—δικαίωμα,—τοῦ ταμῆα καὶ τοῦ γραμματικοῦ. Ἄν δὲν ἔμενε περίσσευμα, φυσικά ἔμενε χρέος—ζημία, πού ὁ τόκος καὶ οἱ ταχυδακτυλουργίες τοῦ ταμῆα καὶ τοῦ γραμματικοῦ τὴν ἐστρογγύλευάνε καὶ τὴν ὠμόρφαινάνε, γιὰ νὰ μεγαλώσει καὶ νὰ γένει ἀγνώριστη.

Τοὺς ἄλλους ποχαρῆδες τοὺς ἔπαιρνάνε μὲ συμφωνία, ξεκοπῆς, γιὰ ὅλη τὴν περίοδο τῆς ψαρκῆς τρεῖς μῆνες περίπου—γιὰ 300—400 γρόσια, 60—80 φρ. χρ. Ἡ ξεκοπῆς αὐτὴ πλερωμὴ λέγονταν *σελέφι* καὶ οἱ ἄνθρωποι *σελεφτοῦδες*. Οἱ *σελεφτοῦδες* ἐτρέφονταν ἐξ ἰδίων τῶν ἢ πόχη τοὺς παραχωροῦσε γιὰ νὰ φᾶνε τὰ ψάρια μόνο δωρεάν. Μαζὺ μὲ τὸ *σελέφι* ἀκόμα ἢ πόχη τοὺς ἔδινε, ἀναλόγως, καὶ δύο ἢ τρία ψάρια στὴν χιλιάδα δηλ. σὲ κάθε χιλιάδα ψάρια πού ἔπιανε ἢ πόχη, 2 ἢ 3 ἀναλογούσανε σὲ κάθε ποχαρῆ, πού ἦτανε μὲ τὸ *σελέφι* ἀνάλογα ἔπαιρνε ὁ βατάμος, οἱ καρaboκεροὶ καὶ οἱ μούτσοι.

Γενικὴ εἴσπραξη μιὰ σκουμπροπόχη εἶχε ἀπὸ 20—100 καὶ σπάνια 150 χιλ. γρόσια, πρὸς 100 γρ. τὸ 20]φραγκο. Παλαιότερα δὲν μετρούσανε χιλιάδες γρόσια, ἀλλὰ μπουγκιά—πουγγιά—πρὸς 500 γρ. τὸ ἕνα.

Κάθε μερτικό νοικοκεραίων—πέτρας, ἔφτανε ἀπὸ 100—1500 καὶ σπάνια 2000 γρ. Ἀπὸ τὸ γενικὸ πού ξεχώριζάνε ἕνα μέρος γιὰ φιλανθρωπικούς σκοποὺς σχολεῖα, ἐκκλησίες, φτωχοὺς κ.τ.λ.

Ἄμα λοιπὸν προετοιμαζάνε ὅλα αὐτά, στὴν ἐποχὴ πηγαινάνε νὰ στήσουνε τὴν πόχη ἢ ν' ἀράξουνε τὴν πόχη. Τὴν προηγούμενη μέρα ἐξάρτωνάνε, στὶς βάρκες τῆς πόχης, τὰ διάφορα ποχαρικά σύνεργα, πλεμμάτια, ἄγκουρες, σκοινιά καὶ οἱ ποχαροὶ τὰ ρούχα τους. Ἄμα τελειώνει αὐτὴ ἡ δουλειὰ—ἀπὸ Θεοῦ ἄρχεσθαι—ἐκαλούσανε τὸν *καπᾶ* κι' ἔκανε ἀγιασμό, μέσα στὴ βάρκα, πάνω στὰ πλεμμάτια. Ἐφώτιζε ὅλα καὶ ὅλους τοὺς ποχαρούς. Καὶ τὸ πρῶτ', νύχτα ἀκόμα, ξεκινούσανε γιὰ τὴν πόχη τους.

(1) Ἄπὸ τὸ ρήγας=ἡγεμονικὸ ἢ βασιλικὸ καὶ γενικὸ δῶρο.

(2) Τὸ μισὸ μερτικό τοῦ καρaboκέρη τὸ ἔπαιρνε ὁ νοικοκύρης, πού εἶχε τὴ χρονία ἐκείνη τὸ δικαίωμα νὰ τὸν βάλει—διορίσει.

§ 4. Κάθε πόχη, ἀπαραίτητα, εἶχε τρεῖς βάρκες πού κινούνται με κουλιά: μιὰ μεγάλη, 10—12 τόννων, καὶ τὴν ἔλεγάνε *σερσιάρισσα*, γιὰ τὸ *σέρσιμο* (1) μιὰ μικρότερη, μισόβαρκα ἢ παλουκάρικο—παλουκάικο (2) καὶ μιὰ μικρὴ φελούκα. Ἄλλες εἶχανε ἀκόμα καὶ μιὰ ἄλλη βάρκα, τὴν *ταξιδιάρισσα*, με πανιά, γιὰ εὐκολώτερη συγκοινωνία.

Ὁ βατάμος μετὰ τὸν ἀγιασμό ἀναλάβαινε ὅλη του τὴν ἀξία καὶ τὰ δικαιώματα, σὰ γενικὸς διευθυντὴς πού ἦτανε, καὶ ὅλοι ἔπρεπε νὰ τὸν ὑπακούουνε. Σὰν ἔφθανάνε πάλι, τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων τὴν βοήθεια ζητούσανε καὶ κυρίως τῶν 12 Ἀποστόλων, — τὸ ἐξυνάφι τους, γιὰτι κ' αὐτοὶ ἦσανε ψαράδες. Πετούσανε στὴ στεριά τὰ ρούχα τους καὶ τὰ ἄλλα περιττά, ἀναβάνε λίγη φωτιά, ἔβγαζάνε τὴν εἰκόνα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων — κάθε πόχη τὴν εἶχε καὶ ὅλο τὸν καιρὸ ἔκαιγε μπροστά τους ἀκοίμητο καντῆλι—τὸ λάδι τους καμμιὰ φορὰ συχωρούσανε, ἂν, κατὰ λάθος χύνουντάνε σὲ καμμιὰ σαλιάτα—ἔβιαζάνε σὲ μιὰ κεραμίδα κάρθουνα, θυμιάμα, ἀναβάνε τὸ καντῆλι καί, ἔλα Χριστέ καὶ Παναγιά καὶ δώδεκ' Ἀποστόλοι, ἔκανάνε με πραγματικὴ κατάνυξι τὸν σταυρόν τους, καὶ «καλὴ ψαριά μπρὲ παιδιά, μπρὸς δουλειά».

Ἡ πόχη εἶνε, ὅπως εἶπαμε, μιὰ μόνιμη ἐγκατάσταση πλεμματιῶν, γιὰ τὸ ψάρεμα κυρίως τῶν σκουμπριῶν. Γιὰ νὰ τὴν στήσουνε μεταχειρίζονται γιὰ θεμέλιο τρόπον τινα, τοὺς πάλους (3).

Ἔχουν μᾶκρος 12—15 ὄργιες—ἢ ὄργια=1 1/2 μ.—γιὰτι οἱ πόχες στήνονται μόνο σὲ βαθεῖα μέρη ἀπὸ 6—14 ὄργιες, καὶ εἶνε κυρίως ἀπὸ κορμὸ ὀξειᾶς. — Τὰ γύρω μεγάλα καὶ πυκνὰ δάση, εὐκόλα προμηθεύουνε τέτοιους πάλους. — Σπάνια γιὰ συμπλήρωση πρόσθεταν καὶ δεύτερο ξύλο, ματίζανε (4) καὶ τὸ πρόσθετο τὸ ἔλεγάνε τσουντα. Οἱ πάλοι μετὰ τὸ βγάλσιμο τῆς πόχης, ἔμενανε κεῖ στὴ στεριά καὶ κάθε χρόνο ἀντικαταστάσανε τοὺς βλαμμένους. Ἐσερνάνε λοιπὸν τοὺς πάλους στὴν παραλία καὶ τὸ παλουκάρικο τοὺς ἔσερνε στὴ θάλασσα. Ἀρχίζε τὸ ἄραμα — ἄραγμα. Ὁ βατάμος εἶχε ὄρισμένο μέρος, ὅπου πήγαινε καὶ στέκουνταν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, με σουμάδια στὶς ἀντικρυνὲς στεριεὶς σταθερά, ἢ στὰ πλάγια εἶχε σημειωμένη τὴ θέση κάθε πάλου καὶ τῆς ὅλης πόχης γενικά. Ἦξαινε τὸ ἄραξοβόλι τῆς πόχης. Οἱ ποχάρηδες ἦσαν μοιρασμένοι καὶ στὶς τρεῖς βάρκες: *σερσιάρισσα*, *παλουκάρικο* καὶ *φελούκα*. Εἶχανε τὸν πάλο σ' ἓνα σακί πα-

(1) Ἀπὸ τὸ *σέρνω*=*σέρω*: πᾶμε νὰ σύρουμε, ἐννοεῖται τὰ πλεμμᾶτια τῆς πόχης=*τραβῶ* πάνου τὰ πλεμμᾶτια με τὰ χέρια καὶ παίρνω τὰ ψάρια, πού ἔχουνε μέσα πιασμένα.

(2) Ἀπὸ τὸ πάλος καὶ καῖκι.

(3) Ἀπὸ τὸ πάσαλος—πάλος.

(4) Ματίζω=ἀματίζω.

λιὸ ἔβαζάνε ἄμμο ἢ χαλίκια καὶ τὸ ἔδενάνε στὸ κεφάλι—βάση—τοῦ πάλου, καὶ μὲ τὸ βάρος αὐτὸ καὶ ἀνάλογες κινήσεις τῶν ἀθρώπων, ἐβυθίζονταν ἔρθιος. Τὴν θέση τοῦ πάλου ἐκανόνιζε, ἀπὸ τὴ στεριά, ὁ βατάμος, μὲ ἓνα μαντίλι στὸ χέρι, πού τὸ κουνούσε δεξιὰ ζερβιά καὶ ἄμα ἦτανε στὸ μέρος πού ἤθελε, κάθετα καὶ ἐκάθονταν καὶ αὐτός, δηλ. *φούντα*. Μιά βάρκα τότε ἐκωτατοῦσε τὸν πάλο καὶ ἡ ἄλλη πηγαινε καὶ ἔρριχνε τὶς ἄγκουρες—δύο ἢ τρεῖς γιὰ κάθε πάλο ἀναλόγως καὶ τὶς ἄκρες τῶν σκοινιῶν, πού ἦσανε δεμένες τὰ σιδεροβόλια, ἤρχοντανε καὶ τὶς ἔδενε στὸν πάλο. Ἔτσι κάνοντας ἔβαζάνε καὶ τοὺς ἄλλους πάλους καὶ ἐγίνοντανε ὁ σκελετὸς τῆς πόχης. Τὰ ἄλλα ἦσαν πολὺ εὐκόλα. Ἡ ἱκανότητα τοῦ καλοῦ βατάμου φαίνεται στὸ ὅτι, ὄχι μόνο ξαίρει τὰ καθέκαστα τῆς δικῆς του πόχης, ἀλλὰ καὶ ὄλον τῶν ἄλλων καὶ ἀκόμα, ὅτι μπορεῖ νὰ νοιώθει, ἂν ἡ πόχη του δουλεύει καλά, καὶ τι μπορεῖ νὰ κάνει γιὰ νὰ ψαρεύει καλλίτερα, ἢ νὰ διορθώσει τὶς ἐλλείψεις. Ἄμεσως ἐκρεμούσανε—ἔβαζάνε—πλεμμάτι, γιὰ νὰ πιάσουν ὅ,τι δήποτε ψάρι νὰ φᾶνε, γιὰ νὰ καπνίσει ἢ καλύβα τους, γιὰ γούρι.

§ 5. Ὁλη ἡ δουλειὰ τότε ἐμαζεύοντανε μέσα στὴν καλύβα, ὅπου θὰ ἦτανε γιὰ ὄλο τὸ διάστημα ἡ κατοικία τους καθάρισμα, στήσιμο τῶν ράντζων (1) στὶς 4 πλευρὲς τῆς καλύβας, διάφορα ἄλλα διορθώματα, ἀναμμα φωτιάς καὶ θύμασμα. Ἡ καλύβα ἦταν πέτρινη καὶ ὄλη ἀποτελοῦσε ἓνα δωμάτιο· σπανίως ἐχώριζάνε ἓνα μικρὸ διαμέρισμα γιὰ τὸν ταμιά, μυριτζῆ καὶ μουσαφιρέους· πάτωμα δὲν εἶχε· στὴ μέση, ἓνα μέρος τετράπλευρο, πλαισιωμένο μὲ χονδρὰ ξύλα—κομμάτια ἀπὸ ἄχρηστους πάλους,—ἦτανε προωρισμένο γιὰ τὴ φωτιά· ἀντίστοιχα, στὴ μέση τῆς σκεπῆς, πάνου, εἶχε ἀνοιγμα γιὰ νὰ βγαίνει δῆθεν ὁ καπνός, μὰ αὐτὸς δημοτικώτατα σκοροπούσε σ' ὄλη τὴν καλύβα, ὥστε, ὅσοι κάθοντανε γύρω, ἢ ἦσαν μέσα, νὰ μεταβάλλονται σὲ συμβούλιο δωδεκάθεο ὀλυμπικό. Ἀπὸ τὴν σκεπὴ χρέμοντανε μιά ἢ δυὸ ἀλυσίδες ψιλές, ἢ σύρματα, μὲ γάτζον, γιὰ τὸ κρέμασμα τοῦ κακαβιοῦ, τοῦ καζανιοῦ τοῦ φαγιοῦ, καὶ πλάγι στὴ φωτιά, πέτρες μικρές, πλακαρές, γιὰ τὸ στήσιμο τῆς σουβλας μὲ τὰ ψάρια, γιὰ ψήσιμο.

Μοναδικὸ φαγητὸ τῶν ποχάρηδων ἦταν τὸ λεβέτσουρο (2) καὶ τὰ ψητὰ σκουμπριά στὴ σουβλα. Σοῦπα δηλ. ἀπὸ φρέσκα ζουντανὰ σχεδὸν σκουμπριά, κομμένα σὲ τρεχούλια εἰδικὰ γιὰ ξυνὸ στὸ λεβέτσουρο μόνον ρυνιά (3) ταιριάζει. Ὅποιος ἔτρωγε μιά φορὰ δὲν τὸ ξεχνούσε στὴ ζωὴ του· τόσο νόστιμο ἦτανε, γιὰτὶ τὰ σκουμπριά εἶνε πολὺ παχειὰ.

(1) Κρεββατιῶν.

(2) Λεβέτσουρα ἀπὸ πού ἡ λέξη; τόσο πού νὰ θυσιάζομαι μήπως δὲν εἶνε Ἑλληνική.

(3) Ἀπὸ τὸ τρυγιὰ=τὸ κατακάθι πού πιάνει γύρω στὰ κρασσοβάμελα ἀπ' ὅπου βγαίνει καὶ τρυγικὸν δξύ.

Μιά ζωὴ κοινὴ καὶ ὁμοία, ἐπὶ τρεῖς μῆνες, χωρὶς τ' ἀγκάθια τῆς ἰδιωτικῆς δουλειᾶς, ἄφινε πολλὰ νὰ μελετήσῃ καὶ ν' ἀναλύσῃ κανεὶς, γιατί ἀφίνοντανε ἡ ψυχὴ τοῦ ποχάρη ἀδέσμευτῆ νὰ ἐκδηλωθεῖ, νὰ ξεσπάσῃ, νὰ πειράξῃ, νὰ πειραχτεῖ, νὰ γελᾶσῃ, νὰ χαρεῖ.

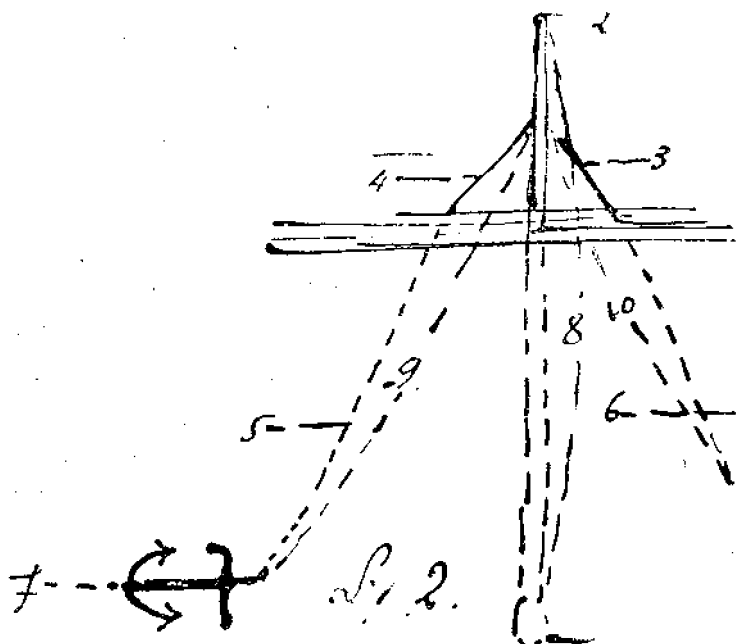
§ 6. Στὸ μεταξὺ αὐτὸ ἔφτανε καὶ ἡ ὥρα νὰ πᾶ νὰ σύρουνε. Καὶ ἔτσι πρέπει τώρα νὰ ποῦμε πῶς εἶνε ἡ πόχη, ἡ ψαροπαγίδα, γιατί πραγματικὴ παγίδα εἶνε. Ἐβαλάμε τοὺς πάλους. Γιὰ περισσότερὴ ἀσφάλεια, γιὰ νὰ μὴ πέφτουνε, τοὺς συγκρατεῖ ἓνα σκοινί, στὸ μᾶκρος, ὅλους, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ξηρά. Τὸ μέρος ὅπου ἔδενάνε αὐτὸ τὸ σκοινί ἔξω, καθὼς καὶ ὅλο τὸ σκοινὶ ἐλέγουντανε ἔγγειος (=ἐν γῆ). Γιὰ νὰ καταλάβουμε εὐκόλα καὶ καλὰ, λέμε ὅτι ὅλη ἡ πόχη ἀποτελοῦσε ἓνα γιγάντιο (7) ἔφτᾶ στὴν ἄκρη τοῦ μεγάλου ποδιοῦ τοῦ ἔφτᾶ, ἦτανε ἡ στεριά καὶ εἰς ὅλο τὸ μᾶκρος αὐτοῦ τοῦ ποδιοῦ ἦσανε κατὰ διαστήματα οἱ πάλαι. Ἀπὸ τὴ στεριά πρὸς τὸ πέλαγος ἤρχονταν πρῶτα τὸ παλόπλο, μικρὸς πάλος, γιατί ἦτανε κοντίτερος πὲ τοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ ἦσαν ἐκεῖ τὰ νερὰ ρηχότερα, ὕστερα ὁ τεταρτόπαλος, ἂν εἶχε, ὁ τριτόπαλος, δευτερόπαλος καὶ πρωτόπαλος. Συνέχεια ὁ ἄλλος πάλος λέγονταν κλειδί τοῦ πέλαγου ὕστερα τὸ ἓνα τοιπόξυλο καί, στὴν ἄκρη τοῦ ποδιοῦ τοῦ ἔφτᾶ, τὸ μουστάκι τοῦ πέλαγου. Στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ ὀριζόντιου, ἢ τὴν ἀρχὴ τοῦ μικροῦ ποδιοῦ τοῦ ἔφτᾶ, ἦτανε τὸ μουστάκι τοῦ γυαλοῦ παρακάτου τὸ ἄλλο τοιπόξυλο καὶ τελευταῖο, στὴν ἄλλη ἄκρη, τὸ κλειδί τοῦ γυαλοῦ. Ἀπὸ τὸ παλόπλο ὡς τὸν πρωτόπαλο, οἱ πάλαι λέγονταν ἄσπερος τὸ τετράγωνο ποὺ ἔκανάνε τὰ τοιπόξυλα καὶ τὰ μουστάκια, λέγονταν σπῆτι. Ἄν ἡ πόχη ἦτανε γιὰ σκουμπριά, τότε τὸ ἔφτᾶ ἦταν κανονικὰ, γιατί τὰ σκουμπριά ταξειδεύανε ἀντίθετα πρὸς τοὺς δειχτες τοῦ ὀρολογιοῦ ἂν ἦτανε γιὰ τσίρους, τότε τοῦ ἔφτᾶ τὸ κεφάλι ἦτανε ἀνάποδα, γιατί οἱ τσίροι πηγαίνουνε ὅπως οἱ δειχτες τοῦ ὀρολογιοῦ. Στὸν ἔγγειο πᾶνον ἔδενάνε τὸ πλεμμάτι.

Τὰ πλεμμάτια πρῶτα ἦσαν ἀπὸ σπάγγο—καννάβη—καμωμένα τώρα εἶνε ἀπὸ μπαμποκόννημα καὶ ποτισμένα σὲ διάλυση φλούδας πεύκου, ἢ ἄλλου ταννινούχου δέντρου, γιὰ καλλίτερη διατήρηση. Δηλαδή χρόνον μὲ τὸ χρόνο τὰ στραβὰ διορθώνονταν πρῶτα τὰ σιδεροβόλια ἦσαν ἀπὸ φλούδα φλαμουριάς—φιλόρας, ὕστερα ἐγίνανε ἀπὸ ὠραῖα καταραμόσκονια πρῶτα στήριζάνε τοὺς πάλους μὲ μεγάλες πέτρες, ὕστερα μὲ δίχαλες ἄγκυρες, ἀπαρασάλευτες.

Ὅπως τὰ παραπάνου, ἔτσι καὶ τώρα, ἀντὶ ἓνα στόμα, τίς κάνουν τίς πόχες μὲ δυὸ στόματα—δυὸ καταστόματα, δυὸ σάκους—δηλ. ἀντὶς τοῦ 7 ἔφτᾶ, τὸ πᾶνον μέρος γίνεται Γ κεφαλαῖο, καὶ ἡ πόχη ἔτσι, ἔχει τὴν ταύρικὴ ὀνομασίαν κούρη—ἀγχι (λυκόστομα). Παρακάτου θὰ ποῦμε πῶς εἶνε.

Τὰ πλεμμάτια τοῦ χοροῦ, τὸ λεγόμενον βράκωμα, ἦσαν μὲ ἀριὰ μᾶτια—μᾶκρος πλευρᾶς ματιοῦ, βροχίδος, 0,08 μ. καὶ ἐλέγονταν βενέτικα. Ἀπὸ τέτοια βενέτικα πλεμμάτια ἦτανε καὶ τὸ κατάστομα τὰ πλεμμάτια τοῦ σάκου—πόχης.—ἦσαν ἀπὸ μικρὰ μᾶτια καὶ ἐλέγονταν σιμά.

Κάθε πόχη εἶχε διπλᾶ τὰ πλεμμάτια της—ἀλλαξίές, τακίμια—γιὰ νὰ βάλουνε, ὅταν πάθει ἢ μιὰ, τὰ ἄλλα. Ἔτσι προετοιμασμένο τὸ πλεμμάτι ἐστερωώνουντάνε στὸν ἔγγειο καὶ τοὺς πάλους. Στὸ κάτω μέρος, στὸ χορὸ καὶ τὸ κατάστομα, ἔδενάνε πέτρες γιὰ νὰ στέκεται ὄρθιο. Ἀπὸ τὴ στεριά λοιπὸν ἕως τὸ κλειδὶ τοῦ πελάγου, ἦτανε κρεμασμένο βενέτικο πλεμμάτι ἀπὸ τὰ κλειδιά—πελάγου καὶ γυαλοῦ καὶ ἀπὸ τὸν πάτο τῆς θάλασσας, ἀρχινοῦσε ἓνα ἄλλο πλεμμάτι βενέτικο καὶ ἀνέβαινε στὴν ἐπιφάνεια, λοξὰ—ἔκανε κεκλιμένο

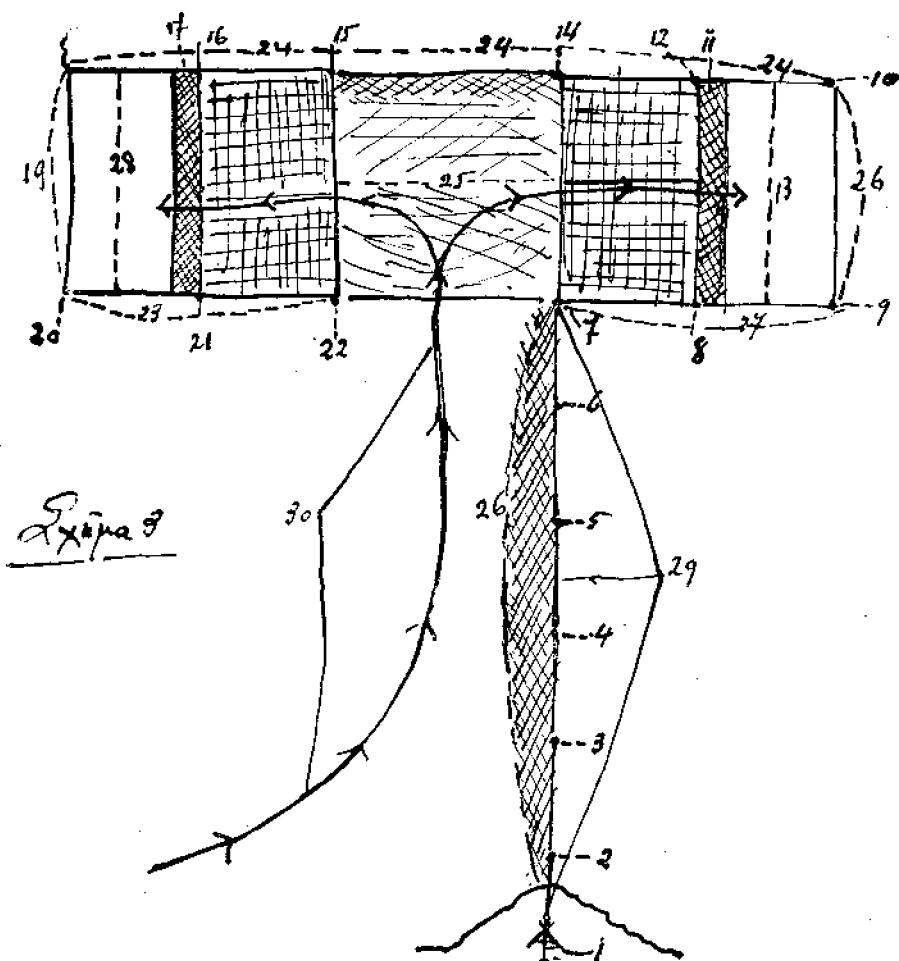
Ἡ πόχη (σχ. 2) αὐτὴ εἶνε ἡ πῶ ἀπλή.

1. Κεφάλι τοῦ πάλου. 2. ἄκρα-τσούντα-τοῦ πάλου. 3. 4. Μέρος σιδεροβολιοῦ ἔξω πὲ τὴ θάλασσα. 5-6. Μέρος σιδεροβολιοῦ, μέσα στὴ θάλασσα. 7. Ἄγκουρα. 8. Πάλος. 9. 10. Σιδεροβόλια. Κάθε πάλο βαστοῦσαν 2-3 ἄγκουρες.

ἐπίτεδο—πρὸς τὰ δυὸ τοιπόξυλα καὶ ὡς $\frac{1}{2}$ —1 μ. κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Αὐτὸ τὸ πλεμμάτι ἐλέγονταν κατάστομα. Στους 4 πάλους τοῦ σπιτιοῦ—δύο μουστάκια καὶ δύο τοιπόξυλα,—ἐκρεμάζονταν ἓνας νιφρουβάς—σάκκος, ἀπὸ σιμὸ πλεμμάτι, βάθος 6—7 ὀργιές, ἢ κυρίως πόχη ἢ καὶ μόνο σάκκος. Μὲ λίγα λόγια: ἀπὸ τὴ στεριά ὡς τὸ κλειδὶ ἦτανε ὄρθιο πλεμμάτι βενέτικο ἀπὸ τὰ κλειδιά καὶ ἀπὸ τὸν βυθό, ἐνωμένο μὲ τοῦ χοροῦ, ἀρχιζε τὸ κατάστομα καὶ ὑστερα ἤρχονταν ὁ σάκκος ἢ ἡ κυρία πόχη.

§ 7. Καὶ τώρα, θαρρῶ, μποροῦμε νὰ καταλάβουμε πῶς ψάρευε ἡ πόχη καὶ πῶς πιάνουντάνε τὰ ψάρια. Εἶνε σκουμπροκαϊρὸς καὶ ἡ πόχη εἶνε ἐφτὰ

κανονικὸ τὰ ψάρια—σκουμπριά—ταξιδεύουνε ἀντίθετα πρὸς τὸ ὥρολόγι, ἀπὸ

Ἡ πόχη (Σχ. 3), λέγεται Κούρτ-άγζι ἀπλή ἢ μὲ ἓνα στόμα, καὶ ἔτσι πού εἶνε, ψαρεύει μόνον σκουμπριά.

1. Ἐγγυσιος. 2.3.4.5.6=παλόσλο, τεταρτόπαλος τριτο-δεύτερο-πρωτόπαλος. 7. Κλειδί πελάγου. 8. Τσιπόξυλο γιαλοῦ. 9. Μουστάκι γιαλοῦ. 10. Μουστάκι πελάγου. 11. Τσίπα. 12. Τσιπόξυλο πελάγου. 13. Σπίτι καὶ σάκκος ἢ πόχη ἢ ντρουβάς. 14. 15. Μεσιανοὶ πάλοι (ὄρετὰ καζίκια). 16. Τσιπόξυλο πελάγου. 17. Τσίπα. 18. Μουστάκι πελάγου. 19. Κεφαλιῶμα γιαλοῦ. 20. Μουστάκι γιαλοῦ. 21. Τσιπόξυλο γιαλοῦ. 22. Κλειδί γιαλοῦ. 23. Παρατσιχιά γιαλοῦ. 24. Παρατσιχιά πελάγου. 25. Καρσιλίκι ἢ ὄρετὰ παρτσῶς=μεσοτόπος; 26. Βράκωμα (πλεμμάτι τοῦ χοροῦ). 27. Παρατσιχιά γιαλοῦ. 28.=ὄ,τι καὶ τὸ 13. 29. Ἐγγυσιος. 30. Δρόμος ψαριῶν ἢ καὶ στόμα ἀπὸ ὅπου μπαίνουνε τὰ ψάρια.

τὰ ζερβιά, πᾶνε στὰ δεξιὰ· βρίσκουνε τὸ πλεμμάτι τοῦ χοροῦ ἐμπόδιο· προχωροῦνε ξυστιά, παράλληλα σ' αὐτό, καὶ φτάνουνε ὡς τὰ κλειδιά· ἀπὸ κεῖ ἀρχίζει τὸ κατάστομα καὶ ἀνεβαίνει· ἀνεβαίνουνε κι' αὐτὰ καὶ φτάνουνε σχεδὸν στὴν ἐπιφάνεια· ἀπὸ τὸ πολὺ φῶς καὶ τὰ λίγα νερά, ποὺ βρίσκουνται, ταραζοῦνται πρὸς τὰ πλάγια δὲν μποροῦνε νὰ ξεφύγουνε, γιατί εἶνε τὰ ὀλόρτα—κάθετα—πλάγια τοῦ καταστόματος, καὶ ἀναγκαστικά προχωροῦνε· βρίσκουνε τὸ σάκκο καὶ τὸ βάθος του· ρίχνουνται μὲ ὀρμὴ μέσα, γιομάτα ἐλπίδα ὅτι σωθήκανε καὶ γλυτώσανε· μὰ βρίσκουνε ἀπὸ παντοῦ ντουβάρια τὶς πλευρὲς τοῦ σάκκου· γυρίζουνε μέσα γιὰ νὰ βροῦνε πόρτα νὰ φύγουνε, καὶ ἔρχονται στὸ μέρος ἀπὸ κεῖ ποὺ μπήκανε· προχωροῦνε γιὰ νὰ βγοῦνε, μὰ κεῖ κόβουνται ἢ ἐλπίδες τους· τὸ κατάστομα ξεπερνᾷ τὸ σάκκο, στὸ στόμα του πᾶνον μέρος, κατὰ 1—1 1/2 μ. καὶ προχωρεῖ στὸ ἄνοιγμα τοῦ σάκκου ὀρίζοντια. Τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ καταστόματος λέγεται *τσιπά* (1). Αὐτὸ τὸ πλεμμάτι, εἶδος συρματόπλεγμα, βρίσκουνε, ἀνεβαίνοντας γιὰ νὰ ξεφύγουνε τὰ ψάρια, καὶ δὲν μποροῦνε νὰ τὸ περάσουνε. Μεγαλύτερη ἀπελπισία δὲ γίνεται καὶ δὸς του φέρνουνε βόλτες μέσα στὴν πόχη, τὸ σάκκο. Εἶνε ἐλεύθεροι πολιορκημένοι.

Καὶ ἔτσι γίνεται τὸ μάζεμα, καὶ μπορεῖ νὰ ἔρθουνε καὶ ἄλλα ψάρια, μὰ νὰ φύγουνε δὲ μποροῦνε. Οἱ ποχαροὶ σὲ ὄρισμένες ὥρες, ὅταν δὲν εἶνε ἢ ψαρκὴ στὴ φούρια τῆς, πηγαίνουνε μὲ τὴ σερσιάρισσα καὶ σέρνουνε. Ὅταν ὁμως ὁ δρόμος ἔχει ψάρια, καὶ συγγοπερνοῦνε κοπάδια σκουμπριῶν, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο, ἢ σέρνουνε συχνότερα, ἢ ἓνας ἄνθρωπος μὲ τὴ φελούκα, μένει, πᾶνον στὴν πόχη καὶ παρατηρεῖ καὶ, ἅμα διεῖ ποὺ μαζεῦτηκάνε πολλὰ ψάρια, φωνάζει ἢ κάνει σημεῖο καὶ πηγαίνουνε καὶ σέρνουνε.

§ 8. Κανονικὲς σεραῖς εἶνε πέντε τὴν ἡμέρα: τὸ πρωὶ μὲ τὸ χαραμέρα, στὶς 9, τοῦ μεσημεριοῦ, στὶς 3 ὥρα τοῦ ἑσπερινοῦ, καὶ τὸ ἡλιοβασιλεμα, καὶ δυὸ τὴν νύχτα: τὰ μεσάνυχτα καὶ πρὶν νὰ φέξει,—δυὸ ὥρες νὰ φέξει. Πάγει ἢ σερσιάρισσα ἢ βάρκα στὴν πόχη καὶ τοποθετεῖται κεῖ ποὺ ἐνώνεται τὸ κατάστομα μὲ τὸ σάκκο, παράλληλα πρὸς τὴν ἀρχὴ τοῦ σάκκου, τὴν τσίπη. Ἡ βάρκα ἔχει σχεδὸν τὸ μῆκος, μὲ τὴν ἀπόστασι ποὺ χωρίζει τὰ δυὸ τοιπόξυλα. Μὲ γάντζους πιάνουνε τὶς *σαμαντοῦρες* (σημαδοῦρες), ποὺ ἔχει ἢ τσίπα καὶ τὶς τραβᾶνε πᾶνον· ὅλοι οἱ ποχαρήδες πέφτουνε κατὰ κεῖνὴ τὴν πλευρὰ τῆς βάρκας, πιάνουνε τὸ πλεμμάτι καὶ τὸ τραβοῦν ἐπάνου μὲ τὸ ἓνα χέρι, καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὸ ἀφήνουν νὰ πάγει αἶσου (προχωρῶντας καὶ ἐναλλάσσοντας μὲ τὰ χέρια τὸ πλεμμάτι), ὅσο νὰ μείνει λίγο μέρος τοῦ σάκκου, κι' αὐτὸ στὴν ἐπιφάνεια σχεδὸν, καὶ ὅπου εἶνε μαζευμένα ὅσα ψάρια εἶχε μέσα ἢ πόχη. Τότε μὲ τὸ ἀρπάγι—ἀπόχη ποὺ λὲν ἐδῶ—τὰ παίρνουνε καὶ τὰ ρίχνουνε μέσα στὴ βάρκα.

(1) Λεπτοὺς ὑμέναις, πέσσα, φλούδα, ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὰ τσιπόξυλα, τὰ ξύλα, οἱ πάλοι ποὺ βαστοῦνε τὴν τσίπα.

Σὲ μιὰ σερσιά, ἀπὸ καθόλου, πολλές φορές φθάνει καὶ ὡς 50 καὶ 100 χιλιάδες σκουμπριά. Τὰ σκουμπριά τὰ μετροῦνε καὶ δὲν τὰ ζυγιάζουνε. Τὸ μέτρομμα γίνεται μὲ χερσιές, ἀπὸ πέντε πέντε· κάθε 100 χερσιές, 500 σκουμπριά. Λένε μιὰ τάλια (;) καὶ σὲ ξύλο, τὴν τσέτουλα, κάνουνε μὲ τὸ σουγιά μιὰ χαραματιά· κάθε πέμπτη τάλια, δηλ. χαραματιά, ἐνώνει τὶς 4 προηγούμενες, ἢ 3 χαραματιές καὶ ἢ 4 καὶ 5 ἐνώνουνε τὶς 3.

Καμμιά φορὰ δένουνε τὴν πόχη· σηκώνουνε τὴν τσίπα ἐπάνου καὶ τὴν δένουνε στὰ τσιπόξυλα καὶ τὰ μεσάρτια δηλ. σκoiνιά ἀναμεταξὺ στὰ τσιπόξυλα, γιὰ νὰ μὴν ἔρθουνε καὶ μποῦνε στὸ σάκκο καὶ ἄλλα ψάρια καὶ σχιστοῦνε τὰ πλεμμάρια (ὁ σάκκος), ἢ καὶ νὰ μὴν πέσει ἡ πόχη κάτου ἀπὸ τὰ πολλὰ ψάρια, πού ἔχει μέσα ὁ σάκκος, ὅσο νὰ μπορέσουνε νὰ πάρουνε τὰ ψάρια πού εἶνε πιασμένα, καὶ γιὰ νὰ μὴ φύγουνε τὰ πιασμένα.

Ἄμα ἐβγαίνανε ἔξω, καὶ ἦταν μέρα ἀκόμα, καὶ τὰ ψάρια ἀρκετά, τὰ ἔστερνάνε μὲ σημεῖωση τοῦ βατάμου ἢ τοῦ ἀντιπρόσωπου τοῦ ταμῖα καὶ τοῦ μυριτζῆ (1) στὴν πολιτεία γιὰ πούλημα· ἀλλέως περιμενῖνε νὰ πιάσουν καὶ ἄλλα καὶ τότε. Ἐννοεῖται πρῶτα ἀπ' ὅλα ὁ παπᾶς εὐλογοῦσε τὰ γένια του: Ἐκρατοῦσανε ὅσα χρειάζονταν γιὰ νὰ φάνε ἡ πόχη καὶ γι' αὐτὸ ἔπαιρνάνε ὅσα σπαρταρούσανε πὸ πάνου, στὸ σωρὸ τῶν ψαριῶν, κι' αὐτὰ ἦσαν τὰ μεγαλύτερα καὶ τὰ ἔλεγάνε βατάμικα, γιὰτὶ τέτοια ὄλο διάλεζάνε, γιὰ νὰ πιασῶσι γιὰ τὸ στίτι τοῦ ὁ βατάμος, ὅπως εἶχε δικαίωμα, ἢ τῆς τσέπης—καὶ τοῦ κόρφου, γιὰτὶ, νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ἢ κλεψιά πὲ τοὺς ἀνθρώπους βγῆκε καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους δόθηκε. Οἱ ποχαροὶ (κρυφὰ) ἔχωνάνε στὶς τσέπες τους, ἢ στὸν κόρφο τους, ἢ στὸ ζουνάρι τους, ἢ ὅπου ἄλλοῦ, ψάρια καὶ μάλιστα τὰ μεγάλα. Γιὰτὶ νὰ μὴν ποῦμε τὴν μαύρην ἀλήθεια; Γίνοντανε ὁ κλέψας τοῦ κλέψαντος: ἔκλεβάνε οἱ νοικοκυραῖοι· ἔκλεβάνε οἱ μυριτζίδες· ἔκλεβε ὁ βατάμος· ἔκλεβάνε οἱ καρaboκῆρηδες· ἔκλεβάνε οἱ ποχαροὶ· ἔκλεβάνε οἱ μούτσοι· ἔκλεβάνε οἱ πωληταί· ἔκλεβάνε οἱ ἀγορασταί· ἔκλεβάνε οἱ ἄνθρωποι, τὰ παιδιά ἀπὸ τὴν βάρκα πού τὰ ἔφερνε· ἔκλεβε ὅποιος πρόφταινε. Τρύγος, θέρος, πόχες, πέλεμος!! λέει ἕνας λόγος.

Τέλος πάντων ἐπουλιούνται σὲ δημοκρασία πλειοδοτικὴ, —ἰκάντο μεζάτι,—καὶ οἱ ἀγορασταὶ τὰ ἔστερνάνε στὴν κατανάλωση. Γι' αὐτὸ ὅμως ἔπρεπε νὰ προετοιμαστοῦνε: Πρῶτα τὰ ζετζοῖλιαζάνε (ξεκοῖλιαζανε), τὰ ἔπλυνάνε καὶ τὰ ἀράδιαζάνε, τὰ στοίβαζάνε σὲ καλαθῆνες, σειρὰ ψάρια καὶ σειρὰ ἀλάτι, καὶ σπάνια σὲ μικρὰ βαρέλια.

Ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῶν σκουμπριῶν ξεχώριζάνε τὰ σκότια, τὰ ἔπλυνάνε καὶ τὰ ἀλάτιζάνε, κυρίως μέσα σὲ πῆλινο μέρος. Ὑστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ — ἕνα μῆνα — τὰ ἔβγαζάνε καὶ τὰ ἔτρωγάνε. Τὰ σκότια αὐτά, ἔτσι ἦσαν οἱ περίφημοι καὶ ἔραουστοὶ γάροι. Ἡ νοστιμάδα τους εἶνε κᾶτι ἰδιαί.

(1) Ὑπαλλήλου τοῦ μυριοῦ, πού εἶχε κάθε πόχη.

τερο· μὰ καὶ ἡ θρεπτικὴ τοὺς δύναμη, ὅσο δὲν γένηται παραπάνου. Λυπούμαι πολὺ πού δὲν ἐξέτασα, ὡς τὰ τόρα, τὸ ζήτημα τῶν γάρων βιολογοχημικά, ἂν δηλαδὴ χάνουνε μὲ τὸ ἀλάτισμα μέρος τῶν συστατικῶν τοὺς ἀλλέως θὰ ἔχουνε στὸ ἐνεργητικὸ τοὺς καὶ ἓνα ἄλλο ἀκόμα προτέρημα, θὰ εἶνε δηλ. δυναμωτικοί. Φάρμακο ἀπόδειξε ὁ Whipple ὅτι εἶνε τὸ σκότι τὸ ὄμοιο γιὰ τὴν ἀναμμία καὶ μάλιστα τὴν κακοήθη. Μὲ λίγα λόγια τοὺς γάρους τοὺς παραβάλλουνε μὲ τὸ μαῦρο τὸ χαβιάρι, ἢ, ὅπως ἐδῶ, μὲ τὸ αὐγοτάραχο.

Ὁ βατάμος καὶ τὴν μέρα, ἀλλὰ καὶ τὴ νύχτα, ἔπρεπε νὰ παρακολουθεῖ τὸν καιρὸ μήπως χαλάσει, μὴ πιᾶσει τρικυμία, προβέζα, γιὰ νὰ πάρουνε τὸ πλεμμάτι, νὰ τ' ἀφαιρέσουνε, νὰ μὴ ρίξουνε τὰ κύματα τὴν πόχη κάτου καὶ νὰ μὴ τὸ ξεσκίσουνε, καὶ νὰ τὸ ξαναβάλουνε ὅταν καλωσύνει ὁ καιρὸς στὸ χάλασμα τοῦ καιροῦ πὲ τρικυμία, ἔπρεπε νὰ βαστάξει, νὰ περιμένει, ὅσο τὸ δυνατό περισσότερο καιρὸ καὶ νὰ κάνει σερσιά καὶ πλεμμάτι μαζί στὸ καλωσύνεμα νὰ βάλει πλεμμάτι, ὅσο μπορεῖ, νωρίτερα, γιὰ τὸ χάλασμα καὶ τὸ καλωσύνεμα τοῦ καιροῦ φαίνονταν πολλὰ ψάρια. Μεγάλη ντροπὴ ἦτανε, ἂν δὲν πρόφτανε νὰ πάρουνε τὸ πλεμμάτι καὶ τὸ ἀφινάνε πάνου στὴν πόχη.

§ 9. Τὸ καλοκαίρι Ἰουλίω ἕως Ἰούλιο (Ἄη Γιωργίτη ὡς Ἄη Κεριακίτη) ἦτανε ἡ ἐποχὴ τῶν τοῖρων. Τοῖρος εἶνε τὸ ἄπαχο σκουμπρί, καὶ μεταφορικῶς κάθε ἀδύνατο. Ὅλοι ὅσοις ρώτησα καὶ διάβασα, ἔχουνε τὴν ἰδέα ὅτι οἱ τοῖροι, ὅταν ἔρχονται ἀπὸ τὰ Μπογάζια—στενὰ τοῦ Βοσπόρου—πηγαίνουνε στὰ παραλία τῆς Ρουσίας, προχωροῦνε στὴν Ἀζοφικὴ καὶ κεῖ γεννοῦνε, ρίχνουνε τὸ χαβιάρι τοὺς, καὶ ὕστερα γενοῦνε σκουμπριά. Ἐγὼ εἶχα καὶ ἔχω σ' αὐτὸ ἀντίθετη ἰδέα καὶ τὴν ὑποστηρίζω γιὰ τὰ ἔξῃς: Γεννᾶ κάθε ζουντανὸ δηλ. ἀναπαράγει, ὅταν βρίσκεται σὲ φυσικὴ ἰσορροπία δυνάμεων. Ἄπαχος καὶ ἀδύνατος τοῖρος, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ δυναμώσει καὶ νὰ παχαίνει εὐκόλα καὶ γρήγορα ὕστερα νὰ δέσει χαβιάρι, σὲ τόσο λίγο διάστημα—Ἰούλιο ὡς καὶ Αὐγουστο, σὲ τρεῖς μῆνες μέσα, νὰ τὸ ρίξει στὴν Ἀζοφικὴ, καὶ πάλι νὰ παχαίνει καὶ νὰ μᾶς παρουσιασεῖ τὸν Σεπτέμβριο σκουμπρὶ ὀλόπαχο. Δὲν πιᾶστηκε ποτὲ κανένα σκουμπρὶ μὲ χαβιάρι, οὔτε καὶ κανένα μικρὸ—νεῦς γενεᾶς, ἐνῶ τὸ ἀντίθετο, στὰ τέλη τῆς ἐποχῆς τῶν τοῖρων, Ἰούλιο, οἱ τοῖροι πού περνοῦνε, εἶνε παχύτεροι καὶ ἔχουνε ἀκόμα μέρος τοῦ χαβιαριοῦ τοὺς· οἱ τοῖροι αὐτοὶ δὲν στεγνώνουνε καὶ ξεραίνονται, παρὰ τρώγονται μισοστεγνωμένοι καὶ λέγονται λιπαρίτες.

Αὐτὰ ὅλα τὰ εἶπα γιὰ νὰ βγάλω τὸ ἔξῃς συμπέρασμα: Ὁ τοῖρος δηλ. πού πέρασε στεγνὸς καὶ ἀδύνατος, στὸ διάστημα τῶν τριῶν μηνῶν πού ἔμεινε στὴ Μαύρη Θάλασσα, ἢ καλλίτερα πού τὴν ἐσυρριάνισε, τὴν ταξίδεψε, γιὰ τὸ ὅλο περπατεῖ καὶ δὲν μένει μόνιμα σ' ἓνα μέρος, ἔφαγε τὴν πολλὴ τροφὴ πού κατεβάζουνε οἱ πολλοὶ οἱ ποταμοὶ πού χύνονται σ' αὐτήν, καὶ ἐπάχαινε. Τὰ 95 μίλια, πού εἶνε ἡ Ζόπολη ἀπὸ τὸ Μπογάζι, τὰ κάνει ὁ τοῖρος σὲ 15—

20 μέρες κ' ὅταν φανοῦνε τσίροι στὰ Μπογάζια, μετὰ 20 μέρες φαίνονται στῆ Ζόπολη.

Ἀνάλογος καιρὸς χρειάζεται ὅσο νὰ πάει στῆ Ρουσία. Νὰ πάει λοιπὸν καὶ νὰ γυρίσει, νὰ ἦ τρεῖς μῆνες. Σιγὰ σιγὰ ὅμως κ' ὄλο πάχαινε τότε ζωήρευε καὶ τὸ ἔντικτό του, καὶ γύριζε στὰ πεπρωμένα του. Περνοῦσε τὰ στενά, ἔβγαινε στὸν Μαρμαρᾶ, Ἄσπρη Θάλασσα, ἀρχὰς Γενάρη, τέλη Δεκέμβρη.—Μεγάλο μῆνα—Χριστουγεννιάτη. Στὸ μεταξὺ ἀρχίζε νὰ δένει χαβιάρι καὶ τὸν ὑπόλοιπο καιρὸ, I, II, III, εἶχε στῆ διάθεσή του νὰ τὸ συμπληρώσει καὶ νὰ τὸ ποχίσει, νὰ τὸ ρίξει μὲ τὸ πόχυμα ἀρχίζε τὸ ἀδύνατισμα, ἀρχίζε νὰ τσιριεύει (1) γίνοντιάνε τσίρος καὶ τέτοιος ξεκινούσε γὰ τὸ νέο του χρονιάτικο ταξίδι. Αὐτὰ μὲ φαίνεται πὼς εἶνε καὶ κοντὰ στῆ λογικὴ καὶ στῆ φυσιολογίαν. Μὲ λίγα λόγια στὸν Μαρμαρᾶ, ἀλλὰ κυρίως στὴν Ἄσπρη, τὸ Αἰγαῖο καὶ τὴν Μεσόγειο, καὶ στὰ βάθη τους, ρίχνουνε τὸ χαβιάρι τους τὰ σκουμπριά. Ψαράδες ἀσπροθαλασσίτες βεβαιοῦνε, ὅτι τὸ καλοκαίρι πιάνουνε πλῆθος μικρῶν σκουμπριῶν, τὴν νέα γενεὰ ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸ χαβιάρι, ἐνῶ ὅπως εἶπαμε, στὰ μέρη μας, μικρά, νέα σκουμπριά, δὲν πιάνονται. Ἔπειτα ἄς πάρομε τὸ ζήτημα νὰ τὸ ἐξετάσουμε καὶ πρακτικά: Ὁ ἀδύνατος ὄργανισμὸς θὰ φροντίσει πρῶτα γὰ τὴν ἀποκατάστασή του καὶ αὐτοσυντήρησι καὶ ὕστερα γὰ τὴ διαιώνισι τοῦ εἴδους. Δηλαδή ὁ τσίρος σὲ 3 μῆνες ἔκαμε χαβιάρι, ἐξεκλήρωσε τὸ μυστήριο τῆς ἀναπαραγωγῆς, ὕστερα ἐπάχαινε πολὺ καὶ γένηκε σκουμπρί, καὶ ἀφοῦ ξαναγύρισε, ὄλος ὄρεξι καὶ ζωῆ, δι' ἀγνώστους λόγους—ἠθικῆς ἐκτροπῆς!! μᾶς παρουσιάζεται, ὕστερα ἀπὸ 5 ὄλους μῆνες, ξερὸς καὶ ποξυλωμένος. Μὰ αὐτὰ δὲν γίνονται εἶνε ἀφύσικα.

Τοὺς τσίρους τοὺς πιάνουνε στὶς τσιρόποχες. Ἡ τσιρόποχη εἶνε ἴδια μὲ τὴν σκουμπρόποχη μὲ τὴν διαφορὰ, ὅπως εἶπαμε, ὅτι τὸ κεφάλι τοῦ ἐφτὰ 7 εἶνε γυρισμένο ἀνάποδα κ' αὐτὸ, γιὰτὶ οἱ τσίροι ταξειδεύουνε δεξιὰ. Ὅλες οἱ τσιρόποχες εἶνε στὰ Ν. τῆς Ζόπολης καὶ τὸν Βασιλικὸ καὶ μακριὰ πολὺ ἢ κοντινέτερη εἶνε μιὰ ὥρα πᾶνου κάτου περπατησιὰ.

Στὸ ἐμπόριο πᾶνε ἐτοιμοὶ καὶ ἐπειδὴ εἶνε μακριὰ οἱ πόχες, καὶ χρειάζονται καὶ πολλὲς ἐτοιμασίες, γι' αὐτὸ τὶς ἐτοιμάζουνε στὶς πόχες. Ἔτσι λοιπὸν α') χρειάζεται, ἀπαραίτητα, μιὰ βάρκα ἀκόμα ταξειδιάρισσα μὲ πανιὰ τὸρα μὲ μοτόρῃ β') προσωπικὸ ποχάρικο περισσότερο γὰ τὶς μικρο-ψιλοδουλειὰς καὶ σ' αὐτὸ ἐπιτήδειες εἶνε οἱ γυναῖκες γ') νὰ ὑπάρχουνε τὰ μέσα γὰ φᾶνε καὶ νὰ ἀποθηκεύουνε τὸ πρᾶμμα (φούρναρης, φούρνος, λεκάνες, ἀλάτια, ἀποθήκες κτλ.). Μὲ ἄλλους λόγους κάθε τσιρόποχη εἶνε καὶ μὲ μικρογραφία συνουκισμοῦ, ἓνα μικρὸ χωριό.

§ 10. Ἄνοιξη· τοποθεσιὰ κοντὰ στὸ γιὰλὸ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, καὶ ἀπὸ τὸ

(1) = Γένουμαι τσιριός, = ἀδύνατος.

ἄλλο τριγύρου γεμάτο πράσινο. Καὶ τὶ πράσινο! τοῦ δάσους τοῦ μεσὲ (1) καὶ τῆς ὄξειας. Ἄνθρωποι—ἄντρες καὶ γυναῖκες—ἀρκετοί· ψωμί καὶ φαγὶ τὰ σώνει ἢ πόχη, χωρὶς νὰ σὲ τρώγει ἢ σκούληκα τοῦ τι θὰ φάμε· ἐργασία κανονική· ζωὴ πολλή καὶ νειῶτα φλογᾶτα. Νὰ ζήσει καὶ χαρὰ μιὰ φορὰ! Νὰ κ' ἐγώ, θαρρῶ, πού με λίγα κατάφερα νὰ πῶ πολλά. Ἄμα ὅλα αὐτὰ τὰ ξαπλώσετε, θὰ ἔχετε καθαρὴ ἰδέα τι εἶνε μιὰ τοιρόποχη.

Οἱ τσίροι εἶνε περισσότεροι ἀπὸ τὰ σκουμπριά, γιατί ὁ καιρὸς πού ψαρεύονται εἶνε καλοκαίρι καί, ὅλο τὸ τρίμηνο, πού περνοῦνε, οἱ πόχες ἔχουνε τὸ πλεμμάτι· ἐνῶ, στὰ σκουμπριά, πολὺ καιρὸ δὲν ἔχουνε πλεμμάτι· καὶ γιατί δὲν ἔχει τρικυμίες καὶ τὰ ψάρια περνοῦνε κοντὰ στὶς στεριές.

Κοντὰ ὅμως σ' ὅλα τὰ παραπάνου καλά, ἔχουνε καὶ παραπάνου βᾶσανα· τὸ σκουμπρὶ εἶνε τσελεμπῆς, ἀφεντικὸ—πλούσιος, ὁ τσίρος δούλος—φτωχός. Ἀκούετε καὶ κρίνετε: Ἄμα τὶς πιάσουνε στὴν πόχη, τοὺς βγάζουνε ὄξω καὶ τοὺς ρίχνουνε στὴν παραλία—ὄχι στὸν ἄμμο γιὰ νὰ μὴ γεμίσουνε τὰ σῶθια τοὺς ἄμμο καὶ στὸ φάγωμα γριτσανίζουνε, ἀλλὰ σὲ πέτρες, βράχους ἴσιους, ἢ τριβίδια (2).

Ἄμεσως οἱ γυναῖκες κάθονται γύρω στὸ σωρὸ καὶ ἀρχίζουνε τὸ ξεζοιλιασμά. Τὰ σκότια—γάρους—τῶν τσίρων δὲν τὰ μαζεῦνουνε, γιατί εἶνε ἄπαχα καὶ ἄνοστα. Ἄμα ξεζοιλιασθοῦνε, ἄνθρωποι τῆς πόχης τοὺς πλύνουνε μέσα σὲ λακάνες (3) δηλ. μισοβάρελα μεγάλα, καὶ τοὺς ἀλατίζουνε· τοὺς ἀφίνουνε, ἔτσι μέσα στὴ σαλαμοῦρα (=ἀρμη) 12—16 ὄρες· τοὺς βγάζουνε ὕστερα, τοὺς ξαπλώνουνε πάλι στὴ γῆ καὶ οἱ γυναῖκες γύρω ἀρχίζουνε νὰ τοὺς δένουνε, μὲ ψιλὸ νῆμα, δυὸ σὲ δυὸ, σὲ ἀρμάθες—μπρουλιές—ἀπὸ 20—25 ζευγάρια. Ξεπλύνουνε τὶς μπρουλιές στὴ θάλασσα καὶ τὶς κρεμάζουνε στὶς παντοῦρες (4) γιὰ νὰ λιαστοῦνε καὶ νὰ ξεραθοῦνε. Οἱ παντοῦρες γίνονται ἔτσινα: Σὲ μέρος πού δὲ σκιάζεται, στήνουνε στὴ σειρά, κάθε 2—3 μ. στύλους, ὕψους 3—4 μ. καὶ σὲ μᾶκρος 15—20 μ. ὕστερο περιτυλίζουνε στοὺς στύλους σειρές σκοινιά ἀπὸ φλαμουριά—φλαμουρόσκοινα, πᾶχους 2—3 μ. ἕκ. μ. καὶ σ' ἀπόσταση, ἢ μιὰ σειρά ἀπὸ τὴν ἄλλη, 0,30—0,40 μ. καὶ ἐκεῖ κρεμάζουνε, ἀπλώνουνε τοὺς τσίρους γιὰ στέγνωμα, ἔτσι πού, κάθε ζευγαριῶ ὁ ἕνας τσίρος, νὰ εἶνε ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τοῦ σκοινιοῦ· καὶ ὁ ἄλλος πὲ τὸ ἄλλο, γιὰ νὰ μὴ κολλοῦνε ἀναμεταξύ τους.

Ἄν πέσει πολὺ ψάρι, τότε, γιὰ νὰ προφταστεῖ καὶ νὰ μὴ χαλάσει, στέρνουνε ἕνα μέρος στὴ Ζόπολη καὶ τὸ μοιράζουνε στοὺς νοικοκυραίους, ἀνάλογα τὰ μεριδιά τους, καὶ τοὺς μερτικάριδες ποχαροὺς (βατάμο καραβο-

(1) Δρῦς. λ. Τ.

(2) Τριβίδι ἀπὸ τὸ τρίβω=πέτρα μικρὴ τῆς παραλίας πού γίνεται στρογγυλὴ ἀπὸ τὸ τρίμημο τῆς θάλασσας.

(3) Λεκάνες.

(4) Ἄπὸ τὸ λατ. *pendo*=παντοῦρες, παντοῦρες=κρεμάστρες.

κύρη κτλ.). Καὶ ἐπειδὴ καὶ ἄλλες πόχες τὶς ἴδιες μέρες στέρνουνε κι' αὐτὲς τσίρους στὴν πολιτεία, γίνεται σωστὸ παναγύρι κομικοτραγικὸ : ἡ σκάλα γύρω-γύρω βάρκες μὲ τσίρους καὶ ἀνθρώπους φωνὲς κακὸ : ἓνα δύο τρία—μετροῦνε ἀγιαρία (1) καὶ μ' αὐτὸ ὕστερα μετροῦνε σ' ἓνα βουτι καὶ μοιράζοντε ἄλλοι μὲ τὸ βουτι κουβαλοῦνε στὰ σπίτια τοὺς τσίρους, ἄλλοι φωνάζοντε : *δόμω καὶ μένα νταῆ, μπάρομπα*· ἄλλοι κλέβουνε, ὅπως μποροῦνε, καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι στὸ χωριό, νὰ εἶνε ἄνω κάτου : καθαρίζουνε καὶ ξεραίνουνε τσίρους, παντούρες, ἀρμούρες, τσιρίλα καὶ κλεισιά ἀπὸ τοὺς ἔτοιμους τόρα. Ὅσο πράμμα εἶχανε ἔτοιμο οἱ πόχες, τὸ ἀπόγευμα Κυριακῆς ἢ γιορτῆς στὸ κεντρικὸ μέρος τῆς ἀγορᾶς, τὸ καφενεῖο, τὸ πουλοῦσαν στὸ ἱκάντο, μὲ τὴν χιλιάδα ἢ χιλιάδα εἶχε 4—20 φρ. χρ.

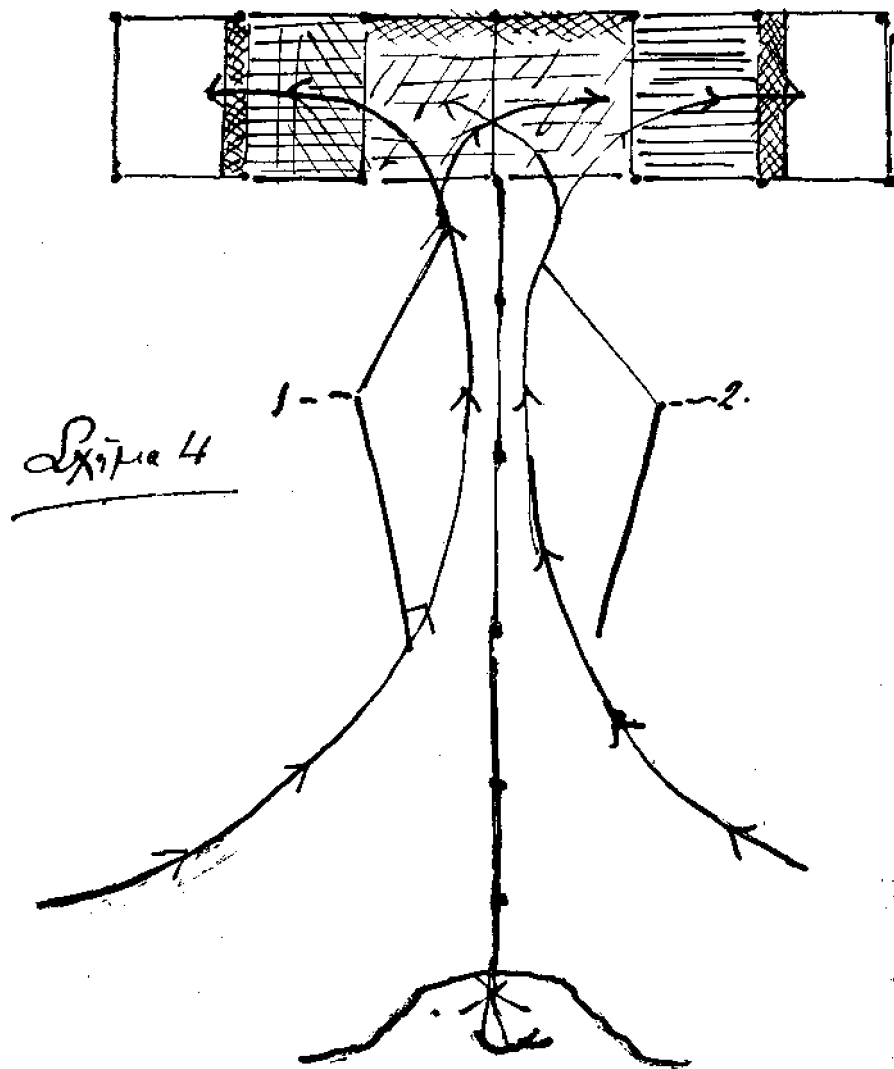
Τέλη Ἰουλίου οἱ τσιριὲς καὶ τέλη Δεκεμβρίου οἱ σκουμπερὲς πόχες ξεποχοῦσανε, χαρνούσανε, γατι περνοῦσε ὁ καιρὸς τοῦ ψαριοῦ. Λένε ὅτι μιὰ φορὰ παρατηρήθηκε, Χριστὸς γεννᾶται—25 XII—ἀρπαγὲς σαράντα, δηλ. 15 μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν μέρα πού ξεποχοῦσανε, π. ἡμ. XII, τοῦ Ἄι Σφυρίδου, πῶς ἔμεινε πόχη καὶ ἔπιασε ψάρια.

Ἀφοῦ τελειώνανε ὅλες τὶς μεταφορὲς καὶ τὶς ἄλλες δουλειές, ἔμαζεύονταν στὸ μαγαζὶ ἀπ' ὅπου ψούνιζάνε· ἔρχονταν καὶ ὁ ταμίας καὶ γραμματικὸς τῆς πόχης καὶ ἐλογαρίαζάνε τοὺς ποχαροὺς—σελερτσιδὲς· μετὰ τὸν λογαριασμό, γίνοντάνε τὸ συχώριο : κέρασμα καὶ μεζὲς—κρασί ψωμί καὶ χαλβᾶς—ἐκ μέρους τῆς πόχης. Συχωρنيούνται ἀναμεταξύ τους, γιὰ ὅσα τυχὸν ἔγινανε στὸν καιρὸ τῆς πόχης—μικροπροσβολές, μικροθυμοὶ κτλ. Τὴν πράξη αὐτῆ ἀφίνω νὰ τὴν χαρακτηρίσει ὁ καθένας σας. Τὸ κέρασμα μάκραινε καὶ ἀναφτε τὸ γλέντι τὸ τραβοῦδι ἀρχινοῦσε καὶ ὅλη ἡ δημοτικὴ ἀνθολογία ξεφυλλίζονταν καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ ἤρχοντάνε καὶ ἡ λιούρα κι' ὁ χορὸς ἐστήνονταν. Ἀπαραίτητος ἦταν πρῶτα ὁ βατάμικος· μὰ χόρευανε καὶ τὸν συρτό, τὸν καλαματιανό, τὸν κουμπανιώτικο (:) τὸν βουργάρικο, τοὺς καρσιλαμάδες καὶ τοὺς μπάλους.

§ 11. Δυὸ λόγια ἀκόμα γιὰ τὸ πῶς εἶνε οἱ νέες πόχες μὲ δυὸ στόματα—κούρτ-ἀγζί. Καὶ κεῖ ἔχουμε τὸν χορὸ μὲ ἓνα ὄμως πάλω παραπάνον, τὸν τετατόπαλο· ὕστερα ἔρχεται τὸ κλειδί· ἀντίκρου του σὲ 15 μ. μᾶκρος εἶναι τὸ ἄλλο τὸ κλειδί· ἴσια γραμμὴ καὶ πλάγια ἀπὸ κάθε κλειδί εἶνε ἓνα τοιπόξυλο· πλάγια στὰ τοιπόξυλα εἶνε ἓνα μουστάκι τοῦ γιалоῦ· ἴσια γραμμὴ στὰ μουστάκια, ὄχι πλάγια, μὰ ἴσια πρὸς τὰ μέσα—στὸ πέλαγος, εἶνε ἀπὸ ἓνα μουστάκι τοῦ πελάγου· ἴσια, κλάγι στὸ μουστάκι τοῦ πελάγου, εἶνε τὸ ἄλλο τοιπόξυλο καὶ πλάγι σ' αὐτὰ τὰ τοιπόξυλα εἶνε οἱ μεσιανοὶ πάλω—ὄρτὰ καζίκια. Ἀπὸ

(1) Ἐπειδὴ εἶνε πολλὰ ψάρια γιὰ νὰ μὴ χάνουνε καιρὸ, ἀντὶ χειρὲς—5—5, γελίζουνε ἓνα κοπάνι—σκαφίδι, ἢ μιὰ μικρὴ κόφα=κάνουνε ἀγιαρί. λ. Τουρκ.=παραβάλλω δοκιμάζω. μετρώ.

τὰ κλειδιά και ὡς τοὺς μεσιανούς πάλους και ἀπὸ τὸν πάτο τῆς θάλασσης ἀρχίζει ν' ἀνεβαίνει, ἀπὸ δῶ και ἀπὸ κεῖ τὸ κατάστομα, ὡς τὰ τσιπόξυλα

(Σχ. 4) Πόχη κορυφῆς με δύο στόματα ἢ διπλῆ.

Σημ. Ἡ πόχη με δύο στόματα, φαρεύει και σκουμπριά και τσίρους.

1. Τὸ ἀριστερὸ στόμα και ὁ δρόμος τῶν ψαριῶν. 2. Τὸ δεξιὸ στόμα και ὁ δρόμος τῶν ψαριῶν. Γιά τὰ ἄλλα λεπτομέρειες ἴδες Σχ. 3 και Σχ. 1.

και ἀπὸ τὰ τσιπόξυλα ὡς τὰ μουστάκια εἶνε ὁ σάκκος, ἢ ἡ κυρία πόχη ἢ ὁ ντρουβάς. Και ἔτσι ἔχουμε δυὸ καταστόματα, δυὸ τοίπες και δυὸ σίτια

—σάκκους. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο πιάνει ἡ πόχη περισσότερα ψάρια, γιατί καὶ νὰ λοξοδρομήσουνε ἀπὸ τὸ ἕνα κατᾶστομα, πᾶνε στὸ ἄλλο καὶ δὲν ξεβολᾶνε, δὲν ξεφεύγουνε.

Αὐτὸ τὸ σχέδιο πόχη λέγεται ἀπλὸ κούρτ ἀγζί, ἢ μὲ ἕνα στόμα. Ἐχει καὶ κούρτ-ἀγζί μὲ δυὸ στόματα—μέρη ἀπὸ ὅπου μποροῦνε νὰ μπῶννε στὴν πόχη τὰ ψάρια. Γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴν πολυλογία ἔκανάμε τὰ σχέδια, ὅλων τῶν εἰδῶν πόχης καὶ κεῖ φαίνεται τὸ κάθετι καλύτερα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1.—Μιά στατιστικὴ πού ἔχω τριῶν χρόνων ψαρικής δείχνει τὰ παρακάτω:

Χρονιά.	Σκουμπριά	Τσιφου	Παλαμίδες ζευγάρια	Λακέριτες ζευγάρια	Σαφρίδια δικάδες	Σαρδέλλες δικάδες	Σιάκια δικάδες
> Α΄.	2,060,833	—5379330	— 26744	— 1183	— 49728	— 7867	— 2949
> Β΄.	2,628,684	—7714830	— 32398	— 3794	— 10163	— 47786	— 5332
> Γ΄.	3,607,216	—6317530	— 25277	— 2560	— 13123	— 665	— 3690
Μέση τιμὴ Χρονιάς	42,38,41	—141517	—0,80-1.30	4—6φρ. χρ.	—0,15-0,25	0,30-0,47	0,25-0,30
Μέσον πο- σοῦ χρονιάς	3765577	—6470563	—28140	— 2512	— 24335	— 18773	— 3990
Ἀξία χρῶ- μας φρ. χρ.	111552	— 98,988	—24297	— 12560	— 4867	— 7509	— 1097

Πάνου κάτον. εἰσόδημα μιᾶς χρονιάς, φράγκα χρυσᾶ 260870.—

2.—Τοὺς μῆνες στὴν πατρίδα μας τοὺς ἔλεγάνε κατὰ σειρά: Γενάρης ἢ Μεγάλος μῆνας—Φλεβάρης ἢ Κουτσοφλέβαρος ἢ Γκουτζούκης (λ. Τουρκ.=Κολοβός)—Μάρτης—Ἀΐ Γεωργίτης καὶ Ἀπρίλης—Ἀΐ Κωνσταντινιάτης—Θεριστής ἢ Ἰγούνιος—Ἀΐ Κεριακίτης—Ἄγουστος καὶ σπάνια Ἀλωνάρης—Σταυρός—Ἀΐ Δημητριάτης—Ἀΐ Φιλιππίτης καὶ Χριστουγεννιάτης.

3.—Μιά ὄργια κάνει ἐνάμισον μέτρο.

4.—Τσιῖρος ἀπὸ τὸ σκίρος μὲ ἐναλλαγὴ κίῖρος, τσιῖρος.

5.—Τσαλαβούτα ἀπὸ τὸ τσαλαβουτῶ=ταράζω μὲ τὰ χέρια καὶ κόδια τὸ νερό.

6.—Τσουβαλοῦ=ὄποιος εἶνε ντυμένος μὲ τσουβάλια—ρουῖχα παρακατιανὰ καὶ φτωχιά ἢ πόχη αὐτὴ ἦτανε, πραγματικά, φτωχί, δὲν ἔπιανε πολλὰ ψάρια.

7.—Σιδεροβόλι: ὅ,τι κρατᾶ τὴν ἄγκουρα, ἢ ἀλυσίδα. Στις πόχες, ἀντὶς ἀλυσίδες, εἶχανε πρῶτα σκοινιά ἀπὸ φλαμουριά, ὕστερα ἀπὸ κατραμῶσκοινα.

8.—Σταλίκα τὸ σταλίκι ἀπὸ τὸ ἴστημι,=πέτρα, βάρος, πού ἔδενάνε στὸ πλεμμάτι γιὰ νὰ βουλιάζει καὶ νὰ στέκεται στὴ θέσῃ του ὄρθιο ἢ πλάγιο.

9.—Κανιά τὸ κανι=κομμάτι σκοινιοῦ, κυρίως φλαμουριάς, μικρὸ γιὰ νὰ δένουνε τὸ πλεμμάτι στὸν ἔγγειο.

10.—*Τάλια* ἀπὸ τὸ *Tailler*,=κόφτω σουμαδεύω, χαράζω.

11.—*Τσέτουλα* ἐγὼ βλέπω καθαρὰ τὴ σκυτάλη. Φράσις: «Πὲ ντὴ τσέτουλα μαθαίνει γράμματα ἢ τὰ ἔμαθε», γιὰ ὅσους μαθαίνουνε δύσκολα ἢ ζαίρουνε λίγα.

12.—Τὰ σκουμπριά τὰ ἔτρωγάνε: σουπα — λεθέτουρο, ψητὰ στὴ σούβλα ἢ σκάρα, τηγανιτά, πλάφι, ξερόβραστα—γιαχνί, ἀρμυρὰ ἢ γαράτα, μαρινάτα—σαβόρι—ντολμάδες (δηλ. ἔθγαζάνε ὅλο τὸ κρέας τους καὶ τὰ παραγιόμιζάνε μὲ φουντούκια, κουκουνάρι, σταφίδες, μυρωδικὰ καὶ ὕστερα τὰ τηγά-νιζαν), καπνιστά, λιαστά.

13.—Τοὺς τσίρους τοὺς ἔτρωγάνε σπάνια σουπα, τὸ λεγόμενο *τρικοίρι* γιὰτὶ ἔκοφτάνε τὸν τσίρο σὲ 3 κομμάτια καὶ τὸν ἔριχνάνε στὸν τέντζερη, μελίχλωρους (καὶ τὰ σκουμπριά μελίπαστα) δηλ. ὅταν ἀκόμα καλὰ δὲν ἔστέγνωσαν ἢ δὲν τὰ ἔψησε ἡ σαλαμούρα, ψημένους—ξεροὺς ἢ ὤμους, σαλάτα, πλάφι μὲ ρίζι, λαλάγκια—τηγανίτες, τὰ λεγόμενα *τσιρολάλαγκα* δηλ. προζύμι καὶ κομμάτια τσίρου μέσα.

14.—Οἱ πόχες ἄραζάνε σὲ βάθος στὴ θάλασσα—μάκρος ἀπὸ τὴ στεριά, ἀπὸ 120—240 ὀργιές δηλ. 180—360 μ. καὶ σὲ βάθος νεροῦ ἀπὸ 4—14 ὀργιές δηλ. 9—20 μ.

15.—Τὸ *Σελέφι* πρῶτα ἦτανε 60—80 φρ. χρ. τώρα 4—5 χιλ. λέβια.

16.—Στὰ 1921 ὁ Μύλος ἔπιασε 3,000,000 λέβια καὶ ἡ Βρωμοῦσα 2.000.000 λέβια.

17.—Ψάρια οἱ πόχες ἔπιαναν, καθεαυτὸ σκουμπριά καὶ τσίρους ὕστερα παλαμιδες, λακέρτες, σαφριδία, σαρδέλλες, γοφάρια ἢ μπαμπακίτες, χαψιά, ψιλόψαρα ἄλλα ἢ γρέτσια, θρίσες, σπάνια μερσίνια καὶ καμμιά φορὰ καὶ καμμιά φώκια ποὺ τὴν καταλάβαιναν καὶ παραμόνευαν νὰ τὴν πιάσουνε ἢ νὰ τὴν σκοτώσουνε, ἅμα ἔβλεπάνε μέσα στὴν πόχη (τὸ σάκκο) βρόχια—βράγκια, γιὰτὶ ἡ φώκια τὰ ξεβροχίζει καὶ τὰ τρώγει.

18.—Γιὰ τὰ ψάρια καὶ γιὰ τὰ εἶδη τὰ δικὰ μας ἀναφέρουνε οἱ: Ἀριστοτέλης, Πλίνιος ὁ φυσικός. Ὁ Ὀπριανὸς Β'. μ. Χ. αἰῶνα λέγει πὺς τὰ ψάρια, ἅμα καταλάβαιναν πὺς ἄρχιζε νὰ ριμάζει τὸ χαβιάρι τους, ἄλλα ζούσανε πάλι μονάχα καὶ ἄλλα μαζεύουνταν σὲ κοπάδια καὶ πάγαιναν στὸ κατάλληλο μέρος γιὰ νὰ ρίξουνε τὸ χαβιάρι τους. Ὁ Αἰλιανός, Γ'. μ. Χ. αἰῶνα λέγει πὺς τὰ πολλὰ ψάρια, ἔκανάνε τίς πολλὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίαις στὸν Εὔξεινον. Ὁ Πάλλας—Πέτρος Σίμων—1741—1811, Γερμανὸς φυσιοδίφης ἐπὶ Αἰκατερίνης Β', ἔξέτασε τὴ Ρούσικη φύση καὶ λέγει, πὺς τὸ μεγαλύτερον εἰσόδημα τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου εἶνε ἡ ψαρικὴ τῶν σκουμπριῶν. Ὁ Δωρόθεος Σχολάριος, πρώην Λαοσίσης—δεσπότης στὴ Ζόπολη, στὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» 1854, λέγει πὺς ἡ ψαρικὴ—σκουμπριῶν καὶ τσίρων—συντηροῦσε τὴ Ζόπολη.

19.—Νεώτερες παρατηρήσεις λένε ὅτι τὰ σκουμπριά ξεχειμάζουνε στὰ βαθεῖα νερά ὄλων τῶν θαλασσῶν, καὶ τὴν ἀνοιξὴ ξεκινοῦνε, νὰ πᾶν νὰ χύσουνε τὸ χαβιάρι τους.

20.—Ἀπὸ ὅλες τὶς πόχες τῆς Μαύρης Θάλασσης καλλίτερες ἦσαν τῆς Κίλιας—Πόλης—ὑστερα τῆς Ζόπολης, καὶ ὑστερα τοῦ Μαλαθρά, Νιάδας, Ἄγαθόπολης, Βασιλικοῦ, Μεσέβριας, Καβάρνας—Καλιάκρας, Κωσιάντζας, Ὀδέσσας, Ταρχάν-Κούτ, Σεβαστόπολης, Ὀστακώφ, Σινώπης, Τραπεζοῦντας.

21.—*Σκουμβοῖδαι*—ὁμοιογένεια ἀκανθοπετρύγων μὲ 160 εἶδη. Σ' αὐτὰ εἶνε τὸ σκουμβοῖ, ἡ παλαμίδα, ὁ ξιφιός, ὁ τόνος. Σκουμπριῶν εἶνε ὡς 15 εἶδη: τὸ κυρίως σκουμπροῖ, ὁ κολιός κτλ.

22.—Ἐπειδὴ, κυρίως *πόχη*, λένε τὸ σάκκο—ντουρβᾶ—καὶ ἐπειδὴς ὁ χορὸς μοιάζει σὰν χερούλι, ἡ ὅλη *πόχη* μοιάζει σὰν μεγάλη ἀπόχη, τὸ ψαρευτικὸ ἐργαλεῖο δηλ. ποῦ μεταχειρίζονται κι' ἐδῶ, καὶ ποῦ στὰ μέρη μας τὸ ἔλεγίμας *ἀρπάγι*—ἓνα ξυλένιο μακρὸ κοντάρι—χερούλι, ποῦ ἔχει στὴν ἄκρα ἓνα κύκλο στεφάνι ξυλένιο, γιὰ σιδερένιο, καὶ γύρω στὸ στεφάνι εἶνε δεμένος ἓνας σάκκος πλεμματένιος. Γεννιέται τὸ ρῶτημα, ποῖδ εἶνε πιὸ σωστὸ νὰ ποῦμε, *ἀπόχη*, γιὰ—ε—*πόχη*. Ἡ λέξι ἀπόχη σὲ μᾶς δὲ συνεθίζεται. Φαίνεται ὅμως πὼς τέτοιο ζήτημα δὲ στέκεται παρὰ μόνο πὼς καὶ οἱ διὸ λέξεις βγαίνουνε ἀπὸ τὸ ἴδιο ρῆμα καὶ ἡ κάθε μιὰ ἔχει διαφορητικὴ σημασία: ἡ *ἀπόχη* δέλχει κατὶ ποῦ εἶνε δεμένο, ἐνωμένο μὲ κατὶ καὶ ἡ *ν-υ-πόχη* κατὶ ποῦ ἔχει κάτου.

Συνθηματικαὶ λέξεις Αἴνου—Κεσσάνης.

1. Κεσσάνης

Ἄγγιδα (ή) = νεάνις
ἄγγιδι (τὸ) = κοράσιον
ἄλεσμένο (τὸ) = ἀπόκρυφα τὰ ὁποῖα
δὲν συμφέρει ν' ἀκούσει ἄλλος,
φρ. — Μὴ ξεφλιάζεις ἄλεσμένα.

Γκαλιούρης (ὁ) = ὁ ἥλιος. Φρ. προ-
χαλιάζετε, γιατί ὁ γκαλιούρης κα-
τοσήλωσε = ἐργάζεσθε, γιατί ὁ ἥλιος
ἔδωσε, ἔφυγε

Δικράνια (τὰ) = δάχτυλα

Κατοηλόνω = φεύγω, φρ. Ὁ ἥλιος
κατοσήλωσε

κοτόφτερο (τὸ) = βραχὺ, κοντό.

κούδας ἢ κούδης (ὁ) = μάστορας, ὁ
τεχνίτης. Φρ. — Αὐτὸς ὁ μουχὸς εἶναι
ῶρματος κούδας = καλὸς τεχνίτης.

κουδήτικος — ισσα — ικο = ντουλγέρι-
κος. Φρ. — ξεφνλιάζω κουδήτικα =
ὀμιλῶ ντουλγέρικα

κούφιο (τὸ) = σπῆτι

Λαγόπλο (τὸ) = τὸ παιδί

λαγὸς (ὁ) = ὁ νέος, τὸ παλικᾶρι

Μοχὸς (ὁ) = ἄνθρωπος, ἄνδρας γυ-
ναίκας

μοχοῦσα (ή) = γυναίκα, σύζυγος

Ξεφνλιάζω = ὀμιλῶ, φανερώνω

Παντοσλωτὸ (τὸ) = παράθυρο

Πέγιος (ὁ) = ναργαλές, τσουμπούκι

καὶ τὸ καπνόχορτο

Πραχάλα (ή) = ἡ δουλειὰ

πραχαλιάζω = δουλεύω

Ράζω — ξω — ξα = ἔρχομαι, φέρνω

Σουρώνω = πίνω, μεθῶ. Τὸ σου-
ρωσε = μέθυσε

σουρωμένος = μεθυμένος. Φρ. — Σου-
ρωμένος πάλι μᾶς ἔρχεται.

σουρώμα (τὸ) = τὸ μεθύσι

σταμώνω = ἔχω, ἔννοῶ

Τσουζω = πίνω. Φρ. — Αὐτὸς πολὺ τὸ
τσουζεῖ

ῶρματος, — η — ο, = καλὸς

ῶρματα (τὰ) = καλὰ

2. Αἴνου.

Ἄγκιδα (ή) = τὸ κορίτσι

ἄγκιδι (τὸ) = τὸ κοράσιον

Γκαλιούρης (ὁ) = ἥλιος

Δικράνια (τὰ) = δάχτυλα

Κουτόφτερο (τὸ) = τὸ βραχὺ

κούφιο (τὸ) = σπῆτι

κούδας (ὁ) = μάστορας

Λαγὸς (ὁ) = νέος

λαγόπλο (τὸ) = τὸ παιδί

λουβοὶ (οἱ) = τὰ χορήματα

Μουχὸς (ὁ) = ἄντρας

μουχοῦσα (ή) = γυναίκα

Παντοσλωτὸ (τὸ) = τὸ παράθυρο

Ράζω = ἔρχομαι ἔρραξε = ἤρθε

ΣΟΥΦΛΙ

Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ τοπωνυμίου.

I

Ἡ θρακικὴ παρὰ τὸν Ἐβρον πόλις Σουφλί εἴλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ σεβαστοῦ διδασκάλου κ. Γ. Χατζιδάκι, ὁ ὁποῖος καὶ ἤρμηνευσεν (ἐν Λεξικογρ. Ἄρχ. 6, 4) τῆς πόλεως ταύτης τὸ ὄνομα—«ἂν εἶναι ἑλληνικὸν» προσθέτων—ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ *Σοφουλλῆ* (ὅπερ Σοφουλλῆς παρὰ τὸ Σοφούλλης⁽¹⁾), καθ' ἣ καὶ Γεωργουλλῆς, Θεωδωρῆς, Λουκῆς, Παυλῆς κλπ.). Ἡ ἔτυμολογία δ' αὕτη φαίνεται κατ' ἀρχὰς πιθανή.

Ὁ Μ. Φιλήντας (Γλωσσογν. ἑλλην. 1, 136) ἀποκρούων τὴν ἐκ τοῦ Σοφουλλῆς ἔτυμολογίαν παράγει τὸ ὄνομα ἐξ ἀραβικῆς λέξεως σημαίνουσης χαμηλός, ὅπερ ἄτοπον. Διότι σοβαρὰν τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης ἀρχὴν ἀποτελεῖ ἤδη ὅτι, μόνον ἐὰν ἐκ τῆς ἐρμηνευομένης γλώσσης ἀποκλεισθῇ πᾶσα ὀρθὴ ἐρμηνεία, δικαιούμεθα ἢ ὀφείλομεν νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὰ ξένα, οὐδέποτε δὲ δι' ἀπλὴν συνωνυμίαν τῶν φθόγγων καὶ ἀγνωσῶντες τὰ ἱστορικὰ δεδομένα. Διὰ τοῦτο ὄχι ὀρθῶς ὁ Κ. Dieterich ἐν Glotta 14 (1925), σελ. 218 θεωρεῖ τὴν λέξιν ὑπὸ τοῦ Φιλήντα *wohl richtig als türkisch erklärt*.

Περὶ τοῦ τοπωνυμίου δὲν ὑπάρχει ἀτυχῶς μνεῖα γραπτῆ πολὺ παλαιά, ὡς λέγει καὶ ὁ Κ. Παπαμιχαλόπουλος (χειρόγρ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρείας «Περιγραφή τῆς ἐν Θρακίᾳ πόλεως Σουφλί», ἀριθ. 319, σελ. 3). Ἄλλ' ὅπως τόσων ἄλλων τῆς Θρακικῆς πόλεων, οὕτω καὶ τοῦ Σουφλίου τὸ ὄνομα νομιζῶ ὅτι εἶναι ἑλληνικόν. Παράβαλλε ὅτι τὰ ἐγγύτερα πρὸς τὸ Σουφλί χωρία, ἢ *Κορωσοφουλιὰ* (30' ὄρ. ἀπέχουσα Ν. τοῦ Σουφλίου), ἢ *Δαδιά* (1 ὄρ. 30' Ν. Δ.), ἢ *Μάνδρα* (1 ὄρ. 30' Β.) καὶ τινα ἄλλα «ἔχουσι καθαρὸν ἀμιγῆ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν καὶ τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἦθη καὶ ἔθιμα τοῖς τοῦ Σουφλίου» κατὰ τὸν αὐτὸν Κ. Παπαμιχαλόπουλον (ἐνθ. ἀν. σ. 14). Ἐπειτα «ἡ γλῶσσα τῶν κατοίκων τοῦ Σουφλίου εἶναι ἡ ἑλληνικὴ ὁπωσδήποτε καθαρὰ καὶ ἀηλλαγμένη πολλῶν τουρκικῶν λέξεων, ὁποῖων βρῆθαι ἢ γλῶσσα τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ τοῖς περίξ οἰκούντων Ἑλλήνων...» (ἐνθ. ἀν. σ. 4). Δὲν εἶναι δὲ

(1) Παρὰ τὸ Σοφούλλα ἐπλάσθη, φαίνεται, ὡς παρωνύμιον πρῶτον *Σοφούλλης* καὶ εἶτα ἔμεινεν ἐπώνυμον, ὅπως καὶ παρὰ τὸ Σοφία—*Σοφίος* (παρων. καὶ εἶτα ἐπών. ἐν Κεθῆροις), παρὰ τὸ Μαριέττα—*Μαριέτιης* κ. ἄ.

τουρκικὸν τὸ τοπωνύμιον (ὡς ὑποθέτει καὶ αὐτὸς ὁ Κ. Παπαμιχαλόπουλος ἐνθ' ἄν. σ. 3), διότι οἱ Ἕλληνες ἀνέκαθεν λέγουν *Σουφλί*, οἱ δὲ Τούρκοι ἔλεγον *Σοφλού*. Καὶ συμπεραίνω ὅτι οἱ Τούρκοι μετεσχημάτισαν τὸ *Σουφλί* εἰς *Σοφλού* (1), ὅπως π. χ. τὸ ἐπίσης ἑλληνικὸν τοπων. *Γιαννισὰ* (τά, ἀπὸ γεν. τοῦ *Γιαννισᾶ*) παραλαβόντες οἱ Τούρκοι μετέβαλον εἰς *Γενιτζέ* (2).

Ἄλλ' ἂν εἶναι πράγματι ἑλληνικόν, ὡς ἐπιτραπῆ νὰ εἶπω τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ τοπωνυμίου δεῖον νὰ μὴ ἀναζητηθῆ εἰς τὸ *Σοφούλλης* διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους. Καθ' ὅσον ἠδυνήθη νὰ μάθω, οἰκογενειακὸν ὄνομα *Σοφούλλης* ὑπάρχει ἐν Σάμφ καὶ — κατὰ μαρτυρίαν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρουπόλει λογίου ἱατροῦ κ. Ἀχιλλ. Σαμοθράκη—ἐν Θράκη, ἀλλὰ *Σουφ'λῆς* ὄχι πρὸς τοῦτοις δὲ ἀγνοεῖται βαπτιστικὸν *Σοφούλλης* ἢ *Σοφουλλῆς*. Ἐν Δωριδί δὲ καὶ Παρνασσίδι, ἔνθα ἀπαντᾷ πράγματι ἐπώνυμον *Σουφλῆς*, οὔτε *Σοφούλλ'ς* οὔτε *Σουφ'λῆς* ἀκούεται ὡς κύριον ὄνομα. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι καὶ τὸ ἐπώνυμον *Σουφλῆς* καὶ τὸ τοπωνύμιον *Σουφλί* δὲν προέρχονται ἐκ τοῦ *Σοφουλλῆς*.

Ἄς ἐπιχειρήσωμεν νὰ εὐρώμεν τὴν ἐρμηνεσίαν τῆς λέξεως.

II

Ἄνόματα τόπων τίθενται, ὡς γνωστόν, καὶ ἄλλα (οἷον ἀπὸ φυτῶν, ἀπὸ τῶν συστατικῶν τῆς γῆς, ἀπὸ λίθων κτ.) καὶ ὀνόματα δηλοῦντα ἀπλῶς συγκεκριμένον τι λαμβάνονται δηλ. τοπωνύμια ἐκ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους παρομοιαζομένου πρὸς συγκεκριμένον πρᾶγμα. Οὕτως

Ἄβγὸ Πελοπν. καὶ Σῦρ. (Ι. Νουχάκι Ἑλλην. χωρογρ. 432, 484, 783), Κεφαλλ. (Ἠλ. Τσιτσέλης ἐν Παρν. 1, 679), Ἠπ. (Γ. Ἀναγνωστόπουλος ἐν Ἠπ. Χρον. 1, 90), Παρνασσίς (Γ. Κόλιας ἐν Ἀθηνᾶ 44, 110).

Καταβόθρα Χίος (Κ. Ἀμαντος ἐν Ἀθηνᾶ 27 Λεξ. Ἀρχ. 38) καὶ Τσακων. (Ἑλληνικά 3, 533).

Κλειδί Ἠπ. (Γ. Ἀναγνωστόπ. ξ. ἀ. 93).

Κούβαρος Μύκον. (Σ. Μενάρδος ἐν Ἐπετ. Βυζ. Σπουδῶν 7, 245) καὶ Κουβάρα Ἄνδρ. (Δ. Πασχάλη Τοπωνυμ. 40).

Κουλούρα Κάρπ. (Μ. Μιχαηλίδου Λαογρ. σύμμ. 2, 410).

Κουρούτ' Παρνασσίς (Γ. Κόλιας ξ. ἀ. 131).

Λουριά Μεσσην. (Μικρομάνη).

Παλούνια συνουκ. Σαλαμ., Κύθηρ. (Παλουκιᾶς δ' ἐν Ὀλυμπία).

Ποτήρι Μ. Εὐβ. (Β. Φάβη Γλωσσ. ἐπισκ. 74 σημ.). Κανκί Μάν.

(1) Εὐρέθη καὶ ἐπιγραφὴ τις ἐπὶ πλακῶς (τοῦ 1860) λέγουσα: «τῆς κωμοπόλεως Σοφλού», καθὼς μοῦ ἀνεκοίνωσεν εὐγενῶς ὁ λόγιος ἱατρὸς καὶ ιστοριογράφος κ. Κ. Κουρετίδης.

(2) Περὶ τοῦ τοπωνυμίου *Γιαννισὰ* βλ. Γ. Χατζιδάκι Γλωσσολογ. Ἐρευν. 1, 383-396.

Ρούθουνας Κάμπ. (Μ. Μιχαηλίδης ἔ. ἀ. 463).

Σεντουκάτοι αὐτόθι (ἔ. ἀ. 445).

Σκάλα Κεφαλλ. (Ἡλ. Τσιτσέλης ἐν Παρν. 1,907), Γορτυν., Ἡπ. (Γ. Ἀναγνωστόπ. ἔ. ἀ. 92), Παρνασσός (Γ. Κόλιας ἔ. ἀ. 146), Κάμπ. (Μ. Μιχαηλίδης ἔ. ἀ. 413) ἐνθα καὶ ὁ πληθ. Σκάλες, Ἄττικ. (Ἰω. Σαρρῆς ἐν Ἀθηναῖ 40, 135), Μάν. καὶ ἀλλαγῶν ἀλλὰ καὶ *Κακὴ Σκάλα* ἐν Θεσσαλίᾳ (Μηλιές), ἐν Ἄνδρῳ (Δ. Πασχάλης Τοπωνυμ. 34) κλπ. Ὁμοίως *Σκαλι* (Παρνασσός), τὰ *Σκαλιὰ* (Μάν.), *Σκαλάκι* (αὐτόθι), *Σκαλίτσα* (Παρν.), *Σκάλωμα* (Μάν.) κλπ.

Σάρα Κάμπ. (ἔ. ἀ. 470).

Σκάφη Κύπρ. (Σ. Μενάρδος ἐν Ἀθηναῖ 18,361), Ἡπ. (Γ. Ἀναγνωστόπ. ἔ. ἀ. 92), Ἰκαρ. (Ἑλληνικά 3,538), Κάμπ. (ἔ. ἀ. 410 καὶ 435), Ἄνδρ. (Δ. Πασχάλης ἔ. ἀ. 64), Σκῦρ., *Σκάφες* Μύκον. (Σ. Μενάρδος ἐν Ἐπετ. Βυζ. Σπουδῶν 7,246), *Σκαφίδι* Κύθηρ. καὶ *Σκαφίδια* Τριφυλ.

Σούλι (Π. Φουρζίκης ἐν Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλ. 1922, σ. 404—420), ἀπαντῶν καὶ πολλαχῶς ἀλλαγῶν.

Στύλιος Κρήτ., Καλαβρία.

Τεντόζυλιο Τριφυλ. (τέως δῆμ. Αὐλώνας).

Τηγάνι Σάμ., Κάλυμν. (Κ. Dieterich Südl. Spor. 282), Μάν., *Τηγάνια* Κύθηρ.

Τροῦλλος πολλαχῶς καὶ *Τοῦρλος* Ἄνδρ. (Δ. Πασχάλης ἐνθ. ἀν. 68), Τροῦλλιοι Κύθηρ. Ρόδ., *Στροῦλλος* Κύπρ. (Σ. Μενάρδος ἐν Ἀθηναῖ 18,361), *Τοῦρλα* πολλαχῶς τῆς Μεσσηνίας, *Τοῦρλες* Κάλυμν., *Τουρλι* Γορτυν. καὶ *Τρουλλιά* (τὰ) Ρόδ.

Φούρκα Κόνιτς., Χαλκιδ., Εὐρυταν. (Δ. Λουκοπούλου Ποιμενικά Ρούμελης 127), Παρνασσός (Γ. Κόλιας ἔ. ἀ. 151), Κύθηρ., *Φούρκες* Ρόδ.

Καὶ πλείστα ἄλλα τοιαῦτα δύναται τις νὰ παραθέσῃ. Οὕτω καὶ αἰχμηρὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ἰωρὶς γῆς ἦτοι ἀκρωτήριον ἐν Καρία, Δ. τοῦ κόλπου τῆς Μάκρης, καλεῖται *Σοῦβλα*. *Σοῦφλες* δὲ ἐκλήθησαν κορυφαὶ ὄξειαι (σὰ σοῦφλες) τῶν Βαρδουσιῶν (βλ. Δ. Λουκοπούλου Ποιμενικά Ρούμελης 118), κατὰ τὸ βόρειον ἰδίωμα *Σοῦφλις*. Πβ. καὶ *Σουγλερὴ Πέτρα* ἐν Βρετεμπουγγί Γορτυνίας καὶ *Σουγλερόβουνο* ἐν Καλαβρύτοις (*Σουβλαρόβουνο* ἐν Χίῳ).

Πλὴν ὅμως τῶν ἀνωτέρω ἔχομεν ὁμοίως ἀπὸ προσηγορικῶν ὀνομάτων τοπωνύμια τεθέντα ποτὲ διὰ γεγονόσι ἀγνωστον πλέον σήμερον (') εἰς ἡμᾶς,

(1) Πβ. τὴν ἐξῆς παρατήρησιν τοῦ συλλογέως τοῦ ἐκ Γορτυνίας χειρογρ. 504 (σ. 195). «Δὲ μπόρεσα νὰ μάθω γιατί τὸ μέρος αὐτὸ λέγεται *Κούτουλας*». Πράγματι δὲ τοιαῦτος πολλάκις δύναται νὰ διασωθῇ ἡ σχετικὴ παράδοσις, ἐὰν π. χ. ἐνθυμηταὶ εὐσεβῆται ὁ δεῖνα γέρον. Πβ. τὴν ἐξῆς περὶ τοῦ τοπων. *Τρουμπέττα* (Γορτυν.) παράδοσιν. «**Ἦταν** ἐδῶ ἕνας μύλας καὶ βγαίνει ὁ μυλωνᾶς καὶ βαρεῖ μὲ μιά τρουμπέττα εἰδο-

οἶον Βαγγέλιο (Ρόδ.), Γαλόνη (αὐτόθι), Καλάμη (Γορτυν.), Καλυμμαύκα (Ἄνδρ., Δ. Πασχάλη ἔ. ἄ. 34), Καρδάρα (Δωρὶς) καὶ Ξεροκαρδάρι (Σιδηρόκ. Τριφυλίας), Κόσκινα (Κύθηρ.), Κουδοῦνη (Καλάμ.) Κοντάλα (Ἄττικ., Ἄθηνᾶ 40,138), Κούτουλας (Γορτυν.), Ξύλο (αὐτόθι), Παλαμάρι (αὐτόθι), Σκόλοπας Κάριπ. (Μ. Μιχαηλίδης ἔ. ἄ. 2,446), Σκουτελλάκι (Καλάμ.) καὶ Σκουτέλτσα Κάριπ. (ἔ. ἄ. 446), Σκούφια τοῦ Καλόερου (Ἄνδρ., Δ. Πασχάλη ἔ. ἄ. 64), Χάρκωμα (Ρόδ.) κ. ἄ. π. Τὸ τυχαῖον ἐκεῖνο συμβάν (ὅτι π. χ. ἐνεπάγη ποτὲ σκόλοψ, ὅτι ἐκλάπη καρδάρα, ὅτι εὐρέθη κεκρωσμένον χαλκοῦν δοχεῖον κτλ.), ἔξ οὗ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, οὐδεὶς δύναται ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ προσδιορίσῃ, ἐὰν μὴ μάθῃ ἀκριβῶς ἔξ ὑπαρχούσης παραδόσεως.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἦτο δυνατόν εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τοπωνύμιον Σουφλί νὰ πρόκειται τὸ προσηγορικὸν σουβλί. Ὅτι δὲ ἀληθῶς εἶναι τοῦτο δυνατόν δεικνύει τοπωνύμιον ἐκ Τριφυλίας (ὅπερ ἐσημείωσα ἐν τέως δήμῳ Αὐλώωνος) Σουγλί, ὀνομασία ἐκτάσεως ἀγρῶν ἀρδευομένων, καὶ ἕτερον ἐκ Πάρου Σουβλιά (τά). Ἡ δὲ τροπή τοῦ βλ εἰς φλ δὲν παρέχει δυσκολίαν ἰνὰ (βλ. καὶ Ἄνθ. Παπαδοπούλου Γραμματ. 44) πράγματι ἀκούεται ἡ λ. ἐν Θράκῃ σουβλί καὶ ἰδίᾳ σουγλί, ἀλλαγῶ ὅμως καὶ σουφλί καὶ σ'φλί (1). Ὁ τύπος σουβλί ἢ σουφλί εἰς τινὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων διατηρεῖ τὸ ον διὰ τὸ σουβλία (βλ. Ἄνθ. Παπαδόπουλον ἔνθ. ἀν. 18). Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι ὁ τύπος σουφλί μαρτυρεῖται ἐκ Πελοποννήσου, Στερ. Ἑλλάδος, Ἡπειρου, Μακεδονίας, Χίου καὶ Λέσθου, οὐδεὶς δὲ δύναται ν' ἀποκλείσῃ ὅτι καὶ ἐν Θράκῃ ἐλέγετο ἢ καὶ τῶρα λέγεται πον σουφλί. Ὡστε φωνητικὴ δυσκολία δὲν ὑπάρχει ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν σουβλί: Σουφλί. Ὡς πρὸς δὲ τὸ σημασιολογικὸν μέρος, καθ' ὃ εἶπομεν ἀνωτέρω, εἶναι εἰς ἡμᾶς σήμερον ἀδύνατος ἡ ἐξιχνίασις τοῦ λόγου, δι' ὃν ἡ θέσις ἐκεῖνη ὅπου ἐκτίσθη συνοικισμὸς ἔλαβε τὸ ὄνομα τὸ δηλοῦν μικρὰν σουβλίαν, ὀβελίσκον (πβ. ὅτι σουφλί ἐν Ἀργινίῳ=πάσσαλος κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον αἰχμηρὸς δι' οὗ ἀνοίγεται ὁπῆ εἰς ἐσκαμμένον ἔδαφος πρὸς μεταφύτευσιν φυτόυ). Ἴσως ἐκεῖ ἐσουβλίσθη κἀνεὶς ἢ ἐνεπάγη σουβλί εἰς ἀνάμνησιν γεγονότος τινὸς (πβ. τοπων. τοῦ Σουβλισμένου, βλ. Ν. Σχινᾶ Ὀδοιπορ. σημειώσεις κλπ. 61). Πάντως ἐπιτόπιόν τι γεγονός, ἔστω καὶ ἀσήμαντον, ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα

ποιῶντας ἔτσι ὕσους ἔχον ἀλέοματα. Ἀπὸ τὴν τρομπέτα ἔμεινε τὸ ὄνομα τῆς τοποθεσίας» (Χειρῶν. Ἰστορ. Λεξ. 504, σ. 85). Οὐδεὶς ἠδύνατο πράγματι νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν τοιαύτην ὀνοματοθεσίαν ἄνευ τῆς παραδόσεως ταύτης.

(1) Ὁ τύπος σουφλί Ἀργίν., Λεπενού, Λακων. (Οἰνοῦς), Θεσσαλ., Χίος (Δαφνών), ὃ δὲ τύπος σ'φλί Ἡπ., Λέσβ., Μακεδ. (Βελβεντ.) Στερελλ. (Ἄμφισ. Ἀρροτίν. Βιτρινίσι. Λαμ. Λοκρ. Μεσολ. κ. ἄ.). Ἄλλοι τύποι τῆς λέξεως εἶναι σουβλίν (Λιβύσσ. Πόντ.), σ'βλι (Μακεδ.), σουγλίν (Πόντ.), σουγλί (καὶ σουβλί) σύνηθ., σουγουλί (Φερτιάκινα), σουγγλί (Λακων. Μακεδ.), σογλί (Φάρασα, Χάσια), σουγλίν (Κύπρ.) καὶ σουχλί (Πελοπ., Λαοργ. 10, 107).

τοῦτο, ἀφοῦ παρομοίωσις τοῦ τόπου πρὸς τὸ σουβλί δὲν φαίνεται δικαιολογούμενη.

III

Καὶ αὕτη μὲν εἶναι μία ἐξηγησία. Σκόπιμον ἐν τούτοις θεωρῶ νὰ ὑποδείξω δευτέρον δρόμον γενέσεως τοῦ τοπωνυμίου Σουφλί, κατ' ἐμὲ πολὺ πιθανώτερον.

Εἶναι ἤδη γνωστὸν ὅτι παρωνύμια σχηματίζονται παρὰ τὰ προσηγορικὰ οἰουδιόποτε γένους (1) οὕτω καὶ παρὰ τὸ σουβλί τὸ ἐκ τῆς τουρκοκρατίας Σοῦβλῆς (2), καθ' ἃ καὶ Ζεῦλης, Σβίης (Θήρ.), Τσουρούνης (Κεφαλλ.), Φούχτης (Θήρ.) καὶ ἄλλα, ἐπλάσθησαν παρὰ τὸ ζεῦλα, σβία, φούχτα κλπ. Ὅμοίως δὲ παρὰ τὸ σουφλα τὸ παρωνύμιον Σούφλας, ὅπερ ὡς οἰκογενειακὸν ὄνομα ἐν Αἰτωλίᾳ. Πλὴν δὲ τῶν παρωνυμίων τῶν οὐδετέρως ἐκφερομένων (ἄξυτόνων), οἷον Καροί, Κουκιά, Λιοδί (ἐκ Θήρας), Λουρί (Ρέθυμν.), Μπουκιά (Κάρπ., Μ. Μιχαηλίδης ἔ. ἀ. 2,177), ἐκ Θήρας ἐπίσης Παπί, Πουλλί, Σκαμνί, Τσαοπί, Φίλαοκί, Χλαπί κ. ἄ. κ., σχηματίζονται ἄλλα ἀρσενικά παρωνύμια παρὰ τὰ εἰς —ι προσηγορικά, ἐκφέρονται δὲ ἀρσενικῶς εἰς —ης πολλὰ δὲ τούτων κατέλιξαν οἰκογενειακὰ ὀνόματα (3).

(1) Παρωνύμια τοιαῦτα π. χ. Ἀρίδας Ρουκέϊτας, Σιγίγγλας, Τρεμουνιάνας, Χουλιάρας ἐκ Κεφαλληνίας (βλ. Π. Λορεντζάτον ἐν Λεξ. Ἄρχ. 6,45 κέξ.), Ζεῦλης, Μπόρρας Σβίης, Φούχτης ἐκ Θήρας, Φορτούνας, Χίλαπας ἐκ Κυθίων καὶ ἄλλα ἄπειρα. Ἐπειτα, ἔχομεν καὶ ἐπώνυμα τοιαῦτα, οἷον Μυτζήθρας, Σανίδας, Σταφίδας Τσόχας, Ψαλίδας κλπ. (βλ. Γ. Χατζιδάκι Γλωσσολογ. Μελέτ. 195).

(2) Βλ. Κ. Σάδα Βιογραφ. σχεδ. Ἱερεμία Β' 136 ὑπόσημ. 1 «παπᾶ Νικολάου τοῦ Σούβλη».

(3) Οὕτως ἀπὸ παρωνυμίων (τὰ ὅποια ἀπὸ προσηγορικῶν οὐδετέρων) ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς βυζαντινὰ ἐπώνυμα Ἀγγούρης (H. Moritz Die Zunamen bei den byz. Historikern u. Chronisten II 43), Γογγύλης (I 47 καὶ Γογγύλιος I 48), Καζάνης (I 49 καὶ σήμερον ἐν Καρπάθῳ), Κουλιούκης (I 47 καὶ σήμερον ἐν Ἀθήναις), Κουιάλης (I 47 καὶ σήμερον ἐπών. ἐν Μεγίστῃ), Λαζάνης (I 49), Μαγγάνης (I 49), Ματζούκης (II 30) Πεοδίτης (I 47), Περιστέρης (I 47), Σινάτης (II 19), Σκολιήκης (II 17), Φαομάκης (I 47) καὶ ἄλλα.

Νέα δὲ παρωνύμια ἔχομεν Βουβάλης ἐν Καλύμνῳ (K. Dieterich Südl. Sporden 287), Ζυμάρης ἐν Λέρῳ (τοῦτο καὶ ἐπών. ἀλλαχού). Λισάρης δὲ καὶ Πατέλλης ἐν Καλύμνῳ (αὐτόθι 288, 290) ἐπίσης Κατσούν'ς καὶ Μπουκάλ'ς ἐν Λέσβῳ (P. Kretschmer d. lesb. Dial. 398). Ἐν Κεφαλληνίᾳ Γαλοῦνης, Γρονδοῦλλης, Καπάκης, Κασοῦνης, Καταίτης ὅπερ καὶ ἐπών. ἐν Ἀττικῇ), Κλονιήκης, Κουίτης, Κουρέλης, Λαγάκης, Μακαροῦνης, Μυτζάκης, Μπουκιάκης, Ξυγγάκης, Ὀρετύκης, Παλοῦνης καὶ Παλονιάκης, Πλατοκοῦκης, Σαλέπης, Σαρδοῦνης, Τοιμπούκης, Τουνοσίλλης, Τυφλοκοῦκης, Φίδης, Φουσίκης. Φουσούνης, Φυτίλης, Χαμομήλης καὶ ἄλλα (βλ. Π. Λορεντζάτον ἐν Λεξ. Ἄρχ. 6, 47 κέξ.). Ἐν Κρήτῃ Κατοούλλης (M. Κριαρᾶς ἐν Ἀθηνᾶ 44,179) καὶ Κοτούφης (Γ. Κουμοῦτης ἐν Κρητ. Μελ. I [1933], 153), ἐν Μήλῳ Κατοουκάννης, Κουκουῦσης καὶ Μπρασοῦλης (M. Κριαρᾶς ἔ. ἀ. 174 καὶ 178, τὸ τελευταῖον καὶ ἐκ Καρπάθου). Ὅμοίως

* Ἄλλ' ὁμοίως παρὰ τὰ εἰς—ι προσηγορικὰ παράγονται παρωνύμια (καθιστάμενα τέλος καὶ οἰκογενειακὰ) ἀρσενικῶς εἰς —ης ἐκφερόμενα. Οὕτω βυζαντινὰ ἐπώνυμα ἀπὸ παρωνυμίων τοιαῦτα ἀναφέρονται *Λαρθῆς* (παρὰ τὸ λαρδί, ὅχι *Λαρθύς* (1), ὡς ὁ H. Moritz Die Zunamen usw. I 14, 17), ὅπερ καὶ σήμερον παρωνύμιον ἐν Καρπάθῳ (M. Μιχαηλίδης ἔ. ἀ. 176) καὶ τοπωνύμιον τοῦ *Λαρθῆ* ἐν Ρόδῳ, ἔπειτα *Φουρνῆς* (Moritz ἔ. ἀ. I 17, 47 καὶ II 30), ὅπερ παρωνύμιον νῦν ἐν Κεφαλληνίᾳ (βλ. Π. Λορεντζάτον ἐν Λεξ. Ἰατρ. 6, 69). Νέα δὲ παρὰ τὸ γουδί ἐπλάσθη παρωνύμιον κίθωνός κατ' ἀρχὰς *Γουδῆς* καὶ κατέληξεν εἰς ἐπώνυμον ὄθεν καὶ τοπων. τὸ *Γουδῆ* ἐν Ἀττικῇ (βλ. Ἰω. Σαρρῆν ἐν Ἀθηνᾶ 40, 154) παρὰ τὸ *κουκκί* (ὅπερ ὡς παρων. ἐν Θήρᾳ) ἐπλάσθη παρωνύμιον ἐν Κεφαλληνίᾳ *Κουκκῆς* (Λεξ. Ἰατρ. 6, 55) καὶ ἐπώνυμον κατοπιν' παρὰ τὸ *λιοντί* (πβ. *Λιοδί* παρων. ἐν Θήρᾳ) τὸ παρων. *Λιονδῆς* ἐν Λέσβῳ (P. Kretschmer d. lesb. Dial. 385) καὶ τοπωνύμιον τοῦ *Λιοδῆ* ἐν Ρόδῳ. Ὅμοίως ἐσχηματίσθησαν *Λειρῆς* καὶ *Λιλιῆς* ἐν Κεφαλληνίᾳ (Λεξικογρ. Ἰατρ. 6, 54 καὶ 55), *Πουλλῆς* ἐν Καρπάθῳ (πβ. παρων. *Πουλλί* ἐν Θήρᾳ) καὶ *Σησαιμῆς* (M. Μιχαηλίδης ἔ. ἀ. 180, 182), *Χαψῆς* (185, καὶ ὡς ἐπών.), ἐν Κυθήροις δ' ἐσημείωσα *Μουρρῆς* καὶ *Τουπῆς*.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων ἐπωνύμων (καὶ ὡς παρωνυμίων) *Κουκκῆς*, *Λαρθῆς*, *Λιοδῆς*, *Φουρνῆς*, *Χαψῆς* καταλέγω τὰ ὡς οἰκογενειακὰ μόνον μαρτυρούμενα ἐν Κρήτῃ *Πλουμῆς* (Στ. Ξανθουδίδης ἐν Λεξικογρ. Ἰατρ. 6, 343), *Τουπῆς* (345), *Τυρῆς* (346) κ. ἄ., ἐν Καρπάθῳ *Κουμπῆς* (M. Μιχαηλίδης ἔ. ἀ. 154), *Μυστρῆς* (158) *Τρουλλῆς* (164) κ. ἄ., ἐν Κυθήροις *Βλαντιῆς* (παρὰ τὸ βλαντί—βλαϊτίν), ἐν Τσακωνίᾳ *Φακλῆς* (H. Pernot ἔ. ἀ. 443) ἴσως παρὰ τὸ προσηγορικὸν φακλί, ἐπίσης *Ζουμῆς*, *Σγουρδῆς*, *Σφουρῆς*, *Φουσκῆς* κλπ.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ παρὰ τὸ προσηγορικὸν σουβλί, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ

ἐν Καρπάθῳ *Ἀβγούλλης* (M. Μιχαηλίδης Λαογρ. σύμμ. 2, 168), *Καράης* (Καράβης, σ. 173), *Μελάνης* (177), *Παώνης* (180, ἀλλαγὸς τὸ Παγώνης ἐπών.), *Πλατανάκης* (180), *Χελώνης* (Χελιδόνης, σ. 185), Ἐν Θήρᾳ ἐσημείωσα πλὴν ἄλλων καὶ *Κοκρῶνης* (ὅπερ ἀλλαγὸς ἐπών.), *Μπεγλέρης* (καὶ οὐδετέρως *Μπεγλέρι*), *Σκουτέλλης* (καὶ *Σκουτέλλι*) κ. ἄ., ἐν Κυθήροις δὲ *Βλασιάρης*, *Παιτέλλης*, *Πιπέρης* (ὅπερ ἐπών. ἐν Καρπάθῳ), *Σγαρδέλλης* κ. ἄ.

* Ἐπώνυμα δὲ καθήνησαν τὰ τοιαῦτα παρωνύμια, οἷον *Ζιγούρης*, *Καλιούνης*, *Κοκρῶνης*, *Κοφίνης*, *Λαθούρης*, *Ματσούκης*, *Μπαρμπούνης*, *Παγώνης*, *Παισούνης*, *Σκουλαρῆκης*, *Τομπούρης* καὶ ἄλλα πλεῖστα, ἐν Κρήτῃ *Κριάκης* (Στ. Ξανθουδίδης ἐν Λεξ. Ἰατρ. 6, 335), *Μαμμούνης* (339), *Προγούλης* (343), *Ψιμάκης* (350), *Σπιθούρης* (ὁ αὐτὸς ἐν Λαογρ. 7, 332), ἐν Καρπάθῳ δὲ *Γεράκης* (τοῦτο καὶ ἐν Λεωνιδίῳ, βλ. H. Pernot Introduction 410), *Καζάνης* (ὅπερ καὶ Βυζαντινόν), *Καλοῦδης*, *Πιόνης*, *Πιπέρης*, *Τσέρκης* (M. Μιχαηλίδης ἔ. ἀ. 150 κέξ.), ἐν Λεωνιδίῳ *Καλαμάκης* κλπ. (H. Pernot ἐνθ' ἀν. 418).

(1) Ὅμοίως γραπτέον *Κλαυῆς* (Κλαψῆς) καὶ ὅχι *Κλαυός*, ὡς ὁ H. Moritz ἔ. ἀ. I 47 (καὶ II 55).

ὡς παρωνύμιον Σουβλί ἐν Μεγίστῃ, Σουγλί δ' ἐν Λέσβῳ (P. Kretschmer ἔ. ἀ. 398) καὶ ἐν Θήρᾳ, ἐπλάσθη παρωνύμιον Σουβλής (¹) ὅπερ κατέστη τέλος καὶ ἐπώνυμον. Πράγματι οἰκογενειακὸν Σουβλής (²) ἀπαντᾷ ἐν Μ. Εὐβοίᾳ (κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Β. Φάβη), ὁμοίως ἐν Ἀθήναις (³) φέρεται, Σουφλῆς (⁴) δὲ ὡς ἐπώνυμον ἐπίσης ἐν Δωριδί καὶ Παρνασσίδι (κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Δ. Λουκοπούλου). Ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ κτήτορος τὸ ἐν Δαφνῶνι τῆς Χίου τοπων. τοῦ Σουβλή, ὅπως λέγεται καὶ τοῦ Δαρδῆ (Ρόδ.), τοῦ Διοδῆ (αὐτόθι), τοῦ Σπαθῆ (Κεφαλλ., Ἐπετ. Ἐτ. Βυζ. Σπουδῶν 4, 336), τοῦ Χορδῆ καὶ ἄλλα τοπωνύμια, ἐν Θράκῃ δὲ τέλος τοῦ Σουφλῆ. Ὅπως δὲ τὰ κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους κατὰ γενικὴν φερόμενα τοπωνύμια, τοῦ Διαβολίτζη, τοῦ Λεοντάρη, τοῦ Μανιάκη, τοῦ Μιχαλίτη, τοῦ Τορνίκη κλπ., ὁμοίως δὲ νέα τοῦ Γουδῆ, τοῦ Κουμῆ, τοῦ Περγῆ κ. ἄ. (⁵), φέρονται σήμερον οὐδὲτέρας, ἦτοι τὸ Διαβολίτσι, τὸ Καπανδρίτη, τὸ Λενίδι, τὸ Λογοθέτη, τὸ Λεοντάρι, τὸ Μανιάκι κλπ. καὶ νέα ἐν Ἀττικῇ τὸ Γουδί, τὸ Περγί ἐν Ρόδῳ (παρὰλλήλως πρὸς τὸ τοῦ Περγῆ ἀκουόμενον), τὰ Κουμία ἐν Κυθήροις (ἦτοι ἔνικ. Κουμί ἀντὶ τοῦ ἐπίσης λεγομένου τοῦ Κουμῆ) κλπ., οὕτω τὸ μὲν ἐν Χίῳ κατὰ γενικὴν τοῦ Σουβλή ἔξακολουθεῖ ἀκουόμενον, τὸ δὲ ἐν Θράκῃ τοῦ Σουφλῆ κατέληξεν εἰς τὸν οὐδέτερον τύπον τὸ Σουφλί ὃ ὁλοῖος καὶ ἐπεκράτησε (⁶). (Περί τῆς μεταβολῆς τοῦ γένους τῶν

(1) Σημειωτέον ὅτι ἐν Ρόδῳ ἀπαντῶν τὸ οὖσ. σουβλῆς (δ) σημ. «πουλλι ᾗς τὸ μέγεθος τοῦ κορυδαλοῦ μὲ μαῦρες φτεροῦγες καὶ μαυρείδερο τὸ ἄλλο χρῶμα, τοῦ συχναίει ᾗς τοὺς ποταμοὺς» (συνών. σουβλίτης).

(2) Τὸ ἐν Κρήτῃ ἐπώνυμον Σουχλῆς ἐκ παρωνυμίου (κατὰ Στ. Ξανθοῦ(διδην ἐν Δεξ. Ἀρχ. 6, 344) δὲν ἔχει φυσικὰ σχέσιν πρὸς τὸ σουβλί ἀπαντῶν ὑπὸ τὸν τύπον σουχλῖν ἐν Κύπρῳ, ἀλλὰ πρὸς τὸ (ὑποκορ. τοῦ σοῦγλη) σουχλί, σημαίνει δ' ἐν Ρεθύμνῃ σουχλί τὸν ἐπὶ τοῦ ὄρου τοῦ γαλακτοῦ (πρὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς μυζήθρας) ἐπιπλέοντα σπογγώδη καὶ λιπαρὸν ἄφρον.

(3) Ὅμοίως φέρεται ὡς ἐπώνυμον ἐμπόρου Σουβλίτης.

(4) Τὸ ἐπών. Σουφλῆς ἐν Βοστανίτῃ Δωριδὸς μαρτυρεῖται ὡς παλαιότερον τοῦ 1800· παρὰ τῶν ἐκ Βοστανίτιδος ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Γαλασιῶν Ἀθηνῶν ἐγκατεστημένων ὑπερεβδομηχονταετῶν ἀδελφῶν Σουφλῆ μαθῶν ὁ κ. Στ. Σαράβας μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὅτι τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον ἔφερε καὶ ὁ πρόπαππος αὐτῶν.

Περί τοῦ βλ—φλ (Σουβλής—Σουφλής) βλ. ἀνωτ. σ. 100. Καθ' ἃ δὲ εἶπομεν, ὁ τύπος σουφλί (ἀντὶ σουβλί) ἀπαντᾷ πολλαχοῦ, ὅτι ἐλέγετό ποτε Σούβλης, νῦν δὲ Σούφλιας, ἐπίσης Σουβλής ἀλλὰ καὶ Σουφλής. Εὐνόητον ὅτι οὐδέμια ἀνάγκη ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἐλέγετο καὶ ἐν Θράκῃ σουφλί (μετὰ τοῦ φ) καὶ δὴ καὶ Σουφλής. Ὡς ξένος ὁ συνοικίσις τὸ χωρίον ἔφερε μετὰ τοῦ ὀνοματὸς του καὶ τὸν φθόγγον (φλ, Σουφλής).

(5) Παραδείγματα τοπωνυμίων κατὰ γενικὴν ἐκφερομένων βλ. παρὰ Γ. Χατζιδάκι ἐν Γλωσσολογ. Μελέτ. 199. Πβ. καὶ Στ. Κυριακίδου Ἑλλην. Λαογρ. 1, 385 κἑξ.

(6) Οὕτω δύναται νὰ ἐξηγηθεῖσιν καὶ τὰ ἀνωτέρω ἀναγραφέντα τοπωνύμια Σουγλί (τό, Τριφυλ.) καὶ Σουβλιά (τά, Πάρ.) ἀπὸ τῆς γεν. τοῦ Σουβλή, τοῦ Σουγλή. Περί τοῦ πληθ. Σουβλιά πβ. καὶ τὰ Κουμία Κύθηρ. (τοῦ Κουμῆ), τὰ Λιώσα (τοῦ Λιώσα) κ. ἄ.

ὀνομάτων κατὰ τὴν τροπὴν ἐπωνύμου ἢ παρωνυμίου εἰς τοπωνυμικὸν βλ. Γ. Χατζιδάκι Γλωσσολογ. Μελέτ. 197 κέξ. καὶ Γλωσσολογ. Ἐρευν. 1,293).

Κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας καὶ καθ' ἃ συνάγεται ἐκ τῶν σχετικῶν παραδόσεων ὁ συνοικισμὸς Σουφλίου συνέστη πρὸ υπερδιακοσίων ἐτῶν ὑπὸ Ἑλλήνων ἐλθόντων ἴσως ἐξ Ἡπείρου (1), κατὰ τινὰς μάλιστα ὑπὸ Σουλιωτῶν (πβ. τὸ ὄνομα τῆς συνοικίας *Κακοσούλι* κλπ.) (2) βραδύτερον δὲ ἐδέχθησαν νέους ἐποίκους ἀλβανοφώνους (πολλοὶ ἐν Σουφλίῳ οἰκογένεαι ἐξ ἐκείνων ἔλκουσαι τὸ γένος λέγονται Ἀρβανιτούδια) καὶ Ἑλληνας ἄλλων μερῶν, οἱ ὅποιοι ἐρχόμενοι ὡς τεχνῖται (π. χ. κτίσται κλπ.) ἐγκαθίσταντο μόνιμως ἐν τῇ λοιπῇ Θράκῃ καὶ ἐν Σουφλίῳ (3).

Τὰ περὶ τοῦ τοιοῦτου συνοικισμοῦ ἐνισχύουν, νομίζω, τὴν ὑπ' ἐμοῦ ὑποστηριζομένην ἐρμηνείαν. Δύναμαι δηλ. συμπιθάζων τὴν παράδοσιν πρὸς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως νὰ ὑποστηρίξω ὅτι οἱ ἐνταῦθα συνοικισθέντες Ἑλληνας ἦλθον ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Σουφλιῆ τινος, ἀρχηγοῦ ἴσως τῆς πολυμελεστεύρας τῶν ἐποίκων οἰκογενείας. Πάντως τὸ ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ παλαιὰ τουρκικὴ μονὴ (τεκές), ἣς σφύζονται τὰ ἔρεϊπια, οὐδὲν σημαίνει, ὅταν γνωρίζωμεν ἀναμφισβητήτως ὅτι ἡ πόλις κατακρίθη πάντοτε ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ παρέμεινε ἀκραφνῶς ἑλληνική.

(1) Κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ ἐξ Ἡπείρου καὶ ἄλλων μερῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐλθόντες Τούρκοι, ζῶντες κατ' ἀρχὰς κειχωρισμένοι, ἐξεδιώχθησαν δι' εὐφροῦς τρόπου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐγκατασταθέντες πέρα τοῦ Ἐβρου συνέπηξαν τὸ χωρίον *Σοφουλάρ* (ἐναντι τῆς σημερινῆς Ὀρεσιτιάδος). Ἀλλὰ τοπωνύμιον *Σοφουλάρ* ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοζάνης, *Σουφλάρ* δὲ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δαρίσης καὶ ἐν Χαλκιδικῇ.

Τέλος τὸ ὄνομα *Σοφυαλί* ἢ *Σοφαλί* (Ἐλευθερουδάκη Ἐγκυκλ. λεξ. ἐν λ.), ὃν πράγματι λέγεται ἀντὶ *Σουφλί*—οὐδαμῶθεν μοῦ ἐπεβεβαιώθη—προῆλθεν ἐκ παρετυμολογικῆς συσχετίσεως (π. χ. Γιουσοῦφ—ἄλλης).

(2) Κατὰ τὸν Κ. Γούναρην («Σουλιώται ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ» ἐν Μακεδον. Ἡμερολ. 1912, σ. 206) οἱ Τούρκοι «ἐπειδὴ δὲν ἐκτύπα καλῶς εἰς τὸ οὖς των τὸ ὄνομά των τῆς ἡρωϊκῆς περιοχῆς τῶν Κασσωπαίων ὀρέων μετέτρεψαν τὸ Σοῦλι—*Σουφλί*» (τὴν πληροφορίαν ὀφείλω εἰς τὴν εὐγένειαν τοῦ δικηγόρου κ. Μ. Σαραντῆ). Γλωσσικῶς ὅμως ἡ ἀνάπτυξις φθόγγων φ καὶ ὁ καταρβισμὸς τοῦ τόνου εἶναι ἀδιανόητα. Ἡ παράδοσις φαίνεται ὅτι ἐπλάσθη ἐκ τῶν ὑστέρων.

(3) Περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τούτου βλ. τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν χειρόγρ. Κ. Παπαμιχαλοπούλου σ. 3 κέξ. Πβ. καὶ Κ. Γούναρην ἐνθ' ἀν. Ἐπίσης περὶ τῆς ὑπαρχούσης σχετικῆς παραδόσεως εὐγενῶς με διεφώτισαν ὁ κ. Κ. Κουρτιδης καὶ ὁ κ. Ἀχ. Σαμοθράκης.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

1. Ὁ ἐποικισμὸς τῶν Ἀρμενίων στὰ Μάλγαρα.

(Κατ' ἀφήγησιν Ἀναγνώστου Μπουτράκη ἡλικ. 81 ἐτῶν)

α') Δὲν εἶνι πολλὰ χρόνια πὺν ἦσαν οἱ Ἀρμένδες στὰ Μάλγαρα. Κατὰ πῶς μὲ ἔλγηι βαβᾶς μ' ἦταν 12 χρονοῦ πὺν ἦσαν. Πέθανε στὰ 1900 κ' ἦταν 87 χρονοῦ. Πάρ' τὸ κοντύλι καὶ βρὲς τὸ ἔτος πὺν ἦσαν. Κι πὺν λὲς ἦσαν ματζιῶδες (1) ἀπ' τὸ Βὰν Ἰσαμι εἴκουσι φαμίλιες. Ἦταν κ' ἄλλοι πὺν πῆγαν στ' Ραιδεστό. Ἦξηραν ἀπ' οὐλῖς τῖς τέχνις, κὶ τὶ δὲν ἦξηραν. Μουνάχα ζιβγάρ' δὲν ἦξηραν. Τὰ Μάλγαρα τότε ἦταν μικρὸς κασαμπᾶς. Ἰονάφια (2) λίγα εἶχε. Ἄμα ἔμαθαν πὺς ἦσαν Ἀρμένδες κὶ ἦθηλαν νὰ κάτσουν μέσα στὸ γασαβᾶ, γοῦλ' σωῶθκαν στὸ πουδάρ' κὶ καλὰ νὰ μὴν τῖς δηχτοῦν. Γήγκαν μιντζιλέσια (3), γκιουρουλιὰ—πατηριὰ (4) κὶ τσᾶκ ὀλοκοντὰ δέχκαν γιρλῆδες (5) κὶ τῖς ἄφκαν νὰ φιασοῦν σ' καλύβες τς ὄξου, καρσῆ (6) στὰ Μάλγαρα μισὴ ὥρα μακρονά. Καὶ τοῦν τόπο ἱεῖνο τὸν ἦληγαν οὐς τὰ τῶρα «Ἀρμένικες καλύβες». Ὑστηρα ὄσου πηροῦσαν τὰ χρόνια κὶ κατάλαβαν Μαλγαρηνοὶ τοῦ καλὸ πὺν εἶχαν ἀπ' τς Ἀρμένδες τς ἄφκαν κ' ἔκατσαν μέσ' τὸ γασαβᾶ κ' ἀποὺ τότε τὰ Μάλγαρα ἄλλαξαν πολὺ. Γοῦλ' Ἀρμένδες γεῖνκαν τσορβατζῆδες (7), ὡσπου φύγαν ἀπ' ἡκεὶ μαζὺ μας.

β') Στὰ 1860 ἢ 1861 ἦσαν πὺν πίσ' ἀπ' τὴ Ρουσία κ' ἔκατσαν σὲ βακούφκα (8) γουράφια κ' ἄλλα μιλλέτια (9). Νουγᾶζδες τς ἦληγαν, Τατάρδες Κορήμδες, πὺν χώρζαν μουνάχα στὴ γλώσσα. Ἦταν ἄγροι ἀθροῦπ' οὐλ' μὲ τὰ γένεια. Φουροῦσαν καλᾶκια στὰ κεφάλια τς τριγύρου προυβιὰ κὶ ψιλὰ ἄσπρου. Τὰ ροῦχα τς φουροῦσαν στηνὰ (10), σάκκο, κὶ στὴ μέσ' λουριδα, πὺν εἶχαν τοῦν γαμᾶ (11) κρεμασμένο σὸν d' ἄσκέρια (12) τῶρα. Τὰ γζάνια τς (13) ἄμα γίνονταν 3 χρονοῦ τὰ ἔβαζαν ἀπ' ἐδῶ κ' ἀπ' ἐκεῖ (δεῖχνοντας τὸ στηθος) φουσεκία, κὶ ἄτοι τς πὰ σιὰ ροῦχα τς εἶχαν φουσεκία. Στάθηκαν 19 χρόνια κ' ὕστηρα Ρουσία τς σήκωση, κὶ τὸν κηρὸ π' ἔφηνγαν ξηγύμνουσαν γοῦλα τὰ Χριστιανικὰ γουριὰ κὶ δὴ τζάφκαν τίπουτα. Μονάχα ὄντα ἔφθασαν στὴ θάλασσα ἢ Τούρκικη κυβέρονηση τοῦς τὰ πῆρι γοῦλα κὶ δὴν ἄφκι τίπουτα νὰ πάρουν μαζὶ τς.

(1) Πρόσφυγες. (2) Τεχνίται. (3) Συνεδριόσεις. (4) Θόρυβος, πάταγος. (5) Ἐντόπιοι. (6) Ἀντίκρη. (7) Πλούσιοι. (8) Δημόσια. (9) Ἐθνη. (10) Στενά, ἐδρωπ. φορεσιὰ. (11) Κάμα, δίκοπο μαχαίρι. (12) Στρατιώται. (13) Τὰ μικρὰ παιδάκια.

2. Τοπωνυμια γύρω στο Δογάν-κιοί.

Γκιόκ-καγιός	=	βοσκοτόπος πέρα απ' τὸ χωριὸ μὲ μαύρους βράχους.
Νηράκια	=	καλλιεργήσιμοι ἀγροί
Βαμπακιές	=	ὁμοίως
Τσιμενίτσα	=	ὁμοίως
Καβάκια	=	ὁμοίως
Χαραμὴ τσεσμέ	=	ὁμοίως
Κραγιές	=	ὁμοίως
Μπὰς Τσεσμέ	=	βοσκοτόπος
Πουρδαλιές	=	ἀκαλλιεργητος βοσκοτόπος
Πράβτσα (1)	=	ἀγριότοπος ἀπ' τὴν πολλὴ βλάστηση
Φλαμούρια	=	λαγκαδιὰ βοσκίσιμος

(1) Στὴν Πράβτσα στὴν ἀπάνου μεριά πολέμοσαν καμμιά κατὸ πενήντα (150) χρόνια θρουστὰ νὰ κάνουν χωριό. Δούλεψαν 5—10 χρόνια και δὲ βόρσαν νὰ ζήσουν ἀπ' τὸ τελεσσιό (= στοιχειό). Μέσ' τὸ σπιτ' νοικοκυραίοι τ' σπιτιοῦ πέθαναν ἀπ' τὸ στοιχειό. "Ελεφτα τὸ σπιτ' και τίς πλάκωνε. "Υστερα τὸ παρήτσαν κι τραβήχσαν πὸ πέρα μεριά ὡς μισὴ ὥρα κι' ἔκαναν χωριό. "Εξησαν ὡς 5 χρόνια μουνάχα. Μουριές φαίνονται ἀκόμα. "Επαθαν κι κει τὰ ἴδια, γιατί δὲν τζ' ἄφηνε τὸ σχειό. Κειν' π' ἀπόμναν, κατήβχαν στὴν κατ' Πράβτσα, ἔφκιασαν χωριό κι μιὰ μικρὴ "Ηκκλησιὰ ἦδε κει'. Πάλ' δὲν βόρσαν νὰ σταθοῦν κι σκόρπσαν ἄλλοι στὸ Τατάρ-κιοί κι' ἄλλοι στὸ Ρέβιτς. "Εφγαν οἱ Πραβτσανοὶ κι' ὕστερα ἕνας μεγάλος βῆς Τούρκος ἀπ' τὸ Καρατζά—κιοί πήγε και πήρε ἀπ' τὴν Πραβτσανή τν ἡκκλησιὰ τὴν ἁγία Τράπεζα, πού ἦταν ἕνα μικρὸ μάρμαρο και τὴν ἔβαλε γιὰ πλάκα στὴ χρεσία τ'. Τὴν ἄλλ' μέρα ἔπαθε ἕνα τρανὸ πάθημα. "Εβγαλι τρίχες χοντρές ἀπ' τὴν κούτρα τ' ὡς τὰ κατ' στὴν κοιλιὰ σὰν βοδουτσα κι φάναςζι σὰν τὸ γουρούν 40 μέρις γκροῦχ γκροῦχ. Τὰ πηδιὰ τ' ἀρέκουνταν νὰ τὸν γλέπουν ἔις κι τὸν ἔκλεισαν στὸν ὄδα τ'. Κατάλαβε ὁ βῆς τὸ κακὸ πού ἔκανε και ἔταξε τὸ μάρμαρο ἐκεῖνο (τὴν ἁγία τράπεζα) νὰ τὸ πὰν στὰ Καλύβια στὸ μαναστήρ, πού ἔχ' και Ρουσία χέρ. (Πρόκειται περὶ τοῦ Μωτοχίου τῆς μονῆς "Ιβήρων). "Εξὸν ἀπ' αὐτὸ ἔταξε δαμάλια, ἀγελάδια και κάθε χρόνο ἔστελνε ἀπὸν δυὸ ἀμάξια στὰρ ὡς χίλιες ὀκάδες και ἀνήμερα πού γιόρταζε τὸ μαναστήρ (23 Αὐγούστου) και ἀπὸ κανένα κριάρ'. Και ἔις γέρεψε. Τὰ ἀγγόνια τ' ἀκόμα ἴσαμε τὸ χουριέτ (=Τουρκικὸν Σύνταγμα 10 "Ιουλίου 1908) πήγαιναν τὸ σταρ στὸ μαναστήρ. Μεχμέτ βῆς, τ' ἀγγόνι τ', ὄσωπο σκώθκαμ ζούσε. Τὸν Τούρκο πού ἔγινε γουρούν' καγένας δὲν τὸ ἴζηρε. Μονάχα ὁ πεθερός μου, πού ἦταν ὄρτακῆς (=μεσιάρης) ἐκί τὸν εἶδε κι ἡ πιθιρά μ' τὸν παραστέκουνταν. "Ἦταν 80 χρονοῦ κι κειν' μὲ τὸ ἔληγι Στὴν Πράβτσα, και πού ἔκαναν τὰ χωριὰ κι χαλοῦσαν, βγαίν' ὡς τὰ σήμερα ἕνα κατσικάκ' και βελάζ μακακὰ μακακὰ και τὸ εἶδαν πουλλοί. "Εγὼ δὲν τοῦ εἶδα.

"Ενας τσοβάν'ς ἀπ' τὸ χωριό μας Δημητράς Καρκαλέτσος κατάγερως ἄθρωπος πήγε τὰ πρόβια τ' στὴ Πράβτσας τὸ μέρος μιὰ μέρα νὰ τὰ βοσκῆ' κι τ' νύχτα εἶπε στὸ δουλο τ' τὸ τζοβάν' νὰ φέρ' γύρου τὰ πρόβια νὰ τὰ μὰς' κι' αὐτὸς στάθηκε σ' ἕνα μέρος. "Οντα γύρσε τσοβάν'ς τ' τὸν βρῆκι πηθαμένο. Γι' αὐτὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔμεινε ἔρημο κι' ἀργότερα πῆγαν Τούρκ' ματζιζῆδες κι' ἔκαναν χωριό. Τὸ σχειό αὐτουνούς δὲν τοὺς περῆαζι.

3. Τ' Ρωμηοῦ γιοφύρα.

Ἐνάμεσα στὰ χωριὰ Τατάρ-κιοὶ καὶ Τεκὲς βρῖσκεται ἓνα γιοφύρ, ποὺ τὸ λέγαμι «τ' Ρωμηοῦ γιοφύρα» καὶ τούρκικα «Γκισοῦρ-κιοπροσοῦ» μὰ μισή ὥρα ἀπ' τ' ἑμᾶς παγαίνοντα κατὰ τὰ Μάλγαρα. Τοῦρκοι τόσο πολέμασαν νὰ τὸ χαλάσουν δὲ βόρσαν κὶ ἀπόμνε τὸ μισό, κὶ μόν' ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ περάσ'. Πολέμασε νὰ τὸ χαλάσ' γὰ νὰ μὴ βριθεῖ Χριστιανικὸ γιοφύρ' στὸν τόπο ἐκεῖνο. Κὶ δὲν χίλασι, γιατί ἦταν μὲ ἓνα τσιμέντο, ποὺ τὸ λέγασι κουρασάν, φκιασμένο μὲ λάδ' κὶ μὲ τσακισμένο κираμιδ'.

4. Τ' Παύλου τ' γιοφύρ.

Πέρα 'π τὴ Χαριόπολ' 2. ὄρες μακρὰ εἶνε «τ' Παῦλο τὸ γιοφύρ» ἀπ' αὐτοῦ στὸν Ἐργίνη τὸν ποταμό. Αὐτὸ τὸ γιοφύρι, καθὼς ἔλλησαν τὰ γηρόνια χτίσκει στὴ Ρωμαϊκὴ ἐποχῇ. Κάλφας τ' (=πρωτομάστορας) λέγονταν Παῦλος κὶ γ' αὐτὸ πῆρι τὸ ὄνομα τ' «Παῦλο τὸ γιοφύρ». Δούλευαν ἕξντα μαστόρ κὶ ἕξντα μαθητοῦδια.

ὄλη τὴ μέρα δούλευαν κὶ καμάρια δὲ στέριωνε.

Πουλί ἦρι καὶ λάλησι ἀντίκρυ στὸ γιοφύρι

«ὄσο δὲ φάει ἄνθρωπο καμάρια δὲ στεριώνει»

ὄσο δὲ φάει τοῦ μάστορη τ' γυναῖκα τότε θὰ στεριώσει».

Ἐστερα μάστορς ἔστειλι τὸ τσουράμι τ' (1) νὰ φωνάξ τ' γυναῖκα τ' Πάει τὴ βρῆκι κὶ ζύμοννε ψομί γὰ τ' μαστόρ κὶ τὸ γζανάκ' (2) τὸ εἶχι στὴν κούνια κὶ τὸ κούναγι μὲ τὸ κουδάρ κὶ τὴν εἶπι—«Χαῖδε ἀγλήγορα νὰ πᾶς σὶ χαλέβ' (3) Παῦλος. Ἐστηρα λέγ' γυναῖκα:

«Ἄν μὲ θέλ' γὰ καλό, ν' ἀλλάξω κὶ νὰ πάγω»

ἄν μὲ θέλ' γὰ κακό, νὰ πάγω ὅπως εἶμαι».

Πάει ὅπως ἦταν μὲ τὰ ζυμάρια κὶ ἄφρι τὸ γζάν' στὴν κούνια καὶ κοιμόταν.—Καὶ τί μὲ θέλεις μάστορς;—Τὸ δαχτυλίδι μ' ἔχασα, νὰ κατέβεις νὰ τὸ πάρεις. Μπαίνοντα μέσα ἱκεῖ πνίγκι. Τὴν πῆραν πεθαμένη, τὴν ἔβαλαν μέσ' τὴν καμάρια καὶ τότε εἶπε:

«ὅπως τρέχ' τὸ γάλα μ' νὰ τρέχ' κόσμος ὄντι περνᾶ».

Ἐστερα στηριώθη τὸ γιοφύρ' ποὺ τόφμασαν μὲ 365 καμάρες, ὄσες μέρες ἔχ' οὐ χρόνος. Σήμερα φαίνονται ἀκόμα ἀπ' αὐτὰ δουβέρια τὸ γάλα π' ἔτριχε ἀπ' τὰ βυζιά τς' καὶ στέκονται μονάχα δυὸ καμάρες στὴ μέσ', γιατί τίς ἄλλες τίς παραχουσι τοῦ ρέμα ἀπ' τίς δυὸ ἄκρις, ποὺ ἦταν χαμλές (4).

(1) Μαθητὴς τεχνίτου. (2) Τὸ μωρό. (3) Ζητεῖ. (4) Χαμηλές.

5. Τὸ γιφύρ τ' Οὐζούν κιοπροῦ.

Δὲ θυμᾶμαι σὲ ποιανοῦ Σουλτάνου τὸν κηρὸ τὸ γιφύρ αὐτό. Στοῦ Σουλτάν Ἀζήξ μου, στοῦ Σουλτάν Σηλήμ μου δὲν ξαίρω. Ἀρχήτερα εἶχ' ἦνα γιφύρ μικρὸ κι Σουλτᾶνος θέλσε νὰ τὸ κάν' μεγαλύτερο κι τὸ ἔφκιασε σάν τ' «Παῦλο τὸ γιφύρ» μὲ 365 κάμαρες κι ὕστερα στάθκι στὸ πλάγ' κι τὸ σιγανοῦσι μοναχός του κι τὸ καμάρανε, π' ἔκανε τέτοιο καλὸ γιφύρ. Κεῖν' τὴν ὥρα ἦρτι κ' ἕνας τσοβάνς κι θέλσε νὰ τὸ πηράσ'. (Ἦταν ὁ πρῶτος διαβάτης τοῦ γεφυριοῦ). Σουλτᾶνος ποὺ στέκουνταν λίγο πέρα τὸν φρονάζει κι τὸν ρουτᾶ—«Αἰ! τσοβάν', πῶς σ' φαίνητι τὸ γιφύρ; εἶνι καλό;»

—«Τὶ νὰ σ' πῶ, πολυχρονεμένε μ' βασιλιᾶ, τὸ γιφύρ' π' ἔκανις εἶν' καλὸ γκιᾶξιο, μάρεμ (1) γιφύρ δὲν εἶνι, εἶνι καναράς (2).

—«Γιατί; τὸν ρώτησι Σουλτᾶνος.

—«Ἄκουε βασιλιᾶ μ'. Τὸ γιφύρ γένκι πουλὸ στενὸ, γιαυτὸ ὄντα πηροῦν τ' ἀμάξια, τὰ πράματα, οἱ ἄθρῶπ' θὰ σιαυρώνουντι στὴ μέσ' κι τότε θὰ γίνουντι οὐλο καυγάδις κι θὰ σκοτώνουντι οἱ ἄθρῶπ. Γιαυτὸ σ' εἶπα π' ἔκανις καναράς».

Σουλτᾶνος βρῆκι σωστὴ τὴ γνώμ' τ' τσοβάν' κ' ἔσφαξι γοῦλ' τ' μαστόρ' κι τὰ κηφάλια τὰ ἔστησι ἀπάν' στὸ γιφύρ κ' ὕστηρα τ' ἄλλαξι μὲ στρόγγυλις πέτρις σάν κηφάλια, γιὰ νὰ θυμοῦντι ἄθρῶπ' π' πηροῦν τι γένκι στὸ γιφύρ μιὰ φορὰ. Κι' ὡς τὰ τώρα φαίνουντι τὰ ομάδια αὐτά.

Ἦστηρα Σουλτᾶνος ρώτισε τὸ τζοβάν'.—«Μπορεῖς ἰσὺ νὰ μ' πῆς πῶς εἶνι καλὰ νὰ γίν' τὸ γιφύρ»;

—«Μπορῶ, εἶπι τσοβάνς, ἄμμα (3) τὸ σκέδιο θὰ τὸ δώσω ἰγῶ». Κι τότε Σουλτᾶνος τὸν ἔβαλι ἀπάν' σ' ἄλλ μαστόρ' κι ἔφκιασι τὸ γιφύρ σάν βουξ φαίνητι ὡς τὰ σήμερα. Τσοβάν'ς ἔκανι τέτοιο σκέδιο. Πρέπ' δρόμος νὰ εἶνι τόσο φαρδύς, ἴσαμ' γιὰ νὰ χωροῦν δυὸ σειρὲς ἀμάξια νὰ πηγαίνουν πρὸς τὰ ἐκεῖ, κι δυὸ πρὸς τὰ δῶ. Ἦστηρα νὰ χωροῦν δυὸ κατάρια (4) γαμήλες μιὰ ἀπ' τὴ μιὰ μηριά κι ἄλλ' ἀπ' τ' ἄλλο. Δυὸ σειρὲς γιὰ τ' ἄλλογα νὰ παγαίνουν καρσηλαμά (5), κι ἕνα κατὰρ νὰ παγαίνουν ἄθρῶπ' γιὰ νὰ χωροῦν ὄσοι ἄθρῶπ' βοηθοῦν ἀπάν' στὸ γιφύρ. Ἦστηρα τὸ ἔφκιασι κανάτια (6) κι ἀπ' τίς δυὸ σ' ἄκρις, γιὰ νὰ μὴ πέφτουν ἄθρῶπ' στὸ ρέμα. Ἦβγαλε κι σάλες (7) σάν τὰ ἀνώγεια οἱ τρεῖς μεριές κι ἔκανε χρεῖες, ὄντα πηροῦν ἄθρῶπ' καὶ τίς ἔστ' ἀνάγκ, νὰ μποροῦν νὰ ξαλαφροῦν. Γιαυτὸ γίνκε τόσο φαρδὺ καὶ φαίνητι ὡς τὰ σήμερα.

(1) Ὅμως. (2) Σφαγεῖον. (3) Ἀλλά, ὁμως. (4) Σειρὰ ἀπὸ καμήλια. (5) Ἀντικρουστά. (6) Παρασατίες. (7) Ἐξῶστες.

6. Τὰ τζαμιά τς Ἀδριανοῦς.

Ἀρχὴ ἀρχή, ὅταν ὁ Σουλτᾶνος θέλησε νὰ κάνει τὸ μεγάλο τζαμί, συμφώνησε 10 μαστόρους καὶ τοὺς ἔβαλε νὰ ἀρχίσουν τὴ δουλειὰ στὸ μέρος, ποὺ τοὺς ἔδειξε. Οἱ μαστοροὶ μέτρησαν, ξεμέτρησαν καὶ στὸ τέλος ἀρχισαν νὰ ἀνοίγουν τὰ θεμέλια. Ὁ Σουλτᾶνος, ἅμα τοὺς εἶδε νὰ ἀρχίζουν ἔτσι, διέταξε καὶ τοὺς πῆραν τὰ κεφάλια. Τὴν ἄλλη μέρα φώναξε ἄλλους 10 μαστορούς γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ τζαμιοῦ, μὰ κι' αὐτοὶ ἔπαθαν τὰ ἴδια. Τὴν τρίτη μέρα φώναξε ἄλλους 10. Αὐτοὶ ἀντὶ νὰ ἀρχίσουν νὰ ἀνοίγουν θεμέλια, ἔχτισαν πρῶτο τὸ ἀποχωρητήριο. Ὁ Σουλτᾶνος εὐχαριστήθηκε ἀπ' τὴν πράξη τους αὐτὴ καὶ τοὺς ἐξήγησε τὴν αἰτία ποὺ ἔσφαξε τοὺς πρώτους εἴκοσι μαστορούς, γιατί, εἶπε, δὲ σκέφτηκαν ποῦ θὰ ἔκαναν τὸ νερό τους, ὅταν ἔβγαιναν ἀπ' τὴ δουλειά, ποὺ πάει νὰ πεῖ ἦταν ἄσκαφτοι ἄνθρωποι (ἀκηλοῦς ἔριφ) καὶ δὲν ταίριαζε νὰ ἐργαστοῦν σὲ τέτοιο τζαμί, ποὺ τὸ θέλω ἐγώ, νὰ μὴν εἶνε ἄλλο ὅμοιο σὲ ὄλο τὸ δοβλέτι μου (1)».

Καὶ γι' αὐτὸ ὡς τὰ σήμερα εἶνε ἀδύνατο νὰ ἴδεις τζαμί, χωρὶς νὰ ἔχει στὸ πλάγι του καὶ ἀποχωρητήριο.

7. Τὶ λέγουν τὰ παιδιὰ, ὅταν τὴν ἀνοιξὴ ἔρχονται οἱ πελαργοὶ καὶ τοὺς βλέπουν γιὰ πρώτη φορὰ.

Λέλεκα γοβὰ γοβὰ	νὰ μὲ πάρ' μιὰ φουρσεσιὰ
περπατεῖς μὲ τὸν τουρβὰ (2)	νὰ πηγαίνω σὺν ἡκαλησιὰ
ρίξε λίρες καὶ φλουριά,	μὲ τὸ κόκκινο τ' αὐγὸ.
νὰ γιομίσ' τ' babà μ' κεσιὰ (3).	

8. βιρβιρίτσα.

(Κατὰ διήγησιν Χαραλάμπους Γλυτασιᾶκη ἡλικίας 35 ἐτῶν).

Τὴν ἀνοιξὴ ὄντα ἀργεὶ νὰ βρῆξ' κι' τὰ γινηήματα θέλουν βροχὴ, μαζεύουντι 5—10 γ'ναῖκες περασμένα τὰ χρόνια τς', κι' στολιζούν μιὰν ἀπ' ἀπ' αὐτὲς ἀπ' τοῦ κεφάλι ὡς τὰ πόδια μὲ λογιῶ λογιῶ χουρτάρια. Μιὰ ἄλλη παίρνει ἓνα μπακῆρ' μὲ νηρὸ κι' γυρίζ' ἀποὺ σπῖτ' σὶ σπῖτ'. Ὅντα θὰ πᾶν στοῦ πρώτου σπῖτ', βρέχ' τὴ γυναῖκα μὲ τὰ χουρτάρια μὲ τὸ νηρὸ τ' μπακηριοῦ, κι' κείν' χουρῆδ' ἓνα ἀλλόκοτο χορὸ κι' οἱ ἄλλες τραγουδοῦν μαζί :

βιρβιρίτσα παρπατεῖ	γιὰ τὰ στάρια γιὰ τὰ κθάρια
τοὺν Θεὸν παρακαλεῖ	γιὰ τ' Θεοῦ τὰ βηρηκέτια» (4).

•Κύργιου μ' ρίξι μιὰ βροχὴ

(1) Κράτος. (2) Σάκκο. (3) Ταμεῖο, σακκοῦλα. (4) Εἰσοδήματα.

Τοῦ ἴδιου γίνεται καὶ στὰ ἄλλα σπίτια, ἴσαμι νὰ τηλειώσ'ν. Αὐτὸ τὸ ἀδέτ (1) τὸ λέμι βιβιρίτσα.

9. Τζαμάλα.

Ἔστερα ἀπ' τ' ἄη Δημητριοῦ, Ὀχτώβρη μὲ Νοέμβρη ἀνάμεσα, στὴν ἀρχὴ τῆς σπορᾶς μαζεύονται κανένα βράδυ καμμιά δεκαριά ἄντροι γιὰ νὰ παραστήσουν τὸ ἔθιμο «Τζαμάλα». Ἐνας ἀπ' τοὺς ἄντρες γίνεται «κἀδίνα» (2), ντίνεται γυναικείσια ρούχα κουρελιασμένα, λερωμένα, στὸ στήθος βάζει κάτι ψευτοβύζια, ἔτσι πού τὸ ὄλο της νὰ προκαλεῖ τὰ γέλια. Τὸ ἴδιο κάνουν καὶ δυὸ ἄντρες. Φοροῦν τὰ πιὸ ἀλλόκοτα ρούχα, στὶς πλάτες τους προβιές, στὸ κεφάλι καλαπία ἢ κασοῦλες, στὸ λαιμό, στὴ μέση καὶ στὰ γόνατα κρεμοῦν κουδούνια μικρὰ καὶ μεγάλα, ἔτσι πού νὰ κουδουνίζουν, ὅταν θὰ περπατοῦν. Ἡ γυναῖκα λέγεται καὶ ἄλλωὺς «Τζαμάλα» καὶ οἱ ἄντρες «Τζαμάλδες». Οἱ «Τζαμάλδες» βαστοῦν στὸ χέρι τους ἀπὸ ἓνα ραβδί σχιστό, πού νὰ βγάξει φωνή, ὅταν θὰ τὸ χτυποῦν. Βγαίνουν λοιπὸν ἀπ' τὸ σπίτι πού ντύθηκαν, ὁ γκαϊδάτζης παίζει τὴν γκαϊδα, γυρίζουν στοὺς δρόμους καὶ φωνάζουν «ὦ! ὦ! γκαϊ Τζαμάλα γκαϊ!», γιὰ νὰ τ' ἀκούσ' ὁ κόσμος καὶ σκοθεῖ, ἂν ἔτυχε νὰ κοιμηθοῦν. Ἔτσι ἀρχινᾷ ἡ ἐκτέλεση τῆς «Τζαμάλας».

Νά, τώρα ἔφθασαν στὸ σπίτι πού θέλουν νὰ κάνουν ἀρχή. Παίζει ἡ γκαϊδα καὶ ὁ πρῶτος Τζαμάλς χορεύει μὲ τὴν Τζαμάλα, ἐνῶ ὁ δεῦτερος στέκεται ἀλάργα καὶ στὴν κατάλληλη στιγμή χτυπᾷ μὲ τὸ ραβδί τὸν πρῶτο καὶ τὸν λέγει «Σηκτὴρ κατραντζή!» καὶ ἐκεῖνος φεύγει, ἐνῶ τὴν περιλαβαίνει ὁ δεῦτερος καὶ χορεύει μαζί της. Ἄμα χορέψει λίγο, ἔρχεται ὁ πρῶτος τὸν χτυπᾷ μὲ τὸ ξύλο καὶ χωρὶς καμμιά ἀντίσταση ὁ δεῦτερος ἀφήνει τὴν Τζαμάλα καὶ φεύγει. Χορεύει πάλιν ὁ πρῶτος μὲ τὴν Τζαμάλα.

Σὲ λίγο ἐπανερχεται ὁ δεῦτερος καὶ κάνοντας τὸ ραβδί του σὰν ὄπλο, κάνει δῆθεν πὼς τὸν σκοπεύει καὶ κάνει ἓνα βροντερὸ «μποῦ οὐμ». Πέφτει κάτω ὁ Τζαμάλς πού χόρευε καὶ ὁ δῆθεν φονιαῶς ρωτᾷ τὸν σπιτονοικοκύρη:—«Τσορμπατζῆ, νὲ ἰστέρσην τοικαραῆμ; Τουλοῦμ μον, ποστεκὴ μη;» (3) (=Κύριε, τί θέλεις νὰ τὸν βγάλω. Τουλοῦμι ἢ ποστεκὴ;) Καὶ ὅτι κεῖ ὁ σπιτονοικοκύρης, κάνει τὸ σχέδιο, πὼς δῆθεν τὸν βγάξει τουλοῦμι ἢ ποστεκὴ, τὸν σέρνει ἀπ' τὰ πόδια καὶ φωνάζει τὰ σκυλιὰ κούτι, κούτι, κούτι. Ἐδῶ τελειώνει ἡ πρώτη πράξη.

Στὴ δευτέρῃ σηκώνεται ὁ δῆθεν σκοτωμένος Τζαμάλς, κάνουν καὶ οἱ δυὸ τους χωρὶς νὰ μιλοῦν κάτι χειρονομίες βωμολοχικῆς, ἐνῶ τὰ γυναικόπαιδα πού παρακολουθοῦν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν ξεκαρδιζόνται στὰ γέλια. Τὸ ἴδιο ἐπαναλαμβάνεται σὲ ἄλλα σπίτια, ὥσπου νὰ τελειώσουν ὅλα

(1) (Α. Τ.) ἔθιμο. (2) (Α. Τ.) κυρία.

(3) Γιὰ τὴν σημασία τῶν δύο αὐτῶν λέξεων βλέπε τὸ εἰς ἐπομένην σελίδα δημογευσόμενον γλωσσάριον.

σχεδόν μέχρι τὸ πρῶν. Οἱ σπιτονοικοκύρηδες, ὅταν θὰ παριστάνουν στὰ σπίτια τους, τοὺς φιλοδωροῦν ἀπὸ δυὸ τρεῖς ὀκάδες στᾶρι, τὸ ὅποιον κατόπιν τὸ πουλοῦν καὶ κάνουν διασκέδαση.

Καὶ οἱ Τοῦρκοι τῶν πέραξ χωρίων κάνουν τὸ ἔθιμο αὐτὸ τῆς «Τζαμάλας».

10. Παιγνίδια καὶ τραγούδια παιδικά.

α' Τ' διάβολο τὸ παιγνίδ'.

Στὸ παιγνίδι αὐτὸ παίρνουν μέρος καμμιά εἰκοσαριά κοριτσάκια. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ γίνεται διάβολος. Δύο ἄλλα γίνονται ταίρι καὶ τὰ ἄλλα κορίτσια πηγαίνουν ἓνα ἓνα στὰ δυὸ αὐτὰ καὶ τὰ βάζουν κρυφὰ μὲ τὸ ὄνομα κοσμήματος ἢ φορέματος ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ φορεῖ μιά βασίλισσα καθὼς κορδέλα, σκουλαρίκια, φλουριά, γούνα, παλτό, σκαρπίνια, δαχτυλίδια κ.λπ. Σηματοῖζουν κατόπιν κύκλο καθιστό. Ἔρχεται τὸ κοριτσάκι διάβολος βαστώντας στὰ χέρια του ἓνα ζευγάρι ξύλινα τσόκαρα στέκεται πλάγι στὸν κύκλο, χτυπᾷ τὰ τσόκαρα καὶ λέγει: Τάκ, τάκ.

— Ποιὸς εἶνε,

— Διάβολος.

— Τι ζητᾷ;

— Τ' βασίλισσας τὸ δαχτυλίδ' (ἢ σκουλαρίκι, σκαρπίνια κλπ.).

Τὸ κοριτσάκι ποῦ ἔχει τὸ ὄνομα αὐτὸ «δαχτυλίδ'» καὶ τὸ ζητᾷ ὁ διάβολος, σηκώνεται ἀμέσως καὶ πηγαίνει κοντὰ του. Καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μαζεύει ὅλα τὰ κοριτσάκια στὸ πλάγι του. Ἄν τύχει καὶ ζητήσῃ τίποτε, ποῦ δὲν τὸ θυμήθηκαν νὰ ὀνοματίσουν κανὲν κοριτσάκι, ἀναγκάζουν τὸν διάβολο νὰ ἐπαναλάβῃ ἀπ' τὴν ἀρχὴ «Τάκ, τάκ», ἕως ὅτου τὰ εὔρῃ ὅλα. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ λέγεται «Τ' διάβολο τὸ παιγνίδ'».

β' Ἡ Μαργαρίτα.

Μὲ τὰ ἴδια κορίτσια καὶ ὄρθια σχηματίζουν πιασμένα ἀπ' τὰ χέρια κύκλο, ἐνῶ ἓνα ἀπ' αὐτὰ κάθεται στὴ μέση τοῦ κύκλου. Ἄλλο ἓνα κοριτσάκι γίνεται μάννα τοῦ παιγνιδιοῦ, θγαίνει ἔξω ἀπ' τὸν κύκλο καὶ τριγυρίζοντα λέγει εἰς ἦχον κάπως μονότονον.

— Ποῦ εἶνε ἡ Μαργαρίτα

τράλα λὰ λὰ λὰ λα (δὶς)

— Εἶνε στὸ φρούριό της

τράλα λὰ λὰ λὰ λα (δὶς)

— Θέλω νὰ τὴν λέδω

τράλα λὰ λὰ λὰ λα (δὶς)

— Εἶνε ψηλὰ στὰ τεῖχη

τράλα λὰ λὰ λὰ λα (δὶς)

— Γκρεμίζω ἓναν τοῖχο

τράλα λὰ λὰ λὰ λα (δὶς)

— Δὲ φτάνει μόνον τόσο

τράλα λὰ λὰ λὰ λα (δὶς)

— Γκρεμίζω κι' ἄλλον τοῖχο

τράλα λὰ λὰ λὰ λα (δὶς)

«Εἰς τὸ «γκρεμίζω ἓναν τοῖχο» ἐγγίζει ἓνα κοριτσάκι καὶ ἐκεῖνο θγαίνει καὶ τὴν ἀκολουθεῖ. Εἰς τὸ «γκρεμίζω κι' ἄλλον τοῖχο» ἐγγίζει πάλιν ἄλλο

κοριτσάκι και ἐκεῖνο θγαίνει. Καὶ ὅσο τὰ κοριτσάκια ἐπαναλαμβάνουν «δὲν φτάνει μόνον τόσο» ἢ μίνα ὄλο ἀπαντᾶ και ἐγγίζει ὄλα τὰ κοριτσάκια τὰ ὁποῖα τὴν ἀκολουθοῦν, ἔως ὅτου μείνει μόνη ἢ Μαργαρίτα, ἢ ὁποῖα εἶνε τὸ καθιστὸ κοριτσάκι. Τότε λέγει ἢ μάννα :

Νά τὴν ἢ Μαργαρίτα τράλα λὰ λὰ λὰ λα (δὶς)
 και τὴν πιάνει. Τῆς κλείνει τὰ μάτια και τὴν ρωτᾶ : «Πηρούν' κουτάλ'». Ἐκείνη ἀπαντᾶ «πηρούν'». Πάλιν τὴν ξαναρωτᾶ «πηρούν' κουτάλ'». Κεῖνη λέγει «κουτάλ'». Τότε τὴν χτυπᾶ ἑλαφρὰ στὰ μάγουλα (1).

γ' Τραγοῦδι Χορευτικό. Συρτός.

Δεκάξι δεκαπτὰ χρονοῦ	νὰ σέρ' και ε' πόλης τὰ κλειδιά,
δὲν ἤμαν γιὰ νὰ παντρηφτῶ,	ν' ἀνοῖζουν τὴν Ἁγιά Σοφιά,
νὰ πάω κάτω στη Βλαχιά,	νὰ πάρω τὴν ἀγάπη μου,
νὰ πάρω Βλαχοκόριτσου,	νὰ πᾶνι νὰ τὴν σφάζουνι
δ νὰ σέρν' μαχαίρια και σπαθιά,	10 και νὰ τὴ μαχαιρώσουνι.

Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἔχει και γυρίσματα και κάθε στίχος ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ δύο φορές.

Δεκάξι δε—ναμάν ἀμάν ἀμάν
 δεκάξι δεκαπτὰ χρονοῦ
 δὲν ἤμαν γιὰ—ναμάν ἀμάν ἀμάν
 δὲν ἤμαν γιὰ νὰ παντρηφτῶ. κ. ο. κ.

11. Γλωσσάριο τοῦ Δογάν κιὸ Μαλγάρων.

'Απ' τὸν ζωϊκὸ και φυτικὸ κόσμο.

Γηργόγουρουνο τό : οὐσ. = ὁ ἀγριόχοιρος. —Τὰ γηργόγουρουνα χάλασαν τὰ γηνήματα. —Ἐνα γηργόγουρουνο κυνήγει (=κυνήγησε) τὸ βάτζη μ' (=τὸν ἀδερφὸ μου).

Σφιλιγκάρ' τό : οὐσ. = τὸ σαλιγκάρι. —Μεῖς πῆγαμι στὸ γάμπο κι' ἔμασάμι σφιλιγκάρια. —Μάνα μ' μαγέρηψι σφιλιγκάρια.

Γόλιο σφιλιγκάρ' τό : οὐσ. = ὁ γυμνοσάλιαγκος. —Τὸ χουράφ' γέμει γόλια σφιλιγκάρια. —Δὲ δρώγητι τὸ γόλιο-σφιλιγκάρ'.

Βουῦβζα ἢ : οὐσ. = ὁ τσαλαπετεινός. —Δοξάκ'ς χτύπαι δυὸ βουῦβζις στοῦ βάλτου. —Ἐκαται μίνα βουῦβζα στοῦ δέδρου.

Περδέκα ἢ : οὐσ. = ἢ κέρδικα. —Μιά περδέκα εἶχι τ' φουλιά τς κοντὰ στὰ βάτα. —Τρεῖς περδέκες πέταξαν 'πὸ βρουστά μ'.

Τουρτοῦρα ἢ : οὐσ. ἢ τρυγόνα. —Βοῦηκα μίνα τουρτουρίσια φουλιά στοῦ δέδρου. —Τουρτοῦρις τώρα εἶνι παχές.

(1) Φαίνεται ὅτι τὸ παιγνίδι αὐτὸ μεταφυτεύθη ἀλλαχόθεν στὸ Δογάν-κιὸ.

Βουλδουριζούμ' τό : οὖσ. (λ. T.) = τὸ ὀρνίθι.—Στὰ χουράφια εἶνι πολλὰ *βουλδουριζούμια*.

Τσιροπούλ' τό : οὖσ. = 1) ὁ σπουργίτης. 2) Κάθε πουλάκι ὅμοιο στὸ μέγεθος μὲ τὸν σπουργίτη.

Τσιροπλάκ' τό : οὖσ. = Τὸ νιόβγαλτο πουλάκι.—Τὰ τσιροπούλια ἔφακσαν φουλιὰ στὴ μουριά μας κὶ σὶ εἴκουσι μέρος βγῆκαν τὰ τσιροπλάκια.

Κόκοτας ὁ : οὖσ. = ὁ πετεινός.

Κουρκοτσιέλ' τό : οὖσ. = τὸ μικρὸν πετειναράκι.

Κούρα ἡ : οὖσ. = ὁ ὀρνιθίων.—Μέσ' τῆ γούρα μπῆκαν δύο κοκοτέοι κ' ἓνα κουρκοτσιέλ'.—Τριὰ κουρκοτσιέλια μᾶς ἀπόμικαν.

Κόπιτα ἡ : οὖσ. = 1) ὁ σκῶρος, ἡ βώριδα πού καταστρέφει τὰ μάλλινα φορέματα. 2) Κάθε εἶδος ἐντόμου πού μοιάζει τὸν σκῶρο.—Τὸ φουσιάνι μ' τῶφαγι κόπιτα.—Βάλ' στὸ σιντοῦκι σ' γιαιτρικὸ νὰ μὴ φάν κόπιτοι τὰ μαλλίσια σ'.—Σήκωσα δ' βέτρα κ' ἀπ' κὰτ' ἦταν οὐλο κόπιτοι.

Κόρζα ἡ : οὖσ. = ὁ κοριός.—Γέμισι τὸ σπίτι μας κόρζις.—'Απ' τς κόρζις δὲ βοροῦμ' νὰ κμηθοῦμ'.

Σκλήκα ἡ : οὖσ. = ἡ σκουληκαντέρα.—Σήμηρα κάμουνα κ' ὄλου σκλήκες εἶχι τοῦ χουράφ'.—Τὰ τσιροπούλια τρών τις σκλήκας.

Μουμούδ τό : οὖσ. = ὁ βροῦχος τῶν κοκκιῶν.—Πῆρα νὰ φάγω κ' κιά, γιουμάτα μουμούδια ἦταν.—Τὰ κ' κιά μας τάφαγαν τὰ μουμούδια δίβδουζ (= ὄλος διόλου). (λ. T. dibi douz = ἡ βάσις, ὁ πάτος ἴσιος).

Τσιρτσόν' τό : οὖσ. = ὁ γριῦλλος, τὸ τριζόνι.—'Οντα πήγαινε στοῦ χουράφ' τὰ τσιρτσόνια ἔσκουζαν.—Γιόμισι τὸ σπῖτ' μας τσιρτσόνια.

Φλίτρος ὁ οὖσ. = ἡ πεταλούδα.—Πῆγα ὄξου στὰ χουράφια κ' ἴδγα πολνοὶ φλιτραῖοι.—Σ' γαργαθιανὰ ἀπάν ἕκατσι ἔνας φλίτρος.

Κρεμ' δᾶς ὁ οὖσ. = ὁ πρασάγγουρας, κρομμυδοφάγος.—βαχτσεδᾶκος μας γέμσεν οὐλο κρεμδάδες.—Κότα μας ἔφαγ' ἓνα κρεμδᾶ.

Τζιρτζιλιά ἡ : οὖσ. = ἡ βερυκοκκία.—Φύτεψα στ' ἀμπέλι δυὸ τζιρτζιλίες.—Τζιρτζιλιά μας φέτου δὲν ἔκανε τζιρτζιλα.

Μεσιὰ ἡ : οὖσ. = βαλανιδιά. (λ. T. messé).

Σιγρέκι τό : οὖσ. = λινάρι πού σπείρεται ὄψιμα. Τὸ ἐνωρίς σπειρόμενον λέγεται λινάρι.—Τὸ χουράφ κοντὰ στ' ἀμπέλια θὰ τὸ σπείρω σιγρέκ'.—Τὰ σιγρέκια φέτου δὲ γίνκαν.

Βοικάκια τά : = ντοματάκια πῶχον σῆμα ἱμπρικοῦ. — Στὸ Ροδοστὸ μᾶς κέρασαν γλυκὸ μι βοικάκια.—Μις τὸ χουράφ φύτρουσαν πολλὰ βοικάκια.—Δὲν εἶν' καλὲς ντοματίτις θαρρεῖς κ' εἶνι βοικάκια.

Βροσκωτὸ κορομ'λο τό : οὖσ. = τὸ δαμάσκηνο, πού ἔχει σῆμα ἱμπρικό (= κρόκος).

Μαγέρεμα τό : οὖσ. = τὸ αεγιτόν.—Γένκε τὸ μαγέρεμα, μαρή;

Βροσκωτὴ κορομ'λιά ἡ : οὖσ. = ἡ δαμασκηνιά.—'Εχομ' στ' ἀμπέλ'

μας δυὸ βρουκωτὲς κορομ'λιὲς κι μίνια κοκοσιά (=καρυδιά).—Βρουκωτὴ κορομ'λιά μας φέτου δὲν ἔκανι βρουκωτὰ κορομ'λια.

Ποστεκή ἡ : οὖσ.=δέρμα ζῶου ἀπλωτό. Κατὰ τὸ γδάραμο τοῦ ζῶου σχίζεται τὸ δέρμα κάτω ἀπὸ τὸν λαϊμὸ μέχρι τῶν γεννητικῶν μοριῶν καὶ βγαίνει ἀπλωτό. Ἄν δὲν σχισθῆ, τότε βγαίνει ὀλόκληρο, ἀνοικτὸ μονάχα ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ κεφαλιοῦ καὶ ἀπὸ τὸ πίσω μέρος. Τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ δέρματος λέγεται :

Τουλούμι τό : οὖσ.=ἀσκόσ. Τὰ τοιοῦτου εἶδους δέρματα τὰ μεταχειρίζονται γὰρ νὰ τὰ γεμίζουν μὲ τυρὶ, ἔξ οὗ καὶ «τουλουμοτύρι». Τὰ τραγίσια καὶ μοσχαρίσια τὰ μεταχειρίζονται ἄλλου διὰ νὰ θέτουν λάδι, κρασί, εἰς δὲ τὴν Παλαιστίνην καὶ νερό, ὅταν τυχαίνει νὰ τὸ μεταφέρουν ἀπὸ μακρυνὸ μέρος. Ἄπὸ τὰ ἀρνίσια καὶ γιδίσια κάνουν τις γκαίντες (=ἀσακούλους).—Ἐ' ἀφεντικὸ σ' ἂ ἐ βγάλ' φέτου τὴ βοσπεκή σ', (δηλ. σὲ βάζει νὰ ἐργασθεῖς πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι πρέπει).—Τὰ β'βάλια σ' ποσπεκέσ γίνκαν (=ἀδυνατίσαν).—Τουλούμι μου θέλς νὰ τὸ βγάλω τὸ πρόβατο, γὰρ ποσπεκή ;—Μι τὰ τουλούμια γβαλοῦν γιαλατζήδες (=κάτοικοι τῶν παραλίων χωριῶν) τὸ κρασί.

Χαλίδια τά : οὖσ.=σκύβαλα σταριοῦ ποὺ βγαίνουν κατὰ τὸ δερμόνισμα (=κοσκίνισμα) στὸ ἄλωνι. Φροκαλίδια.—Πουλλά χαλίδια ἔβγαλι τὸ στάρι μ'.—Ρῆξ' τὰ χαλίδια στοῦ πλάγι.

Χαλιῶ : ρῆμ.=φροκαλιῶ, σκουπίζω.—Χάλισ'τα, μαρή, τὰ χαλίδια. Χρησις τοῦ «χαλιῶ» γίνεται μονάχα κατὰ τὸ δερμόνισμα στ' ἄλωνα. Εἰς τὸ σπίτι λέγουν «σαρώνω».—Σάρωσε, μαρή, τὸν ὄντᾶ.—Ἐ'ὄ ἀκόμα δὲ σάρωσα τὴν ἀλλή.

Δύματα τά : οὖσ.=οἱ κόκκοι τοῦ σταριοῦ, ποὺ ἔχουν ἐπάνω τους τὴ λεπτὴ φλοῦδα, ποὺ τοὺς περιβάλλει καὶ τοὺς βγάξουν κατὰ τὸ κοσκίνισμα ὡς ἀκαταλλήλους πρὸς ἀλευροποιίαν. Στὰ Κουβούκλια τῆς Προύσης τὰ λέγουν «ἀδυμίτες».—Ρῆξ' τὰ δύματα, μαρή, νὰ τὰ φάν οἱ κότις.—Τὰ δύματα βάλ' τα στοῦν δενεκέ.

Κόκκαλο τό : οὖσ.=1) Τὸ κόκκαλο. 2) Τὸ κοκκούτσι τῶν φρούτων.—Ἐπρσαν κορομλίσια κόκκαλα καὶ φύτρωσι κορομλιά.—Γιῶρς (Γεώργιος) μὲ τὰ κόκκαλα τάτρωγι τὰ κηράσια.

Γηρηκλιάνος ὁ : οὖσ.=ὁ λάρωγγας.—Τὸν δῶκε μιὰ μὲ τὸ μαχαίρ' στὸ γηρηκλιάνο.—Ἐκοφι τὸ γηρηκλιάνο τ'—Γηρηκλιάνος τ' βγήκι ὄξω.

Γρεντζιλιά ἡ : οὖσ.=ἀγριοκλήμα.

Γρεντζίλο τό : οὖσ.=ἀγριοστάφυλο.—Στοῦ χουράφ μας στὸ πλάγ' εἶνι μίνια γρεντζιλιά γιουμάτ' γρέντζιλα.—Ἐμασα γρέντζιλα ἀπ' τ' γρεντζιλιά.

Σητάς τό : οὖσ.=1) τὸ σιτάρι 2) σιτάρι βρασμένο, ποὺ τὸ πηγαίνουν μέσα στὰ πινάκια σιτὴν Ἐκκλησία διὰ μνημόνευμα τῶν ἀποθαμμένων, ἀντι κολλύβων.—Ἐβρασι μαρή, τὸ σητάς; καμπάνα βάρησι.—Μοίρασαμ' σητάς σιτὴν Ἐκκλησία.—Τὸ σητάς δὲν ἔβρασι ἀκόμα.

Βαρβάρα ἡ: οὐσ.=1) ὄνομα 2) κολληβόζωμος, πού τὸν παρασκευάζουν ἀνήμερα τῆς ἀγίας Βαρβάρας τὸ πρωὶ καὶ τὸν μοιράζουν στὰ σπίτια, διὰ νὰ τοὺς φυλάγει (ἢ ἀγία) ἀπὸ τὰ λοιμώδη νοσήματα. Παρασκευάζεται ἀπὸ καλοθρασμένο σιτάρι μέχρι σχεδὸν πολτοποιήσεως, προστίθεται δὲ καὶ ζάχαρις καὶ τίποτε ἄλλο.—“Ἐλα νὰ φάμ’ Βαρβάρα στὸ σπίτι”.—Ποιλλὴ Βαρβάρα ἔφκισσι μάννα μ’.

Κ’τάβ τό: οὐσ.=τὸ σκυλάκι.—Σκύλα μας γένν’σε τρία κ’ταβάκια.—“Ἐνα κ’ταβιάκ’ ψόφ’σι.—Τὰ κ’ταβία ἀνοιξαν τὰ μάτια τ’ς.—Τὰ κ’ταβίακια ἀλυχτᾶν.

Βριζίστρα ἡ: οὐσ.=καλαμιὲς τῆς βρίζας. Συνήθως τὴν βρίζα δὲν τὴν ἀλωνίζουν, παρὰ τὴν ἀπλώνουν στὸ ἀλώνι καὶ κατόπιν μὲ μιὰ κυλινδροειδῆ πέτρα, πού τὴν σύρουν ἓνα ζευγάρι βόδια, σπάξουν τὴν καλαμιὰ καὶ τὸ στάχυ τῆς βρίζας καὶ ἔτσι εὐκόλα ἀποχωρίζονται οἱ κόκκοι τῆς. Τώρα οἱ σπασμένη καλαμιὰ λέγεται «βριζίστρα». Τὴν μεταχειρίζονται καὶ ἀντὶ κεραμιδιῶν

Καθαρίστρα ἡ: οὐσ.=καλαμιὲς κριθαριοῦ σπασμένες κατὰ τὸν τρόπο πού ἀναφέραμε παραπάνου. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶδη τῶν σπασμένων καλαμιῶν λέγονται.

Κλασίνα ἡ: οὐσ.=σπασμένες καλαμιὲς βρίζας ἢ κριθῆς. Τῆς δευτέρας δίδονται καὶ ὡς τροφή εἰς τὰ ζῶα.—Βγάλ’ κουμάτ’ κλασίνα καὶ δῶσ’ τὰ πρᾶματα.—d’ γλασίνα δὲ δὴ μᾶζουξαμ’ κὶ βράχα.—Πάρ’ λίγ’ κλασίνα κὶ ἀναψι φουτιά.

Τσέτ’ τό: οὐσ.=σωρὸς ἀπὸ ἄχυρα σὲ εἶδος θημωνιάς.—Βαγγελάκ’, ἔλα αἴρω νὰ φκιάσουμ’ τὸ τσέτ’.—“Ἄνοιξι τὸ τσέτ’ κὶ ἔφαγαν τὰ πρᾶματα.

Τούμπα ἡ: οὐσ.=μικρὸς σωρὸς ἀπὸ ἄχυρα.—Δυὸ τρεῖς τούμπις ἔφκισσα γύρου στ’ ἀλών.—’Απὰ σ’τούμπις πέταξι τὰ κόπρια.

12. Διάφορα.

Παραθύρα ἡ: οὐσ.=μικρὴ θυρίδα στὸν τοῖχο 0,30×0,40 μ. περίπου, πού χρησιμοποιεῖται ἀντὶ ἐρμαρίου, ὅταν εἶνε μέσα στὸ δωμάτιο, ἢ διὰ φωλιά τῶν ὀρνίθων, ὅταν εἶνε ἀπ’ ἔξω. Στὰ χωριά Τουλοῦ-κιοῖ, Νταούντελη κ. ἄ. τὴν λέγουν βουλτσα.—Βάλ’ τὸ ποτήρ’ στὴ βαραθύρα.—Δυὸ κότες ἔκασαν στὴ βαραθύρα νὰ γινηήσουν.

Π’αλιά π’αλιά: ἐπίρρ.=σιγὰ σιγὰ, ἐκ τοῦ ἀπ’ ἀγάλια - ἀπ’ ἀγάλια κατ’ ἀναγραμματοσμόν.—Π’αλιά-π’αλιά περπατᾶς.—Πήγα στὸ σπίτι μας κ’αλιά-π’αλιά.

Λαάνα ἡ: οὐσ.=πῆττα πρόχειρη μὲ σκέτο ζυμάρι, χωρὶς νὰ βάζουν τίποτε ἄλλο μέσα ἢ ἐπάνω, σὲ σχῆμα στρογγυλὸ καὶ μικρὸ ὡς 0,20—0,25 μ. Προηγεῖται στὸ ψήσιμο ἀπ’ τὸ καθ’ αὐτὸ ψωμί, τὸ ὁποῖον ἀργεῖ νὰ ψηθῇ

ἐνῶ αὐτὴ σὰν λεπτοκαμωμένη ψήγεται καὶ θγαίνει ἐνωρίτερα γιὰ νὰ καταβροχτιοθῇ ἀπ' τοὺς περιμένοντας λαϊμάγγους μικροῦς. Κάνουν 2—3 σὲ κάθε ψησιὰ ψωμοῦ.

«Λάβε.... καὶ πῆττας ἀζύμους ἐξυμωμένους μὲ ἔλαιον καὶ λάγανα ἄζυμα κεχρομένα μὲ ἔλαιον» (Ἐξοδ. ΚΘ'. 2. Λευίτ. Β'. 4.)

—Βγῆκαν, μαρῆ, λαάνες νὰ φάμ';—Στείλε, μαρῆ, καμμίνα λαάνα στὸ δάσκαλο καὶ τέσσερα πέντ' αὐγά.

Λάντζα : =βρεγμένος ἀπ' τὴν βροχή.—Σήμηρα π' ἤρχουμον ἀπ' τὸ Ξηνοχόρ' ἔφαγα μίνια βροχῆ, ποὺ γέννα λάντζα.

Ἄχαμνός ὁ : ἐπίθ. = ὁ κακός.—Τὶ ἄχαμνός ἄνθρωπος αὐτὸς.—Μὴ τὸν ἄχαμνὸ τὸν ἄνθρωπο δὲ βγγῆν' πέρα.—Αὐτοὶ οἱ Τοῦρκ' ἄχαμνοὶ ἄθροῦπ'.

Περδικλώνω : ρῆμ. = ἀνακατεῶ τὰ πόδια, περδεύω.—Περδικλώθηκαν τὰ πόδια μ' στὰ βάτα.—Τοὺν περδικλώσε μίνια, πάρ' τουν κάτ'.—Τὸ φιδ' περδικλώθη κε τὰ πόδια μ'.

Βάζω : ρῆμ. = βοῶ, ἀντηχῶ.—Ἦντα ψάλλ' παπᾶς, βάζ' Ἡκκλησιά.—Τ' αὐτιά μ' ἀπ' ν' ἀρωσῆσια βάζ' ν.

Βαζοῦρα ἡ : οὐσ. = ἡ βοή τῶν αὐτιῶν.—Ἔχω μίνια βαζοῦρα στὰ φτιά μ' ἄστα.—Βαζοῦρα μὴ βρῆμι.

Ἦρνι τό : οὐσ. = ἡ εἶνη, λίμα.—Πάν πὲς τὸν δαῖ σ' (=θεῖος) νὰ σὶ δώσ' τὸ ὄρνι τ'.—Μὴ τὸ ὄρνι ἀκόνσε τὸ βαλτά.—Χάθ' κὶ τὸ ὄρνι μας.

Πατέρα ἡ : οὐσ. = τὸ ραβδί.—Τοὺν ἔδωκ μίνια μὲ δ'βατέρα σ' ράχ' !—Δυὸ πατέρες τσάκσι δαῆς Ἄνεγνώστ'ς βαρώντα τὰ πράματα.

Γρέκια τά : οὐσ. = σκιερὰ μέρη ἀπὸ δένδρα ὅπου ἀναπαύονται τὰ ζῶα κατὰ τὰς θερινὰς ἡμέρας.—Τὰ πῆγαμι τὰ πράματα στὰ γρέκια.—Στοῦ πλάγ' στὰ γρέκια εἶχι καλὸ χουρτάρ'.

Γοῦρα ἡ : οὐσ. = 1) ὁ λάκκος, 2) τὸ μνήμα.—Στοῦ ρέμα κουντὰ εἶν' μίνια γοῦρα.—Ἐπησι μῆσ' τὴ γοῦρα.—Ἄνοιξαν μίνια μεγάλη γοῦρα γιὰ τοὺν βαπᾶ.

Γιαρίσματα τά : οὐσ. = οἱ ἀραβῶνες.—Ἐφὲς ἔκαναν γιαρίσματα τ'ς Ἀργύρος.—Πότι ἂ γάντι τὰ γιαρίσματα τ' Βαγγέλ;—Αὔριο ἔχουμ' γιαρίσματα.

Ψυχὸ τό : οὐσ. μέρος παρὰ τὴν κοιλίαν, ἴσως ὁ στόμαχος, εἰς τὸ ὁποῖον νομίζουν ὅτι ἐκεῖ εὐρίσκεται ἡ ψυχὴ καὶ ὅταν χτυπηθῇ κανεὶς στὸ μέρος αὐτὸ πονεῖ φοβερὰ καὶ νομίζει ὅτι θά πεθάνει.—Μὲ χτύμη στὸ ψ'χὸ κὶ θάλα π'θάνω. Καὶ οἱ χωρικοὶ Τοῦρκοὶ ὀνομαζοῦν τὸ στομάχι «Τζάν ἐθῆ» (=σπίτι τῆς ψυχῆς).

Καρπατσάλωνω : ρῆμ. = σκαρφαλώνω.—Γάτα καρπατσάλωσι στοῦ δέδρου.—Καρπατσάλωσα μίνια, βγγῆκα ἀπάν'.—Ἄμα πὰς κουντὰ καρπατσάλωσι (Προστ.) κὶ ἀνήθα ἀπάν'.

Ἄρκος ὁ : οὖσ. εἶδος μπιζελιοῦ ἀγρίου, στρογγύλου καὶ λευκοῦ.
— Ἐσπεῖρα ἓνα χουράφ' ἄρκου.— Ἀπόψι ἔραγαμ' ἄρκου. (Στὰ Κουβούκλια τῆς Προύσης τὸ λέγουν φάκο μὲ τὸ νὰ ἔχει τὴν γεῦσιν φακῆς).

Κοσέβω : ρῆμ. = τρέχω.— Κόσηψα μίνια, τὸν ἔφτασα.— Κόσα (Προστ.) βρέ, κόσα (= τρέχα).— Ἄϊδι Βαγγελάκ, ἃ κοσέψουμ' τὰ ἄλογα.

Ἀλυχτάω : ρῆμ. = ὑλακτῶ.— Τοῦ σκυλι ἀλύχτσι μίνια, σ' κώθκα στοῦ πόδ'.
— Ἀλυχταίει σὸν τοῦ σκυλί.

Κολυμπάω : ρῆμ. = 1) κολυμπῶ 2) βαπτίζω.— Πότι, μαρή, ἃ κολυμπή-
σ' τι τὸ γζάν;— Τὸ γζανάκ' πάει (= ἀπέθανε) ἀκολύμπιστο.— γὼ δὲν γζέρω
νὰ κολυμπάω φουβοῦμαι.— Στὸν Ροδοστό οὐλ' κολυμπᾶν.— Κολύβσι νὰ
διοῦμ' ξέρος;

Σκούζω : ρῆμ. = φωνάζω.— Σκούξι, βρέ, νὰ σ' ἀκούσ'.— Ὅλο σκούζω,
πιάσκι φωνή μ'.

Ἄστοχῶ : ρῆμ. = λησμονῶ.— Πάου στοῦ σπῖτ' νὰ πάρω τὸ πριόν' οὐλο
κι' ἀστοχῶ.— Σὺ μὲ εἶπες νὰ πάω νηρὸ στοῦ χουράφ' κι γὼ στόχσα.

Ἡ λέξη αὕτη συναντᾶται καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 χορευτικὸ τραγοῦδι (εἰς
Θρακικὰ Τόμ. Β'. σελ. 411). «Γιάννης πῆρε πάει στὰ ξύλα
στόχσε τὸ μπαλάτ στοῦ σπῖτ...»

Ραγιατεύω : ρῆμ. = ὑπηρετῶ (λ. Τ.)— Τοῦν ραγιατήψα τρεῖς μῆνες καὶ
δὲ μ' ἔδοκε τίπουτα. «...Μάνα μ' κι' ἂν ἔρθ' ὁ βασιλιάς
πὼς θὰ τὸν ραγιατέψω;...»

(Θρακικὰ Τόμ. Β' σελ. 410 στοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 τραγοῦδι).

Καλὰ λόγια : = οἱ ἱερὲς ἀναγνώσεις καὶ τὰ ψαλοῖματα στὴν Ἐκκλησία.
— Νὰ πάμ' στὴν Ἐκκλησιὰ ν' ἀκούσουμ' τὰ καλὰ λόγια.

Καλὸς λόγος : = τὸ «Χριστὸς ἀνέστη».— Ὅντα πῆγα στὴν Ἐκκλησιὰ
εἶπαν τὸν καλὸ τὸ λόγος.— Παπᾶς ὄντα ἔλεγε τοῦν καλὸ τὸ λόγος, οὐλ' χαι-
ρουνταν.

Συγκαθίζω : ρῆμ. = χορεύω. Τὴν λέξη τὴν μεταχειρίζονται ὅταν χο-
ρεύουν ἀνὰ δύο ἄτομα ἀντικρὺ καὶ ἀντικρὺ ὁ ἀλλαχῶ λεγόμενος «καρση-
λαμάς».— Παῖξε, βρέ, d' γαίδια νὰ συγκαθίσουμ'— Γιωργάκις μὲ τὸν Θανάσ'
συγκάθσαν.— Ἡ γὼ νὰ σᾶς ποῦ δὲν συγκαθίζω, γιατί δὲν ξέρου νὰ χουρέ-
ψω.— Σκωθῆτι, βρέ, κι συγκαθίστι.

13. Ἄπ' τὸν ζωϊκὸ καὶ φυτικὸ κόσμος.

Χαμόραγκας (ὁ) οὖσ. = ὁ τυφλοπόντικος.

Μαρμάγκαλος (ὁ) οὖσ. = ἡ ἀράχνη.

Τοιχηλάρα (ἡ) οὖσ. = ὁ τσαλαπετεινός.

Λεβίθες (οἱ) οὖσ. = ἔλμινθες ζῶων.

Λεβίθιασε ρημ. = προσεβλήθη ὑπὸ ἐλμίνθων. π. χ.

— «Τὸ μοκάρ λεβίθιασε»

- Γόλιο* (τό) ἐπίθ.=ἄπτερο, πληθ. γόλια. π. χ.
—«Τὸ πουλλὲ εἶνι ἀκόμ' γόλιο».
- Κούτρα* (ἦ) οὖσ.=τὸ μέτωπον.
- Τσάρκος* (ὀ) οὖσ.=χοιρόμαντρα.
- Κούρνα* (ἦ) οὖσ.=ὄρνιθών.
- Σφαλαγιά* (ἦ) οὖσ.=ἱστός ἀράχνης.
- Λαλλές* (ὀ) οὖσ.=ἡ παπαροῦνα, τὸ ἄνθος.
- Κοκοσιά* (ἦ) οὖσ.=ἡ καρδιά.
- Κοκόσες* (οἶ) οὖσ.=τὰ καρύδια.
- Χοῦμα* (τό) οὖσ.=τὸ χῶμα.
- Δέμπη* (ἦ) οὖσ.=ἡ λοιμικὴ ἀσθένεια «εὐλογιά».
- Φολτάκα* (ἦ) οὖσ.=οἱ φυσαλίδες ποὺ βγαίνουν στὰ χέρια εἰς τοὺς ἀσυνήθιστους νὰ μεταχειρίζονται κυρίως γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ βγάζουν ὑγρὰ. Πληθ. φολτάκες.
- Πλαγιάζ'* ρῆμ.=μὲ τὴν λέξη αὐτὴ ὀνομαζοῦν τὴν λεχώνα ἢ ὁποία ἐγέννησε καὶ ἐπομένως πλαγιάζει. Δὲν λέγουν (ἢ τάδε) γέννησε. παρὰ «πλάγιασε».
- Γκηρογκηλιάνος* (ὀ) οὖσ.=ὁ λάρρυγκας.
- Κανάβλα* ἐπίρρ.=τοῦ χρόνου. Π. χ.—Θὰ γράψω κανάβλα = θὰ γράψω τοῦ χρόνου.
- Χαλκίωνουν* ρῆμ.=σκωριάζουν. Π. χ.—«Τὰ μπακῆρια χαλκίωνουν».
- Στουμπίζω* ρῆμ.=κουπανίζω.
- Τροχίζω* ρῆμ.=γυρίζω κυκλωτερόως πρᾶγμα τι.
- Τοίτσε* ρῆμ.=σκάλωσε.
- Δαρδανιώται* ρῆμ.=τρανιάζετα.
- Κολυμπῶ* ρῆμ.=βαφτίζω. Π. χ.—«Αὔριο ἀ κολυμπήσομε' τὸ γζανάκ'». = Αὔριον θὰ βαφτίσομε τὸ μωρό.
- Ποδώνουμαι* ρῆμ.=ὑπενδύομαι.
- Καρένας* ἀντ.=κανέννας.
- ᾽Ωχ ! λελέ* =ἐπιφώνημα
- Γοῦρνα* (ἦ) οὖσ.=λάκκος ἀλλὰ καὶ τὸ μῆμα.
- Κοσέβω* ρῆμ.=τρέχω.
- Σκούζω* ρῆμ.=φωναίω.
- Φλέγκα* (ἦ) οὖσ.=φέτα ψωμιού.
- Χαριά* (ἦ) οὖσ.=μπουκιὰ φαγωσίμου.
- ᾽Ανεμίδ'* (τό) οὖσ.=ἐργαλεῖον ὑφαντικῆς. Τσιρκία.
- Μπασιάς* (ὀ) οὖσ.=προσωνύμιον τοῦ γαμπροῦ καθὼς—«Μπασιάζημ Γιάνης».
- Τσουράκ'* (τό) οὖσ.=μαθητῆς τεχνίτου.

ΓΕΝΝΑ

Ἦτοι ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς κώμης ταύτης τῆς Ἀν. Θράκης καὶ τῶν ἐντὸς αὐτῆς καὶ περὶ αὐτὴν ἀρχαιολογικῶν Βυζαντινῶν σωζομένων μνημείων καὶ ἐρείπιων.

I

Περὶ Γέννης.

Ἡ κώμη Γέννα δίωρον περίου ἀπὸ τὸν Σκοπὸν ἀπέχουσα ἔκτισται παρὰ τοὺς πρόποδας λοφίσκου τινὸς ἐκτεινομένη ἀπὸ βορρὰ πρὸς νότον. Ἡ κώμη, τὸ γε νῦν ἐκ τετρακοσίων πενήκοντα οἰκοδομημάτων ἀπαρτιζομένη, φαίνεται ὅτι εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν δὲν ἐκέκτητο τὴν ἣν ἔχει νῦν (1894) ἔκτασιν· διότι αἱ παλαιότεραι οἰκίαι τῆς κώμης, αἱ καὶ μέχρι τοῦδε σωζόμεναι ἀπαντῶσιν εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς κώμης, τοῦ ὁποίου ἄλλως καὶ αἱ ὁδοὶ εἶναι λιθόστρωτοι, τοῦθ' ὅπερ δὲν παρατηρεῖται εἰς τὸ νότιον μέρος, εἰς ὃ φαίνεται μεταγενέστερον ἔξητάθη ἡ Γέννα.

Ἡ ὄνομασία τῆς κώμης κατὰ τὰς διασωθείσας παραδόσεις ὀφείλεται εἰς τὰς ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς πηγὰς ὕδατος ἕξ ὧν σχηματίζεται παραπόταμός τις τοῦ Ἐργίνης. Περὶ τῶν πηγῶν τούτων, ὧν κατωτέρω γίνεται ἡ ἀπαριθμῆσις πολλὰ καὶ διάφοροι παραδόσεις ὑπάρχουσι. Κατὰ τοὺς μὲν τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν τούτων ἔρχεται δι' ὑπογείων ὀχετῶν ἐκ μακρᾶς ἀποστάσεως πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τούτου διηγοῦνται ὅτι δύτης τις εἰσδύσας ὑπὸ τὴν καμάραν μιᾶς τῶν πηγῶν προυχώρησεν ἐπὶ 10—12 μέτρα ὑπὸ τὴν γῆν χωρὶς νὰ εὔρη τὴν ἄκραν τοῦ ὀχετοῦ. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἤτιον πιθανὴν τὸ ὕδωρ τοῦτο δι' ὑπογείων ὁδῶν ἔρχεται ἕξ αὐτοῦ τοῦ Δουνάβεως εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀποδίδουσι τοὺς ἰχθῦς, τοὺς ὁποίους εὐρίσκουσιν ἐν ταῖς πηγαῖς. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ καὶ ταύτης λέγεται ὅτι ἐνίοτε ἠλιεύθησαν ἐντὸς τῶν πηγῶν τούτων ἰχθύες ἀξιοσημειώτου μεγέθους εἰς τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἤθελον φθάσει ἰχθύες γεννηθέντες καὶ ἀυξήθέντες ἐντὸς τῶν πηγῶν.

Ἡ κτίσις τῆς κώμης ταύτης εἶναι δύσκολον νὰ ἀναχθῆ εἰς ὠρισμένην ἐποχὴν. Ὅτι ἐπὶ Βυζαντινῶν ὑπῆρχε ἐκεῖ ἐὰν μὴ πόλις ἢ κώμη, τοῦλάχιστον μονὴ τις ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας τίθησιν ὃ καὶ μέχρι σήμερον σωζόμενος ἱερός ναὸς τῆς Παναγίας φέρων χρονολογίαν 714 ὧς ἐκ τῆς κατωτέρω παρατιθεμένης ἐπιγραφῆς καταφαίνεται (βλ. σ. 125). Ἀλλὰ καὶ τῆς ἡδη ὑπαρχούσης κώ-

μης ἢ κτίσις δέον νὰ ἀναζητῆ τοῦλάχιστον εἰς ἐποχὴν κατὰ 300 ἔτη προγενεστέραν τῆς ἡμετέρας, διότι παλαιὰ διόροφος οἰκία σωζομένη φέρει χρονολογίαν 1769, ἔτερα δὲ ἄνευ χρονολογίας ἀλλὰ πολὺ παλαιότερα ταύτης μαρτυρεῖ αὐτοτελῆ τινα ἐπιχώριον πολιτισμὸν. Ἐκτὸς τούτων καὶ ἡ μεταξὺ Σκοποῦ καὶ Γέννης ἐπὶ τοῦ χερμαῤουρου Λυκοριάκι ἐκτισμένη λίθινος γέφυρα δείκνυσιν ἐπικοινωνίαν ἀρχαίαν τῶν κομποπόλεων τούτων. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις προσθετόν ὅτι, ἐὰν ἡ κτίσις τῆς κομποπόλεως ταύτης ἀνήγето εἰς τὸν παρελθόντα ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, τότε οὐδέποτε ἦτο δυνατόν ἡ κομποπολις νὰ λάβῃ τὴν ἣν ἔχει ἔκτασιν, οὔτε τὸν νῦν ἐγχώριον πολιτισμὸν καὶ ἐξ ἁπαντος θὰ ὑπῆρχόν τινες, οἵτινες ἐὰν μὴ οἱ ἴδιοι ἐνεθυμοῦντο, τοῦλάχιστον παρὰ τῶν προγόνων αὐτῶν θὰ ἤκουόν τι περὶ τῆς πρώτης κτίσεως αὐτῆς, ὡς συμβαίνει διὰ τὸ διωρον ἅπ' αὐτῆς ἀπέχον χωρίον Κουρουντερέ. Ἐκτὸς τούτου ἐν Γέννῃ μέχρι τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου κατόικουν τιμαριούχοι τινες οἰκογένειαι ὀθωμανῶν, αἱ ὁποῖαι φαίνεται ὅτι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Θράκης θὰ ἐγκαθιδρύθησαν ἐκεῖ, καθότι δλόκληρον συνοικίαν τῆς κόμης κατεῖχον. ἐκέκτηντο δὲ σπουδαῖον μέρος τῶν ἀγρῶν καὶ λειμώνων τῆς κόμης, τοῦθ' ὕπερ μόνον ἐν Γέννῃ καὶ Βουνὰρ Χισσὰρ συμβαίνει, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς κομποπόλεσι (Σκοπῶ, Σκεπαστῶ καὶ Εὐκαρούφ).

Ὁ πολιτισμὸς τῆς κόμης ταύτης εἶναι πάντι ὁμοῖος πρὸς τὸν τοῦ Σκοποῦ, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ Σκοπὸς εἶναι τὸ Λάτιον τῆς Γέννης (καθόσον πλείστοι Γεννιώται συνεξέυχθησαν Σκοπηνάς), ἀλλὰ καὶ ἡ συχνὴ συγκοινωνία οὐ μὴν δὲ καὶ ἡ ἔτι καὶ νῦν ἐν χρήσει μεταξὺ τῶν κομποπόλεων ἐπιγάμια ἐπιφέρει τὴν ἀναπόφευκτον ἀνταλλαγὴν καὶ ἐπομένως τὸν συμυρμὸν ἡθῶν καὶ ἐθίμων. Τούτου δ' ἔνεκα πολλάκις συμβαίνει τὴν ἐφεύρεσιν τέχνης τινὸς (ἐννοεῖται γυναικείας) νὰ ἀντιποιεῖται ἑκατέρα τῶν κομποπόλεων. Ἡ περὶ τὸν ἰστόν, τὴν ἡλακάτην καὶ τὰ καθ' ὅλου γυναικεῖα ἔργα δεξιότης εἶναι ἡ αὐτὴ παρὰ τε ταῖς Σκοπηναῖς καὶ Γεννιωτίσσαις. Ὅφειλομεν ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ Γεννιώται περισσότερον τῶν γειτόνων αὐτῶν ἐμμένουσιν εἰς τὰ πιάτρια ἦθη, βραδύτατα δὲ καὶ οἰονεὶ μετὰ βίας παρασυρόμενοι ὑπὸ τῆς κενοσπούδου νεολαίας ἀναγκάζονται νὰ εἰσάγωσι παρ' αὐτοῖς τὸν εὐρωπαϊσμὸν, ἔνεκα τοῦ ὁποῖου ἐπισύρουν τὰς εἰρωνείας καὶ μομφὰς τῶν γειτόνων αὐτῶν.

Ἡ ἐν Γέννῃ διάλεκτος οὐσιωδῶς διαφέρει τῆς τῶν Σκοπηναίων. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται πρὸ πάντων ἐν τῷ τόνῳ τῆς φωνῆς καὶ ἐν ταῖς ἐρωτήσεσι ἐν ταῖς ὁποῖαις οἱ μὲν Σκοπηνοὶ εἶναι ἀπότομοι, ἀποκλίνοντες μᾶλλον πρὸς τὴν διάλεκτον Κων/λεως (μόνον ἐν ταῖς ἐρωτήσεσιν), ἐνῶ οἱ Γεννιώται σύρουν τὴν φωνὴν αὐτῶν. Ἡ διάλεκτος αὕτη εἶναι καὶ ἡ τοῦ Βουνὰρ—Χισσὰρ καὶ Λουλῆ—Βουργάζ μετὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ἡ τῶν δύο τελευταίων καταντᾶ αἰολικωτέρα πως πλησιάζουσα μᾶλλον τῆς πρώτης πρὸς τὴν τῆς Ἄδρ/λεως. Ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ ὁ φθόγγος ω ἐναλλάσσεται διὰ τοῦ ου, ὁ δὲ ε διὰ

τοῦ η. Οἱ τύποι ὁμοῦ ὀνομάτων καὶ ρημάτων εἶναι οἱ αὐτοὶ καὶ ἐν Σκοπῷ. Τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, ὡς ἔφθην εἰπών, εἶναι τὰ αὐτὰ καὶ ἐν Σκοπῷ, ἐὰν δὲ ὑπάρχωσι παραλλαγαί τινες, αὗται ἀπαντῶσι μόνον εἰς τοὺς τύπους. Αἱ δεισιδαιμονίαι, μαντεῖαι, γοητεῖαι, καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια εἶναι ἀπαράλλακτα ὡς καὶ ἐν Σκοπῷ. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ταῦτα, ἅτινα εἶτε παρὰ τῶν Σκοπηῶν παρέλαβον οἱ Γεννιώται εἶτε μετὰ τούτων ἐκ κοινῆς τινος πηγῆς ἠρύσθησαν, τὰ ἔχουσι καθιερώσει εἰς τὸν τόπον τῶν οὐτως, ὥστε προσέλαβον πλεον ἐγγώριον χαρακτήρα. Τὰ ἐν χρήσει ἴσματα καὶ πρὸ πάντων τοῦ χοροῦ, ἐὰν μὴ καθ' ἕλην, τοιλάχιστον κατὰ μέρος μικρὸν ἢ σχεδὸν οὐδόλως διαφέρουσι τῶν τοῦ Σκοποῦ. Ἐνταῦθα λόγου τυχόντος περὶ ἱσμάτων παρατηροῦμεν ὅτι ἡ δημώδης μουσικὴ τῶν κομποπόλεων τούτων (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν παρακειμένων αὐταῖς) εἶναι ὁμοιοτάτη τῇ Ἐκκλησιαστικῇ περιέχει δὲ πολὺ τὸ πάθος. Ἀσμά τι τὸ ὁποῖον παραθέτομεν ἐν τέλει εἶναι ὁμοιοτάτον ἢ μᾶλλον αὐτῇ αὐτῇ ἢ πέμπτη φῶδὴ τῶν καταβασίων τῆς ὑπαναντίας. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι τονισμένα ἐπὶ τῶν ὁκτὼ ἡχῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς (1).

Α'. Πηγαί.

Αἱ πηγαί, ὅφ' ὧν καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτῆς ἔλαβεν ἡ κόμη, κείμεναι κατὰ τὸ νότιον μέρος αὐτῆς, εἶναι πέντε α') ἡ μεγάλη πηγὴ, ἡ καλουμένη *καμάρα*, β') ὁ *τσέσματος*, γ') τὸ *τσεσμόπλο* καὶ δ') καὶ ε') δύο πηγαὶ ἐντὸς οἰκοπέδων, ἄλλοτε εἰς ὀθωμανοὺς ἀνηκόντων. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ ἄλλαι πηγαὶ μικραὶ, καθότι τὸ μέρος τοῦτο τῆς κόμης φαίνεται ὅτι εἶναι κοίτη ἢ δεξαμενὴ ὑπογείων ὑδάτων.

α' *Καμάρα*. Αὕτη εἶνε κυριώτερα τῶν πηγῶν τῆς κομποπόλεως, Τεῖχος τι ἀρχαῖον περικλεῖον αὐτὴν σχηματίζει τετράγωνον δεξαμενὴν, ἐντὸς τῆς ὁποίας τὸ ἀναβλύζον ὕδωρ συρρέει. Ἡ δεξαμενὴ αὕτη τῆς ὁποίας ἐκάστη πλευρὰ ἔχει μῆκος μὲ 8—9 μέτρων, βάθος δὲ 2—3, ἀπὸ τὴν νοτιαν αὐτῆς πλευρᾶν, ἔχει ἀλλὰ καὶ τινα, δι' ἧς τὸ ὕδωρ ἐξέρχεται τῆς δεξαμενῆς σχηματίζον, τὸν περὶ οὗ καὶ ἀνωτέρω διελάβομεν παραπόταμον τοῦ Ἐργίνη. Παρὰ τὴν βορειαν πλευρᾶν τῆς δεξαμενῆς ὑπάρχει ὑπόγειός τις αὐλαξ περὶ τοῦ μήκους τῆς ὁποίας διαφανοῦσιν αἱ παραδόσεις, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέρχεται τὸ ὕδωρ. Ἡ αὐλαξ αὕτη ἔχει πλάτος μὲν ἑνὸς καὶ ἡμίσεος περίπου μέτρου, ὕψος δὲ κατὰ τι μικρότερον. Αὕτη ὁμοιάζει πρὸς τεχνητὸν ὀχετὸν μεγάλου ὑδραγωγείου μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι τὸ ἐξ αὐτῆς πηγάζον ὕδωρ ρεῖ μεθ' ὀρυκτοῦ μαρτυρούσης τῆς ἐκ τῶν ὀρέων καθόδου αὐτοῦ. Τὸ ἐν αὐτῇ ρέον ὕδωρ ἔχει ὕψος ἑνὸς περίπου μέτρου. Τὸ ὕδωρ τοῦτο τὴν προγενεστέραν ἐποχὴν ἦτο περισσότερον πληροῦν ὀλόκληρον τὸν ὀχετὸν καὶ ἂν ἐνίοτε ἐν ὄρη θέρους ἠλαττοῦτο, κατὰ τὸν χειμῶνα ὁμως πάλιν ἔφθανεν εἰς τὸ πρότερον

(1) Τὸ ἴσμα θέλει δημοσιεῦθῃ μετ' ἄλλων Θρακ. ἴσμάτων.

σημείον. Κατὰ τὸν σεισμὸν ὅμως τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου τὸ ὕδωρ αἰφνιδίως κατῆλθε κατὰ 10—12 ἑκατοστόμετρα ἔκτοτε δὲ δὲν ἠῤῥῆθη πλέον. Δεξιόθεν τῆς πηγῆς ταύτης ὑπάρχει καὶ ἕτερα ἐν τῇ αὐτῇ δεξαμενῇ ἄνευ ὅμως ὄχετος. Τὸ μέρος ἐξ οὗ πηγάζει αὕτη εἶνε ἐκτισμένον διὰ πλίνθων διὰ μέσου δὲ τούτων διακρίνεται εὐκρινῶς τὸ πηγάζον ὕδωρ. Ἐν τῇ ὅλῃ δεξαμενῇ τὸ ὕδωρ δὲν ὑπερβαίνει τὰ 75 ἑκατοστόμ., ῥεεὶ δὲ διὰ τῆς κάτωθεν τῆς νοτίου πλευρῆς αὐλακος μετὰ μεγάλης ὀρυμῆς. Τὸ ὕδωρ τῆς καμάρας εἶνε διαυγέστατον ἀλλὰ λίαν δύσπεπτον, διὰ τοῦτο καὶ μόνον εἰς τὰς διαφόρους οἰκιακὰς ἀνάγκας μεταχειρίζονται αὐτὸ οἱ κάτοικοι, οὐχὶ δὲ καὶ πρὸς πόσιν. Τὸ πρὸς πόσιν ὕδωρ προμηθεύονται ἀπὸ τὸν *Τάεσμαρον* καὶ τὸ *Τσεσμόπλο*.

β') *Τάεσμαρος*. Οὕτω καλεῖται βρύσις τις νοτιώτερον τῆς Καμάρας ἐκτισμένη. Αὕτη ὁμοία τετραγωνικῷ πρίσματι, ἔχει ὕψος μὲν δύο περίπου μέτρων, πλάτος δὲ καὶ μῆκος μέτρου. Κατὰ τὴν βάσιν αὐτῆς ὑπάρχει λιθίνη ὑδρορροή ἐξ ἧς ἀπαύστως ῥεεὶ ὕδωρ γλυκύ, ἐπαρκοῦν οὐ μόνον πρὸς χρῆσιν τῆς κώμης, ἀλλὰ καὶ πόλεως ὀλοκλήρου. Ἡ βρύσις εἶνε ἐκτισμένη διὰ λίθου πορώδους.

Νοτιώτερον ταύτης εὐρίσκεται τὸ καλούμενον.

γ') *Τσεσμόπλο*. Τοῦτο εἶναι μικρὰ τις βρύσις, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ εἶνε ἐλαφρότερον ὄλων τῶν ὑδάτων τῆς κώμης. Τὸ ἕδωρ ἀμφοτέρων τῶν βρύσεων νυχθημερὸν ῥεόν σχηματίζει ρύακας, οἵτινες ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ κύριον ρεῦμα τῶν μεγάλων πηγῶν.

Ἐκ δὲ τῶν ἐντὸς τῶν οἰκοπέδων δύο τελευταίων πηγῶν ἡ μὲν πρώτη εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν καμάραν, σχηματίζουσα ρεῦμα σπουδαῖον, ὅπερ ἐξερχόμενον τοῦ οἰκοπέδου ἐνοῦται μετὰ τοῦ τῆς καμάρας μεθ' οὗ ἀποτελεῖ τὸν ποταμὸν. Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ταύτης ἀναπηδᾷ ἐκ τοῦ βάθους μικρᾶς τινὸς δεξαμενῆς, τὴν ὁποίαν οἱ πρόην κάτοικοι τῆς οἰκίας ἐφρόντιζον νὰ βαθύνωσι καὶ εὐρύνωσι ὀλίγον. Ἡ πηγὴ αὕτη εἶναι ἡ δευτέρα μετὰ τὴν καμάραν, ἡ δὲ δεξαμενὴ αὐτῆς, ἐὰν κατὰ πλάτος εἶνε τρεῖς καὶ τετράκις μικρότερα τῆς καμάρας, κατὰ βάθος ὅμως εἶναι τριπλασία τοῦλάχιστον ἐκείνης. Εὐρηται δὲ πλησίον τοίχου πυρποληθείσης οἰκίας. Ἀγνοῶ ἐὰν ὑπὸ τὸν τοῖχον ὑπάρχῃ ἕτερα τις πηγὴ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ τοίχου ὑπάρχει μικρὰ τις δεξαμενὴ, ἣτις κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε κεκαλυμμένη ὑπὸ ἔρειπῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ ἐν αὐτῇ ὕδωρ ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς λιμναῖον ἢ πρὸς πηγαῖον.

Ἡ δὲ τελευταία πηγὴ ἐν ἑτέρῳ ἡρειπωμένῳ οἰκοπέδῳ εὐρισκομένη καὶ αὕτη εἶναι μικρὰ μικρότερα τῶν δύο προμηνημονευθεισῶν, τὸ δὲ ὕδωρ αὐτῆς ἔρχεται διὰ δύο ὄχετῶν ὑπογείων μικρῶν. Καὶ αὕτη σχηματίζει μικρὸν ρύακα, ὅστις εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐνοῦται μετὰ τοῦ μεγάλου ρεύματος.

Τὰ ὕδατα ταῦτα καθιστῶσι τὴν κοινόπολιν χλοερὰν καὶ τερπνὴν, διότι

ἐκτὸς τῶν οὐκ ὀλίγων ὑδρομύλων, τοὺς ὁποίους μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτῶν στρέφουσι, ποτίζουσι καὶ τοὺς δενδροκήπους, τῆς κώμης, οἱ ὅποιοι καθ' ὅλον τὸ καινιστικὸν θέρος γλοάζοντες καθιστῶσι τὴν κώμην τερπνὸν θερινὸν καταφύγιον. Πολλὰς οἰκίας ὁ ποταμὸς μάλιστα διαρρέει καὶ ἂν μὴ τοῦτο εἶνε ὑγιεινόν, εὐχάριστον ὁμως καὶ χρήσιμον εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἐν αὐταῖς οἰκούντων τυγχάνει. Ἐκτὸς τῶν πέντε τούτων κυριωτέρων πηγῶν οὐκ ὀλίγαι ἄλλαι μικραὶ ὑπάρχουσιν εἰς τοὺς πρόποδας ὕλων τῶν λοφίσκων καὶ τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς κώμης ὑψωμάτων. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι πᾶν πρόσφορος εἶνε ἡ ὄνομασία τῆς κώμης, ἐὰν αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὰ ὕδατα.

Β'. Ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ τοποθεσίαι.

Τὰ ἐντὸς καὶ περίεξ τῆς κομοπόλεως διασωζόμενα μνημεῖα καὶ αἱ τοποθεσίαι εἶναι τὰ ἑξῆς. α') Ναὸς βυζαντινὸς τοῦ ὁποίου μόνον τὸ ἅγιον βῆμα σώζεται. β') Τεῖχος τι παρὰ τὰς πηγὰς μήκους 4—5 μέτρων. γ') Τοποθεσία τις καλουμένη Ἀγιολιᾶς ἦτοι ἅγιος Ἡλίας. δ') Ἐτέρα τοιαύτη καλουμένη Ἀγιερότις, ἅγιος Ἰερόθεος (:) ε') Ἐτέρα τοποθεσία καλουμένη Ἀρκουδοτέρυπα. στ') Εἰς δώρον καὶ περιπλέον ἀπὸ τῆς κομοπόλεως ἀπόστασιν κωνοειδῆς πύργος ἠρειπωμένος ἐπὶ τινος ὄροπεδίου καὶ ζ') τεχνητοὶ λόφοι..

α'. Ναὸς Βυζαντινός.

Τοῦ ἀρχαίου τούτου ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μόνον τὸ ἱερὸν βῆμα σώζεται περικεκοσμημένον διαφόροις ἀρχαίαις τοιχογραφίαις. Πρὸ ἐτῶν τῷ λιθοκτιστῷ τούτῳ μνημεῖῳ εἶχε προσκολληθῆ ναὸς ξύλινος, ὅστις μέχρι τοῦ τελευταίου Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου ἦτο ὁ σπουδαιότερος τῶν ναῶν τῆς κομοπόλεως (τῶν ἄλλων μικρῶν καὶ σκοτεινῶν ὄντων)· ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ πολέμου πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα ἐντὸς αὐτοῦ ἀπετέφρωσεν ὅλο τὸ ξύλινον μέρος αὐτοῦ οὐ μικρὰς ζημίας ἐπενεγκοῦσα καὶ τῷ λιθοκτιστῷ βυζαντινῷ. Ἔνεκα τῆς πυρκαϊᾶς ταύτης πολλῶν κονιαμάτων ἀπειλούντων κατάπτωσιν, οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν εἰς πολλὰ μέρη νὰ καταρτίψωσιν αὐτὰ καὶ δι' ἄλλου λευκοῦ κονιαμάτος νὰ χρίσωσι τὸν ναόν. Τούτου ἔνεκα τὸ μέγα μέρος τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ἀγιογραφιῶν ἠφανίσθησαν, τῶν δὲ σωζομένων αἱ πλεῖσται τοσοῦτον ἠλλοιώθησαν ὑπὸ τοῦ πυρός, ὥστε μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς μου, ὅτε κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον ἐπεσεκέρθη τὴν κομόπολιν καὶ ἐξήτασα τὸν ναόν, ὀλιγίστας ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθησαν νὰ διακρίνω καὶ ὀλιγίστων τὰ ὀνόματα νὰ ἀναγνώσω. Τὸ ἐν λόγῳ μέρος τοῦ ναοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ἄνω τμήμα τῶν ἐν σχήματι σταυροῦ ἐκτισμένων Βυζαντιακῶν ναῶν. (Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀρχαίου ναοῦ κατεστράφη εἰς ἄγνωστον ἐποχὴν, καθόσον οὐδεὶς τῶν νῦν κατοίκων μηδὲ τῶν γεροντοτέρων ἐξαιρουμένων ἤκουσέ τι περὶ αὐτοῦ, οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἐρείπιον διασωζεται). Εἰς τοῦτο πείθουσιν ἡμᾶς οἱ

ἑξῆς λόγοι : α') Τὸ ἤδη σωζόμενον ναῖδριον τοσοῦτω μικρὸν τυγχάνει, ὥστε ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑποθεθῆ ὅτι τοῦτο ἀπετέλει ἕστω καὶ μικρὸν παρεκκλήσιον· β') ἡ ἤδη ὑπάρχουσα πύλη τοῦ ναοῦ μικρὰ καὶ χαμηλὴ οὕσα, εἶναι ἔργον μεταγενεστέρων καὶ οὐ πολὺ ἀπεχόντων ἡμῶν χρόνων. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἐκ τῶν λίθων καὶ κεράμων τῶν ἀνευ κονιάματος ἐπιτεθειμένων ἀλλήλοις, οἵτινες φράττονσι τὸ ἄνωθι τῆς θύρας μέρος καὶ τὰ πλάγια αὐτῆς καὶ ἐκ τινος δοκοῦ ἐπὶ τῆς θύρας ὀριζοντίως τῷ τείχει τεθειμένης καὶ ὑποβασταζούσης τὸν ὄγκον τῶν λίθων. Ἡ εἴσοδος αὕτη πλάτους μὲν δύο μέτρων, ὕψους δὲ τεσσάρων ἕως πέντε ἀνευ θύρας ὑποτίθεται ὅτι συνεκoinώ- νει μετὰ τοῦ ὑπολοιποῦ μέρους τοῦ ναοῦ· γ') τρίτος δὲ λόγος ὁ καὶ σπουδαιότερος πειθῶν ἡμᾶς εἶναι ὅτι ἔξωθι τοῦ νῦν ναῖδριου ὑπάρχουσι δύο ἀγιογραφίαι δεξιόθεν μὲν ἢ τοῦ Προδρομοῦ, ἀριστερόθεν δὲ ἢ εἰκὼν ἀγγέλου τινος, τοῦ ὁποίου μόνον ὁ κορμὸς σώζεται περιβαλλόμενος ὑπὸ πανοπλίας. Αἱ εἰκόνες δὲ αὗται ἀδύνατον νὰ ὑποθεθῶσι μεταγενεστέρας ἐποχῆς, καθότι πρῶτον μὲν εἶναι ὁμοιόταται πρὸς τὰς ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ δευτερον οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατὸν ἔργα νεωτέρων χρόνων καὶ διὰ τοῦ ἡμ. αἰῶνος (ὅτε εἶχεν ἐπι- συναφθῆ τῷ ἀρχαίῳ ναῶ ὁ ξύλινος) νὰ περιφρονήσῃσι τὸ πῦρ καὶ τὰς ἀμφο- σφαιρικὰς δυσκρασίας, εἰς αἷς ἀντέχουσιν ἐπὶ τόσα ἤδη ἔτη.

Ὁ ναὸς ἔχει σχῆμα τετραγωνικόν· εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ εἰσερχόμενός τις διὰ στενῆς τινος εἰσόδου ἀπαντᾷ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοὺς πόδας μεγάλων μέχρις ὀροφῆς διηκουσῶν ἀψίδων, τῆς μιᾶς δεξιᾶ καὶ τῆς ἑτέρας ἀριστερᾶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἀγιογραφίαι, τῶν ὁποίων αἱ πλεῖστα ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ μάλιστα τῆς πυρκαϊᾶς κατήνησαν δυσανάγνωστοι. Διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ τῆς ἀριστερᾶς ἀψίδος διερχόμενοι φθάνομεν εἰς τὰ πλάγια μέρη τοῦ ναοῦ, τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι εἶναι ἐπίσης εἰκονογραφημένοι. Ὁ δεύτερος ποῦς τῶν πρώτων ἀπὸ τῆς εἰσόδου ἀψίδων, χρησιμεύει συγχρόνως καὶ ὡς πρώτος τοιοῦτος ἄλλων ἀψίδων δευτέρων τὴν σειράν. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ ἀψίδες αὗται ἐκτείνονται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τῆς εἰσόδου πρὸς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ. Τῶν δευτέρων τούτων ἀψίδων οἱ ἕτεροι πόδες στηρίζονται ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, μεταξὺ δὲ τῆς δευτέρας δεξιᾶς ἀψίδος καὶ τῆς δευτέρας ἀριστερᾶς ὑψοῦται ὁ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ναῖδριου θόλος, ὅστις καὶ ἔξωτερικῶς ἔξέχει τοῦ λοιποῦ οἰκοδομήματος.

Κατὰ ταῦτα εἰσερχόμενοι εἰς τὸν ναὸν ἀπαντῶμεν πρῶτον μὲν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοὺς ὀγκώδεις πόδας δύο ἀψίδων, δευτερον πρῶτην δίοδον δεξιὰ καὶ πρῶτην δίοδον ἀριστερὰ διὰ τῶν ἀψίδων, τρίτον ὀγκώδεις πόδας διακλα- διζόμενους πρὸς τὰ ἄνω ἐν σχήματι κεφαλαίου ἔμβριον Υ καὶ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία διακλάδωσις ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ προμνημονευθέντος ποδὸς τὴν πρῶτην ἀπὸ τῆς εἰσόδου ἀψίδα, ἡ δὲ ἑτέρα τὴν μετὰ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ ἀποτελεῖ τὴν δευτέραν ἀπὸ τῆς εἰσόδου ἀψίδα, τέταρτον δευτέραν δίοδον τῶν ἀψίδων, πέμπτον τὸν ἕτερον ἐν τῷ ἀνατολικῷ τοίχῳ ἐκτισμένον

πόδα τῆς δευτέρας ἀψίδος καὶ ἔκτον τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου λιβάδαν καὶ τὸν ἐν τῷ μέσῳ κέντρῳ τοῦ ναυδρίου θόλον. Ἐξω τοῦ ναοῦ πρὸ τῆς θύρας σώζονται εἰκόνες δεξιόθεν μὲν ἢ τοῦ Προδρόμου ἐν ἀρκούντως καλῇ καταστάσει, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι αὐτὴ εἶναι ἢ ἐκτεθειμένη, εἰς ἅλας τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς, ἀριστερόθεν δὲ ἢ εἰκὼν ἀγγέλου οὐτινος ἢ μὲν κεφαλὴ καὶ οἱ πόδες ὀλοτελῶς ἐξηλειφθησαν· διακρίνεται δὲ μόνον ὁ κορμὸς τεθωρακισμένος διὰ θώρακος. Καὶ ὀλόκληρος οὗτος ὁ ἐξωτερικὸς τοίχος ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἀγιογραφιῶν, ἐπειδὴ ὅμως αἱ πλείοται αὐτῶν ἐδλάθησαν, τὰ δὲ κονιάματα ἠπεύλουν κατάπτωσιν, ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ λευκῆς ἀμμοκονίας.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀριστερᾷ τῷ εἰσαρχομένῳ ἐπὶ τοῦ πρώτου ποδὸς τῆς πρώτης ἀψίδος εἶνε ἢ εἰκὼν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ, διατηρουμένη ἐν καλῇ καταστάσει, ἐκατέρωθεν τῶν ὤμων τοῦ ἀρχαγγέλου εἶναι γεγραμμένοι ἀρχαίοις κεφαλικοῖς στοιχείοις αἱ λέξεις: «ὁ ἀρχὼν Μιχαήλ». Ἀπέναντι ταύτης δεξιᾷ ἐπὶ τοῦ πρώτου ποδὸς τῆς πρώτης δεξιᾶς ἀψίδος εἶναι ἐξωγραφημένη ἢ εἰκὼν τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Αὕτη διατηρεῖται καλύτερον κατὰ τε τὸν χρωματισμὸν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου. Ἐν ταύτῃ παρίσταται ὁ ἀρχ. Γαβριήλ φέρων ἀσπίδα ἐφ' ἧς ἀναγινώσκονται τὰ γράμματα Β. ΧS.

Ἀριστερὰ ἀνωθι τῆς εἰκόνος τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ εὐρίσκεται εἰκὼν φυσικοῦ μεγέθους, ἣτις κατήνησεν ὄλως διόλου δυοδιακρίτος. Ἀνωθι τῆς εἰκόνος ταύτης ὑπάρχει ὀρθογώνιος πλάξ μαρμαρινή ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγινώσκονται μεγάλοις κεφαλαίοις γράμμασι τάδε.

«Τὸ στερέωμα τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθῶτων στερέωσον, Κύριε, τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν ἐκίσω τῷ τιμῷ σου αἵματι (1)», ἀρχιερατεύοντος κυροῦ Παρθενίου—XVI 714.

Μεταξὺ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχιερέως Παρθενίου καὶ τοῦ διὰ τῶν Λατινικῶν στοιχείων σημαινομένου ἀριθμοῦ ὑπάρχει κενὸν διάστημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου σώζονται ἴχνη γραμμάτων ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐξαλειφθέντων. Ἐὰν συσχετίσωμεν τὸν ἀρ. 16 τὸν ὑπὸ τῶν Λατινικῶν στοιχείων δηλούμενον πρὸς τὸ 714, ὅπερ εἶναι ἢ ἐποχὴ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τούτου, τότε ἀγόμεθα ὅτι ὁ ἀριθμὸς σημαίνει τὴν ἡμερομηνίαν.

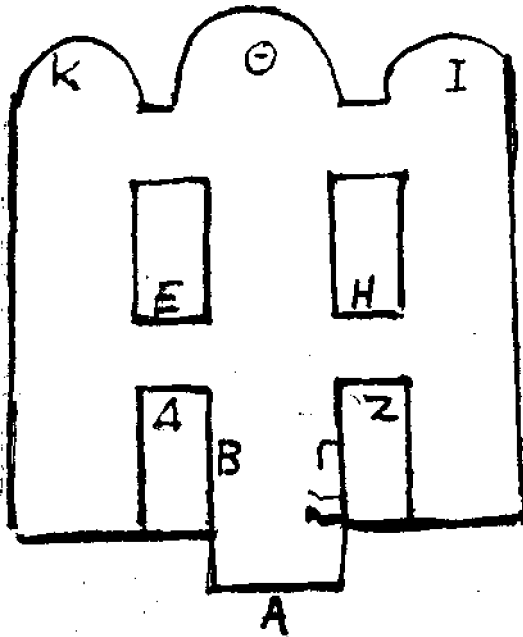
Περὶ δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀναφερομένου ἀρχιερέως ἄλλοις δέδοται τὸ κρίνειν. Τίς οὗτος ὁ Παρθένιος, ποία ἦν ἢ ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, ἀρὰ γε ἢ εἰς ἡμίσειαν ἀπὸ Γέννης ἀπόστασιν παρὰ τὸ νῦν Βοννὰρ-Χισάρ κειμένη, ἄλλοτε πόλις Βούσις ἢ ἑτέρα τις, τοῦτο τυγχάνει ἔργον τῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν ἀσχολουμένων.

Ἀριστερὰ στρεφόμενοι πρὸς τὰ πλάγια καὶ διερχόμενοι ὑπὸ τὴν πρώτῃν ἀψίδα ἀπαντῶμεν παρὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ τὴν εἰκόνα

(1) Τρίτη φδὴ τῶν καταβασιῶν τῆς Ὑπαπαντῆς.

Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μετ ἐπιγραφῆς δηλοῦσης, τὸν εἰκονιζόμενον ἅγιον. Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ φυσικοῦ μεγέθους (ὅπως ἄλλως τε ὅλαι αἱ εἰκόνες τοῦ ναυδρίου) ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων ἐπισπάται τὴν προσοχὴν καὶ τὸν θαυμασμόν τοῦ παρατηρητοῦ εἶνε ἡ θεόληπτος καὶ καταναυκτικὴ στάσις τοῦ ἐπιστηθίου μαθητοῦ. Ἄνωθι καὶ ἀπέναντι τῆς εἰκόνος ταύτης εἶνε εἰκόνες σχεδὸν ὀλοτελῶς ἐξηλειμμένα, ἐπίσης καὶ αἱ ἄνωθι τῆς εἰκόνος τοῦ ἀρχαγγ. Γαβριὴλ εὐρισκόμεναι εἰκόνες εἶναι ἐντελῶς ἡμαυρωμένα.

Δεξιὰ δὲ στηριζόμενοι πρὸς τὰ πλάγια καὶ διερχόμενοι ὑπὸ τὴν πρῶ-

Ἐρημνεῖα τῶν ἐν τῷ σχεδιαγράμματι γραμμάτων.

Α=εἰσοδος τοῦ ναοῦ. Β=πρῶτος ποῦς τῆς ἀριστερᾶς ἀψίδος ἐφ' οὗ ἡ εἰκὼν τοῦ Μιχαὴλ καὶ ἡ μαρμαρίνη πλάξ. Γ=πρῶτος ποῦς τῆς δεξιᾶς ἀψίδος ἐφ' οὗ ἡ εἰκὼν τοῦ Γαβριὴλ καὶ αἱ ἄνωθεν αὐτῆς ἡμαυρωμένα. Δ=εἰκὼν τοῦ Ἰωάννου Θεολόγου. Ε=εἰκὼν ἁγίου ἐξηλειμμένη. Ζ=εἰκὼν ἁγίου Εὐθυμίου. Η=εἰκὼν ἁγίου Ἀντωνίου. Θ=μεγάλῃ λιβάδα ἐπὶ τῆς ὁποίας νῦν εἶναι τοποθετημένα διάφοροι ἱεραὶ εἰκόνες. Ι=μικραὶ λιβάδαι.

τὴν ἀψίδα παρὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχ. Γαβριὴλ εὐρισκομεν τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου καὶ ταύτην ἐν φυσικῷ μεγέθει μετ' ἐπιγραφῆς ἀπέναντι δ' αὐτῆς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου. Αὗται εἶναι αἱ μόναι εἰκόνες τῶν ὁποίων καὶ τὰ χρώματα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ πρὸς δὲ καὶ αἱ ὀνομασίαι διετηρήθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Τῶν ἄλλων τοιχογραφιῶν τὰς ὁποίας τὸ πῦρ ἐσεβάσθη καὶ ἐπομένως δὲν ἐγένετο ἀνάγκη νὰ ἐπιχρίσωσι διὰ κονιάματος νέα μόνον μέλη τινα διακρίνονται ἔστι δ' ὧν τινῶν καὶ αἱ φυσιογνωμίαι, ἀλλὰ τοσοῦτον ἠλλοιωμένα, ὥστε ἀδύνατον νὰ διακρίνη τις, ἐὰν αὗται εἶνε ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, γερόντων ἢ νέων. Ἰστέον ὅμως ὅτι τὸ ἄνω ἡμισυ μέρος τοῦ ναυδρίου εἶνε νεωστὶ κεχρισμένον, ὥστε μόνον λευκὸν τοῖχον ἔχει τις ἀπέναντί του. Ἐπὶ τοῦ θολίσκου τοῦ ὡς προεῖπον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ναυδρίου οὐδεμία εἰκὼν διακρίνεται, ἴσως δὲ

καὶ ἀμαυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ χρόνου εἶνε ἀόρατος εἰς τὸν κάτωθεν παρατηροῦντα τὸν θόλον.

Τοιοῦτον ἐν συντόμῳ τὸ μνημεῖον τοῦτο τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν αἴγλης, τὸ ὁποῖον ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἐκολόθωσε μὲν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαλείψῃ τέλειον.

Πρὸς ὅσον οἶόν τε δὲ καλλιτέραν κατανόησιν τῶν περιγραφέντων οὐκ ἐπουσιῶδες οὐδὲ ἀσκοπον ἠγοῦμαι νὰ παραθέσω καὶ σχεδιαγράφημά τι ἔστω καὶ ἀτελές, ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ τῶν στοιχείων τοῦ ἀλφαβήτου δηλῶ τὰς θέσεις διαφόρων εἰκόνων κ.τ.λ.

β'. Ἀγιολιάς.

Οὕτω καλεῖται ἡ κορυφή τοῦ πρὸς βορρᾶν λόφου, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ὁποίου ἐκτείνεται ἡ κόμη. Ὁ λόφος οὗτος θρίβει λίθων, ὡς δὲ καὶ ἕκ τινος ἠρειπωμένου τετραγωνικοῦ περιβόλου δείκνυται, ἐκεῖ ὑπῆρχε ναὸς τις τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἄχρι τῆς σήμερον διατηρουμένη παράδοσις τοῦ νὰ ψάλλωνται ἀγιασμοὶ καὶ νὰ συντρέχωσι πᾶσαι αἱ γυναῖκες καὶ νεάνιδες ὡς εἰς πανήγυριν κατὰ τὴν 20 Ἰουλίου. Κατὰ τὴν νότιον κλιτῶν τοῦ λόφου, πλησίον συκῆς τινος ὑπάρχει ὀγκώδης τις λίθος κεχωσμένος ἐντὸς τῆς γῆς. Πλησίον αὐτῆς ὑπάρχει ὀπή τις ἄλλοτε μὲν ἀρκοῦντως εὐρεῖα, ὥστε νὰ χωρῇ ἄνθρωπον ἔρποντα, νῦν ὅμως ὑπὸ τῶν καταπεσόντων χωμάτων φραγθεῖσα καὶ μόλις χωροῦσα παῖδα. Διὰ ταύτης εἰσερχόμενός τις καὶ προχωρῶν πρὸς βορρᾶν πρῶτον μὲν τετραποδιτὶ ἔνεκα τῆς στενῆς καὶ χαμηλῆς διόδου, εἶτα ὅμως καὶ ὄρθιος περιπατῶν, φθάνει εἰς ἀπόστασιν 12—15 μ. πρὸ θράχου τινὸς ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναβλύζει ὕδωρ. Ἐνταῦθα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπῆρχεν ὑπόγειον ἀγίασμα τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ. Τὸ ἀγίασμα τοῦτο ἄγνωστον μένον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, λέγεται ὅτι ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τινος γραιῖας ἐνυπνιασθείσης. Ἄνωθεν τοῦ θράχου τούτου ὑπάρχει ὀπή τις διὰ τῆς ὁποίας συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ πρώτου σπηλαίου δεύτερον τοιοῦτον ἴσον μικρῷ δωματίῳ. Τὰ ἔνδον τοῦ σπηλαίου τούτου δὲν διηρευνήθησαν ἀκριβῶς, καθότι ἢ τὰ δύο σπήλαια ἐνοῦσα ὀπή εἶναι τόσον μικρά, ὥστε ἀδύνατον νὰ διέλθῃ τις δι' αὐτῆς, ἔστω καὶ παιδίον. Οὐχ ἦττον ὅμως πολλοὶ διαβιδάσαντες δι' αὐτῆς λαμπάδας, ἠδυνήθησαν νὰ παρατηρήσωσι τὸ ὑπόγειον τοῦτο.

Ὁ ναὸς οὗτος φαίνεται ὅτι ἐπυρπολήθη, διότι πολλοὶ τῶν πορωδῶν λίθων καὶ τῶν ἀποτελούντων τοὺς ἠρειπουμένους τοίχους καὶ τῶν καθ' ὄλην τὴν ἔκτασιν τοῦ λόφου κειμένων φέρουσιν ἴχνη πυρός. Πότε ὅμως ὑπῆρχε οὗτος ὁ ναὸς καὶ πότε ἐπυρπολήθη ἀγνοοῦσιν οἱ κάτοικοι τῆς κόμης.

γ'. Ἀγιερός.

Οὗτος ἀπέχει τῆς κόμης περὶ τὰ 10 λεπτά τῆς ὥρας βόρειοανατολικῶς

Εἶναι τοποθεσία τις ἐν τῇ ὁποίᾳ σώζονται πολλὰ λείψανα λίθων καὶ κεράμων, ἔτι δὲ καὶ κλίμαξ λιθίνη. Πλησίον αὐτῆς ὑπάρχει μακρὰ τις βρύσις μετὰ κρουνοῦ, ἣτις θεωρεῖται καὶ ἁγίασμα. Τούτου δ' ἕνεκα πολλάκις πολλοὶ εὐλαβεῖς γυναῖκες ἐξερχόμεναι ἕως ἐκεῖ μετὰ κηρίων καὶ θυμιάματος θυμῶσι τὸ μέρος τῆς βρύσεως καὶ καίουσιν ἐπ' αὐτῆς κηρία.

Τὸ ὄνομα τῆς τοποθεσίας ἴσως εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἁγίου Ἰεροθέου ὅπως τὸ τοῦ Ἁγιολιά εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἁγίου Ἡλία. Ἐν τούτοις δὲν ἔχει τις ποῦ νὰ βασισθῇ ἐπὶ τῶν εἰκασιῶν καὶ ὑποθέσεών του, καθόσον τὸ ὄνομα τῆς τοποθεσίας φέρεται μηχανικῶς ἀνά τὰ στόματα πάντων χωρὶς οὔτε εἰς ἕξ αὐτῶν οὔτε αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολούμενοι, νὰ γινώσκωσι τι πλεόν τούτου. Ἐὰν διετηρεῖτο πανήγυρις τις εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην, τότε ἴσως τις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνισχυθῇ εἰς τὰς ὑποθέσεις του. Οὐχ' ἦντον μεθ' ὅλον τὸ ἐπὶ τῆς προκειμένης τοποθεσίας σκοτός, δὲν θὰ ἦτο τολμηρὸν οὔτε ἄλογον νομιζῶ, ἐὰν ἐρμηνεύων ἢ μᾶλλον τὴν παρεφθαρμένην λέξιν συμπληρῶν, ὠνόμασα τὴν τοποθεσίαν ταύτην ἁγίον Ἰεροθέον.

δ'. Ἀρκουδότρυπα.

Αὕτη πεντάλεπτον περίου ἀπὸ τοῦ ἀγερότς ἀπέχουσα εἶναι ὀπῆ τις ἐντὸς θράχου τινος διαμένουσα ἀπὸ τῆς μιᾶς προσόψεως αὐτοῦ μέχρι τῆς ἄλλης. Τὸ ἀνοιγμα αὐτῆς εἶναι τόσον, ὥστε νὰ διέλθῃ παῖς ἀκριβῶς δὲ αὕτη εἶνε ἡ χρῆσις τῆς ὀπῆς ταύτης. Φέρουσι δηλαδὴ τοὺς ἐκ πυρετοῦ πάσχοντας παιδας καὶ διαβιβάζουσι αὐτοὺς τρεῖς διὰ τῆς ὀπῆς ταύτης, ἀφοῦ δὲ ἀναχωροῦντες δέσωσι εἰς τοὺς κλάδους τῆς παρακειμένης ἀπηδέας καὶ ῥάκος τι ἐκ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ παιδὸς εἶναι βέβαιοι ὅτι ὁ παῖς ἀπηλλάχθη πλεόν τοῦ πυρετοῦ.

ε'. Ἀρχαῖον τεῖχος.

Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο τεῖχος μήκους ὡς προεῖπον 10—12 μ. εὗρηται παρὰ τὸν *Τεσσημαρον*, ἐκτεινόμενον ἀπὸ ἀνατολὰς πρὸς δυσμὰς. Τὸ ὕψος αὐτοῦ δὲν ὑπερβαίνει τὰ ἑβδομήκοντα πέντε ἑκατοστόμετρα. Εἶναι δὲ ἐκτισμένον διὰ λίθων πορωδῶν συγκεκολλημένων δι' ἄμμοκονίας τοσοῦτον δὲ παλαιὸν τυγχάνει, ὥστε οἱ λίθοι μετὰ τῆς ἄμμοκονίας φαίνονται ἀποτελοῦν ἐν ὅλον. Τὸ σωζόμενον τεῖχος φαίνεται ὅτι ἀπετέλει πλευρὰν τετραγωνικοῦ τινος περιβόλου, καθότι ἐν τῇ ἀνατολικῇ αὐτοῦ ἔσχατιᾷ σώζεται μικρὸν τι μέρος τῆς δευτέρας πλευρᾶς τοῦ περιβόλου, ὅπερ μετὰ τῆς σωζομένης ἀκεραίας πλευρᾶς σχηματίζει γωνίαν. Τῶν ἄλλων πλευρῶν τοῦ περιβόλου οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἔχθος σώζεται. Ἐπίσης οὐδεὶς τῶν κατοίκων γνωρίζει τι περὶ τοῦ σωζομένου τείχους.

στ'. Ὁ ἠρειπωμένος πύργος.

Ὁ κωνοειδὴς οὗτος πύργος κεῖται ἐπὶ ὄροπεδίου δίωρον περίου ἀπὸ

Γέννης ἀπέχοντος μεταξὺ Γέννης καὶ Σκεπαστοῦ. Τὸ ὄροπέδιον τοῦτο δεσπόζει ὄλων τῶν περιχώρων, ὃ δὲ ἐπ' αὐτοῦ πύργος εἶνε ἀρίστη σκοπία, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ ὀφθαλμὸς δύναται νὰ ἐπισκοπήσῃ τὰ πάντα, εἰς ἀκτῖνα πολλῶν μιλίων. Ἡ τοποθεσία ἐν ἣ ὁ πύργος οὗτος ἔκτισται καλεῖται *μοναστήρι* καὶ ὁ παρ' αὐτὴν ῥέων χείμαρρος τουρκιστὶ καλεῖται *Μοναστήρ-τερέ*.

Ἐπὶ τοῦ ὄροπέδιου τούτου οὐ πολὺ τοῦ πύργου ἀπέχον, ὑπάρχει καὶ ἀγίασμα τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ, ὅπου κατ' ἔτος τελεῖται πανήγυρις τὴν 29 Αὐγούστου, ἡμέραν τῆς ἀποτομῆς τοῦ Προδρόμου. Ὁ πύργος οὗτος εἶναι ὁμοιότατος μὲ τὸν ἕτερον τῶν ἐν Βουνάρ-Χισσάρ ἔκτισμένων πύργων. Ἄγνοῶ ἂν ὑπῆρχε μονὴ τις ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἢ τοποθεσία. Οὐχ ἦττον ὅμως οὐδὲν ἐρείπιον τοιαύτης σώζεται, δὲν εἶνε δὲ καὶ παράδοξον νὰ ἀπεκλήθῃ οὕτως ὁ πύργος, καθότι πᾶν τοιοῦτον σημεῖον οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων θεωροῦντες ὡς ἱερὸν λείψανον, ἐφρόντισαν διὰ τοιούτων σεμνῶν ὀνομάτων νὰ ὀνομάσωσι. Τούτου δ' ἕνεκα ἴσως καὶ τὴν παρὰ τὸν πύργον πηγὴν καθιέρωσαν ὡς ἀγίασμα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.

ζ'. Τεχνητοὶ λόφοι.

Λόφοι τεχνητοὶ παρὰ τὴν Γένναν ὑπάρχουσι τέσσαρες· δύο βορειοδυτικῶς τῆς κόμης καὶ δύο νοτίως αὐτῆς. Ὁ πρῶτος ἐν τῇ μεταξὺ Σκοποῦ καὶ Γέννης πεδιάδι εὐρισκόμενος ἀπέχει τῆς τελευταίας περὶ τὰ δέκα πέντε λεπτά. Ἔχει οὗτος ἀκτῖνα 5—6 μέτρα πέραξ δ' αὐτοῦ διακρίνεται ἰάφρος, ἥτις καίτοι σὺν τῷ χρόνῳ ἐπληρώθη χώματος, οὐχ ἦττον διακρίνεται ἀοκετά. Ἀπέναντι καὶ νοτίως τούτῳ τῷ λόφῳ εὔρηται ἕτερος ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀμπελώνων εἰς ὑψηλοτέραν τοῦ πρώτου θέσιν. Οἱ δύο οὗτοι φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦν σειρὰν λόφων διήκουσαν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΒΔ. Οἱ δύο ἕτεροι ἀπέχουσι τῆς κόμης περὶ τὰ πέντε τέταρτα τῆς ὥρας κείμενοι παρὰ τὸ χωρίον *Γιαντζηκλάρ* καὶ αὐτοὶ ἐν μέσῳ ἀμπελώνων ἐπὶ ὄροπέδιων. Οἱ δύο δὲ οὗτοι μετ' ἄλλων νοτιώτερον κειμένων φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦσι σειρὰν λόφων διήκουσαν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἦτοι ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου πρὸς τὴν Προποντίδα (κατὰ τὰ μέρη τῆς Ραιδεστοῦ) ὅλους αὐτοὺς οἱ κάτοικοι κοινῶς μὲ ἐν ὄνομα καλοῦσι *τοῦμπες*.

η'. Ἀρχαῖαι ὑπόνομοι.

Ἐπόνομοι ἀρχαῖαι θυζαντινῆς κατασκευῆς σώζονται οὐ μόνον ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἔξωθεν αὐτῆς. Αἱ ὑπόνομοι αὗται ἔχουσαι διαφοροὺς διευθύνσεις, εἶναι ὑψηλαὶ μὲν ὥστε νὰ περιπατῇ ἐντὸς αὐτῶν ἐλευθέρως ἄνθρωπος μετρίου ἀναστήματος, πλάτος δὲ ἔχουσι μεγαλύτερον τοῦ ἐνὸς μέτρου. Αἱ περισσότεραι αὐτῶν εἶναι κατεσκευασμέναι δι' ὀπτῶν πλίνθων,

ἔχουσι δὲ ἄνωθεν θόλον. Ἡ διεύθυνσις αὐτῶν τὴν σήμερον εἶναι ἄγνωστος καθότι εἰς πολλὰ μέρη πληρωθεῖσαι χύματος καὶ ἄλλων ἀκαθαρσιῶν εἶναι ἀδιάβατοι. Ὑπόνομός τις παρὰ τὸ ἀρχαῖον τεῖχος κατεσκευασμένη δι' ὀπτῶν πλίνθων ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, ἄνωθεν δὲ εἶνε θολοσκεπής.

Ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ ἀναφέρω καὶ ἕτερον μνημεῖον ὁμοιάζον πολὺ πρὸς ὑπόνομον. Εἶναι δὲ τοῦτο εἶδος τι στέρνας, τῆς ὁποίας αἱ μὲν βάσεις εἶναι ἐκτισμέναι διὰ λίθων, ὁ δὲ θόλος κατεσκευασμένος δι' ὀπτῶν πλίνθων. Ἡ στέρνα αὕτη σώζεται ἐντὸς οἰκίας τινός. Κατερχόμενός τις τὰς 20 βαθμίδας λιθίνης κλίμακος, ἐντὸς τῆς μᾶς τῶν πλευρῶν ἐκτισμένης εἰς βάθος πέντε—ἕξ μέτρων, εὐρίσκει πηγήν τινα, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ἀναβλύζον ἐκ τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς στέρνας ἀνεπαισθήτως σχεδὸν ῥεεῖ κάτωθεν τῆς νοτίου πλευρᾶς. Εἰς τί ἐχρησίμειε καὶ πότε καὶ διατί ἐκτίσθη ἢ ὑπόγειος αὕτη στέρνα, παρ' οὐδενὸς ἠδυνήθην νὰ πληροφορηθῶ.

II

Ἡθῆ καὶ Ἔθιμα. Παιδιαὶ καὶ Δεισιδαιμονίαι.

α'. Παιδιαὶ (1).

α'. *Ριζακάγια*. Οὕτω καλεῖται ὁ κλήδων, ὅστις ὡς εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ Ἐλληνισμοῦ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τελεῖται τῇ 24 Ἰουνίου, ἡμέρᾳ τῶν γενεθλίων τοῦ Προδρόμου. Κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς προτεραίας τοῦ κλήδωνος εἰς ὅλην τὴν κωμόπολιν ἀνάπτονται πυρὰι μεγάλαι ὑπὸ τῶν παιδίων καλούμεναι *μουμπουνες* ὑπὲρ τὰς ὁποίας πηδῶσι κατ' ἀρχὰς μὲν παῖδες καὶ κοράσια, κατόπιν δὲ μὴ ἐπερχομένης τῆς νυκτὸς καὶ γυναῖκες καὶ νεάνιδες καὶ νέοι καὶ ἄνδρες οὐκ ὀλίγοι. Εἰς τὰς πυρὰς ταύτας καίουσι τὰς παλαιὰς ψιάθας καὶ τοὺς κλάδους ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ μεταξοσκώληκες ἀναρχηθέντες κατεσκεύασαν τοὺς βόμβυκας. Αἱ ψιάθαι καίονται, ἵνα αἱ οἰκίαι αἱ ἀφιερῶσασαι αὐτὰς στὶς *μουμπουνες* ἀπαλλαγῶσι τῶν ψύλλων.

Τις *μουμπουνες* πρέπει νὰ πηδήσῃσι ὅλοι ἀνεξαιρέτως μὴδ' αὐτῶν τῶν γερόντων καὶ γραιῶν ἐξαιρουμένων. Ἐπίσης πηδῶσιν αὐτὰς καὶ οἱ ὑπὸ χρονίων πυρετῶν κατατρυγόμενοι, οἱ ὅποιοι εἶνε βέβαιοι ὅτι θὰ ρίψῃσι τὸν πυρετὸν ἐντὸς τῆς *μουμπούνας*. Ἐντὸς αὐτῆς καίουσι προσέτι καὶ ἄλλας ἀσθενείας καὶ οὕτω ἐνίοτε παρατηρεῖ τις γραιῶν τινα σοροδαίμονα πηδῶσαν ἐντὸς τῆς *μουμπούνας* τρίς καὶ τετράκις καὶ καίουσιν ἐντὸς αὐτῆς πρῶτον

(1) Αἱ παιδιαὶ ἀποτελοῦν σπουδαῖον μέρος τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἐνὸς τόπου δεικνύουσαι τὴν λιτότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἐφευρετικότητα τῶν κατοίκων, τὸ δὲ διότι πολλαὶ φράσεις καὶ λέξεις καθιερωμέναι ἐν αὐταῖς ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐξηγηθῶσι καὶ καταστῶσι ἀντιληπτὰ ἐν μόνῳ τῷ λεξιλογίῳ ὡς λ.γ. ψῆφες καὶ πουλίτσια.

μὲν τὸν σκασμένονα τὸ βῆχα δῆς, εἰς τὴν δευτέραν φορὰν τὸ ζούλωμά δῆς, εἰς τὴν τρίτην τὸ χολόργο δῆς, εἰς τὴν τετάρτην τὴν κρᾶσ' δῆς καὶ ἂν ἔχη καὶ ἄλλα τοιαῦτα νὰ κατακαύσῃ ἔξακολουθεῖ καθιδρωσ καὶ ἀσθμαίνουσα καὶ ὑπὸ τοῦ καπνοῦ τυφλουμένη ὑπὸ δὲ τῆς φλογὸς κατακαιομένη. Οὐδὲ τὰ βρέφη ἔξαιροῦνται, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἐπὶ τῶν μητρικῶν ὀλενῶν ἐκόντα ἄκοντα πηδῶσι τὶς μπουμποῦνες. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ περὶ τὴν δωδεκάτην ὥραν τῆς ἑσπέρας τουρκιστὶ συνέρχονται ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἅπασαι αἱ νεάνιδες, αἱ ὁποῖαι ἐκ τῶν προτέρων ἔχουσι ἀπόφασιν νὰ βάλουν ριζικάρια εἰς τὴν πρὸς τοῦτο ὄρισμένην οἰκίαν. Ἐκεῖ προσκαλοῦν πάσας τὰς συγγενεῖς καὶ φίλας τῶν παρθένους καὶ ἐγγάμους νὰ ἀποστείλωσι σημάδια. Τούτων κομισθέντων λαμβάνουσι κατάλληλόν τι δοχεῖον, ἐν γένει χάλκινον λέβητα, τὸν ὁποῖον πληροῦσι ὕδατος. Εἶτα δὲ κατασκευάζουσι ἀνθοδέσμας μικρὰς ἰσαριθμούς πρὸς τὰ ἄτομα τῶν ὁποίων τὸ ριζικὸν πρόκειται νὰ δοκιμασθῇ, εἰς ἐκάστην δὲ τούτων ἔξαργῶσι διὰ νήματος τὸ σουμάδι. Ἡ ἀνθοδέσμη δὲ αὕτη καλεῖται ριζικάρ'. Τὸν λέβητα καλύπτουσι δι' ὀθόνης τὴν ὁποῖαν διὰ ταινίας περιδένουσι καὶ τοῦτο καλεῖται κλείδωμα τῶν ριζικαργιῶν. Τούτου γενομένου τοποθετοῦσι τὸν περιέχοντα τὰ ριζικάρια λέβητα ὑπὸ τι δένδρον, πρὸ πάντων τριανταφυλλιᾶν, καὶ ἀπέρχονται νὰ συμμετάσχωσι τοῦ πηδήματος τῆς μπουμπούνας.

Τὴν πρώτην τῆς ἐπιούσης (24 Ἰουνίου), ἡμέρας ὄρισμένης πρὸς πανηγυρισμὸν τῶν ριζικαργιῶν, συνέρχονται ἀπὸ πρώτας πᾶσαι εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ ὄρισμένην οἰκίαν. Τότε αἱ νεάνιδες μετὰ πομπῆς καὶ παρατάξεως ἀναλόγου τῆς ἐπισημότητος τοῦ πράγματος, μεταβαίνουσαι εἰς τὸ δένδρον ὑφ' ὃ διενυκτέρευσε ὁ λέβης, αἴρουν αὐτὸν καὶ φέρουσαι τοποθετοῦσιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀμηγύρεως. Τότε ἐκλέγουσι δύο παιδιά ἄρρεν καὶ θῆλυ, ἅτινα τοποθετούμενα παρὰ τὸν ἐσφραγισμένον λέβητα εἶναι προσωρισμένα διὰ τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα: νὰ βγάινε τὰ ριζικάρια (1). Ἀφοῦ δὲ τοποθετηθῶσι καὶ αἱ νεάνιδες, τότε προβαίνουσι εἰς ἀποσφράγισιν, τὸ κοινῶς λεγόμενον ἀνοιγμα τῶν ριζικαργιῶν, τὸ ὁποῖον χαίρετίζεται διὰ τοῦ ἐπομένου διστίχου, καὶ ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὴν τύχην.

Ἄνοῦξτε τὸν κλήδωνα νὰ βγεῖ χαριτωμένη
γούλ (2) τὸν καιρὸ χαρούμενη καὶ καλοκαρδισμένη.

Ἐπὶ τούτῳ τὸ ἐν τῶν παιδιῶν, τὸ κοράσιον, λύει τὴν ταινίαν διὰ τῆς ὁποίας ἡ ὀθόνη ἦν δεδεμένη. Τότε δὲ ἐκάτερον τῶν παιδιῶν αἶρον τὸ ἐν μέρος διαδοχικῶς ἐξάγουσι ριζικάρια, ἀφοῦ προηγουμένως ἀκουσθῇ τὸ κῶτημα τὸ προλέγον τὴν τύχην τοῦ ἐκάστοτε ἐξαγομένου ριζικαργιοῦ.

Ὁ δεύτερος στίχος ἢ τὸ δεύτερον κῶτημα εἶνε ἀφιερωμένον εἰς τὸν

(1) Τῶν ἐξαγόντων τὰ ριζικάρια παιδιῶν οἱ γονεῖς πρέπει νὰ ζῶσι καὶ νὰ εἶναι πρωτοστέφανοι. (2) = Ὀλον.

Πρόδρομον, επικαλούμενον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου ἐπὶ τοῦ κυρίου τοῦ ριζικαργιοῦ, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἐξαχθῆ ἐπὶ τούτῳ τῷ στίχῳ.

Ἐνοῖξτε τὸν κλείδωνα πὲρ τ' Ἁγιαννίου τῆ χάρη,
κάποιος ἐν καλορίζικος ὡς ἔρτει νὰ τὴν πάρει.

Μετὰ τοῦτο δὲ ἄρχονται πλέον λέγουσαι διαφόρους στίχους. Καὶ εἰς προγενεστέραν μὲν ἐποχὴν ἐπὶ τῇ εἰκαιρίᾳ ταύτῃ ἔλέγοντο στίχοι, σήμερον ὅμως ὅλοι οὗτοι ἐρανίζονται ἐκ διαφόρων ἀνθολογιῶν. Ἰστέον δὲ ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι ἐν γένει εἶναι αἰσιοὶ καὶ πρὸ πάντων ἐρωτικοί. Ἀφ' οὗ δὲ ἐξαχθῶσι ὅλα τὰ ριζικάρια μεταγγίζουσι τὸ ὕδωρ τοῦ λέθητος ἐντὸς μικροτέρου δοχείου καὶ εἶτα προβαίνουσι εἰς τὸ *νομάτισμα*.

Τοῦτο γίνεται κατὰ δύο τρόπους: α) δύο νεάνιδες ἀπέναντι ἀλλήλων τοποθετούμεναι, λαμβάνουσι τὸ δοχεῖον ἀνά χεῖρας καὶ κρατοῦσαι αὐτὸ κάτωθεν ἐπὶ τῶν πέντε δακτύλων ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν των, δίδουσι εἰς τὸ ὕδωρ εὐγραμμον κίνησιν οὕτως ὥστε τὸ δοχεῖον μετὰ τοῦ ὕδατος νὰ κινήται νῦν μὲν πρὸς τὴν μίαν νῦν πρὸς τὴν ἑτέραν. Ὅταν λοιπὸν αἱ δύο νεάνιδες αἱ ἀναλαμβάνουσαι μαντικά καθήκοντα, λάβωσι τὸ περιέχον τὸ ὕδωρ δοχεῖον ἀνά χεῖρας, τότε προέρχονται κατὰ σειρὰν ὅσαι θέλουσι νὰ *νομάτισα* καὶ ῥίπτουν φύλλον βασιλικῆς ἐντὸς τοῦ δοχείου. Καθ' ὃν χρόνον δὲ ῥίπτει αὐτὸ, νεάνις τις ἐν τῷ νῶ αὐτῆς ἔχει ἤδη τὴν ἐρώτησιν, ἣ ὁποία συνήθως δὲν δημοσιεύεται. Ρίπτουσα δὲ τὸ φύλλον λέγει ἐκφώνως, ὅτι ἐὰν ἐπαληθεύσῃ ἢ ἐὰν ἐπιτευχθῆ τὸ ἐν τῷ νῶ αὐτῆς σχέδιον, τὸ φύλλον ὀφείλει νὰ στραφῆ δεξιὰ, ἐν ἐναντία δὲ περιπτώσει νὰ στραφῆ ἀριστερά. Τότε ἡ μία τῶν νεανίδων ὠθεῖ τὸ δοχεῖον πρὸς τὴν ἑτέραν, αὕτη δὲ πάλιν πρὸς τὴν πρώτην. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην κίνησιν τὸ φύλλον ὑπὸ τοῦ ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ δοχείου προσκρούσεως τοῦ ὕδατος σχηματιζομένου κυματιδίου ὠθούμενον, λαμβάνει περιστροφικὴν κίνησιν δεξιὰ ἢ ἀριστερά, δικαιοῦν οὕτω ἢ διαφεύδον τὰς ἐλπίδας τῆς πυνθανομένης νεάνιδος, ὡς προεργήθη. Καὶ οὗτος μὲν εἶναι ὁ πρῶτος τρόπος τῆς *λεκανομαντείας* ταύτης, ἣτις καλεῖται *νομάτισμα*.

β) Κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον τρεῖς ἢ τέσσαρες νεάνιδες σχηματίζουσαι κύκλον ὑποβαστάζουσι διὰ τῶν πέντε δακτύλων τὴν περιέχουσαν τὸ ὕδωρ λεκάνην. Τότε προσέρχεται ἡ μέλλουσα νὰ συμβουλευθῆ αὐτήν. Καὶ πάλιν ὅμως ἡ ἐρώτησις δὲν δημοσιεύεται, μόνον δὲ *νοματίζει* ἢ μαντευομένη ἐπὶ τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τῆς λεκάνης, ἣτοι λέγει καὶ πάλιν «σὰν ἐν νὰ γέν, νὰ γυρίσ' δεξιὰ, καὶ σὰ δέ, νὰ γυρίσ' ζερβά».

Τὸ νομάτισμα διαδέχεται ἄκρα σιγὴ καθ' ἣν αἱ τὴν λεκάνην κρατοῦσαι νεάνιδες προσηλοῦσαι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἀναμένουσι τὴν τοιοῦτην ἢ τοιαύτην περιστροφικὴν κίνησιν τῆς λεκάνης· τότε δὲ συμβαίνει καὶ ἐνταῦθα φαινόμενον ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν κινουμένων τραπεζῶν,

καθότι ἡ λεκάνη μετὰ ὀλιγόλεπτον ἀκίνησιάν ἢ ἐνδοιασμόν, στρέφεται δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἐπὶ τῶν δακτύλων τῶν νεανίδων, αἵτινες μένουσιν ἀκίνητοι.

Οὕτω ἀφοῦ μαντευθοῦν ὄλαι κατὰ τὸν ἕνα ἢ ἄλλον τρόπον (¹) αἱ παρρευρισκόμεναι, λήγει ἡ τελετὴ τὴν ὁποίαν διαδέχεται διασκέδασις διαρκούσα μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου.

β'. Οἱ ψῆφες (²).

Οὕτω καλοῦνται μικρὰ τεμάχια μωσαϊκῶν κομιζομένων ἐκ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τῆς Ἀγ. Σοφίας παρὰ τῶν ἐκεῖσε μεταβαινόντων, οἵτινες ἀγοράζουσιν αὐτὰ παρὰ τῶν φυλάκων τοῦ ναοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τεμάχια ταῦτα χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν γυναικῶν εἰς παιδιῦν, ἐξ αὐτῶν ὠνομάσθη καὶ αὕτη ἡ παιδιὰ ψῆφες.

Ἡ παιδιὰ αὕτη οὔσα τὸ προτιμότερον μέσον ψυχαγωγίας τῶν γυναικῶν, εἶνε ἐν χρήσει παρ' ἀπάσαις σχεδὸν ταῖς κομπολόεσι ταύταις (Σκοπῶ Γέννη, Σκεπασιῶ, Βουνάρ-Χισάρ καὶ Εὐκαρυῶ) (³). Ἐπειδὴ δὲ οἱ ψῆφες εἶναι ἀπαραίτητον κεφάλαιον πάσης γυναικὸς ἢ νεάνιδος ὀφείλει πᾶς πατήρ καὶ σύζυγος καὶ μάλιστα πᾶς νιόγαμπρος ἐπισκεπτόμενος τὴν Κων/πολιν νὰ φέρῃ τοιαύτας εἰς τὴν σύζυγον ἢ τὴν θυγατέρα του. Φυλάττονται δὲ αὐταὶ ἐπιμελέστατα, καὶ ἐν καιρῷ τῆς παιδιᾶς συμβάλει ἐνίοτε, νὰ ἐξαφανίζωνται ψῆφες καὶ μάλιστα αἱ ὠραιότεραι αὐτῶν : πλάκες ντρουλιά, μπογιατζῆδες. Ἔχει δὲ ἡ παιδιὰ ὡς ἐξῆς :

Φέρεται σκάφη, ἣτις τοποθετεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης εἰς ἣν ἔχουσι συνέλθει αἱ μέλλουσαι νὰ μετᾶσχουσιν αὐτῆς. Περὶ τὴν σκάφην τοποτοῦνται πᾶσαι καὶ στήνουσι τὶς ψῆφές των, ἣτοι βάλλει ἐκάστη τὴν ψῆφην τῆς ἐντὸς τῆς σκάφης. Τότε ἡ ἐμπειροτέρα πασῶν καθημένη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἄλλων, συνάγει διὰ τῆς χειρὸς ὅλες τὶς ψῆφες καὶ ἀφοῦ φέρῃ μέχρι τοῦ χείλους τῆς σκάφης, ἀφίνει αὐτὰς νὰ πέσωσιν ὄλαι ἐντὸς αὐτῆς. Τοῦτο καλεῖται χειροβόλιασμα. Τὸ χειροβόλιασμα ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι εὐκατόρθωτον, ἀλλὰ θεωρεῖται τέχνη τὴν ὁποίαν δὲν δύναται ἐκάστη νὰ ἐπιχειρησθῇ. Ἐκεῖνη ἡ ὁποία χειροβολιάζει, ὀφείλει διὰ δύο ἰσοταχῶν κινήσεων τῆς χειρὸς πρὸς τὰ ἄκρα τῆς σκάφης νὰ περισυλλέξῃ ὅλες τὶς ψῆφες, ἀφοῦ δὲ φέρῃ αὐτὰς μέχρι τοῦ χείλους τῆς σκάφης, νὰ τὰς ἀφίσῃ νὰ πέσουν διὰ τοῦ ἀνοίγματος τὸ ὁποῖον σχηματίζει μεταξὺ τοῦ μεγάλου δακτύλου καὶ τοῦ λιχανοῦ. Τὸ χειροβόλιασμα τοῦτο δύναται νὰ διαρκέσῃ πολὺ ἢ ὀλίγον ἀναλό-

(1) Περιγραφὴν βλέπε *Θρακικὴς Ἡθολογίαις* (Β' μέρος σελ. 95 καὶ ἐξῆς) Πολυδώρου Παπαχριστοδούλου.

(2) Περιγραφὴν τοῦ παιγνιδίου βλέπε : *Θρακικὴς Ἡθολογίαις* (μέρος Β' σ. 63 καὶ ἐξῆς) Πολυδώρου Παπαχριστοδούλου.

(3) Καὶ ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις, ὅπου πολὺ ἐπαίχτετο τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς τὸ ἀπόγευμα.

γωγῆς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων. Ἐὰν δὲ τὸ χειροβόλιασμα παρατείνεται ἐπὶ πολὺ χωρὶς νὰ κάτῃ (1) καμιά, τότε ἡ χειροβολιάζουσα κοιμίζει αὐτάς. Τοῦτο (τὸ κοίμισμα) γίνεται ὡς ἑξῆς.

Λαμβάνει ὅλες τις ψῆφες, καὶ ἀποθέτει αὐτάς ἡσυχῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς σκάφης ἀπᾶς ἢ δις. Ἐὰν κατὰ τὸ κοίμισμα καθίσῃ μία, τότε ἔχει καλῶς, εἰδὲ μὴ, ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὸ χειροβόλιασμα.

Ἐὰν αἱ παιζούσαι εἶνε ὀλιγώτεραι τῶν πέντε στήνουσι ἀνὰ δύο, ἤτοι ζευγάρια, ἐὰν δὲ εἶνε περισσότεραι τότε στήνουν ἀνὰ μίαν. Ὅταν τέλος καθίσῃ μία ψῆφα, τότε ἡ κάτοχος αὐτῆς λαμβάνει ὅλας τὰς ἄλλας καὶ ρίχνει αὐτάς ἐντὸς τῆς σκάφης. Ἐκείνη τῆς ὁποίας ἡ ψῆφα κάθισε καλεῖται *πρωτιά*, ἡ δὲ δευτέρα καλεῖται *ἀντίχειρος*. Τὸ ρίξιμον γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους ἢ ρίπτονται ὅλες οἱ ψῆφες διὰ μιᾶς ἢ ρίπτονται ἐκ διαλειμματίων ἀνὰ τρεῖς ἢ τέσσαρες *σταυρωτά* δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν (τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει, ὅταν αὐταὶ εἶναι ὑπὲρ τὰς δέκα) ἢ *χειροβολιάζονται*. Ἐὰν ἡ *πρωτιά* εἰς τὸ ρίξιμο καθίσῃ περισσότερας τῶν δύο, τότε λαμβάνει αὐτάς καὶ τοῦτο λέγεται *κόψιμο*. Ἐὰν ὅμως οἱ ψῆφες εἶνε ὀλιγώτεραι τῶν δύο, τότε ἡ *πρωτιά* δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ *κόψῃ*. Ὅταν ἡ *πρωτιά* λάβῃ τὸ προῖόν τοῦ *ριξίματος* τῆς, τότε πύουσα ἐντὸς τῆς χειρὸς τῆς, τῆς περιεχούσης τις ψῆφες καὶ περιφέρουσα αὐτὴν περὶ τὸ πρόσωπόν τῆς λέγει: *φτοῦ καὶ στοῦ γύρ μ'*. διὰ τοῦ ὁποίου εὐχεται ἵνα ὅλαι αἱ παρακαθήμεναι εἰς τὸ ρίξιμο ἀποτύχῃσι (δηλ. μηδεμίαν ψῆφᾶν καθίσωσι) καὶ τοιοῦτοτρόπως πάλιν αὐτὴ ρίξῃ καὶ δευτέραν φορὰν. Ὅταν ἡ αὐτὴ πάντοτε γίνεται *πρωτιά*, τότε αἱ ἄλλαι ἐξοργιζόμεναι εἰς τὸ ρίξιμο κτυπῶσι διὰ τοῦ γρόνθου ἐντὸς τῆς σκάφης λέγουσαι «*Κοῦκος καὶ καρφι καὶ κατοιβέλλη στάχτ'*». Τοῦτο εἶναι ἀρὰ διὰ τῆς ὁποίας αἱ ἐχθρικῶς τῇ νικητρίᾳ διακείμεναι νομίζουσι ἔτι αὐτὴ θὰ χάσῃ τὴν τύχην τῆς. Εἰς τὴν ἀρὰν ταύτην ἡ *πρωτιά* ἀπαντιᾷ πάντοτε «*στοῦ χουφτό σ'*» ἀποτρέπουσα οὕτως ἀφ' ἑαυτῆς τὴν κακὴν τύχην καὶ ἀποστέλλουσα αὐτὴν εἰς τὰς ἄλλας. Ὅταν τις τῶν παιζουσῶν συμβῇ νὰ καταδιώκεται ἐπιμόνως ὑπὸ τῆς τύχης, τότε κατὰ τὸ ρίξιμον ζητεῖ μίαν ψῆφᾶν παρὰ τινος τῶν ἐννοουμένων ὑπὸ τῆς τύχης. Καὶ ἐὰν μὲν αὐτὴ φιλικῶς φερομένη δώσῃ αὐτῇ ψῆφᾶν, τότε ἐκείνη ρίπτουσα αὐτὴν ἐντὸς τῶν ἄλλων ρίπτει ὅλας ὁμοῦ πλέον βεβαία ὅτι ἔλαβεν ἤδη μέρος τῆς τύχης τῆς ἄλλης. Ἐὰν ὅμως ἐκείνη παρ' ἧς ζητεῖται ἡ ψῆφα, φοβουμένη μήπως χάσῃ τὴν τύχην τῆς, ἀρνηθῆ νὰ δώσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ζητοῦσαν, τότε ἡ τελευταία βυθίζουσα τὴν χεῖρα αὐτῆς ἐντὸς τῆς *ποδιάς* ἐκείνης ρίχνει τις ψῆφες. Καὶ ἡ ἐντὸς τῆς *ποδιάς* βύθισις τῆς χειρὸς, ἔχει τὴν αὐτὴν ἰσχύν, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ ἡ ἐκουσίως δεδομένη ψῆφα. Ἐὰν δὲ ἐκείνη παρ' ἧς τρόπον τινα ἀρπάζεται ἡ τύχη κτυπῶσα διὰ τοῦ γρόνθου τῆς τὴν σκάφην φωνάζει «*Κοῦκος*», ἢ ἄλλη ἀπο-

(1) Κάθεται.

δίδουσα αὐτῇ τὰ ἴσα ἀπαντᾷ «στὸ φουχτό σ'». Ἐνίοτε ὁμως αἱ καθιερωμένοι αὐταὶ φράσεις προκαλοῦσι φιλονικείας, ἔνεκα τῶν ὁποίων ἔστιν ὅτι καὶ διακόπτεται ἡ παιδιά.

Ὅταν τις τῶν παιζουσῶν, πρότερον κερδίζουσα ἀρχίσῃ νὰ καταδιώκεται ὑπὸ τῆς τύχης, τοῦτο λέγεται κοινῶς: «γύρσανα τὰ μολύβια». Διὰ ταύτης δὲ δηλοῦνται ὅτι ἤλλαξεν ἡ τύχη. Ὅταν δὲ τις μετὰ ἐπίμονον καταδρομὴν τῆς τύχης ἀποσυρθῇ τοῦ παιγνιδίου, τότε αἱ παίζουσαι δίδουσιν αὐτῇ τὸ δικαίωμα «νὰ ριξ' πὲ τὸ χωριό». Συνίσταται δὲ τοῦτο εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ ριξίμον, ἐνῶν αὐτῇ δὲν ἔσθισε ψῆφον. Πὲ τὸ χωριό ὁμως ριχ'ναι ὅταν μείνῃ μόνον μία ψῆφος οὐχὶ δὲ καὶ περισσότεραι. Ἐὰν δὲ δυνηθῇ νὰ τὴν καθίσῃ, τότε συμμετέχει πάλιν δωρεάν εἰς τὸ παιγνίδιον.

Οἱ ψῆφες ἀναλόγως τοῦ σχήματος ἢ τοῦ χρώματος αὐτῶν ἔχουσι καὶ διάφορα ὀνόματα. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἶνε τὰ ἑξῆς: Πλάκα καὶ πλακόπλο, ντρουλί, τοίμπλα, μογοιατζής.

Πλάκα=καλοῦνται πλάκες τεμάχια μωσαϊκοῦ πλατιά καὶ λεπτά εἰς σχῆμα τετραγώνου ἢ ὀρθογωνίου τετραπλεύρου· τὰ μικρότερα αὐτῶν καλοῦνται πλακόπλα.

Ντρουλί=καλοῦνται ντρουλιὰ τεμάχια μωσαϊκοῦ στρογγύλα, τετροχισμένα ἐπιμελῶς εἰς τὶς πέτρες. Ἡ λέξις εἶνε ὑποκοριστικὸν τοῦ ντρούλος.

Τοίμπλα.=Οὕτω καλεῖται ψῆφα τῆς ὁποίας τὸ μωσαϊκὸν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξηλειμμένον καὶ μόνον μία γωνία αὐτῆς ἢ ἓν μέρος ἴσον μὲ κεφαλήν καρφίδος ὑπολείπεται. Τὸ ὑποκορ. τοιμπλόπλο.

Μπογιατζής=οὕτω καλεῖται πᾶσα ψῆφα, τῆς ὁποίας ἡ ὕαλος εἶνε χρωματιστὴ μαύρη ἢ κόκκινη.

γ'. Κορακιστά.

Τῶν κορακιστῶν γίνεται χοῆσις πρῶτον μὲν ἵνα γίνεται συνεννόησις μεταξὺ δύο προσώπων (καὶ μάλιστα γυναικῶν παρ' αἷς πρὸ πάντων ὑπάρχει καὶ ἡ χοῆσις αὐτῶν) παρόντων καὶ ἀχληρῶν, μάλιστα δὲ παιδίων, τὸ δὲ καὶ χάριν παιδιᾶς. Ἐν τῷ κορακιστῇ φθέγγεσθαι ἡ λέξις προφέρεται κατὰ συλλαβᾶς. Εἰς τὸ τέλος δὲ ἐκάστης προστίθεται ἢ μία ἄλλη συλλαβή, ἀρχομένη μὲν ἀπὸ γε ἢ σπε, ἔχουσα δὲ τὸ φωνῆεν τῆς συλλαβῆς, ἢ ὀλόκληρος ἢ κορακιστικὴ λέξις κακάρδαλα - κακὰ μὲν, ἐὰν ἡ συλλαβὴ ἔχει φωνῆεν α κεκέρδελε - κεκέ, ἐὰν ἔχη ε καὶ κικίρδιλι - κικί, ἐὰν ἔχη η, ι καὶ ο, ὡς ἐν τοῖς ἐφεξῆς παραδείγμασι καταφαίνεται.

Φράσις: Θέλω νὰ νᾶρω νὰ σᾶς γειτονέψω.

Θε—γρε—λώρω—νὰ—γρα—νάρωρα—τῶρω—να—γρα σᾶς γρα—γειρει—τογρο νέγρε—ψῶρω ἢ

Θέσπε—χῶσπε—νάσπε—νάσπερα—τῶσπε—γασπε—σᾶς σα—πρα—γεισπε—τοσπε—νέσπε—ψωσπε ἢ

Θεκέρδελε—κεκέ, λω—κωκωρδωλω—κεκὼ νὰ κακάρδαλα—κακὰ—ναρ-
κακάρδαλα—κακάρ τω—κωκώρδωλω—κωκὼ νὰ κακάρδαλα—κακὰ σὰς κακάρ-
δαλας—κακάς, γεκεικειρίδελει—κεικει τὸ κοκώρδολο—κοκὸ νεκεκερδελε—κεκὲ
—ψωκωκώρδωλω—κωκὼ.

δ'. Πουλίτσια.

Ἡ παιδιὰ αὕτη παίζεται πάντοτε ἐν ὑπαίθρῳ γίνεται δὲ ὡς ἑξῆς: Ὅλαι αἱ μέλλουσαι νὰ μετασχωσι αὐτῆς πλὴν μᾶς διὰ κλήρου δοριζομένης, ἐκλέγουσιν ἀνὰ ἓν κοράσιον ἢ ἐν ἑλλείψει τοιούτων καὶ μικρὰ παιδιά, τὰ ὅποια τοποθετοῦσι κυκλοτερῶς εἰς ἀναπεπταμένον τινὰ τόπον ἢ εἰς εὐδύχωρον αὐλήν, αὐταὶ δὲ ἴστανται ὄρθιαι, ἐκάστη παρὰ τὸ πουλόπλο ντης. Ἡ ἄνευ πουλόπλου μένουσα προσέρχεται εἰς τὴν πρώτην κατὰ τὴν τάξιν τὴν ὁποίαν χτυπᾷ εἰς τὴν χεῖρα. Τότε ἀρχίζουν νὰ τρέχουν ἐκατέρα κατ' ἐναντίαν διεύθυνσιν περὶ τὸν κύκλον καὶ ἡ πρώτη φθάσασα εἰς τὸ πουλίτσο γίνεται κυρία αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ ἑτέρα ὑποχρεοῦται νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον μετὰ τῶν ἄλλων κατὰ σειράν.

ε'. Αἱ κοινότατοι δεισιδαιμονίαι.

1.—Ὅταν ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς σκαρδαμύττη, θεωρεῖται οἰωνὸς αἴσιος, διαν δὲ ὁ ἀριστερὸς ἀπαίσιος.

2.—Ἐνίστε ἐκ τοῦ σκαρδαμύττοντος ὀφθαλμοῦ ἢ ἐκ παρμουῦ ἢ καὶ ἐξ ἄλλου οἰουδήτινος μαντεύματος προαισθάνεται τις ὅτι καλὸν τι ἢ κακὸν τῷ ἐπίκειται, τοῦτο δὲ διὰ διαφόρους λόγους δικαιούται νὰ τὸ ἀναμείνῃ ἐκ δύο μερῶν. Τότε διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ ἀπὸ ποῖον μέρος πρέπει νὰ τὸ ἀναμείνῃ, ἀποσπᾷ συγχρόνως διὰ τῶν δύο χειρῶν τῆς ἐκ τῶν βλεφαρίδων ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν τρίχας ἐκ τῶν προτέρων νοματίζουσα: σὰν ἐν πὲ τὸν τάδνα (1). ἀ βγήκ' (ἢ τρίχα) πὲ τὸ δεξι τὸ μάτ' καὶ σὰν ἐν πὲ τὴν τάδνα, ἀ βγήκ' πὲ τὸ ζερβί καὶ ἀποσπᾷ τὴν τρίχα ἢ ὁποία ἀλαθῆτως θὰ τῆς γνωρίσῃ τὸ πρόσωπον εἰς ὃ θὰ ὀφείλῃ τὸ ἐλευσόμενον καλὸν ἢ κακόν. Τοῦτο λέγεται νομάτισμα (2).

Τὸ νομάτισμα γίνεται καὶ κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐνίστε δηλ. σκαρδαμύτουςι συγχρόνως ἢ ἐκ διαλειμμάτων ἀμφοτέρωι οἱ ὀφθαλμοί. Τότε ἵνα πληροφορηθῇ, ἐὰν καλὸν τι μέλλῃ νὰ τῇ ἐπέλθῃ ἢ ἀπειλεῖται ἐπὶ κακοῦ, νοματίζει «σὰν ἐν καὶ ἐν σὲ καλό, ἀ βγήκ' (τρίχα) πὲ τὸ δεξι καὶ σὰν ἐν σὲ κακό πὲ τὸ ζερβί» καὶ ἀποσπᾷ τὴν τρίχα.

3.—Ἀμαξαν ἢ καὶ ἄνθρωπον μόνον ἢ μετ' ὄνου πορευόμενον εἰς ἀγρὸν ἀπαντῶν τις, ὀφείλει νὰ σταματήσῃ ἵνα περάσῃ ἢ ἄμαξα ἢ ὁ ἄνθρω-

(1)=τὸν δεῖνα. (2) Τὸ νομάτισμα γίνεται καὶ διὰ τῶν δακτύλων καθ' ὃν τρόπον καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν.

πος ἐκεῖνος καὶ νὰ μὴ τὸν *περικόφη*. Πολὺ δὲ περισσότερον πρέπει τις νὰ προφυλάττεται νὰ *περικόφῃ* ἄμαξαν φορτωμένην, διότι, ἐὰν αὕτη πάθῃ τι καθ' ὁδὸν αὐτὸς θὰ ὑπέχη τὴν ἠθικὴν εὐθύνην διὰ τὸ περίκομμα.

4.—Ὅρνις φωνάζουσα ὡς ἀλέκτωρ θάνατον ἄφρευκτον τοῦ κυρίου της προαγγέλλει. Τὸ αὐτὸ προμηνύει καὶ ἡ ὠρυγὴ τοῦ κυνός. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τοῦ προαγγελιομένου ἀπεικταίου ὀφείλει ὁ οἰκοδεσπότης ἐκεῖνος νὰ ἐξοντώσῃ τὸ δυσοίωνον ἐκεῖνο ζῶον. Ἡ ἐξόντωσις αὐτοῦ δὲν ἀπαλλάττει μὲν τελείως τὸν οἰκοδεσπότην τῆς ἐπιχειμένης καταστροφῆς, οὐχ' ἦτιον θεωρεῖται ὡς μετριάζουσα τὴν θεῖαν ὀργήν. Ἡ πρόρρησις τοιούτων οἰωνῶν θεωρεῖται ὡς ἀλάθητος καὶ ἄλλοτε μὲν ἐπέρχεται ἐντὸς ὀλίγου ἢ ἐπαλήθευσις αὐτοῦ, ἐνίοτε ὅμως δύναται αὕτη νὰ ἐκπληρωθῇ μετὰ δέκα ἢ δεκαπέντε ἔτη, οὐχ' ἦτιον ὅμως τοῦτο δὲν πρέπει καὶ νὰ μᾶς κάμῃ ν' ἀποδίδωμεν εἰς ἄλλην αἰτίαν (ἐκτὸς τοῦ οἰωνοῦ) τὴν ἐπερχομένην καταστροφὴν.

5.—Γλαῦξ ἐπὶ τῆς στέγης, κρώζουσα προμηνύει καταστροφὴν καὶ πρὸ πάντων τὸν θάνατόν τινος τῶν οἰκείων. Διὰ τοῦτο ἄμα ὡς ἀκουσθῆ κρωγμὸς ταύτης ἐπὶ τῆς στέγης, σπυδουὺν νὰ ἐκδιώξουν αὐτὴν ἐκεῖθεν πρὸς ἀποσόβησιν τῆς ἀπειλουμένης θεομηνίας.

6.—Γαλῆ λουομένη προαγγέλλει ἐπίσκεψιν. Ἐν καιρῷ δὲ χειμῶνος γαλῆ πλησίον τῆς ἐστίας καθημένη καὶ ἔχουσα τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὸ πῦρ, ψῆχος δριμύ προαγγέλλει.

7.—*Νύπνιασμα*. Πολλὰι γυναῖκες καὶ πλεῖσται γραῖαι διηγοῦνται, ὅτι πολλάκις καθ' ὕπνον ἐνεφανίσθη αὐταῖς ἀνὴρ τις καὶ πρὸ πάντων ἕνας παπῶς, τοῦ ὁποίου καὶ τὴν ἐνδυμασίαν περιγράφουσι λεπτομερέστατα, ὅστις ὑπέδειξεν αὐταῖς τόπον περιέχοντα θησαυρόν. Τὸ τοιοῦτον ὄνειρον καλεῖται *νύπνιασμα*. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὴν ἢ τὸν νύπνιασε, ἀφοῦ ὑποδείξῃ αὐτοῖς τὸν περιέχοντα τὸν θησαυρόν τόπον, δίδει αὐτοῖς καὶ λεπτομερεῖς ὁδηγίας περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὀφείλουν νὰ ἐνεργήσουν. Οὕτω π. χ. λέγει ὅτι πρέπει πρὶν ἢ προθῶσιν εἰς τὴν ἐκχῶσιν τοῦ θησαυροῦ νὰ κοσκινήσωσι τέφραν ἐπὶ τινος μέρους ἀφ' ἐσπέρας, τὴν δὲ πρῶταν οὔτινος ζώου τὸν πόδα εὗρωσι ἀποτυπωμένον ἐπὶ τῆς τέφρας, τοιοῦτον νὰ θυσιάσωσι ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ ἐγκρύπτοντος τὸν θησαυρόν.

Ἐκτὸς τούτου ὀρίζεται αὐτοῖς καὶ ἡ ὥρα καθ' ἣν πρέπει νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸν θησαυροφύλακα τόπον καὶ τὸ βάθος εἰς τὸ ὅποιον θὰ εὗρωσιν αὐτὸν καὶ τέλος καὶ τὸ περιέχον αὐτὸν δοχεῖον ἐὰν εἶνε λέβης ἢ κίθος κ.τ.λ. Ὁ *νύπνιασμένος* ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ ὅλας τὰς παραγγελίας τὰς δεδομένας αὐτῷ κατ' ὄναρ καὶ νὰ θυσιάσῃ ὅτι τῷ ζητήσῃ ὁ γέρον. Καὶ ἐνίοτε μὲν οὗτος εἶνε λογικὸς ἀποτυπῶν ἐπὶ τῆς τέφρας τὸν πόδα ὄρνιθος ἢ λαγοῦ ἢ γαλῆς ἢ κονίχλου ἢ τινος τῶν τοιούτων. Πολλάκις ὅμως ἢ ἀπαίτησίς του προβαίνει περαιτέρω καὶ ἀποτυπῆ ἐπὶ τῆς τέφρας τὸν πόδα ἀνθρώπου, ὅτε καὶ δὲν ἱκανοποιεῖται. Ἐν γένει εἰς τὰ *νύπνιασμα* ταῦτα τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι πολλὰι

καυχῶνται ὅτι *νυπνιασκανα*, οὐδεμία ὁμως δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι εὗρε τὸν ἀποκαλυπτόμενον θησαυρόν. Τὸ *νύπνιασμα* δὲ τοῦτο, ἂν καὶ κυρίως ἀναφέρεται μόνον εἰς χρήματα, οὐχ' ἦττον εἰς πολλὰς ἀποδίδεται ἢ διὰ *νυπνιασματος* ἀνακάλυψις ἀγιάσματος ἢ ἱεροῦ τινος ναοῦ καὶ ἂν κατὰ τύχην ἀνακαλυφθῆ τοιοῦτός τις ὑπ' ἄλλου καὶ πάλιν ὁμως δὲν ὀκνοῦν τινα γραΐδια νὰ διατείνωνται, ὅτι πρὸ πολλοῦ καὶ οὐχὶ ἀπαξ *νυπνιασκανα* περὶ αὐτοῦ καὶ μάλιστα τὸ εἶχεν ἐκμισθηρευθῆ καὶ εἰς ἀξιοπίστους τινὰς γειτόνισσάς των, ἀλλ' ὅτι διάφορα αἷτια καὶ μάλιστα ἡ ἀπουσία τῶν σημερινῶν πρὸς τὰς τοιαύτας ἀποκαλύψεις τὰς εἶχον ἀποτρέψει τοῦ νὰ δημοσιεύσῃσι τὸ *νύπνιασμα* των.

8 — *Ματραβούνα*. Οὕτω καλεῖται ὁ ὑπὸ τὴν γῆν κεκρυμμένος θησαυρός. Πολλοὶ δὲ ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν πείθονται εἰς τοιαῦτα *νυπνιασματα*, ἄλλοι δὲ σπουδαιότεροι τούτων δυσπιστοῦσι μὲν εἰς αὐτά, πιστεύουσιν ὁμως εἰς τὴν ὑπαρξιν *ματραβονῶν* ὑπὸ κλεπτῶν εἰς τὰ τῆς γῆς κεκρυμμένων, πολλοὶ τοιοῦτοι τέλος, μόνον ἔργον ἔχουσι τὸ νὰ ἀνασκάπτωσι νύκτωρ τὴν γῆν. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως οἱ ἐνυπνιαζόμενοι τὰ *νυπνιασματα* ὡς μέρη ἐν οἷς ὑπάρχουσι κεκρυμμένοι θησαυροὶ ὑποδεικνύουσι πέτρας ὀγκώδεις, βράχους καὶ δένδρα, τούτου ἕνεκα εἰς τὰ τοιαῦτα διευθύνουσι συνήθως τὰς νυκτερινὰς των ἀναζητήσεις. Ἐνίοτε ὁμως καὶ ἐντὸς τῆς κόμης ἐξερχόμενός τις τὴν πρῶταν τοῦ οἴκου του, βλέπει πληθὸς συνωστισμένον ἐν τῇ ὁδῷ καὶ πλησιάζων μετ' ἐκπλήξεως βλέπει τὸ λιθόστρωτον ἀνεσκαμμένον εἰς βάθος ἐνὸς περιπίου μέτρον. Τότε δέ, ἐὰν τυγχάνῃ ἀγνώστῃ τῆς ὑποθέσεως, πληροφορεῖται ὅτι χρυσοθῆραι ἄγνωστοὶ τὴν νύκτα ἀνέσκαψαν αὐτὸ ζητοῦντες χρυσόν. Οὐχ ἦττον τὸ τῶν ἀρχαίων «οὐδὲν κακὸν ἄμικτον καλοῦ» ἐφαρμοζεται καὶ ἐνταῦθα καὶ πολλάκις εἰς νυκτερινὰς ἀνασκαπὰς ὀφείλεται ἢ ἀνακάλυψις πολλῶν ἀγαμάτων ἢ καὶ τάφων ἀρχαίων, ὅπως συνέβη οὐ πρὸ πολλοῦ ἐν αὐτῇ τῇ κόμῃ Γέννη, ἔνθα ἀνεκαλύφθη ἀρχαῖος τάφος.

III

Δημῶδη ἄσματα.

1. Τὸ ντουγούνι.

Γῆ ἄλεποῦ κάνει ντουγούνι⁽¹⁾

καὶ *καλνᾶ* τὸ μελεγούνι⁽²⁾,

καίεσε τὴν πλάση γούλη.

Πῆρα πάγω στὸ ντουγούνι

5 βρίζω πῆττα στὸ πλαστήρι

καὶ κρασί στὸ κρουστήρι,

βρίζω λύκο πὸν χορεύει

καίεποῦ πὸν συγκαθίζει

κιὸ σγαντζόχερος ὁ Ρήγας

10 σῦρνει τὸ χορὸν δαχτάνι⁽³⁾

(1) Ντουγούνι=χαρά, γάμος. (2) Μελεγούνι=πολὺ πλῆθος (million) (3) Δαχτάνι=συνεχῶς.

πὲ (1) δῶ ὡς τὸ Γιαντζικλάρι (2)	καὶ χορεύνα καὶ οἱ μπάμπες
καὶ χορεύνα (3) τὰ παιδόπλα	καὶ μουγκρίζνα σὰ γελάδες
καὶ πηδοῦν σὰ γκατσικόπλα	καὶ χορεύνα οἱ παποῦδες
καὶ χορεύνα τὰ κορίτσια	καὶ μουγκρίζνα σὰν ἀρκοῦδες.

15 καὶ πηδοῦν σὰ γκυπαρίσσια

2. Ἡ καματερὴ γυναίκα.

- Ἔνας κιάδανα σιῶλων
καὶ τὴ γκάλτσα δου μπαλώνει
καὶ τὴ γκάλτσα δου μπαλώνει
καὶ τὴ μάννα δου μαλώνει.
5. —«Σήκω, μάννα, πάντρεψέ με,
σπιτονοικοκέρεψέ με,
πάρε με καὶ μιὰ γυναίκα
μιὰ καματερὴ γυναίκα»,
Σκῶνται ἡ μάννα τ' τὸ μπανιτρεύει
10. Τὸν σπιτονοικοκέρεψει
καὶ τὸν παίρνει μιὰ γυναίκα,
μιὰ καματερὴ γυναίκα.
Ὅσο νᾶμπει νᾶβγει ὁ ἥλιος,
ἔβανε κλωστή στ' ἀδράχι,
15. ὅσο νὰ κυλίξ' ὁ χρόνος
ἔκαμνε ξεσφοντιλιάρι.
Παίρνει βράξ' το, παίρνει πλόν' το,
μέσα στὸ καρῦδι βράξ' το
μέσα στὸ χουλιάρι πλόν' το.
20. Παίρνει γλυεῖ (4) το, παίρνει διάξ' το (5)
πὰ στής κάτας (6) τὰ τσουγκράνια (7)
καὶ στοῦ ποντικοῦ τὰ νύχια.
Βόν' το, φαίν' το, κόφ' το, βγάντ' το.
Παίρνει πᾶγ' σὲ χίλ' τερζάδες (8)
25. καὶ σὲ χίλιους μαθητάδες.
—«Κάντε μένα ἕνα φουστάνι
καὶ τὸν ἄδρα μ' караβάνα (9)

(1) Πὲ=ἀπό. (2) Χωρίον γειτονικόν. (3) Χορεύνα=χορεύουν. (4) Γλυῶ=μαζεῦμα
στὸ γλυτῆρι. (5) Διάξομαι = ἐργάζομαι τὸ σημόνι στὴ διάστρα. (6) Κάτα=γάτα.
7) Τσουγκράνια=νύχια. (8) Τερζάδες=ραφτάδες. (9) Караβάνα=ἐνδυμα.

- καὶ τὸν κομιστὴ μιὰ μούκια⁽¹⁾
τὸν πρωτόγερο καθούκα⁽²⁾
30. καὶ τὴ γιάτα γουνελούδα.
καὶ τὸ μποντικὸ τσοράπια».
Τὴ Δευτέρα στὴν³ νὰ πλύνει
καὶ τὴν Τρίτ⁴ τὰ σαπουνίζει,
τὴν Τετράδη τὰ μουσκεύει
35. καὶ τὴν Πέφτη τὰ στραγγίζει,
τὴν Παρασκευὴ τὰ πλώνει,
τὸ Σαββάτο τὰ μαζώνει,
καὶ τὴν Κυριακὴ βγαίν⁵ ρότα:
—Κάμνετε⁽³⁾, κορίτσια, ρόκα;
40. μάθετε καὶ μένα ρόκα,
νὰ σᾶς μάθω γὰ τραγούδια,
τὰ παλιὰ καὶ τὰ καινούργια.

3. Ὁ Μαυριανός.

- Τρεῖς ἀρχοντάδες κάδανε σ' ὄμορφο λειβαδάκι
Ἔνας παινᾶ τὰ γρόσα δου κι' ἄλλος τὰ φλουριά δου
κι' ὁ δόλιος ὁ Μαυριανός παινοῦσε τὴν καλὴ δου.
—«Ἀλήθεια λές, Μαυριανέ, ἀλήθεια συντυχαίνεις;
5. Σὰν τὴ δική σου τὴ γκαλή, ἄλλος καλὴ δὲν ἔχει,
ὄποδ δανεῖζει τὸ φιλι̇ στοὺς ξένους τοὺς διαβάτες;
—Τι λόγια ἔν πὸδ λές αὐτά, τί λόγια συντυχαίνεις;
—Γιὰ ξούρισε τὰ γένεια σου καὶ γένε παλικάρι,
καὶ κούρεψε τὸ βάθιο σου καὶ κάντονα μουλάρι,
10. σύρε καὶ πάνε στὸ χωριὸ ζ'τὴ Γιώργη τ' ἀργαστήρι
καὶ γύρεψε νὰ φᾶς νὰ πγεις καὶ γύρεψε ντουσέκι⁽⁴⁾.
—Γιώργη μ' ψωμί, Γιώργη μ' φαγί, Γιώργη μ', καλὸ ντουσέκι.
Τὸν πῆραν καὶ τὸν πῆγανε Μαυριανοῦ στὸ σάιτι.
—Καλημέρα σου μῶρ⁵ καλή.—Καλῶς στὸν ξένο ποῦρθε.
15. Σύρτε σιλλάδες καὶ βάγισσες, στρώστε νὰ κοιμηθοῦμε
στὶς μόσκους, τὰ γαρούφαλα, στὰ ζέφκια⁽⁵⁾, τὰ μπαμπάκια.
Λιαλιοῦν τ' ἀρνίθια μιὰ φορὰ.—«Σήκω, ξένε μου, σήκω»
Λιαλιοῦν τ' ἀρνίθια δυὸ φορές.—«Σήκω, ξένε μου, σήκω,
κι' ὁ βάθιος πὸδ χλιμίντησε Μαυριανοῦ μὲ μοιάζει».
20. —«Μωρὴ σκύλλα, μῶρ ἄνομη, τσ' Ὀθρέσσας θεγατέρα,

(1) Μούκια=σκέπασμα κεφαλιοῦ. (2) Καθούκα=καύκαλο. (3) Κάμνω=δουλεύω τὸ
μαλλί στὴ ρόκα νὰ γεμισῶ κλωστὲς τ' ἀδράχτι. (4) Ντουσέκι=κρεβάτι. (5) ζέφκια=
διασκεδάσεις.

τὸ βάθιο μου τὸν γνώρισες, μένα δὲ μὲ γνωρίζεις;»
Καὶ παίρνει τὸ σπαθάκι του κομμάτια τὴν ἔκάνει,
καὶ στὸ σωκί τὴν ἔβαλε στὸ μύλο τὴν ἐπάγει.

- «Νὰ μύλε μου, καὶ ἄλεσε μνιανῆς καλῆς⁽¹⁾ κομμάτια,
25. Καὶ κὰν' ε' ἄλευρι κόκκινο καὶ τὴν πασπάλη⁽²⁾ μαύρη,
νὰ πέρνουνα οἱ ἄσκημες νὰ θάνουν κοκκινάδι,
νὰ παίρνουν κ' οἱ γραμματικοὶ νὰ φουάνουνε μελάνι.

4. Στὸ μπέρα μαχαλά.

<p>Πῆγα στὸ μπέρα μαχαλά,
κιᾶκουσα μιὰ ἀγδονολιαλιά.
Μάννα τὴν κόρην ἔδερεν.
—Χτύπα με, μανέ μου, δυνατά,
5. λέγε τὰ λόγια σιγανά
νὰ μὴν κοιουτοῦμε⁽⁴⁾ στὴ Φραγκιά. 15. πὲ τίς σαράντα κύστερα,
Μένα ὁ Φράγκος μάγαπᾶ.
—Σὰ σάγαπᾶ τί σῆστειλε;
—Χρυσὸ λεμόνι μῆστειλε.</p> | <p>10. —Σὰ σῆστειλε τί τῶκανες;
—Νεῖ⁽³⁾ τῶφαγα νὲ τῶρριζα
μόν' στὸ μαντίλ' μου τῶδεσα,
καὶ στὸ σεντοῦκ' μου τῶβαλα
σαράντα μῆνες τῶκρυθα,
τὸ λεμονάκ' πλογήθηκε.
—Γιὰ φάγε με, γιὰ ρίξε με,
γιὰ στὸ σαγμπή⁽⁵⁾ μου στείλε με..</p> |
|---|---|

5. Τὸ μπουτόπουλο.

Τρία καράβια στὸ γιαιλὸ τὰ τρία ἀράδ' ἀράδα
τὸνα ἀρμενίζει τὸ βοργιά τᾶλλο τὴν ντραμουτανά
τὸ τρίτο τὸ μικρότερο παινεύγεται καὶ λέγει:

5. —Δὲ σὲ φοβοῦμαι, μὲρ βοργιά, σένα καὶ τὸν ἀγέρα σ'
τέχω κατάρτια πιριντζιά, ἀντένια καστανένια,
καὶ τὰ πανιά μεταξωτά, σκοινιά ἱμπρισιμένα,
κῆχω καὶ ἓνα μιτσόπουλο, γνωρίζ' πὲ τοὺς ἀγέρους.
—Σύρε, μιτσόπουλέ μ', καὶ δὲ θὰ βρέξ' ἢ θὰ χεμάσ'.
Παιζογελώντες νέβαινε κλεγόντας κατεβαίνει.
10. —Τέχεις, μιτσόπουλε μ' καὶ κλαῖς καὶ βαρουναστενάξεις;
Μὴν πείνασες καὶ δίψασες μὴ θέλεις γιὰ νὰ φάγεις;
—Νὲ πείνασα, νὲ δίψασα μῆτε νὰ φάγω θέλω,
εἶδα τὸν οὐρανὸ θελό⁽⁶⁾ καὶ τᾶστρο βουρκομένο,
καὶ τὸν καθάριο Αὐγερινό, στὸ αἶμα βουτημένο.
15. Εἶδα καὶ τρία σύννεφα πῆρκονται πὲ⁽⁷⁾ τὸ νότο
τὸνα κρατᾶ κακιὰ βροχὴ τᾶλλο κακὸν ἀγέρα,

(1) καλῆς=πρόστυχης. (2) πασπάλη=εἶδος ἀλεύρου. (3) Νεῖ=οὔτε. (4) Κοιουτοῦμε=ἀκουσοθοῦμε. (5) Σαγμπῆς=νοικοκύρης. (6) Θελό=θολό. (7) Πὲ=ἀπὸ.

τὸ τρίτο τὸ καταποδιὸ ἔχει κακιὰ νοσπίδα.
 Κόμα ὁ λόγος βάσταγε κῆ συντυχιὰ (¹) κρατοῦσε,
 γέμισε ἢ θάλασσα κουπιὰ κῆ ἄκρα παλικάρια.

6. Κι' οὐδὲ στὸν ἥλιο μοῖρα.

- Δὲ σὲ θαρροῦσα, θάλασσα, νερὸ νὰ κατεθάσεις
 καὶ σὺ κατέβασες νερὸ μιὰ θάλασσα γεμάτη,
 κατέβασες καὶ μιὰ μηλιά τὰ μῆλα φορτωμένη.
 Κάνει τὰ μῆλα κόκκινα τὰ φύλλα τῆς δροσάτα
5. καὶ κάτω στὴ ριζίτσα τῆς ἀγιοκλημα φυτρώνει,
 κάνει σταπίδα ραζακιὰ καὶ τὸ κρασί του μόσχος.
 Ὅσες μάννες τὸ ἤπιανε καμιὰ παιδι δὲ γάνει
 ἂν τῶπινες καὶ σὺ μαννέ μ', παιδι γιὰ νὰ μὴ γάνειες.
 Μέσα (²) πὺν μῆκανες, μαννέ μ', ἓνα καλὸ δὲν εἶδα.
10. Ξένες πλύνουν τὰ ροῦχα μου, ξένες τὰ σαπονίζουν.
 Ἐντὶς νερὸ ροδόσταμα κιάντι σαποῦνι μόσχο
 κιάντις εἰς τὸ ἥλιο στέγνωμα σταῖστρα καὶ εἰς τὸ φεγγάρι.
 Τὰ πλύνουν μιὰ, τὰ πλύνουν δυὸ εἰς τρεῖς καὶ τὰ νειδίζουν(³).
 —Πάρε ξένη μ', τὰ ροῦχα σου καὶ πάντα (⁴) τῆ μαννέ σου.
15. —Ἄν εἶχα μάννα κιὰδερχή δὲν τᾶφερα σὲ σένα,
 δὲν ἔχω μάννα κιὰδερχή οὐδὲ στὸν ἥλιο μοῖρα.

7. Ὅσο πῶ κιῶσο πεμείνει.

Μῆστειλε ἢ πεθερά μου
νὰ διαβῶ στὸ πανεύρι
μῆδωσε καὶ στὸν ντουρμπά μου
πέντες πῆτες κῆξ ἀκόνια	Κι' ὁ καλός, ὁ νοικοκύρης,
πῆρε πάγει στὸ χωράφι,
15. βρῖσκει ἓνα κούφιο δέντρο
μέσα οὔλο χουχλουβάγιες
χούχλου μπούχλου οἱ χουχλουβάγιες,
ἔχασε στὸ χούχλου μπούχλου,
ἔχασε τὸ μαῦρο βῶκο(⁵)
5. καὶ τοῦ ποντικοῦ τὴν πλάτη,
τῆς ἀκρίδας τὸ ποδάρι,
καὶ παρήγγειλέ με κιῶσα:
—Μὲ φτωχοὺς μὴν κάτσο καὶ φά-
[γεις,	20. καὶ τὸ νι(⁶) καὶ τὸ ζυολέρι(⁷)
τὸ τσουβάλι πὲ τὸ σπόρο.
Πάιρνει πάγει στὴ γκερά του,
στὴ σπιτονοικοκυρά του.
Τὴν εἰρῖσκει μεθυσμένη,
25. μεθυσμένη ξερασμένη,
μᾶρχοντους μὴν κουβεντιάσεις
10. μὴ σὲ φάγουν τὸ ψωμί σου,
τὸ ψωμί σ' τὸ σημητένιο
τὸ γυφτικοπερασμένο(⁸).	

(1) Συντυχιὰ=ὀμιλία. (2) Μέσα=ἀφ' ὅτου (3) Νειδίζουν=ὀνειδίζουν. (4) Πάντα
 πῆγαίνε τα (5) Γυφτικοπερασμένο=μὲ γύφτικο κόσκινο. (6) Βῶκο=βῶδι. (7) Νι=ὄντι.
 (8) Ζυολέρι=ζυγός.

ἔχω γυναίκα ὄμορφη, χηργιά δὲν τήνε πρόπει,
ἔχω καὶ δυὸ σαλά παιδιά, ὄρφάνια δὲν τὰ πρόπει.

- Στάσου, Χάρε μου, νὰ μὲ πῆς, σὲ τί μέρος θὰ πάγω.
15. Κιὸ Χάρος τὸν καλόδειξε.—Τὸ μέρος ποῦ θὰ πάγεις,
τρηγύρω εἶναι πράσινο καὶ μέσα ραχγιασμένο.

10. Δυὸ λόγια, δυὸ μαντάτα.

Μαῦρα μου χελιδόνια καὶ ἄσπρα μου πουλιά,
μὴν πᾶτε καὶ περάστε πὲ μέσ' τὴν Ἄραπιά.
Ἔχω δεντρί σ'ν ἀλλή μου κιόλα κονέψετε,
νὰ γράψω στὰ φτερά σας καὶ στὰ φτερούδια σας
5. δυὸ λόγια, δυὸ μαντάτα, τρία μηνύματα.

—Αὐτοῦ ποῦ πᾶς, καλή μου, μὴ λάχ' καὶ παντρευτῆς
Τουῖσκον ἄντρα μὴ μπάρεις νὰ μὴ κριματισθῆς.

Ρωμιὸ ἄντρα νὰ πάρεις νὰ τὸ στεφανωθεῖς.

—Μαννέ μ' ἔδῶ ποῦ ἦστα ἐγὼ παντρευτήκα.

10. Πῆρα μιᾶς μάγισσας γιό, μιᾶς μάγισσας πουλί·
τὸν οὐρανὸ μαγεύει καὶ τ' ἄστρα δὲν πελεῖ,
τὴ θάλασσα μαγεύει καὶ δὲ νεκυματεῖ
καὶ μάγεψε καὶ μένα καὶ δέ μέ... πελεῖ..

11. Ὀρφανὸ παιδί.

Ἔγὼ εἶμ' ὄρφανὸ παιδί

—τὰ ξεράδια δῆς.

ἔχω καὶ χήρα μάννα

Μέσ' εἰρηνοῦ λικάνη

—Τὴν Νονίτσα παραμάννα.

—μαύρη γῆ νὰ τὰ ξεράνει!

Τρεῖς χρόνους τὴν ἐδοῦλευα

20. Νὰ βιάνω τὸ τραπέζι δῆς

5. —τὴν ἐλάτρευα.

—τὸν περιδρομο.

Στις τέσσερες πηγαίνω

πὲ δυὸ χρουσὲς λαμπάδες

τὴ ρογίτσα μου γυρεύω:

—τρῶτε πίντε ἀρεντάδες.

—«Δῶσε μ' κυρά μ', τὴ ρόγα μου

Νὰ στέκομαι νὰ τὴν κερνῶ

—τὴ ρογίτσα μου,

25.

—τὸν περιδρομο.

10. δώσε μ' τὴ δούλεψή μου

πὲ χέρια σταυρωμένα.

—σὲ βαρέθηκε ἡ ψυχὴ μου,

Δὲν ἔν(1) κρῖμα νε σὲ μένα;

νὰ κουθαινώ κρού νερό

Νὰ στρώνω δυὸ στρώματα

—τὸ χειμὸ γκαιρό,

30.

—δυὸ παπλώματα.

πὲ τὴ πασσᾶ τὴ βρύση!

δυὸ ἄσπρα σεντονάκια

15. —Ποιὸς τὴν εἶδε τέτοια κρίση;

νὰ κοιμοῦνται δυὸ κορμάκια.

νὰ πλύνει τὰ ποδάρια δῆς

(1) Ἐν=εἶναι.

12. Ράρταινα.

- Ράρταινα ἦμα κιῆραφα
 ρούχα γενιτσάρικα
 καὶ βλαντιὰ σπιτιάνικα.
 Τὴν ἡμέρα ἔραφα
 5. καὶ τὸ βράδν ἔκαφα.
 Τὸ χῶμα μου τὸ μάζωνα
 στὴ μηλιά τὸ πήγαινα.
 —Νὰ μηλιά μ', τὸ χῶμα μου,
 δῶσε μ' καὶ σὺ τὰθια σου,
 10. τ' ἄθια σου, τὰ πάθια σου,
 νὰ τὰ στολιστῶ καὶ γώ,
 νὰ κατέβω στὸ γιαιλό,
 νὰ μαραίνω μιὰ καὶ δύο.
 Μαννέμ', τῆς χήρας τὸν υγιό
 15. θέλω νὰ τὸν καταραστῶ
 καὶ τὴν κατάρα π' ἀ τὸν πῶ
 θέλω νὰ τὴν ἀξιωθῶ.
 Χήρα νὰ διῶ τὴ μάννα δου,
 τὴν ἀδερφή τ' καλογριά
 20. καὶ κείνονα στὰ σίδερα,
 νὰ πελυοῦν τὰ σίδερα δροσιά,
 νάχω καὶ γὼ παρηγοριά.

13. Σὰν πεθάνω.

- Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδν
 τὸ Σαββάτο τὸ πρωί,
 ἀρρώστησ' ἓνα κοριτσάκι
 τὸνομά τ' Καλλιοπή.
 5. Κόκκινο φουστάν' φοροῦσε
 εἶχε μέσα καὶ κλαδί,
 ἔχασε τὸ βραχιολάκι
 καὶ πικράθηκε πολὺ.
 —"Ἄν πεθάνω μέσ' τὴν Πόλη
 10. θάψτε με στὸ Μπαλουκλή,
 νὰ περνάει ἡ μαννέ μου,
 νὰ μὲ κλαίγ' νὰ μὲ θρηνηῖ.
 Παραγγείλτε καὶ τ' ἀηδόνη
 νὰ περνᾷ νὰ κελαιδιῇ
 15. νὰ περνᾷ κιὸ Θανασάκης,
 νὰ μ' ἀνάψτ' ἓνα κερί.
 Κι' ἂν πεθάνω στὰ καράθια
 θάψτε μ' μέσα στὸ γιαιλό,
 νὰ μὲ τρῶνε τὰ ψαράκια
 20. καὶ τὸ ἀρμυρὸ νερό.
 Κι' ἂν πεθάνω μέσ' τὴ Γέννα
 θάψτε με στὴν κιδωνιά,
 γιὰ νὰ πέφτουν τὰ κιδωνία,
 νὰ μὲ φέρνουνε δροσιά.

14. Ἡ χήρα ἡ Βουργάρα.

- 'Απὸ μικρὸς ὠρφάνεψα πὲ μάννα πὲ πατέρα,
 μὲ στοίχισαν τὰδέρφια μου στὴ χήρα τὴ Βουργάρα.
 Δώδεκα χρόνια δούλεψα στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα.
 Καὶ μιὰ μερα—καλήμερα, ἓνα Σαββάτο βράδν,
 5. κείν' ἔβγαινε πὲ τὸ λουτρό καὶ γὼ πὲ τὸ μπερμπέρη.
 —Βουλγάρα μ', δῶσ' τὴ δούλεψή μου καὶ τὴ γαιζάντησή μου,
 τὰδέρφια μου μὲ μῆνυσαν, νὰ πὰ νὰ μὲ παντρέψουν.
 —"Ἄν θέλεις, δοῦλε μ', παντρεῖα ἐγὼ, θὰ σὲ παντρέψω.
 Δώδεκα δοῦλες ἔχω γὼ κιδποιανα θέλεις πάρε,
 10. ἂν θέλς τὴ ρούσα ἔπαρε, ἂν θέλς διὴ μαυρομιμάτα.
 —Μήτε στὴ ρούσα δούλεψα, μήτε στὴ μαυρομιμάτα
 μόν' δούλεψα σὲ λόγου σου, τὴ χήρα τὴ Βουργάρα.

- Βουργάρα θέλει χάιδεμα, θέλει καὶ ἐγλεντζέδες.
 Στὴν Πόλῃ σφάζουν πρόβατα, στὸ Γαλατὰ γελάδια
 15. καὶ στῆς Βουργάρας τὸ νοδὰ (¹) σφάζονται παλικάρια.

15. Ὁ Κωνσταντῖνος.

- Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα, μεγάλος στὸ σκολεῖο
 τὸ σκόλασε καὶ ὁ δάσκαλος νὰ πὰ νὰ γιοματίσει.
 Στὸ δρόμο ποὺ νεπήγαινε, Θεὸν περικαλοῦσε,
 νὰ νεῦρει τὴ μητέρα του μαζὺ πὲ τὸν πατέρα τ'.
5. Εὐρίσκει τὴ μητέρα του πὲ ξένο παλικάρι.
 —Θὰ νεῦρει ὁ πατέρας μου καὶ γὼ θὰ κουβλιαντίσω!
 —Τι εἶδες μπρὲ διαβολοπαῖδ', καὶ τι θὰ κουβλιαντίσεις;
 —"Ὁ,τ' εἶδαν τὰ ματάκια μου, κείνα θὰ κουβλιαντίσω (²)
 Ἡ μάννα του τὸ ἔσφαξε, τὸ μάγερα τὸ δίνει.
10. —Νά, μάγερα μ', μαγέρεψε καὶ στ' ἄλλας μὴν τὸ βλέπεις.
 Κιὸ μάγερας μαγέρεψε καὶ στ' ἄλλας δὲν τὸ εἶδε.
 Πηγαίνει κιὸ πατέρας του διὰ νὰ γιοματίσει.
 —Ποῦναι, γυναίκα, τὸ παιδί, ποῦναι ὁ Κωνσταντῖνος;
 —Εἰς τὸ σκολεῖο τὸ ἔστειλα καὶ ἄργησε νὰ νᾶρτει.
15. Βροντάει μίαννα τὸ ζεγκι (³) καὶ στὸ σκολεῖο πηγαίνει.
 —Ποῦν, δάσκαλέ μου, τὸ παιδί, ποῦνε ὁ Κωνσταντῖνος;
 —Τρεῖς μέρες ἔχω νὰ τὸν διῶ καὶ τρεῖς νὰ τὸν διαβάσω
 καὶ ἄλλες τρεῖς νὰ μὴν τὸν διῶ τὸ νοῦ μου θὲ νὰ χάσω.
 Βροντάει μίαννα τὸ ζεγκι στὸ σπίτι του πηγαίνει.
20. —Ποῦναι γυναίκα τὸ παιδί, ποῦνε ὁ Κωνσταντῖνος;
 —Κάτσε (⁴) νὰ φᾶς, κάτσε νὰ πῆς, κάτσε νὰ γιοματίσεις,
 εἶχα δουλειά, τὸ ἔστειλα καὶ ἄργησε νὰ νᾶρτει...
 Καὶ ὁ μπαμπᾶς του ἔκατσε νὰ κωλογιοματίσει.
 Καὶ τὸ παιδί χωράτεψε (ζωντάνεψε) καὶ εἶπε τὴ μπαμπά του :
25. —"Ἄν εἶσαι λύκος φάγε με, σκύλος κατέλυσέ με,
 κιᾶν εἶσαι ὁ πατέρας μου σκύψε καὶ φίλησέ με.
 Τὴν πῆρε τὴ γυναίκα του νὰ πάει νὰ τὴν πνίξει.
 Στὸ δρόμο ποὺ νεπήγαινε Θεὸν περικαλοῦσε,
 νὰ εῦρει τὸ μύλο ἀνοιχτὸ καὶ τὸ νερὸ καθαρίο.
30. —Νά, μύλε μου, καὶ ἄλεσε μιανῆς σκύλας κομμάτια
 καὶ κᾶν' τ' ἄλεῦρι κόκκινο καὶ τὴν πασπάλη μαύρη,

(1) Δωμάτιο. (2) κουβλιαντίζω=καταγγέλω. (3)=ἀναβολία. (4)=κάθησε.

νὰ παίρνουνε οἱ ἄσχημες νὰ βάνουν κοκκινάδι,
νὰ πέρνουνε καὶ τὰ παιδιὰ νὰ φκιάνουνε μελάνι.

16. Δίσιχα.

1. Γαποῦσα σε καὶ χάνουμνα καὶ τώρα μίσησά σε.
για δυὸ λόγια τῆς μάννας σου τώρα παραίτησά σε
2. Τάναστανάξεις ξαίρω τα καὶ τὰ πονεῖς γροικῶ τα
τὸ νιέρι πῶχεις στὴν καρδιά τὸ εἶχα καὶ γὼ πρώτα.

17. Κοτίσματα καὶ μπεῖτια (Σαμακοβίου)

1. Ἐλένη ἔλεος ζητῶ, Ἐλένη, ἐσπλαχνίσου.
τὸ τέλος μου ἐκόντεψε, τὰ νιάτα μου λυτήσου.
2. Δὲ μὲ λυπᾶσαι ἀλύπητη, ποῦμε παλλικαράκι
μικρὸ κἀνήλικο παιδί, γιατί δὲ μὲ λυπᾶσαι;
3. Ἀγαπημένο μου πουλί, πείσματα μὴ μοῦ κάνεις,
τί ἔχω δύστυχη καρδιά πεθαίνω καὶ μὲ χάνεις.
4. Ἀγάπα με νὰ σάγαπῶ, θέλε με νὰ σὲ θέλω,
γιατί θὰ ἔρτει ἕνας καιρὸς θὰ θέλεις νὰ μὴ θέλω.
5. Ἦμουν στὴν Πόλη βασιλιάς, στὸ Γαλατᾶ βεζύρης,
εἰς τὰ κορίτσια ἐπίτροπος, στίς χήρες νοικοκύρης.
6. Ἀγάπα ἀγάπα ὁμορφες, μοῦ πήρανε τὸ νοῦ μου,
μοῦ πήρανε καὶ τὸν ὕπνο μου ποὺ εἶχα καὶ κοιμούμουν.
7. Ἀλησμόνῳ καὶ χαίρουμαι, θυμοῦμαι καὶ λυποῦμαι,
τοῦ κόσμου νάτα τὰ πουλιὰ καὶ τὸ δικό μου πούναϊ;
8. Αὐτὰ τὰ μαῦρα ποὺ ἔβαλες ἐγὼ θὰ σὲ τὰ βγάλω,
νὰ σὲ φορέσω κόκκινα κῦστερα θὰ σὲ πάρω.
9. Αὐτὸ τὸ ἄχ δὲν τόξευρα ποτές νὰ τὸ φωναῖξω
καὶ τώρα ὦρα δὲν περνᾶ, νὰ μὴν ἀναστενάξω.

I

ΒΑΛΛΙΣΜΑΤΑ ΘΡΑΚΙΚΑ (1)

«*Ακριβῶς εἶπεν ἀληθῆ βαλλίσματα δὲν ἐσώθησαν παρ' ἡμῖν πολλά, ὀρθότερον ἴσως, δὲν συνελέχθησαν ἀκόμη πολλά ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὸ στόμα.*»

«*Τὸ βάλλισμα εἶναι τραγοῦδι ἐπικόν τραγοῦδι ἐν τῷ ὀποίῳ δεσπόζει ὁ τόνος τῆς διαθέσεως καὶ ὁ ἀσματικὸς τύπος καὶ τὸ ὄποιον διὰ τοῦτο ἀναλύει τὸ γεγονός ὅλως εἰς βαθὺν καὶ θερμὸν συναίσθημα.*»

«*Εἶναι βραχύ, ἀλλὰ πλήρες ζωῆς· εἶναι οὐσιωδῶς λυρικόν.*»

Γ. Βιζυηνός

Τὰ βαλλίσματα εἶναι τὰ μόνα ποὺ ἀπέμειναν ἐκ τῆς ὅλης ἀρχαίας μελικῆς. Ὀνομάσθησαν δὲ οὕτω, διότι τὰ ὑπορχήματα αὐτά, ἀπειμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν θρησκείαν, ἐπειδὴ κατέστησαν ζωηρότερα καὶ εἰς τὰς ὑποθέσεις καὶ τοὺς ρυθμούς.

Βαλλίζω κατὰ τοὺς Ἑλληνας ποὺ κατοικοῦσαν τὴν κάτω Ἰταλίαν εἶναι τὸ ζωηρῶς χορεύειν. (Ἀπὸ τὸ *βάλλειν* τὰ σκέλη ἢ τὰς χεῖρας, δηλ. χορὸς οσειστός, τιναχτός).

Αὐτοὶ ποὺ χορεύουν ὑπὸ τοὺς ρυθμούς τῶν βαλλισμάτων ἐξακολουθοῦν ἀπομιμούμενοι τὰ ὑπὸ τοῦ κειμένου λεγόμενα, εἴτε μὲ χειρονομίας, εἴτε μὲ κινήσεις φυσιογνωμικὰς, εἴτε καὶ μὲ μόνον τὸν χρωματισμὸν τῆς φωνῆς. Τὰ Θρακικὰ βαλλίσματα ἔχουν γενικὰ χαρακτῆρα σκωπτικόν.

Ἡ συνήθεια αὕτη μάλιστα μετεδόθη καὶ τὴν ψαλτικῆν, καθ' ἣν πολλοὶ ψάλλται ψάλλοντες, κάμνον καὶ κινήσεις τοῦ προσώπου ἢ τῶν χειρῶν καὶ ὅλου τοῦ σώματος, πρὸς ἔκφρασιν τῶν νοουμένων ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἤσματος, ἀκόμη δὲ καὶ τὸν τόνον τῆς φωνῆς των ἢ τὸν ἐναλλασσόμενον χρωματισμὸν αὐτῆς.

Ἐνταῦθα παραθέτομεν ἐκ τῶν πολλῶν βαλλίσματά τινα, τὰ ὅποια ἐσταχυολογήσαμεν ἀπὸ διαφόρους ἀνεκδότους καὶ μὴ συλλογὰς δημοδῶν ἁσμάτων τῆς Θράκης.

1. Ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ (2).

1. —Μάρ' κυρὰ Μαριόρα,
πεῖνας' ἄντρας σου.

—Σὰν πείνασε καὶ τί,
κὶὸ χορὸς καλὰ κρατεῖ.

(1) Βλ. Ἔστιά 1893 μελέτη Βιζυηνοῦ : Βαλλίσματα καὶ Ἄνὰ τὸν Ἐλικῶνα (βαλλίσματα) Γ. Βιζυηνοῦ Ἐκδ. Οἶκος Ἐλευθερουδάκη.

(2) Τὰ πρῶτα τρία βαλλίσματα, εἶναι ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ Βιζυηνοῦ «Ἄνὰ τὸν Ἐλικῶνα».

- Τὸ ψωμί ναι μέσ' τὰμπάρι,
ὡς τὰνοῖξει νὰ τὸ πάρει.
2. —Μάρ' κυρὰ Μαριόρα,
δίψασ' ἄντρας σου.
—Σὰν ἐδείψυσε καὶ τί,
κὶ χορὸς καλὰ κρατεῖ.
Τὸ νερὸ ναι στὸ σταμνί,
ὡς σηκώσει νὰ τὸ πιεῖ.
3. —Μάρ' κυρὰ Μαριόρα,
ἄρρώστησ' ἄντρας σου.

- Σὰν ἄρρώστησε καὶ τί,
κὶ χορὸς καλὰ κρατεῖ.
Ἄγιασμός μέσ' τὸ καινί,
ὡς τὸ πιεῖ νὰ γιαιτρευτεῖ.
4. —Μάρ' κυρὰ Μαριόρα
πέθανε ὁ ἄντρας σου.
—Σὰν ἐπέθανε καὶ τί,
κὶ χορὸς καλὰ κρατεῖ.
Τὰ παπούτζια μου ξεσκιῶ
τὸ χορὸ δὲν παρατῶ.

2. Ἡ Ματένια.

1. Ἡ Ματένια θέλει ψάρι
θέλει καὶ γλυκὸ κρασί⁽¹⁾,
γιὰ νὰ κατεβίσει γάλα
νὰ βυζᾶξει τὸ παιδί.
2. Δώδεκα χρονῶ Ματένια
ποῦ τὸ βρήκε τὸ παιδί,
καὶ κρατεῖ το καὶ γυριζει
καὶ δὲν τῶχει γιὰ ντροπή;
3. Δώδεκα χρονῶ Ματένια
χίρα πάει στὴ μάννα της.

- τὰ στεφάνια στὴν ποδιά της
καὶ θρηνεῖ τὸν ἄντρα της.
4. Σώπα κόρη μ', καὶ μὴν κλαίεις,
μὴν παραπονεύεσαι,
κεῖσαι νέα καὶ ὠραία
καὶ ξαναπαντρεύεσαι.
5. Γιὰ δὲς μάννα, γιὰ δὲς κόρη,
γιὰ δὲς τύχη πούχα γώ!
Δὲ μὲ λὲν νὰ βάλω ῥάσα
μόν με λὲν νὰ παντρευτῶ.

3. Βουργάρα.

- Βουργάρας γιὸς παντρεύεται καὶ παίρνει ρωμοπούλα.
Κὴ μάννα του σὰν τάνουσε στήνει νὰ μαγερέψει.
Τὸ φίδι καὶ τὴν ὄχεντρα καὶ τὸν κακὸ τὸν ὄφιο.
—Ἔλα νιφάδα μου, νὰ φᾶς θαλασσινὸ ψαράκι.
5. Ἔφαγε μνιά, ἔφαγε δυό, στὶς τρεῖς ἔφαρμακώθη.
Γονατιστὴ χαμοσυρτὴ στὴν πεθερά της πάγει.
—Ἄχ πεθερά μ', κρύο νερό, γιατί ἡ ψυχὴ μου βγαίνει!
—Τὸ νύφες φέρνουν τὸ νερὸ καὶ πετεροὺς τὸ πίνουν.
Γονατιστὴ χαμοσυρτὴ στὸν πεθερό της πάγει.
10. Ἄχ πεθερέμ', κρύο νερό, γιατί ἡ ψυχὴ μου βγαίνει.
—Τὸ νύφες φέρνουν τὸ νερὸ καὶ πετεροὶ⁽²⁾ τὸ πίνουν.

(1) Λέγεται καὶ οὕτω : Ἡ Ματένια τρώγει ψάρι, πίνει καὶ γλυκὸ κρασί.

(2) Καθὼς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι Ἕλληνες ψάλλοντες
τὸ βάλισμα μιμοῦνται τὸ σολοικισμὸ τῶν Βουλγάρων μὲ τὴ χρῆση τοῦ θηλ. ἄρ-

Γονατιστή χαμοσυρτή και στον καλό της πάγει.

—“Αχ, Κωνσταντή μ’, κρύο νερό, γιατί ή ψυχή μου βγαίνει.

“Ωστε να πᾶ κιώστε νάρθει, την βρήκε αποθαμένη.

4. Γάτος ξεμολόγος.

- “Ενας γάτος ξεμολόγος
φόργε ράσο σαν κατέρας.
—Ποντικοί, μη φοβηθήτε,
βγήτε να ξεμολογηθήτε.
5. Βγαίνει ένας, βγαίνει άλλος,
ὁ μικρός και ὁ μεγάλος,
βγαίνει και μιὰ ποντικίνα
με τὰ μοιρολόγια κείνα:
«Μή με τρώς, καημένη γάτο,
10. και γὼ να σὲ ζωγραφίσω,
να σὲ δώσω κιἀχελάκι
με πολὺ πολὺ ριζάκι».
—«Γὼ δὲ θέλω ἀχελάκι
και γλυστρά πτό σκουτελάκι.
15. Γὼ δὲ θέλω τὸ ριζάκι,
γιατί μπαίνει στο δοντάκι,
μὸν θελῶ τὴν ποντικίνα
ποῦναι και παχιά σὺ χήνα.

5. Πετυχημένη γυναίκα.

- Γυναίκα πήρα, φίλοι μου,
πολὺ ἐπιτυχάτη
τρία ψωμιὰ ὀκτάδικα
τὰ τρώει στὴν καθισιά της.
(Περβλ. Λαογραφία Τ. 5'. σ. 241).
5. “Αν πῆς καφέ και ζάχαρη,
παίρνω πεντέξ’ ὀκάδες,
ἀνάθεμά με κι ἂν με φτάν’
ἀνάμεσα βδομάδας.

6. Ἡ μυλωνού.

- Μιὰ καλὴ νοικοκυρά,
εἶχεν ἄντρα μυλωνά.
Πάγει ἄντρας της στο μύλο
κείν’ κοιμάται με τὸ φίλο.
5. Πάει ὁ ἄντρας της στο σπίτι,
τώρα ποῦ να τότε κρύψει;
Τὸν ἔκαμε ἕνα κουθάρι,
και τὸν χώνει στο ἀρμάρι.
“Αντρας της διαβολέμενος,
10. και πολὺ πονηρεμένος,
- Παίρν’ ἀνάφτει τὸ λυχνάρι,
βρίσκ’ τὸ φίλο μέσ’ τὰμπάρι
και φορτῶν’ τὸ καλό σ’ φίλο,
ἕνα καλό-καλό ξύλο.
15. —«Στέκα(!), ἄντρα νοικοκύρη,
να σὲ πῶ τὸ πῶς ἐγίνη.
Δρόμος εἶναι ἡ αὐλή μας
ἔλαιγε και τὸ παιδί μας,
ἦρτε γιὰ να τὸ μερώσει
20. κάθσε(*) ὡς να ξημερώσει».

θρου, καθὼς και τὴ βάββαρη προφορὰ τοῦ θῆτα. Κάμνουν δηλ. ὅπως λέγει ὁ μακ.
Βιζυηνός, κείνο ποῦ μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος ὅτι γινότανε στοὺς ἀρχαίους χρόνους.

(1) Στέκα=στάσου. (2) Κάθσε=ἐκάθησε.

7. Ἡ προκομμένη.

Μὲ καιρὸ πῆγα στὴ Σμύρνη,
καὶ μὲ πάντρεψαν οἱ φίλοι
καὶ μοὶ δῶκαν μιὰ γυναίκα
πᾶξιζε γιὰ πέντε δέκα.

5. Ἐνα φουῆρνο παξιμάδι
ἔτρωγε πουργὸ καὶ βράδν'
ἔτρωγε καὶ δυὸ σαρδέλλες
ἄδειαζε καὶ τρεῖς βαρέλλες.

- Ἐνα χρόνο κῆνα μῆνα
10. ἔκαμν' ἕνα ἀδράχτι νῆμα,
τῶκαμ' ἕνα κουβαράκι
τῶρριζε στὸ ἀρμαράκι
πῆγε καὶ τὸ ποντικιάκι,
ἔφαγε τὸ κουβαράκι,
15. πὸ γανάδα τοῦ νημάτου
ἕνα μῆνα ἔκοιμάτο.

8. Ἡ προκομμένη.

Μιὰ γυναίκα προκομμένη
ἐπιτήδεια ἢ καημένη,
τὴ Δευτέρα καὶ τὴν Τρίτη,
ἔπαιζε μὲ τὸ Δημήτηρ
τὴν Τετράδη καὶ τὴν Πέφτη
(Περβλ. Λαογρ. Τ. ΣΤ' . σ. 241).

σιάζονταν εἰς τὸν καθρέφτη'
τὴν Παρασκευὴ Σαββάτο
ἔπεφτε καὶ ἔκοιμάτο,
καὶ τὴν Κυριακὴ ἐρώτα :
— «Κάνετε, κορίτσια, ρόκα ;»

9. Τὰ Μοσχονήσια (Αἴνου).

Κάτ' αἰτοῦ στὰ Μοσχονήσια
ἦσαν κλέφτες καὶ πατήσαν
καὶ πατήσαν καὶ κρουσέψαν
κῆνα κοπελούδι κλέψαν.

5. Κλέψαν κῆνα κοπελούδι
φόριε λιμπαδὲ βελούδι,
ἀσημένια σκάλα βάλαν
στὸ καράβι τὴν ἀνεθάσαν,
καπετιάνιος τὴν ἐρώτα.
10. —Τούρκα εἶσαι γιὰ Ρωμάισσα ;

— Ὅχ' ἀφέντη, Καπιτάνιε,
Ρωμοπούλα μαι καημένη.
— Καὶ σὰν εἶσαι Ρωμοπούλα,
πὼς εἶν' τὰ μαλλιά σ' βαμμένα
15. τὰ νυχάκια σ' κινιασμένα ;
— Τούρκο εἶχα στὴν ἀλλή μου,
γιὰ παρηγοριὰ δική μου,
μπογιατζὴ στὴ γειτονιά μου,
ἔθαφα καὶ τὰ μαλλιά μου.

10. Τρεῖς κοπέλλες (Αἴνου).

Λεμονιῆς πολλὲς ποτίζω
καὶ λεμόνια δὲν ὀρίζω,
εἰς τῆς λεμονιάς τὴ ρίζα
τρεῖς κοπέλλες τριγυρίζαν.

5. Καὶ οἱ τρεῖς γυναῖα κροτοῦσαν,
παλικάρια τίς ροτοῦσαν.

- Ποιά ναι ἄσπρη, ποιά ναι ρούσα
ποιά ναι γαϊτανοφρυδοῦσα ;
— Τοῦ παπα ἢ θυγατέρα,
10. καὶ τοῦ διάκου περιστέρα.
Σῆντα (!) κάμει νὰ πετάξει
στὰ οὐράνια νὰ φτάσει

- τις ἀγγέλοι γὰ νὰ φτάσει,
καὶ τὴ θάλασσα νάδειάσει.
15. νὰ τὴν φκιάσει περιβόλι,
νὰ φυτέψει δεντρουλάκια,
λεμονιᾶς πορτοκαλάκια.
Τὴ Δευτέρα τὰ φυτεύει
καὶ τὴν Τρίτη τὰ κλαδεύει,

20. τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ
πάγει κλέφτης νὰ τὰ κλέψει.
—Κλέφτη, γὰ μὴν κλαίῃς τὰ μῆλα
καὶ κορδοκοιλιάς τὰ φύλλα.
τᾶχ' ἀγάς μου μετρημένα
25. κῆ κυρά μ' λογαριασμένα,
στὸ δευτέρι περασμένα.

11. Ἡ μεθυσμένη.

- Ἔνας καλονοικοκύρης πῆρε
πάγει στὸ χωράφι.
Καὶ ξεχνᾷ τόνα τὸ βῶδι
τὸ γαϊδούρι μὲ τὸ σπόρο,
5. τὸ γυννὶ μὲ τὸ λωρὶ.
Ἐξέχασε καὶ τὴν ἀξιάλη
γύρισε νὰ πὰ τὴν πάρει
βρίσκει τὴ γυναῖκα τ'
[μεθυσμένη]
10. καὶ τὴ σκούφια τῆς καμένη.
—Τέπαθες, βρὲ σὺ γυναῖκα,
κῆπεσες γὰ νὰ πεθάνεις.

- Δέν σοι εἶπα γῶ, βρὲ ἄντρα,
σὺ σὰ θέλεις νὰ μὲ γιάνεις
15. στὸ κρασί νερὸ νὰ βάνεις.
Μὴ μοι δίνς μὲ τὴ καντήλα
μὲ χτυπάει στὴν παραντίδα,
μὴ μοι δίνς μὲ τὸ τσουκάλι
καὶ μ' χπάγει στὸ κεφάλι,
20. μὴ μοι δίνεις μὲ τὴν τσότρα (*)
καὶ δὲ βροίχνω καὶ τὴ πόρτα,
δίνε μοι μὲ τὸ λαγίνι
ὄσο πιῶ κιόσ' ἀπομείνει.

12. Τὸ φτιασίδι.

- Ἔνα δέντρον δυὸ κλωνάρια
στέκοντα δυὸ παλλικάρια
κιᾶγγαντεύαν τὰ καρᾶβια
πῶρχονταν ἅπ τὸ Μισύρι,
5. φορτωμένα τὸ φτιασίδι.
—Βρὲ καλὲ καρᾶβοκύρη,
πόσα δίνεις τὸ φτιασίδι;

- Πέντε γρόσια ἔχει τὸ δράμι
τὸ καλὸ τὸ κικινιάδι,
10. καὶ τὸ πλιὸ ξανθὸ ξασπραδί
ἔξι γρόσια ἔχει τὸ δράμι,
πὺν τὸ βάνουν παντρεμένες
λεύτερες καὶ συββασμένες (*).

13. Ἡ παντρεία.

Μήνυσε ὁ βασιλές:
«Νὰ παντρεύωντ' οἱ γριές!».

Κι' ὄσες γριῆς τᾶκούσανε,
κόκκινα φορέσανε,

(1) Τσότρα=φλασκί. (2) Συββασμένες=ἀρραβωνιασμένες, *συνβάζουμ'*=ἀρραβωνιάζομαι, *συνβαστικός*=ἀρραβωνιαστικός, *συνβαστικιά* καὶ *συνβασκιά*=ἀρραβωνιαστικιά.

5. στὸ χορὸ καὶ τρέχανε
καὶ κεῖ ὄπου χορεύαντε,
πῆγε Χάρος καὶ ρωτᾷ:
«—Κορίτσια ψαρομίλιγγα,
δὲν ἔχ' γριῆς στὸν τόπο σας;»
10. —«Χόρευε, μωρὴ Μαρά,
κιδπ' ὄχει γριῆς ἄς πὰ ρωτᾷ.
Σὰν ἐμᾶς μωρὰ παιδιά,
ἦρθε ὁ Χάρος νὰ ρωτᾷ;»
—«Σὰν ἦστε μωρὰ παιδιά,
ποῦ εἶναι τὰ δόντια σας,

- ποῦν τὰ δωδεκάρα σας;»
—«Ὅντας μᾶς γέννα μάννα μας,
ἦταν χασοφεγγαριά,
πέσαν καὶ τὰ δόντια μας,
20. καὶ τὰ δωδεκάρα μας.»
Καὶ μιὰ γριὰ μονοδοντοῦ
ἄντρα γύρευε ἡ . . .
—«Κράτα μοι καὶ μένα δῶ,
ἓνα γέρο κῆνα νιό
25. νᾶν κιδ νιὸς γιὰ τὸ χορὸ,
καὶ ὁ γέρος γιὰ νερό.»

14. Ἡ κατάρα. (ἸΑδριανουπόλεως).

- Τὸν ἄντρα μου τὸν γαιριζαλή, βάλτον ἀπάν σι' ἀμάξι,
καὶ παρακάλα τὸ Θεό, νὰ σγράψει νὰ τὸν κάψει.
—Τὸν ἄντρα σου τὸν καλπακλή βάλτον μέσ' τὸ ζεμπίλι
καὶ κρέμασέ τον ἀψηλά, νὰ μὴ τὸν φᾶν οἱ ψύλλοι.

(Πεβλ. Θερακικά σ. 423 T. A').

15. Τὸ τραγοῦδι τοῦ ράφτη.

- Ράφτης ἦμουν κέρραφτα,
ροῦχα Γιαννιτσάρικα,
ροῦχα γιαννιτσάρικα
καὶ βλαντιὰ σπιτιάνικα.
5. Ὅλη μέρα ἔρραφτα
καὶ τὸ βράδυ ἔσκαφτα
ἔσκαφτα τὸ χῶμα μου
στή μηλιὰ πὸν πάγαινα,
—Νὰ μηλιὰ, τὸ χῶμα μου,
10. δῶσε μου τὰ ἀνθια σου,
τᾶνθια σου τὰ πάθια σου,
καὶ τὴν κοκκινάδα σου.
Νὰ τὰ στολισθῶ καὶ γῶ
νὰ μαραίνω μόν' ἐγὼ
15. κάθε νιό μέσ' τὸ χωριό,
καὶ τῆς χήρας τὸν ὑγιό.
Ψὲς τὸν εἶδα σιδνειρο
μὲ τὸ μαντήλι στὸ λαιμό,
φοροῦσε καὶ τὸ φέσι του,
20. φιλὴ λιγνή, ἡ μέση του,
φοροῦσε καὶ ποδήματα
μὲ κόκκινα σαρντίσματα (*).

16. Μόνο μοναχὸ (ἸΑδριανουπόλεως).

Ὅλα τὰ πουλάκια ζιγὰ ζιγὰ,
ἓνα περιστέρι μόνο μοναχό.
Ἐνα περιστέρι μόνο μοναχό,
κάθονταν στή πόρτα κ' ἔλεγε.

5. —Μένα ἡ μάννα μ' μέχει μοναχὴ
μοναχοῦτσικη κι ἀκριβοῦτσικη
μένα ἡ μάννα μ' μᾶρραβώνιασε
μᾶρραβώνιασε καὶ μὲ πάντρεψε.

(1)=τυλίγματα.

Στὸ Σταμπούλ γιολοῦ, στὸν Κερα-

[σχανά

10. ἔχω πεθερό, ἔχω πεθερά.

Πεθερά μείνα μέλι ζάχαρη

πεθερός μείνι πικροφάρμακο,

τάντραδέρφια μου τὰ καψόχρονα

(Πεβλ. Θρακικά Τ. Α'. σ. 422).

τὰ καψόχρονα, τὰ περήφανα.

15. Γὼ νερό: φέρω κείνα τὸ χύνουν,

ψωμί ζυμώνω κείνα δὲν τὸ τρώω.

Πάγω γιὰ νερό τὰ μεσάνυχτα

κείδα τὸ στοιχειό, ὅπου λούνονταν.

17. Οἱ Καρυῶτες (Ἀδριανουπόλεως).

Πέρασα ξεπέρασα

στῶν Καρυῶτων τὰ χωριά.

Κεῖδα πῶς τὰ σπέρνανε

οἱ Καρυῶτες τὰ κουκιά.

5. "Ἐτσι δὰ τὰ σπέρνουνε

οἱ Καρυῶτες τὰ κουκιά.

"Ἐτσι δὰ τὰ βγάζουνε

οἱ Καρυῶτες τὰ κουκιά.

(Πεβλ. Θρακικά Τ. Α. 421).

Εἶδα πῶς ἀλώνιζαν

10. οἱ Καρυῶτες τὰ κουκιά.

"Ἐτσι δὰ ἀλώνιζονε

οἱ Καρυῶτες τὰ κουκιά.

Εἶδα πῶς τὰ τρώγαν

οἱ Καρυῶτες τὰ κουκιά.

15. "Ἐτσι δὰ τὰ τρώγανε

οἱ Καρυῶτες τὰ κουκιά.

18. Βρὲ Μανώλη (Ἀδριανουπόλεως).

—Βρὲ Μανώλη, βρὲ λεβέντη, βρὲ καλὸ παιδί,

τί καλὴ γυναίκα πῶγεις, δὲν τὴ χαίρεις;

—Ποῦ τὴν εἶδες, ποῦ τὴν ξαίρεις καὶ τὴν μολογᾷς;

—Μέσ' τὸ γκιουλ-μπαχσὲ τὴν εἶδα ποὺ σεργιάνιζε.

5. —Κιᾶν τὴν εἶδες κιᾶν τὴ ξαίρεις πές μου τί φορεῖ;

—Γκιουλ γκιουλὲ σάλβαρ φοροῦσε κιᾶλικο τζουμπέ

Κεντημένη βρακοζούνα κιᾶσπρα γεμενιά.

(Πεβλ. Θρακικά Τ. Α. σ. 421.)

19. Ὁ Μπαρμπαντώνης (Ἀδριανουπόλεως).

Ὁ Μπαρμπαντώνης ἔλεγε κιᾶ ἄμνια Ἐλενίτσα:

—«Καμιά φορὰ δὲ χόρεψαν τόσο πολλὰ κορίτσια.»

—«Ἐμεῖς Μπαρμπαντιωνάκη μου, τὸ Μπέη θὰ τὸν ποῦμε:

τώρα θὰ πᾶμε στὸ χορὸ καὶ ὕστερα θάρθοῦμε.

(Πεβλ. Θρακικά Τ. Α'. σ. 420).

20. Πῆγα στὸν πέρα μαχαλά (Σαρ. Ἐκκλησία).

Πῆγα στὸν πε—πῆγα στὸν πέρα μαχαλά

κιᾶκούσα μιὰ—κιᾶκουσα μιᾶηδονολαλιά.

Ἡ μάννα τὴν κόρῳ—ἡ μάννα τὴ κόρη ἔδερνε.
 Κῆ κόρῳ στὴ μὰ—κῆ κόρῳ στὴ μάννα ἔλεγε:
 —Χτύπα με μὰ—χτύπα με, μάννα μῳ, δυνατὰ
 καὶ λέγε τὰ λό—καὶ λέγε τὰ λόγια σιγανὰ.
 Νὰ μὴ τᾶκού—νὰ μὴ τᾶκούσει ἡ γειτονιά,
 καὶ πεῖ πὼς ὁ Φρά—καὶ πεῖ πὼς ὁ Φράγκος μάγαπᾶ.
 —Σὰν σάγαπᾶ σὰν σάγαπᾶ τί οἴσεται;
 —Χρυσὸ λεμό—χρυσὸ λεμόνι μῆστειλε
 καὶ τὸ λεμό—καὶ τὸ λεμόνι ράγισε
 κιαῦτὰ τὰ λό—κιαῦτὰ τὰ λόγια λάλησε:
 Γιὰ φάγε με—γιὰ φάγε με, γιὰ ρίξε με
 γιὰ στὸν ἀφέ—γιὰ στὸν ἀφέντη μῳ στείλε με.
 Δὲν τῶφαγα—δὲν τῶφαγα, δὲν τῶριξα
 μόν στὸν ἀφέ—μόν στὸν ἀφέντη μῳ τῶστειλα.

(Πρβλ. Θρακικά Τ. Α΄. σ. 202).

21. Ἄγουρε (Σ. Ἐκκλησία).

Ἄγουρος πέτρα πελεκᾶ
 πάνω στὰ ψηλὰ βουνὰ,
 πὲ τῶνα του τὸ χέρι,
 χρυσὸ μου περιστέρι.

5. —Ἄγουρε μῳ, ποῦν τὸ χέρῳ σου,
 νὰ ἤμνα γὼ τὸ ταῖρῳ σου
 καὶ πελεκᾶς πὲ τῶνα,
 σὰν τὸ πουλὶ τριγῶνα.

22. Τὴ ψαρὰ ὁ γιὸς (Σ. Ἐκκλησία).

Γὼ μαι τὴ ψαρὰ ὁ γιὸς
 σιγανὸς καὶ ταπεινὸς
 κῆρτα νὰ ψαρέψω,
 μιὰ κοπέλλα νὰ διαλέξω.

5. Κεῖ ποῦ ψάρευγα λιγάκι,
 ἔπιασα ἓνα λαυράκι
 καὶ τοῦ σκόισα⁽¹⁾ τὴν κοιλιά του
 —καημὸ πᾶχῳ ἡ καρδιά του,

ἔβγαλα καὶ τρεῖς κοπέλλες,
 10. ὁμορφες καὶ χαϊδεμένες
 ἡ μιὰ ταν πὲ τὸ Γαλατὰ,
 κράτειε τὸ νοῦς της δυνατὰ,
 κῆ ἄλλῳ ἀπὸ τὸ Νιοχωῶρι
 τοῦ Χατζηγιαννάκῳ ἡ κόρη,
 15. κῆ ἄλλῳ ἀπῳ τὸ Πετριτῳ⁽²⁾
 τὴν Τετράδη καὶ τὴ Τρίτη.

23. Σὲ περιβόλι (Σ. Ἐκκλησία).

Σέπηκα⁽³⁾ σὲ περιβόλι,
 σὲ χρυσὸ μπαχτσέ,
 ἤψα πάπλωμα πλωμένο
 καὶ χρυσὸ χαλί.

5. ἤψα κόρη ποῦ κοιμώνταν
 μόν καὶ μοναχῳ.
 Ἔσκυψα νὰ τὴν φιλήσω,
 δέ με δέχτηκε,

(1) Σκόισα=ἔσχισα. (2) Πετριτῳ=φαίνεται ἀπὸ τὸ Πετρι-Καλί. (3) Εἰσέθηκα=εἰσήθησα.

- ἀνοίξε τὸ μαῦρο μάτι
 10. καὶ μὲ κύτταξε
 ἀνοίξε τὸ κόκ'νο χεῖλ'
 καὶ μὲ συντυχαίν'.
- Ποῦ εἶσινὰ πέρσι, ποῦσινὰ φέτος,
 γούλο τὸν καιρὸ;
15. —Στὰ ξένα ἔτρεχα ὁ καημένος
- καὶ ξενοδοῦλευα.
 —Πές με πές με τί μὲ στέλνες
 νὰ σάφηγηθῶ.
 —Σῆστελνα γυαλί καὶ χτένι
 20. καὶ καρὰ-μπογια,
 νὰ τὰ βάφεις τὰ μαλλιά σου
 καὶ τὰ φρούδια σου.

24. Τὸ ντουγούνι (Γέννα).

- Γῆ ἀλεποῦ κάνει ντουγούνι
 καὶ καλνᾶ τὸ μελεγούνι (1),
 κάλεσε τὴν πλάση γούλη.
 Πῆρα πάγω στὸ ντουγούνι,
 5 βρῖσκω πῆριτα στὸ πλαστήρι
 καὶ κρασί στὸ κρουνητήρι,
 βρῖσκω λύκο πού χορεύει
 κι ἀλεποῦ πού συγκαθίζει
 κιὸ σγαντζόχερος ὁ Ρήγας
 10 σύρνει τὸ χορὸ δαχτάνι
- πὲ δῶ ὡς τὸ Γιαντζικλάρι (2),
 καὶ χορεύνα τὰ παιδόπλα
 καὶ πηδοῦν σὰ γκατσικόπλα,
 καὶ χορεύνα τὰ κορίτσια
 15 καὶ πηδοῦν σὰ γκυπαρίσσια,
 καὶ χορεύνα καὶ οἱ μπάμπες (3)
 καὶ μουγκρίζνα σὰ γελάδες,
 καὶ χορεύνα οἱ παποῦδες
 καὶ μουγκρίζνα σὰν ἀροῦδες.
 (Βλέπε σ. 138).

25. Ἡ καματερὴ γυναίκα.

- Ἔνας κάδανα στάλωνι
 καὶ τὴ γκάλτσα δὸν μπαλώνει
 καὶ τὴ γκάλτσα δὸν μπαλώνει
 καὶ τὴ μάννα δὸν μαλώνει.
 5. —«Σῆκω, μάννα, πάντρεψέ με,
 σπιτονοικοκέρεψέ με,
 πάρε με καὶ μιὰ γυναίκα
 μιὰ καματερὴ γυναίκα»,
 Σκῶνται ἡ μάννα τ' τὸ μπαντρεῦει
 10. Τὸν σπιτονοικοκέρεψει
 καὶ τὸν παίρνει μιὰ γυναίκα,
 μιὰ καματερὴ γυναίκα.
 Ὅσο νᾶμπει νᾶβγει ὁ ἥλιος,
 ἔθανε κλωστή στ' ἀδράχτι,
15. ὅσο νὰ κυλῖξ' ὁ χρόνος
 ἔκαινε ξεσποντιλιάρι.
 Παίρνει βραῖς' το, παίρνει πλύν' το
 μέσα στὸ καρῦδι βραῖς' το,
 μέσα στὸ χουλιάρι πλύν' το.
 20. Παίρνει γλυεῖ το, παίρνει διάξ' το
 πὰ στῆς κάτας (4) τὰ τσουγκράνια
 καὶ στοῦ ποντικοῦ τὰ νύχια.
 Βάν' το, φαίν' το, κόφ' το, βγά-
 [ντ' το.
 Παίρνει πᾶγ' σὲ χιλ' τερζάδες
 25. καὶ σὲ χίλιους μαθητάδες.
 —«Κάντε μένα ἕνα φουστάνι
 καὶ τὸν ἄδρα μ' παραβάνα

(1) ἑκατομμύσιο, πλῆθος (2) Χορὸ τῆς Θράκης ἑλληνικό (3) μπάμπες=οὐ γυριές. (4) κάτα=γάτα.

καὶ τὸν κοπιαστὴ μιὰ μούκια
τὸν πρωτόγερο καθούκκα
30. καὶ τὴ γκάτα κουνελούδα,
καὶ τὸ μποντικὸ τσοράπια».
Τὴ Δευτέρα στήν' νὰ πλύνει
καὶ τὴν Τρίτ' τὰ σαπουνίζει,
τὴν Τετράδῃ τὰ μουσκεύει
35. καὶ τὴν Πέφτῃ τὰ στραγγίζει,

τὴν Παρασκευὴ τὰ πλώνει,
τὸ Σαββάτο τὰ μαζώνει,
καὶ τὴν Κυριακὴ βγαίν' ρότα:
—Κάμνετε κορίτσια, ρόκα;
40. μάθετε καὶ μένα ρόκα,
νὰ σὰς μάθω γὰρ τραγούδια,
τὰ παλιὰ καὶ τὰ καινούργια.
(Βλέπε σ. 139)

26. Πῆγα στὸ μπέρα μαχαλά (Γέννας).

Πῆγα στὸ μπέρα μαχαλά,
κιᾶκουσα μιὰ ἀγδονολιαλιά.
Μάννα τὴν κόρην ἔδερνε
—Χτύπα με, μανέ μου, δυνατά,
5. λέγε τὰ λόγια σιγανά,
νὰ μὴν κουστούμε στὴ Φραγκιά.
Μένα ὁ Φράγκος μάγαπᾶ.
—Σὰ σάγαπᾶ τί εἴστειλε;
—Χρυσὸ λεμόνι μῆστειλε.
(Βλέπε σ. 141)

10. —Σὰ εἴστειλε τί τῶκανες;
—Νὲ τῶφαγα νὲ τῶριξα,
μόν' στὸ μαντίλ' μου τῶδεσα,
καὶ στὸ σεντοῦκ' μου τῶβαλα.
Σαράντα μῆνες τῶκρυθα,
15. πὲ τις σαράντα κῶστερα,
τὸ λεμονάκ' πλογήθηκε.
—Γιὰ φάγε με, γιὰ ρίξε με,
γιὰ στὸ σαγμπή μου στεῖλε με.

27. Ὅσο πῶ κῶσο πεμείνει.

Μῆστειλε ἡ πεθερὰ μου,
νὰ διαβῶ στὸ πανεγύρι
μῆδωσε καὶ στὸν ντουρμπά μου,
πέντες πῆτες κῆξ ἀκόνια
5. καὶ τοῦ ποντικοῦ τὴν πιάτῃ,
τῆς ἀκρίδας τὸ ποδάρι,
καὶ παρήγγειλέ με κῶλα:
—Μὲ φτωχοὺς μὴν κάτσ' καὶ φάγεις,
μᾶρχοντας μὴν κουβεντιάσεις
10. μὴ σὲ φάγουν τὸ ψωμί σου,
τὸ ψωμί σ' τὸ σιμητένιο
τὸ γυφτικοπερασμένο (1)
Κι' ὁ καλός, ὁ νοικοκύρης,
πῆρε πάγει στὸ χωράφι,
15. βρῖσκει ἓνα κούφιο δέντρο,

μέσα οὔλο χουχλουβάγεις,
χούχλου μπούχλου οἱ χουχλουβάγεις,
ἔχεασε στὸ χούχλου μπούχλου,
ἔχασε τὸ μαῦρο βῶκο (2)
20. καὶ τὸ νὶ καὶ τὸ ζολέρι
τὸ τσουβάλι πὲ τὸ σπόρο.
Παίρνει πάγει στὴ γκερά του,
στὴ σπιτονοικοκυρὰ του.
Τὴν εὑρίσκει μεθυσμένη,
25. μεθυσμένη ξερασμένη
μέσ' στὴν ψάθα ντυλιγμένη
πὲ τὴ σκάλα γκρεμισμένη
καὶ στὸν πύρο (3) κουμπισμένη.
—Μπρέ, καλέ μου νοικοκύρη,
30. στὸ κρασί νερό μὴ βάνεις,

(1) περασμένο ἀπὸ τὸ πολὺ φιλὸ κῶσκινο καὶ λέγεται γύφτικο. (2) τὸ ζῶο, βῶδι.
(3) τὸ στουράκι τοῦ βαρελιοῦ.

γιατί πέφτω και μὲ χάνεις
μὴ μὲ δίνς πὲ τὸ τσουκάλ'
μὲ χτυπάει ζ' τὸ κεφάλ',
μὴ μὲ δίνς πὲ τὸ ποτήρ'

35. μὲ τσακίζεις τὸ χατήρ'
δώσε με πὲ τὸ λαγῆν'
ὄσο πῶ κίῃσο πεμείν'.
(Βλέπε σ. 142)

28. Ὁρφανὸ παιδί.

Ἐγὼ εἶμ' ὀρφανὸ παιδί
ἔχω και χῆρα μάννα
—Τὴν Νονίτσα παραμάννα.
Τρεῖς χρόνους τὴν ἐδούλευα
5. —τὴν ἐλάτρευα.

Στὶς τέσσερες πηγαῖνα
τὴ ρογίτσα μου γυρεύω:
—«Δώσε μ' κυρά μ', τὴ ρόγα μου
—τὴ ρογίτσα μου,

10. δώσε μ' τὴ δουλεψή μου
—σὲ βαρέθηκε ἡ ψυχὴ μου,
νὰ κουβανιῶ κρύο νερό
—τὸ χεμὸ γκαϊρό,

πὲ τὴ πασσά τὴ βρύση!
15. —Ποιὸς τὴν εἶδε τέτοια κρίση;
νὰ πλύνει τὰ ποδάκια της

—τὰ ξεράδια της
Μέσ' ζάργυρῆ λεκάνη
—μαύρη γῆ νὰ τὰ ξεράνει!

20. Νὰ βάνω τὸ τραπέζι της
—τὸν περιδρομο,

πὲ δυὸ χρυσὲς λαμπάδες
—τρῶτε πίντε ἀφεντάδες,

Νὰ στέκωμαι νὰ τὴν κερνώ
25. —τὸν περιδρομο

πὲ χέρια σταυρωμένα.
Δὲν εἶν' κῆριμα νε σὲ μένα;
Νὰ στρώνω δυὸ στρώματα

30. —δυὸ παπλώματα
δυὸ ἄσπρα σεντονάκια
νὰ κοιμοῦνται δυὸ κορμάκια.

29. Κιὰν πεθάνω (Σ. Ἐκκλησίαι).

1. Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ
τὸ Σάββατο πρωὶ
ἀρρώστησ' ἓνα κοριτσιάκι
τὸ λὲν Καλλιοπή.

2. Κόκκινο φουστάν' φοροῦσε,
εἶχε μέσα και κλαδί,
ἔχασε τὸ βραχιολάκι,
καὶ πικράθηκε πολὺ.

3. —"Ἄν πεθάνω μέσ' τὴν Πόλη
θάψτε με στὸ Μπαλουκλή,
νὰ περνάει ἡ μάννα μου,
νὰ μὲ κλαίγ' νὰ μὲ θρηνεῖ.

4. Παραγγείλτε και τῆθόνι,
νὰ περνᾷ νὰ κελαιδεῖ
νὰ περνᾷ κιὸ Θανασάκης,
νὰ μανάφ' ἓνα κερὶ.

5. Κιὰν πεθάνω στὰ καράβια
θάψτε μ' μέσα στὸ γιालό,
νὰ μὲ τρῶνε τὰ ψαράκια
καὶ τὸ ἀρμυρὸ νερό.

6. Κιὰν πεθάνω μέσ' τὴ Γέννα
θάψτε με στὴν κωδωνιά,
γιὰ νὰ πέφτουν τὰ κωδωνία,
νὰ μὲ φέρουνε δροσιά.

30. Ἡ κόρη διάζεται. (Σ. Ἐκκλησίαι).

1. Διάζεται κόρη διάζεται
διάζεται τὸ βλατίν της,

διάζεται τὸ βλατίν της,
κιδλ' ἡ χαρὰ δικήν της.

2. Στους ουρανούς τὸ διάζεται
στοὺς κάμπους τὸ ξεφραίνει,
στοὺς κάμπους τὸ ξεφραίνει
κιὸ νοὺς τῆς δὲν προφταίνει.
3. Παρασκευήτσα τῶβαλε
Σαββάτο τὸ ξεφραίνει,
Σαββάτο τὸ ξεφραίνει
κιὸ νοὺς τῆς δὲν προφταίνει.
4. Τὴν Κυριακίτσα τῶβαλε
στὸ πανεγύρ' νὰ πάει,
στὸ πανεγύρ' νὰ πάει
μάλαμα εἶταν καὶ ἀσῆμι.
5. "Ὅσ' ἀφεντιάδες εἶτανε
ἄλλοι τὰ φέσια βγάζουν,
ἄλλοι τὰ φέσια βγάζουν
καὶ σεγίρι (*) νὰ τὴν κάνουν.
6. Μόνο ἓνα μικρὸ ἀρχοντόπουλο
τὸ φέσι του δὲ βγάξει,

- τὸ φέσι του δὲ βγάξει
καὶ σεγίρι δὲν τὴν κάνουν.
7. Τὸ ἄτι του νεσέλωσε
στὴ μάννα δου πηγαίνει,
στὴ μάννα δου πηγαίνει
καὶ τὴ μάννα δου τὸ λέγει.
8. «—Μαννέμι, τὸ θάμα ποῦδα γὼ
ἐπὲς στὸ πανεγύρι,
ἐπὲς στὸ πανηγύρι
μάλαμα εἶταν καὶ ζαφύρι».
9. —«Υγιέ μου, σὰν τὴν ἄρσες,
στέλνεις προξενητιάδες,
στέλνεις προξενητιάδες
τοὺς μεγάλους ἀφεντιάδες.
10. Στέλνεις τῆς Προύσας τὸν ἀγά
τῆς Σμύρνης τὸν ἀφέντη
τῆς Σμύρνης τὸν ἀφέντη,
στέλνεις καὶ σὲ τὴν φέρνει».

31. Ἡ Παναγιώτα.

- Κίνησεν ἡ Παναγιώτα,
γιὰ νὰ πάει στὰ γονικά τῆς,
τὴν μαλὼν' ἡ κεθερά τῆς.
Καὶ στὸν δρόμο πού πηγαίνει,
5. καὶ στὸν δρόμο πού πηγαίνει
τί κακόπαθε ἡ καημένη!
Τρεῖς κλέφτες τὴν ἐπιάσανε
ἓνας ἀπὸ τὸ χέρι

- κιἄλλος βγάξει τὸ μαχαίρι.
10. —Δὸς μας φιλή, δὸς μας τοιμπή,
δὸς μας καὶ μαῦρα μάτια,
γιὰ (2) σὲ κάνομε κομμάτια.
—Οὔτε φιλή, κι οὔτε τοιμπή
οὔτε καὶ μαῦρα μάτια,
θέλτε κάντε με κομμάτια.

II

"Ἡθῆ καὶ ἔθιμα.

Δεισιδαιμονίες, προλήψεις καὶ διάφορες συνήθειες Ἀδριανουπόλεως καὶ γύρω.

1.—Συνήθεια παλιά, πού κρατᾶ μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια εἶναι νὰ μὴν περνᾶ μιὰ γυναίκα ἀνάμεσα ἀπὸ καθισμένους ἄντρες. Ἄν περάσει ἡ γυναίκα, πιστεύεται πὼς θὰ γεννήσει καὶ πολὺ μεγάλη, θηλυκὴ, πού τὸ θεωροῦν ὄχι τόση εὐτυχία, γιὰ τὸ ἀρσενικὸ τιμῆται πλιότερο.

(1) Σιριάμι=θέα. (2) Για=ἡ.

Γιαυτό είναι συνήθεια οι γυναῖκες νὰ περνοῦν πίσω ἀπὸ τοὺς ἄντρες.

2.— Ἀπὸ τὸ Πάσχα ὡς τὴν Ἀνάληψη οἱ ψυχές τῶν πεθαμένων μένουں ἔξω ἀπὸ τὴ συνθισμένη τους κατοικία καὶ πλανῶνται δῶ καὶ κεῖ ἕως τὸ βασίλειμα τοῦ ἡλίου. Πάνε δὲ στὰ συγγενικά σπίτια, καὶ μετὰ τὸ βασίλειμα γυρίζουں πάλι στὸ μέρος τους.

Γιαυτό μετὰ τὴ δωδεκάτῃ ὥρα—τουρκασιτὶ—δὲν ἀφίνουں στὶς ἀλλές καὶ στάνοιχτά μέρη πανιά ἢ ρούχα λευκά, γιὰ τὸ λόγο μήπως οἱ ψυχές παραπλανημένες ἀπὸ τὸ χρῶμα, δὲν ἐπιστρέφουں στὸ μέρος τους.

3.— Ἡ προξενήτρα πηγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς νέας στοῦ νέου, γιὰ προξενιά, βαστοῦσε στὰ χέρια της ἢ μᾶλλον στὰ δύο της πρώτα δάχτυλα ἀγιοκέρι καὶ τὰ κρατοῦσε μαυτὸ κολλημένα μέσα στὴν τσέπη της. Σκοπὸς αὐτῆς τῆς μυστικῆς συμβολικῆς ἐνώσεως ἦταν ἡ εὐτυχῆς ἐνωσις τῶν μελλονόμερων σταθερά, ὅπως σταθερά κόλλησε στὰ δάχτυλα τὰ γιοκέρι.

Αὐτὸ οἱ σπιτικοὶ τοῦ νέου δὲν τὸ παρεξηγοῦσαν ἂν δὲν εἶχαν σκοπὸ νὰ δεχτοῦν τὴν προξενιά καὶ μὲ σεβασμὸ καὶ τὸ κόλλημα τῶν δύο δακτυλίων της τὸ θεωροῦσαν ἴσο μὲ τὸ κόλλημα τῶν τριῶν δακτυλίων χάριν τοῦ σταυροῦ

4.— Τὸν καλιότερο καιρὸ τὴν Παρασκευὴ ἔστειναν τὴν προῖκα τῆς νύφης σὲ ἰδιαιτέρο δωμάτιο. Ἐκεῖ ἐρχότανε οἱ συντεχνίτες τοῦ γαμπροῦ, γιὰ νὰ τὴν καταγράφουں, καὶτὸ γιὰ νᾶναι κατόπι φανερὸ τί πῆρε ὁ γαμπρός. Εἶναι γνωστὸ δὲ πὼς στοὺς ἀρραβῶνες συμφωνοῦσαν γιὰ τὸ ποσὸ καὶ τὸ ποιὸ τῆς προίκας. Ὅταν δὲ οἱ συντεχνίτες ἐφθάναν στὰ σῶβρακα τῆς νύφης, γιὰ εὐφημο μνεῖα ρωτοῦσαν μὲ τὴ φράση: «Πόσα συντρόφια ἔχ;». Καὶ τοποθετώντας μεπιδεξιότητα τὴν προῖκα οἱ πεπειραμένες γειτόνισσες, πὸν ἀντίθετα καὶ διάφορα γνωμοδοτοῦσαν πολλές φορές, γιὰ τὴ θέση τῶν πραγμάτων, εἰς τὸ πὼ ψηλὸ μέρος ἔβαζαν σταυρόν, πὸν ἔξακολουθοῦν ἀκόμα καὶ τώρα νὰ τὸ κάνουν. Σήμερα πιά γράψιμο τῆς προίκας δὲ γίνεται, μόνο ὁ γαμπρός μὲ τοὺς φίλους του πηγαίνει στῆς νύφης νὰ δεῖ τὴν προῖκα τὸ βράδυ τῆς Παρασκευῆς καὶ γιὰ νὰ διασκεδάσουں πίνοντας τὸ ἀπαραίτητο ρακί. Τὸ κονιάκ ἀκόμη τότε δὲν τὸ μεταχειρίζοτανε καὶ τὸ ροῦμι τὸ νόμιζαν εὐστελέστερο ποιό. Ὁ γαμπρός πρὶν πάγει στῆς νύφης, ἔστελνε ὄργανα μουσικά τὰ τσαλγκιά στὸ σπίτι τῆς νύφης, γιὰ συμβολισμὸ τῆς χαρᾶς καὶ τὸ προαναήρουσμα τῆς εὐδαιμονίας.

Τὰ παιδιὰ δέ, πὸν ἤξαιραν πὼς θὰ περνοῦσε ὁ γαμπρός, ἔτρεχαν καὶ εἰδοποιοῦσαν τὸ φτάσιμο τοῦ γαμπροῦ καὶ τῶν φίλων του. Τότε τὰ ὄργανα ἔβγαιναν. Ἐξω ἀπὸ τὴ θύρα καὶ τραγουδοῦσαν ξεχωριστὸ κομματι μὲ ρυθμὸ εὐσταθῆ καὶ βᾶδισμα μεγαλόπρεπο. Ἡ συνοδεία δασκεδάζε λίγες ὥρες μὲ τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης, πὸν καὶ αὐτοὶ μαζεῦονταν ἐπίτηδες, ἀφίνοντας τίς δουλιές του, γιὰ νὰ δώσουں στοὺς σύντροφους τοῦ γαμπροῦ ἀφορμὴ σὲ πειράγματα ἔξυπνα καὶ γέλια. Ἐτσι δασκεδάζαν μὲ μεγάλη εὐθυμία, κίδταν ἔβγαιναν ἰσότρα, ἀφοῦ ἔκονυαν τὴν προῖκα πιά, (ἔτσι λεγότανε ἡ συνοδεία

τοῦ γαμπροῦ καὶ τὸ μέτρημα τῆς προίκας), ἔφηναν ὁ καθένας στὸ σπίτι του τὴν ἄλλη δὲ μέρα τὴν προίκα μὲνα ἀμάξι, πού τῶσσαν βώδια, τὴν κουβαλοῦσαν τοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι. Κακὸ κιάντιθρησκευτικὸ θεωροῦσαν νάφῃσιν μονάχη τὴν προίκα στὸ δωμάτιο, γιατί νόμιζαν ὅτι ἡ προίκα θά τοαλαπατηθῆ, δηλ. θά κακοποιηθῆ καὶ θά ἐπηρεασθῆ ἀπὸ κακὸ δαίμονα.

Δὲν ἄφιναν ἐπίσης τῇ νύφῃ μονάχη μιὰ καὶ εἶχε ντυθῆ τὰ νυφικὰ της καὶ τὴν παρακολοῦθοῦσαν στὸ κάθε της κίνημα μερικὰ κοριτσάκια, γνωστὰ ἢ συγγενικά, κι αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ τὴν ἐνοχλήσῃ ὁ διάβολος, βρισκοντάς τὴν μοναχῇ. Ὅταν ἔπαιρναν ἀπὸ μέρος τοῦ γαμπροῦ τὴν προίκα, τὰ κοριτσάκια τοῦ σπιτιοῦ τῆς νύφης, κλαίγαν, λέγοντας: «τοῦ ἕνα τοῦ πονδᾶρ τῆς νύφης παίει».

5.—Τὸ Σάββατο βραδύ ὁ γαμπρὸς ἔστελνε τὶς νυφικὲς λαμπάδες, βρασμένες ὄρνιθες, βούτυρο, ρίζι καὶ ἄλλα παρόμοια, θέλοντας νὰ φανερώσῃ μαυτὰ, ὅτι ἀπὸ τὸ βραδύ ἐκεῖνο ἄρχιζε νὰ φροντίζει γιὰ τὴ νύφη καὶ τοὺς συγγενεῖς της. Κεῖνος πού τὰ πῆγαινε ἔπαιρνε χρυσοκέντητο μαντύλι γιὰ δῶρο.

6.—Ὅταν ἡ νύφη, μετὰ τὰ στεφανώματα, ἔφτανε στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, τῆς πρόσφεραν ἕνα πινακί ἀπὸ μέλι. Πάιρνοντας ἡ νύφη ἀπαυτὸ μὲ τὸ δάχτυλό της ἔκανε καὶ τὸ σταυρὸ της στὸ ἀνώφλιο τῆς ἐξώθυρας γιὰ σύμβολο, πὼς θά ζῆσῃ χριστιανικά καὶ εἰρηνικά. Ὅστερα τῆς προσέφεραν δυὸ ζεστὰ ψωμιά, πού τᾶπερνε κάτω ἀπὸ τὶς μασχάλες της. Αὐτὸ συμβόλιζε τὴν εὐτυχία καὶ ἀφθονία, (γιατὶ τὸ ψωμί εἶναι τὸ κυριώτερο στήριγμα τῆς φτώχειας), πού ἔπρεπε νὰ βασιλεύει στὴν οἰκογένεια.

7.—Ὅταν ἔμπαινε ἡ νύφη ἔρριχναν λεπτὰ στὸ δρόμο καὶ σὺλα τὰ μέρη τοῦ σπιτιοῦ κριθάρια καὶ γλυκίσματα, γιὰ νὰ βρισκωνται πάντα στὸ σπίτι ἐκεῖνο. Ὅλ' αὐτὰ ἦταν σύμβολα εὐτυχίας γιὰ τοὺς χριστιανούς, ἐνῶ σήμερα τὸ βίασταγμα τῶν ἐθίμων αὐτῶν θεωρεῖται ἀναχρονισμός.

8.—Ὅταν ἡ νύφη ντυνότανε καὶ ἔβαζε τὰ παπούτσια της, πρὶν τὰ φορέσῃ, ἕνας ἀπὸ τὰ δέξερφα της ἢ ὁ πατέρας της τῆς ἔβαζε ἕνα νόμισμα 20—25 γροσίων χρυσοῦ, γιὰ σημάδι εὐτυχίας. Ἄν δὲ ἡ νύφη δὲν εἶχε συγγενεῖς δικούς της, τότε ὁ γαμπρὸς τῆς ἔστελνε τέτοιο νόμισμα γιὰ γοῦρι καὶ εὐτυχία.

9.—Στοὺς ἀρραβῶνες συνήθιζαν νὰ στέλνουν ἕκ μέρους τοῦ γαμπροῦ κουφέττα, σημάδι πού ἐνώνεται μὲ τὴ νύφη καὶ μὲ κείνους πού τὰ δέχονται ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς νύφης ὡς συγγενεῖς.

Αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτο σημάδι τοῦ ἀρραβῶνος. Τὰ μεγαλύτερα κουφέττα οἱ σπιτικοὶ τοῦ γαμπροῦ τὰ ἔβαζαν ἀπὸ πάνω καὶ τὰ στόλιζαν μὲ φύλλα, (βαράκι), θέλοντας νὰ δείξουν πὼς τὴ νύφη τὴν ἀγαποῦν καὶ τὴ λατρεύουν. Καὶ πῶς πάνω ἀπὸλα ἔβαζαν ἕνα μεγάλο στρογγυλὸ ζαχαρωτό. Αὐτὸ παίρνοντάς το ὁ γαμπρὸς τὸ δάγκωνε τὸ μισὸ καὶ τᾶλλο μισὸ τὸ ξανάβαζε στὴ θέση του. Αὐτὸ ἔπρεπε ἡ νύφη νὰ τὸ φάγῃ μπροστὰ στὸν ἄνθρωπο πού πῆγαινε

τὰ κουφέττα στῆς νύφης τὸ σπίτι δείχνοντας ἔτσι τὴ μεγάλη της συμπάθεια. Ἔτσι φρόντιζαν τρυφερά καὶ γλυκὰ οἱ ἄντρες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γιὰ τὶς γυναῖκες τους.

III

Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Ἐδριανουπόλεως (1).

A

Ἄβγδ. Τῆς ἱλιᾶς τοῦ μέσα καὶ τάβγοῦ τοῦ ὄξω. = Ὅταν χαρίζει κανένας ἕνα δῶρο ἀσήμαντο καὶ μηδαμινό.

Π. Π. ἀβγδ 87.

ἄβγδ. Πηχίος τάβγδ πάρ τὸ μαλλί τ'. = Οὐκ ἂν λάβῃς παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.

Π. Π. ἄβγδ 69 κ. ἄ.

ἀγαπῶ. Σὰν τοῦ σκόρδου σἀγαπῶ. = Σἀγαπῶ πάρα πολύ. (Εὐφημισμός).

Π. Π. ἀγαπῶ 69.

ἀγκάθι. Στἀγκάθια κάθουμι. = Εἶμαι ἀνήσυχος.

Π. Π. ἀγκάθι 12, 14.

ἄερας. Ἄερα κουπανίζου. = Μάταια συμβουλεύω. Δὲν πάει ἡ δουλειά μου καλά, δὲν ἔχω ἀλισθερίσια.

Π. Π. ἄερας 9.

αἷμα. Τοῦ αἷμα ναρὸ δὲ γίντι. = Ὁ συγγενικός δεσμός ὅσο κιᾶν χαλαρωθεῖ καμιά φορὰ δὲν διαλύεται. Καμιά ρήξη δὲν μπορεῖ νὰ σθύσει τὸ συγγενικό δεσμό.

Π. Π. αἷμα 12 κ. ἄ.

ἀκούω. Ὅπου ἀκοῦς τὰ κεράσια πρὸς τὸν καλὰθ μικρὸ νὰ τὸν πάρος. = Ἦτοι, ὅταν ἀκοῦς σ'ἕνα μέρος πολλὰ κέρδητα, μὴ πιστεύεις γρηγόρα καὶ ρυθικινδυνεύεις τὰ ὑπάρχοντα συμφέροντα γιὰ τὴν ἐλπίδα μεγαλυτέρων.

Π. Π. ἀκούω 52 κ. ἄ.

ἀκούω. Μαζὶ τρώμι χῶριάκοῦμι. = Γιὰ κείνους ποῦ δὲν συνεννοοῦνται ὅπως πρέπει.

Π. Π. ἀκούω 25, 26, 43.

ἀνάποδος. Ἀνάποδους χρόνους δεκατρῆς μῆνης. = Λέγεται ἡ φράσις ὅσες φορὲς λέγεται ἢ γίνεται τι ἀλλόκοτο καὶ γελοίο.

Π. Π. ἀνάποδος 7. ἀνάποδος = ἀνεστραμμένος, ὄχι ὀρθός, ἄρα καὶ χρονιὰ μὲ 13 μῆνες θεωρεῖται ὀλότελα ἄτοπο.

ἀπλώνω. Κατὰ τοῦ πάπλωμα σ' νάπλώνς τὰ πονδάρια σ'. = Μὴ ἐπιχειρεῖς μεγαλύτερα τῶν δυνάμεών σου.

Π. Π. ἀπλώνω 9, (10) κ. ἄ.

ἀράπης. Τοὺν ἀράπ' σαπουνίζει κι τοὺν κουφὸν τουμπανίζει. = Λέγεται γιὰ

(1) Βλέπε παροιμ. Ἐδρι]λεως τοῦ ἰδίου Ἐδρικιὰ Τ. Γ' σ. 301 κ. ἔξ.

κείνους, πὸν ματαιοπονοῦν διὰ πράγματα πὸν εἶναι ἀδύνατο νὰ πετύχουν.

Π. Π. ἀράτης 8 κ. ἄ.

ἄρες. Ἄρις μάρης κουκουνάρις τοῦ μογιατζή κόπανους. = Λέγεται γιὰ ἀνοησίες καὶ ποταπὰ γεγονότα.

Π. Π. ἄρες 1. κόπανος = ρόπαλο πλατὺ σὲ σχῆμα κωπιού, πὸν μ' αὐτὸ οἱ βαφεῖς χτυποῦν τὰ πανιά.

ἄρχοντας. Ὁ Θεὸς νὰ σὺ φυλάξει ἀπὸ καινούργιον ἄρχοντα κιάποιν παλιὸ ζήτουλα. = Εὐκολονόητο ἀπὸ τὴ κομπορημοσύνη τοῦ πρώτου καὶ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ δευτέρου.

Π. Π. ἄρχοντας 3, 37.

B

Βαφτιζῶ. Βαφτιζοῦν κὶ μυρώνου ἄρα ζήσ' κὶ μὴ ζήσ'.

Π. Π. βαφτιζῶ 3.

βρέχω. Ὅπριους δὲ θέλ' νὰ βρέξ' τὰ κουλιά τ', ψάρια δὲν τρώει. = Πρέπει νὰ κοιτάσει κανεὶς γιὰ νὰ ποχτήσῃ ὅ,τι ἐπιθυμεῖ.

Π. Π. βρέχω 7. κ. ἄ.

βρίσκω. Μὴ πὼς ξαίρσ', πὼς βρῆς. = Πρέπει νὰ συμμορφώνεται κανένας κατὰ τὶς περιστάσεις.

Π. Π. βρίσκω 8.

βρίσκω. Ἡἔρι τέτιζερας τοῦ καπάκι τ'. π. Τουρκική: Τέντιζερε γιουβαλανμὶς', καπαῖ μπουλιμούς. = Ὅμοιος βρῆκε τὸν ὅμοιο του. Λέγεται γιὰ τ' ἀνδρογόνα, δταν συμφωνοῦν σ' ὄλα, ὅπως καὶ γιὰ τοὺς φίλους.

Π. Π. βρίσκω 61 κ. ἄ.

Γ

Γάτα. Γάτα δὲ φτάν' τοῦ τζιέρο, τὸν λέει: βρουμάει. = Ἐὶ «ἄμφρακὲς εἶσιν τῆς ἀλεποῦς.

Π. Π. γάτα 11(5) κ. ἄ.

γελῶ. Σκώθκι τσουνάλα νὰ γελάσει τὴ γκουντούλα. = Λέγεται ὄσες φορὲς κανένας ἀνόητος θέλει νὰ περιπαίξει φρόνιμον ἢ ἀνίκανος τὸν ἰκανώτερό του.

Π. Π. γελῶ 34. γκουντούλα = λαγίνοι κολωβὸ καὶ χωφὶς λαβὲς.

γεννιέμαι. Μουλῶξτι, τώρα τοῦ Οὐβρουθ θὰ γινηθεῖ. = Ὅταν ἐπιβάλλεται σιωπὴ γιὰ νὰ πῆ κάποιος ὄχι σπουδαῖο. Λέγεται ἡ φράση αὐτή, γιὰτὶ ὑπάρχει παράδοση, πὸν στὴ γέννα τῶν Ἑβραίων σ' ὄλη τὴ φαμίλια ἐπιβάλλεται αὐστηρὴ σιωπὴ.

Π. Π. γεννιέμαι 1.

γερωῶ. Νιὸς εἶμι κὶ γέρασα νὰ σ' ἀκούω. = Ὅσες φορὲς συνηθίζει νὰ περηφανεύεται κανεὶς γιὰ τὰ κατορθώματά του, ἢ ὑπόσχεται δίχως νὰ κάνει τίποτε γιὰ τὶς ὑποσχέσεις του, τότε ἀκούει ἀπὸ τοὺς ἄλλους τοῦτα τὰ λόγια.

Π. Π. γερωῶ 7, 10.

Γιάννης. Ὅπου Γιάννδης κὶ μαλάματα. = Λέγεται κολακευτικὰ ἢ μάλλον ἐμπαιχτικὰ στοὺς Γιάννηδες. Κάποτε καὶ «Γιώργιδες» λέγεται.

Π. Π. Γιάννης 27.

γλώσσα. Στόμα ἔχ' κι γλώσσα δὲν ἔχ'.—Εἶναι πολὺ ὀλιγόλογος.

Π. Π. γλώσσα 31(6).

2) **Μάλλιασι γλώσσα μ' νὰ σὶ λέου.**—Βαρέθηκα νὰ σὲ λέγω καὶ νὰ σὲ συμβουλεύω γιὰ τὶς ἀτσιλιές σου.

Π. Π. γλώσσα 15.

3) **Γλώσσα κόκκαλα δὲν ἔχ' κόκκαλα τσανίζει.**—[?] Ἀπὸ τὶς ἐκστομιζόμενες προσβλητικὲς καὶ ἀπρεπεῖς λέξεις, προέρχονται πολλὰ δυστυχήματα.

Π. Π. γλώσσα 26.

γνώση. Ποιὸς ἔχασι τὴ γνώση νὰ τὴ βοῆς σύ.—Λέγεται γιὰ περίπαιγμα στοὺς ἀπερίσκεπτους.

Π. Π. γνώση 30.

γνωστικός. Ἐλάτε γνωστικοὶ νὰ φάτι τοῦ τρελλοῦ τὸ φαί.—Λέγεται, γιὰ τοὺς ἀνόητους, ποὺ κατασπαταλοῦν τὶς περιουσίες τους, νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς κόλακες.

Π. Π. γνωστικός 2.

Δ

δικός. Φάει πῆ μὶ δικὸς ἀνθρουπον, ἀλῆσθερίς μὴν κάμς.—Ἡ φράση αὐτὴ ἀποτελεῖ σχεδὸν ἓνα πόρισμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ λαοῦ, καθότι εἶναι παρατηρημένο ὅτι στὶς συναλλαγές μὲ συγγενεῖς, πάντα προκύπτει δυσμένεια γιὰ παραμικρὲς λεπτομέρειες.

Π. Π. δικός 11. ἀλῆσθερίς=δοσοληψία Τ. λ.

δόντι. Δὲ μπουρῶ νὰ ζύσου τοῦ δόντι μ'.—Ἡ φρ. λέγεται ὄσες φορὲς θέλουμε νὰ δηλώσωμε, ὅτι ἀπὸ τὶς πολλὲς ἐνοχλήσεις καὶ κατασκοπεύσεις τῶν φίλων δὲ λαβαίνουμε καιρὸ, τὸ ἐλάχιστο νὰ μείνωμε μονάχοι μας.

Πρβλ. δόντι 5.

δουλειά. Δουλειὲς μὲ τὶς φοῦντες.—Μομφή γιὰ τ' ἀποτελέσματα κάποιας ἐπιχειρήσεως μωρῆς.

Π. Π. δουλειά 19.

δυσ. Ὅπου δὺς κι κείνους τρεῖς.—Γιαυτὸν ποὺ πετυχαίνει νὰ βρῆσεται σὲ κάθε συντροφιά. Τὸν πολυπράγμονα.

Π. Π. 61.

δώδεκα. Κι' αὐτὸς μαζί μὲ τὶς δώδεκα.—Γιὰ κείνους ποὺ δίχως νάχουν καμμιά ἱκανότητα, κατατάσσουν τὸν ἑαυτὸ τους μὲ τοὺς σημαίνοντες.

Π. Π. δωδεκάδα 1.

Ε

ἑαυτοῦ. Κάθε πέτεινος στοὺ μπουκλόκι τ' λαλαίει.

Π. Π. ἑαυτοῦ 15. μπουκλόκι=σωρὸς κοπιᾶς καὶ σκουπιδιῶν.

ἐμπόδιο. Κάθε ἐμπόδιο γιὰ καλό.—Ὅταν θέλωμε νὰ παρηγορηθοῦμε γιὰ τὴν ἀποτυχία μας.

Π. Π. ἐμπόδιο 1 κ. ἄ..

ἔξω. Ὄξον ἀπὸ τοῦ χουρὸ τραγοῦδια πηρά.—[?] Ἀπόξω λέγει κανεὶς πολλὰ,

ἀλλὰ μπαίνοντας στὴν ὑπόθεση ὀπισθοδρομεῖ καὶ μετρᾷ καὶ σκέψεις καὶ φράσεις.

Π. Π. ἔξω 11(7).

2) Ἀπόξου ἀπ' τοῦ χουρὸ τραγούδια πολλὰ.

Π. Π. ἔξω 11(51).

ἔρχομαι. Ἦσαν τᾶρα νὰ διώξουν τὰ ἡμέρα. = Ὅταν οἱ ξένοι προσπαθοῦν νὰ ὑποσκελίσουν τοὺς ἐντοπίους.

Π. Π. ἔρχομαι 2 κ. ἄ.

ἔχω. Νὰ μὴν τῶχ' κούτρα νὰ κατεβάξ' ψεῖρα. = «Φύσιν πονηρὰν οὐ ράδιον μεταβαλεῖν».

Π. Π. ἔχω 8(38) κ. ἄ.

Z

Ζήλια. Ζούλια νὰ ἦταν ψώρα, θὰ κολνοῦσι. = Ὁ ζηλιάρης βλέπει καὶ τὸ παραμιγρὸ.

Π. Π. ζήλια (9(19) κ. ἄ.

ζῶ. Ζεῖ κι ζώντι. = Ὅσες φορές γίνεται λόγος γιὰ γριές καὶ γέρονς, ποὺ δὲ ξαίρουν ἂν ζοῦν ἢ πέθαναν. Ἄν ζοῦν λένε αὐτὴ τὴ φράση.

Π. Π. ζῶ 4(33).

2) Ζῆσι Μάρου, νὰ φᾶς τριφύλλ' καὶ τὸν Ἀῦγουστο σταφύλλ'. = Τρέφε μάταιες καὶ κενὲς ἐπιτίδες.

Π. Π. ζῶ 8(36) κ. ἄ.

H

Ἡλιος. Στὸν ἥλιου μοῖρα δὲν ἔχ' νὰ ξυθεῖ. = Στερεῖται τὰπολύτως ἀναγκαῖα. Λέγεται γιὰ τοὺς φτωχότατους ἀνθρώπους, ποὺ δὲν ἔχουν τι νὰ γίνουν. Ἐπίσης λένε: «Δὲν ἔχ' τι νὰ γέν'» καὶ «Δὲν ἔχ' νόγια νὰ ξυθῆ».

Π. Π. ἥλιος 20 (69/14(70)).

Θ

Θέλω. Ποιὸς τυφλὸς δὲ θέλ' τὰ μάτια τ'; = Ὁ καθέννας θέλει τὸ καλὸ.

Π. Π. θέλω 117 (48) κ. ἄ.

2) Ὅποιους δὲ θέλ' νὰ ζυμῶσ', δέκα μέρες κοσωνίζ'. = Γιὰ τοὺς ἀναβλητικούς.

Π. Π. θέλω 121 (29).

3) Κείνουν στοῦ χουργιδὸ δὲν τὸν ἠθιλιαν, κείνους τοῦ παπὰ τοῦ σπιτ' γυρεύ'. = Γιὰ κείνον ποὺ τὸν διώχνουν, κ' αὐτὸς ἐπιμένει ζητώντας.

Π. Π. θέλω 150(103) κ. ἄ.

Θεός. Ἄπ' τοῦ στόμα σ' κι στοῦ Θεοῦ τ' ἀφτί. = Εὐχὴ ποὺ τὴ λένε, ὅταν τις πεῖ κάτι ἄξιο εὐχῆς.

Π. Π. Θεός 44 (74).

2) Ὁ Θεός ψηλὰ κάθεται χαμηλὰ βλέπ'. = Γιὰ κείνους ποὺ θαρροῦν, πὼς εὐκολὰ μποροῦν νὰ ποφεύγουν τὶς συνέπειες τῶν πράξεών τους, κρυφά.

Π. Π. Θεός 153(24).

Κ

Κάβουρας. Τι εἶνι κάβουρας τι εἶνι τοῦ ζουμί τ'.=Ποία εἶναι ἡ δύναμη τοῦ φτωχοῦ κιὰδύναμει.

Π. Π. κάβουρας 19 (4).

καίω. Νά σι κάρω Γιάνν', νά σἀλεύρω μύξα νά γιάνς.=Λέγεται γιὰ κείνους πού στήν ἀρχή δυσαρροστοῦν κάποιον καὶ ἔπειτα προσπαθοῦν μὲ διάφορες περιποιήσεις νά τὸν ἐξευμενίσουν.

Π. Π. καίω 44(90).

2)°Οποιος καεῖ στοὺν τζουρμπά φουάει τοῦ γιαιούρι.=Γιὰ τοὺς προνοητικούς ἀπὸ παθήματα, καὶ σὲ ζητήματα πού δὲν χρειάζεται τόση πρόνοια.

Π.Π. καίω.

κακιώνω. Κάκιουσι ἀγλαδάρας, πούλοι τὴν ἀγελάδατ'.=Λέγεται γιὰ κείνους πού στή δυσαρρέσκειά τους γιὰ κάποια ἀποτυχία, βλάπτουν αὐτοὶ τὸν ἑαυτὸ τους, νομίζοντας ὅτι ἔτσι λύνουν τὸν γόρδιο δεσμό τῆς ἀνοησίας των.

Π. Π. κακιώνω, ἀνάλογοι 1(2)5(4)3(6).

καλός. Στὴν ἀνιθροχιά καλὸ εἶνι κι τοῦ χαλάζ'.=Ὅταν δὲν ἔχεις τὸ καλύτερο, καλὸ εἶναι καὶ τὸ μέτριο.

Π. Π. καλός 57(45) κ. ἄ.

καλογιάννης. Ἐκεῖ πού θά πῆς κακουγιάνν', πὲ καλουγιάνν'.=Ἀντὶ νά κακολογήσεις, πὲς τὸν καλὸ λόγο.

Π. Π. καλογιάννης 1 καὶ 2.

καμήλα. Γκαμήλα γυρεύοντας τὰ κέρατα, ἔχασε κι τὰφτιά τσ'.=Ἐπάρχει παράδοση πού ἡ καμήλα πῆγε στὸ Θεὸ γυρεύοντας νά τῆς χαρίσει κέρατα. Μὰ ὁ Θεὸς ὠργισμένος γιὰ τὴν προπέτειά της, πρόσταξε καὶ τῆς ἔκοψαν τὰφτιά της καὶ ὡς τώρα τᾶχει μικρὰ καὶ κολοβωμένα. Λέγεται γιὰ τοὺς πλεονέχτες πού χάνουν αὐτὰ πού εἶχαν ἀπὸ πλεονεξία.

Π. Π. καμήλα 6 (17) κ. ἄ.

καπνός. Κάθε γουιὰ τοῦν καπνὸ τς ξαίρ'.=Ὁ καθένας ἔχει τὰ βράσανά του, τὶς θλίψες του.

Π. Π. καπνός 7(5). γουιὰ=καπνοδόχη.

κατοῖβελλος. Κατσούβελλους, ὅταν ἔχ' πετμέζ', δὲ μπουρεῖ νά κοιμηθῆ.=Μὲ τὴ φράση αὐτὴ τοὺς λογιάζουν λαίμαργους.

Π. Π. αἰσίγγανος 3.

κεφάλι. Τοῦ κεφάλιμ' σάν καζάν' ἔγκι.=Ὅταν παραζαλιζεται κανεὶς μὲ τὶς πολλὰς ἀσχολίες.

Π. Π. κεφάλι 119, ἔγκι=ἔγινε κουδούνι.

κλαίγω. Τράβα μοι κι ἄς κλαίγουν.=Λέγεται γιὰ κείνους πού προσποιοῦνται, πὼς δὲν θέλουν ὅταν τοὺς δίνουν κίτι, ἐνῶ ποθοῦν τοῦτο ὑπερβολικά.

Π. Π. κλαίγω 63(50) κ. ἄ.

κολοκύθι. Κουλονκύθια μὲ τὴ ρήγανη.=Ἀνοησίες καὶ τίποτ' ἄλλο.

Π. Π. κολοκύθι 1.

κουφός. Κουφός δὲν ἀκούει, τὰ ταιριάζ᾽.

Π. Π. κουφός 30(26).

κόσμος. Ὅπους κόσμος καὶ Κουσμάς.—Ἦτοι, ὅπως κάνουν οἱ ἄλλοι τὸ τὸ ἴδιο πρέπει νὰ κάνει ὁ καθένας.

Π. Π. κόσμος 58 (34).

2) Ἔτσι εἶναι αὐτὸς ὁ κόσμος, ἄλλους ἀπὸν πᾶν' καὶ ἄλλους ἀπὸν κάτ'—Ἀστείότητα, ποὺ τὴ λένε γιὰ τὴν κοινωνικὴ κατάστασι τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ὑποσημαίνει ἐπὶ τὸ σκανδαλωδέστερο τὴν θέσι τῆς συνουσίας.

Π. Π. κόσμος 23, 24 κ. ἄ.

κοστιζώ. Κοστιζ' κόκους ἀηδόν.—Κοστιζει ἀκριθὰ.

Π. Π. κοστιζώ 1, κόκους=κοθκος.

κουτσαίνω. Κουτσαίνουν ἄλ', θὰ κουτσάνς κι σύ.—Ὅ,τι κάνουν ὅλοι κάνε καὶ σύ.

Π. Π. κουτσαίνω 17 (17) κ. ἄ.

κουφαίνομαι. Πὼς κουφάθνα, ραχάτηνα.—Ἀφότου ἄρχισα νὰ μὴν ἀκούω τὶς φλυαρίες τῶν ἄλλων, εἶμαι ἥσυχη.

Π. Π. κουφαίνομαι 1. πὼς=ἄφ' ὅτου, ἀπὸ τὸν καιρό.

κρεμιέμαι. Κάθι ἓνα πρόβατον ἀπὸ τὸ πουδάρι τ' κρέμμει.—Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ σφάλλουν καὶ ἀνάλογα μὲ τὰ σφάλματά τους θὰ πληρώσουν.

Π. Π. κρεμιέμαι 7 (18) κ. ἄ.

Λ

λάδι. Στοῦ λάδ' ἀπᾶν'.—Ὅποιος προσπαθεῖ νὰ ποδείξει ὅτι εἶναι ἀθῶος. Λέγεται καὶ Γυρέθ' νὰ θυεῖ λάδ. Γουλο λάδ' βγαίν'. Πὲ πᾶν' πὲ τὸ λάδ' βγαίν'. (Σαράντα Ἐκκλησίες).

Π. Π. 31 68

2) Μὴ χύς στή φουτριά ἀπᾶν λάδ'.—Μὴν ἐρεθίζεις πλιότερο τὸν ὠργισμένο.

Π. Π. λάδι 25 (41).

λαιμός. Ἀμαρτία στοὺν λαιμόσ'.—Κατάρρα.

Π. Π. λαιμός. 6.

λάχανο. Σᾶν τὰ λάχανα μέσ τοῦ τσουκάλ'.—Φύρδην μέγδην.

Π. Π. λάχανο 10.

λέγω. Τὰ λέου στήν πυθιά νὰ τᾶκούει ἡ νύφ'. ἢ Σένα τὰ λέου θυγατέρα, νὰ τᾶκούει ἡ νύφ'.—Ἡ φρ. λέγεται ὅταν μεμφώμαστε κάποιον, γιὰ νὰ προσβάλωμε ἓνα ἄλλον.

Π. Π. λέγω 41 (39) κ. ἄ.

λείπω. Ὅλα τᾶχ' ἡ Μαργιορὴ μόν' τζιγκερὴς φέρετζες τῆς ἔλειπε.

Π. Π. λείπω 37 (7). τζιγκιρὴ χρώμα εἶναι τὸ πρασινογάλαζο ἢ λ. Τ.

2) Ὅλα τᾶχ' ἡ Μαργιορὴ μόν' τζιγκερὴς φέρετζες τὴν ἔλειπε.—Λέγεται ἡ φρ. ὅταν κανένας ζητᾶ ἐπουσιώδη, ἐνῶ τοῦ λείπουν οὐσιωδέστατα καὶ ἀναγκασιότατα.

Π. Π. λείπω 37 (7).

λόγος. Λόγους τὸν φέρῃ ἢ λόωννχάρῃ. = Παραδείγματος χάρη.

Π. Π. λόγος 129 (207).

2) Μεγάλη μπούκα νὰ φᾶς, μεγάλου λόου νὰ μὴν πῆς. Ἰσοκρ. «ὃ μέλλεις ποιεῖν μὴ πρόλεγε, ἀποτυχῶν γὰρ γελασθήσει».

Π. Π. λόγος 85 82.

3) Ἄλλα λόγια νὰ γαπιούμισι. = Λέγεται γιὰ ὑπόθεση ἐνοχλητικὴ καὶ δυσάρεστη μπροστὰ σὲ πρόσωπο, ποὺ δείχνει ἀδιαφορία ἀκούοντας κιάπροσεξία.

Π. Π. λόγος 5 (66).

λουτρό. Στοῦ λουτροῦ νὰ τραγουδεῖς κὶ στὴν ξινητιὰ νὰ πηνέσι. = Γιὰ κείνους ποὺ καυχῶνται ἀνοίκεια ὅπου κἂν τύχουν.

Π. Π. λουτρό 4, (5).

λύκος. Λύκος τὸν μαλλίῃ ἄλλάζῃ. τὸν χούῃ τῃ δὲν ἀλλάζῃ. = Γιὰ τοὺς ἀδιόρθωτους.

Π. Π. λύκος 67 (69) κ. ἄ. χούῃ = φυσικὸ

2) Λύκος πασιγρῆ δὲν κάμῃ. = Ὁ λύκος ὅταν ἔχει κρέας, ἀπὸ τὴ λαίμαργία δὲν ἀποταμιεύει γιὰ αἶγριο. Λέγεται στοὺς λαίμαργους.

Π. Π. λύκος 53 (43).

M

Μαζώνω. Μάζουνι κἄς εἶνι κὶ ρῶγες. = Μάξενε ἔστω καὶ τὰ μικρὰ ποσὰ ἥτοι νᾶσαι οἰκονόμος καὶ γιὰ τὰ παραμικρὰ.

Π. Π. μαζώνω 16 (16).

μαλλιά. Σὰν τῆς παλαβῆς τὰ μαλλιά. Φύρδην-μῖγδην ποὺ λέμε. = Δηλαδὴ πράγματα σὲ μεγάλη ἀταξία.

Π. Π. μαλλιά 22 (11).

2) Μαλλιά κουβάργια. = Λέγεται γιὰ οἰκογενειακὴ ἀκαταστασία, ποὺ τὸ σπίτι μένει ἄνω κάτω, καὶ γιὰ ἀνθρώπους, ποὺ πάντοτε μαλώνουν καὶ φιλονικοῦν.

Π. Π. μαλλί 2 (1).

μαλώνω. Δαρθῆτι καὶ μὴ μαλώντι. = Περιπαικτικὸς λόγος.

Π. Π. μαλώνω 23.

μάτι. Κότταξέ με μὶ ἕνα μάτῃ νὰ σὶ κντιάξου μὶ δυό. = Δεῖξε μου ἀγάπη καὶ συμπάθεια γιὰ νὰ ανταποκριθῶ καὶ γὰρ πρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν καλὴ σου διάθεση.

Π. Π. μάτι 56 (137).

2) Εἶπι νὰ βάλῃ φρούδια, ἔβγαλι μάτια. = Γιὰ τοὺς ἀδέξιους.

Π. Π. μάτι 143.

μαρτυρῶ. Φακὶ τρώει κὶ γκράχου μαρτυροῦσι. = Ἄλλα ἀκούει καὶ ἄλλα ἐρωτώμενος ὁμολογεῖ.

Πρβλ. μαρτυρῶ 3.

μέλι. Πιρσοότερις μῆγες πχιάνοντι μὶ τὸν μέλῃ, παρὰ μὶ τὸν ξύδῃ. = Μὲ

τὸν καλὸν τρόπον καὶ τὴν προσήνευα. Παιδαγωγικὴ παρατήρηση πῶς κερδίζεται ἡ ἀγάπη καὶ εὐνοία τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων.

Π. Π. μέλι 44 16.

2) Ἄν ἔκαμναν ὄλις οἱ μέλισσες μέλι, θὰ ἔκαμνι κῆ σκοτομπαρμπούλας.

Π. Π. μέλι 37 (41) κ. ἄ. σκοτομπαρμπούλας=κοπροκάνθαρος.

μετρῶ. Ἄπ' τὰ μετρομένη τρώει λύκους.

Π. Π. μετρῶ 3 (1) 25 (4) κ. ἄ.

μοναχός. Τοῦν λύκον τοῦν ρόισαν.—Γιατὶ εἶνι λαίμωσ σ' χοντρός; κ' εἶπυ:—
Γιατὶ κάμνον τῆ δουλειά μ' μοναχός.=Ὁ μυαλωμένος δὲν ἐμπιστεύεται τίς
ἐργασίας του σὲ ξένους.

Π. Π. μοναχός 29 (24) κ. ἄ.

μύτη. Ἀπὸ τῆ μύτη σ' ξυνὸ θὰ στοὺ βγάλου.=Ἀπειλὴ πρὸς ἕναν.

Π. Π. μύτη 6 κ. ἄ. ξυνὸ 8 (4).

μωρός. Τρελλὸς κέρατα δὲν ἔχ', ἀπ' τὰ καμώματα τ' φαίνιτυ.=Γιὰ πρᾶγμα
ὀλοφάνερο.

Π. Π. μωρός (τρελλός) 127 (164).

N

Νερό. Στοὺ καρὸ μιά τρύπα.=μάταια κουπιάζουμε.

Π. Π. νερό 38 (2).

νηστικός. Νηστικός κουμάτια νεργιάζιτυ.

Π. Π. νηστικός 3 (10) κ. ἄ. 7 (8) κ. ἄ. Νειριάζουμ'=ὄνειρεύομαι.

νώθω. Δὲ νώθ' νὰ βγάζ' τὰ μάτια τ'.—Δὲ ξαίρει τίποτε.

Πρὸβλ. ξαίρω 20.

νοικοκύρης. Ἐνας τρελλὸς νοικοκύρης ξαίρ' πιρσοότερα ἀπὸν σαράντα γνω-
σικοῦς.=Ἡ πείρα εἶναι προτιμώτερη τῆς πολυμαθείας.

Π. Π. νοικοκύρης 47 (22) κ. ἄ.

Ξ

Ξαίρω. Σὶ ξαίρου κ' ἀπ' τὰ πέροι.=Λέγεται ἢ φρ. γιὰ κείνους, ποὺ καν-
χιούνται μὲν γιὰ τὰ προτερήματά τους, πραγματικά ὅμως εἶναι τίποτε.

Π. Π. ξαίρω 99 (96) κ. ἄ.

ξένος. Μὶ ξένα κόλλυθα τὴν ψυχὴ τ' μνημονεύ'.

Π. Π. ξένος 412 (123) κ. ἄ.

2) Δυὸ γαιδάροι μάλωναν γιὰ ξέν' ἀχρωῶνα.=Αὐτοὶ ποὺ μαλώνουν γιὰ τὴν
«δου οσιάν».

Π. Π. ξένος 15 (49) κ. ἄ.

ξεπέφτω. Τοῦ βουβάλ' ὅσου κ' ἂν ξεπέσ' τοῦ πετοίτ' πάλ' παράδες κάμ'.=
Κεῖνος ποὺ ἔχει ἀξία καὶ σὰν ξεπέσει, δὲ χάνεται.

Π. Π. ξεπέφτω 11 (13) κ. ἄ.

O

Ὀκέ. Ὀπου κἂν πᾶς ἢ οὐκὰ τετρακόσια δράμια ἔχ'.=Παντοῦ τὰ ἴδια

γίνονται, ὥστε περιττὸ νὰ παραπονιέσαι πὼς γίνονται μόνο σὲ σένα ἢ μόνο ἐδῶ.

Π. Π. ὁκὰ 1, 3.

ὄμοιος. "Ὄμοιος τὸν ὄμοιον κὶ κουπρῶν σὰ λάχανα. = Φιλία ὁμοίων χαρακτηριστήρων.

Π. Π. ὄμοιος 10. (3).

ὄνειρο. Τᾶχι Μάρου στοὺν ροῦ τς, τᾶβλιπὶ κὶ σὶ ὄνειρούις. = Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ ἔτι σκέφτονται, θέλουν νὰ γίνει ἀμέσως. Λέγεται καὶ οὕτω: «νησικὸς κομμάτια νειριάζεται». Π. Π. ὄνειρο 24 7 κ. ᾀ.

Π

Παῖδι. Κύριε ἐλέησον παπαδιά, πέντι μῆρες ὄγνὸ παιδιὰ κιᾶλλον ἓνα στήν κοιλιά. = Τραγουδάει μαγγόπαιδιων.

Π. Π. παιδί 57 23 κ. ᾀ.

παράδεισος. "Ἐχ' πίσσα κὶ παράδεισου. = Ἐχει ἐξευμενιστεῖ κομμάτι.

Π. Π. παράδεισος 1.

παλοῦκι. Καρακάξα ἀπὸ παλοῦκ' οἱ παλοῦκ' παλονκῶνι. = Πᾶς πονηρὸς ἐπὶ τέλους βρῖσκει τὰ ἐπιχειρα τῆς κακίας του.

Π. Π. παλοῦκι 1.

παράς. "Ὅταν ἔξς παράδης «Χριστὸς ἀνέστη» ὅταν δὲν ἔξς «θάνατον πατήσας». = Ἡ φράσις λέγεται ὅσες φορὲς πρόκειται νὰ υποδείξουμε ὅτι γιὰ μὲν τὸν πλοῦτο ὅλοι δίνουν σέβας καὶ τιμές, γιὰ δὲ τὴν ἀνέχεια τὸ ἐναντίο. Εἶναι παρατηρημένο, πὼς κείνοι ποὺ παιδεύτηκαν λιγοστά, καὶ ἰδίως παπάδες ἀμαθεῖς, παίρνοντας πολλὰς φορὲς μερικὰ ρητὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐκκλησιαστ. βιβλίων, τὰ μεταχειρίζονται ἀδιάφορα σὲ περιστάσεις, ποὺ πολὺ λίγο ταιριάζει ὅπως ἐδῶ τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Π. Π. παράς 12 (25). (Βλέπε τοῦ ἰδίου Ρητὰ. Ἀρχεῖον Τ. Α' σ. 69 κ. ἑ.).

παστρικὸς. Παστρικὴ Θουδώρα. = Πολὺ καθάριος καὶ φιλόκαλος. Λέγεται ἐμπαιχτικὰ γιὰ ἄτομα ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν καθαριότητα ὑπερβολικὰ καὶ «καλὸ τσανάκ» ἢ «παστρικὸ τσανάκ» ἐμπαιχτικὰ γιὰ τοὺς ὑποπτους χαρακτήρες.

Π. Π. παστρικός 8 1 κ. ᾀ.

περισός. Κείνους ποὺ γινεῦει τὰ πηρσὰ χάνει κὶ τὰ λίγα. = Ὁρθοαίτη παρατήρηση γιὰ τοὺς πλεονέχτες. Κείνος ποὺ κυνηγᾷ πολλοὺς λαγούς δὲν πιάνει κανένα.

Π. Π. πολὺς 24 (49).

πέρσι. Πέρσι φόρσι λύκους, φέτου βρώμσι. = Λέγεται, ὅταν ἀναφέρεται τὸ ἀποτέλεσμα κάποιας πράξεως, ποὺ σχεδὸν ξεχάστηκε καὶ ποὺ δὲν ἔχει σχέση μὲ τὸ λόγο ποὺ γίνεται.

Π. Π. Πέρσι 17 (8) κ. ᾀ.

πέταλο. Τίναξε τὰ πέταλα τ'. = Πέθανε καὶ πάει καὶ «τὰ κακάρωσε» ἰδίως γιὰ τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλερικά.

Π. Π. πέταλο 2 (1).

πέτρα. Ὅποια πέτρα κίβν σκώεις ἀπὸν κάτ' τὸν βρισκ' (βρίσκεις).—Ἡ φράσις, ὅταν λέγεται γιὰ κάποιον πρόσωπον, περιποιεῖ τιμὴ σαυτό, γιὰ τὸ ἀποδίδεται ἡ ἀρμόζουσα ἐχτίμησις γιὰ τὴν πολυμαθείαν του. Λέγεται δηλ. γιὰ κείνον ποὺ ξαίρει πολλὰ κιάπαντᾶ σ' ὄλα.

Π. Π. πέτρα 30.

πέφτω. Τοῦ μήλον μακριὰ ἀπ' τὴ μηλιά δὲν πέφτ'.—Τὸ τέκνο δὲ διαφέρει πολὺ ἀπὸ τοὺς γονιούς. Οἱ πράξεις δὲν πρέπει νὰ μᾶς πτοοῦν, γιὰτὶ εἶνε ἀνάλογοι μὲ τὴ φύση καὶ τὴν καταγωγὴ τοῦ καθένα.

Π. Π. πέφτω 23 (24) κ. ἄ.

2) Ἐπισὶ τοῦ λάδ', χύθηκι στὴ φακί.—Ἐγινε κάποια μικρὴ ζημία, ποὺ ἀμέσως παλιώθηκε χωρὶς ζημίες μεγάλες.

Π. Π. πέφτω 10 (17).

πηγαίνω. Πάει γιὰ μαμὴ κέριτι γιὰ βαφτίσια.—Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ ἀργοποροῦν γιὰ δουλειὰ βιαστικιά.

Π. Π. πηγαίνω 104.

πήττα. Πέσι πήττα νά σι φάου.—Γιὰ τοὺς περιμένοντας ἔτοιμο τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς δουλιᾶς καὶ δίχως κόπο.

Π. Π. πήττα 27 (17).

πιάνω. Πιχιάχθηκε σιὰ πράσα.—Πιάσθηκε πάνω στὴν κλεισιά, στὴ δουλειά.

Π. Π. πιάνω 25 (36).

2) Πιχιάσι τὸν τυφλόν, βγάλι τὰ μάτιατ'.—Δηλ. «Ὄνκ ἂν λάβης, παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος».

Π. Π. πιάνω 40.

πιπέρι. Σέε κάθε φαί πιπέρο γίνντι.—Γιὰ κείνον ποὺ ἀνακατεύεται σὲ κάθε ὑπόθεση ἀκάλεστος.

Π. Π. πιπέρι 10 (4).

πολύ. Τοῦ πουλὸν τὸν «Κύργιε λήσον» κὶ πιπᾶς τοῦ βαργέτι.

Π. Π. πολὺς 83 (21).

πόνος. Ὅπου εἶνι πόνος εἰκεῖ εἶνι κὴ ψυχή.

Π. Π. πόνος 27.

Ρ

Ρόκκα. Τέτοια βάσανα ἔχει ἡ ρόκκα ὅσο νὰ γιονμῶσ' τὰδράχτι.

Π. Π. Ρόκκα 4 (5).

ροῦχο. Μὶ τὰ ροῦχα μ' τρώουμι.—Γιὰ τὸν ἐριστικὸν καὶ θυμῶδη.

Π. Π. ροῦχο 19 (4).

Σ

Σηκώνω. Σήκον, σήκον, κάτσι, κάτσι.—Λέγεται γιὰ τοὺς μικροὺς, ποὺ γίνονται ἔρμαια τῆς ἰδιοτροκίας τῶν ἄλλων.

Π. Π. σηκώνω 6.

σκόρδο. Νέ σκόρδο ἔφαγι, νὲ σκουρδγιά μυρῖζ'.—Λέγεται γιὰ τοὺς ποὺ ἀρ-

νιοῦνται ὀλότελα καὶ ἀπονίπτουν τὰ χέρια, ἂν καὶ ξαίρουν τὰ καθέκαστα τῆς πράξεως, γιὰ τὴν ὁποία γίνεται λόγος.

Π. Π. σκόρδο 9 (15). Νε=οὔτε.

σπέρνω. Μὴ φυτρῶνς ἱκεῖ πὸν δέ σι σπέρνονν.

Π. Π. σπέρνω 24 (44).

στάζω. Νὰ μὴ στάξ' κὶ νὰ μὴ βροῒξ. = Ἡ φρ. λέγεται γιὰ τοὺς εὐαίσθητους, πὸν προφυλάγονται ὑπερβολικά. Καὶ γιὰ τοὺς κομφενομένους νεαροὺς καὶ νεαρές, πὸν φροντίζουν ὑπὲρ τὸ δέον νὰ μὴ βλάψουν ἢ τσαλακωθοῦν τὰ ροῦχα τους.

Π. Π. στάζω 3.

στραβός. Ὅλα τὰ στραβά τὰ κουλίκια τὰ κάμ' ἢ νύφ. = Λέγεται, ὅταν κάθε σφάλμα τὸ ρίχνουμε στὸ ἴδιο ἄτομο, γιὰ νὰ μὴ δυσαρεστήσωμε ἄλλους.

Π. Π. στραβός 31 (107) κ.ά.

T

Τάξη. Τάξη, πράξη, γαῖδουροκατάσταση. = Αὐστηρὴ τάξη στὶς λεπτομέρειες, ὅμως στὸ ὅλο ἀθλιότης καὶ ἡθικὴ κατάπτωση. Λέγεται σὲ οἰκογένειες τῶν κουτσῶν καὶ ἄλλων παρόμοιων.

Π. Π. τάξη 1.

τραβῶ. Τὸν τραβοῦσαν στά χαλιὰ κὶ πῆγγι στά τοιαλιά. Ἡ φρ. λέγεται γιὰ ἰδιαίτηρη προτίμησι προγαμάτων τιποτένιων ἀντὶ ἀξιόλογων.

Π. Π. τραβῶ 9 (13).

2) Τράβα γέρον, διάβολι, τώρα πὰ γεράματα. = Οἱ γέροντες, ὅταν μεμψιμοιροῦν γιὰ τὰ τυχήματά τους ἐπαναλαβαίνουν τὴ φράσι αὐτή. Πολλὲς φορὲς τὴν λένε καὶ νέοι πειράζοντας τοὺς γέροντες καὶ ἐλεηνολογώντας τὴ θέσι τους.

Πρβλ. γορεῖω 28 καὶ τὶς αὐτοῦ σημειωμένους παραλλαγές.

τρίτη. Τρίτ' κὶ Τετράδ' τὸν πααίν'. = Εἶναι ἕνας περίφοβος ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς καὶ φοβέρες μου.

Π. Π. τρίτη 3.

τρώγω. Σὰν τὰ σκυλιὰ τρώγοννι. = Φιλονικοῦν παντοτεινά.

Π. Π. τρώγω 317. (209).

2) Νὰ τρώμι κὶ νὰ πίνουμι, νὰ ξαίρουμι κὶ τι κάμνουμι. = Μῶδες τὶς ἀστείότητες καὶ εὐτραπελίες μας, στὴ δουλειὰ μας πρέπει νὰ εἴμαστε ἀστηροὶ καὶ ταχτικοί.

Y

Ὑστερνός. Καλὰ ὕστερνά. = Εὐχὴ ἐπικαιρότατη στοὺς νεονύμφους.

Π. Π. ὕστερνός 18 (13).

Φ

Φοβᾶμαι. Ἀπὸ τὸν ἡσκου τ' φοβᾶτι. = Εἶναι πολὺ δειλός.

Π. Π. φοβᾶμαι 34 (4).

φτώχεια. Ἡ φτώχεια θέλ' καλοπέραση.—Παρηγορητικὴ κιάστεια μαζί πρόταση, ὅσες φορὲς γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀνέχεια.

Π. Π. φτώχεια 18 (3) κ.ἄ.

φωνή. Σὺν τῇ φωνῇ κὺδ γάϊδαρος.—Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ φθάνουν, ἐνῶ μόλις ἀναφέραμε γι'αὐτούς.

Π. Π. φωνή 8 (2).

X

Χάσις. Στὴ χάσ' κὶ στὴ θροές'.—κάποτε. Ὅμοια ἢ φρ: ἀργιὰ κὶ ποῦ.

Π. Π. χάσις 1.

χήρα. Τὶ δριάζισι σὰν τῇ χήρα στοῦ κρεβάτ'.—Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ βιάζονται χωρὶς ἀνάγκη.

Π. Π. χήρα 11. δριάζισι=βιάζεσαι.

χάνω. Τὶ εἶχες κὶ τί ἔχασες.—Ὅταν ἀπολαμβάνουμε εὐχαριστημένοι μικρὸ κέρδος ἀνέλπιστο.

Π. Π. χάνω 76 (94).

Χώρα. Κάθε χώρα καὶ ζακόν, κάθε μαχαλὰς καὶ τάξ'.—Λέγεται γιὰ ξένα καὶ ἀσυνήθιστα ἔθιμα.

Π. Π. χώρα 7 (17).

Ψ

Ψείρα. Ψείρα ἄμα χουριὰσ' στοῦ τσιακὰτ βγαίν'.—Ὁ φτωχὸς σὰν ἐλεητῆ καὶ πάρει θάρρος, γίνεται προπέτης.

Π. Π. ψείρα 10.

ψοφῶ. Ποιὸς λύκους ψόφαι.—Γιὰ κείνους ποὺ ὕστερ' ἀπὸ πολὺν καιρὸ, ξαφνικὰ ἐπισκέπτονται γνωστὸ σπιτί ἢ φίλο, ποὺ τὸ ἀποδίδουν στοὺν ψόφο κάποιο λύκου.

Πεβλ. Π. Π. ψοφῶ 19—(10).

ψύλλος. Γιὰ ἕναν ψύλλον ἕνα πάπλωμα καίγ'.—Λέγεται γιὰ κείνους, ποὺ ξοδεύουν καιρὸ καὶ καταβάλλον κόπους γιὰ κοταπὰ ζητήματα καὶ γεννοῦν ζητήματα σοβαρά, ποὺ ζημιώνονται.

Π. Π. ψύλλος 7 (13).

Ω

Ὄρα. Λεῖψι ὦρα, ζῆσι χρόνια.—Μπορεῖ νὰ εὐτυχῆσῃς ἀποφεύγοντας μιὰ στιγμή ἐπικίνδυνη. Καί: λείψι ὦρα κακιὰ, νὰ ζῆσῃς χρόνια (Σ. Ἐκκλ.).

Π. Π. ὦρα 13 (25) κ.ἄ.

IV

Παραμύθια Ἀδριανουπόλεως.

α'. Εὐχαὶ γονέων.

Ἐναν κηρὸ κ' ἕνα ζαμάν ἦταν ἕνα παλλικαράκ'. αὐτὸ τοῦ καιῦμένου

μικρὸ μικρὸ ἀκόμα, ἔχασι τοὺς γονιούς του, κ' ἔμεινι πεντάρφανου. Ἡ μάνατ' κί ὁ μπαμπᾶς τ' ὅταν κόντηναν νά πιθάνουν, τοῦ φώναζαν κί τοῦ εἶπαν: «Ἀγαπημένου μας πηδί, ἦρε ἡ ὥρα μας νά ξεκινήσουμε γιά τὸν ἄλλον κόσμου· δὲν ἔχουμε νά σ' ἀφήσουμε τίπουτας, νέ ἀγιλιάδια, νέ πρόβατα, νέ ἀμπέλια, νέ χουράφια, νέ κανένα ἄλλου πράμα· μόν' θά σ' ἀφήσουμε τὴν εὐχή μας; χῶμα νά πιάνς, μάλαμα νά γένιτι». Ὑστερα ἀπὸ λίγες μέρες πέθαναν. Τοῦ πηδί ἔχοντας τὴν εὐχή τῆς μάνας κί τοῦ μπαμπᾶ τ', ὅτι δουλειά κί ἂν καταπιάνουνταν τὴν ξικουφάλιωνι μί μιὰ χαρά, κ' ἔτσι πού λές, σέ λίγουν κηρὸ αὐτὸ τοῦ φτουχὸ καὶ καταφρουνημένου πηδί, ἔγινι ἕνα παλλικάρ' χαριτουμένου κί ἀρχόντηνι πάρα πολυύ. Τί δὲν ἀπόχτσι! κί παράδες, κί ἀμπέλια, κί χουράφια, κί πρόβατα, κί ἀγελιάδια, κί σπίτια, κί ὅτι ἄλλου θέλς. Τόσου βιὸ κανένας ἄλλους σέ κείνα τὰ μέρια δὲν εἶχι.

Μὰ εἶχι κ' ἕναν καρδιακὸ φίλου γυριζ' μιὰ μέρα κί τὸν λέγ: «Τί νά σὶ πῶ, φίλι μ', ἰγὼ ἦμαν φτουχὸς κί καταφρουνημένους, καὶ τώρα σέ λίγουν κηρὸ ἔγινι τόσου ἀρχοντας καὶ τόσον τιμημένος. Ὅποια δουλειά κί ἂν καταπιασῶ, πάει προυστά. Ἐκεῖ, πού οἱ ἄλλ' ζημιώνουν κί ἀφανίζονται, ἰγὼ καζαντζίου ἀναριθμητα. Τί θά πῆ ζημιά, ἀκόμα ὡς τώρα δὲν δουκίμασα. Ἡ γῆγὴ τῶν γονειῶν μου μὲ προφυλάει ἀπ' τοῦ κακοῦ.

«Ἀμὰ αὐτὸ τοῦ πράμα μένα δὲν μί πολυαρέζ'. Δὲν θέλου οὔλου νά καζαντζίου, θέλου καμμιὰ φορὰ κί νά ζημιώσουν γιὰτι φοβοῦμι αὐτὰ τὰ τόσα κέρδητα νά μὴ μί φέρουν κανένα μεγάλου μπελά στου κιοφάλι μ'. Αὐτὸ συλλογγίζουμι μέρα κί νύχτα κί δὲν μπορῶ νά ἡσυχάσου. Γι' αὐτὸ σὶ παρακαλῶ νά μί οὐρμηγέψ' τί δουλειά νά καταπιασῶ γιά νά ζημιώσου, γιὰτι τότες θά ἡσυχάσ' ἡ ψυχὴ μ'».

Τότες ὁ φίλος τ' γυριζ' κί τοῦ λέει: «Ἐ, φίλι μ', ἀφοῦ θέλς νά σὶ πῶ τί νά κάμς γιά νά ζημιώης ἀκουει. Ποῦ βγαίνουν οἱ χουρμάδες;—Σ' τὸ Μυσίρ —Πουλὸ καλὰ. Ἐ τότες, ἂν θέλς σώνει κί καλὰ γιά νά ζημιώεις δὲν εἶνι ἀνάγκ' νέ τοῦ σπίτις νά κάψ', νέ τὶς παράδες στὴν Τουντζια νά ριζ', μόν' πάνει ἀγόρασι ἀπ' τοῦ Τσιαρσι ὄλες τὶς χουρμάδες, φόρτουσίτες ἀπάνου στὰ καμήλια καὶ πάντες στου Μυσίρ' γιά νά τὶς πουλήεις».

Ἀτῆ ἡ οὐρμηγεία τὸν ἄρισι· παιιζ' ἀγοραζ' ὄλες τὶς χουρμάδες πού ἦταν σ' ἐκείνου τὸν τόπου, τὶς φουρτῶν' ἀπάν' στὶς καμήλες καὶ τραβάει γιά τὸ Μυσίρ'. Ὅταν κόντηψι κοντὰ στὴν πολιτεία, βγῆρι κατὰ τύχ' κείναν τὴν ἡμέρα τοῦ Μυσιριοῦ ὁ βασιλιάς μί τ' ἀσκέρι τ' κί τὶς φίλοι τ' στὸν κάμπου γιά νά παιζουν τζιρίτ. Παίζοντας τὸ τζιρίτ' ὁ βασιλιάς, χάν' τὸ δαχτυλίδ' τῆς ἀρραβῶνας τ'. Βάζ' ὄλα τὰ στρατέματα νά κουσινίσουν τὸν ἄμμου, μὰ στάθηκε ἀδύνατου γιά νά τὸ βροῦν.

Ἰκεῖ πού ἦταν κατὰκαρδα λυπημένους ὁ βασιλιάς, βλέπ' ἀπὸ μακρυνὰ νά ἔρχητι τὸ παλλικάρι μας μὲ τὶς φουρτουμένες καμήλες. Στέλλ' δυὸ στρατέματα νά πᾶν νά φοναζέουν τὸν καμηλάρ'. Τότες τὸ παλλικάρ' ἔφρασι

μπροστά στὸν βασιλιά καὶ τοὺν προσκύνει. Τοῦ ρουταίει ὁ βασιλιάς: «Ἀπὸ ποῖόν τόπον ἔρχισι κὶ τί καλὰ μᾶς φέρες;» Κὶ τοῦ παλλικάρ' εἶπε: «Βασιλιά μ' πολυχρουνημένι, ἔρχουμι ἀπ' τὰ μέρια τῆς Ἄσπρης θάλασσας κὶ οἶς φέρονου χουρμάδες». Ἄμα τ' ἄκσι ὁ βασιλιάς, πὼς σκώθηκ τσιὰκ ἀπ' τὴν Ἄσπρη θάλασσα γιὰ νὰ φέρ' εἰς τὸ Μυσίρ' νὰ πουλήσ' χουρμάδες, ὅσου λύτ' κ' ἂν εἶχι, δὲν μπόρσι νὰ βαστάξ' τὰ γέλοια τ' κὶ τοῦ λέει.—Ἰού, παλλικάρι μ', θὰ εἶσι πουλὺ μπουνταλᾶς ἄνθρωπους, γιὰ νὰ φέρες νὰ πουλήεις χουρμάδες ἰδῶ, πού εἶνι ἡ πατρίδα τς. Κὶ δέ μι λές πόσα σὶ κουσιτζουν;» —«Ἰφτὰ γρόσια ἢ οὐκᾶ», λέγ' τοῦ παλλικάρ'.—«Ἄμμ' ἰδῶ, ἂν δὲν τίς πάρσ' εἴκουσ' παράδες τὴν οὐκᾶ, τοῦ λέει ὁ βασιλιάς, σὶ δέρονου!»—«Ἄκσι, βασιλιά μ' πολυχρουνημένι, νὰ σὶ πῶ τώρα κ' ἰγὼ γιὰτὶ ἔφιρα ἰδῶ νὰ πουλήσου χουρμάδες. Ἰγὼ, βασιλιά μ' ἂν δὲν ἔχου πρὸς μναλό, μὰ μπουνταλᾶς δὲν εἶμι. Ἦμαν φτουχὸ πηδί, κ' ὄντας οἱ γονεῖς μ' ἀπέθαναν, ἄλλου ἀπ' τὴν ηῦχὴ τς δὲν μι ἄφσαν. Μὰ κείν' ἡ ηῦχῆ τῶν γονειῶν μ' σὲ λίγουν κηρὸ μ' ἔκαμε νὰ καζαντίσου πουλὺ βιδὸ κὶ νὰ γίνου ἄρχουντας τρανός, γιὰτὶ ὅποια δουλειὰ κ' ἂν ἔπιανα, ὅλου κέρδιζα ζημιὰ τί πρᾶμα εἶνι ὡς τώρα δὲν γνώρσα. Κ' ἔτσ' πού λές, αὐτὸ τοῦ πρᾶμα δὲν μι ἀριζι καθόλου, κὶ ἤθελα νὰ ζημιώσου σὶ καμμιά δουλειά, γιὰτὶ φοβοῦμι νὰ μὴν πάθου κᾶνα μεγαλύτερο κακό. Γι' αὐτὸ συλλουγίσκα νὰ φέρον νὰ πουλήσω χουρμάδες ἰδῶ, πού εἶνι ἡ πατρίδα τς γιὰ νὰ ζημιώσου. Ἄμμιὰ τί νὰ σὶ κῶ, βασιλιά μ', θαρρῶ κὶ τώρα ἀκόμα πὼς δὲν θὰ ζημιώσου. Γιὰτὶ ἰγὼ τόσοι τυχηρὸς εἶμι, πού τί νὰ σὶ πῶ κ' ἰγὼ νὰ, μιὰ χούφτα ἄμμου νὰ πάρου ἀπ' τὴ γῆς, στὰ χέρια μ' γίνιτι μάλαμα».

Λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια, πῆρε κὶ λίγουν ἄμμου ἀπ' τὴν γῆς, ἀνοίγ' τοῦ χέρι τ' καὶ τί βλέπ; τὸ δαχτυλίδ' τοῦ βασιλιά, πού τοῦ κάκου τόσοι κηρὸ τόσοι κόσμοι τοῦ ζητοῦσι νὰ τοῦ βρῆ. Ἄμα τοῦ εἶδγι ὁ βασιλιάς, χάρι πουλὺ γιὰ τὸ δαχτυλίδ' πού βρέθκι, κὶ γυρίζ' στὸ παλλικάρ' καὶ τοῦ λέει: —«Ξιφώρτουσ' τίς καμῆλες σου, καὶ ὅσου πρᾶμα ἔχς, ὅλου τ' ἀγουράζω, ὄχ πρὸς ἰφτὰ, ἄμμιὰ πρὸς δεκαῖφτὰ γρόσια τὴν οὐκᾶ». Καὶ ἔτσ' καὶ τότες ἀκόμα ἡ εὐχὴ τῶν γονιῶν του, τὸ φύλαξι τοῦ παλλικάρ' ἀπ' τὴν ζημιὰ.

β'. Ἡ βασιλοπούλα.

Ἐναν κηρὸ κ' ἔνα ζαμάν ἦταν ἕνας βασιλιάς κὶ μιὰ βασίλισσα, κ' εἶχαν ~~δύο~~ **δύο** τὰ καλιὰ τοῦ κόσμου ἄμμιὰ εἶχαν κὶ μιὰ τρανὴ πίκρα, πού ἦταν ἀτε-
κτοι. Γι' αὐτὸ μέρα νύχτα παρακαλοῦσαν τοὺν Θεὸ νὰ τοὺς χαρίσ' ἕνα **πρῶτα**. Ὁ Θεὸς ἄκσι τὴν προυσηγὴ τς, κὶ τοὺς χάρσι ἕνα καλοῦσκεν κουρ-
τασί. Ὁ βασιλιάς ἀπ' τὴν μεγάλ' τὴν χαράτ' πρόσταξι νὰ γίνουν χαρὲς καὶ **καυγῆ** σὶ ὅλου τοῦ βασιλείου, κ' αὐτὸς ἔκαμι φιλιὰ σὶ ὅλους τοὺς συγ-

γενεῖς κι φίλους. Κάλισι ἀκόμα κι ὄλις τῆς μάγισσας, γιὰ νὰ χάρισ' ἡ κάθε μιὰ στὴν βασιλοπούλα ἀπὸ κανένα ρῶδιους.

“Ὅλες οἱ μάγισσες ἦταν δικατρεῖς, κι' αὐτοὶ κατὰ τύχ' κάλισαν μόν τὶς δώδεκα, τὴν μιὰ τὴν ἀλχημόνσαν.

Ἄφου ἔφαγαν κι ἤπιαν ἤρι κηρὸς κι' οἱ μάγισσες γιὰ νὰ κάνουν τὰ ρουδίσματά τς. Ἡ μιὰ χάρις στὴ βασιλοπούλα τὴν οὐμουρφιά, ἡ ἄλλ' τὴν φρουνιμάδα, ἡ τρίτ' τὴν γνώσ', ἡ ἄλλ' τοῦ ζαριφλίκ, ἡ ἄλλ' ἀρχουντιά, ἡ ἄλλ' καλὸ φέρεσιμου, κι νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμι οἱ ἔντικα τὴν χάρισαν ὅλα τὰ καλά. Ὅταν ἤρι ἡ ἀράδα κι γιὰ τὴν δωδικάτ', ἄξαφνα ἀνοίγ' ἡ πόρτα κι μπαίν' ἡ μάγισσα, πού εἶχαν ἀστοχήσ' γιὰ νὰ τὴν καλέσουν, κι χουρὶς νὰ χρητιθῶ κανένα, μέσ' στοὺν θυμὸ φώναξι κι εἶπι:—«Ὅταν ἡ βασιλοπούλα γίν' δικαπέντι χρουνὸ θὰ τὴν τσιμπήσ' ἕνα ἀδράχτ' κι θὰ πιθάν». Ἄφου εἶπι αὐτὰ τὰ φαρμακερὰ λόγια, ἔφακ χουρὶς νὰ πῆ κανέναν ἄλλου λόγου. Ὅλ' ἔμειναν σιαστισμένοι, ἀμὰ ὁ βασιλιάς λυπήθη κατὰκαρδα γιὰ τὴν κατάρρα τῆς μάγισσας. Τότε σκῶνητι ἡ δουδέκατη μάγισσα γιὰ νὰ δώσ' κι' αὐτὴ τοῦ ρῶδου τς ἀμὰ ἐπειδὴ τς καὶ ἐξ αἰτίας δὲν μποροῦσι νὰ χαλασό' μιὰ κι καλὰ τὴν κατάρρα τῆς ἀλληγῆς μάγισσας, θέλσι νὰ μετριάσ' τοῦ κακό κι γι' αὐτὸ εἶπι:—«Ἡ βασιλοπούλα δὲν θὰ πιθάν' νιούτση, ἀμὰ θὰ κοιμηθῆ ἑκατὸ χρόνια».

Ὁ βασιλιάς, ἐπειδὴ ἤθιλι νὰ προφυλάξ' τὴν θυγατέρα τ' ἀπὸ τέτοιου κακό, πρόσταξι νὰ κάθουν ὅλα τὰ ἀδράχτια μέσα στοῦ βασιλείου τ'.

Ῥωτόσσαν τοῦ κουρίτς μεγάλουνι κι εἶχι ἀπάνουτ' ὄλις τὶς χάρες κι ὠμουρφιά κι φρουνιμάδα κι φέρεσιμου κι τρόπου κι ζαριφλίκ κι γνώσ', πού δὲν βρίσκουνταν κανένα ἄλλου κουρίτς' στοὺν κόσμου νὰ τοῦ μοιάξ.

Ὅταν ἔγεινι δεκαπέντι χρουνό, μιὰ μέρα κατὰ τύχ' ἔλειπαν ἀπ' τοῦ παλάτ' κι ὁ βασιλιάς κι ἡ βασίλισσα. Τότες ἡ βασιλοπούλα θέλσι νὰ γυρίσ' κι νὰ δγῆ ὅλα τὰ κατατόπια τοῦ παλατιοῦ. Ἄφου γύρσι ὄλις τῆς οὐδάδες, στὰ ὑστερνὰ ἔφτασι σ' ἕναν κουλά ξιγυρμένουν. Βλέπ' ἐκεῖ μιὰ στενὴ σκάλα, ἄνεβαιν ἀπάν' κι ἔφτασι σὲ μιὰ μικρὴ πόρτα. Αὐτὴ ἡ πόρτα εἶχι μιὰ κλειδαριά. Τοῦ κουρίτς' τὴν σκούντσι κι κείν' σὶ μιὰ ἀνοίξι. Μπαίν' μέσα στοὺν οὐδά. Ἰκεῖ ἦταν μιὰ μπάμπω κι ἔγνιθι λινάρι μὶ τοῦ ἀδράχτ.—«Καλὴ μέρα, τὴν λέγ'. Τί κάμς μπάμπω;»—«Κλώθου πηδὶ μ', τὴν λέγ.—«Ἀμὰ τέ πρῶμα εἶνι αὐτό, πού τόσσαν ὠμορφα γυρίζ;» ρώτσι ἡ βασιλοπούλα κι ἄπλωσε τοῦ χέρι τς γιὰ νὰ τοῦ πάφ', ἀμὰ δὲν πρόφτασι νὰ τ' ἀγγίξ, κι τσιμπήθη στοῦ δάχτυλουτς, κι' εὐτὺς σφάλσαν τὰ μάτια τς κι ἔπισι στοὺν σουφᾶ ἀποκοιμημένη. Ἡ ἠνῆχὴ τῆς μάγισσας πιάσκε, κι ὅσοι ἦταν μέσα στοῦ παλάτ' ἀκόμη καὶ τὰ ἄλογα, κι τὰ σκυλιὰ κι οἱ γάτες, ὅλα ἀποκοιμήθηκαν κι αὐτὸς ὁ βασιλιάς κι ἡ βασίλισσα ἄμα πάντσαν μέσ' στοῦ παλάτ, ἔπισαν κι' αὐτοὶ κι κοιμήθηκαν.

Κι τότες ὀλόγυρα στοῦ παλάτ' ἄρχισι νὰ μεγαλών' ἕνα φράχτις, κι κάθι

χρόνου γίνονταν ὑψηλότερος, σὰ ὑστερνὰ κατάντησε νὰ κρύψ᾽ ἀπ' τὰ μάτια τοῦ κόσμου ὅλον τοῦ παλάτ.

Πέρασαν χρόνια πρῶτὰ κι οἱ γιρόντ' δηγοῦνταν τὴν ἱστορία τῆς βασιλοπούλας. Κάπουτες μερικὰ βασιλόπουλα ἔρχονταν κι πουλημοῦσαν νὰ πηδήξουν τοὺν ἀψηλὸν φράχτ', κι νὰ μποῦν μέσα στοῦ παλάτ', ἀμμὰ τοῦ κάκου κοπίαζαν. Ἀφοῦ πέρασαν εἰκατὸ χρόνια ἓνα βασιλόπουλο ὤμουρφου κι ἀνδρειομένου ταξιδεύοντας, πέρασι κι' ἀπὸ κείνου τοῦ κάστρου. Ἄμα ἔμαθι τὴν ἱστορία τῆς βασιλοπούλας ἀπὸ ἓναν γέροντα, εἶπι :— « Ἐμένα παποῦ, δέν μι γιμίξ' τοῦ μάτι ὁ φράχτ' κι' ὅσο ἀψηλὸς κι ἂν εἶνι, ἰγὼ θὰ τοὺν περάσου κι νὰ τοῦ δῆητε». Πουλέμισι ὁ γέρονς νὰ τὸν ὀρημένψ' ν' ἀλλάξ' γνώμ', τοῦ κάκου. Ὅσο κείνους συμβούληυϊ, τόσο τοῦ παλλικάρ' ἀναβι ἀπὸ μῆσα τ'.

Κι' ἔτς πὸν λὲς μιὰ ταχυνὴ τοῦ βασιλόπουλο ἔρχιτι κουντὰ στοὺν φράχτ'. Οὐ φράχτς ἀνοῖξι δρόμου μονάχους τ' στοῦ βασιλόπουλου, κι τότες κείνου μπαίν' μέσα στὴν αὐλή. Τὶ νὰ δῆη; Τὰ ἄλλουγα νὰ κοιμοῦντι μέσ' στ' ἀγούρ', τὰ σκυλιὰ πλαγιασμένα στὴν αὐλή, τὰ περιστέρια ἀπάν' στὰ κираμίδια μὶ τὰ κιαφάλια τς μέσα στὰ φτιρά. Μπαίν' κατόπ' μέσα στοῦ παλάτ', βρίσκ' τοὺν βασιλέα κι τὴν βασίλισσα κι' ὄλις τὶς δούλ' κι δούλις νὰ κοιμοῦντι. Τόσ' ἡσυχία ἦταν ἱκεὶ μέσα, πὸν μποροῦσι κανένας ν' ἀκούσ' κι τὴν ἀνάσα τ'. Στὰ ὑστιρνὰ ἔφτασι κ' εἰς τοὺν κουλᾶ, ἀνοίγ' τὴν πόρτα κι μπαίν' μέσα. Βλέπ' τὴν βασιλοπούλα, πὸν ἦταν νιτουνια γκιουζελὶ νὰ κοιμάτι. Τοῦ βασιλόπουλο ἄμα τὴν ἴδι γτυπήθη μέσ' τὴν καρδιά ἀπ' τὴν ὤμουρφιά τοῦ κουρτσιοῦ κι δέν μποροῦσι νὰ ξεμακραίν' ἀπὸν κελ. Ἄπλουσι τοῦ χέριτ' γιὰ νὰ πιάσ' τοῦ κουρτσιοῦ τοῦ χέρ', κι κείνου σὲ μιὰ ἀνοῖξι τὰ μάτια τ' κι κάθισι στοὺν σουφᾶ. Τὰ εἰκατὸ χρόνια εἶχαν πιράσ', τότες κατέβκαν κι οἱ δυὸ κατ' κι ἠῆραν τοὺν βασιλιὰ κι τὴν βασίλισσα. Εἶχαν ξυπνήσ' κι' αὐτοὶ κι σιαστιομέν' κυττάζονταν. Ἄμα εἶδγαν τὴν θυγατέρα τς χάφκαν κι ἔκαμαν μεγάλ' χαρὰ κι τὴν πάντηρησαν μὶ τοὺν βασιλόπουλο μὶ κάλισαν κι μένα κι μ' ἔδουκαν σεκέρια νὰ σᾶς φέρου. Κ' ἱκεὶ πὸν σᾶς τ' ἄφιρνα ἀκούου ἓναν βάρθακα νὰ φουνάξ' βράκ κι γὼ θάρσα μπράκ κι τὰ ἄφσα. Κ' ἔτσ' ἔζησαν κείνις χρόνια πουλλά, κ' ἡμεῖς πλειότερα.

Ἑρμηνεῖς λέξεων :

Νέ,=οὔτε τοιακ = ἕως μέχρι, ξεκιουφάλωνι=ἔφεργε εἰς πέρας, τζιφίτ=παιγίδι ἄγνωστο, μπουνταλάς=ἀνόητος, πρῶσ=περισσὸς, πολὺ, ρῶδιου=δῶρο, ρωδιόματα=δωρίσματα, ἔφκι=ἔφυγε, ζαριφλικ=ὀμορφιά, κουλᾶς=φρουρίον, πολεμιστρο, ξιγυρμένον=ἔρειπωμένον, πεσμένον, σουφᾶ=δωμάτιο ὑποδοχῆς, κατατόπια=μέρη κρυμμένα, κρυφά, ἄμμα=ἀλλά, ὀμως, πάιτσα=ἐπάτησα, νιτουνια γκιουζελὶ=ἡ ἔμορφη τοῦ κόσμου, μπράκ=ἄφησέ τα.

V

Γλωσσάριο Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ Α' τόμου)

Π

Πᾶ = ποῦ θά (Βλ. Φιλήντας Γλωσσογν. Α' 184). — *Πᾶ πᾶς*; = ποῦ θά πᾶς. — *Πᾶ βγῆς πέρα παιτόν γα.* — *Πᾶ τὸν βρῆς*; = ποῦ θά τὸν βρῆς. — *Πᾶ τὸ νονίσω γώ.* = ποῦ θά τὸ βάλω στὸ νοῦ μου ἐγώ. *Ποῦ ἂ πᾶς* = πᾶ πᾶς; = ποῦ θά πᾶς (Βλ. Φιλήντα Τ. Α. Γλωσσογν. σ. 155, 77 (τὶ ἂ κᾶνς; τὰ κᾶνς). 2) *Πᾶ* = πάνω. — *Πᾶ* στὸ κεφάλ' μου μελαδὲς δὲ θέλω. — *Πᾶ* στὸ κεφάλ' μου ἀνέβκανα, ἂ μὲ φάνα. — *Πᾶ* στήν ὥρα γῆρτες. — *Πᾶ* στὸ ντολάπ.

Παγαιμὸς = (ὁ) πηγαιμὸς. — Στὸν παγαιμὸ μ' καὶ στὸ ἐρχομὸ μ'. — Ὁ παγαιμὸς ἦταν δύσκολος.

Πάγ' (τὸ) = λ. Τ. ἡ μερίδα, τὸ μερτικό. — *Γὼ* θά κρατήσω τὸ πάγ' σας. — *Σεῖς* τὸ πάγ' σας. γὰρ τὸ πάγ' μου. — *Μῆφαγαν* τὸ πάγ' μου.

Παγίδα (ἡ) = μόνον ἢ σιδερένια, γιὰ τὸ πιάσιμο τῶν πουλιῶν. Γιὰ τὰ ποντίκια τῆ λένε *καπάν'* (τουρκ.). — *Πάει* ἔπεσε στὴ μπαγίδα. — *Νὰ μὴ πέσ'* κανεῖς σὰ δὲ πουλι στὴ μπαγίδα. — *Τὶ παγίδα πάλ'* στήνς; — *Α* τὸν στήσω μιὰ παγίδα ποῦ...

Παγοῦρ' (τὸ) = κάποιον φυτό, ποῦ τὰ φύλλα του βγάζουν σταγονίτσες νεροῦ καὶ ἔχει φύλλα διανυγῆ ὡς πᾶγος 2) πλόσκα, ποῦ πίνουν πιότη.

Παδιοῦ = πανταχοῦ — *Παδιοῦ* πιά νεκατεύεσαι. — *Μὴ χώνς* τὴ μύτ' τσου παδιοῦ. — *Παδιοῦ* γεῖδα, μὰ δὲν ἔν.

Παδρολογοῦμ' = εἶμαι ὑποψήφιος γαμπρὸς ἢ νύφη. — *Γοῦλο παδρολογιέσαι.* — *Παδρολογιέται* κιαυτῆ.

Παθνίσκω = παθαίνω. — Πολλὰ παθνίσκει ὁ κακὸς ὁ ἄθρωπος. — "Ἄλλ' κᾶννα, μεῖς παθνίσκουμ'. — *Τὶ παθνίσκει* ὁ ἄθρωπος πὲ τὸ κλούβιο τ' ἀκίλ' δου! — "Ο,τι παθνίσκεις, πὲ τὸ κεφάλ' σου τὸ παθνίσκεις.

Παῖτόν' (τὸ) = εἶδος ἀμαξιτοῦ μὲ τέσσερους τροχοὺς γιὰ ταξίδια (φαέθων).

Παιδὶ (τὸ) = ἀγόρι — Πόσα παιδιὰ ἔχς;

Πατήμια (τὰ) = τῶν μωρῶν παιδιῶν τὰ παπουτσάκια. — *Βάλ'* τὴ παιδιοῦ τὰ πατήμια. — *Ποῦν* τὰ πατήμια τὴ παιδιοῦ; — *Σὰ* μπατήμια μαλακά.

Παινεσιὰ (ἡ) = ἔπαινος, καὶ μωρολογία. — *Παινεσιᾶς* δὲ θέλω. — *Τὶ παινεσιᾶς ἔν* αὐτές; — *Τὶ παινεσιᾶς πάλ'* λές;

Παινεύγουμ' = ἐπαινοῦμαι. — *Μὴ παινεύγεσαι* καὶ τόσο! — "Οποῖος παινεύγεται τὸν γελοῦνα.

Παινεύγω = ἐπαινώ. — *Πολὸν τὸν παινεύνα* τὸ γαμπρό! = ἐπαινοῦν.

Παινεφτοῦ (ἡ) = παινεσιᾶρα. — *Τὶ παινεφτοῦ* πιά κιαυτῆ! — *Οἱ παινεφτοῦδες* αὐτές... μὲ λές ἐμένα;

Παινεψοῆς (ὁ)=παινεσιάρης.—Ἄδε καὶ σὺ παινεψοῆ!—Ποῦ νειψοῆς εἶσαι καὶ σύ.—Τι πενεψοῆς ἔν αὐτοῖς λεγώ;

Παίρω (Βυζαντ).=κάννω ἀρχήν, λαμβάνω στὰ χέρια.—Πῆρε καὶ πάγ' =ξεκίνησε.—Πῆρε καὶ δῶκε=ἀνακατεύθηκε πολὺ.—Παίρνει καὶ δίν' =φλυαρεῖ.—Παίρω τὸ τσεκούρ' μου καὶ τὸν κόφτω μιά.—Πῆραν τὰ λουλούδια ν' ἀνοίγνα=ἄρχισαν. Ἀρχὴ παραμυθιοῦ :—Παραμύ' παρακοῦκ', πάρ' καὶ λιάλιε τὸ γαδοῦρ', πάρ' καὶ σήκω τὴ νουρά τ', πάρ' καὶ πγιε τὸν πορδαλά τ'.

2) *Παίρω*=ὑψῶ τι, ἀναλαμβάνω, βοηθῶ, παρακινῶ, δέχομαι, ἀγοράζω.—Τὸ παίρω πάν' μου=ἀναλαμβάνω.—Πάρ' παράδειγμα.—Παίρνει κριγιάς =ἀγοράζει.—Τὸν πῆρε πὲ τὸ καλό.—Πάρτονα πὲ τὸ καλό.

3) *Παίρω*=κάννω ἀρχήν.—Πῆρε νὰ βαθαίν' =νὰ ἐμβαθύνει.—Πῆρε καὶ καταλαβαίν' τὸ παιδί γούλα! =ἄρχισε.

Παιχτσιτσιλίκια (τὰ)=ψευτιές καὶ ἀπάτες, ποὺ γίνονται στὸ παίξιμο.—Μὴ γάνς παιχτσιτσιλίκια.—Ἄσα δίχως παιχτσιτσιλίκια ἀ παίζουμ'.

Πάλε=πάλιν—Πάλε ἤρτες.—Πάλε μὲ χρόνια μὲ καιρούς, πάλε δικά μας θάναι.—Μὴ ξανάρτες πάλε!—Πάλε νὰ τὸν πῆς.

Παλεύω=παλαίω.—Πὲ σένα ἀ παλεύω γώ!—Δὲ μπορῶ νὰ παλεύω γούλ' τὴν ὥρα.

Πανάδα (ἡ)=μαῦρα στίγματα προσώπου. *Panada*=Βενετσιάνικη λ.

Παντρεύουμ'=ὑπανδρεύομαι καὶ γιὰ τοὺς ἄνδρες καὶ τὶς γυναῖκες.—Παντρεύκα 13 χρονῶ.—Μεῖς 12 χρονῶ παντρευγόμεσταν.—Νιούτση—νιούτση παντρεύκα.

Πανέμνοστο=πολὸν νόστιμο καὶ δημοστο.—Ὅμοστη μὲρ' ἢ νύφ' σου.—Τὰ κάλλια σου πανέμνοστα.

Πανούκλα (ἡ)=ἡ ἀρρώστεια, ποὺ τὴν φαντάζονται σὰ μία γυναῖκα ἀχτένιστη καὶ ἄσχημη.—Μωρὴ πανούκλα, σὺ τῶκανες αὐτό;—Πανούκλα νὰ σὲ βοῆ! (κατάρα).

Παντατίφ (τὸ)=κρεμαστὸ ἀπὸ τὸ λαιμὸ στολίδι.—Ἐχασε τὸ παντατίφ' δης.—Πάει, χάθηκε τὸ παντατίφ' μου.—Τῆς χάρσε ἢ πεθερά δης τὸ παντατίφ αὐτὸ πὲ τὴν ἀγάπ', ὅδες πέθνησε.

Παντζαχιρ (τὸ)=χόρτο ποὺ τὸ βράζουν καὶ τὸ πίνουν γιὰ γιαιρικό, στὸ φόβο.—Βράσ' παντζαχιρ καὶ πιέτο ἀ σὲ περάσ' ὁ φόβος 2)=κρίξιμο.

Πανταχούσα=δνειδισμα ὑβριστικό.—Τὸν τράβηξα μιά πανταχούσα.

Παδέχω=ἀπαντέχω, καρτερῶ, ὑπομένω, προσδοκῶ, περιμένω.—Α σὲ παντέχω σὶ Τρίτ' =στὸ καζάρι ποὺ γινότανε τὴν Τρίτη τῆς ἑβδομάδος.—Τὸν πάντεξα, τὸν πάντεξα, μὰ δὲν φάνκε.—Πάδέχά τὸν νὰ μιά ὥρα!—Α καδέξω νὰ διοῦμ' ὡς πότε.

Παλαμιστή (ἡ)=ἡ στροφή τοῦ ἀδρακτιοῦ στὸ κλώσιμο τοῦ νήματος, γίνεται μὲ τὴν καλάμη.—Ἐκανα μιά παλαμιστή.

Πανῶρια (ἡ)=κατ' εὐφημ. ἢ ἄσχημη.—Πανῶρια δὰ καὶ σύ!—Γοῦ

θεγέ μ', τὶ πανώρια ἦσαν αὐτή!—Μωρὲ πανώρια!—”Αντε καὶ σὺ πανώρια!

Παπαρούνα (ἡ)—Εἰς τὴν ἀναβροχιά ἔλεγον τραγουδιστά :

Παπαρούνα κερπατεῖ τὸν Θεὸν παρακαλεῖ :

«Δόμ', θεέ μου, μὰ βροχὴ στὰ σιτάρια, στὰ κριθάρια

στοῦ φτωχοῦ τὰ σταροσπόρια καὶ τῆς βάρους τὰ κρομμύδια».

Παπᾶς—ὁ ἱερέας.—”Αλλὰ λέγ' Παπᾶς, κιᾶλλα Παπαδιά.

Παπαδίτσα (ἡ)—χαμομήλι.—Μάζωξαμ' παπαδίτσα.—Βράσ' παπαδίτσες νὰ πιεῖς, καλὸ κάννα.

Παπύρ' (τὸ)—τὸ λινάρι, ποὺ μεταχειρίζονται οἱ βαρελάδες γιὰ τὰ βουτσιά.

Παράκλι (τὸ)—μικρὸ πλαστὸ διαχώρισμα, ποὺ κατασκευάζονταν μέσα στὰ σεντούκια τῶν παλιῶν.—Νοῦξ' τὸ παράκλι σ' νὰ δγῆς, νὰ δγιούμ' ἔνε μέσα γῆ ὄχ'! —”Ανοιξ' τὸ παράκλι σ' καὶ δός του.—Τὴν ὄχω μέσα στὸ παράκλι.—Τὸ σεντούκ' μου δὲν ἔχ' παράκλι.

Παραλείφω—λερώνω. — Παραλείψεις ἓνα γόσμου.—Μὴ παραλείψς τὸ τραπέζ'.

Παρακάλια (τὰ)—οἱ παρακλήσεις.—Πὲ τὰ παρακάλια τὰ πολλὰ μπόρσα λιγάκ' νὰ τὸν μαλακώσω.—Τὶ παρακάλια ἔν αὐτά.

Παρασκύφτω—σκύφτω μὲ τὸ παραπάνω.—Παράσκυψα καὶ κατέβκε τὸ αἷμα στὸ κεφάλ' μου.

Παραγυνοῦ καὶ παραβοδώνω,=καταδίνω προδίνω (παρὰ+ὀδος) (Φιλήντας Γλωσσογν. Τ. Β'. σ. 212).

Παραγκωμιάζω—βγάζω ἓνα παραγκώμι.—Δάσκαλε, αὐτὸς μὲ παραγκωμιασε.—Τὶ σὲ εἶπε μπρέ.—Εἶσαι ἓνα βῶδ'.—2) Κακολογῶ, δίνω παρατσούκλια.—Αὐτὸς μὲ παραγκωμιάζ'—Παραγκωμιασέ τον να καὶ σύ.—Μὴ παραγκωμιάζ', γιατί ἂ τὸ πῶ τὸ δάσκαλο.—Κύριε, μὲ παραγκωμιάζ'.—”Οποῖος παραγκωμιάζ', παραγκωμιάζ' τὸν ἑαυτό τ'. Οἱ γειτονικοὶ Σκοπιανοὶ εἶχαν ἔξαιρετικὴ χάρη στὰ παραγκώμια τους.

Παραγκώμι (τὸ) καὶ παραγκώμισμα=παρατσούκλι.—Δάσκαλε αὐτὸς μᾶς βγάξ' παραγκώμια.—ἂ τὸν βγάλουμ' ἓνα παραγκώμ'.—Κι' αὐτοὶ μὲ τὰ παραγκωμιάσματά τους.

Παραγόν' (τὸ)—ἡ σιτά.—Τὸ παραγόν' μας καίγ'.—Καθόμαστε στὸ παραγόν'.—”Η σταχτοπούτα κάθονταν στὸ παραγόν'.

Παρακάθουμι—συναναστρέφουμι κάποιον.—Μὴ τὸν παρακάθεσαι, μπρέ, τὶ προκοπὴ ἔχ' αὐτὸς;—Τὸν ξαίρω, γιατί τὸν παρακάθεσαι.—”Οποῖον παρακάθεσαι, τέτοια τσαλιμια μαθαίνς.

Παραβάραινω—δίνω ὑπερβολικὸ βάρος.—Σᾶς παραβάραιναμ' νύφ', μὰ ὁ θεὸς νὰ μᾶς σχωρονᾶ.—Πολὺ τὴν παραβάραιναμ' τὴ γυναίκα.

Παραγλίπω—παραιτοῦμαι ἀπὸ ἀπαιτησιν, ἢ προσποιούμαι ποὺ δὲ

βλέπω.—Ἄντε ἄς παραγλέπουμ' μεῖς οἱ μεγάλ'.—Παραγλεπέ δε και σὺ σὰ μεγάλος.—Οἱ μεγάλ' παραγλέπνα.

Παραιτιοῦμ' = παραιτιοῦμαι.—Δὲ παραιτιοῦμ' πὲ τὸ δίκιο μ'.

Παραλιαλιῶ = ὀδηγῶ.—Παραμύθ' παρακούκ' παραλιαλίε τὸ γαδούρ', πῖρ' και σήκω τὴν νουράτ' πῶρ' και πιὲ τὸν πορδαλά τ'.

Παραμαγοῦλα (ἦ) = (παραγναθίς).—Τὸ παιδί ξβγαλε παραμαγοῦλες.—Μαγειρεψαμ' τὴ γουρουνιοῦ παραμαγοῦλες.—Τὶ ἔχ' λεγῶ τὸ παιδί;—Ἐχ' παραμαγοῦλες!

Παραμοιάζω = βρίσκω ἓνα ὅμοιον μὲ ἄλλον.—Ἄ! σὲ παράμοιασα πὲ τὸ Χριστάκ'.—Νὰ δγιῆς πὲ τὸν παράμοιασα.—Τὸν παραμοιάζω πὲ τὸν Δημητρὸ ἔτσ' παχουλόννα.

Παρακατινός = κατωτέρας ποιότητος.—Δὲ θέλω γὼ παρακατινὰ πράματα.—Πὲ τις παρακατινοὶ μὴν ἔχε φιλίες.—Πολὺ παρακατινὸς ἄνθρωπος.

Παραπαίρονουμ' = παραφέρομαι.—Μὴν παραπαίρνεσαι και τόσο.—Παραπάρακα πολὺ.—Παραπαίρνεται μόν' και ξεφωνίζ'.

Παράσμερα = ἀπόκεντρα.—Τὸ σπὶτ' μας ἔν παράσμερο.—Τὸν πῆρα παράσμερα και τὸν ξεμολόγοσα.—Διγὰκ' παράσμερα εἴμαστε, μὰ τὶ ἂ κάνουμ'.

Παραστέκουμ' = ὑποβοηθῶ, προστατεύω ἓναν.—Τὴν παραστάθα τὴν ἄρρωστη.—Παραστάθτισε τὸν να και σὺ τώρα στὴν ἄρρώστεια τ'.

Παραχώνω = βάζω μέσα στὴ γῆ, θάβω.—Τὸν παραχῶσαν = τὸν ἔθαψαν. Νὰ σὲ παραχῶσω = κατάρω.—Παραχῶσε τὴ ρίζα κι' ἄφτηγα = σκέπασε τὴ ρίζα.—Παραχῶσε τὰ λεφτὰ στὴ γίσμπα.—Ἡ κάτα, γιατί παραχών' τὰ σκ... δης;—Νὰ μὲ παραχῶσονα = ὄρκος.

Παρμένος = ἀπόκλητος, ὁ ἀνόητος.—Τᾶβαλες τώρα και σὺ πένα ἄνθρωπο παρμένο.—Πὲ καιρὸ ἔνε παρμένος.

Παρτακλός = ἐπιθ. τρελλός (παρλιακός Ἡπειρος).—Παρτακλὸ παιδί.—Ἐσὺ εἶσαι, παιδίμ', παρτακλιά.—Τὶ παρτακλὰ λόγια ἔνε αὐτά;—Ἄφσε τὸ παρτακλόννα. 2) Ὁ μωρολόγος.—Ντιπ παρτακλός ἄνθρωπος!

Παρταλιάζω και παρτσαλιάζω. = Ξεσχίζω, κάμνω ράκη.—Παρτσάλιασα τὰ ρούχὰ μ'.

Παρταλιάζουμ' = ξεσκιζομαι.—Παρτσαλιάσκα πλιά.

Παρτάλια (τὰ) = ράκη.—Πῶρ' τὰ παρτάλια σ' και τράβα πὲ δῶ νά.—Τὰ ροῦχα τ' ἔνε παρτάλια.

Παρταλιάρς (ὁ) και *παρτσαλιάρς* = ὁ ρακένδυτος.—Τὶ παρταλιάρς ἔγινες, λεγῶ, σὺ;

Παρταλομαράτσα = ἡ γυναῖκα ποὺ μιᾶ ἄσκοπα κἀνόητα.

Παρτακλή (ἦ) = τρελλή, ἀνόητη.—Παρτακλή γείσαι μωρή;

Παρτακλώνουμ' = ἀνοηταίνω.—Παρτακλώθηκε ἡ ἐρίφρα.

Παρτακλός = ὁ τρελλός, ἀνόητος.—Τέτοια παρτακλὰ λόγια ποὺ λέγ'!
—Κιαὶ τὸς παρτακλός!!

Πάσματα (τὰ)=οἱ θηλιές τοῦ νήματος· ὑποδιαφρέσεις τῶν νημάτων.—
Πόσα πάσματα ἔχ' τὸ κουβάρ.—"Ἐχασε τὰ πάσματα τ'=**ἔχασε τὴ σειρά του**=τὸ θάρρος του.

Πασπάλ' (ἡ)=ἡ πασπάλη, σκόνη ἀλευριοῦ.

—"Ἀλεθε μῦλε ἄλεθε μιᾶς σκύλας τὰ κομμάτια

καὶ κίν' ἄλευρι κόκκινο, καὶ τὴν πασπάλη μαύρη (δημοτικό).

Πασπαλίζω=κουκίζω.—Πασπάλσε τὸ ἄλευρι πὲ πάν'.

Πασπαλίζω=ρίγγω σκόνη ἀρωματωιὰ στὸ φαγητό.

Πάστρα (ἡ) καθαριότης. — Σήμερα ἔχομ' πάστρα.—Πὲ τὴν πάστρα λάβ' τὸ σπίτ' (=λάμπει).

Παστρεύω=καθαρίζω.—Μέρα νύχτα παστρεύω καὶ παστριά δὲν ἔχομ'.

Παστρικὸς=ὁ καθαρὸς καὶ ὁ ἀνήθικος.

Παστρικιά (ἡ)=διεφθαρμένη.—"Ἄφσε κι' αὐτὴ τὴ μαστρικιά.

Πασχαλιὰ ἐπίθ.=κρεατινὰ.—Σήμερα ἔχομ' πασκαλιὰ.

Πάσχα=Πάσχα, Λαμπρὴ.—Καλὸ Πάσχα!

Πασκαλιάζω=1) κάνω τὴ λαμπρὴ, φθάνω τὸ Πάσχα 2) τρώγω πασχαλιὰ, ἀρτύνουμαι.

Πασχίζω (πάσχομαι) κοπιᾶζω, καταβάλλω προσπάθεια.—Πάσχοισαμ, πάσχοισαμ', ὅτ' ἤρετε πὲ τὸ χέρ' μας τόκαναμ', μὰ δὲν ἤδαν γραμμένο νὰ ζήσ'. —Νὰ πεις ποὺ δὲν πάσχοισα.—"Ὅλο πασκίζω, μὰ δὲ ἔρκεται πὲ τὸ χέρ' μου τίποτε. — Νὰ πασκίσεις, παιδί μ'. — Γὼ πάσχοισα στὰ νιάτ' μ'. —"Ὅποιος πασχίζ' γλέπ' καλό.

Παρτσάλιάζω — ζομ' = ξεσκίζω, κάνω παρτσάλια (κομμάτια).—Ποῦ, μπρὲ παιδί μ', παρτσάλιασκε;—Παρτσάλιασε τὰ ρούχα τ'.—Τὸν παρτσάλιασε τὸ σκυλί καὶ τὸν κομματίασε.

Παρτσάλιασμα=τὸ ξεσκισμα, τὸ κομματίασμα.

Παραλαντίζω—τίζομ' =κάνω κομμάτια, ξεσκίζω, τρυπῶ, κομματιάζομαι —Α σε παραλαντίσ'!—Τὸν παραλάττισαν τὰ σκυλιά.—Παραλαντίσκε ὁ μπερντιές.—Παραλαντίσκε νὰ φωνάζ'!

Παρασοῦσουμη=ἀσημίτατη ἀντὶ τοῦ παράσημο ἔκ μειωφ. τῶν παρασήμων νομισμάτων φανλότητος ἴσης. "Ὅθεν καὶ *παρασοσοσυνιάζω* = ἀσημίζω.—Τὶ παρασοῦσουμη νύφ'!—"Ἡ νύφ' ἤδαν παρασοῦσουμη ντίπ!

Παραβαρῶ=δίνω περιττὸ βάρος ὑπερβολικό.—Σᾶς παραβάρεσαμ' ἄμνια "Ἐλέγκω, νὰ μᾶς σχωρέσετε. — Δὲν ἔν τίποτες βάρος. Δὲ μᾶς παραβάρανετε.

Παραβγάζω=προπέμω=ξαποστέλω.—Τὴν παραβγάλαμ'.—Α σὲ παραβγάλω γώ, μὴ σταναχωριέσαι, ὡς τὴ στρατά.—Παραβγάλαμ' τίς μουσαφιρέοι.

Παρακάνω=γίνομαι ὑπερβολικὸς λέγεται καὶ *παραξηλώνω*.—"Α! μὰ

τὸ παρακάνας!—Μὴ τὸ παρακάνας δὰ καὶ σὺ τόσο!—Τὸ παρακάνας, τὸ ξαίρας; —Ὅποιος τὸ παρακάν', αὐτὰ παθῆσκει.

Παραπαίρνω—ἐκπλήσσω, μαλώνω ἕναν μὲ τὸν τρόπο μου, ὀνειδίζω.—Τὴν παραπῆρε.—Μὴ τὸν παραπαίρνεις, μόν' πὲ τὸ καλὸ πάρτονονα.—Τὶ μὲ παραπαίρνεις καὶ σὺ!—Γοῦλ' τὸν παραπῆραν.—Μὴ τὸν παραπαίρνετε δὰ καὶ τόσο!

Πασπατεύω—ψάχνω στὰ σκοτεινὰ μὲ τὰ χέρια ἀπλωμένα.—Τὶ πασπατεύς, λέγῳ, κεῖ τόσ' ὥρα;—Γοῦλο πιά πασπατεύς.—Μὲ πασπατεύε γοῦλ' τὴν ὥρα... ὁ μασκαράς.—Τὴν πασπάτεια λιγάκ'!—Τὴν χάιδεμα.

Πάστρα (ἦ)—καθαριότης.—Τὶ πάστρα ἔν αὐτή!—Γοῦλο πάστρα!—Πάστρα πὰ στὴν πάστρα!

Πάστρα (ἦ)—παιγίδι χαρτιῶν γνωστό.—Ἔλα νὰ παίξουμ' πάστρα.

Πάτα—σωστά, ἴσα κῖσα.—Τάφεραμ' πάτα = μᾶς ἔφρασαν ἴσα ἴσα συμφωνήσαμε, μονιάσαμε.—Ἦραμ' πάτα = ἴσα κῖσα.—Ἐῖμασε πάτα = ἴσα κῖσα.

Παταράκ (τὸ)—συμπλοκὴ χτύπημα.—Ἐγινε ἕνα παταράκ'.—Τὶ παταράκ ἦδαν αὐτὸ πάλ'?

Πατέκα (ἦ)—τὸ μονοπάτι.—Πῆραμ' τὴν πατέκα = ἀκολουθήσαμε τὸ μονοπάτι.—Σὰν κατεβῆς τὴν πατέκα, φαίνεται τὸ χωριό.—Κεῖν' πῆραν τὸ δρόμο, γὰρ πῆρα τὴν πατέκα.—Πῆρε τὴν πατέκα καὶ πῖει.—Πηγαίνοντας ἔχ' μιὰ πατέκα.

Πατήτρια—πατήτρα (ἦ)—σανίδα, ποῦ ἡ ὑφάντρα πατᾶ ρυθμικὰ γιὰ νὰ λειτουργήσει ὁ (ἀργαλειὸς) λάκος.—Οἱ πατήτριες βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸ λάκκο καὶ ἐναλλάξ οἱ γυναῖκες τὶς πατοῦν ν' ἀνοίγουν οἱ κλωστὲς καὶ νὰ ρίχνουν τὴ σαῖτα, ποῦ φέρνει τὸ ὑφάδι τοῦ πανιοῦ.—Δόμ' λεγῶ τὶς πατήτριες.—Πατήτριες δὲν ἔχω.—Πὲ δυὸ πατήτριες ἔνε τὸ πανίμ'.

Πατραχήλ' (τὸ) (περιτραχήλι) (Βλέπε Φιλήντα Γλωσσογν. Τ. Α. σ. 169).—Παπὰς χωρὶς πατραχήλ' γίντανε;—Πάρ' παπάμ', τὰ πατραχήλιασ' καὶ τράβια μῆ... (ἀπειλή).—Παπὰς τὰ πατραχήλια τ' ἔχουσε.

Πασπάλ' (ἦ)—ἕνα εἶδος ἀλεύρι τελευταίας ποιότητος.

Πασπαλίζω—κονκίζω κάνω τι ἐπιπόλαια.—Ἔλα νὰ τὸ πασπαλίζς.—Τὸ πασπάλιξε λιγάκ' καὶ πῆρε τὰ λεφτά.

Παστρέβω (σπαρέβω) (Βλέπε Φιλήντα Γλωσσογν. Τ. Β' σ. 169).—Γοῦλ' μερίτσα παστρέβω καὶ παστριά δὲν ἔχω πὲ τὰ παιδιὰ = ἔξ αἰτίας τῶν π.—Παστρέβω, παστρέβω καὶ πάλ' βρωμισμέν' εἶμασε.

Πατοαλί' (τὸ) = τὸ μυαλό.—Χίτς πιά δὲ γόφ' τὸ πατοαλί' ντου.—Δὲν ἔχ' δυὸ πατοαλιὸ πατοαλί.—Μωρὲ πατοαλί'!

Πατοαρίζω—δίνω μπάτσους, χτυπῶ στὰ μάγουλα.—Θὰ σὲ πατοαρίζω καλὰ μὲ φαίνεται.—Τὸν πατοαρίζω καλὰ γὰρ κείνονα.

Πατόνω—βάζω πάτο, παραγεμίζω, παραχορταίνω τὸ στομάχι μου.—

Τὴν κάτωσωμ' καλά.—Ἄντε πὰ νὰ τὴν πατώσ'ς.—Τὴν πατώσες;—Α τὴν πατώσωμ'.—Πὰ νὰ τὴν πατώσω. 2) Πατώ=βάνω τι κάτω ἀπὸ τὸ πόδι μου, ἐπιμένω.—Πάττωμ ποδάρ' ἢ πάττωμ' πόδ'==ἐπιμείναμε. 3) Μπαίνω ὡς κλέφτης κάπου ξαφνικά.—Τὸν πάττωσαν τὸ σπλί'ντου,=μπήκαν στὸ σπλί' του κλέφτες. 4) Ξαφνικά καταλαμβάνω τι.—Α πᾶμ ἂ τις πατήσουμ'—Τίς πάττωσαν κλέφτες.—Τίς πάττωε τὸ νερό.—Τίς πάττωε ἢ πείνα.—Τοὺς πάττωσαν οἱ μουσαφίρηδες ἄπανοίξια=ξαφνικά.

Πάχνη (ἡ)=Τὰ κεραμίδια ἔχνα πάχνη, κλέφ' ὁ Γαβρήλης τὴ Δάφνη, τὰ βαρέλια ἔχνα γύλ', κλέφ' ἡ Δάφνη τὸ Γαβρήλ.

Πὲ πρόθεσις: ἀναπληρώνει τὴν χρῆση τῶν παλιῶν ἀπὸ, μετὰ, σύν, ἐκ, παρὰ, ὑπό.—Πὲ τὴ τέχνη ζεῖ;—Πὲ ποῦ γῆρτες;—Πὲ πγοιόννα ἔρχεσαι;—Πὲ τι μοῦτρα ἂ παρουσιαστῆς.—Πὲ πγοιόννα μάλωσες;—Πὲ τι θυμώνς.—Πὲ γούλ' ὀλόπρωτος.—Πὲ τὸ ζόρ' ἂ τὸ πάρς νε;—Πὲ μπρός=ἀπὸ ἔμπρός.—Πὲ πίσ'=ἀπὸ πίσω.—Νὰ φᾶς, πὲ πίσ'.—Πὲ ποῦ γεῖσαι;—Πὲ τὴ Μπόλ' (Πόλη).—Πὲ ποῖον να γεῖσαι, —Πὲ τὸ Διαμαντή.—Πὲ τι κόπκες;—Πὲ τὸ μαχαῖρ'!

Πεβγάζω καὶ (ξεπεβγάζω) ἔξοφλῶ τὸ χρέος μου. — Τὸν πέβγαλα.—Πὰ νὰ τὸν πεβγάλ'ς.—Ποιὸς θὰ πεβγάλ' τὸ χρέος μας;—Σὰ δὲ πεβγάλω τὸ χρέος μου, δὲ μπορῶ γὰ νὰ ζῶ.—Α τὸν πεβγάλω, ἄς κάν' ὑπομονή.

Πεγυρίζω (δίνω ρέστα).—Τὶ μὲ πεγυρίζς τώρα;—Τὴν πεγύρσα τρία γρόσια.—Πεγύρσετους τὴ μτροϊκά της καὶ φίστηννα.

Πεθερᾶς τὸ κεφάλ'=εἶδος λουλουδιοῦ, καὶ τῆς πεθερᾶς τὰ μαλλιά=εἶδος χαλθὰ σὰν κλωστὲς κετὲν ἑλβά.

Πεθαμάζουμ'=ἀποθαμαίζω.—Τὰ πράματα (=ζῶα) νὰ μὴ τὰ πεθαμαζώστε, γιατί σκάννα.—Νὰ μὴν πεθαμάζ' κανεῖς ξένα πράματα.

Πεικάζω=(ἀπεικαίζω, ὑποθέτω, μαντεύω.—Πεῖκαζε τώρα νὰ δῆς.

Πειχίζω=πειραίζω, χωρατεύω.—Σὲ πειχίζω λεγῶ Πουλίν, σὲ πειχίζω.—(Φιλήντας ἐπιχέω — ἐπιχύσω : πιχύζω = συγχίζω). — Πειχίζω τὴ νύφ' σου, λεγῶ.

Πεκεινά=ἀπὸ κεῖ νά, πὲ=ἀπό.—Φέρ' πὲ κεινὰ τὰ γυαλιά μ'.—Ἔλα καὶ σὺ πεκεινά, τι λόγια ἔν αὐτά.—Τρέξε πεκεινά λήγορα.—Α πάγω πὲ κεινὰ μάνι - μάνι κι ἂ νᾶρτω.—Γρέμισέ τον να πέ κει νά.

Πεκόδγω (ἀποκόπτω) = παύω νὰ βυζαίνω τὸ παιδί.—Τὸ πέκοψα τὸ τὸ παιδί μ'.—ἂ τὸ πεκόψω αὐτὸ τὸ μῆνα.

Πεησκίζ'=παίρνει ὁ ἥσκιος.—Πεῆσκιωσε, ἔλα νὰ βγοῦμ'.—Σὰν πάρ' νὰ πεησκίζ', ἔλα μάνι μάνι.

Πεησκιών'=πέφτοντας ὁ ἥλιος ἀφίνει τὸν ἥσκιον νὰ προχωρᾶ.—Πεῆσκιωσε λιγάκ' ἔλα νὰ κάτσωμ'.—Σὰ πεησκιώσ' ἂ νᾶρτω.

Πελαχιζώ=πέφτω σὲναν ἄλαφρὸ ὕπνο· ἀποκοιμοῦμαι ἑλαφρά.—Μόν'

πελάχισα λιγάκ' νά, καὶ βροδᾶ ἢ πόρτα μας. — Ἄς πελαχτίσω λιγάκ' δῶ νά.—Ἔτο' νά μόν' πελάχισα.

Πέλεμος (ὁ)=πόλεμος.—Πὲ τὴν ἐγνώμ' πέλεμο ἀνάδνα, δὲν ἀρελλαιν-
ται γιά.—Τρύγος, θέρος, πέλεμος! τὰ τρία μεγάλα καὶ δύσκολα ἀνθρώπινα ἔργα.

Πελεμῶ=ἀγωνίζομαι, καταγίνομαι.—Γούλ' τὴ μέρα πε'λεμῶ.—Πελεμῶ
πὲ τὰ παιδιὰ μ'.—Πελέμσα, πελέμσα, μὰ δὲν τὰ κατάφερα.

Πελῖνος (ὁ)=εἶδος κρασιοῦ, ποὺ γίνεται ὅπως ἡ ρεσίνα, μ' ἓνα χόρτο
ποὺ τὸ λέγουν *πελῖνο*, πολὺ δυναμωτικό. 2) *Πελῖνος*=ἡ ἀψιθιός, ἀψιθία. Ἡ
γεύση του πικρὴ, ἀλλὰ πολὺ εὐχάριστη μέσα στο κρασί.

Πελνῶ καὶ πελῶ = ἀπολνῶ, ἀπολῶ, ἀφίνω ἀπὸ τὰ χέρια μου.—
Πέλκαν τὸν γουβᾶ στο πηγᾶδ'.—Πέλκαν τὰ λουλοῦδια=ἄνοιξαν τὰ λουλού-
δια.—Πέλκε τὸ νερὸ=ἀφῆκε τὸ νερὸ νά τρέχει=2) πέρδομαι. Τὸν πέλκα
=τὸν ἀπόλυσσα.—Τὸν πέλκες καὶ βρώμσε.—Ἄσχημα τὸν πέλκε=τὸν ἀφῆκε
ἄσχημα.—Γούλο τις πελνᾶ=διαρκῶς πέρδεσαι.

Πεμνίσκω=μένω μόνος.—Πέμνα μονάχ' μου.—Τίποτι δὲ πέμνε πὲ τὴ
λίρα.—Δὲ μᾶς πέμκε παράς.—Πέμκαμ' τρεῖς πὲ τις δέκα.—Πέμκανα τρεῖς
καὶ κούκος.—Δὲ πεμνίσκει φαγὶ σιὸ σπιάτο. 2) *Πεμνίσκω*=καὶ πομνίσκω,
μένω πίσω.—Πέμνε πίσ'.—Γούλο σὺ ὑστερνὸς πεμνίσκεις. 3) Ἄπλῶς μένω.
—Πέμνε σὰ σῦκο λιασμένο, μιὰ φούχτα. — Πόμενε πὲ τὰ λόγια τ'—Σὰ
πομικ' φαγὶ, βάλτο στο φανάρ'. — Ἐφαγαμ' ἔφαγαμ' καὶ μᾶς πόμενε καὶ λι-
γάκ'.—Ὁ ἥσκιος δὴς πέμνε.—Δὲ πομνίσκω γῶ μονάχ'.—Δὲ μᾶς πέμκε πα-
ράς.—Μονάχ' πέμνε.—Πόμενα ὀλομόναχ'.—Μᾶς πόμενε ἓνα ψωμί.—Ποῦ νά
μὴ πομῆς! (κατάρα) 4) ὑπομένο.—Λίγο πόμενε καὶ σὺ.—Δὲ μπομένο πιά.

Πέρας περοῦ ἐπίρ.—τὸ τέρμα τοῦ σκοποῦ.—Τὸν τρύπσε πέρα περοῦ.

Περγελῶ = *περγελᾶω*, γελῶ σὲ βάρος ἄλλου καὶ μὲ λόγια.—Τὸν περγέ-
λασε.—Μὴ μὲ περγελάτε δὰ καὶ δὲν εἰστε καλύτερες.—Ἄποιος περγελά τὸν
ἄλλον, περγελά τὸν ἑαυτὸ τ'. 2) *κατηγορῶ*.—Τὴν περγέλασαν τὴ νύφ'.—
Τί περγελάς λεγῶ;—Ἄποιος περγελά, περγελά τὸν ἑαυτὸ τ'.—Μὴ περγελάς
τὸ γκόσμο, μόν' κῦτταξ τὴ γαμπούρα σ'.

Πέρε=παρά, ἦ.—Καλύτερα νά κάν' δύο κάμαρες δικές ντου, πέρε νά
νοικιάξ'.—Κάλλιο νά πορπατῶ, πέρε νά κάθουμ'.—Δὲν ἔστειλνες τὸ παιδί,
πέρε ποὺ γῆρτες.

Περιγραμμένος—η—ο=ὁ στολισμένος, ὁ ὠραῖος.—Ἡ νύφ' ἦδαν πε-
ριγραμμέν'.

Περίδρομος, (ὁ)=γιὰ κακοὺς ἀνθρώπους. — Ἐφαγε τὸ μερίδρομο. —
Ἐνα μερίδρομο παιδιὰ.

Περίδρομιάζω = κάνω τι ὑπερβολικά, τρώγω πολὺ.—Περίδρομιάσε ἓνα
ψωμί=ἔφαγε ἓνα ὀλόκληρο ψωμί.

Περιοπᾶ (ἐπίρρ.)=περικεκομμένα, σύντομα.—Περιοπᾶ μὲ τὰ εἶπε.—
Μίλοσαμ' περικοπᾶ.—Πέμ' τα μένα περικοπᾶ.—Περιοπᾶ τὰ λέν.

Περγκέλ' (τό) = ἐργαλεῖο με δύο σκέλη (διαθήτης), πὺν κάνουν κύκλους (περιέλίσσω). — Φέρ' τὸ περγκέλ'. — Πὲ τὸ περγκέλ' μέτρησα. — Δίχως περγκέλ' τὶ πελεμάς. — Πιάσ' τὸ περγκέλ' σου νὰ βρῆς τὴν ἰσαδά. — Ὁ νοῦς σου νὰ ἐν' περγκέλ'.

Περτοιά (ῆ) = ἡ χαίτη, τὰ μαλλιά. — Τὸν ἔπιασα πὲ τὴν περτοιά. — Ἡ περτοιά τὴ λιονταριοῦ ἦδαν ἴσαμ' τὴ ἀλογοῦ τὴ νουρά, κρέμδαν καὶ ὡς τὴ γῆ (παραμύθι).

Πεσκέσ' (τό) = τὸ δῶρο. Γενικά τὰ δῶρα πὺν πῆγαιναν οἱ βαφτιστικοὶ σὶς νουνές. — Ἐστείλαμ' τὰ πεσκέσια. — Τίς ἔστειλα πεσκέσ'. — Μᾶς ἔστειλαν πεσκέσ'. — Μεῖς ἔδιναμ' ἓνα γαυρὸ πεσκέσια πολλὰ.

Πετσιγκρώνω = τσιτώνω, τεντώνω. — Τὶ πετσιγκρών'ς τὰ μοῦτρά σ'. — Πετσιγκρώσε σὰ ψημένο κεφάλ'.

Πετσιγκρωμένος (ὀ) = ὀτσιτωμένος, ὀτεντωμένος. — Ἄμμα πετσιγκρωμένος!

Πεταυρίζουμ' = τεντώνω χέρια καὶ πόδια μετὰ τὸν ὕπνο. — Τὶ πεταυρίζουμ' ἔτσι, ἂ κοπεῖ τὸ ζουνάφ' σου. — Δὲ ξαίρω τὶ τὸ χάρο μ' ἔχω σήμερα καὶ πεταυρίζουμ' γούλ' μέρα.

Πέταυρο (τό) = λεπτὸ κομματί ξύλου, πὺν γίνονται τὰ διαφράγματα τῶν τοίχων τῶν δωματίων. Στὴν Ἡπειρο λέγεται *πέλα*.

Πηδηκλώνουμ' = σιαλώνω καὶ πέφτω. — Πηδηκλώθηκα καὶ πεσα. — Ποῦ νὰ πηδηκλωθεῖς γάδαρε!

Πηλιάζω = μαζεύω πολλὰ τῶνα πὰ σ' ἄλλο. — Πήλιασε, πήλιασε.. τὶ χάριξε; — Ὁ ἄθροπος νὰ μὴ πηλιάζ', μονάχα νὰ κοιτάζ' καὶ τίς φτωχοί. — Πήλιαξε καὶ σὺ νὰ διοῦμ' μαζί σ' ἂ τὰ πάρος; — Πήλιασα πάλ' μιὰ στοῖβα ροῦχα, νὰ διοῦμ' ποῖος ἂ τὰ σιδερώσ'.

Πήλλα (ῆ) = Ἐνας μεγάλος σωρὸς ἀπὸ πράγματα. — Μιὰ πήλλα ροῦχα ἔχ'!

Πήττα = κομματί κατημένο ('). — Τῶκανε πήττα. = Τὸ πλάκωσε. — Πήττα ἂ φᾶμ'. — Μιὰ πήττα σαποῦν' δὲ μὲ φτάν' τὴ μέρα. — Πάτσες στὴ μπηττα = ἀπέτυχες. — Ἐφαγε ὁ σπανὸς τὴ μπηττα. — Τὴ μπηττα τὴ σπανοῦ νὰ μᾶς πῆς (παραμύθι).

Πίκος (ὀ) = παιγνίδι παιδικό. (περιγραφή βλ. Θρακικά Γ, Γ' σ. 299. καὶ Θρακικά Στ'. Ψάλτης 19 7). Λαφρὸς ὡς τὸν πῖκο!! — 2) πῖκος = ἄνθρωπος κοντός. — Ἄφτονα τὸν πῖκο. — Ντιπ πῖκος!

Πικρίζ' = ἔχει πικρὴ γεύση. — Τὸ φαγὶ πικρίζ', κήριξε. — Τὶ ἐν αὐτὸ πὺν

(1) «Μιὰ πηττούδα πὲ κριθαρίσιο ἄλευρι, ἂ τὴ ζυμώστε, ἂ τὴν ψήστε στὴ φωτιά, ὕστερα πὺς θὰ νένε ἡ γωνιά της, ἔτσι ἂ τὴν σκίστε (δηλ. κατακόρυφα) ἂ τὴν κοκκίστε νισαντιό, ἂ τὴν βάντε σ' ἓνα τουλπάν', ἂ τὴν βάλτε στὴν κορφὴ τ' (φάρμακο). Πὲ τὰ ποδάρια ὡς τὸ κεφάλ' βαστοῦνα τὰ νεῦρα. Ὁ,τ' ἔχ'ς κακὸ τὸ παίρνει, γιατίετὸ μεγάλο ἐν» (=γιατροσόφ').

πικρίζ' τόσο;—Σάν νά πικρίζ', θαρρῶ, τὸ γλυκὸ σ'.—Πίκρισε ἡ ψυχὴ μ'.—
Ἡ γλῶσσά μ' πικρίζ'.

Πικροκαρδίω==πικραίνω ἢ πικραίνομαι.—Τὸν πικροκαρδισμόν.—Πικροκαρδισα σήμερα.

Πινίγω==πνίγω—Α τὸν πινίξω! *πνιμένος*=δ πνιγμένος.—Ἵ πνιμένος δὲ φοβάται τὴ θάλασσα καὶ πὲ τὸ νερὸ παροίμ. φρ.

Πινομή (ἡ)==ἐπωνυμία.—Τὶ ἐν ἡ πινομήτ' — Πέμ' τὴ μπινομήτ', νά σὲ πῶ καὶ γώ.

Πιπερίζω==βάζω πιπέρι. Διηγώντας τίποτε, βάζω κιάπο λόγου μου κάτι παραπάνω:—Ἵσο θέλω τὸ πιπερίζω.—Γοῦλο κιά τὰ πιπερίζεις.—Πιπέρσε τα καὶ λιγάκ'.=Αὔξησέ τα.—Τὰ πιπέρσα καὶ τὰ εἶπα.—Πολὺ πιπερισμένα μᾶς τὰ λές.=Πολὺ μεγαλωμένα.

Πιπιρίζω = ροφῶ, κρατῶ στὰ χεῖλια μου μέσα κάτι καὶ τὸ ροφῶ.—Σὰ καρμέλλα πιπιρίζ' τὴ ρώγα δης τὸ παιδί.

Πίρος (ὁ)==κοιμάτι ξύλου στρογγυλοῦ, ποὺ μ' αὐτὸ κλείνουν τίς τρόπες τῶν βαρελιῶν.—Φέρ' τὸ μπίρο λεγῶ.—Βγάλ' τὸ μπίρο καὶ φέρτοννα.

Πισνός (ὁ)==ὁ πσινός. — Πλάκωνε τὸ πισνὸ σ' καὶ σύ!=ἡσύχαζε.—Σάπσε ὁ πσινός μου ==κουράσθηκα.—Κύταξ' τὸ πισνὸ σ'==βλέπε τὴ δουλειά σου.—Τὸν δῶκα καμπός' στὸ μπισνόνα τ'.—Δὲν κάθεται κιαὐτὸς στὸν πσινόν νατ'.—Πάστρεψε τὸ δικόννας' (τὸν πσινὸ) κῦστερα νά μιλάς,==δλέπε τὰ σφάλματά σου.—Ἵπισνός σου ἔχ' ἀγκάθια; καὶ δὲν κατακάθεται;—Ἵ πσινός δης πάγ' σάν καλαῖτζῆ τσιρά==δηλ. κινεῖται δεξιὰ ζερβά.

Πίσσα (ἡ)==ἡ ἄσφαλτος, σκοτάδι βαθύ.—Πίσσα σκοτιδα μυρίζ' καὶ τυρέ.—Ἵξω ἔνε πίσσα δὲ μπηγαίνω γώ.

Πίσ'==πίσω, κατόπι.—Πίσ' πὲ τὴ τρύπα διγιέ.—Σὺ νά φᾶς πὲ πίσ' (τὸν κ.) δηλ. νά μὴ φᾶς.—Πίσ' πὲ τὸν ντουβάρ' ἔπесе.—Δὲ τὸ πγαίνω πίσ'.—Γοῦλο πὲ πίσ' πγαίνς.—Πὲ πίσ' πὲ τὸ ντουβάρ' ἔν.

Πιηδεγμὴ (ἡ)—(ἐπιτηδεγμὴ)—τὰ τετράδια τῆς καλλιγραφίας, ποὺ ὁ μαθητὴς ἀντέγραφε πρὸ 60—70 χρόνια μὲ τ'ἀλληλοδιδασχικὸ σύστημα.

Πιχίζουμαι=συγχίζουμαι (ἐπιχέουμαι Φιλήντας Γλωσσογν. Β. Τ. σ. 210).

Πλάνω=(πλάθω), κάμνω ζυμαρικά.—Α πλάνουμ' μηλίνα.—Ἵπλασαμ' πῆττα.—Τὸν ἔπλασε τὸν ἔκλασε!

Πλάσμο (τὸ)==ἡ πλάσις τῆς μηλίνας, τῆς πῆττας, τοῦ ψαμιοῦ.—Δὲν ἔν καλὸ τὸ πλάσμο δης.—Τὸ πλάσμο θέλ' χέρια.—Κατὰ τὸ πλάσμο καὶ ἡ πῆττα.

Πιανέτσα (ἡ)=φορούλα, ποὺ τὴν μάζευαν ἄγρια στὰ βουνὰ σκορπισμένη.

Πιανεύγω καὶ **πιανεύγουμ'**=παρασύρω—ομαι.—Τὸ πιανεύνα τὸ παιδί πὲ τὰ *λεγοῦδια*=ζαχαρικά.—Τὸν πλάνεψε ἡ τρισακάρατ'.—Πιανεύκε τὸ κορίτσ' δης.—Μὴ πιανεύγῃσαι πὲ τίς ὁμορφίες της, μόν' γλέπε τὴ γλῶσσα δης.

Πλανούδια και πλανέματα (τά) = λόγια με τὰ ὁποῖα πλανεύγω ἔναν.—
 'Τι πλανούδια σὲ γέιπε πάλ'.—Μὴ κοῦς τὰ πλανούδιατ' σὺ!

Πλαντάζω=κάνω κρότο, σκάνω.—Νὰ πλαντάξω=νὰ σκίσεις.—Πλάν-
 ταξε κέσκασε.—Α πλαντάζω πὲ τὸ κακό μ'—'Αμ' σὰ δὲ πλάνταξε ὡς τὰ
 τώρα, πολλὰ χρόνια ἂ ζήσ'.

Πλασταργιά (ἡ)=τραπέξι στρογγυλὸ ξυλένιο, πού πάνω του πλάθουν φύλ-
 λα. 2) 'Η παχιά γυναίκα.—Σὰ ντὴ πλασταργιά γίνκε.—Μωρὲ πλασταργιά!

Πληγοῦρ' (τὸ)=τὸ συνθλιμμένο στάρι στὶς μυλόπετρες ἢ τὸ κουπανι-
 σμένο.—'Εφαγαμ' πληγοῦρ'.—Κάν' μνιά σουπα πὲ τὸ πληγοῦρ'.

Πλιαλιῶ=πηλαῶ, τρέχω. 'Ο τρελλὸς τρελλὸς πλιαλεῖ, ὁ κακὸς κακὸ
 φριάν'. (παραμ. φρ.).—Τὶ πλιαλιῆτε τόσο.—Α σὲ κάνω γὼ νὰ πλιαλιῆς
 (ἀπειλή).

Πλιερώνω=πληρώνω.—Πλιέρωσε ἡ καρδιάμ',=λιγότειψε ἡ καρδιά μ'.
 —Πλιέρωσε τὸ κρασί μας.—Τὸ λάδ' μας πλιέρωσε.—Πλιέρωσα τὸ χρέος
 μου.—Δὲ πλιερών' τὸ χρέος δου.

Πλογοῦμ'=ἀποκρίνομαι.—Δέ με πλογαῖσε λεγῶ; 2) ὑπολαμβάνω, ἀπαντῶ
 παίρνω τὸ λόγο.—Πλογήθηκε μόν' πὲ κεῖ νὰ πού κάδανα καὶ γέιπε.—Μὴ
 πλογαῖσαι σὺ=μὴ ἀπαντᾷς.—Πλογήθηκε μωρὴ καὶ σὺ;=ἀπάντησε.—Δὲ θέλω
 νὰ πλογηθῶ εἰδεμῆ...—Δὲ μπλογᾶται χίτς=σιωπᾶ 3) ἀπαντῶ, ἀπολογοῦμαι.
 —Μὴν τὸν πλογαῖσαι καθόλ'.—Καθόλ' μὴν πλογηθεῖς.—Σὰν πλογηθῆς ἂ σὲ
 δειρῶ.—Τὶ τὸν πλογήθηκες; *'Ηθελε καναγάδες.—Μὴ τὸν πλογοῖσασε νὰ διουμ'
 τί ἂ κάν'.—Μήτε τὸν πλογήθκα.—Γὼ δὲ πλογοῦμ'=ἀπαντῶ.—Μὴ μπλο-
 γιέσαι σὺ μωρὴ!—Πλογήθτε ντε καὶ σὺ,=ἀπάντησε καὶ σὺ;—Καλύτερα κα-
 νεῖς νὰ μὴν πλογαῖτε.—Σὰ μπορεῖς πλογήθτε!—Πλογήθηκες καὶ σὺ!—ἀπάν-
 τησε καὶ σὺ.—Μὴ πλογαῖσαι=μὴν ἀπαντᾷς, μὴ λές.—Πλογήθηκε μόν' καὶ
 τὸ παιδί.—Κεῖ πού μιλούσαμ', πλογήθηκε καιτὸς πὲ πίσ' πὲ τὴ σκούπα (πα-
 ρομύθι).—Παντοῦ πιά ἂ πλογηθεῖς καὶ σὺ!

Πλοκαριά (ἡ) = ἀμάξι γιομάτο ἄχυρα, ὅπως τὰ κουβαλοῦν στὸν ἀχυ-
 ρῶνα ἀπὸ τάλωνι. 2) 'Η παχιά γυναίκα πού τῆς κρέμονται τὰ κρέατα.—
 Σὰ μπλοκαριά! ἔγινες.

Πλουθαίνω=πληθύνω.—Μεῖς τὰ ξίκεραμ', ὁ θεγὸς νὰ πλουθαῖν'. (εὐχή
 τοῦ τραπεζιοῦ, πού λέγει ὁ φιλοξενούμενος.—Πλούθαινε τὸ βιότ'.

Πλουμίζω = στολίζω. Πλουμὴ (ἡ) ὄνομα.—Πλουμιστή, καμαρωτὴ
 ἔφτασε.

Πλῦμμα=ἰδρωμένος.—Εἶμαι ἰδρωμένος πλῦμμα.

Πλώνω=ἀπλώνω.—Πλώνουμ' ἀπλώνομαι.—ἀπλωσα τὸ δραχανάμ'.—
 "Απλωσ' τὸ σκονί.—'Ετο' δὲ πλώνται ὁ κόσμος.—Πλώθτε κόμ' φαρδιά.
 —Μικρὸς πλώνουμνα στὸ πάτωμα καὶ χτυποῦσα τὰ ποδάρια μ'.—Πλώθηκε
 πλώθηκε, ἔγινε σὰ γαδοῦρ'.

Πόδες = ὄταν. — *Πόδες ἔχω* = ἔχοντας. — *Πόδες γῆρτε*. — *Πόδες πίν' μὴ γκίξς τὸν ἄνθρωπο*. — *Πόδες πίν' ὁ ἄνθρωπος, φίδ' δὲ δὸν γκίξς*.

Ποδέλοια = τὰ λοιπὰ τὰ ὑπόλοιπα. — *Πῆρε τὰ ποδέλοιατ' καὶ πάγ'*.

Ποδιαβάζω = ἔξαποστέλλω. — *Τὴν ποδιαβάσα τὴν ἄμνια μ'*. — *Α πα νὰ τὴν ποδιαβάσω*. — *Πὰ νὰ ποδιαβάς τὴ θειά σ'*. *Πὰ* = πῆγαινε.

Ποδιαλέγω = ξεκαθαρίζω. — *Θὰ ποδιαλέξω μερικὰ χορτάρια*. — *Αὐτανὰ τὰ γομῖδια τὰ ποδιαλέξα καὶ τἄλλα τᾶρριξα*. 2) *Ποδιαλέγω* = διαλέγω ξεχωρίζω. — *Νὰ διουμ' τὶ θὰ ποδιαλέξουμ' (ἢ ξεποδιαλέξουμ')* π' αὐτὸ τὸ μαγαζί. — *Ποδιαλέγω τις καλὲς πὲ τις ἀχαιμνὲς* = ξεχωρίζω. — *Ποδιαλέχαμ' δὲ καὶ μεῖς* = ἀναλάβαιμε ἀπὸ ἓνα κακό.

Ποδιῦμ' = τὴν ἰγὼν τὰ πόδια μου. — *Κάδαν καὶ ποδιοῦδαν τὰ παλιω- τερβουλά του* = τὴν ἰγὼν τὰ παλιά του τερβούλια = πέτσινα χωριανὰ παπού- τσια μὲ δέρμα βωδίου ἢ ἀλόγου.

Πόδες' (ἦ) = ἡ ὑπόδους. — *Κάν' τὴ μπόδες' δου*.

Ποκάρ (τὸ) = μαλλὶ κάθε προβατιοῦ μετὰ τὸ κούρεμα.

Πολήν' (τὸ) = ὑπολήνιον, δοχεῖον, ποῦ περνᾷ ἀπ' αὐτὸ μέσα στὴν ἀπό- σταξὴ ὁ σωλήνας ποῦ ἀποστάζει καὶ ποῦ παγώνει μὲ τὸ ψυχρὸ νερὸ. — *Πο- λήν'* (τὸ) (ὑπολήνιο) τὸ λεγόμενον μετὰκ', ἀπὸ τὸ μεταγγίζω τὸ ἀγγεῖο ποῦ βάζουν κάτω ἀπὸ τὸ ληνὸ νὰ χυθεῖ ὁ μούστος.

Πολοιφάδ' (τὸ) = ὑπόλοιπο τοῦ σαπουνιοῦ τῆς πλύσης. — *Ποῦ ἔβαλες τὰ πολοιφάδια*; — *Γέμισε πολοιφάδια, ἄμ καὶ λίγο νισάφ' στὸ σαποῦν'*!

Πολοιφάδ' (τὸ) = ὑπόλοιπο, ἀπομεινάρι. — *Συμμαζῶξ' τὰ πολοιφάδια, καὶ τὰ πολοιφάδια ἔνε σαποῦν'*.

Πονταλώνουμ' = Πέφτω σὲ ζάλη. — *Νὰ μόν' πονταλώθ'κα λιγάκ' (δηλ. μόλις μὲ πῆρε ὁ ὕπνος), καὶ κείνος γῆρτε*. — *Ξεπονταλώνουμ'* = συνέρχομαι ἀπὸ τὴ ζάλη. — *Ἄφσε τὸ παιδί νὰ ξεπονταλωθεῖ*.

Πομένω = μένω. — *Ἔτσ' μόν' πόμκα ξερός*. — *Πέμκαμ' μόν' καὶ μοναχὲς*.

Ποράκ' (τὸ) = Τὸ νερομένο οἶνόπνευμα, ποῦ μένει μετὰ τὴν ἀπόσταξιν. — *Ποράκ' νὰ γίν' καὶ δροισπάκ' = κατάρα*. — *Πορρακιᾶς* = ἡ μυρδιά τοῦ ρα- κιοῦ. — *Ποράκ'* = τὸ χειρότερο εἶδος τοῦ ρακιοῦ ποῦ τρέχει ὑστερνὸ ἀπὸ τὸ κα- ζάνι. — *Ποράκ' καὶ ψαστίκ' νὰ γέν' (= φαρμάκι) κατάρα*.

Πορέγγω = περνῶ τὴ ζωή. — *Πόρεψαμ' καὶ πόξα*. — *Α πορέψουμ' πὲ τὴ φτώχια μας*. — *Α πορέψουμ' καὶ μεῖς τὰ ὄρφανά*.

Πόρεψ' (ἦ) = Τὸ πῶς πέρασε ἡ ἡμέρα. — *Δὲν ἔν πορέψ αὐτή!*

Πορρίχγω (ἀπορρίχγω) = παραμελῶ περιφρονῶ. — *Μὴ τὸν πορρίχνετε* = περιφρονεῖτε

Πορριξιμὸ (τὸ) = τὸ ἀπορριχμένο. — *Κιαὐτὴ ἔγινε πορριξιμὸ*.

Πορπατῶ = βαδίζω, περπατῶ. — *Σὰ μορπατᾶς νὰ γλιέπς μπροτὰ σ'*. — *Πορπάτσαμ', πορπάτσαμ'* ὡς που τὸ εἶδαμ' πὲ μακροῦ. — *Πορπάτιε τὸ δρόμο σ' ἴσια*. — *Σὰ στραβὸς πορπατᾶς*. — *Πορπατᾶ σεμπέσκα* = θαρρετά.

Πορπατησιά (ή) = τὸ βάδισμα. — Τὸν κατάλαβα πὲ τὴν πορπατησιά τ'.

Ποντιλίγω = δένω ἕνα κουβάρι, πιάνομαι γύρω σ' ἕναν, ἀγκαλιάζω. — Τὶ ποντιλίγες ἔτο' πάν' μου; — Δὲ ποντιλίγουνται ἔτο' οἱ ἄθρῶπ'. — Μὴ ποντιλίγες σὰ δὲ φίδ'. — Ἡ κλωστή δὲ ποντιλίγεται.

Πομονή = ὑπομονή. — Πομονή πομονή, νὲ κῶλος νὲ μουνὶ (παροιμ. φρ.). — Δὲ μπορῶ νὰ τὸν πομένω. — Τὸν μπόμενα, τὸν μπόμενα πιά δὲ μπορῶ. — Ποὺ ἂ τὸν πομέν'ς τέτοιον ἄνθρωπο.

Πόντος (ὀ) = τοῦ μέτρου τὸ 100στόμετρον. *Πόντος* = λόγος, ὑπαινιγμός. — Τὸν ρίχνω πόντο. — Τὸν ἔρριξα ἕνα πόντο = ὑπαινιγμό. — Ἐρριξε αὐτὸς τὸ μπόντο τ'.

Ποπόσκα (ή) = τὸ κίτρινο κολοκύθι. — 2) ἡ κίτρινη στὸ πρόσωπο. — Τὶ ποπόσκα ἔγινες ἐσύ! — Ἄφσε κι' αὐτὴ τὴ μποπόσκα.

Πορδαλίζουμ' = κάνω πορδές. — Ποιὸς πάλ' πορδαλίσκε;

Πόρδος = πορδή. — Ἴσαμ' πόρδος! = μικρός.

Πορδανέγγιχτος = ὁ πολυφιλάσθενος καὶ ἀδύνατος.

Πορδαλᾶς = κείνος ποὺ πέρδεται.

Παραμῦθ' παρακοῦκ' πάρ' καὶ λιάλιε τὸ γαδοῦρ'

πάρ' καὶ σήκω τὴ νοῦρά τ' πάρ' καὶ πιὲ τὸ μορδαλά τ'.

Πορδοβολή = ἡ δυνατὴ πορδή, ἡ δίνη τῆς μοίρας τοῦ ἀνθρώπου. — Ποὺ νὰ σὲ πάρ' ἢ πορδοβολήσ'. — Τὸν πῆρε ἡ πορδοβολή. — Τὸν πῆρε ὁ κατήφορος.

Πορπατῶ = περιπατῶ. — Μὴ πορπατᾶς δὰ καὶ τόσο πολὺ, γιατί εἶσαι ἀδύνατος. — Πορπατά ντε = βιάζου. — Κάτσε καὶ λιγάκ', τί πορπατᾶς τόσο!

Ποσάνια (τὰ) = τὰ μαλλιά ποὺ μένουν μετὰ τὸ δούλεμα.

Πόστα (ή) (posta) = ὄνειδισμός. — Τὸν βάζω πόστα = τὸν ὄνειδιζω = Τὸν στολιζώ μὲ λόγια, τὸν ἀποπαίρνω. — Τὸν ἔβαλα μιά πόστα, ποὺ γούλ' ἦσαν δική τ'.

Ποστομώνω = φραζῶ τὸ στόμα τινος μὲ ἀπαντήσεις πετυχημένες. — Τὸν ποστομώνωσα τὸ χαμένον! — Σὰ γαὶ σένα γὼ ποστομώνω ἑκατό. — Τὴν ποστομώνωσα τὴν κακίστρα — Ξαίρω γὼ νὰ ποστομώνω, μόν'...

Ποτάζω = οἰκονομῶ. — Τίποτε δὲ ποτάζ'. — Δὲν ποτάζ' παρὰ (χρῆμα). — Μεῖς ποὺ ἂ ποτάζουμ' γρόσ'. Δέκα στόματα φυλάγνα.

Πότιαπος = ποταπός. — Ἡ πάθεια, ἡ πότιαπη, ἡ τούλγη, ἡ δεξαιροποιά = (βροϊά). (Βλέπε *Θρακ. Ἡθογρ.* Παπαχριστοδούλου Τόμος Β'. διήγημα Ἡ πότιαπη).

Ποσόνω = συμπληρῶνω. — Τὰ πώσωσαμ' = τὰ συμπληρώσαμε. — Α τὰ πώσωσουμ'. — Δὲ μποροῦμ' δυὸ ἄκρες νὰ πώσωσουμ'. — Πώσωσα τὰ χρέγια μ' 2) μαζεύω τὸ ποσὸν ποὺ χρειάζεται, 3) οἰκονομῶ. — Νὰ τὰ πώσωσω θέλω κόμ' δέκα. — Πὲ δῶ πὲ κεὶ τὰ πώσωσαμ', — Δὲ μποροῦμ' νὰ τὰ πώσωσουμ'.

Ποφαίνουμ' = ἀποφαίνουμαι. — Ξόδενα πὲ λίγα καὶ δὲ μὲ ποφάνκε = δὲ

μὲ φάνηκαν πολλά.—Δὲ μὲ ποφαίνται πὲ τῆ γλώσσα τ', μόν' πὲ τὸ σουράτ' δου=(ῶση του).

Ποσταίνουμ' = ἀπωδῶ (ἀποσταίνωμα).—Ποστάθκα κιά ὄσο νά νῶρω.—Ποστάθκα νά ζῶ. *Ξαποσταίνουμ'* = ξεκουράζουμαι.—ξεπόστασαμ' λιγάκ' και πάλ' τράβηξαμ' τὸ δρόμο ἴσια.

Ποτάζω=(ὑποτάζω) οἰκονομῶ.—Δὲ μπορούμ' νά ποτάξουμ' μέσ' τὸ σπῖτ' τίποτε.—Ποῦ νά ποτάξουμ' μεῖς μιὰ πεδάρα.—Μπόρεσάμ' νε νά ποτάξουμ' και μεῖς τίποτε;—Δὲ μπορούμ' νά ποτάξουμ' παντόννα τίποτα.

Ποτοῦρ (τὸ) = τὸ χωρικὸ πανταλόνι, ποῦ στὰ πάνω εἶναι φαρδί, ἔχει και σέλα και στὰ κάτω στενὸ σιάν τὰ τουζλάκια. (Βλ. Ἀρχεῖον Τόμ. Β' περιγραφή).

Πουγούν' (τὸ) = πηγούνι = πώγων.—Στραβῶσε τὸ πουγούν' δου.

Πούλια (ἡ) = μικρὸ κουκί, ὄσο ἡ φακί, ἀπὸ μέταλλο ποίκιλμα, ποῦ τὰ ἔρραβαν στὸν κεφαλόδεσμο—ἡ Πλειάς.

Πουλιὰ (τὰ) = πουλιὰ τῆς κόττας, γενικὰ τὰ πουλιά.—Δὲ θὰ βγάλ' πουλιὰ = δὲ θὰ ζήση, δὲ θὰ προκόψη.—Δὲν ἔβγαλε πουλιὰ = δὲν πέτυχε, δὲν πρόκοψε.—Αὐτὸ τὸ παιδί δὲ θὰ βγάλ' πουλιὰ = δὲ θάναλαβῆ ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια.

Πουρίδα (ἡ) λ. πεποημένη = ὁ πισυνὸς (ἐκ τοῦ πρηρ. = πέρδεσθαι).—*Μὰς πουρίδα*, φίλα γκῶλο.—Γ...τὴν πουρίδα σ'.—Μέτ' πουρίδα γκάιντα παῖζ'.—Ἔχς πουρίδα οὐ γιά δουλειά.—Δὲ σὲ βασιά ἡ πουρίδα σ'.—Σὰ σὲ βασιά ἡ πουρίδα σ' ἔλα = (ὑπουρις) μετφ. ὁ ἀφεδρώνας, πρωκτός.—Νά φᾶς τὴν πουρίδα μ'.—Μὲ τ' πουρίδα γκάιντα παῖζ'. (Πέ-τρα χωριὸ Σ. Ἐκκλησι.) = ὁ ἔξυπνος.

Πουτσι (τὸ) = τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον λέγεται και μουνί, τὸ πρᾶμα δης, ἡ σαῖττα, τὸ τέτοιον δης, ἡ μολυθύθρα δης, τὸ κουτί δης, τὸ ζάκατο.—Τῆς μάννας σου τὸ ζάκατο = βρυσιά. *Μεγεθυντ.* : ὁ μούναρος, ἡ μουνάρα.

Πούτσος (ὁ) = τὸ ἀντρικὸν πέος, ἡ βίλλα, ὁ μάκος, *μεγεθυντ.* : πουτσάρα (ἡ) βίλλαρος (ὁ).—Νά φᾶς τὸ μάκο τῆ Γιουβάν'.

Πουσκουλιδκος (ἐπίθ.) = φουντωμένος *ruscul* = φούντα.—Τί μελαῶς πουσκουλιδκος ἔν αὐτός.—Σὺ παιδί μ' πουσκουλιδκο μελαῶς ἔχς στὸ κεφάλ' σου = μελαῶ με φούντα δηλ. μεγάλο.

Πράζω (πράττω).—Μεῖς ἔτο' τὸ πράζουμ'.—Πράζουμ' ξεπράζουμ'.

Πράξ' (ἡ) = ἡ πράξη.—Τάξ' πράξ', γαδουροκατάστασ'. Ἔλεγαν θέλοντας νά ὀνειδίσουν κακὴ συμπεριφορὰ ἢ κακὴ κατάστασι.

Πραῖμα = τὸ ζῶο.—Πότισες τὰ πράματα; 2) τὰ αἰδοῖα.—Τὰ πράματά τ' φάν' καν.—Φάνκε τὸ πρᾶμα δης.

Πρεμαζεύγω (περμαζεῦγῶ) και *προμαζώνω* (κατὰ μετὰθεση τοῦ ρ) = συγροῖω, ταχτοποῖω, ἀθροῖζω, περιοῖζω.—Πρεμάζωξα λιγάκ' τὸ σπῖτ' μου.—Δὲ μπορῶ νά πρεμαζῶξω τὰ παιδιὰ πὲ τὸ σοκάκ'.—Πρεμάζωξέ τονα λεγῶ, γιατί ἂ τὸν προμαζῶξω γῶ. = περιώρισέ τον.

Πρέπ' = ταιριάζει. — Δὲ σὲ πρέπ' = δὲ σοῦ ταιριάζει. — Πολὺ σὲ πρέπ' τὸ καπέλο.

Πρεπιζω = (πρέπω) = στολιζω, καὶ εἰς τὸ γ' *πρέπ'*, *πρεπιζ'*. — Πολὺ πιὰ πρέπ'! — Πρέπσε ἡ ἐκκλησιά, σὰ μπῆκε.

Πρεπούδ' (τὸ) = τὸ στόλισμα. — Πρεπούδια πολλὰ εἶχε τὸ σπίτι ντου. — Δὲ χροειάζνται πολλὰ πρεπούδια τὰ καλὰ κορίτσια. — Τοσανὰ πρεπούδια τί θὰ θέλτε λεγῶ;

Πρεπομαχῶ = εἶμαι πολὺ ὄρατος. — Ἡ νύφ' πρεπομαχοῦσε. — Σήμερα, ἂ τζάνεμ', πολὺ πρεπομαχεῖς!! — Πρεπομάχσε ἡ γειτονιά, ἡ ἐκκλησιά πὲ τὰ ψαλισμάτα τ'.

Πρεπὸ (τὸ) = τὸ πρέπον. — Πρεπὸ καὶ καλό, μὰ πολὺ χουβαρντάκο παλικάρ'. — Δὲν ἔν πρεπὸ.

Πρίτς = περιφρονητικὸ, μόρτιο. — Θὰ σὲ κάνω γῶ! — Πρίτς!!

Πριτσαλιζω = κάνω πρίτς, δηλ. πάω ἔξω. Ἀπὸ τὸν ἦχο πού σχηματίζεται τὴν ὥρα πού βγαίνει κανεὶς ἔχοντας κοιλιακὰ ἢ διάρροια.

Πριτσαλιὸ = διάρροια, τὸ ρευστὸ βγάλσιμο. — Ἐχω ἓνα πριτσαλιὸ! πού ὁ κῶλος μου ροδάν' πάει.

Πρίττος καὶ *πρήττος* = τράγος (ἡ λ. πιθ. σλανῆκη) καὶ σκωπτικῶς ἐπὶ γερόντων πριτσία = τράγου μυρονδιά. Ἐκ τοῦ *πρητιά* = ὁ ἐνιαυτος ἀμνός (Ἀραβανι, Γλωσσ. Ἡπειρου), *πριτσία* = 1) μυρονδιά τῶν κριαριῶν πού τείνουν πρὸς συνουσίαν. — Πριτσίας μύρσε! 2) βριτσία. — Παλιοπρίττος!

Πριτῶ = (σλαβ. ἀρχαῖον *καταδακτυλιζω*), ἐγγιζω μὲ τὸ μεσαῖο δάχτυλό μου τὸν ὀπίσθιο τοῦ ἄλλου, μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ συνουσιασμοῦ. Τοῦτο θεωρεῖτο ὕβρις καὶ τὰ παιδιὰ παρεπονοῦντο στὸ δάσκαλό τους, στὴ μητέρα τους λ. χ. — Δάσκαλε, αὐτὸς μὲ πρίττισε (πρίττησε) = δηλ. ἔβαλε τὸ μεσαῖο του δάχτυλο στὸν πσινό μου μὲ κακὴ ἔννοιαν. — Α σὲ πριτῆσω. — Τὸν πρίτσα.

Προβειά = δέρμα τριχωτὸν τοῦ προβάτου. — Ἡ παχειὰ γυναῖκα καὶ ἀκίνητη ἀπὸ τὸ πάχος. — Ἐνε κι' αὐτὴ σὰ προβειά. — Παλιοπροβειά!! = βρισιά.

Προγόνια (τὰ) = τὰ παιδιὰ, πού φέρνει στὸ δεύτερο γάμο ὁ ἄντρας στὴ γυναῖκα του. — Τὰ προγόνια μ'. — Ἡ προγονή μ' ἡ Σουλτή. — Ὁ πρόγονός μου ὁ γάδαρος!

Προκοιλ' (τὸ) = ἔξέχον μέρος τῆς κοιλιᾶς.

Προμη = πρὶν (ἐπίρηρ). — Προμη νυχτώσ'. — Προμη ξημερώσ' γῆρε.

Προμαζώνω = συμμαζεύω. — Προμαζώξ' τὸ παιδί σ' λέγῶ. — Νὰ προμαζώξ' τὸ παιδί σ' σὲ λέγω. — Δὲ προμαζεύσ' τὰ παιδιὰ σ', μόν' μιλάς κόμα.

Προποδιάζω = χτυπῶ μιὰ προποδιά. — Τὸν προποδίασα καλά. — Α τὸν προποδιάσω μιάννα.

Προποδιά (ἡ) = τὸ κλώτσισμα. — Τὸν δῶκα μιὰ προποδιά, πού τὸν πήρε ἡ πορδοβολή. — Μὲ χτύπε μιὰ προποδιά. — Δῶκε τὸ κοφίν' δου μιὰ προποδιά καὶ πάει στὴ θάλασσα, (παραμῦθι τῆ μπουλιουρζῆ).

Προσβουκίζω = τρώγω τὸ πρῶτὴ ἢ τὰ πόγεμα. — Προσβούκ'σας' λιγάκι'.

Προσπέφτω = πέφτω παρακαλώντας, ζητῶ συγχώρησιν. — Νὰ πᾶς καὶ νὰ προσπέσῃ καὶ νὰ τὸν πείσῃ. — Πρόσπεσα, εἶπα, ἔκλαψα, μὰ τίποτε. — Ἰὼ δὲ προσπέφτω σὲ τέτοιοι ἀνθρώπ'. — Κεῖνος ποὺ προσπέφτ' δὲ χάν'.

Προσπῶλ' (τὸ) = τὸ αὐτὸ ποὺ ἐπίτηδες ἀφίεται στὴ φρωτιά τῆς ὄρνιθας γιὰ νὰ ξανακαθῆσιν καὶ γεννήσιν ἄλλο.

Πρόσκαιρο (τὸ) = τὸ πρὸς καιρὸν, πρὸς στιγμήν. — Πρόσκαιρο τῷ θαλάμῳ τὸ τραπέζ'. — Τὸ γιάν' (= στρωσίδι) τῷ στρωσῶ πρόσκαιρο.

Προσκάνονυμ' (προσηκάνομαι) = σηκάνομαι στὸ πέρασμα τοῦ παπά, τῶν γερόντων. Ἐνα γκαῖρὸ μεῖλᾶβεια προσηκάνοντιαν ὁ λαὸς τοὺς προύχοντες καὶ παπάδες, καὶ τὰ παιδιά τοὺς μεγαλύτερους. — Κεῖνο ἓνα γκαῖρὸ τὸν προσκόνδαν ὁ κόσμος, σὰ πλαινοῦσε, τὸν παπά.

Προσουμιάζω = με προσωρινῆς ραφῆς ράβω γιὰ νὰ τὸ προσομοιάσω με τὸ πρωτότυπον. — Προσουμιάζω λεγῶ. — Τις προσουμνιασα τις κάλτσες.

Προσπέφτω. — Πρόσπεσε καὶ σύ! τί ἂ γέν. — Πῆγα καὶ πρόσπεσα. — Πὰ νὰ προσπέσης λέγω γώ. — Πρόσπεσε καὶ σύ, τί ἂ γέν'.

Πρόσωπο (τὸ) = θάρρος. — Μὴ τὸ δίνῃς τὸ παιδί πολὺ πρόσωπο. — Πολὺ πρόσωπο πῆρες γλέπω. — Τὸν ἔδωκες πρόσωπο, θέλ' καὶ ἀστάρ'.

Προσωποδέρνω = δέρνω κατὰ πρόσωπον με λόγια ὀνειδιστικά. — Μὴ με προσωποδέρνεις δὰ καὶ τόσο! Μὴ με προσωποδέρνεις, γὼ δὲ φταίγω.

Πρόσχαρος — πρόσχαρ' — πρόσχαρο ἐπίθ. = ὁ περικαρῆς τὴν ὄψιν. — Τί πρόσχαρη γυναῖκα! Τὸ παιδί της ἔνε πολὺ πρόσχαρο.

Προφίλ' (τὸ) = τὸ γύρισμα τοῦ ρούχου. — Νὰ φᾶς τὴ κώλου μ' τὸ προφίλ'.

Προφυλάγουμ' = προφυλάσσομαι. — Χίτις δὲν προφυλάγεται. — Νὰ προφυλάγῃς πὲ τὸν ἀγέρα. — Τὸ λαιμό σ' νὰ προφυλάγῃς.

Προφύλαξ' (ἡ) = ἡ προφύλαξις. — Ἡ προφύλαξις ἔνε καλὸ πρᾶμα.

Πρῶμο (τὸ) = τὸ πρῶμο = τὸ νόθο παιδί. — Ἐφαγαμ' πρῶμο κεράσ'. — Πολὺ πρῶμο τὸ κεράσ'.

Πυροσιά (ἡ) = τὸ σιδερένιο τριπόδι ποὺ βράζει ὁ τέντζερης ἀπάνω στὴ στιά.

Πυρώνω = βάζω στὴ φωτιά καὶ νὰ στεγνώσῃ, νὰ λιαστεῖ. — Πύρωσα τὰ χέρια μου. — Πύρωστο νὰ λιαστεῖ. — Πύρωσε τὸ πρόσωπό μ' = ἄναψε τὸ πρ. — Δὲν πυρών' ἡ σόμπα πόψα = δὲ ζεσταίνει.

Πυρώνονυμ' = ζεσταίνομαι. — Πυρώθηκαμ' καλὰ πόψα. — Πῆγαινε νὰ πυρωθῆς στὴ φωτιά.

Πόφα (ἡ) = τὸ κούφιο πρᾶμα, κυρίως τὸ καρύδι, ὁ κούφιος ἄνθρωπος καὶ ἀδύνατος. — Τὸ καρύδ' μου βγήκε πόφα. — Ἄιντε καὶ σὺ εἶσαι μὰ πόφα!

Πφ! ἔμφ. σχετλ. ποὺ ἐκφράζον με τοῦτο τὴν ἀηδία τὴ δυσάρεστη βρώμας, ψωφιμοῦ ἢ κάθε βρώμας.

πῶς γαί πῶς = ὀπωσδήποτε. — Εἶδα κι' ἀπόειδα πῶς γαί πῶς νὰ τὸν καταλείσω.

Δύο ποιήματα ἀπὸ τῆ Φιλιππούπολη (¹).

(Ἀπὸ ἓνα χειρόγραφο τοῦ 1840 τοῦ Νικ. Παπαγεωργίου)

Α'. Ἡ κακὴ γυνή.

² Ακούσατε εὐγενικὲς ἔσσεις ἀρχοντοπούλες,

² Ακούσατε καὶ σεῖς πτωχὲς καὶ ὄρφανές καὶ δούλες,

² Ακοῦστε ἐκ τοῦ στόματος σεκουίνδου (³) φιλοσόφου

Τὶ λέγει περὶ γυναικὸς κακῆς καὶ φιλοζόφου (⁴).

5. Γυνὴ ἀνδρὸς ναυάγιον, γυνὴ τοῦ οἴκου ζάλη,

² Ανέσεως ἐμπόδιον, ζωῆς σκλαβιά μεγάλη.

Γυνὴ θηρίον σύνοικον, φροντὶς συγκαθημένη,

Συγκοιμουμένη λέαινα, ὄχεντρα στολισμένη.

Σὰν τὲς συντύχης τὲς κακὲς καὶ πῆς γιὰ νὰ καθήσουν,

10. Σιμὰ πάντοτε κάθονται χωρὶς ποσσῶς ν' ἀργήσουν.

Σὰν ἀπλώσης πάνω τους θὰ σὲ παραδοθοῦνε,

Χωρὶς βίαν καὶ ἐντροπήν, χωρὶς νὰ τραβηχθοῦνε.

Ὅταν πηγαίνουν στὸ λουτρό νάβλεπες, νὰ θωροῦσες

Τὰ ἄσχημα τὰ πράγματα ποὺ κάνουν αἱ βρωμοῦσες,

15. Τότε δὲν θὰ ὑπόφερες, βλέποντας θὰ ξεροῦσες,

(1) Τὰ δύο ποιήματα ποὺ δημοσιεύονται ἐνταῦθα ἔχουν γραφεῖ μ' ἄλλα μαζὴ στὰ 1840 ἀπὸ ἓναν καλλιπᾶ καὶ πρότερον δάσκαλο στὴ Φιλιππούπολη, τὸν Νικ. Παπαγεωργίου. Τὰ ἔχω ἀντιγράψει προχρόνων ἀπὸ ἓνα χειρόγραφο τῆς πλούσιας βιβλιοθήκης τοῦ μακαρίτη Ν. Καζαντζόγλου μὲ τὴν πρωτοβοηλία τοῦ ὁποίου καὶ χάρις στὶς ἀκατάβλητές του προσπάθειες κτίσθηκε ὁ μεγαλόπρεπος Ἑλληνικὸς μητροπολιτικὸς Ναὸς τῆς Ἁγ. Μαρίνης, ποὺ στὰ 1906 τὸν ἐπῆραν οἱ Βούλγαροι.

Τὸ χειρόγραφο τοῦ ὁ Παπαγεωργίου, ὀλόκληρο βιβλίον, τὸ χωρίζει σὲ τέσσερα μέρη. Τὸ Α'. τὸ ἐπιγράφει: «*Ἐμνημία τῶν ἱερῶν οικειῶν τῆς ἱερᾶς λειτουργίας*». Τὸ Β'. «*Διάφοροι διάλογοι*», τὸ Γ'. «*Ὕμνος εἰς τὴν Θεοτόκον*» καὶ τὸ Δ'. «*Διάφοροι ἱστορίαι καὶ ποιήματα*».

Τὰ ποιήματα τοῦ Ν. Π. δὲν ἔχουν βέβαια σπουδαία ποιητικὴ ἀξία, κάθε ἄλλο, μὰ ἔχουν λογογραφικὴ σημασία, γιατί μᾶς παρουσιάζουν ἀρκετὰ παραστατικά, ποῖος ἦταν κατὰ τὰ μέσα τῆς περασμένης ἑκατονταετηρίδας ὁ ρόλος τῆς γυναίκας στὸ σπίτι καὶ στὴ κοινωνία, ποῖος ἦταν οἱ ἀσχολίες καὶ πῶς περνοῦσε τὴ μέρα της μιὰ καλὴ νοικοκυρά.—καὶ ἀντίθετα, μιὰ κακὴ νοικοκυρά—καὶ γενικώτερα: ποῖα γυναίκα θεωροῦσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνη στὴ Φιλιππούπολη (καὶ βέβαια καὶ σ' ἄλλες πόλεις τῆς Θράκης σὰν κ' αὐτὴ), γιὰ «καλὴ» καὶ ποῖα γιὰ «κακὴ» γυναίκα.

Πρέπει νὰ προσθέσω ἄκόμα, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ τὰ δύο ποιήματα τὰ βρῆκα μικροσκελῆ καὶ μὲ συχνὲς ἐπαναλήψεις, καὶ ἀπὸ ἄλλο μέρος ἐπειδὴ ὁ χῶρος τοῦ «Ἀρχείου» εἶνε περιορισμένος, ἀναγκάσθηκα νὰ τὰ συντομίσω κάπως, χωρὶς ὅστόσο νὰ παραβλάψω τὸ σύνολο ἢ ν' ἀφήσω κανένα σίγχο χαρακτηριστικὸ ἢ χιτυπητὸ.

Καὶ τώρα καιρὸς νὰ δώσωμε τὸ λόγο στὸν Ν. Παπαγεωργίου καὶ τὸ τετραβάγγελό του γιὰ τὴν «κακὴ γυναίκα». Δ. Κ. Β.

(2) Secundus=δεύτερος. (3) φίλης τοῦ ζόφου δηλ. τῆς σκοτεινῆς.

- Ἦ θάρφευγες ὀργήγορα, τὸν κόρφο σου θά φρούσες.
 Ὅταν στὸν ἐρωμένο τους θά παρουσιασθοῦνε,
 Νάβλεπες πόσα κάνουνε διὰ τὰ στολισθοῦνε!
 Μὲ πόσην ἐπιμέλειαν κυττάζουν στὸν καθρέπτη
20. Τὸν δάσκαλόν τους τὸν κακὸν καὶ τῆς τιμῆς τὸν κλέπτῃν.
 Ἄφινουσι τὸν νόμιμον τὸν ἄνδρα τὸν καυμένον
 Καὶ τρέχουν εἰς τὸν δαίμονα μὲ τὸν μοιχὸν τὸν ξένον.
 Καὶ καταντροπιάζουσι τὸ γένος, τὰ παιδία
 Κάμνουσι πλέον καὶ αὐτὰ νὰ γίνωσιν ἄχρεϊα.
25. Ἄντις ὡς μάννα καὶ αὐτὴ μονάχη νὰ κυττάξῃ
 Ἄντι μονάχη καὶ αὐτὴ ὡς μάννα νὰ βυζάξῃ
 Ἐντρέπεται καὶ θεωρεῖ τὸ τέκνον ἀτιμίαν.
 Ἐνῶ δι' ἀτιμίαν τῆς δὲν ἔχει τὴν μοιχείαν.
 Βλέπεις πολλὰ κορίτσια χαριτωμένα, νέα,
30. Ἐπ' ἀληθεία ἄξια διὰ τὸν βασιλέα,
 Νὰ ἔχουν ἓνα θησαυρὸν μέγαν, τὴν παρθενίαν,
 Τοῦτον τὸν τιμιώτερον ἀπὸ τὴν βασιλείαν,
 Δι' ἓνα ἔρωτα αἰσχρὸν, αἰσχρῶς νὰ τὸν πατώσι
 Καὶ ἄλλως διὰ χρήματα πάλιν νὰ τὸν πωλώσι.
35. Κ' ἔπειτα νὰ σκοτώνωσι τὰ μαῦρα τὰ παιδία
 Μέσα εἰς τὴν κοιλίαν των, ὅπερ καὶ τὰ θηρία
 Αὐτό, γαί, δὲν τὸ κάνουνε, πιστεψε ὅπως λέγω
 Καὶ ὅταν τὸ συλλογισθῶ μοῦ ἔρχεται νὰ κλαίγω.
 Ἄχ! φοβηθῆτε τὸν Θεὸν καὶ ἄς παρατηθῆτε
40. Ἄπὸ τὰ ἔργα σας αὐτὰ, αὐτὸν συλλογισθῆτε.
 Διότι ὄλα, ἀδελφές, ἦγουν ἡ παρθενία,
 Τοῦ γάμου τὸ μυστήριον καὶ ἡ τεγνογονία,
 Ἐχουν τὸν οἰοκύρην των καὶ ποῖον οἰοκύρην
 Ὅχι κανέναν ἄρχοντα, αὐθέντην ἢ βεζύρην,
45. Ἄλλὰ τὸν ἴδιον Θεόν, τὸν Κύριον Κυρίου
 Τὸν βασιλέα οὐρανῶν καὶ τῶν καταχθονίων.

Β'. Ἡ Καλὴ Γυνή.

- Ἀκούσατε εὐγενικὲς ἑσεῖς ἀρχοντοπούλες,
 Ἀκούσατε καὶ σεῖς πτωχὲς καὶ ὄρφανές καὶ δοῦλες,
 Ἀκούσατε τὸν ἔπαινον εἰς τὴν καλὴν γυναῖκα.
-

- Γυναῖκα, λέγω, ἡ καλὴ, γυναῖκα τιμημένη
5. Ὅπουνε εἰς τὸν ἄνδρα τῆς καλὰ στερεωμένη,
 Εἰς τὴν ὁποῖαν ἡ καρδιά τ' ἀνδρός τῆς νὰ θαρρεύῃ

- Νὰ μὴ φοβᾶτε τίποτα κι' ὁ νοῦς της νὰ εἰρηνεύῃ,
 Αὐτὴ ἐργάζεται, ποιεῖ τὰ πάντα πρὸς τιμὴν του,
 Θέλει τὴν εὐτυχίαν του, ζητεῖ τὴν ἄνεσίν του,
10. Καὶ γνέθει τὸ λινάρι της, ὑφαίνει τὸ πανί της
 Ἄργη ποτὲ δὲν κάθεται νὰ φάγη τὸ ψωμί της.
 Ἡ ρόκα της πάντα μπροστά, στὸ χέρι της τ' ἀδράχτι.
 Διπλᾶ, τριπλᾶ τὰ στρώματα, τὰ ροῦχα τοῦ σπιτιοῦ της.
 Ὅμοίως καὶ τὰ ρουχικὰ τ' ἀνδρὸς τοῦ ἰδικοῦ της.
15. Κάνει σινδόνια πολλὰ, ζουνάρια, πανία,
 Ἐνα καρᾶμι τὰ καλὰ εἶνε ἐν συντομίᾳ.
 Ἡ πόρτα της εἰς τὸν πτωχὸν πάντοτε ἀνοιγμένη,
 Ἀπὸ τὰ χέρια της πολὺ τὸ ἔλεος ἐβγαίνει.
 Ὁ ἄνδρας της τὰ τοῦ σπιτιοῦ δὲν ἔχει νὰ φροντίσει.
20. Ὅταν ὑπάγη πουθενὰ καὶ τύχη ν' ἀργήσῃ
 Ράπτει τὰ ροῦχα τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ της,
 Κάνει διπλᾶ καὶ τριδίκλα τὰ ροῦχα τοῦ σπιτιοῦ της.
 Οἱ δοῦλοι κι' οἱ δουλεύτρες της, ὅλες ἐνδεδυμένες
 Εὐπρεπισμένες ὅλες των, πολλὰ τετιμημένες.
25. Τὸ στόμα ἢ καλὴ γυνὴ μὲ προσοχὴν ἀνοίγει,
 Φοβᾶται μήπως καὶ κανεὶς λόγος κακὸς τῆς φύγει.
 Γνώσιν, εὐπρέπειαν, τιμὴν εἶνε ἐνδεδυμένη,
 Ἐχει καλὰ ὑστερινά, τέλος καλὸν προσμένει.
 Ἡ καλωσύνη αὐτηνῆς τὰ τέκνα της δοξάζει.
30. Ὁ ἄνδρας της τὴν ἀγαπᾷ καὶ τὴν ἐγκωμιάζει.
 Ἐκ λίθων τῶν πολυτελῶν εἶνε τιμωτέρα,
 Εἶνε χαρὰ στὸν ἄνδρα της, στὰ τέκνα, στὸν πατέρα.

Δ. Κ. Βογιαζλή

Παροιμίαι Καλλιπόλεως καὶ τῶν περιχώρων.

(Ἐκ τοῦ Λεξικογραφικοῦ ἀρχείου).

1) Ἄγια Γιώργε βοήθη με.— Ἄμ κούνει καὶ σὺ λιγάκ' τὰ χέρια σου. = (Σὺν ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει). Ἐπὶ ὀκνηρῶν αἰτούντων μόνον τὴν παρὰ Θεοῦ βοήθειαν.

2) Ὅπ' ἀρχονταῖν' μὲ τὸ νοῦ, γλήγορα φτωχαίνει. (Κεναῖσιν ἐλίπαι θερμαίνεται). Ἐπὶ ὄνειροπολούντων.

3) Ἀγέρα καβουρδίτζε. (Εἰς τετορημένον πῖθον ἀντιεῖν). Ἐπὶ τῶν διακαῶς πονούντων.

4) Διὲς οὔγια κέπαρε πανί. (Ἐξ ὄνουχος τὸν λέοντα). Ἐπὶ τέκνων κατὰ πάντα ὁμοίων τοῖς γονεῦσιν

5) Ἡ καλὴ μέρα ἀπ' τὸ πουργὸ φαίνεται. (Αὐτίκα καὶ φντὰ

δηλ' ἂ κάροπιμα μέλλει ἔσσεσθαι). Ἐπὶ ιδιότητος προσώπων ἢ πραγμάτων.

6) Σὲ λέγω πὼς εἶμαι χαντούμς, σὺ μὲ ρωτᾷς πόσα παιδιά ἔχω. (Εὐνοῦχος παλλακῆν). Ἐπὶ τῶν ἐπιμενόντων εἰς ἐρώτησιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου.

7) Στὴν ἀναβροχιά καλὸ ναι καὶ τὸ χαλάξ'. (Ἄν μὴ κρέας παρῆ ταρίχῳ σταρκτέον). Ἐπὶ τῶν ἀρνούμενων εἰς τὰ παρόντα.

8) Δέκα μέτρα κῆνα κόφτε. (Δόμισαι πρὸ ἔργου). Ἐπὶ ἀπερισκέπτων.

9) Τὸ ψάρι βρωμᾷ ἀπ' τὸ κεφάλι. (Φιλεῖ τὸ ἀρχόμενον ὁμοιοῦσθαι τῷ ἄρχοντι). Ἐπὶ σφαλμάτων τῶν ἀρχόντων.

10) Ὅπου τάβλα καὶ μανθίλη δέξου τον καὶ τὸν Βασίλη. (Ἐν παντὶ μύθῳ καὶ τὸ πέρδικος σκέλος). Ἐπὶ ἀναιδῶν παρασίτων.

11) Ἡ κάργα ψεῖριζε τοῦ β(ου)βάλλ' γιὰ νὰ γεμίσει τὴν κοιλιά τς. (Ἄετὸν κάνθαρος μαιεύεται). Ἐπὶ τῶν ποιούντων πάντα πρὸς ἰδίων ἐαντῶν ὄφελος.

12) Κὴ κοσκινοῦ τὸν ἄντρα της μὲ τοὺς πρᾶματευτάδες. (Μετὰ μουσῶν κόρυθος φθέγγεται). Ἐπὶ πτωχαλιζόντων.

13) Ἐχει φαράκι στὴν καρδιά καὶ ζάχαρη στὰ χεῖλη. (Ἐτερεὰ μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσίν, ἄλλα δὲ λέγει). Ἐπὶ δολιότητος φίλων.

14) Ἦσαν τ' ἄγρια κ' ἔβγαλαν τὰ ἡμερὰ : (Ἐπηλὺς ἔνοικον ἐκδιώκει). Ἐπὶ παραγκωνισμοῦ οἰκείων.

15) Σῆρτε να καλὸ, φύλαγε κιἄλλο. (Οὐδεμία δίνη ἔχει μόνη). Ἐπὶ αὐσσοφρεύσεως εὐτυχημάτων ἢ τάνάπαυιν.

16) Ἐχεις γρόσια; Ἐχεις γλώσσα. Ἐχεις φλωριά; ἔχεις θωρία : (Τῶν πενήτων οἱ λόγοι κενοί). Ἐπὶ πλουσίων ὄντων εὐπαρησιαστών.

17) Μιὰ τὸ φίλο, δύο τὸ φίλο τρεῖς καὶ τὴν κακὴ του μέρα. (Μηδὲν ἄγαν). Ἐπὶ ὀχληρῶν ἐπισκεπτῶν.

18) Ἡ γλώσσα κόκκαλα δὲν ἔχ' καὶ κόκκαλα τσακίξ'. (Ἡ γλώσσα πολλοὺς εἰς ὄλεθρον ἤγαγεν). Ἐπὶ ἀσυνέτως καὶ παρακαίρως ὀμιλούντων.

19) Ὅσο θέλεις βρόντα στοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα. (Χαλεπὸν λέγειν πρὸς γαστέρα, ὧτα οὐκ ἔχουσαν). Ἐπὶ τῶν ὠφελουμένων ἀπὸ τὰς συμβουλᾶς.

20) Καλῶς τηνα τὴν πίκρα μου κι' ἂν εἶναι μοναχὴ της. (Πόνος μονωθεὶς οὐκέτι πόνος). Ἐπὶ συρροῆς δυστυχημάτων.

21) Κάθε τόπος καὶ ζακόνι, κάθε μαχαλὰς καὶ τάξη. (Νόμος καὶ χώρα). Ἐπὶ ἠθῶν καὶ ἔθιμων.

22) Ἡ γριά δὲν εἶχε δόντια κῆθελε καὶ παξιμάδια. (Ἄσπον δὲν εἶχεν ὁ πτωχὸς καὶ τυρὸν ἠγόραζεν). Ἐπὶ σπουδαίων ἑλλείψεων παρορωμένων.

23) Παντοῦ ἀκριβὸς (φειδωλὸς) καὶ στὸ παναγύρι πλούσιος.

(Μέτρω ὕδωρ πίνοντες ἀμέτρω μᾶζαν ἐδοτες). Ἐπὶ οἰκονόμων ἐκτάκτως φαινομένων ἐλευθερίων.

24) Ἐχει τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα. (Ορονίθου γάλα). Ἐπὶ ἀφθονίας ἐδωδιμων.

25) Ἀρχοντιὰ χωρὶς τὰ ἔχει, τύφλα του ὅπου τὰ ἔχει. (Ἀνήρ στέφανα μὲν ἔχει, δίκη δ' ἀπόλωλε). Ἐπὶ ἀλαζόνων.

26) Μάχαιρα θὰ δώκῃ, μάχαιρα θὰ λάβῃ. (Ἔθυσας, ἀντιθύει). Ἐπὶ ἀντεκδικήσεως.

27) Ἀγάλι ἀγάλια γίνεται ἢ γιάγκουριδα μέλι. (Τὰ καλὰ κόποις κίωται). Ἐπὶ τῶν ὑπομενοντίων καὶ ἀμοιβομένων.

28) Ὁ ποντικὸς στὴ τρύπα δὲ χωροῦσε, ἔσυρνε καὶ κολοκύθια. (Μὴς εἰς τρώγλην οὐ χωρῶν κολοκύνθην ἔφερε). Ἐπὶ τῶν ἐπιχειρομένων ἔργα ἀνώτερα τῶν δυνάμεων αὐτῶν.

29) Ἀκόμα τὰ ψάρια στὸ γιὰλὸ καὶ μεῖς τὰ παζαργιάζομε. (Ἄλιον μὴ κύκα, πρὶν τοὺς ἰχθύας ἔλθῃς). Ἐπὶ ἀβεβαίου κέρδους.

30) Ἐβαλε τὸ νερὸ στ' αὐλάκι. (Ἐκ πρύμνης ἀνέμω πλεῖ). Ἐπὶ ἀσφαλείας βίου.

31. Θεωρία ἐπισκόπου καὶ καρδία μυλωνά. (Οἴκοι μὲν λέοντες, ἐν ὑπαίθρῳ δὲ ἀλώπεκες). Ἐπὶ καλῆς μὲν ὄψεως, κακῆς δὲ χρήσεως.

32) Ἀπόξον κούκλα κ' ἀπὸ μέσα πανούκλα. (Ἐκιοθὶ τὴν Ἐλένην καὶ ἔνδοθι τὴν Ἐκάβην). Ὁμοία μὲ τὴν ἄνω.

33) Ἀκόμα δὲν ἀγοράσαμε τὰ ββάλια πήραμε τὰ καπίστρια. (Ἀἶξ οὐπω τέτοκεν, ἔριφος δ' ἐπὶ δώματος παίζει). Ἐπὶ ἀμφιβόλου ἀπολαύσεως.

34) Φώναξ' ὁ κλέφτης νὰ φοβηθῇ ὁ νοικοκύρης. (Οἱ φῶρες τὴν βοήην). Ἐπὶ θρασυνομένων ἐπὶ ἀλλοτριῶς.

35) Ὅπου λαλοῦνε πολλοὶ πετεινοὶ ἀργεὶ νὰ ξημερώσει. (Πολλοὶ στρατηγοὶ Καρίαν ἀπόλεσαν, εἴσοδος πολλῶν ἰατρῶν μὲ ἀπόλεσεν). Ἐπὶ ἀνωφελούς πολλῶν ἀναμίξεως.

36) Ἡ γόρυνθα σκαλίζοντας, ἔβγαλε τὰ μάτια της. (Οἰνὴ τὴν χαράδραν). Ἐπὶ ἀλυσιτελοῦς ἐπιμονῆς.

37) Τῆς νύχτας τὴ δουλειὰ τὴν βλέπ' ἢ μέρα καὶ γελᾷ. (Ἦὼς δρῶσα τὰ νυκτὸς ἔργα γελᾷ). Ἐπὶ κακῆς ἐργασίας γενομένης κατὰ νύκτα.

38) Ἀλεῦρι τῶχ' ἀπλωμένο (ἐπ' ἄμφω καθεύδει). Ἐπὶ ἀδιαφορούντων.

39) Ἄλλον πιάσε. (Ἄλλην δρῶν βαλάτιζε). Ἐπὶ μὴ ἀπατωμένων εὐκόλως:

40) Ποιὸς σέβγαλε τὸ μάτι σου;—Ὁ ἀδερφός μου.—Γιαντὸ σὲ τῶβγαλε βαθειά. (Τὸ ἐκ τῶν ἰδίων κινδυνεύειν δεινόν). Ἐπὶ συγγενικῆς ζημίας.

41) Μιά φορὰ γελιέται ἡ γριὰ στὰ σῦκα. (Τὸ δις ἔξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ). Ἐπὶ τῶν μὴ παραπιπτόντων εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα δευτέρου.

42) Γάδαρον ἐκρῦβαμε, μὰ ἡ νουρά του φαίνονταν. (Ἐν ἄλλω δρασακάεις). Ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων λαθεῖν.

43) Σὰν δὲν ἔχει τὸ καντήλι, ὅσο θέλς ἀναπτέ το. (Ἀμήχανα θηρῆς). Ἐπὶ ἀσυντελοῦς ἐνεργείας.

44) Λαγὼς τῆ φτέρην ἔτριβε κακὸ τοῦ κεφαλιοῦ του. (Ἄγροεῖ δ' ἀράχρη παῖδας ὡς παιδεύεται· θρέψασα γὰρ τέθηκε πρὸς τῶν φιλιῶν). Ἐπὶ πραιτόντων ἔργων μὲν ἐπιζημία τοῖς ἄλλοις, εἰς ἴδιον δὲ αὐτῶν ὕλεθρον ἀποβαίνοντα.

45) Μὲ ξένα κόλυβα μνημονεύει τοὺς γονοὶ του. (Ἄλλοτρίοις θυμῆμασι τὸ θεῖον θυμῆ). Ἐπὶ τῶν χρωμένων τ' ἄλλότρια.

46) Ὅποιος ἄλλουνοῦ λάκκο σκάβει, πέφτει αὐτὸς ὁ ἴδιος μέσα. (Λάκκον ἔσκαψε καὶ ἀνῶρονξε καὶ ἐμπσεῖται εἰς βόθρον ὃν εἰργάσατο). Ἐπὶ τῶν δολιουμένων κατὰ τῶν ἰδίων φίλων, ἀλλ' ἐπισυρόντων εἰς ἑαυτοὺς τάποτελέσματα τοῦ δόλου.

47) Τὸν ἀράπη σαπουνίζεις, τὸ νερὸ σὰ γαργαλίζεις, πάντα τὸν καιρὸ σου χάνεις. (Αἰθίοπα σμήχειν, ὄνον κείρειν, ἀνδριάντα γαργαλίζειν). Ἐπὶ τῶν διακενῶς πονούντων.

48) Μὴ κνιττάξς ἀπ' τῆ γωνιά σ' μόν' κῦτταξε ἀπ' τῆ γειτονια σ'. (Ὅση δύναμις ἐπιμελοῦ τῶν οἰκείων καὶ μὴ θάρρει ταῖς τῶν φίλων συνδρομαῖς).

49) Προσκύνα τὸ διάβολο ὡς ποὺ νὰ περάσς τὸ γιοφύρ'. (Χαλεποῖς εἶκεν Γνωμ.). Ἐπὶ τῶν εἰδότην συμμορφοῦσθαι ταῖς περιστάσεσι.

50) Τῆ πικραγκουριά ἡ πάχνη δὲν τὴν καίγ'. (Οὐδὲν κακὸν ραδίως ἀπόλλυται). Ἐπὶ τῶν μὴ φοβουμένων τὰς ἀτμοσφαιρικὰς προσβολὰς.

51) Τὶ τὴν λέγω γὰρ τῆ θειά μ' τι μὲ λέγ' μένα αὐτή. (Ἄμας ἀπῆιουν, οἱ δ' ἀπρηγοῦντο σκάφας). Ἐπὶ τῶν ἀποκρινομένων ἀλλ' ἀντ' ἄλλων.

52) Τοῦ φτωχοῦ τὸ εὔρεμα, γιὰ καρφί, γιὰ πέταλο. (Ἄει μικρὰ οἱ θεοὶ τοῖς μικροῖς διδάσαι). Ἐπὶ τῶν ἐχόντων εὐτελεῖ τύχην.

53) Σαράντα Μιτυλνοί, γάδαρο σαμαρώνανε. (Εἰς τετρομημένον πίθον ἀντλείν). Ἐπὶ τῶν ματαιοπονούντων.

54) Τοῦτ' ἡ κάτα ποὺ μουλώνει, οὔλο ποντικοὺς μαζώνει. (Κῶων λήθαργος). Ἐπὶ τῶν λάθρα δακνόντων.

55) Μπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμμα. (Μέσφ σφύρας καὶ ἄκμονος, ἢ ἀπὸ Σκύλας ὡς Χάριθδιν). Ἐπὶ τῶν ἐκ μιᾶς δυστυχίας ἐκπιπτόντων εἰς ἄλλην.

56) Ὅποιος κάθεται στὸν ὄντά, τρώγ' καὶ τὸν τσορβά. Ὅποιος

φυλάγ' τὸν τεκκέ, τρώγ' καὶ τὸν ζερτέ. (Φύσει ὑπάρχει τοῖς παροῦσι τὰ τῶν ἀπόντων). Ἐπὶ τῶν ἀμελούντων τῶν οἰκείων.

57) Ὁ καλὸς ὁ καπετάνιος στὴ φουρτούνα φαίνεται. (Κυβερνήτην ὁ χειμῶν δοκιμάζει). Ἐπὶ τῶν μετ' εὐσταθείας φερόντων τὰς δυσμενείας τῆς τύχης.

58) Εἶν' καπὸ μᾶς χειρότεροι. (Πάντως ἡμῶν ἄλλοι πενέστεροί εἰσι). Ἐπὶ τῶν αὐτάρκων.

59) Ἡ γιάγάπ' εἶνε στραβή. (Τυφλοῦται τὸ φιλοῦν πρὸς τὸ φιλούμενον). Ἐπὶ τῶν παραβλεπόντων τὰ σφάλματα τῶν φίλων.

60) Ἡὺρ' ὁ στραβὸς κατήφορο. (Ἴππον εἰς πεδίον). Ἐπὶ τῶν δραττομένων τῆς εὐκαιρίας.

61) Ὁ φτωχὸς καὶ μοῖρά του. (Ἐς αἰεὶ δυστυχίης). Ἐπὶ τῶν πενήτων ἐμπιπτόντων εἰς δυστυχίας.

62) Σὰν καθίσεις μὲ κουτσὸ μαθαίνεις νὰ κουτσαίνεις. (Εἰ χωλῶ παροικήσεις, ὑποοκάζειν μαθήσει). Ἐπὶ τῶν μιμουμένων τὰ τῶν ἄλλων ἑλαττώματα.

63) Πάρ' τον στὸ γάμο σ' νὰ σὲ πῆ καὶ τοῦ χρόνου. (Ὁ δαῖνα τέθηκεν. Τύχη ἀγαθῆ). Ἐπὶ ἀχαριστιῶν.

64) Εἶν' ἀγέλαστος Λάξαρως. (Ἐς Τρυφανίου μεμართვეμένος). Ἐπὶ σαυθρωπῶν καὶ αὐθαδῶν.

65) Ἀνεμομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα. (Ἀλῶν δὲ φόρτος, ὅθεν ἤλθεν, ἔνθα ἔβη). Ἐπὶ ἀδίκων λημμάτων.

66) Εἶμαι σκλάβος ἀλευθέρωτος. (Τῆ δουλείᾳ ἀποθανοῦμενος). Ἐπὶ τῶν μὴ ἀνταμειβομένων.

67) Ὁ φόβος φυλάγ' τὰ ἔρημα. (Οὐδὲν παίειν ἔπουν ὡς ὀφθαλμὸς βασιλέως). Ἐπὶ τῶν ἐκπληροῦντων τὸ εἰπῶν καθήκον καίπερ μὴ ἐπιβλεπομένων.

68) Σὰ δὲ ξέρεις νὰ τὰ φάνεις, τὰ μασούρια τι τὰ πιάνεις; (Μὴ πᾶσιν ἐπεχείρῃ). Ἐπὶ τῶν προσφερομένων ἀφνωσ ταῖς τέχναις.

69) Τάχ' ἡ μοῖρά μας γραμμένα, δὲν παρέρχεται κανένα. (Ἀφυκτὸν ἔστι τὸ τῆς ἀνάγκης σθένος). Ἐπὶ τῶν συμβαινόντων δυστυχημάτων ἐν σωρείᾳ.

70) Μὴ ἀνεγέλᾳς, γιατί δὲν ξαίρεις τι παθαίνς. (Μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσης τὸ μέλλον ἀόρατον). Ἐπὶ τῶν ἐπιχειρόντων τοῖς τῶν ἄλλων ἀτυχήμασιν.

71) Τὸ χαμηλὸ τὸ γάδαρο, οὔλοι τὸν ἀνεβαίνουνε. (Ἀρχαία ταύτης ὁμοία δὲν εὐρέθη). Ἐπὶ τῶν ἀνεχομένων τὰς τῶν ἄλλων προσβολάς.

72) Μήτ' ὁ Μάρτης καλοκαίρι, μήτ' ὁ Αὔγουστος χειμῶνα. (οὐδ' αὐτὸς Ἐρμῆς, οὐδ' Ἡρακλῆς ἐκείνος). Αἰνίττεται ὅτι οὔτε ἀπὸ τοῦ Αὔγουστου ἀρχεῖται ὁ χειμῶν, οὔτε ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ἡ καλοκαίρια.

73) Σιέτ ἡ πάπια σιέτ' ἡ χήνα καὶ ἡ γιασκαντζοχοίρινα. (Κρειτόνων ἐριζόντων καὶ οἱ μηδενὸς ἄξιοι πειρῶνται τινες εἶναι). Ἐπὶ ἀγενῶν μιμουμένων τοὺς ἀνωτέρους των.

74) Τὸ γουδιὸ τὸ γουδοχέρι καὶ τὸν κόπανο στὸ χέρι. (Ἐπὶ τῶν ἐπιμενόντων ταῖς πρώταις ἀνοησίαις. [Ἐπὶ περιστροφῇ]).

75) Σὰν θέλω γώ, ἀπ' τὸν τράγο βγάλω γάλα. (Ἐξ ἀμηχάνων πόρους). Ἐπὶ τῶν καταβαλλόντων παντοίας προσπαθείας πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργου τινός.

76) Τὸ γοργὸ καὶ χάριν ἔχει. (Ἡ χάρις ἢ βραδύπους ἄχαρις ἐστὶ). Ἐπὶ τῶν ἐκτελούντων ἀμεσῶς τὰς ὑποσχέσεις.

77) Ὅποιος πεινᾷ, πῆττες ὄνειρεύεται. (Ἐν ὕπνῳ πᾶσα κύνων ἄρτους μαντεύεται). Ἐπὶ τῶν ὄνειροπολούντων.

78) Ἡ σκύλα ἀπ' τῆ βιά της κάμνει τυφλὰ τὰ παιδιὰ της. (Κύνων σπερχθείσαν τυφλὴν προέθηκε γενέθλην). Ἐπὶ τῶν ἔνεκα βίας ἐκτελούντων ἑλλιπῶς τὰς ἐργασίας των.

79) Οὐλ' ἡμέρα ἀρνὶ καὶ μάννα καὶ τὸ βράδου πέντε δέκα. (Φείδου χρόνου). Ἐπὶ τῶν μὴ φειδομένων τοῦ χρόνου.

80) Ὅσο γερνῶ, τόσο βουλῶ. (Γηράσκω ἀεὶ διδασκόμενος). Ἐπὶ τῆς ἐκ τοῦ γήρατος πολυπειρίας.

81) Τὸ μοναστήρι νᾶν' καλὰ, καλόγεροι πολλοί! Ὅπου ἕπαρχοι τὰ μέσα ἢ εὐρεσις προσώπων εὐκόλος.

82) Ὁ βρεμένος τῆ βροχῇ δὲν φοβάται. Ἐπὶ τῶν μὴ δειλιώντων τὰς συμφορὰς ὡς ὄντων συνειθισμένων εἰς αὐτάς.

82) Δὲν ἔχ' στὸν ἥλιο μοῖρα. (Κίρκλου πτωχότερος).

84) Ἐβαλα τὰ χέργια μ' κέβγαλα τὰ μάτια μ'. (Καρπάθιος τὸν λαγών).

85) Πολὺ ξουριζ' (Ἀράβιος ἀδλητής). Ἐπὶ φλυάρων.

Μῦθος Ἀδριανουπολίτικος.

Ἦταν ἓνας Τούρκος· θὰ πήγηνι στοὺ χατζηλίκ' κι εἶχε ἓνα γκαβανὸς φλουριά. Στου-
 χάζουνηταν ποιόνα νὰ τὰ φηκ'. Εἶχε ἓναν Ἐβραῖο πουλὸ φίλου, κείνου φώναξε νὰ τῆς
 τὰ δῶκ'. «Θὰ σοὶ τὰ δώσου, εἶπὶ, ὅταν θὰ ἔρτου πάλι ἔτο' θὰ μοὶ τὰ δώκς». Ὁ
 Ἐβραῖος δὲν ἤξερε ποὺ εἶχε μέσα φλουριά. Τοῦ βούλουσι, τοῦ ἔδουσι τὸν Ἐβραῖου.
 Κατόπ' πάει στοὺ χατζηλίκ'. Ἦρει, πέρασι καμπόσουσι κηρός. «Τὶ νὰ ἔχ' μέσα» λέει ὁ
 Ἐβραῖος. Τοῦ ἀνοιγ' βλέπ' φλουριά!!! Τὰ χύν', βάλλ' μέσα μέλ' κι' ἀπουπάιν' λίγα
 φλουριά. Τοῦ βουλόν', τοῦ βάλλ' πάλι στοὺν τόπου. Κατόπ' πάει στοὺν Τούρκου μινὰ
 μέρα Ἐβραῖος νὰ τὸν πῆ τὸν καλουσύριας. «Ἐνα ἀμανέτ εἶχα σ' ἄφισ' εἶπὶ, δὲ μοὶ
 τοῦ ἔστειλεις». «Δὲ μοὶ ἤρετε στὸ νοῦ, εἶπὶ αὐτός, νὰ στοὺ στεῖλου». Κατόπ' τοῖς τοῦ
 ἔστειλε. Αὐτός τοῦ πέρ', ἀνοιγ' τὸν κοιτάξ', χώνει τοῦ χέριτ', τί νὰ δηγῆ. Τοῦ γκαβα-
 νός, γιουμάτου μέλ'. «Τὸν γκαβανός' ποὺ σ' ἄφισα ἦταν γιουμάτου φλουρηγιά, τοῦ λέει
 τώρα ἔχ' μέλ'. Νὰ φέρς γλήγορα τὰ φλουρηγιά». «Ἦγὼ τοῦ γκαβανός', τοῦ λέει αὐτός,

ἔτο' πού μοι τῶδουσις, ἔτο' τοῦ δίνου, δὲν ἤξερα τι ἔχ' μέσα». Κατόπ' εἶδγιε αὐτὸς δὲ θά μπουρέσ' νά πάρ' τὰ φλουριά. Στὴν πόρτα τότε δώδिका ἀνθρώπ' εἶχαν πού κρινουνταν. Πιάν' κάμ' τότε ἡ Τούρκουσις δώδिका ψεύτικες ἀζάδες στοῦ σπιτί τ', σὰν ἐκεῖνις ποῦταν στὴν πόρτα. Πῆρι δυὸ μαϊμούδες, ἓνα ἀγὸγ' ἓνα κουρίτο', πῆρι κένα κορμπάτο'. Οὐ Ἑβραίουσις εἶχε δυὸ πιδιά, τὸνα τὸν ἔλιγαν Λούνα κι τοῦ ἄλλου Μπουχόρ. Τοῦ κουρίτο' τὴ μαϊμού τῶμαθε Λούνα νά τοῦ λέν, τὰγὸγ' Μπουχόρ. Ἐπιρνε τοῦ κορμπάτο' σήκουνι, τὰ ἐπιρνε κι τὰ πῆρι ἐκεῖ στὴ δουδικάρα ποῦχι. Σήκουνι τοῦ κορμπάτο' τὰ ἔκαμνι μόν' στίς Οὐβροῖ νά παξουν (γιατί ἀπ' τίς δώδिका τρεῖς ἦταν Οὐβροῖ) νά τίς χαϊδεύουν, νά τίς φιλοῦν. Αὐτὸς τὴ φιλία δὲν τὴ χάλασε μὲ τὸν Ἑβραίου. Ἐνα βράδ' θέλει νά κάμ' ἓνα ζιαφέτ' τὸν Ἑβραίου κι μερικοῖ Τούρκ'. «Σοὶ θέλου, τὸν λέει, τοῦ βράδ' νά ἔρτς νά πάρς τὴν μπουλίτσι κι τὰ πιδιά, ἀμὰ τὰ πιδιά νά τὰ στεῖλς νουρις νά διασκεδάσουν κι κατόπ' οὐ ἔρχισι». Ἄμα πᾶν τὰ πιδιά πού νουρις αὐτὲς ἀπὸν παραπόρτια σὶ παραπόρτια τὰ χαντίκουσαν στὰ Τούρκικα τὰ σπιτία τὰ πιδιά. Πᾶν τοῦ βράδ' κι Ἑβραίουσις κι Ἑβραίισα, ἔκατσαν, ὄλ' τρών' πίνουν. Γυρίζουν βλέπουν. «Ποῦνι τὰ παιδιὰ μας;» ρουτοῦν. Κάμποσεσι φορέσι τὸν ρώτσαν. Τούρκουσις : «Τώρα θά ἔρτουν». Δὲ φαίνονταν τὰ πιδιά. Στοῦ τέλους λέν αὐτοί, «Τσιάναμ, ποῦνι τὰ πιδιά μας ;» Ἀρχίγαν νά συγχίζουντι. Τέλους λέει αὐτὸς : «Νά σᾶς πῶ τοῦ σωστό, τὰ πιδιά σας, ἀμὰ ἦταν, μαϊμούνια ἔγιναν». Κατόπ'. «Φέριτε τα, ἄς ἦγαν μαϊμούνια ἀπᾶν' νά τὰ διούμι. Φουναξέτε τα νά διούμι τί θά κάμουν». Τὰ φουναξέ αὐτὸς. Λούνα Μπουχόρ ! Ἡτύς σὶ κείνουν ἀπᾶν' ρίχνουντι. Μπὸς ἔτο', ἀλλοιῶσις! Πάλι ἐκεῖνα σὶ κείνουν ἀπᾶν' ρίχνουντι. τὸν τραβοῦν, τὸν κουτσουμαδοῦν. Πάει Ἑβραίουσις στοῦ σπιτί, σκώθκαν. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα σκώθκι Ἑβραίουσις πάει στὴν κρισί, τὸν φωνάζ' κι τὸν Τούρκου. «Πῶς ἔγινι, τί εἶγκι;» ρουτοῦν. Αὐτὸς «ἀμὰ ἦταν τὰ πιδιά, μαϊμούνια εἶγχαν, λέει, ἂν θέλτι, νά τὰ σέρου τὰ πιδιά τ;» Πάει ἔφερε ἐκεῖ τὰ μαϊμούνια. Ἄμα πᾶν τὰ μαϊμούνια, τὰ φώναξαν Οὐβροῖ. Πάλι σὶ κείνις πᾶν. Πέντε ἔξι φορέσι πᾶν ἔτο' κριθκαν δὲ μπόρσαν τίπουτα νά κάμουν. Κατόπ' κατάλαβε Ἑβραίουσις πού δὲ θά κάμ' τίπουτα, πάει στοῦν Τούρκου μινὰ μέρα τὸν ἔν λέει : «Πῶς θά κάμουμε; Τούρκου, τὸν λέει : «Τίπουτα, θά πάρς τὰ μαϊμούνια». «Μὰ πῶς; γίνοντασι καμμιὰ φορὰ τὰ πιδιά μαϊμούνια ; «Βέβαια, λέει, ὅπως τὰ φλουργιά γίνοντασι μέλ'.» Τότε ὁ Οὐβρόσις πέρ' γεμίξ' τοῦ γκαβανὸς φλουργιά κι πέρ' πίσου τὰ πιδιά τ'.

Ἑρμηνεῖες λέξεων :

γκαβανὸς (τὸ)=ἀγγεῖο ξύλινο, πού ἔβαζαν τ' ἀλάτι.

κρισί' (ἡ)=δικαστήριον.

πόρτα (ἡ)=τὸ διοικητήριον.

κορμπάτις (τὸ)=τὸ καμποσίκι, μαστίγιον.

δωδεκάρα (ἡ)=οἱ δικασταί.

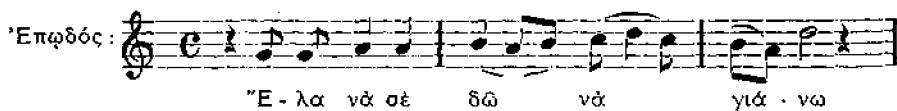
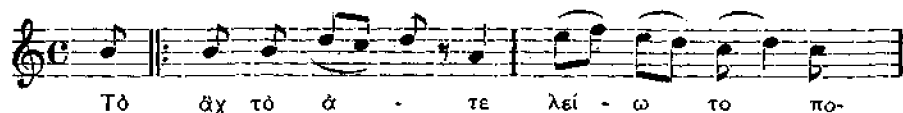
ζιαφέτ' (τὸ)=γλέντι, φαγοπότι

ΘΡΑΚΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ (1)

1. Το ἄχ τὸ ἀτελείωτο

Αἴνου

Ἦχος Α' χρόνος 20 μέτρα 1'

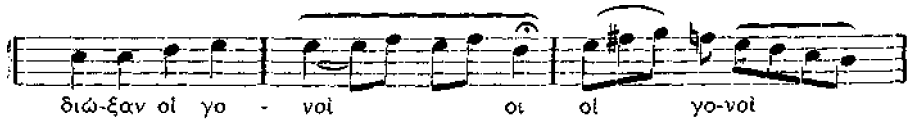
2. Τὸ νοῖνι

Βασιλικῶ

Τραγουδισταὶ Δημ. Βουτσᾶς καὶ Γιάννης Τουραλῆς
Ἀρχίζει ἀπὸ ἦχον πλ. Δ', μεταπίπτει εἰς Γ' καὶ λήγει εἰς Α'.
ἀργὰ 8 μέτρα 40'

(1) Συνέχεια ἀπὸ τὸν Α' τόμον τεύχος Β'.

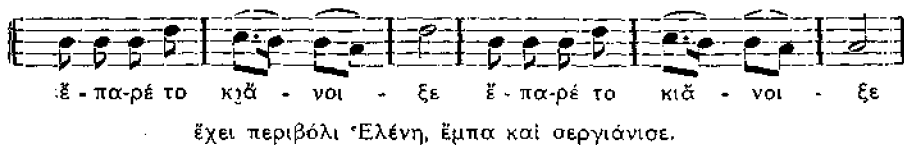
Λέγεται και ούτω :

3. Ἡ καρδιά έχει κλειδάκι

Αἴνου

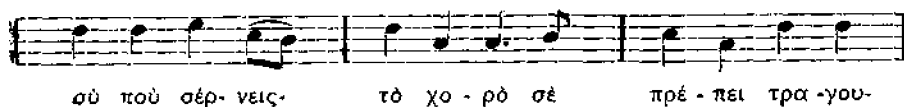
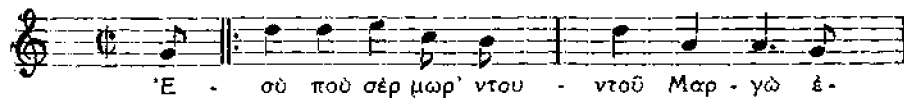
Ἦχος Α'. μετρίως χρόνος 10 μέτρα 15"

4. Ὁ ἔπαινος

Ἀδριανουπόλεως

Ἦχος Α' Χορευτικόν χρόνος 8 μ., 15"

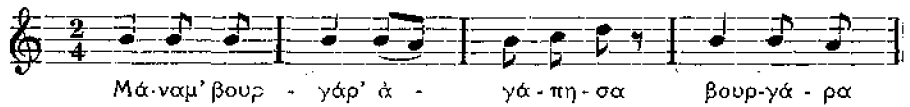

5. 'Ο άταιρίαστος γάμος

ἸΑδριανουπόλεως

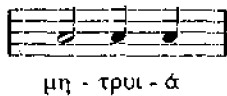
Ἦχος Α'. Χορευτικός δάκτυλος — υ υ 10 μέτρα 9"

6. 'Ο ξενητεμένος

ἸΑδριανουπόλεως

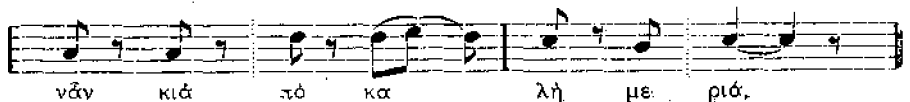
Ἦχος Α' χορευτικό, χρόνος 4 μέτρα 7"

7. 'Ο κασάπης

Σαράντα ἸΕκκλησιῶν.

Ἦχος Α'. Χορευτικό χρόνος 8 μέτρα 15"

καί με δι - νει - μιὰ κοκ - κά λα
 πού δέ χώ - ριε στήν τζου - κά - λα.

8. 'Εκδίκησις ἐρωμένης.

Ἰαδριανουπόλεως

Ἦχος πλ. Α'. χορευτικό, χρόνος 8 μέτρα 18' μίαν 5ην δεξύτερον

Πέν - τε χρό - νια μά - ναμ' τὸν ἄ - γα -
 πῶ ω καὶ πέν τε μά να μου
 μέ πα - ρα - παί - ζει

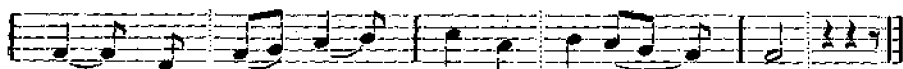
9. 'Η μάνα τὴν κόρη ἔδερονε *

Σκεπαστοῦ

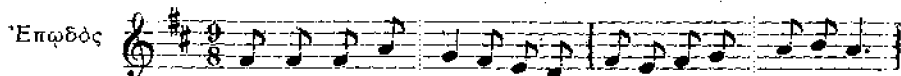
Ἦχος Β' χορευτικό χρόνος 12 μέτρα 25''

Πῆ γα στὸν πε πῆ γα στὸν
 πέ - ρα μα - χα λά κι' ἄ - κου - σα

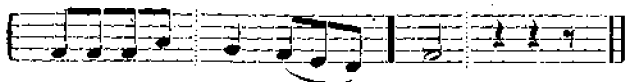
* Παραλλαγή Βλ. Θρακικά τόμος Α' σελ. 201.

μιά κι ἄ - κου - σα μι ἄη - δο - νο - λα λιά.

τρα λα λα λα κτλ.

Ἀνάλυσις τοῦ ρυθμοῦ

— — — — — Ἴδε Α' τόμος σελ. 93

$\frac{3}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{4}$

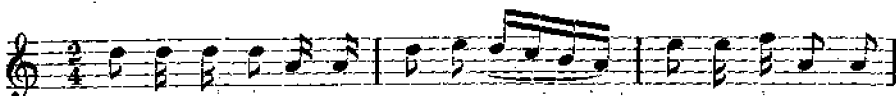
$\frac{3}{4} = \frac{1}{8} + \frac{2}{8} = \frac{3}{8}$

10. Λάλε τ' ἀηδόνι μ'

Σαράντα-ἑκκλησιῶν

Τραγουδίστρα Ζηνοβία Γιαλαντζή ἔτων 45

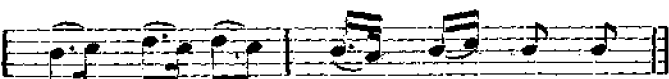
Ἦχος λέγετος Δ'. χορευτικό χρόνος 8 μέτρα 12"

Δό - ο που - λά - κια μα - ἦλ ὀλ - δοῦμ δό - ο που - λά - κια

ἦ - μα - σταν τά δυό ἄ - γα - πη - μέ - να

λά - λε τὴν - δό - νι μ' λά - λε

11. Μὴν πιστευθῆς τὸ φίλο σου.

Αἴνου

Ἦχος πλ. Β' χορευτικὸς, 28 μέτρα 28''

Μὴν πι - στευ - θῆς τὸ φί - λο σου
τρα - λα λα λα λα - λα λα καὶ πη - καὶ
πῆς τὸ μου - σι - κό σου τὰ μι - λή - σα - με τὰ
λη - σμο - νή - σα - με

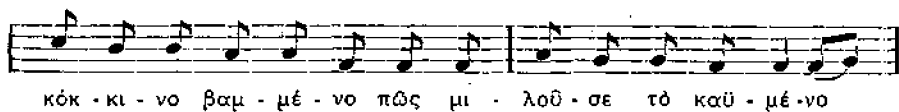
12. Μῆλον κόκκινον.

Σαράντα - Ἐκκλησιῶν

Ἦχος Β' χορευτικὸς· χρόνος 30'' 16 μέτρα.

Αὐ - τὰ τὰ μαύ - ρα πού φο - ρεῖς δὲν
τὰ φο - ρεῖς γιὰ λύ - πη - φλί - κι
μῆ - λον κό μῆ - λον κόκ - κι - νο, μῆ - λον

Αὐτά τὰ μαῦρα ποῦ φορεῖς δὲν τὰ φορεῖς γιὰ λύπη,
μόν' τὰ φορεῖς γιὰ ἔμορφιό καὶ γιὰ τὸ γαριφλίκη

13. Κὺρ Κωστάκ', ἔλα κοντὰ

Σαράντα - Ἐκκλησιῶν

ᾠχος πλ. Β' χορευτικό

πὼς τὴν καλλίτερη ζωὴ περνοῦνε οἱ μπεκρήδες.

14. Πότε νὰ ξημερώση.

Αΐνου

Μετρίως χρόνος 12 μέτρα 30"

Βρα - διά ζει και πε - ρι - κα -
 λω πό - τε νὰ ξη - με - ρώ - ση
 άη δο νά κι μου,
 άχ ά γά πη μου

15. Ὁ Νάνος

Ἀδριανουπόλεως

Ἦχος πλ. Β', χρόνος 6 μέτρα 10"

Νά-τος, μά - νει, νά - τος πέ - ρα στο χαν - τά - κι
 πέ - ρα στο χαν - τά - κι πώ - σπερ - νε βαμ - βά - κι

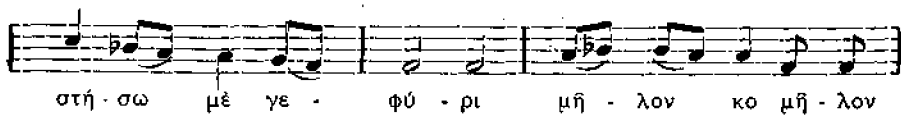
16. Μήλον κόκκινο.

Αΐνου

Ἦχος Β' χορευτικό· χρόνος 6 μέτρα 10".

§

Ἐ - σὺ πε - δώ και γώ πέ - κεί νά

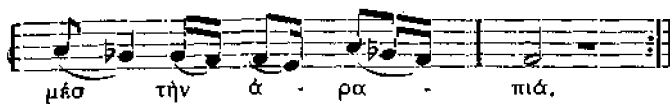
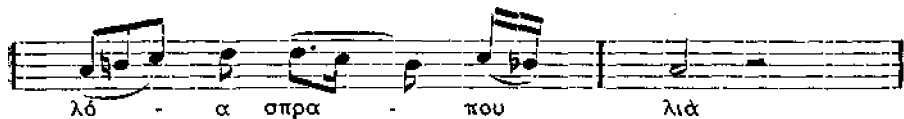
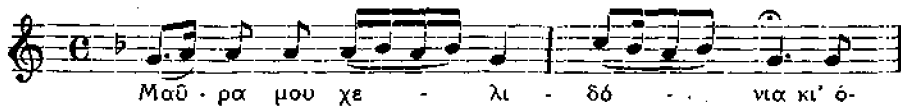
για να περνοούν οι έμμορφες να τις φιλοϋμ' στα χείλη.

17. 'Ο Γιάννης ό ξενιτευμένος

Σαράντα-Έκκλησιών

Τραγουδίστρα Ζηνοβία Γιαλαντζή

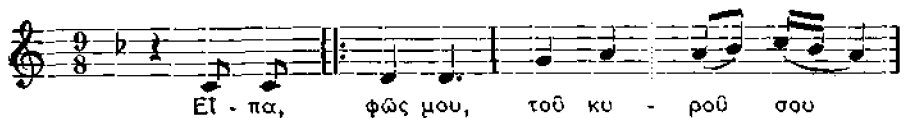
Ήχος Α' χρόνος 12 μέτρα 50"

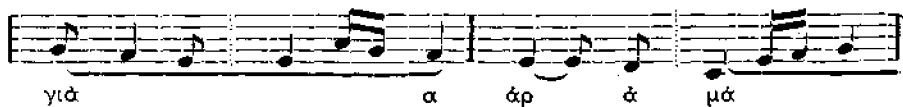
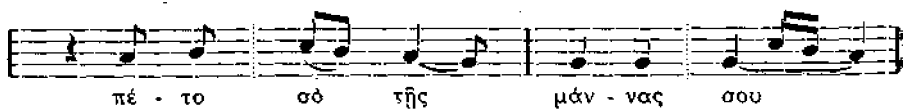

18. Είπα, φώς μου

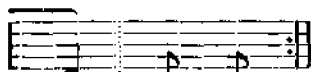
Αΐνου

Ήχος πλ. Α' χορευτικό χρόνος 8 μέτρα 20"

τέλος

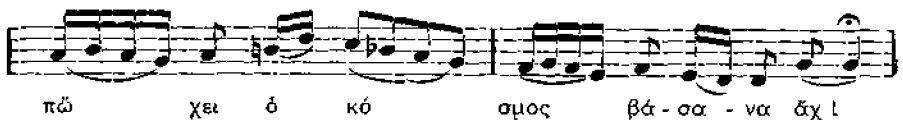
νάρτη μία ώρα, να κοιμοῦμ' άντάμα σου.

19. "Όταν μ' έγέννας μάννα μου

Σαμακοβιοῦ

Τραγουδιστής Δημ. Φτουχίδης.

ᾠχος Α' άργά χρόνος 8 μέτρα 30"

20. Λάλε τ' ἀηδόνι μ'

Σαράντα - Ἐκκλησιῶν

Τραγουδίστρα Ζηνοβία Γιαλαντζή

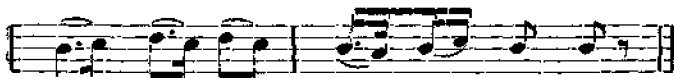
Ἦχος Δ'. χορευτικό χρόνος 8 μέτρα 16"

Δύ - ο που - λά - κια μα - ἦλ ὄλ - θοῦμ ουμ, δύ - ο που - λά - κια

ἦ - μα - σταν τὰ δύο ἄ - γα - πη - μέ - να

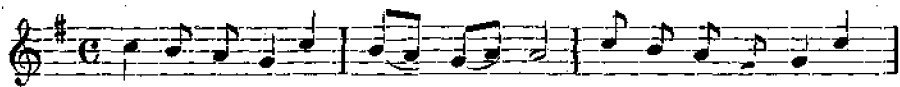

λά - λε τῆ - δό - νι μ' λά - λε

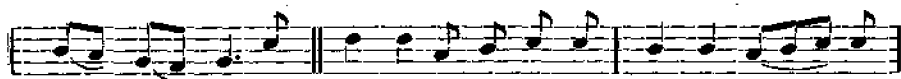
21. Ὁ Ψαῶς

Ἄδριανουπόλεως

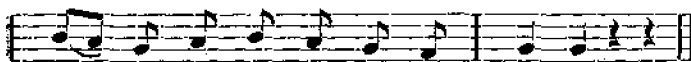
Ἦχος πλ. Δ' χορευτικό, χρόνος 8 μέτρα 18"

Πεῖ - ρα τὸ κα - λα - θά - κι μου, κι ὡχ ἄ - μάν ἄ - μάν που -

λά - κι μου, καὶ πη καὶ πῆ - γα νά ψα - ρέ - ψω μαῦ - ρα

μα μαῦ - ρα μά - τια νά ψα - ρέ - ψω*

* ἢ νά γυρέψω.

22. Τῆς Ἀλεξάνδρας τὰ βουνά

Βυζιηνό

Ἦχος πλ. Δ'. χρόνος μέτριος 10 μέτρα 10'

Τῆς Ἀ - λε - ξάν - δρας τὰ βου - νὰ τὰ πυ - κνο - φυ - τε -
 μέ - να τὰ ρό το ρο το ρό το ρί το μπρί - κο
 τί - ρι ρι τῆς.

23. Τὰ μάγμαρα

Ἀδριανουπόλεως

Ἦχος πλ. Δ' Χρόνος 8 μέτρα 7"

Πό ξω τὴν πόρ - τα σου περ - νῶ τὰ μάρ - μα - ρα τὰ
 μάρ - μα - ρα κ' ἡ μά - να σου με βρί - ζει τὰ μάρ - μα - ρα τῆς
 Πό - λης

24. Τὰ δυὸ πουλάκια

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Ἦχος πλ. Δ'. Χρόνος ἄργός κατὰ βούλησιν Νεωτεριστικόν

Δύ - ο που - λά - κια ἡ - μα σταν τὰ

- 2) 'Ανάθεμά σε, κυνηγέ, που σκότωσες τὸ ἕνα
καὶ δὲ μᾶς σκώτῳνες τὰ δυὸ νὰ πᾶμ' ἀγκαλιασμένα.
3) Σταλαγματιὰ σταλαγματιὰ τρέχουν τὰ δάκρυά μου,
σαπίζουν τὸ στήθακι μου καὶ βρέχουν τὴν καρδιά μου.

25. 'Ο ἀγαπητινὸς

'Αδριανουπόλεως

Ἦχος πλ. Δ'. Χορευτικὸ χρόνος 4 μέτρα 6"

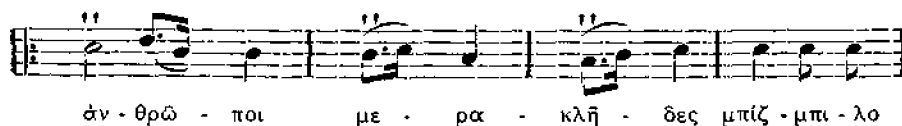
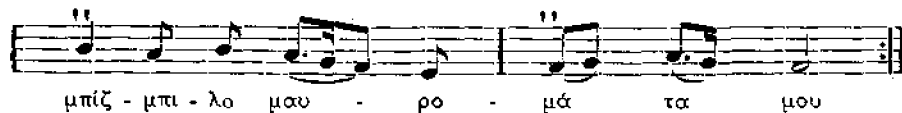

26. Μπίζμπιλο μαυρομάτα

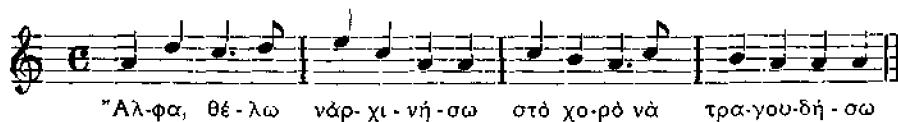
Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Ἦχος Β'. Χορευτικὸ χρόνος 4 μέτρα 15"

27. Στίχοι κατ' ἀλφάβητον

Βῆτα, βέβαια σοὶ λέγω, κιόταν σέ θυμοῦμαι κλαίγω.

Γάμμα, γράφω σ'ένα γράμμα, γιὰ νὰ κοιμηθῶμε ἀντάμα.

Δέλτα, δέ σοι φανερώνω τῆς καρδούλας μου τὸν πόνο κ.λ.π.

Σημ. Συλλογέως. Κατὰ τὴν καταγραφὴν τῶν τραγουδιῶν μεταξύ τῶν ἄλλων εἶχα ὑπ' ὄψιν μου καὶ τὰς περισπουδάστους μελέτας ἐπὶ τοῦ ἐν γένει ἑλλ. τραγουδιοῦ τοῦ κ. Θ. Παπασπυροπούλου: Α') 32 εἶδη ἑλληνικοῦ χοροῦ Β') Ἑλληνικὸς χορὸς ὡς Γ') Ὁ ἐθνικισμὸς εἰς τὴν μουσικὴν.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ
ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΩΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ὡς γνωστόν, κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τὸ πλεῖστον τῆς Θράκης περιελαμβάνετο εἰς τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας, μικρὸν δὲ τμήμα αὐτῆς ἀπετέλει τὸ κυρίως θέμα τῆς Θράκης. Αἱ πόλεις Ἀδριανούπολις, Φιλιπούπολις, Αἴνος, Διδυμότειχον, Χριστούπολις, Περιθεώριον ἢ Ἀναστασιούπολις, Τραϊανούπολις, Μάκρη, Μοσσυνόπολις, Πρόδατον, Μεσημβρία, Δεβελτός, Ζαγορά, Δορύστολον, Ὀδησσόπολις, Τύρνοβον, Κρέμμον, Περσθλάβα, Πολύθοτος, Ῥούσιον, Κύπελλα, Βουλγαροφύγιον, Ἄπρος, Γάνος, Ἐξαμίλιον, Μάδυτος, Περίστασις καὶ Καραβιζύη περιλαμβάνοντο εἰς τὸ θέμα Μακεδονίας. Εἰς τὸ θέμα Θράκης ἀνήκον αἱ πόλεις Ἀρκαδιούπολις, Χαριόπολις, Τζουρουλόν, Ῥαιδεστός, Πάνιον, Ἡράκλεια, Ἄθυρα, Σηλυμβρία, Ρήγιον, Σωσθένιον, Δέρκος, Φιλία καὶ Βιζύη.

Τῶν δύο ἀνωτέρω θεμάτων περιεσώθησαν πολυάριθμα μολυβδόβουλλα, ὧν τὰ πλεῖστα ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Mordtmann, Schlumberger καὶ Κωνσταντοπούλου. Πολλὰ ὅμως τῶν μολυβδοβούλλων τούτων δὲν ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας, παρουσιάζοντα σφάλματα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ εἰς τὴν χρονολόγησιν αὐτῶν. Εἰς τὴν παροῦσαν βραχέϊαν μελέτην θ' ἀσχοληθῶμεν εἰς τὴν διόρθωσιν ἐσφαλμένων ἀναγνώσεων ἐπιγραφῶν μολυβδοβούλλων τινῶν τῆς Θράκης καὶ εἰς τὴν ἀσφαλεστέραν χρονολόγησιν αὐτῶν.

1. Ἐν τῇ Sigillographie de l'Empire Byzantin τοῦ G. Schlumberger (σελ. 117) ἐδημοσιεύθη καὶ ἀπεικονίσθη μολυβδόβουλλον, ἔχον ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως προτομὴν τῆς Θεοτόκου, φερούσης ἐπὶ τοῦ στήθους τὸ βρέφος, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν :

+ Κ Ε Ρ Ο
Η Θ Ε Ι Ι Ω
Μ Ρ Ο Π Ο Λ Ι
Τ Η Φ Ι Λ Ι Π
Ρ Ω Μ

ἢν ὁ Schlumberger ἀνέγνω +Κ(ύριε) βοήθει Ἰω(άννη) μ(ητ)ροπολίτη Φιλί(πουπόλεως) Ῥωμ(ανίας), ἀποδώσας τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Φιλιππουπόλεως.

Ἡ ἀνάγνωσις αὕτη τῆς ἐπιγραφῆς δὲν φαίνεται ἀκριβής, διότι εἰς πάντα

τὰ γνωστὰ μολυβδόβουλλα μητροπολιτῶν Φιλιππουπόλεως ὑπάρχει μόνον τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἄνευ ἄλλης τινὸς προσθήκης, οὐδέποτε δὲ οἱ μητροπολίται Φιλιππουπόλεως ἐπιτιποροῦντο Ῥωμανίας διὰ τὸ δικαιολογεῖται ἢ προσθήκη αὐτή. Τοῦτο ἄλλως τε συμβαίνει εἰς πάντα τὰ βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα ἐπισκόπων, ἀρχιεπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν, ἐν οἷς μόνον τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἧς ἦσαν ποιμένες ἀναγράφεται. Σπανιώτατα δὲ τίθεται πληρέστερος ὁ τίτλος τοῦ μητροπολίτου, ὡς ἐπὶ παραδείγματι Ἰσαὰκ ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου ὑπεριμνος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἀσίας. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ μολυβδοβούλλου τοῦ μητροπολίτου Ἰωάννου οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι ΦΙΛΙΠ - ΡΩΜ ἐσφαλμένως ἀνεγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ Schlumberger *Φιλίπ(πουπόλεως) Ρωμανίας*. Ὡς σιγνότατα συμβαίνει εἰς τὰ βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα, τὰ γράμματα τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν, πιεζόμενα ἢ φθειρόμενα, ὡς ἐκ τῆς μαλακότητος τοῦ μολύβδου, παραμορφοῦνται καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκληφθῶσιν ἄλλα ἀντ' ἄλλων. Αἱ δημοσιευθεῖσαι ἐν τῇ Sigillographie de l'Empire Byzantin τοῦ Schlumberger εἰκόνες ἐγένοντο ἐκ σχεδιογραφημάτων, εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι ὁ σχεδιαστής, ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰκόνα τοῦ μολυβδοβούλλου τοῦ μητροπολίτου Ἰωάννου, ἠπατήθη ὡς πρὸς τὴν πραγματικὴν μορφήν δύο γραμμάτων τοῦ τελευταίου στίχου. Τὸ ὡς Ρ ἐκληφθὲν ὑπ' αὐτοῦ πρῶτον γράμμα εἶναι Π παραμορφωθὲν ἐκ φθορᾶς ἢ πίεσεως, τὸ δὲ τελευταῖον Μ εἶναι Ν ὡσαύτως παραμορφωθὲν. Οὕτω οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς δέον ν' ἀναγνωσθῶσι ΦΙΛΙΠ-ΠΩΝ. Τὸ μολυβδόβουλλον ἐπομένως ἀνήκει εἰς τὴν μητρόπολιν Φιλίππων καὶ ὄχι Φιλιππουπόλεως.

Ὁ Schlumberger ἀποδίδει τὸ ἀνωτέρω μολυβδόβουλλον χρονολογικῶς εἰς τὴν Ι ἢ ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα, πράγματι ὅμως ἀνήκει τοῦτο εἰς τὴν ΙΑ' καὶ πιθανῶς εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ αὐτῆς, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ἀγιογραφικοῦ τύπου, καὶ τῆς ἐν γένει τεχνοτροπίας αὐτοῦ.

2. Ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ ΙΓ' τόμου τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως (σελ. 92) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Mordtmann μολυβδόβουλλον, ἔχον ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως εἰκόνα τῆς Θεοτόκου Ἰσταμένης, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας τὴν ἐπιγραφὴν

Θ Κ Ε Ρ' Θ'

Τ Ω Ε Π Ι Σ Κ

... Α Ρ Κ Α Δ'

Π Ο Λ Ε Ο.

Θ(εοτό)κε β(οή)θ(ει)

τῷ ἐπισκ.

[ὄψω] (Ἀρκαδ(ιου)

πόλε<ως>.

Ὁ Mordtmann ἀνέγνω ἐν τῇ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ στίχῳ τῆς ἐπιγραφῆς τῷ ἐπισκ[ὄψω], ἀλλ' ἢ ἀνάγνωσις αὕτη φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἐσφαλμένη, διότι θὰ ἦτο ἀληθῶς παράδοξον νὰ μὴ ὑπάρχη ἐπὶ τοῦ μολυβδοβούλλου τὸ ὄνομα τοῦ κτήτορος αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο νομίζομεν ὅτι ἀντὶ Τω ἐν ἀρχῇ τοῦ δευτέρου στί-

χου δέον ν' ἀναγνωσθῆ ἰω̄ ἦτοι Ἰω(άννη). Ἡ παρανάγνωσις τοῦ Mordtmann ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ ι πλατυνθὲν ἐκ πιέσεως εἰς τὸ ἄνω αὐτοῦ ἄκρον, ὡς ἐκ τῆς μαλακότητος τοῦ μολύβδου ἐξηλείφθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς τ, φαίνεται δ' ὅτι καὶ ἡ ἄνωθεν ὀριζοντία κεραία συντμήσεως ἐγένετο ἐξίτηλος ἐκ φθορᾶς.

Ἐν τῷ Mordtmann τάσσει τὸ μολυβδόβουλλον χρονολογικῶς εἰς τὴν Γ' ἢ ΓΑ' ἑκατονταετηρίδα, πράγματι ὅμως ἀνήκει τοῦτο εἰς τὸ δευτερον ἡμισυ τῆς ΓΑ' ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ΓΒ', ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ἀγιογραφικοῦ τύπου.

Ἡ ἐπισκοπὴ Ἀρκαδιουπόλεως (Λουλὲ Μπουργὰς) προήχθη κατὰ τὴν ΓΒ' ἑκατονταετηρίδα εἰς ἀρχιεπισκοπὴν. Εἰς τὴν σύνοδον τὴν καθαιρέσαν τὸν Κωνσταντινουπόλεως Κοσμᾶν τὸν Ἀττικὸν τῷ 1146 ἀναφέρεται ὡς συμμετασχὼν αὐτῆς καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀρκαδιουπόλεως Νικόλαος ὑπογράφας εἰς τὴν πράξιν τῆς καθαιρέσεως «ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Ἀρκαδιουπόλεως Νικόλαος ὀρίσας ὑπέγραψα».

3. Ὁ Mordtmann (ἐν. ἀ. σελ. 91) ἐδημοσίευσεν ὁ μολυβδόβουλλον ἔχον ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως προτομὴν τοῦ ἀγίου Νικολάου καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας τὴν ἐπιγραφὴν :

. Λ Α Χ Ι Σ Τ .	ἐ]λαχίστ[φ
. Η Τ Ρ Ο Π Ο	μ]ητροπο-
Λ Ι Τ' Φ Ι Λ Ι .	λίτ(η)Φίλι[π]-
Π Θ Ρ Ο Λ'	πουπολ(ε)
ω ς	ως

Ἐν τῷ Mordtmann τάσσει χρονολογικῶς τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν, ἐρωτᾷ δὲ μήπως ὁ κτήτωρ αὐτοῦ εἶναι ὁ μητροπολίτης Φιλίππουπόλεως Μέγιστος, ὅστις ἐκ μετριοφροσύνης ἐχάραξε ἐν τῷ μολυβδοβούλλῳ τὸ ὄνομα Ἐλάχιστος. Ἡ σκέψις αὕτη τοῦ Mordtmann εἶναι ὅλως ἀστήρικτος, ὡς παρετήρησεν ἤδη καὶ ὁ Schlumberger (Sigilographie σελ. 116), διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς πολλὰ μολυβδόβουλλα μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιερέως τίθεται ἐλάχιστος ἢ εὐτελής ἢ ταπεινός. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐν τῷ ἄνωτέρῳ μολυβδοβούλλῳ ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ὀπισθίας ὄψεως εἶναι ἑλληνικῆς τῶν δύο πρώτων στίχων αὐτῆς εἴτε γενομένων ἐξίτηλων ἐκ φθορᾶς, εἴτε διότι τὸ πέταλον τοῦ μολύβδου μὴ προσαρμοσθὲν ἀκριβῶς εἰς τὰς δύο λαβίδας τοῦ βουλωτηρίου ἀρῆκεν ἐκτὸς τοὺς δύο πρώτους στίχους. Οἱ στίχοι οὗτοι θὰ περιεῖχον ἀσφαλῶς τὸ στερεότυπον Κ Ε ἢ Θ Κ Ε Ρ Ο Η Θ Ε Ι καὶ μετ' αὐτὰ τὸ ὄνομα τοῦ μητροπολίτου. Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἔπονται οἱ σφζόμενοι στίχοι ἐλάχιστφ μητροπολίτη Φιλίππουπόλεως.

Ἐν τῷ Mordtmann τάσσει ἀορίστως τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τοὺς χρόνους

των Κομνηνῶν, εἰς ἡμᾶς ὅμως φαίνεται ὅτι τοῦτο ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὸ δευτέρου ἡμῶν τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΒ'.

4. Ὁ Mordtmann (ἔν. ἀν. σελ. 86—87) ἐδημοσίευσε μολυβδόβουλλον ἔχον ἐπὶ μὲν τῆς ἔμπροσθίας ὕψεως τὴν ἐπιγραφὴν :

+ Κ Ε Ρ ' Θ '
 Ν Ι Κ Η Τ Α
 Α Σ Π Α Θ Α Ρ '
 Ε Π Ι Τ Θ Κ Ο Ι
 Τ Ω Ν Ο Σ

+ Κ(ύρι)ε β(οή)θ(ει)
 Νικήτα
 πρωτοσπαθαρο(ίω),
 ἐπὶ τοῦ κοι
 — τῶνος.

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας:

Κ Ρ Ι Τ Η
 Ε Π Ι Τ Σ Ι Π Π Ο
 Δ Ρ Ο Μ ' Σ Τ Ρ Α Ι
 Τ Ω Ρ Ι Α Δ Ρ Ι Α
 Ν Ο Υ Π Ο
 Λ Ε '

κριτῆ
 ἐπὶ τοῦ Ἴππο
 δρόμου(ου) καὶ πραι
 τωρι Ἀδρια.
 νουπό-
 λε(ως).

Ὁ Mordtmann τάσσει χρονολογικῶς τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τὸ τέλος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἀλλὰ παρατηρεῖ παραδόξως ὅτι ὀκτῆτρω αὐτοῦ Νικήτας ἴσως εἶναι ὁ ἱστορικός Νικήτας Χωνιάτης, ἀδελφὸς νεώτερος τοῦ κλεινοῦ τῶν Ἀθηνῶν μητροπολίτου Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου. Τὴν ὑπόθεσιν δὲ ταύτην στηρίζει ὁ Mordtmann εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ Νικήτας Χωνιάτης ἔφερε τὰ ὄφρακια «ἐπὶ τῶν κρίσεων, προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος καὶ ἀρχῶν τοῦ θέματος Φιλιππουπόλεως». Ἀλλὰ δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὰ ὄφρακια τὰ ἀπαντῶντα εἰς τὸ ἀνωτέρω μολυβδόβουλλον δὲν εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ ὄφρακια τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα Χωνιάτου, ἔπειτα ἀφοῦ τάσσει ὁ Mordtmann τὸ μολυβδόβουλλον χρονολογικῶς εἰς τὸ τέλος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἦτοι εἰς τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν ἱστορικὸν Νικήταν Χωνιάτην, ἀκμάσαντα κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τῆς ΙΒ'. Καὶ ὅτι μὲν τὸ μολυβδόβουλλον δὲν δύναται νὰ εἶναι μεταγενέστερον τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν συντομογραφῶν τῶν πλείστων λέξεων καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτοῦ πρὸς ἄλλα μολυβδόβουλλα τοῦ αὐτοῦ τύπου ὄν τοὺς κήτορας γνωρίζομεν ἀσφαλῶς καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν. Ἀλλὰ, πλὴν τούτου, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα Χωνιάτου, ἐπεκράτουν γενικῶς, πλὴν σπανίων ἐξαίρεσεων, αἱ ἔμμετροι ἐπιγραφαὶ εἰς στίχους τριμέτρους ἰαμβικούς δωδεκασυλλάβους ἢ καὶ εἰς στίχους πολιτικούς, ἐπομένως ἔδει ν' ἀναμεινωμεν τοιαύτην ἐπιγραφὴν εἰς τὸ μολυβδόβουλλον αὐτοῦ, ὡς παρατηρεῖται εἰς τὸ περισωθὲν μολυβδόβουλλον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ

Χωνιάτου, μητροπολίτου Ἀθηνῶν περὶ τὰ τέλη τῆς IB' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΠΓ' ἑκατονταετηρίδος.

5. Ὁ Mordtmann (ἐν. ἀν. σελ. 86) ἐδημοσίευσε μολυβδόβουλλον ἔχον ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροστίας ὄψεως τὴν ἐπιγραφὴν

+ Κ Ε Ρ Θ'	+ Κ(ύρι)ε (βοή)θ(ει)
Τ Ω Σ Ω Δ Δ'	τῷ σῷ δού(λω)
Σ Τ Ε Φ Α Ν Ω	Στεφάνω

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας

Π Ρ Ι Π Ρ Α Ι	π(ατ)ρι(κίω) πραι-
Π Ο Σ Ι Τ Ω	πρσίτω
Ρ Ε Σ Τ Η	βέστη
Σ Π Ρ Α Ι Τ Ω	καὶ πραίτω-
Ρ Ι Μ Α Κ Ε Δ Ο	ρι Μακεδο-
Ν Ι Α Σ Σ Α Δ Ρ Ι Α	νίας καὶ Ἀδρι-
Α Ν Θ Π Ο Λ Ε	ανουπόλε-
Ω Σ	ως

Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο ὁ Mordtmann θέτει πιθανῶς εἰς τὴν ἐποχὴν Ἰσαακίου Κομνηνοῦ, ὑποθέτει δ' ὅτι ὁ κτήτωρ αὐτοῦ εἶναι ἴσως Στέφανος ὁ σεβαστοφόρος, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος ἔταξεν ὡς ἀρχηγὸν τῆς στρατιᾶς ἣν ἐξαπέστειλε κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Μανιάκη ἐν ἔτει 1043, ὅποτε οὗτος στασιάσας ἐπήρχετο κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ Mordtmann εἶναι ἀστήρικτος, διότι οὐδεμίαν μαρτυρίαν ὑπάρχει ὅτι ὁ Στέφανος ὁ σεβαστοφόρος διετέλεσε πραίτωρ Μακεδονίας καὶ Ἀδριανουπόλεως. Ἡ ἀπλῆ ὁμωνυμία ἱστορικῶν προσώπων πρὸς ἄλλα ἐμφανιζόμενα εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μολυβδόβουλλων οὐδεμίαν βεβαιότητα περιέχει διὰ τὸν ταυτισμὸν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουσι καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν μαρτυρίαι καθιστῶσαι ἀσφαλῆ τὸν ταυτισμὸν τοῦτον. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄλλη ὑπόθεσις τοῦ Mordtmann ὅτι τὸ μολυβδόβουλλον ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ οὐδεμίαν παρουσιάζει πιθανότητα, διότι ἡ βασιλεία Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ διήρκεσε δύο περίπου ἔτη (Σεπτέμβριος τοῦ 1057—τέλη τοῦ 1059) ἄλλ' εἰς τόσον βραχὺ χρονικὸν διάστημα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιορισώμεν τὴν χρονολόγησιν τῶν μολυβδόβουλλων τοῦ ἀνωτέρω τύπου, ἀφοῦ ἐξ ἀσφαλῶν καὶ ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων ἐξάγεται ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα, ἀλλ' ἐν μεγαλύτερῃ ἀναλογίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ αὐτῆς.

Ἀποκατάστασις Ὀρακτικῆς ἐπιγραφῆς (*).

(Τῆς ἐν σελ. 155 Α' Τ. τοῦ «Ἀρχαίου»).

ΔΙΠΖΒΕΑ	ΔΠ ΖΒΕΛΟ-	τ. ξ.	Ἵ Ο Ἐοῤῥῆ ἽΗρακλειδῆς Τηροῦς
ΘΑΟΥΡΑΟ.	ΘΑΟΥΡΑω		ἀνέθηκε τὴν στήλην ὡς εὐχα-
ΘΕΩΣΠΗ	ΘΕΩ ἐΠΗ-		ριστήριον εἰς τὸν Δία τὸν Ζβελο-
ΚΟΩΗΡΑ	ΚΟΩ ΗΡα-		θαοῦρδον, τὸν ἐπακούοντα τὰς εὐχάς.
ΚΛΕΙΑΔΗΣ	ΚΛΕΙΑΔΗΣ		
ΤΗΡΕΥΣ..	ΤΗΡΕΥΣ εὐ-		
ΧΑΡΙΣΤΗ	ΧΑΡΙΣΤΗ-		
HON..	ριON ἀνέθηκεν.		

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἀναθηματικὴ εὐχαριστήριος εἰς τὸν Δία τὸν Ζβελο-
θαοῦρδον, ὅστις ἐπὶ ἐνεπιγράφων ἀναγλύφων παρίσταται κρατῶν διὰ μὲν τῆς
ἀριστερᾶς χειρὸς τὸν ἀετόν, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς τὸν κεραυνὸν καὶ ἔτοιμος ὢν,
ὅπως ἔξακοντίσῃ αὐτόν. Ὡς πρότυπον τῆς παραστάσεως ταύτης φαίνεται ὅτι
ἐχρησίμωσεν ὁ ἀετοφόρος ἢ κεραύνιος Ἰθωμάτα Ζεὺς (*) τοῦ Ἀγελάδα, οἷος
διασφύεται ἐν τετραδράχοις τῆς Μεσσηνίας τοῦ 4ου ἢ 3ου π. Χ. αἰῶνος (*).
Ὁ τοῦ ἐν Σοφίᾳ πανεπιστημίου καθηγητῆς Γ. Κατοῦραφ φρονεῖ ὅτι ὁ
Ζβελοθαοῦρδος ἦτο θρακικὸς θεὸς ἀφομοιωθεὶς πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Δία,
ἀλλὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθὲν παντελῶς ἐκ τῆς θρησκευτικῆς τῶν
Θρακῶν συνειδήσεως παρατίθεται ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων
τῷ Ἑλληνικῷ Ζεὺς (*), ὡς ἐν τῇ προκειμένῃ: Δι Ζβελοθαοῦρδω, Δι τ.ξ. Ζβελο-
θαοῦρδω. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ δὲν φαίνεται ἡμῖν πιθανή
καὶ μᾶλλον τὸ Ζβελοθαοῦρδος, ὅπερ ἀπαντᾷ κατὰ μεταγραμματισμὸν καὶ Ζβελ-
τουῦρδος, Ζβεροῦρδος, Ζβελοθαοῦρδος, Σβελοῦρδος, Σβελθιοῦρδος, Zber-
tiurdos, ἐκληπτέον ὡς ἐπιθετον τοῦ Διός, ἰδιότητος σημαντικόν, ἀναλογοῦν
τῷ Ἑλληνικῷ κεραύνιος ἢ ἀετοφόρος (*). Τοῦτο διαπιστοῦται καὶ ἐκ τοῦ χω-
ρίου τοῦ Κικέρωνος «a te jovis Velsuri fanum antiquissimum Barbaro-
rum sanctissimumque direptum (*)», ὅπερ ὑπὸ τε τοῦ Dumont (*), καὶ

(*) Βλέπε καὶ «Θρακικά» Τ. ΣΤ' σ. 312 καὶ ἔξ.

(1) Πανοσιόν, IV, 22, 2. Collignon histoire de la sculpture Grecque, τόμ. II, σελ. 660—661, εἰκὼν 346.

(2) Diakonovich B. Monuments figurés de Zeus Zbeltiurde, ἐν τῷ Annuaire de la bibliothèque nationale de Plovdiv, ἔτ. 1926, σελ. 14.

(3) Kazarow G. Klio, VI, σελ. 169 καὶ Bull. de la société archéol. Bulg. τόμ. IV, σελ. 80 κ. ἔξ.

(4) Ἀποστολίδου Μυρτίλου, Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Θρακῶν, Θρακικά Ἀθηνῶν τόμ. V, ἔτ. 1934, σελ. 41—42.

(5) Ciceronis, in Pisanem XXXV, 85.

(6) Dumont-Homolle, Mélanges d'archéologie et d'épigraphie, σελ. 381.

τοῦ Tomaschek (1) καὶ ἄλλων διορθοῦται εἰς «jonis (S)velsur(d)i» (2).

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς δὲν εἶναι ἄσκοπον ν' ἀναγράψωμεν ἐνταῦθα πάσας τὰς μέχρι τοῦδε ἀνευρεθείσας, ἐν αἷς φέρεται τὸ *Zbelasouros* κατὰ διαφόρους παραλλαγάς.

1) «Διὶ Ζβελθιούρδ[ω] Μοκάπορις δῶρον» ἐπὶ τετραπλεύρου μαρμαρίνης πλακῶς, ὄψ. 0,35, πλ. 0,24 καὶ πᾶχ. 0,045 τοῦ μ. μετ' ἀετώματος, εὐρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Μπουζαδζιλάρ τῆς περιφερείας Σηλύμου. Ἐν τῇ πλακί ἔκτυπον ἀνάγλυφον τοῦ Διός, φέροντος ἱμάτιον πτυχωτὸν ἀπὸ τοῦ στήθους καὶ κάτω καὶ περιερισμμένον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου. Ὁ Ζεὺς ἔχει τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς τὰ δεξιὰ ἐν πλήρει κατατομῇ, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τεταμένης κρατεῖ τὸν αἰτόν, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ἐτοιμάζεται νὰ ῥίψῃ τὸν κεραυνόν. Πρὸ αὐτοῦ τετραπλευρὸς βωμός (3). Τὸ ἀνάγλυφον κατακαίεται ἐν τῷ ἔθνικῷ μουσεῖῳ Σοφίας (4).

2) «Θεῶ Ζβερδούρδω καὶ Ἰαμβαδούλῃ ἐπιφανεστάτοις Αὐρ(ήλιος) Διωνύσιος στρατιώτης) χώ[ρ]ιτης τοῦ πραι(ωριανοῦ) ἑκατοντάρχου) Φλωρεντίνου θέλω[ν] ἀνέθηκα», ἐπὶ τετραπλεύρου μαρμαρίνης πλακῶς διαστάσεων 0,30×0,35 τοῦ μ... εὐρεθείσης ἐπὶ τοῦ λόφου Ἡσακλίνου τῆς Ρώμης καὶ νῦν κατακειμένης ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Καπιτωλίου. Ἡ ἐπιγραφὴ τετραστίχος κάτωθι ἀναγλύφου παριστῶντος ἀριστερόθεν τὸν Δία ὀλόγυμνον κατὰ μέτωπον, διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ σκῆπτρον, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς κεκαμμένης πρὸς τὰ κάτω κρατοῦντα τὸν κεραυνόν, δεξιόθεν δὲ ἱπέα ἐλαύνοντα πρὸς τὸν Θεόν (5).

3) «Διὶ Ζβελτούρδω» ἐπὶ μαρμαρίνου βᾶθρου ἀνδριάντος τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ, σηθέντιος ὑπὸ τινος τριηράρχου τοῦ ἐν Περίνθῳ στόλου (6).

4) «Διὶ Ζ(βε)λσούρδω τῷ κυρίῳ Βολδαβρινηνοὶ κωμηταὶ ἀνέθηκαν» ἐπὶ κυλινδροειδοῦς μαρμαρίνης στήλης, εὐρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Σάπροδον, παρὰ τῇ Δουπνίτση (7).

(1) *Tomaschek*, Die alten Thraker, II, 1, 60.

(2) Περὶ τοῦ *Zbelasouros* Διός ἴδε καὶ *Perdrizet*, *Revue des Etudes anciennes*, I, 1889. *Kazorow G.* *Revue archéologique*, XXI, ἔτ. 1913, σελ. 340—346. *Dobrusky*, ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ δελτίῳ τοῦ ἔθνικοῦ μουσεῖου Σοφίας τόμ. I σελ. 154. *Seure G.* *Les images Thraces de Zeus Keraunos*, *Revue des études Grecques*, τόμ. XXVI, ἔτ. 1913, σελ. 236 κ. ἔξ.

(3) *Kanitz* *Donau—Bulgarien*, τόμ. II, σελ. 236—237.

(4) *Sbornik za narodno umotvorenje*, τόμ. XVI-XVII, σελ. 49, σημ. 2.

(5) *Dobrusky*, δελτίον ἀρχαιολογικὸν τοῦ ἐν Σοφίᾳ ἔθνικοῦ μουσεῖου, τόμ. I, σελ. 154. *Seure G.* *Revue des études grecques*, τόμ. XXVI ἔτ. 1913, σελ. 236 κ. ἔξ.

(6) *Tomaschek*, Die alten Thraker, τόμ. II, I σελ. 60.

(7) Ἀρχαιολογικὸν δελτίον τοῦ ἐν Σοφίᾳ ἔθνικοῦ μουσεῖου, τόμ. I σελ. 152, ἀρ. 203, εἰκὼν 22. *Seure*, ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 242, σημ. 5.

5) «[D]eo Zb[er]t[i]urd[os] ex Fl. [fla]mina [I]», ἐπὶ πλακῶς εὐρεθείσης ἐν Σκοπίοις τῆς Μακεδονίας (*).

6) «Κυρίῳ Θεῷ προγονικῶ Ζβελσούρδῳ Φλ(άβιος) Ἀμάτοκος Φλ(αβίου) Ἀ[μ]ατόκου υἱὸς εὐξά[μ]ενος ἀνέθηκεν», ἐπὶ λιθίνης στήλης εὐρεθείσης ἐν τῇ κόμῃ Γκολέμο-σέλο, περιφερείας Δουπνίτσης καὶ κατακειμένης νῦν ἐν τῷ γυμνασίῳ τῶν ἀρρένων Δουπνίτσης (*).

7) «Τῷ κυρίῳ Διὶ Ζβελσούρδῳ ἀνέθηκεν Τ(ίτος) Φλά(βιος) Ἀμάτο[κ]ος Τ(ίτου) Φλ(αβίου) Ἀματόκου υἱός, ἐπὶ τμήματος λιθίνης στήλης εὐρεθείσης ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ κατακειμένης ἐν τῷ αὐτῷ γυμνασίῳ (*).

8) «[Ζβελσού]ρδ[ω] ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου, ὕψ. 0,15, πλ. 0,11 καὶ πλάχ. 0,02 τοῦ μ. κεκομμένου κάτωθεν ἀριστερόθεν, εὐρεθέντος περὶ τὴν Φιλίππουπολιν καὶ κατακειμένου ἐν τῷ ἔθνικῷ μουσεῖῳ Σοφίας. Τὸ ἀνάγλυφον παριστᾷ τὸν Θεὸν ὡς ἔφηβον κομῶντα, γυμνὸν καὶ ἐστραμμένον πρὸς τὰ δεξιὰ, ἔχοντα τὴν μὲν δεξιὰν ἀνυψωμένην, οἶονεὶ μέλλουσαν νὰ ἔξακοντίσῃ τὸν κεραυνόν, τὴν δὲ ἀριστερὰν τεταμένην πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἔρειδομένην ἐπὶ τετραπλευρὸν στήλης. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἴσταιται ἀετὸς μετὰ συνεπτυγμένων πτερῶν (*).

9) «Διὶ Ζβελ[σ]θαούρδ[ω], Θεῷ ἐπικῶ Ἡρ[α]κλείδης Τηρεὺς [εὐ]-χαριστή[ρ]ιον ἀνέθηκεν» ἐπὶ μαρμαρίνης κιλνυδροειδοῦς στήλης ὕψους ἐνὸς μέτρου καὶ διαμέτρου 0,5 εὐρεθείσης παρὰ τῷ ἐπὶ τῆς Ροδόπης χωρίῳ Ἀγίασμα, τῆς περιφερείας Κομοτινῆς (*).

Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ὀρειθάλκινον ἀγαλμάτιον τοῦ τύπου τοῦ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις εἰκονιζομένου Ζβελσούρδου Διὸς εὐρέθη ἐν τῇ κόμῃ Σκούταρι βορειῶς τῆς Φιλίππουπόλεως καὶ κατάκειται ἐν τῷ ἔθνικῷ μουσεῖῳ τῆς Φιλίππουπόλεως (*), ὕψ. 0,15 τοῦ μ.

Τὸ ὄνομα Ζβελσούρδος ὡς ὄνομα Θεοῦ λατρευομένου μόνον ἐν Θρακίᾳ, διότι καὶ τὸ ἀνευρεθὲν ἐν Ρώμῃ ἀνάγλυφον ἦτο ἀφιερωμένον ὑπὸ Θρακίῶς στρατιώτου, θεωρεῖται θρακικόν, ἀλλ' ἡ ἀκριβὴς αὐτοῦ ἐτυμολογία καὶ σημασία ἀγνοεῖται πρὸς τὸ παρὸν (*).

ΜΥΡΤΙΑΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ, δ. φ.

(1) CIL, τόμ. III, ἀρ. 8191 καὶ 2250. Ὡσαύτως *Seure*, ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 242, καὶ ἔξῃς.

(2) *Kazarow G. Revue archéologique*, τόμ. XXI, ἔτ. 1913, σελ. 342, εἰκὼν 2.

(3) Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, εἰκὼν 3.

(4) *Kazarow G. Bull de la société archéol. Bulg.* τόμ. IV, σελ. 83, εἰκὼν 53.

(5) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφ. καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ, τόμ. I, ἔτ. 1934—35, σελ. 155 κατ' ἀποτίκωσιν Ἀν. Καρρά.

(6) *Diakonovs B. Annuaire de la bibliothèque nationale à Plovdiv*, ἔτ. 1926, σελ. 17 εἰκὼν 11.

(7) *Tomaschek, Die alten Thraker*, II, 1, σελ. 61.

Η ΤΟΥ ΒΙΚΑΡΙΟΥ ΤΗΣ ΘΡΑΚΙΚΗΣ ΣΟΛΟΜΟΝΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΑ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

§ 1) Αὕτη ὑπὸ δυσμενεῖς ὄρους ἀντιγραφεῖσα ὑφ' ἡμῶν καὶ μετὰ χρόνον συμπληρωθεῖσα καὶ ἐρμηνευθεῖσα ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον βουλγαριστὶ τῷ 1927 (1) καὶ ὕστερον ἑλληνιστὶ τῷ 1929 (2). Ἀποτελεῖται ἐξ ἑπτὰ στίχων καὶ εἶναι κεφαλαίως γραμμάσι ὕψους 0,04 μ. κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους, τοῦ τρίτου σχεδόν, μαρμαρίνης πλακῶς, μήκους 1,85 καὶ πλάτους 0,76 τοῦ μ. λαβούσης ἤδη ἔνεκα τῆς χροιοτότητος φαιὰν χροιάν. Δεκαεξὶ τῶν λέξεων, αὐτῆς εἶναι συντετημέναι, ἀλλὰ μόνον δέκα ἐξ αὐτῶν φέρουσιν ἄνωθι τῶν τῶ σημεῖον τῆς συντήσεως, ὅμοιον σχεδόν πρὸς τὸ λατινικὸν γράμμα S, ὅτε μὲν καθέτως, ὅτε δὲ ὀριζοντίως. Οἱ στίχοι ἀρχοῦν ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ἀριστεροῦ χεῖλους τῆς πλακῶς καὶ διήκουσι μέχρι τοῦ δεξιοῦ οὐδενὸς γραμματος αὐτῶν ὄντος κεκομμένου ἢ τετριμμένου πλὴν δύο κεραιῶν ἐν τῷ τέλει τοῦ β' καὶ ζ' αὐτῶν.

Ἡ ἐνεπίγραφος πλάξ ἀνευρεθεῖσα πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τινὶ τῆς περιφερείας Φιλίππουπόλεως παρὰ ταῖς Θέρμαις τοῦ Χισῶ κώμῃ μετεκομίσθη ἐκεῖθεν καὶ ἐτοποθετήθη ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν κατερρίφθη εἰς τινὰ γωνίαν τῆς ὀπισθίας τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Φιλίππουπόλεως αὐλῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἦσαν καὶ ἄλλαι ἀρχαιοτήτες καὶ Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί, αἱ πλείονες κεκομμέναι καὶ τετριμμέναι, ἀναμένουσαι τὸν μέλλοντα αὐτῶν μελετητὴν. Οἱ σπάνιοι ὅμως ἀρχαιοφίλοι ἐπισκέπται τοῦ ὑπαιθρίου τούτου μουσείου παρήρχοντο ἀδιάφοροι πρὸ τῶν ἐπιγραφῶν ὑποτονθορῶντες ὡς οἱ Ρωμαῖοί ποτε: Graeca sunt, non leguntur, οἱ δ' εὐάριθμοι ἑλληνομαθεῖς τοῦ ἐν Σοφίᾳ πανεπιστημίου καθηγηταὶ δὲν ἔσχον τὸν καιρὸν νὰ μελετήσωσι καὶ δημοσιεύσωσιν αὐτάς.

Κεκλιμένη ἢ πλάξ πλαγίως ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τανυκλάδου καὶ δασυφύλλου καρῆς μετὰ ἐκβλαστόντων ἐκ τοῦ ἐδάφους θαμνίσκων καὶ χόρτων καὶ περικεκυλωμένη ὑπὸ ποικίλων μαρμαρίνων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων (βάθρων, στηλῶν, στύλων, ἐπιστυλίων, ζυφόρων κτλ.), συγκομισθέντων ἐκεῖ πολλαχόθεν καὶ καταρριφθέντων καὶ τούτων εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε, καθίστατο σχεδόν ἀπρόσιτος εἰς τοὺς περιεργαζομένους τὰς ἐν τῇ αὐτῇ ἀρχαιοτήτας. Ἀλλὰ καὶ ἡ συντήρησις πολλῶν τῆς ἐπιγραφῆς λέξεων καὶ τὸ δυσδιάκριτον καὶ δυσ-

(1) Μνηστ. Ἀποστολίδου, Ἑπετηρίς (godischnik) ἔθν. βιβλιοθ. καὶ μουσείου Φιλίππουπόλεως, ἔτ. 1927, σελ. 183, I καὶ ἔτ. 1930, σελ. 256, XIX.

(2) Τοῦ αἰτοῦ, Θρησκ. Ἀθηνῶν, τόμ. Β' ἔτ. 1929 σελ. 13, II καὶ τόμ. ΣΤ' ἔτ. 1935 σελ. 175, ἀρ. 116.

ανάγνωστον οὐκ ὀλίγων αὐτῆς γραμμάτων, ἔνεκα τῶν ἐπικειμένων ἐπὶ τῆς πλακῶς χωμάτων, ἐπικολλημάτων ἀσβεστοκονιάματος καὶ ἀκαθαρσιῶν ἀπὸ τοῦ δένδρου καταπιπτοῦσῶν τῶν ἐπ' αὐτὸ καταφευγόντων στρουθῶν, ἀπέτρεπε τὴν προσοχὴν τοῦ ἀρχαιοφίλου, ὑπολαμβάνοντος αὐτὴν μακρόθεν ὡς τινα τῶν συνήθων. ἐπὶ παρομοίων πλακῶν ἐπιταφίων ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἠφρόνουν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν τοῖς κειμένοις ἐντὸς τῶν περιβόλων τῶν ἐκκλησιῶν νεκροταφείois.

Τῷ 1924 συλλέγοντες ὕλην διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Φιλίππουπόλεως προέβημεν εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ καὶ τῇ αὐλῇ τῆς βιβλιοθήκης σχετικῶν ἐπιγραφῶν, τὰς ὁποίας καὶ ἐδημοσιεύσαμεν βραδύτερον. Τότε πλησάσαντες οὐχὶ ἄνευ κόπου εἰς τὴν πλάκα εἶδομεν τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἐλάβομεν, ὡς ἠδυνήθημεν, ἀντίγραφον αὐτῆς, ἀφοῦ ἀπεκλίναμεν τοὺς περιβάλλοντας αὐτὴν θαμνίσκους καὶ τοὺς ἐκκλίνοντας ἐπ' αὐτὴν τοῦ δένδρου κλαδίσκους καὶ ἀπετριψάμεν διὰ τῆς ράβδου ἡμῶν μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὰς ἐπικειμένας ἀκαθαρσίας καὶ χρώματα, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατόν χωρὶς νὰ βλαβῇ γράμμα τι. Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ἐδημοσιεύσαμεν ἐν ταῖς προμνημονευθείσαις ἐπετηρίαι καὶ ἐπ' αὐτοῦ στηριζόμενοι προέβημεν εἰς τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἐρμηνείαν τῆς ἐπιγραφῆς.

Κατὰ τὸ ἀντίγραφον ἐκεῖνο ἡ ἡμετέρα ἀνάγνωσις καὶ συμπλήρωσις τῆς ἐπιγραφῆς ἐγένετο οὕτω :

† Ἐνθάδε κατὰ(ε)ιτε

Σολόμων Οὔης Μέγας, Ἰ[ερο]-

μνήμ(ων), γεν(ικός) τῶν κομ(ι)των κ(αι)

δομέ(στικός) μέ(γας), κ(αι) βικάρ(ιος) Θράκης

τε(λευτήσας) μη(νός) Νοεμβρ(ίου) 5', ἰνδ(ικτιώνος) α', βασιλ(εύοντος) τοῦ δεσπό(του) ἡμῶν Φλ(αβίου)

Τιβερίου Μαυρικίου ἔτους...

Κατὰ δὲ δευτέραν ἀνάγνωσιν, ὡς ἐδημοσιεύθη αὕτη ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου τῆς Φιλίππουπόλεως τοῦ 1930 : ταμ(ίας) κομ(ι)των ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ ἀντὶ τοῦ προτέρου τῶν κομ(ι)των.

§ 2) Ὁ ἐπισυμβὰς τῷ 1928 καταστρεπτικὸς ἐν Φιλίππουπόλει σεισμὸς κατέρριψε τὴν στέγην τῆς ἀριστερᾶς τῆς ἐθν. βιβλιοθήκης πτέρυγος, ἔνθα ὡς παράρτημα ἐπετεγάζετο τὸ μουσεῖον τῆς πόλεως. Ἐκ τούτου τῷ 1930 μετεβλήθη εἰς μουσεῖον τὸ συνεχόμενον ἀριστερόθεν τῇ βιβλιοθήκῃ δημόσιον κτίριον, χρησιμεῖον ἕως τότε ὡς κατάστημα τῆς κεντρικῆς ἐφορείας, οὗτινος ἡ ὀπισθία αὐλὴ μεταβεβλημένη εἰς κηπᾶριον συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς αὐλῆς τῆς βιβλιοθήκης. Τότε αἱ κατακείμεναι φῦρδην μίγδην ἐν τῇ αὐλῇ τῆς βιβλιοθήκης ἀρχαιότερες διηθηθήθησαν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς συνεχόμεναις αὐλαῖς, ἡ δὲ τοῦ βικαρίου Σολόμονος ἐπιταφία πλάξ ἐκαθαρισθεῖσα τελείως καὶ ἀποπλυθεῖσα κατετέθη ἔνεκα τῆς ἱστορικῆς τῆς σημασίας εἰς τὴν αἴθουσαν

τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ νέου μουσείου. Ἡ ἐκκαθάρισις ὅμως τῆς πλακῶς κατέδειξε τὴν πεπλανημένην ἡμῶν ἐνίων γραμμάτων διάκρισιν καὶ ἀντιγραφὴν, ἧς ἐπακολούθημα ἦτο καὶ ἡ ἐσφαλμένη λέξεων τινων συμπλήρωσις καὶ ἐρμηνεία.

Οὕτω ἐν τῷ β' στίχῳ ἀντεγράψαμεν ΟΥΗΣ ἀντὶ ΟΘΗΣ, ἐν δὲ τῷ γ'. ΓΕΝΤΩΝ ἢ ΓΕΝΤΑΜ, ἐξ ᾧ προήλθε καὶ ἡ πλημμελὴς συμπλήρωσις τῶν δύο τούτων στίχων :

ΣΟΛΟΜΩΝ ΟΥΗΣ ΜΕΓΑΣ, ΙΕΡΟΙ-
ΜΝΗΜ(ΩΝ), ΓΕΝ(ΙΚΟΣ) ΤΩΝ ΚΟΜ(Ι)ΤΩΝ Κ(ΑΙ)
ἢ ΓΕΝ(ΙΚΟΣ) ΤΑΜ(ΙΑΣ) ΚΟΜ(Ι)ΤΩΝ Κ(ΑΙ)

καὶ ἡ ἐπὶ τῆς συμπληρώσεως στηριζομένη σχετικὴ τῶν λέξεων ἐρμηνεία :

Σολόμων Οὔης (=Vejsens κατὰ τὸ Ουάλης—Valens), *Μέγας* (=Magnus), πρὸς καὶ τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τριπλοῦν ὠσαύτως τοῦ βασιλέως ὄνομα *Φιάδιος Τιβέριος Μανθίους, Ἱερομνήμων* (=pontifex), *γεν(ικός) τῶν κομ(ι)των γεν(ικός) ταμ(ίας) κομ(ι)των* (=«qui ex comitibus τῷ γενικῷ aetario praeesset» κατὰ τὸν Reiske (1), τ. ἔ. comes sacrarum largitionum.

Ἡ πλημμελὴς ἡμῶν διὰ τὸ δυσδιάκριτον τότε τῶν γραμμάτων ἀντιγραφὴ, ἐξ ἧς προήλθεν ἡ ἀνωτέρω συμπλήρωσις καὶ ἐρμηνεία, καταφαίνεται ἐκ τῆς παρακειμένης τῆς ἐπιγραφῆς φωτογραφίας, ληφθείσης νῦν μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς γενομένης νῦν νέας ἀντιγραφῆς αὐτῆς τηρηθεῖσῶν τῶν μεταξὺ τῶν γραμμάτων ἀποστάσεων καὶ τῆς ὑπαλλήλου αὐτῶν ἀκριβοῦς θέσεως ἐν τοῖς στίχοις.

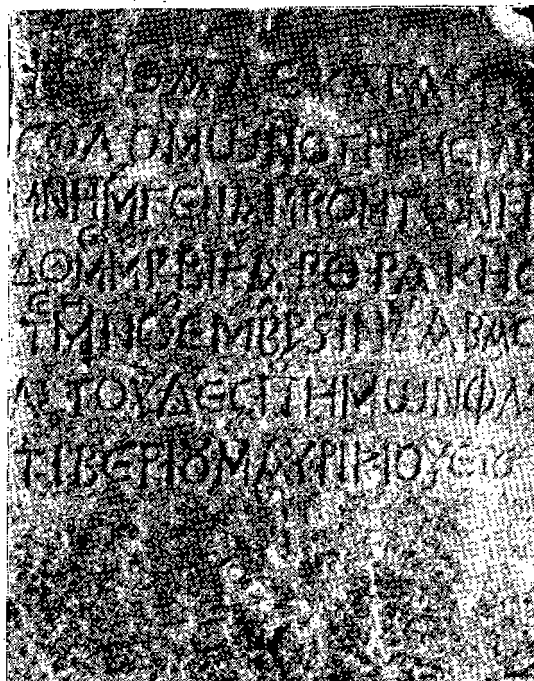
§ 3) Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχρηζεν ὁμολογουμένως ἀποκαταστάσεως καὶ νέας ἐρμηνείας τούτου δ' ἐπελάβετο ὁ νεαρὸς τοῦ ἐν Βιέννῃ πανεπιστημίου διδάκτωρ κ. Χρήστος Δάνωφ, ὅστις ἐν ἔτει 1932 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας ὡς τμητικὸς τοῦ μουσείου ἔφορος, ὅπως μελετήσῃ τὰς ἐν αὐτῷ εὐρισκομένας ἐπιγραφάς. Ὁ ἐπιγραφολόγος ἐμελέτησεν ὄντως τὴν ἐπιγραφὴν ἔχων ὑπὸ μᾶλιν τὴν ἡμετέραν ἀνάγνωσιν αὐτῆς καὶ συμβουλευσάμενος καὶ ἄλλους εἰδικούς, ὡς φαίνεται, διότι σοφῶς ποιεῖ ἀκολουθῶν τὸ τοῦ Ὀμίρου :

«σύν τε δὺ' ἐρχομένῳ, καὶ τε πρὸ δ' τοῦ ἐνόησεν,
ὄππως κέρδος ἔη· μῶνος δ' εἴ περ τε νοήσῃ,
ἀλλὰ τέ οἱ βράσσων τε νόος, λεπτή δέ τε μήτις(2)».

ἐποιήσατο κατὰ τὸ δὸν τῶν Βυζαντινολόγων συνέδριον, τὸ συγκροτηθὲν ἐν **Σοφίᾳ** κατὰ φθινόπωρον τοῦ 1934, ἀνακοίνωσιν περὶ αὐτῆς, ἧς περίληψις

(1) *Reiske*, commentaria ad Const. Porphyrogeneton, τόμ. II, σελ. 276 ἔκδ. Βόννης.

(2) Ὀμίρου. Ἰλ. Κ, 224—226.

1. Φωτογραφία ἐπιγραφῆς

†ΕΝΘΑΔΕΚΑΤΑΚΙΤΕ
 ΣΟΛΟΜΩΝΟΤΗΣΜΕΓΑΛΙ
 ΜΝΗΜΓΕΝΑΜΚΟΜΤΩΝΚΙ
 ΔΟΜΜΚΒΙΚΑΡΘΡΑΚΗΣ
 ΤΜΝΟΕΜΒΡΣΙΝΔΑΒΑΙ
 ΑΣΤΟΥΔΕΣΠΗΜΩΝΦΑΣ
 ΤΙΒΕΡΙΣΜΑΥΡΙΚΙΟΥΕΤΘ^Λ

2. Ἀντίγραφον ἐπιγραφῆς

ἔδημοσιεύθη γερμανιστὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ προειρημένου συνεδρίου (1).
Ἐαναγράφωμεν αὐτὴν ἐπὶ λέξει.

«Ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Σολομώντος, κόμης τῶν μάλιστα καθωσιωμένων δομεστικῶν—comes devotissimorum domesticorum,—ὅστις καὶ βικάριος τῆς Θράκης διετέλεσεν. Ἡ ἐπιγραφή εἶχεν εὑρεθῆ πρό τινων ἐτῶν ἐν τῇ κόμῃ τοῦ Χισαο-Κιουσελερ τῆς νοτίου Βουλγαρίας καὶ ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 582, δηλ. τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐδημοσίευσεν ἤδη τὸ κατ' αὐτὸν καὶ ἡρμήνευσε καὶ ὁ Ἀποστολίδης. Ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἐρμηνεία αὐτοῦ εἶναι βεβαίως ὀλοσχερῶς ἐσφαλμένη. Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συγγραφέως ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἑξῆς:

† Ἐνθάδε κατὰκατε

Σολομῶν ὁ τῆς μεγαλ(ο)πρ(ε)πεστάτης)

μνήμ(ης) γενάμ(ενος) κόμ(ης) τῶν καθωσιωμένων)

δομ(εστικῶν) κ(αι) βικάρ(ιος) Θράκης

τε(λευτήσας) μη(νός) νοεμβρ(ίου) Ζ', Ἰνδικτιῶνος Α' βασιλ(είας) (ἢ εὐόντος) τοῦ δεσπ(ότου) ἡμῶν Φλ(αβίου)

Τιβερίου Μαυρικίου ἔτους Α'.

«Ὁ ἀποθανὼν μνημονεύεται ἐν τῷ β' στίχῳ τῆς ἐπιταφίας τοῦ ἐπιγραφῆς ὡς: ὁ τῆς μεγαλοπρ(ε)πεστάτης μνήμης. Ἐκ τούτου διαπιστοῦται ὁ βαθμὸς τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν τιμητικὸν τίτλον μεγαλοπρ(ε)πέστατος, λατιν. magnificentissimus. Στηριζόμενος εἰς τοῦτο ὁ συγγραφεὺς προσάγει πλείονα χωρία ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ παπύρων (2). Περαιτέρω δὲ ποιεῖται παρατηρήσεις τινὰς περὶ τῶν ἄλλων ὑπουργημάτων, ἅτινα ἔσχεν ὁ ἀποθανών. Ὁ Σολομῶν εἶναι ὁ τέταρτος μεμαρτυρημένος ἡμῖν βικάριος τῆς Θράκης καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὡς συγγενὴς τις τοῦ ὁμωνύμου περιφήμου τοῦ Ἰουστινιανοῦ στρατηγοῦ».

§ 4) Ἐὰν ἡ ἡμετέρα ἐσφαλμένη συμπλήρωσις καὶ ἐρμηνεία τῶν προσηλωθειῶν λέξεων προῆλθεν ἐκ πλημμελοῦς δι' οὐς λόγους προερρήθη ἀντιγραφῆς δύο - τριῶν τῆς ἐπιγραφῆς γραμμάτων, ἡ τοῦ ἐπιγραφολόγου συμπλήρωσις πλὴν τῆς ὀρθῆς: ὁ τῆς μνήμ(ης) γενάμ(ενος) εἶναι ἀθθαίρετος, ὡς στηριζομένη οὐχὶ ἐπὶ τῶν σαφῶς ἀναγνωσκομένων γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς, ἀλλ' ἐπὶ γραμμάτων ἀνυπάρκτων ἐν τῷ κειμένῳ, ἅτινα παρουσιάζει ὁ

(1) *Christo M. Danov*, Die grabinschrift des Solomon Vicarius von Thra-
kien. Actes du IV congrés intern. des études Byzantines, par B. Filov, Τόμ. I,
Sophia, ἔτ. 1935, σελ. 789.

(2) Τὸ αὐθαίρετως συμπληρούμενον μεγαλοπρ(ε)πεστάτης δέον νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ ἐν
ταῖς ἐπιγραφαῖς καὶ παπύροις χωρία, ἅτινα προσάγονται ἢ ταῦτα δέον νὰ ὑποστηρί-
ξωσι τὴν γινομένην συμπλήρωσιν πρὸς βεβαίωσίν της; *Modus meditando*.

κ. Δ. ὡς ὑπάρχοντα δῆθεν, ὅπως προβῆ εἰς τὴν σοφὴν συμπλήρωσίν του. Ἐξετάσωμεν νῦν τὰς παρατηρουμένας ἀβθαιρεσίας.

Ἐν πρώτοις δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι, ἂν ὁ τῆς Θράκης βικάριος εἶναι συγγενὴς τοῦ ὁμωνύμου περιφήμου τοῦ Ἰουστινιανοῦ στρατηγοῦ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὡς ἡμεῖς νομίζομεν, εἶναι ὁ νεώτερος τῶν τριῶν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ υἱοθετηθέντων ἀνεψιῶν του, υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του Βάκχου, δέον ν' ἀναγνωσθῆ οὐχὶ Σολομῶν, ἀλλὰ Σολόμων γεν. Σολόμονος κατὰ τὸν σύγχρονον ἱστοριογράφον Προκόπιον. Ὁ μέγας Σολόμων μετέσχε τῆς κατὰ τῶν Βανδάλων εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐκστρατείας ὡς «ἐπίτροπος (δηλ. domesticus) τὴν στρατηγίαν Βελισσαρίου» (1) ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν θετῶν υἱῶν του, ὧν ὁ νεώτερος ἔφερεν ὡσαύτως τὸ ὄνομα Σολόμων. Ἀντικαταστήσας τὸν ἀπελθόντα εἰς Σικελίαν Βελισσάριον ὡς magister militum et praefectus praetorio Africae ἐφρονεῦθη ἔν τι κατὰ τῶν Μαυρουσίαν μάχῃ πεσὼν ἀπὸ τοῦ ἵππου του (2). Τῆς μάχης ταύτης μετέσχον ὡς ἱππεῖς καὶ οἱ ἀνεψιοὶ του. Ἡ μαρτυρία τοῦ Προκοπίου αὕτη βοηθεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς τελευταίας συντετημημένης λέξεως τοῦ τρίτου στίχου ΚΙ καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ταυτότητος τοῦ βικαρίου.

Ὁ Βανδαλικὸς πόλεμος ἐγένετο τῷ 532—536, ὁ δὲ θάνατος τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονευομένου Σολόμονος τῷ 582. Τὸ μεσολαβῆσαν χρονικὸν διάστημα εἶναι 50 ἐτῶν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανος ἡ γνώμη ὅτι ὁ κατὰ τὸν Βανδαλικὸν πόλεμον ἔφηβος Σολόμων διαπρέψας ὡς ἱππεὺς ἕνεκα τῶν ἀρετῶν του καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου θείου του, οὗ ἦτο θετὸς υἱὸς καὶ τὸ ὄνομα ἔφερε, προήχθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ τάξει, ἐν ἣ ἀνῆκεν, ἀναγορευθεὶς κόμης τῶν κ(α)ικι(α)ίων) ἱππέων, βραδύτερον δὲ ἀνῆλθεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ μεγάλου δομestίκου καὶ ἀπέθανεν ὑπερεβδομηκοντούτης ὡς βικάριος τῆς Θράκης. Ἐδρεύων ὡς τοιοῦτος ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλει μετέβη προφανῶς πρὸς λουτροθεραπείαν εἰς τὰς θέρμας τοῦ νῦν Χισάρ, ὅπου ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. Αἱ ἱαματικαὶ αὗται πηγαί, ὧν τὸ παλαιὸν ὄνομα μέχρι σήμερον παραμένει ἄγνωστον (3) ἐσχημάζοντο ἐπὶ ρωμαϊκοκρατίας καὶ ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν, ἐκ τῶν ἀρχαίων λειψάνων κτιρίων καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν ἀρχομένου τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἠγέρθησαν λουτρῶνες καὶ ὁ χώρος περιτειχίσθη, ἀνακαινισθέντος εἰτα τοῦ περιβάλλου τῶν τειχῶν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ὅτε ὠχυρώθησαν πολλὰ τῆς Θράκης μέρη. Ἀπὸ δὲ τοῦ πέμπτου αἰῶνος κατ'

(1) Προκόπιον, de bel. Band. βιβλ. I § 11 ἐκδ. Βόννης.

(2) Αὐτόθι, βιβλ. II § 21. Ἴδε καὶ Pauly's, R. Encykl. II Reihe, ἔτ. 1927, σελ. 941 ἐν τῇ λ. Solomon.

(3) Ὁ Κατοσόρωφ εἰκάζει ὅτι τὸ Χισάρ εἶναι πιθανῶς ἡ Τιβερίαις ἢ Τιβεριοπόλις, ἢ κατὰ τὸν χρονολόγον Μαλάλαν ἰδρυθεῖσα ἐν Θράκῃ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου. Bull. de l'inst. arch. Bulg. ἔτος 1932—33, τόμ. VII, σελ. 397—99.

ἀνασκαφάς καὶ ἐπιγραφὴν ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἰατῆριον καὶ ναὸς τῶν 40 Μαρτύρων οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητος, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔκειτο ἀναμφιβόλως ὁ τοῦ βικαρίου τάφος, οὐτινος ἡ ἐπιταφία πλᾶξ ἐπὶ τουρκοκρατίας μετεκομίσθη ὑπὸ τινος πρὸς ἰδίαν χρῆσιν εἰς τὸ παρακείμενον περὶ τὰ 3 χιλιόμετρα βορείως χωρίον Κιουσελέρ, ἔπον ἀνευρέθη.

Ὁ κ. Δ. συμπληροῖ τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ β' στίχου ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης *μεγαλ(ο)πρ(επεστατής)*. Τὰ γράμματα ΜΕΓΑΗ μετὰ τοῦ Σ ἀνωθι καὶ πλαγίως τοῦ Α διακρίνονται σαφῶς καὶ ἀναμφηρίστως ἀπαρτιζοῦσι τὴν λέξιν ΜΕΓ(Α)ΛΗΣ, παραλειφθέντος τοῦ Α καὶ ἀποτριβείσης τῆς ὀριζοντίας κεραίας, ὡς ἀδαθῶς χαραχθείσης, τοῦ Η, οὐτινος ἀπέμειναν μόνον αἱ κάθετοι κεραταί. *Ἄλλ' ὁ κ. Δ. καθ' ἃ συμπληροῖ ΜΕΓΑΛ(Ο)ΠΡ(επεστατής) παρουσιάζει εἰς τὸν ἀναγνώστην ὡς ὑπάρχοντα δῆθεν ἐν τῷ κειμένῳ τὰ γράμματα ΜΕΓΑΛΠΡ, δηλ. αὐθαιρέτως παρεισάγει Α ὡς ὑπάρχον πρὸ τοῦ Α, μεταβάλλει τὸ Η εἰς Π, οὐτινος ὑπάρχοντος ἡ ὀριζοντία κεραία ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκτριβῆ, διότι βαθέως θὰ ἐχαράσσετο, ὡς ἐχαράχθη ἐν τῇ λέξει ΔΕΣΠ κατωτέρω, καὶ παραθέτει παρ' αὐτῷ τὸ Ρ ὡς ὑπάρχον. Εἶναι τοῦτο ἐπιστημονικὴ εἰλικρίνεια :

*Η φράσις τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι σφρασεσάτη : «ὁ τῆς *μεγ(ά)λης μνήμ(ης) γενάμ(ενος) κόμ(ης)*». Συνήθως εἶναι ἐν τοιαύταις «ὁ τῆς *μακαρίας μνήμης γενάμενος*». Πρβλ. «ἡ τῆς *μακαρίας μνήμης γεναμένη*» (1), «ὁ τῆς *μακαρίας μνήμης Μαρτίνος*» (2), «Μαρτίνος ὁ τῆς *μακαρίας μνήμης γενάμενος κτήτωρ*» (3) καὶ ἄλλα πλείστα. Πρβλ. ὡσαύτως καὶ τὰ ἀνάλογα : «ὁ τῆς *εὐλαβοῦς μνήμης γενάμενος ἀναγνώστης*» (4), «ὁ τῆς *θεοφιλοῦς μνήμης ἄξιος Στέφανος*» (5) κτλ. Ὡστε κατὰ ταῦτα ἡ ἐπιγραφῶν καὶ πατύρων ἀναδίφησις πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς λέξεως *μεγαλοπρεπέστατος* καὶ πρὸς δικαιολογίαν τῆς αὐθαιρέτου συμπληρώσεως τῆς σχεδὸν ὀλοκλήρου κεχαραγμένης λέξεως ΜΕΓ(α)-ΛΗΣ διὰ τῆς ΜΕΓ(α)Λ(οπρεπεσάτη)Σ ἦτο ὄλως περιττή, εἰ καὶ *μεγαλοπρεπής*.

Παράδοξος δὲ φαίνεται ἡμῖν τοῦλάχιστον καὶ ἡ γνώμη τοῦ κ. ἐπιγραφολόγου ὅτι ἐκ τῆς φράσεως «*μεγαλοπρεπεστατής μνήμης*», τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐχάλκευσεν, εἰσάγεται ὁ τιμητικὸς τίτλος τοῦ ἀποθανόντος *μεγαλοπρεπέστατος*, λατιν. *magnificentissimus*, καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ. Ἐν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀνεγινώσκετο πράγματι τὸ «*μεγαλοπρεπεστατής μνήμης*», ἡ

(1) *Dumont-Homolle*, *Mélanges d'archéologie et d'épigraphie*, σελ. 411, ἀρ. 86.

(2) *Αὐτόθι*, σελ. 412, ἀρ. 86.

(3) *Αὐτόθι*, σελ. 434, ἀρ. 100.

(4) *Filow* B. *Jahrb. der. Deuts. arch. Inst. Anzeiger*, ἔτ. 1910, σελ. 394.

(5) *Κουρουγιώτου* : *Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι Θράκης, Θρακικὴ ἐπετηρίς, ἔτ. 1897, Ἀθήναι σελ. 306 ἀρ. 26.

φροσίσ θὰ ἐσήμαιναν ἀπλῶς: λαμπροτάτης, ἐξαιρετιωτάτης μνήμης, δηλ. ὁ ἀποθανὼν κατέλιπε μνήμην λαμπροτάτην ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Πρὸς. «δωρεὴ μεγαλοπρεπεστάτη», (1), «ταφῆς καλῆς τε καὶ μεγαλοπρεποῦς» (2) κτλ. Τοῦτο δὲ οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχη πρὸς τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ τοῦ ἀποθανόντος ὑπουργήματα, ἅτινα ὡς διαφόρων ἀνιόντων βαθμῶν εἶχον ἀναμφιβόλως καὶ διαφόρους τιμητικούς τίτλους καὶ οὐχὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτόν. Τοῦ magnificentissimus ἐν τοῖς τίτλοις παράφρασις εἶναι μᾶλλον τὸ μεγαλειότατος, δι' οὗ προσαγορεύονται οἱ νῦν βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορες.

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ κ. Δ. ἰδιαιτέρως ἀσμενίζει εἰς τοὺς ὑπερθετικούς τῶν ἐπιθέτων βαθμοὺς καὶ γράφει μεγαλοπρεπεστάτης ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ μεγαλοπρεποῦς κατ' ἀναλογίαν τῶν εὐχρηστών καὶ παραδεδομένων ἡμῖν μακαρίας, εὐλαβοῦς, θεοφιλοῦς, ἱεραῦς, λαμπραῦς κτλ. μνήμης, ὡς καὶ devotissimi μεταφράζων τὸ καθωσιωμένοι. Ἄλλὰ καθωσιωμένος = devotus, devotissimus δὲ = μάλιστα καθωσιωμένος.

§ 5) Τὰ τελευταῖα δύο γράμματα τοῦ τρίτου στίχου εἶναι ΚΙ σαφέστατα διακρινόμενα· ἐπομένως εἶναι ἀδύνατον ἢ κάθετος κεραία I, δηλ. αὐτὸ τὸ γράμμα ἴωτα, νὰ ἐκληφθῆ ὡς τὸ ἀριστερὸν σκέλος ἐκτριβέντος A, ὡς αὐθαιρέτως γράφει ὁ κ. Δ. KA, οἶονεὶ διασφρομένου ἐν τῇ ἐπιγραφῇ πλήρους τοῦ A. Ἄν ἡ κεραία I ἦτο τμήμα τοῦ A, ἔδει νὰ εἶναι πλαγία I καὶ οὐχὶ κάθετος I. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπάρχουσι δέκα A, τῶν ὁποίων ὁ τύπος εἶναι ἰδιάζων, διότι ἡ ἔνωσις τῶν δύο τοῦ γράμματος σκελῶν γίνεται οὐχὶ δι' ὀριζοντίας κεραίας, ἀλλὰ διὰ γωνίας (σφηνός), τῆς ὁποίας ἡ αἰχμὴ φθάνει μέχρι τῆς νοητῆς γραμμῆς τῶν ἄκρων τῶν δύο σκελῶν. Οὐδὲν δὲ A ἐν τε τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἔχει τὸ ἕτερον τῶν σκελῶν κάθετον. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲ κατ' ἐξαιρέσειν δύναται νὰ ὑποτεθῆ ὡς γενόμενον τοιοῦτόν τι, μὴ ἐπιτροπομένου τούτου ἔνεκα τῆς συνδετικῆς γωνίας. Ἐπὶ τῆς συλλαβῆς λοιπὸν ΚΙ δὲν χωρεῖ ἡ συμπλήρωσις KA(θωσιωμένων), ὅπερ ἀναμφιβόλως ὁ κ. Δ. γράφει διὰ τοῦ ο ἀντὶ δι' ω ἀκολουθῶν τὰς ἀνορθογραφίας τοῦ ἐπιγραφοχαράκτου (πρὸς. κατάκιτε).

Κακῶς ὡσαύτως συμπληροῖ ΔΟΜ[στικῶν]· διότι αἱ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δ' στίχου δύο συντετμημέναι λέξεις σαφῶς ἀναγινώσκονται ΔΟΜΕ(στικός) ΜΕ(γας), ἔχουσαι ἑκατέρω τὸ Ε ἄνωθι τοῦ Μ καὶ παρ' αὐτῷ τὸ σημεῖον τῆς συντεμήσεως καθέτως. Ἀδύνατον δὲ νὰ ὑποστηρικθῆ ὅτι τὸ διπλοῦν Μ ἐτέθη πρὸς ἐκδήλωσιν τοῦ πληθυντικοῦ, ὡς ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων τίθεται διπλοῦν Β καὶ Γ ἐν ταῖς συντετμημέναις λέξεσι ΣΕΒ(αστῶν) καὶ ΑΥΓ(ustorum) πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν δύο Αὐγούστων, διότι ἄνωθι τοῦ δευτέρου Μ μέγα μεγαλωστί ἐχαράχθη τὸ γράμμα Ε μετὰ τοῦ σημείου τῆς

(1) Ἡροδότου, VI, 6.

(2) Πλάτωνος, Μενέξενος, 234.

συντηρήσεως. Ὁ ἐπιγραφολόγος ὁμοίως ὅπως συμπληρῶν γράφει: « τῶν καθωσιωμένων) δομ(εστίκων)» παραλείπει σκοπίμως ἐν τῇ εὐσυνειδησίᾳ του τὴν λέξιν *ME(γας)*. Ἀνάγνωσκομένης ὁμοίως καὶ ταύτης ἡ φράσις γίνεται: « κόμης τῶν καθωσιωμένων δομ(εστίκων μέγας», ὁπότε τὸ μέγας κατ' ἀνάγκην ἀναφέρεται εἰς τὸ κόμης καὶ οὕτω δημιουργεῖται νέον ἐν τῇ Βυζαντιακῇ αὐτῇ ἀξίωμα τὸ τοῦ μεγάλου κόμης τῶν δομ(εστίκων)!

Ἄλλὰ καὶ ἡ λέξις καθωσιωμένος (devotus) ὡς οὕσα κοινὸν χαρακτηριστικὸν παντὸς βασιλικοῦ καὶ κυβερνητικοῦ ὑπαλλήλου καὶ ἐν γένει παντὸς ὑποτελοῦς, ὀφειλόντος ὑποταγῆν καὶ πίστιν εἰς τὸν βασιλέα, προβλ. «οἱ καθωσιωμένοι λιβελλήσιοι» (devoti libellenses) (1), ὅπως παρέλκει ἐν τῇ ἐπιγραφῇ διότι οὐδὲν τὸ διακριτικὸν προσθέτει εἰς τοὺς δομ(εστίκους). Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ κ. Δ. ἀποδίδει τοῦτο λατινιστὶ διὰ τοῦ devotissimus, ὅπερ πράγματι δύναται νὰ εἶναι διακριτικὸν τάξεώς τινος ὑπαλλήλων ἄλλὰ τοῦτο ἐλέγχει τὴν παχυλὴν τοῦ ἄγνωστον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διότι τὸ καθωσιωμένος ὡς μετοχή, καίπερ ἔχουσα ἐπιθετικὴν σημασίαν, δὲν δύναται νὰ σχηματίσῃ ὑπερθετικὸν βαθμὸν μονολεκτικὸν ὡς ἡ λατινικὴ devotus, ἀλλὰ μόνον περιφραστικὸν: μάλιστα καθωσιωμένος (maxime devotus) ἡ λέξις μάλιστα δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπιγραφῇ. Ὡστε οὐχὶ comes devotissimus, ὡς γράφει, ἀλλὰ devotorum domesticorum.

Περὶ τῆς σημασίας τοῦ καθωσιωμένος (devotus) γίνεται μακρὸς λόγος ἐν τῷ σχετικῷ τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Pauly ἄρθρω ἀλλὰ καὶ ὁ προμημονευθεὶς Reiske γράφει ἱκανὰ ἐν τοῖς εἰς τὸ περὶ τάξεως τῆς ἀλλῆς τοῦ K. Πορφυρογεννήτου ἔργον ὑπομνήμασί του (2). Ἐκεῖ μνημονεύεται καὶ ἡ φράσις: « κόμης τῶν καθωσιωμένων δομ(εστίκων)», εἰλημμένη ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἱερᾶς συνόδου, ἣν ὁ ἐπιγραφολόγος μεταφέρει εἰς τὴν ἐπιγραφὴν πάντως κατ' ὑπόδειξιν καθηγητοῦ τινος, διότι ἄλλως θὰ ἔβλεπε τὴν συμπαρατιθεμένην ἐρμηνείαν: comes religiosorum domesticorum». Ὁ Σολόμων ὁμοίως δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι κόμης ἐκκλησιαστικῶν (θηρησκευτικῶν) δομ(εστίκων, διότι ὡς τοιοῦτος θὰ ἐτύγχανε μνήμης εὐλαβοῦς, εὐσεβοῦς, θεοφιλοῦς, ἱερᾶς ἢ το κόμης στρατιωτικῆς τινος ὑπαλλήλων τάξεως, ἐν ἣ ἀναδειχθεὶς ἐχώρησε βαθμηδὸν εἰς ὑψηλότερα διοικητικὰ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ στρατοῦ ἀξιώματα γενόμενος καὶ βικάριος.

Ἄλλὰ τίς ἦτο ἡ στρατιωτικὴ τάξις, ἣς ἠγεῖτο ὁ Σολόμων; Ἐκ τῆς ἀρχῆς KI τῆς συντετμημένης λέξεως εἰκάζεται ὅτι αὕτη δύναται νὰ εἶναι μόνον ἡ τῶν *KI(ροικίρων)*, ὡς προερρήθη. Περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ circitor ἐν τῇ Ρωμαίων πολιτείᾳ γράφει πολλὰ ἐν τῷ σχετικῷ ἄρθρω τοῦ λεξικοῦ του ὁ Saglio. Ταῦτα ὁμοίως εἶναι ἄσχετα πρὸς

(1) *Novellae Justiniani*, XX.

(2) *Reiske*, ἐνθα ἄνωτ. τόμ. II, σελ. 435, καθωσίσις.

τοὺς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ *κωκίτορας*. Ὁ στρατιωτικὸς βαθμὸς ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ἱππέων *circitor* - *κωκίτωρ* εἶναι Βυζαντιακός, ἐδημιουργήθη δὲ κατὰ τὸν Βεγέτιον (1) ἀπὸ τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος. Ἦσαν δὲ οἱ *κωκίτορες* ἐκλεκτοὶ ἱππεῖς, περίπολοι φρουροὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ἡ λέξις *circitor* ἀπαντᾷ ἐν ἐπιταφίαις ἐπιγραφαῖς τοιούτων στρατιωτῶν, ἀπεικονιζομένων μάλιστα ὡς ἱππέων ἐν ἐνίοις τῶν ἐπιτυμβίων σπηλῶν (2).

Ἀπὸ τοῦ στρατοῦ δὲ βραδύτερον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὸ ἔργον καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν *κωκίτορων* μετεθιβάσθη καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ Gretser εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Κουροπαλάτου ἀριθμούμενα αὐλικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα προσθέτει καὶ τινὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, παραλειφθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου. Μεταξὺ τούτων εἶναι καὶ ὁ *περιοδευτής*, κατὰ τὸν *Benefidium circitor* πιθανῶς δὲ οὗτος εἶναι ὁ κατὰ τὸ τιπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα *ἐξυπνιαστής* ἢ *ἐξυπνίστης*, οὗτινος ἔργον ἦτο τὸ περιφέρεσθαι ἐν ταῖς νυκτοφυλακαῖς καὶ ἀγρυπνίαις καὶ ἀγρυπνίζειν τοὺς ὑπνώτοντας (*excitator*) (3). Τὸ πρῶτον λοιπὸν στρατιωτικὸν διακριτικὸν ἀξίωμα τοῦ Σολόμονος, ὅστις ὡς ἔφηβος ἱππεὺς ἠκολούθησε μετὰ τῶν ἀδελφῶν του τὸν θεῖον καὶ θετὸν πατέρα του στρατηγὸν Σολόμονα εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἦτο τὸ τοῦ *κόμιτος τῶν κωκίτορων*, καθ' ὃ φαίνεται ὅτι οὗτος μεγάλως ἔδρασεν, ἀφοῦ τοῦτο μνημονεύεται ἐν τῇ ἐπιταφίῳ του ἐπιγραφῇ παραλλήλως πρὸς τὰ: τοῦ *μεγάλου δομestίκου καὶ βικαρίου*. Ἀνάλογον ἀξίωμα τοῦ *κόμιτος τῶν κωκίτορων* δυνατὸν νὰ ὑποληφθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογενήτου βραδύτερον μνημονευόμενον: τοῦ *δομestίκου τῶν ἱκανάτων*, τάξεως ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν (4).

§ 6) Ὁ κ. Δ. γράφει Νοεμβρίου Ζ' ἀντὶ ζ'. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ σαφῶς φαίνεται ὁ ἀριθμὸς 6, ὡς γράφεται συνθετικῶς διὰ τῶν γραμμάτων σ καὶ ς. Ἄν ἦτο ὁ ἀριθμὸς 7, ἔδει νὰ σημειωθῇ διὰ τοῦ κεφαλαίου γράμματος Ζ, ὡς σημειοῦται διὰ τοῦ κεφαλαίου Α ὁ ἀριθμὸς 1 τῆς ἰνδικτιῶνος καὶ τοῦ ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου. Ἀποκλείεται ἄρα ἡ δήλωσις τῆς ἡμερομηνίας διὰ μικροῦ γράμματος ζ (=7), ὡς ἐκλαμβάνει ὁ κ. Δ. ἔνεκα τῆς ὁμοιότητός του ὀπωσοῦν πρὸς τὸ ζ' (6).

Ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιγραφῆς ἄνωθι τῆς λέξεως *ἔτους* διακρίνεται ἀμυδρῶς ὡς Λ τὸ τετριμμένον γράμμα Α, ὅπερ ὀρθότατα ἀναγινώσκει ὁ κ. Δ. Διότι ἡ πρώτη ἰνδικτιῶνος συμπίπτει πρὸς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς τοῦ Μαυρικίου βασιλείας, ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ 582, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἔναρξις τῶν ἰνδικτιῶνων (δεκαπενταετοῦς χρονικοῦ κύκλου) χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 312. ὁ δὲ Σολόμων ἐτελεύτησε κατὰ μῆνα Νοέμβριον.

(1) *Begetii*, III, 8.

(2) Ἴδε, *Pauly's*, R. Encycl. τόμ. III, ἔτ. 1899, σελ. 2569, *circitor*.

(3) *Κωδικοῦ Κουροπαλάτου*, κεφ. XIX, σελ. 162, ἔκδ. Βόννης.

(4) *Πορφυρογενήτου Κ.* ἐνθα ἄνωτ. τόμ. I, βιβλ. I., σελ. 61 καὶ *ἱκανάτοι* - *Reiske* τόμ. II, σελ. 737.

Ἡ συμπλήρωσις βασι(λεύοντος) λεκτικῶς εἶναι ὀρθοτέρα τῆς ἀνάρθρου λέξεως βασι(λείας), ἡ δὲ τε(λευτήσας) ἐνδέχεται νὰ εἶναι καὶ τε(λειωθείς), διότι τὰ ῥήματα τελευτᾶν καὶ τελειοῦσθαι τὸν βίον φέρονται ἐκ παραλλήλου ἐν ταῖς Βυζαντιακαῖς ἐπιταφίαις ἐπιγραφαῖς.

§ 7) Κατὰ ταῦτα ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιταφίας ἐπιγραφῆς τοῦ βικαρίου Σολόμωνος καθ' ἡμᾶς ἔχει :

† Ἐνθάδε κατὰ(ε)τε (=κατάκειται)

Σολόμων ὁ τῆς μεγ(ά)λης

μνήμ(ης) γενάμ(ενος) κόμ(ης) τῶν κι(ρκιτόρων),

δομέ(στικός) μέ(γας) κ(αὶ) βικάρ(ιος) Θρά(κης),

τε(λευτήσας) μη(νὸς) Νοεμβρ(ίου) ς'. Ἰνδ(ικτιῶνος) α'. βασι-

λ(εύοντος) τοῦ δεσπό(του) ἡμῶν Φλ(αβίου)

Τιβερ(ίου) Μανρ(ικίου) ἔτους α' (=582).

23 Μαρτίου 1936

ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΜΗΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΣΩΖΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ

Περὶ τοῦ ἐπιμελοῦς καὶ φιλόστοργος κληρικοῦ Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου καὶ μητροπολίτου Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως (1623-1636), διέλαβον ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν «Θρακικῶν» (1928, σελ. 43--49). Ἀνέγραψα ἐκεῖ σειράν χειρογράφων κωδίκων, οἱ ὅποιοι ἐφιλοπονήθησαν καὶ ἐκοσμήθησαν χειρὶ τοῦ κληρικοῦ τούτου. Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον εἶχεν ἤδη ὑπὸ τῆς ταπεινότητός μου συνταχθῆ ἡ ἀναγραφή τῶν βιβλιογραφικῶν ἔργων τοῦ Θεοδοσίου Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως, ἐγνώσθησαν καὶ δύο ἄλλοι ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθέντες κώδικες, ἐναποκείμενοι τανῦν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ Καίρου:

1) Ἀριθ. 201 [Σα', 838.—46]. Λειτουργία ἀρχιερατικῆ καὶ τάξεις χειροτονιῶν γεγραμμένα ἐπιμελῶς καὶ καλῶς κατὰ μίμνησιν ἀρχαιοτέρας γραφῆς. Ἀποτελεῖται ὁ κώδιξ ἐξ 83 χαρτῶν φύλλων, ὧν αἱ διαστάσεις εἶναι: 208×275, κοσμεῖται δὲ δι' ἀρχικῶν γραμμάτων ἐρυθρῶν καὶ ποικίλων, ἐπίσης δὲ καὶ δι' ἐντέχνων ἐπιτίτλων. Ἐν φ. 84β ἀναγινώσκωμεν: «*ἡ ἐγραφ(η) διὰ χειρὸς του ταπεινοῦ μ(η)τροπολίτου Μηδει(ας) καὶ Σωζοπόλε(ως) Θεοδοσίου ἀρχ^ς (Ἰν(δικτιῶ)νος θ'ς ἀπριλλ(ίου) ἱε.*

2) Ἀριθ. 191[47]. Λειτουργία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τάξεις χειροτονιῶν καὶ εὐχαί. Ἀποτελεῖται ὁ κώδιξ ἐξ 92 φύλλων χάρτου μετὰ σημείων ὑδατίνων, εἶναι δὲ αἱ διαστάσεις τῶν φύλλων: 150×212. Πολλαχοῦ κοσμεῖται ὁ κώδιξ διὰ ποικίλων ἀρχικῶν γραμμάτων καὶ τίτλων ἐρυθρογράφων. Μετὰ τὸ πέρασ τοῦ κειμένου ἀναγινώσκωμεν:

«*Μνήσθητι τοῦ γράψαντος
Θεοδοσίου*

*Μηδείας ταπεινοῦ τοῦ
ἐκ νήσου Ἀνδρου*

*α χ λ γ δκτωβρω κγ
(Ἰν(δικτιῶ)νος βς » ')*

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ οἱ κώδικες οὗτοι περιέχουσι τὰς αὐτὰς ὕλας ὡς

ἢ Πρβλ. Γ. Χαριτάκη, Κατάλογος τῶν χρονολογημένων κωδίκων τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Καίρου. Ἐν τῇ «Ἐπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. Δ' (1927) σελ. 163.—Β. Ν. Μυστακίδην ἐν τοῖς «Θρακικοῖς» τόμ. Β', (1929) σελ. 65.

τὰ πλείστα τῶν γνωστῶν ἀντιγράφων τοῦ Θεοδοσίου Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως, ἢτοι λειτουργίας καὶ τίξεις χειροτονιῶν. *) Ἰδιαιτέρως ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ βιβλιογραφικὸν σημεῖωμα τοῦ δευτέρου τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφομένων κωδίκων· ἐκ τοῦ σημειώματος τούτου μανθάνομεν τὴν πατρίδα τοῦ περι οὗ ὁ λόγος Θεοδοσίου· κατήγετο οὗτος ἐξ Ἄνδρου καὶ εἶναι ἐκ τῶν πολλῶν ἀρχιερέων Θρακικῶν ἐπαρχιῶν, τοὺς ὁποίους ἡ νῆσος αὕτη ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ μετὰ ταῦτα ἐγέννησε. *)

Δυστυχῶς τὸ ἄριστον τῶν καλλιγραφικῶν ἔργων τοῦ Θεοδοσίου Μηδείας, ὁ ὑλ' ἀριθ. 81 κώδιξ τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, *) ἐξηφανίσθη διὰ παντός, γενόμενον παρανάλωμα τοῦ πυρὸς μετὰ τῶν πλείστων χειρογράφων τῆς αὐτῆς μονῆς κατ' Αὐγούστον τοῦ 1934.

*) Πρβλ. Νίκων Ἀ. Βέην ἐν «Θρακικοῖς», τόμ. Α' (1928) σελ. 43 κ. ἑ., μάλιστα δὲ σελ. 46 κ. ἑ.

*) Πρβλ. π. χ. Δ. Π. Πασχάλην, Τρεῖς ἐν Θράκῃ ἱεράρχαι ἀπὸ τοῦ ΓΖ' μέχρι ΓΘ' αἰῶνος. Μετρῶν καὶ Ἀθύρων Νεῖλος Μηντινὸς (1638—1700) καὶ Μεσημβρίας Γρηγόριος Σπυρίδος (1801—1808) καὶ Ἰωσήφ Λεφάκης (1814—1821). Ἀνατύποις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Θρακικά» τόμ. Γ' [1932, σελ. 3—16]. Ἐν Ἀθήναις, 1932. Καὶ ἐπ' ἐσχάτων πρβλ. πάλιν Δ. Π. Πασχάλην, Τέσσαρες μητροπολίται Ἐάνθης καὶ Περιθεωρίου (Ἄνδρῳ τὴν πατρίδα [Παρθένιος.—Ναθαναήλ.—Σεραφεῖμ.—Διονύσιος]). Ἀνατύποις ἐκ τοῦ Ζ' τόμου [1936, σελ. 35—50] τῶν «Θρακικῶν». Ἐν Ἀθήναις [1936].

*) Πρβλ. Νίκων Ἀ. Βέην, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 46 κ. ἑ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

α' Λαογραφικά Φιλιππουπόλεως και ούχι Στενιμάχου.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Λαογραφικά Στενιμάχου* ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ Ἀρχεῖφ Α' Τ. (σελ. 57 και ἐξ.) ἄσματα ἐν παιδιαῖς, νανουρίσματα και δεισιδαιμονίαι και πίστεις, σημειοῦμένου ὅτι συνελέγησαν τῷ 1873 ὑπὸ τοῦ Βλασίου Σκορδέλη, Στενιμαχιτοῦ ἀποθανόντος τῷ 1898. Ἄπαντα τὰ ἄσματα, ὧν τινα φέρονται ἀτελῆ ἢ πως παρηλλαγμένα, εἶναι τῶν Φιλιππουπολιτῶν και οὐχὶ τῶν Στενιμαχιτῶν. Τοῦτο διαπιστοῖ και ἡ γλῶσσά των, ἣτις δὲν εἶναι ἡ τῶν Στενιμαχιτῶν, διότι οὗτοι οὐ μόνον κατὰ γενικὸν κανόνα κοφοῦσι τὰ ἄτονα ε και ο, ἀλλὰ και πολλαχοῦ συγκόπτουσιν αὐτά. Ὡσαύτως ἅπαναι αἱ ἀναγραφόμεναι δεισιδαιμονίαι και πίστεις εἶναι τῶν Φιλιππουπολιτῶν. Τὰ ἄσματα ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ τῶν παιδικῶν μου χρόνων, ὡς ἐνθυμοῦνται αὐτὰ και τινες συμπολιτίδες μου ἡλικίας ὑπὲρ τὰ 50 ἔτη, παρ' ὧν ἔμαθον τώρα και ἄλλα. Φαίνεται ὅτι ταῦτα ὁ Σκορδέλης συνέλεξεν ἐν Φιλιππουπόλει και κατέγραψεν ὡς ἤκουσεν, ὅποτε διηύθυνε τὴν Ἑλληνικὴν κεντρικὴν σχολὴν ἀπὸ τοῦ 1863 μέχρι τοῦ 1875, ἀπέδωκε δὲ εἰς τὴν γενέτειράν του πιθανῶς, διότι τινὰ αὐτῶν ἦσαν και ἐκεῖ ἐν χρήσει. Τοῦτο δὲ εὐεξήγητον λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς τακτικῆς ἐπικοινωνίας και ἐπιμειξίας τῶν Στενιμαχιτῶν και Φιλιππουπολιτῶν. Αὐτὸς ὁ Σκορδέλης εἶχε σύζυγον γνησίαν Φιλιππουπολίτιδα. Ἀποδίδων τώρα *suum cuique* συμπληρῶ τὰς ἀτελείας αὐτῶν ἢ διορθῶ τὰς παραλλαγὰς προσθέτων ἅμα εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν συλλογὴν και ἄλλα.

ἀριθ. 3. Τσιάπλικος νὰ κάθηται
 και ἐγὼ νὰ πετῶ,
 νὰ πααίνω στὸ σκολειό,
 νὰ μαθαίνω γράμματα,
 γράμματα, σκουντάματα,
 πίσσα και μπαλώματα.
 Μπάμ-μούμ, βρε παιδί,
 και στη μύτη σ' μιὰ πορδή.

ἀριθ. 8. Ὀλγα βασίλισσα,
 θυμάσαι, ποὺ σὲ φίλησα
 και σοῦ δακα τὸ ρόιδο ;
 Ἄνεβα μῆλο,
 κατέβα ρόιδο
 νὰ σὲ ρωτήσω,
 πόσο θὰ ζήσω.
 Φρόσω, Φρόσω,
 μὴ κοιμᾶσαι τόσο,
 σῆκου καμπόσο.

» 7. Χιόν' χιόν' χιονίζ'
 κι' ὁ παπᾶς τὸ μανταλιζ',
 παπαδιὰ τὸ κοσκινίζ'
 και ὁ πόντικας χορεῦ'
 και ἡ γάτα μαγειρεῦ'.

» 10. α' ὁ πρῶτος στίχος : μέλι με-
 λιδόνι διορθωτέος εἰς :
 μίλει μίλει ἀηδόνι κτλ.

β' Τσίπ, τσίπ, τὸ λεφτό,
τὸ λεφτό τὸ σιγανό,
σέρν' ἢ μπάμπου τὸ κοντάρ'
καὶ χτυπάει τὸν καβαλλάρ'.
—Τὶ γυρεύεις, καβαλλάρ';
—Θέλω ξεῖδι, θέλω λάδ'
γιὰ ν' ἀλείψω τὰ παιδιά μ'
καὶ τὰ σκυλοκούταβά μ'.

ἢ ἀπὸ τοῦ 4ου στίχου :
καὶ χτυπάει ὁ οὐρανός,
οὐρανός κουτσουρανός,
ἔβγαλε κουτσὸ πουδάρ',
πάει ἢ μπάμπου νὰ τὸ πάρ',
ἔπεσε μὲς στὸ πηγάδ'.

Προσθετέα καὶ τὰ ἐξῆς :

γ' Λὶν καρ - λὶν καρδίτσα,
τὶ καλὴ καρδίτσα,
φέρε τὸ μουμουδί σου,
νὰ τὸ μουμουδέψουμε,
ποιὸ ἀλογάκ' νὰ πιάσουμε,
τὸ ἄσπρο, τὸ μαῦρο
καὶ τὸ κοκκινούτσικο.

δ' "Ὡ ἀλάτ' πουλῶ
κι' ἔχασα τὸ θεῖό μ',
μὰ δὲν τὸν ἀγαπῶ.
Παπούτσια δὲν μου φέρνει,
νὰ πάω στὸ χορό,
καπέλλο δὲν μου παίρνει,
νὰ πάω στὸ λουτρό,
φουστάνι δέ μου κάμνει
νὰ πάω νά... χεστώ.

ε' Ρεῖνη, Ρεῖνη ρεῖονταν,
Ρεῖνη κοκουρεῖονταν,
Ρεῖνη πάγει στὸ βουνό,
καλάμιζε μετὰξί,
μασούριζε χρυσάφι.
Πέρισε τοῦ Ρήγα ὁ γνός,
φοροῦσε δαχτυλίδι,
δαχτυλίδι πυρωτό,
πυρωτό, καμαρωτό.
Ἄρθωνιάστηκαν οἱ δυὸ
μπρὸς στὸ Γιάννη τὸ γιατρό.

στ'. Ἡ Πέπη τὸ καλὸ κορίτσ'
γαϊδάρου κῶλο φίλησ'

καὶ πῆρε μιὰ δεκάρα·
κιάγθρασε κοκκινόφες'
καὶ τόβαλε στὸν κῶλο τς
καὶ δὲν μπορεῖ νὰ χέσ'.

ζ' "Ἐναν καιρὸ κι' ἕνα ζαμὰν
πάντρευαν τὸν Κοτζαμὰν,
μὲ τὸ τρύπιω τὸ καζάν,
μὲ τὸ βρώμιο τὸ σαζάν.
Ἄνέβκ' ἢ νύφ' στὸ ταβάν,
φάνικε τὸ κουλί τς σὰ χαβάν.

η' Ἄνέβα στη μηλιέτσα,
κόψε μιὰ βρογίτσα,
χτύπα τὴ γατίτσα,
νὰ κάμη κουραδάκια,
νὰ φάη ἢ κακωμέν'

θ' Βράζουν βράζουν τὰ καζάνια,
καὶ χτυποῦν τὰ παλαμάρια

ι' Εἶχε μιὰ γριά
κι εἶχε πόνου στὴν κοιλιά
καὶ τῆς εἶπεν ὁ γιατρός ;
—Ἐχεις ὄρεξι νὰ τρώς ;
—Ἐχω ὄρεξ' ἀρκετὴ
τρώγω καὶ πολὺ φαγὶ
κι δταν μ' ἔρθη πείνα
τρώγω καὶ μιὰ προθαίνα
Τότες εἶπεν ὁ γιατρός :
—Τὸν περιδρομο νὰ τρώς.

ια' Ὅλον τὸν κόσμου γύρισα
δὲν εἶδα τέτοιο θάμμα,
στη μύτη σου νὰ κρέμεται
κουράδι μὲ τὸ ράμμα.
Ἐνα ράμμα κι' ἕνα πρᾶσο,
τί μοῦ δίνεις, νὰ σε κλάσω.

ιβ' Ὅλον τὸν κόσμου γύρισα,
δὲν εἶδα τέτοιο θάμμα,
στη μύτη σου νὰ κρέμεται
κουράδι μὲ τὸ ράμμα.
Ἐνα ράμμα κι' ἕνα πρᾶσο
τί μου δίνεις, νὰ σε κλάσω.

ιγ' Παραμῦθι μυθικό,
παραχέζουμι μὲς οἱ δυὸ,

παραφάγ' ὁ μάρτυρας.
Χέζω, παραχέζω
και συμπαθητικοί,
στοῦ διαβόλου τὴ μάννα
νὰ πᾶτέ παρεκεῖ.

ιδ' Πῆγα, κῆγα πέρα
βρῆκα μιὰ κοπέλλα,
πούτρωγε σταφυλία.
Τὴν εἶπα δὸς κιεμένα.
μὲ χτύπησ' ἓνα μπάτσο
κι ἔπεσα στὸ πάτο
βγῆκα τὸ Σαββότο,
ἔπια μιὰ ρακίτσα,
βρῆκα τὴν Ἄννίτσα.

ιε' Ἄιντε νὰ χορεύσουμε,
τραχανᾶ νὰ κλέψουμε,
ποῦ νὰ τὸν ἀλλώσουμε;
στῆς Πιπίτσας τὴν αὐλή,
ποῦναι Φράγκοι παλαβοὶ
καὶ σκουπίζουν τὴν αὐλή,
κιόπου μαῦρος, μίσαρος λαλεῖ,
κιόπου σκύψη καὶ τὸν διῆ,
μαῦρο αἷμα κατουρεῖ.

ιστ' Ἐπιε μιὰ οἰᾶ ρακί,
ἔσχισε καὶ τὸ βρακί,
λουγγύριξε, τριγγύριξε
φάνηκε τὸ παναγύρι,
ὦχ—ὦχ! ἔσπασε τὸ μαλακόφ,
σέβκι ὁ Φράγκος ἀπὸ κᾶτ'
καὶ τὰ κάμ' ἄνω κᾶτ'

ιζ' Ἄν σε χτυπήσω μιὰ,

κα' Ἐνα βράδυ γιὰ τὸν μάλο χτενιζόντανε
ἦταν περασμέν' ἡ ὥρα καὶ βιαζόντανε,
κιόσο μὲ τὸ χτένι χτενιζόντανε,
ἄλλο τόσο τὰ μαλλιά της μεπερδενόντανε.
κβ' Ἀπ' τὴ Φιλιπούπολ' ὡς τὰ Βοδενά
ἔχασα μαντήλι μ' ἑκατὸ φλουριά.
Δὸς μου τὸ μαντήλι, κράτα τὰ φλουριά,
τῶχει κεντημένο μιὰ νοικοκυρά,
πῶχει μαῦρα μάτια καὶ ξανθιά μαλλιά
καὶ στὸ μάγουλό της μιὰ χρυσὴ ἐλιά.

θα πᾶς στὴ καλαμιὰ,
ἂν σε χτυπήσω δυό,
θα πᾶς στὸ μερμερεῖο,
ἂν σε χτυπήσω τρεῖς,
θα πᾶς νὰ ξουριστῆς.

ιη' Ἄνεμε, βροντάνεμε,
τὶ χτυπᾶς τὴ πόρτα
καὶ τὰ παραθύρια;
Μάννα μ' φαίν' στὸν ἀργαλειό
κι' ἐγὼ τὴν μασουρίζω,
τὰ παιδιὰ μ' ταιριζούν,
σκόρδο τὰ ταγίζω,
ἄρμια τὰ τηγαρίζω.
λάπατα λούπατα
κιἀνάλατες πορδές.

ιβ' Σμαραγδίτσα βράζει ρυζὶ
κιόλος μαχαλᾶς μυρίζει,
ρυζὶ, ρυζὶ μάννα σ' σὲ ψειρίζει
κι' ὁ μπαμπᾶς σου τίς χασκίζει
κιἀδελφουλά σου τὲς τρώει.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 5 συμπληρωτέον ὡς ἐξῆς:

κ' Ἦλιε μ' παραῆλιε μ'
χουσό μου παλληκάφ',
ἔβγαλε τὰ μαῦρά σου
καὶ βάλε τὰ χουσά σου,
χτύπα τὰ μαντήλια σου,
ν' ἀνάβουν τὰ καντήλια σου,
Ὁθριόπλα, Τουρκόπλα
στὴ πίσσα κολλημένα
κιῆμεῖς τὰ Χριστιανόπλα
στὸν ἥλιο πυρωμένα.

κγ'. Ὀλόκληρον τὸ 11 ὡς ἔχει, ἐν τῷ τέλει δὲ προσθετόν :
 και λαλίνα με κουδούνια,
 νά τα βάζω και νά χαίρουμει,
 σάν τὰ βγάζω, νά πικραίνουμει.

κδ'. Τὸ 12 μεταγραφτέον :

Τάκ τάκα, τάκ τάκα,
 —Ποῦς εἶναι, ποῦς εἶναι;
 —Ὁ Γιάννης ὁ Γιαννάκης.
 —Τι θέλεις, τι χαλεύεις;
 —Πορτίτσα νά περάσω.

—Ἄν εἶν' καλὰ τὰ δόσια σ'.
 —Καλὰ και θά περάσω.
 —Περνάτε, περνάτε,
 κανέναν μὴ ρωτᾶτε.
 —Περνοῦμε, περνοῦμε,
 κανέναν δὲν ρωτοῦμε.

II Τὸ νανούρισμα, καθ' ὅσον τὸ ἐνθυμοῦμαι ἀκούσας παρὰ τῆς μη-
 τρός μου, ἔχει ὡς ἑξῆς :

Κοιμᾷτ' ὁ ἥλιος στὰ βουνά και βγαίνει τὸ φεγγάρι
 και τὸ χρυσὸ πουλάκι μου τὸν ὕπνο του θά πάρη.
 Κοιμᾷται τὸ Ρηγόπουλο τοῦ βασιλεᾶ τ' ἀγγῶνι
 και τῆς μικρῆς βασίλισσας τὸ πρῶτό της ἀγόρι.
 Κοιμήσον, ἀγγελούδι μου, κι' ἐγὼ σε νανουρίζω
 και τὴ κουνίτσα σου κουνῶ και σε γλυκοκοιμίζω.
 Κοιμήσου και παράγγεila στὴν Πόλη τὰ καλὰ σου,
 στὴ Βενετιὰ τὰ ροῦχὰ σου και τὰ διαμαντικά σου.
 Ἔλα ὕπνε και παρέ το
 και γλυκ' ἀποκοίμισέ το.
 νά κοιμᾷται σάν ἀρνάκι,
 νά ξυπνάει σάν τὸ πουλάκι.

III Τὰ λεκτικὰ παίγνια μεταγραφτέα :

1) Ἄσπρη πέτρα ξέξασπρη κι' ἀπ' τὸν ἥλιο ξεξασπρότερη.

2) Φάε, παπᾶ, παχειὰ φακὴ, πιὲς νερὸ νά κατεβῆ.—Προσθετέα :

3) Ἐκκλησίτσα μολυβδοστρογγυλοπιλεκτητή, ποῦς σὲ μολυβδοστρογ-
 γυλοπιλέκῃ;—τοῦ μολυβδοστρογγυλοπιλεκτητή ὁ γυός.—Ἄν εἶχα ἐγὼ τὰ
 σῦνεργα τοῦ μολυβδοστρογγυλοπιλεκτητή τοῦ γυιοῦ, θά σε μολυβδοστρογγυλο-
 πιλεκοῦσα ἀκόμα πιὸ καλύτερα. Προσθετέον και τὸ ἑξῆς :

4 Φίλος ἔδωκε στὸ φίλο
 τριαντάφυλλο με φύλλο,
 κι εἶπ' ὁ φίλος πρὸς τὸν φίλο,
 φίλε, φύλαγε τὸ φύλλο,
 μὴ τὸ δίνης εἰς ἄλλον φίλο.

5. Ἡ κουτσὴ πουλεῖ πετοῖ
 στὸν κουτσὸ τὸν παπουτσή·
 μὴ πουλεῖς, κουτσὴ, πετοῖ,
 θά σὲ νοιώσ' ἡ παπουτσοῦ
 θά σοῦ γδάρη τὸ πετοῖ.

IV. Αἱ δεισιδαιμονίαι και πίστεις εἶναι σύμπτασαι τῶν Φιλιππουπολι-
 τῶν. Μόνον προσθετόν ἐν μὲν τῇ δεκάτῃ τὰ ὑπογραμμιζόμενα : Ὅταν τις
 αἰσθάνεται κνισμὸν ἐν τῇ ἀριστερᾷ παλάμῃ, σημεῖον ὅτι θά λάβῃ χρήματα,

ὅταν δὲ αἰσθάνεται ἐν τῇ δεξιᾷ, σημεῖον ὅτι θὰ δώσῃ χρήματα : ἐν δὲ τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ : ὅταν δὲ ἀνάπτουν καὶ κοκκινίζουν τὰ ὀνά τινος, σημεῖον ὅτι τὸν ἐπαινοῦσιν.

Κ. Μυρι. Ἀποστολίδης

β' Στίχοι κατ' ἀλφάβητον.

(βλ. τραγοῦδι παρόντος τόμου 27 σ. 216).

Ἄλφα θέλω ν' ἀρχινήσω σὶ τὸ χορὸ νὰ τραγουδήσω.
 Βῆτα, βέβαια σοὶ λέγω, κίθταν σὲ θυμοῦμαι κλαίγω.
 Γάμμα, γράφω σ' ἓνα γράμμα, γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε ἀντάμα.
 Δέλτα, δέ σοι φανερώνω τῆς καρδούλας μου τὸν πόνο.
 Ἐψηλό μου κυπαρίσσι, καλότυχος ποιὸς σὲ φιλήσει.
 Ζήτα, ζώνουμαι τὰ φεῖδια γιὰ τὰ δυὸ μου μαῦρα φρυδιὰ.
 Ἡτα, γύρισε καὶ δές με καὶ μὲ τὴν καρδιά σου πές με.
 Θήτα, θέλω νὰ σὲ πάρω μὲ παπὰ καὶ μὲ κομπάρω.
 Ἰῶτα, γίνομαι γιοφύρι νὰ περνᾷς χρυσὸ μ' ἑαφεῖρι.
 Κάππα, κλαίγω καὶ φωνάζω καὶ γιὰ σέν' ἀναστενάζω.
 Λάμδα, λούσα μου καὶ ρούσα καὶ τὰ κάλλη σου φιλοῦσα.
 Μί, μηλιά μου μὲ τὰ μήλα καὶ μὲ τὰ χρυσᾶ σου φύλλα.
 Νί, ἀνοῖξε τὴν κασσέλα νὰ σε διῶ, καλὴ μ' κοπέλλα,
 Ξί, ξανθὰ νε τὰ μαλλιὰ σου, πάρε με στὴν ἀγκαλιά σου.
 Ὅ, μικρὸ μου καὶ μεγάλο, σὰν ἑσένα δέν ἐν ἄλλο.
 Πι περδίκια μου γραμμένη, φιλημένη, τσιμπημένη.
 Ρόδο μου τοῦ παραδείσου, χάρδα πῶχει τὸ κορμί σου.
 Στὰ φιλήματά μ' ἐπάνω, ὅσα ἔχω τὰ ξεχάνω.
 Τὸ πουλί μου, τὸ πουλί μου, καϊκιωμένο νε μαζὺ μου.
 Ὑψηλό μου γιασεμάκι εἶν' ἑώραῖο σου κορμίκι.
 Φί, φιλῶ τὰ δυὸ σου μάτια καὶ ὅς γίνομαι κομματία.
 Χύθη ὄλο μου τὸ αἷμα, Μαριγώ μου, γιὰτ' ἑσένα.
 Ψάλλω, τραγουδῶ, φωνάζω, μέρα νύχτα σένα κράζω
 Ὠ, τὸμέγα τελειώνει, ὅς λαλήσει κιᾶλλ' ἀηδόνι.

Π. Π. Χ.

γ' Αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι Ἀν. Θράκης ἀπὸ πότε χρονολογοῦνται.

Ἡ πόλις φαίνεται ὑπάρχουσα μετὰ τὴν ἄλωσιν. Ἡ μετάφρασις ἐκ τῆς Τουρκικῆς ἱστορίας τοῦ Dalezze 1300—1514 δεικνύει ὅτι αἱ Σαρ. Ἐκκλησίαι ἦσαν ἔδρα Σαντζακίου. Τὸ ἀνάτατον ὄθεν ὄριον τῆς ὑπάρξεως των εἶναι 1514, 60 ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν.

Ἰδοὺ πῶς ἐπιβεβαιοῦται τοῦτο. Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τοῦ

Donatto da Lezze *Historia Turchesen* Τούρκικῆ Ἱστορία 1300—1514 Βουκουρέστι 1910. Ἐν σ. 155—6 ἀναγινώσκωμεν.

«Τὰ Σαντζάκια (Sanjiaccati) τῆς Ρούμελης εἶναι 28 τὸν ἀριθμόν.

Πρῶτον τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἕδρας τοῦ Μεγάλου Τούρκου.

Δεύτερον τὸ Σαντζάκιον τῆς Βυζῶς, 50 μίλια μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄνωθι πρὸ τοῦ ὄρους Tercos, μετὰ δὲ τοῦτο αἱ 40 chiese.

Τρίτον τὸ Σαντζάκιον τὸ ὁποῖον καλεῖται Malgara ἢ Chiersaluch (ὁ ἐκδότης ἔξηγεῖ Kurk-Kilisisis). Τοῦτο ἐκτείνεται ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου καὶ ἔχει μῆκος διαρκείας δύο ἡμερῶν ταξειδίου καὶ πλέον καὶ καλεῖται ἔρημος De Brozie (Δόβρουτσα ὁ ἐκδότης) καὶ πρὶν ἢ εἰσέλθῃ τις τὴν ἔρημον εὐρίσκεται ἡ χώρα τῆς Βάρνας. Ἄνωθι τῆς ἐκτάσεως κατὰ μῆκος αὐτῆς εὐρίσκεται μεγάλη ποσότης ὀστέων ἐκεῖ, ὅπου κατετροπώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων στρατὸς Οὐγγρων. Μετὰ ταῦτα συναντῶμεν τὴν Mangalia (ὁ ἐκδότης Malgara ἐν τῷ κειμένῳ) πόλιν πρὸ τοῦ ὄρους καὶ μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ ὄρους τούτου εἰσερχόμεθα εἰς τὸ Σαντζάκιον τῆς Σιλιστρίας.

26 Σαντζάκιον Φιλίππουπόλεως.

27 Σαντζάκιον Ἀδριανουπόλεως, μεγαλοπρεποῦς πόλεως (nobile città) ὅπου τὸν περισσότερον καιρὸν ἔδρευε ὁ Τούρκος.

28 Σαντζάκιον τῆς Καλλιπόλεως κείμενον ἄνωθι τῆς Προποντιδός. Ἐκεῖ ἔδρευε ὁ ἀρχιναύαρχος τοῦ στόλου τοῦ Σουλτάνου. Τοῦτο εἶναι τὸ τελευταῖον Σαντζάκι.

Καὶ ἐν σ. 159 ἀναγινώσκωμεν.

Σαντζάκια (Sangachi) τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται εἰς τὸν Βεγλέρβεῦ τῆς Ρούμελης εἶναι τὰ ἑξῆς:

16 Καλλιπόλεως.

17 Quarante Chiese quadraginta Ecclesiae (Σαράντα Ἐκκλησιῶν), ὅπως ὀνομάζεται πόλις ἐν Θράκῃ.

18 Βυζῶς ἐν Θράκῃ.

19 Cirmen, τόπος ἐν Θράκῃ (τὸ τῆς Ἀδο/λεως, σημ. μεταφραστοῦ).

Αἱ Σαρ. Ἐκκλησίαι ἀναφέρονται πολλαχοῦ ὑπὸ περιηγητῶν ὡς καὶ ἡ ἐπαρχία αὐτῆς. Πρῶτος ὁ Ἑβλιγὰ Τσελεμπῆς ὁμιλεῖ περὶ Σαράντα Ἐκκλησῶν καὶ φρονερίου Ἐσκή—Πόλος, τὸν XVII αἰῶνα. (Βλ. Θρακικά Τ. VII σ. 172).

Ὁ Robert Walech (κατὰ μετάφρ. Α. Α. Σ) στὶς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος ἀναφέρει εἰς τὰς περιηγήσεις του τὰς Σαρ. Ἐκκλησίας; (Βλ. Θρακικά Τ. Δ' σ. 60 καὶ ἑξῆς).

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς W. ἀναφέρει ἐν σ. 61 ὅτι ἴδρυσαν σχολὴν οἱ Ἑλληνας ἀλληλοδιδασκτικῶν συστήματος, καὶ σημειώνει ὡς ἀξιοπαρατήρητον τὴν

ὑπαρξίν τοιαύτης Σχολῆς ἐν Kirclesi. (Περὶ ὀνομασίας τῆς πόλεως Βλ. Θρακικὰ Τ. Β' σ. 441—442 ὡς καὶ Τ. Δ' σ. 61. Βλ. καὶ Μελισσηνοῦ Χριστοδούλου : *Θράκη καὶ Σαράντα Ἐκκλησίαι*).

* Ἄλλη μνεῖα περὶ Σ. Ἐκκλησιῶν εἶναι τοῦ :

H. A. Gibbons: *Ottoman Empire*, Oxford 1916 σ. 111—114. 1360—1.

« Ἐκκλησιακὴ ἐπιτυχία ἔστειπε τὰς ἀρχικὰς ἐπιτυχίας τοῦ Μουράτ.

* Ἐκαμὲ τὸν Kara Khalil Tchenderli βεζύρην.

Εἰς τὸν Lalashahin, συνοδὸν τοῦ Σουλεϊμάν, εἰς τὴν κατὰληψιν τῆς Tzypre ἐδόθη ὁ τίτλος τοῦ Βεϋλέρβεϋ καὶ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ τῆς Θρακίης.

* Ἡ Ἀδριανούπολις ἦτο ὁ προορισμός.

Εἰς τὸν Evrenosbey ὁ Μουράτ ἐνεπιστεύθη δεῦτερον στρατόν, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο νὰ προλάβῃ ἐπιθεῖσιν τῶν Σέρβων ἐκ δυσμῶν (Seadeddin I. 80).

Ἡ Τσορλοῦ ἦτο τὸ πρῶτον σημεῖον πρὸς ὃ ἔτεινεν, διότι ἡ κατάληψις τῆς θὰ ἐπροστάτενε τὰ νῶτα τοῦ στρατοῦ, ὅστις θὰ ἐνήργει ἐναντίον τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἡ πόλις αὕτη 46 μίλια μόνον ἀπέχουσα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντέταξε πείσμονα ἀντίστασιν καὶ ἔγινε ἀνάγκη νὰ καταληφθῇ ἐξ ἐφόδου (Seadeddin I. 82).

* Ὁ Ἐβρενόσβεϋς, προχωρῶν εἰς τὴν ἀριστεράν, κατέλαβε τὸ Αἰδυμότειχον (Seadeddin I. 82—Hadji Khalfa, Rumeli σ. 19) κατόπιν τὴν Γκιουμουλτζίναν.

* Ἡ ἐπιχείρησις τῶν αὐτῆ ἔδωκε εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς κυριότητα τῆς λεκάνης τῆς Μαρίτης καὶ ἠμπόδισε τὸν κίνδυνον Σερβικῆς ἐπιθέσεως.

* Ἀπόσπασμα τῆς δεξιᾶς πτέρυγος ἐπροχώρησε κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ κατέλαβε τὸ *Kirk Kilisse*, θεῖον στρατηγεωκωϊτῆς σημασίας, προλαμβάνουσαν πιθανὴν Βουλγαρικὴν προσπάθειαν—ἐπικυορίαν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, διὰ μεταφορᾶς στρατοῦ διὰ τῆς ὄρεινης χώρας μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς θαλάσσης. * Ἴδε σημείωσιν εἰς τὸ περιθώριον χειρογράφου *Barberini* τοῦ *Παχυμέρη*, ἀναφερόμενον ὑπὸ *Muratt ii 663 ἀρ. 3*).

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Τσορλοῦ, ὁ Μουράτ προχώρησε εἰς Λοιλε Βουργάζ εἰς τὴν βόρειον ὄχθην τοῦ Ergene, ὅπου συνηνώθη μὲ τοὺς στρατοὺς τοῦ Ἐβρενός καὶ Lalashahin.

* Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη διεξήχθη μεταξὺ Bunar - Hissar καὶ Eski - Baba, εἰς ὃ σημεῖον οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως εἶχον προχωρήσει (Seadeddin 184—85 Hadji Khulfa: Rumeli σ. 22)». A. A. Σ.

δ'. Ἐνα γράμμα.

Γενεὴ 10 VI 36, 15 r. de l' Athénée

Φίλε κ. Παπαχριστοδούλου,

Διάβασα μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὸ Θρακικὸ Ἀρχεῖο καὶ τὰς Ἱστογραφίας ποὺ εἶχατε τὴ μεγάλη καλωσύνη καὶ μοῦ χροῖσατε.

Θαύμασα πόσο βαθειά κατέχετε ὄλο αὐτὸ τὸ λαογραφικὸ πλοῦτο, ὥστε νὰ μπορέσετε νὰ τὸν χρησιμοποιήσετε μὲ τόση ἄνεση καὶ τέχνη.

Σὰς στέλνω κ' ἓνα ἀρθράκι πὺ ἐγραψα γιὰ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Lamartine. Δυστυχῶς ἔμαθα ἐκ τῶν ὑπέρτερων πὺς τὰ γράμματα τοῦ ποιητοῦ δὲν εἶναι ἀνέκδοτα. Θὰ τὰ βρῆτε σ' ἓνα βιβλίον τοῦ Henri Bordeaux, Voyageurs d'Orient, Β' μέρος Paris, Librairie Plon (1926), σ. 106—126. Τὰ γράμματα τὰ εἶχαν δώσει στὸν Bordeaux οἱ ἀπόγονοι τοῦ Μαρσιόδη, τῆ μεσολαβήσει τοῦ μακ. Ἰ. Ἀνδρεάδη.

Σὰς εὐχομαι νὰ μπορέσετε νὰ συνεχίσετε χωρὶς προσκόμματα τὴν ἐκδοσὴ τοῦ πολυτίμου σας Ἰ. Ἀρχαίου καὶ σὰς συγχαίρω θερμὰ γιὰ τὴν ὠραία σας δράση.

Μὲ πολλὴ ἐκτίμησιν

Samuel Baud - Bovy.

ΣΗΜ. ΔΙΕΥΘ. Ἰ. Ἀνδρεάδη. Ἰ. Ἀνδρεάδης ἔλαβε γνῶσιν τῶν ἐπιστολῶν, ὅχι ὁμοῦ καὶ ὅτι αὐταὶ ἐδημοσιεύθησαν. Πρὸ τῆς ἐκτυπώσεως τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Lamartine ἐζητήσαμε νὰ γνωρίσωμε καὶ τὴ γνώμη τοῦ μακ. Ἰ. Ἀνδρεάδη, ὅστις ἔλειπε τότε εἰς Ἰταλίαν καὶ μόλις ἐπανελθὼν ἀπέθανε, ἀλλὰ δὲν ἐπρολάβασκε. Ἐν πάσῃ περιπτώσει αἱ ἐπιστολαὶ ἐγένοντο γνωσταὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Ἰ. Ἀρχαίου.

Θησεύς Πίνδιος.

Ἡ Θράκη πενθεῖ διὰ τὴν ἀπώλειαν ἑνὸς τῶν ἐπιλέκτων τέκνων της, πενθεῖ τὸν Θησεῖα Πίνδιον, διευθυντὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὄρειου.

Ὁ ἀπροσδόκητος θάνατός του ἐλύπησε τοὺς Θρακᾶς οἱ ὁποῖοι τὸν ἐθεώρουν ὡς καύχημα καὶ ἐγκαλῶπισμα καλλιτεχνικόν.

Ὁ Θησεύς Πίνδιος γεννηθεὶς εἰς τὰ 1888 ἐν Φιλιππουπόλει ἐσπούδασεν εἰς τὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα καὶ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἐδιδάχθη μουσικὴν ἀπὸ τὴν ἀδελφὴν του κ. Παπαλάμπρου. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἦλθε κατὰ τὸ 1905 καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ Ὄρειον Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ διεκρίθη. Ἐγκαταλιπὼν τὰ μαθήματα τοῦ Πανεπιστημίου ἀργότερον ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς μουσικὰς του σπουδὰς καὶ λαβὼν τὸ δίπλωμα σολίστ τοῦ πιάνου, διωρίσθη βραβευθεὶς βοηθητικὸς διδάσκαλος τοῦ Ὄρειου.

Θησεύς Πίνδιος

Ἀκολουθήσας εἰς τὰ 1919 τὴν ὁμάδα τὴν ἀπαρτίσασαν τὸ Ἑλληνικὸν Ὄρειον, προσελήφθη ὡς καθηγητὴς καὶ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Δ. Συμβουλίου.

Μετέβη εἰς τὰ 1912 δι' ὀλίγους μῆνας εἰς Γερμανίαν, ἔκτοτε δὲ κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς συχνὰ μετέβαινε διὰ νὰ παρακολουθῇ μαθήματα καὶ τὴν ἐν γένει μουσικὴν κίνησιν τῆς Γερμανίας.

Κενωθείσης τέλος τῆς θέσεως τοῦ καλλιτεχνικοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὄρειου, τὸ 1926 διωρίσθη τοιοῦτος ὁ Θησεύς Πίνδιος διευθύνων τὸ ἴδρυμα μὲ ἀφοσίωσιν καὶ τάξιν ἀξιοζήλευτον.

Ὁ θάνατος τοῦ τόσον προῶπως θανόντος ἐστοίχισε μεγάλως τὴν Θράκην. Ὁ Θησεύς Πίνδιος θὰ παραμείνῃ ἕνα ἐλλεικτὸν πρόσωπον μέσα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν πνευματικῶν τῆς Θράκης πρωτοπόρων

Κωνστ. Ν. Χατζηγιαννάκης.

Εἰς βαθύτατον γῆρας κατ' Ἀπρίλιον 1936 ἀπέθανεν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ διακεκριμένος Θραξὶς Κ. Ν. Χατζηγιαννάκης ἰατρός καὶ βιομήχανος. Ὁ μεταστάς

κατὰ τὴν μακρὰν σταδιοδρομίαν του ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ὑπερόχως δρασάντων ἐν Θράκῃ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ διαχειρήσει τῶν κοινοτικῶν τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ὅπου ἦνθει κάλλιστος Ἑλληνισμὸς ἐξαιρετικῶς διακρινόμενος εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν ἀμπελοργίαν, τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὴν καλλιτεχνίαν. Διατελέσας πρόεδρος ἐπὶ μακρὰ ἔτη τοῦ Φιλεκπαίδ. Συλλόγου, ὅστις διηύθυνε τὴν παιδείαν καὶ κατήνυθε τὰ ἔθνικὰ βήματα τῶν ὁμοεθνῶν, εἰργάσθη ἔθνικώτατα. Ἐκλεγείς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θράκης πληρεξούσιος τῆς Γ' τῶν Ἑλλήν. ἔθνοσινελεύσεως, ἀντεπροσώπευσεν αὐτὴν σεμνῶς καὶ ἀθορύβως.

Ἐκτοτε ἀποσυρθεὶς τοῦ δημοσίου βίου ἔζη μετὰ τῶν τέκνων του μετὰ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Θρακικοῦ ὄνειρου τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θράκης, ἀλλὰ καὶ τῆς πικρίας τῆς ὑποδουλώσεώς της καὶ τῆς ἐκριζώσεως τοῦ ἀτυχοῦς Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀποθήσκων ἀφίνει λαμπρὸν ὄνομα, ἀλλὰ καὶ διαπρέποντας υἱοὺς ἐν Ἀθήναις καὶ Θεσσαλονικῇ, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἀθορύβως συνεχίζοντες τὰς οἰκογενειακὰς τῶν παραδόσεις, τιμοῦν τὸν Θρακικὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὸ Θρακικὸν ὄνομα.

Τὸ Ἀρχεῖον ἀπὸ καθήκοντος ἀφιερώνει τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμὰς εἰς μνήμην τοῦ σεβασμοῦ γέροντος, ὅστις εἰργάσθη διὰ τὴν πνευματικὴν τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης ἀνύψωσιν καὶ ἀπελευθέρωσιν.

Π. Π.

**ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙ ΚΟΥΚΛΕΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΕΡΩΝΥΜΟΥ ΑΥΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΜΕΛΕΤΗΝ**

Σελ.		ἀντι	ἐπιγραφή	γραπτέον	περιγραφή
3	σημ.		Perragos		Petrizos
6	>	>	τῆς Ροδόπης	>	τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης
8	στίχ.	14	ὡς ἄτονος	>	ἡ ἄτονος
10	>	8	τῆς λεγομένης μάχης	>	λεγομένη μάχη
11	>	3	τῆς συγκροτηθείσης	>	ἡ συγκροτηθεῖσα
11	>	4	βασιλικόν, ἀνακτόριον	>	Βασιλικόν, Ἀνακτόριον
12	>	1	μπούμ	>	μπούκ
12	>	32	μάλη	>	μάλα
13	>	12	βερμπόν	>	βερμπά
13	>	8	καὶ εἰς τὰ διάφορα προσθήκας	>	διάφορα—προσθήκαι
14	>	16	ἡ θολὸς	>	ἡ θολός
15	>	21	εἰς τὴν ὡς ἄνω	>	εἰς τὴν ἄνω
17	>	7	μέχρι τριακονταετίας	>	μέχρι πρὸς τριακονταετίας
18	>	3	τῷ πεπυρακτωμένῳ	>	τῷ πεπυρακτωμένῳ σιδήρῳ
18	>	12	Rauys	>	Rauly's
18	σημ.	4	τῶν νέων	>	τῶν νεῶν (ναῶν)
29	στίχ.	21	αἶγλη	>	αἶγλη
29	>	21	Βυζαντινῶν	>	Βυζαντιακῶν
30	>	24	καλεῖται	>	καλεῖται τοῦτο
32	>	2	ἀποδημούτων	>	παρ' ἀποδημούτων
33	>	35	Γκουντελοῦδες	>	Γκουντελάδες
36	σημ.		ἐνίων	>	ἐνίων
40	στίχ.	4	ἄλλως τε	>	ἄλλως
40	>	5	τὴν αὐτῇ	>	τὴν ἐν αὐτῇ.
40	>	26		>	

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ (*)

- *Αγιάρι 91.
 *Αγίασμα 17, 18.
 *Αγιερός 127.
 *Αγιολιάς 127.
 άγκίδα 96.
 άγκίδι 96.
 αηδονολαλιά 154, 157.
 *Αι Γεωργίτης 93.
 *Αι Δημητριάτης 93.
 *Αι Κεριακίτης 93.
 *Αι Κωσταντινιάτης 93.
 — ανα διάφορον τοῦ — ενα 9.
 *Αι Φιλιππίτης 93.
 άκοβα 12.
 άλαμάνα 69.
 άλαμάνατζης 70.
 άλεσμένο 96.
 άλμπουριέρης 70.
 άλυχτάω 117.
 άμμα 177.
 άμνια 154.
 άμπας 56.
 άμπατζηλίκι 56.
 άμπατζής 56.
 άμπατζόπουλο 63.
 άνεμιδ' 118.
 *Ανα-καπουσοῦ 49.
 άνοιγω 72.
 άδέτ' 110.
 άντίχειρος 134.
 άντραδέφια 154.
 άραγμα 81.
 άραξοβόλι 77.
 *Αράχοβα 12, 15.
 *Αρκουδότρυπα 128.
 άρπάγι 95.
 άστοχω 117.
 αούλη 77.
 άφκος 117.
 άχαμνός 116.
 βαζούρα 116.
 βάζω 116.
 βαλλίζω 148.
 βάλλισμα 148.
 Βαμπακιές 106.
 Βάνενα 12.
 Βάνισα 6, *Ανω και Κάτω Β. 7.
 βαράκι 161.
- Βαρβάρα 115.
 βάρθακας 177.
 βαρύμαγκο 70.
 βατάμικος (χορός) 91.
 — α (ψάρια) 87.
 βατάμος 79.
 Βεζίτσα 14.
 Βελίνα 14.
 Βελίτσα 13.
 βενέτικα (πλεμμάτια) 83.
 Βέρβαινα 11.
 Βέρβιτσα 13, 14.
 Βέρζοβα 13.
 Βετέρνικον 14.
 Βέτρεν (ενά) 9.
 Βιτρινίτσα 13.
 βλαντι 153.
 Βόδεν (ενά) 9.
 Βοδενό 7, 9, 12.
 Βοεβόδα 14.
 βολάζω 73.
 βόλασμα 72.
 Βόνιτσα 13.
 Βοσιτίτσα 13.
 βουλδουρτζούμ' 113.
 Βουργάρα 145, 149.
 βράκ 177.
 βρακοζούνα 154.
 βράκωμα 78, 85.
 Βρέσταινα 11.
 βρέστεν 9.
 βριζίστρα 115.
 βρουκατός 113.
 βύσνε τσουρουγιού 56.
 βώκος 157.
 Γαίτακι 57.
 γαμπρικάκα 67.
 γανάδα 151.
 Γάνος 53.
 γάντζος 58, 59.
 γαρβτα 94.
 Γάρδαινα 11.
 γαριφλίκι 209.
 γάροι 87.
 Γέννα 119 κέξ.
 γηργόγουρουνο 112.
 γιακάς 61.
 γιαλοδρομίζω 72, 73.

(*) Οί άριθμοί φανερώνουν σελίδας.

Γιαντζηκλάρ* 129, 156.
 γιαρίσματα 116.
 γκαβανός 201, 202.
 γκαζάντηση 145.
 γκάϊα 110.
 γκάϊδατζης 110.
 γκαλιούρης 96.
 γζάν' 107.
 γηρηκλιάνος 114, 118.
 Γκιόκ-καγιάς 106.
 γκιούλ-μπαχσές 154.
 γκιρταλής 153.
 γόλιο 112, 118.
 Γκορτσά 14.
 γκούγκλα 6.
 Γκουτζούκης 93.
 γλωῶ 139.
 Γορίτσα 13.
 γούρνα 116, 118.
 Γραδίτσα 13.
 γραμματωσία 79.
 Γρανίτσα 13.
 Γρεβενά 12.
 γρέκι 116.
 γρεντζιλιά 114.
 γρέντζιλο 114.
 γυννί 152.
 γυφτικοπερασμένος 157.
 δαχτάνι 138, 156.
 δγιαζουμι 173.
 δέμπη 118.
 δευτερόπαλος 78.
 διάζουμα 139.
 διάζουμ' 158.
 διακαμός 71, 72.
 δικράνι 96.
 δίφανο (πλεμμάτι) 70.
 Δολιανά 12.
 δουδικάρα 202.
 δοχειό 77.
 Δραγομέστον 14.
 Δρίτσαϊνα 11.
 δωδεκάρα (τά) 153.
 ἔγγειος 78, 83, 85.
 ἔγλεντζές 146.
 —εν (σλαβ. κατάλ. τοπων.) 9.
 —ενά, (κατάλ. σλαβ. τοπων. 9).
 ἐπιτυχάτος 150.
 Ζαγορά 14.
 ζαμάν 173, 175.
 ζαριφλίκ' 176, 177.
 Ζάχολη 14.
 ζολέρι 157.
 ζεγκί 146.
 ζερτές 200.
 ζήτουλας 163.
 ζιαφét' 202.
 ζούλια 165.
 ζούλωμα 131.
 —ης (κατάλ. ἑπων. 102).

θέμα (Μακεδονίας, Θράκης) 217
 Ἴγούνιος 93.
 ἰκάντο 75.
 ἰλάν καβί 57.
 —ίτσα (κατάλ. τοπων.) 13.
 Καβάκια 106.
 καβούκα 157.
 καγένας 118.
 καζαντίζου 174, 175.
 καζίκι 91.
 καζίλι 70.
 καθαρίστρα 115.
 καϊνάκι 7.
 Κακοσοῦλι 104.
 Καλλιοπή 145, 158.
 καλπακλής 153.
 καμάρα 121.
 Καμενίτσα 13.
 καμηλάρ'ς 174.
 κανάβλα 118.
 καναρῶς 108.
 κανί 93.
 Κάπραινα 11.
 παραβάνα 139.
 παραβοκεράτο 79.
 παραβοκώρης, 70, 79.
 καρατάρω 73.
 Καραφερία 49.
 Καρίτσαϊνα 11.
 καρπατσαλώνω 116
 καρσιλίκι 85.
 Καρυώτες 154.
 κασαμπῆς 105.
 κασάπης 205.
 Καστάνοβα 12.
 κάτα 156.
 κατάστομα 78.
 κατάστομο 83, 84.
 κατατόπια 177.
 κατσηλόνω 96.
 κατσοῦβελλους 166.
 καψόχρονος 154.
 Κελεφίνα 12.
 κενέδες 57.
 Κεράσοβον 12.
 Κερασχανάς 154.
 κεφαλιῶμα 77, 85.
 κικκινάδι 152.
 κινιασμένος 151.
 κιούγκι 8.
 κιουφάλι 174.
 κλασίνα 115.
 κλειδι (γιαλοῦ, πελάγου). 78, 83, 85-
 κλειδωμα 131.
 Κλείσοβα 12, 15.
 κόβω 160.
 Κόκκαλα-Κόκκα 9.
 κόκκαλο 114.
 Κόκκωνίτσα (παρων.) 23.
 Κόκλεν 9.

Κόκλενα 9.
 κοκόσα 118.
 κοκοσιά 118.
 κόκοτας 118.
 κόκους (=κοδκος) 167.
 κολτούκι 61.
 κολτσάκι 61.
 κολουμπάω 117.
 κολουμπῶ 118.
 Κόπραινα 11.
 κόπτσα 118.
 κορδοκαλιάζω 152.
 κόρζα 118.
 κορμπάτο' 202.
 κοσέβω 117, 118.
 κότημα 131.
 κοτόφτερο 96.
 κουβλαντίζω 146.
 κούδας-ης 96.
 κουδήτικος 96.
 κούκλα 10.
 Κούκλενα 3 κέξ., 8.
 κουλακλήδικα 61.
 κουλάς 176, 177.
 κουλι 168.
 κουλίκια 172.
 Κούμουβον 13.
 κουνελοῦδα 157.
 κουρκουτσέλ' 118.
 κούρνα 118, 118.
 κούρτ-όγζι 91, 92.
 κούε-γκιοζού 57.
 κούτι 110.
 κούτρα 118.
 κουτσουμαδῶ 202.
 κούφιο 96.
 κόψιμο 134.
 Κρανιές 106.
 κράσ' 131.
 κραταί 148.
 κρεμ'δῆς 118.
 κρίσ' 202.
 Κρίσμα 10.
 κρουοντήρι 156.
 κ'τάβ' 115.
 κώντικας 79.
 λαάνα 115.
 λαγόπλο 96.
 λαγός 96.
 λαγούμι 8.
 λακάνα 90.
 λαλές 118.
 λάντζα 116.
 Λεβέτσοβα 12.
 λεβέτσουρο 82.
 λεβίθιασε 117.
 λεβίθες 117.
 Λεπενοῦ 14.
 λιμπαδέ 151.
 λιπαρίτες τσίροι 88.

Λινίστανα 11.
 λόγος (καλός) 117.
 λοκάν τσόχα 56.
 λουβοί 96
 μαγέρεμα 118
 μαίμουνη 202
 Μάλαγα 105
 Μάλεβον 13
 Μαρά 153
 Μαριόρα 148 κέξ.
 μαρμάγκαλος 117
 Ματένια 149
 ματζιρδες 105.
 ματραβούνα 138.
 μάτσο 57.
 Μεγάλος μήνας 93.
 μελεγούνη 138, 156.
 μερτικάρης 79.
 μεσάρτι 78, 87.
 μεσές 90.
 μεσιά 118.
 μετζίτι 67.
 Μέτραι 41, 42.
 Μογλενά 9.
 μόλα 73.
 Μοναστήρ-ντερέ 129.
 μονοδοντού 153.
 Μοσουνόπολις 7.
 μουλώνου 163.
 μουμούδ' 118.
 μουστάκι (γιαλοῦ) 88 85, (πελάγου) 85
 μουτσεαρίφης 42.
 μο(υ)χός 96.
 μο(υ)χούσα 96.
 μπαμπακίτες 94.
 μπάμπω 156.
 μπαραμπαριζώ 71.
 Μπαρμπαντώνης 154.
 μπάρτσωμα 74.
 μπαρτσώνω 74.
 μπασημποζούκις 42.
 Μπάς Τσεσμέ 106.
 βιρικήτι 109.
 βιρβιρίτσα 109.
 Μπίρνικον 14.
 Μπιστρίτσα 13.
 μπογιατζής 135.
 μπουκλούκ 164.
 Μπούκοβον 12.
 μπουλίτσα 202.
 βοδβζα 112.
 μπουνταλάς 177.
 μπουμπούνα 130.
 μπουρσοβάνικο 57.
 μπράκ 177.
 μυρί (=παρασί) 75, 80.
 μυριτζής 75, 87.
 νέ=(ούτε) 157, 171, 172, 174, 177.
 Νηβίτσα 14.
 νιαρό 162, 169.

- Νιράκια 106.
 νοματίζω 132.
 νομάτισμα 132, 136.
 νοδᾶς 146.
 Ναρδανιδται 118.
 δοβλέτι 109.
 ντουγούνι 138, 157.
 ντουρμπᾶς 157.
 ντρουβᾶς 78, 86.
 ντρουλί 135.
 νόματα 114.
 νύπνιασμα 137.
 Ξασπράδι 152.
 Ξεμολόγος 150.
 Ξεσφοντιλιάρι 139, 156.
 Ξετζοιλιάζω 87, 90.
 Ξεφυλλιάζω 96.
 Ξιγυρμένος 177.
 Ξικιοφάλιωνι 174, 177.
 Ξόμπλια 57.
 —οβα—οβον. (σλαβ, κατάλ. τοπων.) 12.
 όκάδικος 150.
 όρνι 116.
 όρτακσής 106.
 ούδᾶς 176.
 πάιντος 70.
 παλαμιδερά (δίχτια) 69.
 παλαμιδοπλέμματα 69.
 παλιάα-παλιάα 115.
 πάλλατζης 70, 71.
 παλόπλο 78, 83, 85.
 πάλος (πρωτό-δευτερό-παλος) 83, 84, 85.
 Πάλουκᾶκικο 81.
 Παναγία ἡ Πετριτσονίτισσα 19.
 Πάνιτσα 13.
 παντούρα 90.
 παντσαλωτό 96.
 Παπᾶ Πηγᾶδι 41.
 παραβατάμος 79.
 παραθύρα 115.
 παραντίδα 152.
 παραπαίζου 206.
 Παρασκευήτσα 159.
 παρατσιχιά (πελάγου, γι' αλοῦ) 78, 85.
 πασιτιμάς 168.
 πατέρα 116.
 Παύλου τ' γιγούρ' 107.
 πέγιος 96.
 περδέκα 112.
 περδικλώνω 116.
 περικόφτου 137.
 πέσι 61.
 πετερός—ᾶ 149.
 Πετρίτη 155.
 πικροφάρμακο 154.
 πλαγιάζ' 118.
 πλάκα 135.
 πλακόπλο 135.
 Πλόβδηφ 16.
 ποδήματα 153.
 ποδώνουμα 118.
 Πολιάννα 14.
 ποντικίνα 150.
 πόρτα 74, 202.
 ποστεκή 114.
 ποτούρι 61.
 πουλίτσα 136.
 πουλόπλο 136.
 ποῦπκες 57.
 Πουρδαλιές 106.
 ποχάρης 77.
 ποχάρικη (λ.) 77.
 ποχοστάσι 77.
 πόχη 77, 78.
 Πράβτσα 106.
 πραχάλα 96.
 πραχαλιάζω 96.
 Πρόδανον 14.
 πρωτιά 134.
 πρωτόγερος 157.
 πρωτόκαλφας 64.
 πρωτόπαλος 78.
 πύρος 157.
 Ραγιατεύω 117.
 ράζω 96.
 ράμμα 72.
 ράντζο 82.
 ράτκο 66.
 ρηγάλο 80.
 ριζικάρ' 131.
 Ρόδεννα 12.
 ρουδίσματα 176, 177.
 ρουφέτιον 22.
 ρουσιά 82.
 ρώδιου 176, 177.
 ρωδίσματα 177.
 σαγιάκι 56.
 σαγμπής 157.
 σάκκος 78.
 σαλιάγκοι 57.
 σάλτα μάρκα 59.
 σαμαντούρα 86.
 σαρή σαγιάκια 56.
 σάρντισμα 153.
 σγαντζόχερος 138, 156.
 σεγίρι 159.
 σεκέρια 177.
 σελέφι 80, 94.
 σελεφτοής 80.
 σεροιά 86.
 σεροιάρισσα (βάρκα) 81.
 σέροισμο 81.
 σημάδι 131.
 σήντα 151.
 σητάρ 114.
 σιγούρι 70.
 σιγρέκι 113.
 σιδεροβόλι 83, 84, 93.
 σιμά (δίχτια) 69.
 σιμά (πλεμμάτια) 83.

- Σίτσοβον 13.
 σκατομπαρπούλας 169.
 σκλήκα 113.
 σκομβρίδαι 95.
 σκορτσάλα 70.
 σκούζω 117, 118.
 σκουμπροπλέμματα 76.
 σκουμπρόποχη 78, 80, 89.
 Σμόκοβον 12.
 σομακί άμπάς 56.
 Σοποτόν 14.
 Σούβλα (τοπων.) 99.
 Σούβλης 101.
 σουβλής 103 σημ. 1.
 Σουβλής (παρών., έπων.) 103, τοῦ Σου-
 βλή (τοπων.) 103.
 σουβλι-σουφλι 100.
 Σουβλι (παρων.) 103.
 Σουβλιά (τά) 100.
 Σουβλιδης 103 σημ. 3.
 Σουγλι 100.
 Σούλι 99, 104 σημ. 2.
 σουμάδι 131.
 σούρωμα 96.
 σουρώνω-ρωμένος 96.
 Σο(υ)φαλί 104.
 σουφάς 177.
 σούφλα 101.
 Σουφλάρ 104 σημ. 1.
 Σούφλας 101.
 Σουφλής 98, 103, 104.
 Σουφ'λής 98.
 Σουφλι 97 κέξ.
 Σούφλις 99.
 Σουχλής 103 σημ. 2.
 Σοφλού 97.
 Σοφουλάρ 104 σημ. 1.
 Σοφούλλης 97, 98.
 Σοφουλλής 97, 98.
 σπαθί 78.
 σπίτι 78, 83, 85.
 σπιτιάνικος 153.
 Σρέδετς 16 σημ.
 σταλίκι 93.
 σταμώνω 96.
 Σταυρός 93.
 σταυρωτό (άντερι) 61.
 στέκουμαι 72.
 Στεμνίτσα 13.
 στουμπίζω 118.
 συβασμένη 152.
 συγκαθίζω 117.
 συνβάζουμ' 152.
 συνβαστικός-κιά 152.
 σφαλαγκιά 118.
 σφιλιγκάρ' 112.
 τάλια 87, 94.
 ταλιάνι 77.
 ταμιαλίκι 79.
 τάξιδιαρίσσα (βάρκα) 81.
 ταχρίλι 63.
 τέκ μπουρμάς 57.
 τεκές 200.
 τελεσήμ 106 σημ.
 τεροζάδες 139.
 Τζαμάλα 110.
 τζαμαδάνι 57.
 τζαμαντάνι 61.
 τζιγκιρί 167.
 τζιρίτ' 174, 177.
 τζιρτζιλιά 113.
 τζιτζάκιον 63.
 τζουμπές 154.
 τζουρμπάς 166.
 τόρι 70.
 τουλούμι 114.
 τούμπα 115, 129.
 Τουρκόπουλοι 49.
 τουρτούρα 112.
 τρεχούλι 76.
 Τριαδίτσα 16 σημ.
 Τρίβα 14.
 τριβίδι 90.
 τρικσίρι 94.
 τριτόπαλος 78.
 τροχίζω 118.
 τσάκα 63.
 Τσακήλι 41 κέξ.
 τσαλαβούτα 93.
 τσαλαπατειούμ' 161.
 τσαλγκιά (τά) 160.
 τσαπράζι 57.
 Τσαρίτσαίνα 12.
 τσάρκος 118.
 τσατίζω 71.
 τσελεμπής 90.
 Τσέπεν (-ενα) 9
 Τσέρβεν (-ενά) 9
 Τσερνίτσα 13.
 τσέσμαρος 121, 122.
 τσεσμόπλο 121, 122.
 Τσέσοβα 13.
 τσέτ' 115.
 τσέτουλα 87, 94.
 τσιάκ 177.
 τσιακάτ 173.
 τσιβί 14.
 τσικληδάρα 117.
 Τσιμενίτσα 106.
 Τσίμοβα 13.
 τσιμπι 159.
 τσιμπλα 135.
 τσιπα 78, 85, 86.
 Τσιπιανά 12.
 τσιπόξουλα 78, 85.
 τσιράκ παρασή 68.
 τσιριά (ή) 73.
 τσιριεύω 89.
 τσιρολάγαγγο 94.
 τσιροπλάκ' 113.

τσιροπούλ' 113.
 τσιρόποχη 77, 89.
 τσιρως 83, 93.
 τσιρτσόν' 113.
 Τσίτσαϊνα 12.
 τσίττωε 118.
 τσορβατζής 105.
 τσορπατζής 43.
 τσότρα 152.
 τσουβαλοῦ 93.
 τσουγκράνι 139.
 τσουζω 96.
 τσουράκι 107, 118.
 Τύρναβο(ς) 12, 13.
 φανιά 70.
 φεγγάμενη 71.
 φερμενετζής 63.
 φιλιιά 175.
 Φλαμούρια 106.
 φλέγκα 118.
 φλίτρος 113.
 φολτάκα 118.
 φούντα 82.
 φρενκι 57.
 χαλίδι 114.
 χαλιῶ 114.

χαλκῶνω 118.
 χάμνατζης 70.
 χαμόραγκας 117.
 χαμοσουρτός 149.
 χαμώνω 73.
 χάρα-μέρα 75.
 Χαραμή τσεσμέ 106.
 χασοφεγγαριά 153.
 χατζηλίκ' 201.
 χαψιά 118.
 χειροβολιάζω 133.
 χειροβόλιασμα 113.
 Χελμός 14.
 χολόργο 131.
 χορός 83.
 χοῦμα 118.
 χούφτος 134.
 χουχλουβάγια 157.
 Χριστουγεννιάτης 89, 93.
 χάρισμα 67.
 ψαριά 81.
 ψαρομίλιγγος 153.
 ψήφα 133.
 ψιλόψαρα 94.
 ψυχῶ 116.
 ὠρματος 96.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

α') Κατὰ συγγραφείς.

**Ανωνύμου* Συνθηματικά λέξεις Αἴνου—Κεσσάνης, 96.

Μῦθος Ἀδριανουπολίτικος, 201—202.

Μυρτ. Ἀποστολίδου Περί Κουκλένης καὶ τῆς φερωνόμου αὐτῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονῆς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, 3—40. Ἀποκατάστασις θρακικῆς ἐπιγραφῆς, 222—224. Ἡ τοῦ βικαρίου τῆς Θράκης Σολόμονος ἐπιταφία ἐπιγραφή, 225—234.

Βήη Νίκου Α. Ἐκ τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Μητροπολίτου Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως, 235—237.

Βογαζλή Δ. Κ., Δύο ποιήματα ἀπὸ τῆ Φιλιππούπολη (Ἀπὸ ἓνα χειρόγραφο τοῦ 1840 τοῦ Νικ. Παπαγεωργίου), 194—196.

Γεωργιάδ Δημ. Ι., Σουφλί. Περί τῆς ἀρχῆς τοῦ τοπωνυμίου, 97—104.

Δεληγιάννη Β. Ν., Ἀμπατζήδικα, 56—68.

Λαογραφικά, Ἱστορικά σημειώματα καὶ παραδόσεις, 105—112.

Γλωσσικά, Γλωσσάριο τοῦ Δογάν-κιοϊ Μαγλάρων, 112—118.

Κωνσταντινοπούλου Κ. Μ., Διορθώσεις καὶ χρονολογήσεις Βυζαντινῶν μολυβδοβούλλων τῆς Θράκης, 217—221.

Οἰκονομίδου Ἀποστ. Β. Παροιμίαι Καλλιπόλεως καὶ τῶν περιχώρων 196—201.

Παπαχριστοδούλου Μόσχου, Θρακικά τραγούδια [μουσική], 203—216.

Παπαχριστοδούλου Πολυδ. I Βαλλίσματα θρακικά, 148—159. II Ἡθῆ καὶ ἔθιμα Ἀδριανουπόλεως, 159—162.—III Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις, 162—173.—IV Παραμύθια Ἀδριανουπόλεως 173—177.—V Γλωσσάριο Σαράντα Ἐκκλησιῶν, 178—193.

Παρασκευοπούλου Ἀναγν., Ἡ ψαρική στή Σωζόπολη, 69—95.

Σαμοθράκη Ἀχιλλ. Θ., Ὁ Σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Ἀζατίνος καὶ ἡ πολιορκία τῆς Αἴνου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων (1263), 47—55.

Χουρμουζιάδου Γεωργ., Ἐπαρχία Μετρῶν καὶ Ἀθύρων Θράκης (1885). Σημειώσεις ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ—(†1895), 41—46.

Χρηστίδου Ἀριστοβ. Γέννα. I Περί Γέννης. II Ἡθῆ καὶ ἔθιμα. Παιδιαὶ καὶ δεισιδαιμονίαι. III Δημῶδη ἄσματα. 119—147.

β) Καθ' ἕλην.

Ἀνέκδοτα : Ἀμπατζήδικα ἀνέκδοτα 63—67 (B. Δεληγιάννης).

ἄσματα : Ἄσματιον τῶν παιδιῶν πρὸς τὸν πελαργὸν [Μάλαρα] 109. (B. Δεληγιάννης). βιρβιρίτσα 109 (ὁ αὐτός). Τραγοῦδι χορευτικό. Συρτὸς [Μαλγάρων] 112 (B. Δεληγιάννης).

ἄσματα δημῶδη : Γέννης 138 147 (Ἀριστοβ. Χρηστίδης). Δίστιχα 147 (ὁ αὐτός). Κοτίσματα καὶ μπεΐπια 147. (ὁ αὐτός). Βαλλίσματα θρακικά 148—159 (Πολ. Παπαχριστοδούλου). Θρακικά τραγούδια [μὲ μουσική] 203—216 (M. Παπαχριστοδούλου).

Γλώσσα συνθηματικαὶ : Συνθηματικαὶ λέξεις Αἴνου—Κεσσάνης 96 (ἀνώνυμος). Κορακιστὰ 135—136 (Ἀρ. Χρηστίδης).

Γλωσσάγια : Ψαρκίης 93—95 (Ἀναγν. Παρασκευοπούλος). Γλωσσάριο τοῦ Δογάν-κιοῖ Μαλγάρων 112—118 (B. Δεληγιάννης). Ἀδριανουπόλεως 177, 202 (Πολ. Παπαχριστοδούλου). Σαράντα Ἐκκλησιῶν 178—193 (ὁ αὐτός).

Δεισιδαιμονίαι : Ἀμπατζήδικες 67 (B. Δεληγιάννης). Γέννης 136—138 (Ἀρ. Χρηστίδης). Δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις Ἀδριανουπόλεως 159—162 (Πολ. Παπαχριστοδούλου).

Ἐπιγραφαὶ : μόνῃς Κουκλένης 18, 19, 20, 23, (M. Ἀποστολίδης, ἕτεραι 217, 218, 219, 220, 221—K. Κωνσταντόπουλος 222 (M. Ἀποστολίδης), ἐπιταφία ἐπιγραφὴ 225—234 (M. Ἀποστολίδης).

Ἡθῆ καὶ ἔθιμα : Ἐθιμα ἀμπατζήδων 67—68. Γιορτὴ ἀμπατζήδων 68. Ριζικάρια 130—133 (Ἀρ. Χρηστίδης). Ἡθῆ καὶ Ἀδριανουπόλεως 159—162 (Πολ. Παπαχριστοδούλου).

Ἱστορία : Τὸ χωρίον Τσακῆλι [περιγραφὴ] 41—42 (Γ. Χουρμουζιάδης.—Διάφορα συμβάντα [Μετρῶν 42—44 (ὁ αὐτός). Σχέδιον ἀναφορᾶς τῶν κατοίκων Μετρῶν καὶ Ἀθύρων πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα 44—46.—Ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Ἀζατίνος καὶ ἡ πολιορκία τῆς Αἴνου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων [1263] 47—55 (Ἀχ. Σαμοθράκης).—Περί Γέννης 119—130 (Ἀρ. Χρηστίδης.—Περί τῆς μόνῃς τῶν ἀγ. Ἀναργύρων Κουκλένης 3—40 (M. Ἀποστολίδης).—Ναὸς Βυζαντινὸς Γέννης 123—127 (Ἀρ. Χρηστίδης).—Ἡ τοῦ βικαρίου τῆς Θράκης Σολόμωνος ἐπιταφία ἐπιγραφὴ 225—234 (M. Ἀποστολίδης).—Ἐκ τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ μητροπολίτου Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως 236 237 (N. Βέης).

- Παιδιαί* : Μαλγάρων 111—112 (Β. Δεληγιάννης). Γέννης 133—135 (οί ψήφες) και 136 (πουλίτσια) (Ἄρ. Χρηστίδης).
- Παραδόσεις* : Ὁ ἐποικισμὸς τῶν Ἀρμενίων στὰ Μάλγαρα 105 (Β. Δεληγιάννης). Μαλγάρων 107—108 καὶ 109—110 (ὁ αὐτός).
- Παραμύθια* : Ἀδριανουπόλεως 173—177 (Π. Παπαχριστοδοῦλου). Μῦθος Ἀδριανουπολίτικος 201—202 (ἀνώνυμος).
- Παροιμιαὶ καὶ παροιμώδεις φράσεις* : Ἀδριανουπόλεως 162—173 (Π. Παπαχριστοδοῦλου). Καλλιπόλεως καὶ περιχώρων 196—201 (Ἄντ. Οἰκονομίδης).
- Ποιήματα* : Ἡ βρυσσοῦλα τῶν ἀγ. Ἀναργύρων 17 (Δημ. Βογάζλης). Δύο ποιήματα ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη 194—196 (Ν. Παπαγεωργίου).
- Τέχναι* : Τὸ ἀμπαζηλίκι στὴ Θράκη 56—63 (Β. Δεληγιάννης). Σχέδια ἀναφερόμενα εἰς τὴν τέχνην ταύτην 58, 60, 62 (ὁ αὐτός).—Ἡ ψαρκιὴ στὴ Σωζόπολη 69—95 (Ἀναγν. Παρασκευόπουλος). Ἐργαλεῖα ψαρκιῆς (σκίτσα) 78, 84, 85, 92 (ὁ αὐτός).
- Τοπωνύμια* : 8—10, 11—16 (Μ. Ἀποστολίδης), 46 (Γ. Χουρμουζιάδης). Σουφλί—περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ τοπωνυμίου 97—104 (Δημ. Ἰ. Γεωργακάς). Τοπωνυμιαὶ γύρω στὸ Δογάν-κιοϊ 106 (Β. Δεληγιάννης).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. ΜΥΡΤΙΛΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ Περὶ Μονῆς Ἁγ. Ἁναργ. Κουκλένης	Σελ.	2
Γ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ († 1895) Ἐπαρχία Μετρῶν καὶ Ἀθύρων (1805).	»	4
ΑΧΙΛΛ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ Ἰατροῦ. Ὁ Σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Ἀζατίνος	»	47
Β. Δ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ Τὸ ἀμπατζηλίκι στὴ Θράκη . .	»	56
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ Ἰατροῦ. Ἡ Ψαρκὴ στὴ Σωζόπολη	»	69
ΑΝΩΝΥΜΟΥ Συνθηματικαὶ λέξεις Αἴνου—Κεσσάνης	»	96
ΔΗΜ. Ι. ΓΕΩΡΓΑΚΑ Σουφλί, περὶ ἀρχῆς τοῦ τοπω- νυμίου	»	97
Β. Δ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ Λαογραφικά	»	105
ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΥ Α. ΧΡΗΣΤΙΔΟΥ (1894).	»	119
ΠΟΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ Βαλλίσματα Θρα- κικά καὶ ἄλλα	»	148
Δ. Κ. ΒΟΓΑΖΛΗ Δυὸ ποιήματα ἀπὸ τὴ Φιλιπούπολη.	»	194
ΑΠΟΣΤ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Παροιμίες Καλλιπόλεως .	»	196
ΜΟΣΧ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ Θρακικά Τραγούδια	»	203
Κ. Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ Διορθώσεις καὶ χρο- νολογήσεις Βυζαντινῶν μολυβδοβούλλων τῆς Θράκης	»	217
Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ Ἀποκατάσεις Θρα- κικῆς ἐπιγραφῆς 2) Ἡ τοῦ Βικαρίου τῆς Θρά- κης Σολόμωνος ἐπιταφία ἐπιγραφή	»	222 225
Ν. Α. ΒΕΗ Ἐκ τοῦ βιβλιογρ. ἐργαστηρίου τοῦ Μη- δείας καὶ Σωζοπόλεως Θεοδοσίου	»	236
ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	»	238
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ	»	249
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ α) κατὰ συγγραφεὶς	»	254
β) καθ' ἕλην	»	256